

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

СЕРГІЙ ВИТКАЛОВ
ВОЛОДИМИР ВИТКАЛОВ

РІВНЕНЩИНА: КУЛЬТУРНО- МИСТЕЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Монографія

РІВНЕ
ПП ДМ
2012

ББК 85. 12 (4 Укр)
УДК (7+008)(477. 81)
В-54

Виткалов С. В., Виткалов В. Г.

Рівненщина: Культурно-мистецький потенціал. Монографія. – Рівне: ПП ДМ, 2012. – 394 с. іл.

ISBN

Розглядається культурно-мистецький потенціал сучасної Рівненщини: стан і роль спеціальної освіти в становленні і подальшому розвитку мистецької діяльності, музейна та замкова мережа й питання її охорони в програмах діяльності місцевих органів влади; аналізується потенціал обласного архіву, мистецька палітра краю: вокально-хорове, інструментальне, кіно-фотомистецтво, альтернативна музика, театральна творчість, фестивальний рух, а також потенціал «зеленого туризму». Виявляються провідні тенденції в культурній діяльності Рівненщини; подано «творчі портрети» окремих діячів культури і мистецтва краю.

У книзі вміщено значний ілюстративний ряд, за яким можна скласти враження про окремі грані мистецького процесу.

Адресовано студентам, аспірантам, працівників управлінських структур галузі культури та усім тим, хто цікавиться історією й сьогоденням регіональної культурної практики.

*Рекомендовано до друку вченою радою
Рівненського державного гуманітарного університету,
протокол № 5 від 30 грудня 2011 року.*

Рецензенти:

доктор мистецтвознавства, провідний науковий співробітник
Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського
Національної Академії наук України,
проф. А. І. Іваницький

доктор філологічних наук,
директор Інституту культурологічної антропології
Волинського національного університету ім. Лесі Українки
проф. В. Ф. Давидюк

доктор мистецтвознавства, професор Інституту мистецтв
Рівненського державного гуманітарного університету
Н. О. Яремко-Супрун

Відповідальний за випуск: завідувач кафедри культурології РДГУ, проф. В. Г. Виткалов.

Редактор: кандидат філологічних наук, проф. Б. М. Кир'янчук

ISBN

© Сергій Володимирович Виткалов, 2012
© Володимир Григорович Виткалов, 2012

Передмова

Книга, що знаходиться в руках читача, являє собою дослідження культурно-мистецьких процесів, що відбуваються сьогодні в одному із самобутніх регіонів України, незважаючи на складний економіко-політичний його розвиток.

Автори намагалися показати витoki культурного життя Рівненщини, широку палітру сучасного культурного поступу області, форми нових культурно-мистецьких ініціатив, що знайшли свій вияв у багатовекторному фестивальному русі, який розгортається в краї, його культурному ефекті особливо для сільського населення, еволюцію бачення та важливості цих процесів співробітниками та керівниками установ культури упродовж понад 20-річного періоду державної незалежності України. Акцентовано увагу на ролі періодичної преси у стимулюванні змін у свідомості як місцевого населення, так і керівників культурної сфери області, обумовлених процесами національно-культурного відродження, здобуття Україною державної незалежності.

Здійснено спробу аналізу джерельної бази сучасної доби в краї, яка дає підстави виявити культурний поступ Рівненщини, проаналізовано чимало наукових, публіцистичних та інших видів праць, підготовлених місцевими науковцями, краєзнавцями тощо. Певне місце в роботі відведено виявленню рівня державної підтримки культурних ініціатив, зокрема ролі Програм збереження культурної спадщини в краї та інших аналогічних заходів, організаційно-фінансових кроків місцевих органів влади, спрямованих на розширення художньої освіти в контексті широковекторної мережі художніх шкіл, ДМШ та шкіл мистецтв, їх результативній діяльності в умовах сьогодення.

Акцентовано увагу на творчому потенціалі Рівненського державного музичного училища та коледжу культури і мистецтв РДГУ (м. Дубно) у справі підготовки фахівців культурно-мистецької діяльності, їх еволюції в системі організації навчального процесу.

Розкрито стан існування й форми реалізації та задоволення культурних потреб національних меншин, що проживають на Рівненщині під впливом націєтворчих процесів, розглянуто їх співпрацю з місцевим населенням.

Для виявлення сучасних тенденцій культурного поступу області залучався матеріал із недалекого минулого: аналізувалися форми впливу на населення засобами художнього аматорства, тематичне розмаїття форм роботи в попередній суспільно-політичній формації тощо. Доведено, що саме театральне мистецтво у розмаїтті своїх виявів було чи не найпершими формами реалізації культурних ініціатив місцевого населення.

Здійснено спробу дослідити комплекс тих заходів, які, на думку авторів, будуть впливати на подальшу зміну стереотипу у сприйнятті як працівника культури, так і аматорства як форми мистецтва загалом.

До основного тексту роботи додано Іменний та Географічний покажчики, що допоможуть швидше віднайти ту чи іншу постать або місцевість, у якій відбувалася дія.

Сподіваємося, що матеріали цієї книги сформують достатнє враження про сучасний культурний потенціал області, а також прислужаться до підготовки наступних досліджень із культурно-мистецької проблематики в інших регіонах України. Адже лише у такий спосіб й можливо підготувати повноцінну історію культурного розвитку нашої держави.

Автори висловлюють щиру подяку начальнику управління культури та туризму Рівненської обласної державної адміністрації п. Ярославу Мельнику та співробітникам управління п. Галині Ковальчук і п. Юрію Калітінському, директору обласного Центру народної творчості Феодосію Васечку, директорам рівненських Академічних театрів (п. Володимирі Петріві і п. Володимирі Данилюку), а також керівникам музейних, архівних установ, історико-культурних заповідників, працівникам клубної і бібліотечної мережі, а надто – обласної універсальної бібліотеки (п. Валентині Яроцук), керівникам творчих спілок Рівненщини, фотомитцю О. Харвату та усім тим, хто долучився до підготовки цієї книги. Особливі слова вдячності Віктору Луцу, професійна верстка, фотографії та поради якою зробила книгу саме такою.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПРАКТИКИ	14
1.1. Джерельна база та історіографія дослідження культурних процесів Волинського краю	14
1.2. Монографічна і довідникова література	26
РОЗДІЛ II. ІСТОРИЧНЕ ПІДГРУНТЯ КУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСІВ	37
2.1. Витоки художнього життя міста	37
2.2. Театральне мистецтво у системі формування духовності та основ національного світогляду населення (50–70 – ті роки ХХ століття)	49
2.3. Художнє аматорство доби у системі культурного обслуговування населення	60
2.4. Культурологічна освіта як основа культурної діяльності в краї (Рівненський факультет Київського державного інституту культури)	71
2.5. Початкова та середня спеціальна ланка художньої освіти (школи естетичного виховання, музичне училище та Дубенський коледж культури і мистецтв РДГУ)	100
РОЗДІЛ III. КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ РІВНЕНЩИНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ	109
3.1. Пам'ятки архітектури (замки, монастирі та церкви) краю	109
3.2. Культурно-мистецький чинник як фактор духовного становлення держави	145
3.3. Інформаційний простір сучасної Рівненщини	158
3.4. Клубний потенціал області (експериментальний досвід Рівненщини)	170
3.5. Бібліотеки Рівненщини у системі інформаційної діяльності краю	182
3.6. Державний архів Рівненської області як інформаційний центр	190
3.7. Музейна мережа в системі культурної діяльності краю	204
3.8. Охорона історико-культурної спадщини в програмах діяльності місцевих органів влади	222
3.9. Національно-культурні меншини краю як фактор оптимізації духовного життя Рівненщини	232
РОЗДІЛ IV. СУЧАСНА РІВНЕНЩИНА ЯК СФЕРА РЕАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ НАСЕЛЕННЯ	238
4.1. Кіномистецтво і сучасне фото як культурний феномен	238
4.2. Театральне життя краю на зламі епох	252
4.3. Фольклорна основа художньої культури краю	262
4.4. Фестивальна практика рівненщини як культурний феномен	276
4.5. Творчі здобутки у сфері музичного життя.....	284
4.6. Рівненщина туристична («зелений туризм» як фактор оптимізації життєдіяльності місцевого населення)	303

РОЗДІЛ V. ПРОБЛЕМИ І ТЕНДЕНЦІЇ КУЛЬТУРНОГО ПОСТУПУ РІВНЕНЩИНИ	317
5.1. Культурні проблеми Рівненщини в умовах глобалізаційних викликів сучасності	317
5.2. Тенденції розвитку культурно-мистецького процесу	320
5.3. «Творчі портрети» діячів культури та окремих художніх колективів краю	328
Фотомистецтво Західної України і Олександр Харват (спроба мистецького портрету)	328
Завідувач кафедри культурології РДГУ – кандидат педагогічних наук, професор Виткалов Володимир Григорович (штрихи до портрету)	333
Народний ансамбль сучасного танцю «Едельвейс»	339
Голова Рівненського відділення Національної спілки художників України Феофан Михайлович Бобрик (живописець)	342
Артист Рівненського обласного академічного музично-драматичного театру – Народний артист України – Морозюк Георгій Іванович	345
Дитячий зразковий духовий оркестр Дубенської районної державної адміністрації «Смига» та його керівник – заслужений працівник культури України Василь Данилович Гайдайчук	346
Заслужений майстер народної творчості України Оріся Іванівна Рябунець	350
Голова Рівненської міської спілки краєзнавців Національної спілки краєзнавців України Богдан Йосипович Столярчук	353
Член Рівненської обласної організації Національної спілки художників України Петро Миколайович Подолець	355
Член Рівненської обласної організації Національної спілки художників України Михайло Миколайович Йориш	360
Директор Тучинського центру народної творчості і дозвілєвої роботи Святослав Савович Гірак	365
Голова правління Рівненської обласної організації Спілки дизайнерів України Олексій Костянтинович Литвин.....	367
Голова Рівненської обласної спілки художників (1990–1998 рр.) Національної спілки художників України Костянтин Маркович Литвин (1938–1998 рр.)	371
Майстри декоративно-ужиткового мистецтва Рівненщини: Леонід Петрович Гринбокий	383
ВИСНОВКИ	388
ЗАМІСТЬ ПІСЛЯМОВИ	392
ПОКАЖЧИКИ	
Географічний показник	
Іменний показник	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Характерною рисою сучасного розвитку України є розширення досліджень у сфері регіональної політики держави в усіх її формах виявлення. Причин такого стану чимало. Адже культура, як відомо, залишається стратегічним інструментом творення майбутнього. І в цьому зв'язку визначальна роль в умовах сьогодення належить регіонам, що не лише забезпечують державу необхідними інтелектуальними, матеріально-технічними, продовольчими тощо ресурсами, але й зберігають і примножують відповідну культурну спадщину, духовний клімат та колорит. Активізація регіонального культурного чинника в координатах глобалізаційних процесів демонструє сьогодні досить помітну і сталу тенденцію сучасного культурного простору, що виявляється у намаганні регіонів відійти від культурного диктату центру і хоча б у цій, мистецькій площині продемонструвати власну самостійність.

У той же час, саме регіональна специфіка додає до кожного художнього зразка все те, що має назву «національний», оскільки «безнаціонального» мистецтва, як відомо, фактично не існує, або цей вид людської діяльності тоді має дещо іншу назву. Тож саме ця культурна розмаїтість і складає широку культурну палітру під назвою «українське мистецтво».

Вивчення історико-культурної спадщини в регіональному контексті є важливим підґрунтям й для створення загальної картини культурного процесу будь-якої країни, зокрема й України. Особливої актуальності ця проблема набуває сьогодні, адже у попередню добу розробка місцевої національно-культурної тематики особливо не стимулювалася. У той же час, якщо попередні періоди вже більш-менш опрацьовані дослідниками і той матеріал знайшов своє втілення у відповідній монографічній літературі, різноманітних наукових розвідках, може й не надто критичних та навчальних посібниках тощо, то

сучасна культурна ситуація, як правило, не стає відразу предметом ґрунтовного наукового аналізу, оскільки потрібен час, щоб осмислити все те, що відбувалося на тих чи інших теренах. Це стосується й культурно-мистецьких здобутків періоду державної незалежності України.

Тож такий достатньо культурно-розмаїтий й мистецьки оригінальний регіон, яким є загалом Волинь (а не лише територія сучасної Волинської області), ще не став предметом особливого інтересу науковців, принаймні аналіз дисертаційного каталогу Національної Бібліотеки України ім. В. І. Вернадського (сформованого у 1998 р.) засвідчив, що за окреслений вище період було захищено лише декілька дисертацій культурно-мистецького спрямування, утім жодна з них не акцентувала увагу на Рівненщині [1].

Аналіз бази даних Консорціуму «Історична Волинь» [2], метою зацікавленень засновників та співорганізаторів якого (Рівненська обласна універсальна бібліотека) є нова інформація про культурно-мистецькі події, постаті, пам'ятки тощо, створені або ті, що відбувалися на території Великої Волині будь-якого історичного періоду (одним із складових чого є й каталог авторефератів дисертаційних досліджень), показує, що загалом по волинській проблематиці в Україні захищено 89 дисертацій, але жодна з них не охоплює періоду, винесеного у предмет нашого фахового інтересу і не акцентує увагу на Рівненщині періоду державної незалежності України. Тож переважна більшість із запропонованого нижче матеріалу вводиться в науковий обіг вперше, що повинно розширити інформаційну базу вивчення культурних процесів.

Джерельною базою нашого дослідження стали матеріали поточних архівів Управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації, Державних історико-культурних заповідників міст Дубно і Острога, Обласного краєзнавчого музею, обласного Центру народної

творчості, Академічних театрів (музично-драматичного і лялькового), Палацу дітей та молоді, репертуар окремих мистецьких колективів області, зокрема Програм концертного сезону обласної філармонії (жовтень, 2011 – січень, 2012 рр.) та її «дитячих» абонементів тощо.

У роботі також використовувалися матеріали фондів Рівненського обласного краєзнавчого музею поточних архівів Національних музейних комплексів «Замки Тернопілля» (м. Тернопіль), Державного музейного фонду України (м. Київ), звіти Національних Бібліотек України ім. В. І. Вернадського та Історичної (м. Київ) тощо; аналітичні матеріали під загальною назвою «Про становище молоді в Україні»: Щорічна доповідь Президенту України, Кабінету Міністрів України, Верховній Раді України за 2000–2009 роки. – К., 2001–2010; результати моніторингового опитування населення України стосовно соціального становища молоді [3]; рекомендації Парламентських слухань «Українська культура: стан та перспективи розвитку»; інформаційні матеріали «Реалізація державної політики у галузі культури»: Аналітичні звіти Міністерства культури і туризму України за 2006–2010 роки, інформаційні матеріали: «Аналіз діяльності державних музейних установ (статистичний звіт): поточний архів управління культури та туризму Рівненської обласної державної адміністрації за 1992–2011 роки; статистичний аналіз діяльності у сфері охорони історико-культурної спадщини: Поточний архів управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації за 2000–2011 роки; інформаційні матеріали про діяльність обласних установ культури і мистецтва, управління та відділів культури і туризму рійдержадміністрацій, виконкомів рад міст обласного значення Рівненської області, інформативні матеріали – «Про становище молоді в Рівненській області (за підсумком 2004–2008 років): щорічна доповідь Голові Рівненської обласної державної адміністрації, а також матеріали поточних архівів творчих Спілок Рівненщини, звіти обласної філармонії та обласних бібліотек, мистецьких об'єднань й приватних галерей («ЗУЗА» та арт-кафе «Сальвадор Далі»).

Бралися до уваги й достатньо інформаційно насичені статистичні щорічники «Бібліотеки Рівненщини в цифрах» за останні роки, підготовлені Рівненською обласною універсальною бібліотекою, сформовані на підставі зведених річних

звітів централізованих систем публічно-шкільних бібліотек, центральних міських та обласних структур, а також аналітичні журнали «Социологические исследования», «Социс», «Вища школа» та інші, які надали можливість широкої інтерпретації статистичних даних та їх співставлення із місцевими наявними матеріалами.

Для уточнення окремих позицій стосовно культурного поступу Рівненщини, в роботі використано й матеріали НПБУ під загальною назвою «Хроніка культурного життя України»: оглядова довідка за матеріалами преси та неопублікованими документами за 2008 рік в 12 випусках [4].

У процесі роботи ми зверталися й до архівних матеріалів, зосереджених зокрема у фонді «Рівненський обласний Будинок народної творчості» // Державний архів Рівненської області (ДАРО), ф. р – 597, 144 од. зб., 1945–1960 рр., «Звіт про роботу установ культури у 1955 році»: Управління культури виконкому Рівненської обласної Ради депутатів трудящих // ДАРО, ф. р. – 478, од. зб. 375 та ін., на що подано посилання у відповідних розділах нашого дослідження.

У нагоді стали й наукові розвідки сучасних дослідників – Є. А. Антоновича, С. Д. Безклубенка, Р. В. Захарчук-Чугай, А. І. Іваницького, Т. В. Кари-Васильєвої, М. М. Поплавського, В. Г. Тишевської, В. М. Шейка та ін., а також місцевих науковців та краєзнавців: В. М. Войтовича, В. Г. Виткалова, А. І. Данилюка, А. І. Дацкова, І. Ф. Жилінського, Г. В. Істоміної, В. Д. Луца, Т. О. Пономарьової, С. А. Китової, Ю. П. Лашука, Л. К. Костюк, Я. О. Поліщука, І. Г. Пашука, Р. К. Тишкевич, П. Й. Шиманського, С. І. Шевчука, Б. Й. Столярчука, Т. П. Пархоменко, А. М. Українець, В. Є. Рожка та багатьох інших, посилання на праці яких також здійснено у тексті пропонуваної роботи.

Серед різноманітних джерел, що дають підставу вивчати згадані процеси, важливе значення для дослідження має, як відомо, періодична преса. Її значення актуалізується ще й тому, що саме в періодиці знаходять своє втілення найбільш актуальні проблеми сьогодення. Періодика залишається суттєвим показником уваги спільноти до зазначеної вище проблеми, її ролі в структурі духовної культури суспільства. Інформація, сконцентрована в періодиці, є важливою ще й тому, що подана вона, як правило, по «гарячих слідах» події, а отже ця подія, явище чи постать, що стала предметом уваги автора, являють своєрідний,

специфічний відбиток часу, ситуації, певних культурних, політичних та інших взаємозв'язків тощо і дають можливість згодом на підставі такої інформації прослідкувати (чи відтворити) загальний розвиток духовних процесів, явищ тощо.

З іншого боку, досліджуючи періодичну пресу, як важливе інформаційне джерело, слід мати на увазі, що на зміст публікацій, рівень повноти й об'єктивності вміщеної в них інформації, суттєвим чином впливає не лише кваліфікація авторів та працівників редакцій, що доводять цю інформацію до читача, а й умови, в яких готувалися ті чи інші матеріали. А це, в свою чергу, вимагає доповнення й перевірки такої інформації за допомогою інших джерел. Тож до цього, в разі потреби, додамо інформацію, що міститься в монографічних, довідникових джерелах та різноманітних мистецьких альбомах, публіцистичних розвідках, що вийшла друком на Рівненщині в обраний для розгляду період. Лише у такий спосіб, на нашу думку, можливо відтворити повнокровну й достовірну історію культурного поступу будь-якого народу.

Аналізуючи періодичну пресу обраного для розгляду періоду можна помітити одну думку, що постійно нав'язується засобами масової інформації певного спрямування. Мовляв, сьогодення, – це час, що відрізняється суцільним занепадом моралі, відсутністю чітких духовних орієнтирів у значної частини членів суспільства, не бажанням її займатися підвищенням свого культурного рівня тощо. Про це свідчить статистика, що відтворює стан відвідування театрів, концертних зал, кінопалаців тощо. І на перший погляд подібні думки мають сенс. Адже фактично на кожному кроці можна легко знайти підтвердження цим песимістичним прогнозам. Утім, якщо подивитися на проблему іншими очима, то також можна легко помітити й інші аспекти чи ракурс бачення цієї проблеми.

Приміром, на достатньо типовому для України західноукраїнському терені, яким є Рівненщина, за роки державної незалежності значно збільшилася кількість періодичних видань, що розглядають питання культурно-мистецького розвитку населення. І ця тенденція з кожним роком покращується.

Якщо, до прикладу, наприкінці 80-х років у місті друкувалося лише кілька державних періодичних видань, при цьому достатньо політично заангажованих, що мало уваги приділяли окресленій проблематиці, то у 1991 році цих часописів було вже 22, у 2001 році – 43 [5; с. 142, 163]. А в

2009 році їх нараховувалося майже 50. І це при тому, що в місті сьогодні друкується ще й два літературознавчих альманахи – «Погорина» та «Проріст» і щомісячний журнал із питань мистецтва – «Мистецькі грані».

Зрозуміло, що частина із цих часописів залишалася на культурному обрії краю лише короткий термін, мало зачіпаючи питання, що нас цікавлять, інші ж («Вісті Рівненщини», «Вільне слово», «Сім днів», «Волинь», «Рівне вечірне», «Vip – І ровенський журнал», «Рівне-ракурс», «Рівне-експрес», «Сіті-Рівне», «Високий замок», «Літопис Заходу», «Мистецькі обрії», «Дубенський вісник», «Клеванський тракт», «Новини Рокитнівщини», «Сарненські новини», «Радивилів-Post», «Замова гора» та ін.) й надалі продовжують активно формувати духовну культуру населення, громадську думку, втручатися у вирішення важливих суспільно-культурних проблем сьогодення. Адже накладі провідних місцевих газет наближаються до 20 тисяч примірників кожна.

Майже тотожні процеси, утім з іншим рівнем культурного «забарвлення» відбуваються і на інших західноукраїнських теренах, тому їх співставлення та аналіз також принесло чималу користь для глибшого розкриття проблеми.

Немає сумніву, що для відтворення більш повної картини культурного процесу бажано проаналізувати й усе розмаїття районної періодики, утім найбільш значимі події культурно-мистецького поступу області, на нашу думку, в періодиці обласного центру знайшли своє належне втілення і є достатньо репрезентативними у цьому плані.

Тож її повноцінне висвітлення дасть змогу підготувати ґрунтовну історію культурно-мистецького процесу сучасної доби. Заповненню цієї прогалини і покликане сприяти обране нами дослідження «Культурно-мистецьке життя Рівненщини періоду державної незалежності України».

Хронологічні межі дослідження охоплюють період державної незалежності України – починаючи від 1991 року по теперішній час, коли трансформується мережа культурно-освітніх закладів, розгортаються сучасні культурно-мистецькі процеси, фестивалі рухи, здійснюються спроби їх теоретичного осмислення та розробляються шляхи і заходи її (мережі – авт.) подальшого удосконалення. Утім, у роботі, з метою підтвердження окремих її положень, здійснено й історичний екскурс у минуле.

Об'єктом роботи є культурно-мистецьке життя України періоду її державної незалежності, під яким, оминаючи термінологічні дискусії, розуміємо художню діяльність мистецьких колективів та окремих виконавців краю; тоді як під культурним потенціалом мається на увазі зміст фондів збірок музейних, архівних установ, діяльність бібліотечної та клубної мережі Рівненщини, інакше кажучи – культурне надбання краю [6; с. 173–174].

Предмет дослідження – культурно-мистецьке життя Рівненщини, що здійснюється під впливом державотворчих процесів у країні.

Метою даної роботи є вивчення культурно-мистецької спадщини Рівненщини доби незалежності України.

Завдання:

- з'ясувати стан наукової розробки досліджуваної проблеми;
- виявити та проаналізувати джерельну базу наукового пошуку;
- узагальнити науково-теоретичні й методологічні підходи до досліджуваної проблеми;
- вивчити передумови розвитку окремих галузей мистецтва в краї, зокрема театрального, кінофотомистецтва та інших його видів;
- виявити умови розвитку культурного процесу на Рівненщині, зокрема роль спеціальної освіти у системі становлення культурно-мистецького процесу періоду державної незалежності України;
- розкрити форми творчої діяльності національно-культурних меншин Рівненщини;
- визначити роль музейної мережі краю як форми збереження історико-мистецької пам'яті народу;
- проаналізувати стан та форми культурно-мистецької активності в краї (на прикладі функціонування музичного мистецтва);
- показати роль театру в підвищенні духовної культури місцевого населення;
- дослідити стан кіно-фото мистецтва на Рівненщині як форми вияву культурно-мистецької ініціативи;
- висвітлити зміст обласних програм збереження культурної спадщини в Рівненській області;
- проаналізувати художні доробки окремих представників краю;
- окреслити провідні тенденції, що намітилися в розвитку культурно-мистецького життя Рівненщини.

Теоретичні і методологічні засади дослідження. Методологія нашого дослідження ґрунтується на загальних та спеціальних методах пізнання в галузі мистецтвознавства й культурології.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну базу монографічного дослідження склали праці вітчизняних дослідників у галузі культурології, історії, етнографії, краєзнавства та мистецтвознавства.

Для вирішення поставлених у роботі завдань використовувалися методи наукових досліджень, що передбачають вивчення культурно-мистецьких процесів у зв'язку із тими процесами, що відбуваються в окреслений період.

Структурно-функціональний метод застосовувався у процесі аналізу особливостей культурного життя регіону; аналітико-концептуальний – для ознайомлення з дослідженнями, що пов'язані з зазначеною вище проблемою; історичний – для аналізу культурного життя в контексті суспільно-історичних перетворень; компаративний – для порівняльних характеристик.

Аналізуючи динаміку культурних процесів, змін у статистиці відвідування музейних установ, клубних закладів, кількісні показники учасників та художніх колективів загалом, еволюції складу національних меншин краю, обласні програми охорони культурної спадщини тощо, застосовувалися статистичні й кількісні методи.

Основним методом роботи є культурологічний метод і метод аналізу, який дав можливість виявити характерні риси культурно-мистецького життя в мистецтві; хронологічний і ретроспективний методи використовувалися під час аналізу культурно-мистецьких процесів у сфері аматорства (образотворчого, вокально-хорового, музичного, театрального тощо); поєднання історичного і логічного методів дало змогу з'ясувати характерні особливості української ментальності, виявити її внутрішню суть.

На основі загально-історичних методів (історико-генетичного, історико-порівняльного, історико-типологічного, історико-системного, історико-антропологічного), розкрито історичну сутність досліджуваного явища та його специфіку в контексті соціальних зв'язків.

Системний аналіз забезпечив можливість дослідження культурно-мистецьких процесів як повної системи, сукупності об'єктів і явищ, що відзначаються, з одного боку, структурною ціліс-

ністю, а з іншого – характеризуються подієвістю, ситуативністю, динамічністю.

Необхідним засобом в опрацюванні наявних джерел став також критичний метод, який також знайшов своє застосування у нашому дослідженні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дане дослідження виконане в рамках комплексної наукової проблеми Рівненського державного гуманітарного університету «Дослідження фольклорних та мистецьких традицій Рівненської області» (протокол № 12 від 12 грудня 1999 р.), зокрема теми «Українська культура: історичний аспект», затвердженої за кафедрою культурології.

Практичне значення дослідження. Основні положення та висновки даного дослідження можуть бути використані для вивчення й порівняння культурно-мистецької спадщини інших регіонів Української держави.

Результати роботи можуть використовуватися також під час читання дисциплін культурно-мистецького спрямування у ВНЗ, зокрема у навчальних курсах з історії мистецтва, української культури, прикладної культурології, історії України; дисциплін «Народознавство», «Художня культура» – в мережі загальноосвітніх шкіл та в подальших наукових пошуках тощо.

Вони будуть корисними і для практичних працівників сфери культури та мистецтва, адже містять чимало порівняльного матеріалу стосовно розвитку галузі культури в історичній ретроспективі.

Цей матеріал знайде, сподіваємося, широке застосування і в практичній діяльності управлінського апарату галузі, оскільки демонструє розмаїття культурно-мистецьких заходів, що проводяться в краї, дає змогу порівняти культурні потенціали окремих областей України, акцентує увагу на окремих постатях-творцях культурного продукту, тенденціях розвитку культурних процесів тощо.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що:

- вперше регіональна культурно-мистецька проблематика Рівненщини в такому ракурсі і обсязі стає предметом комплексного наукового дослідження;
- доведено, що саме культурологічна освіта, започаткована на початку 70-х років ХХ століття на Рівненщині в формі культурно-освітнього факультету Київського державного інституту

культури, заклала основи майбутніх культурно-мистецьких процесів у краї;

- уточнено традиційні витоки мистецького життя краю та шляхи їх подальшого розвитку;
- охарактеризовано діяльність національно-культурних меншин краю у справі збереження власної культурно-мистецької спадщини;
- висвітлено роль музейної мережі краю у збереженні пам'яток культури і мистецтва Рівненщини;
- проаналізовано стан та форми культурно-мистецької активності в краї (на прикладі музичного мистецтва);
- виявлено роль театру в підвищенні духовної культури населення в історичній ретроспективі;
- визначено стан кіно-фото мистецтва як форми вияву культурно-мистецької ініціативи;
- показано потенціал Державного архіву Рівненської області в організації подальших наукових дослідженнях із проблем культурології;
- акцентовано увагу на діяльності клубної і бібліотечної мережі Рівненщини, її експериментальній роботі, культурному потенціалі шкіл естетичного виховання та ДМШ;
- розкрито специфіку реалізації і потенційні можливості «зеленого туризму» на Рівненщині;
- зосереджено увагу на питаннях охорони історико-культурної спадщини краю як проблемі в діяльності місцевих органів влади, розкрито їх сутність та результативність;
- окреслено провідні тенденції, що намітилися в культурно-мистецькому житті Рівненщини;
- подано «творчі портрети» окремих представників культурно-мистецької та наукової сфери, які певною мірою впливають на сучасні культурні процеси.

Переважає більшість поданого матеріалу ґрунтується на поточних архівах установ культури і вводиться до наукового обігу у такому контексті вперше.

Апробація результатів дослідження здійснювалася шляхом публікації окремих матеріалів, основних положень та висновків у наукових виданнях, виступів із доповідями на різноманітних науково-практичних конференціях, Круглих столах, у системі підвищення кваліфікації працівників культури Західної України тощо.

Основні положення проведеного дослідження апробовані під час виступів на двох міжнародних («Краків – Львів: книги, часописи, бібліотеки ХІХ–ХХІ століття», 20.10.2009 р., Krakow, 2009 г.) й «Фундаментальні і прикладні дослідження

культурології» (Київ, червень, 2009 р.); десяти Всеукраїнських, зокрема «Молодь і проблеми входження України у світовий культурний простір (м. Рівне, 15–16 лист., 2005 р.); «Культуротворчий потенціал молоді і перспективи культурної інтеграції людства у XXI століття» (м. Рівне, 15–16 лист., 2006 р.); «Культурологічний дискурс сучасного світу: від національної ідеї до глобалізаційної цивілізації» (м. Київ, травень, 2007 р.); «Стан і перспективи розвитку духовної культури особистості в умовах розгортання глобалізаційних процесів» (15–16 лист., м. Рівне, 2007 р.); «Культура XXI століття: стан, проблеми, перспективи» (м. Рівне, 11–12 лист., 2008 р.), «Українська культура в добу глобалізаційних трансформацій» (м. Рівне, 10–12 грудня, 2009 р.); «Динаміка культурних процесів в Україні» (Національна академія мистецтв України, Київ, 2009 р.), «Історична Волинь і проблеми духовного відродження України» (м. Рівне, 14–15 верес. 2010 р.), «Духовна культура України: реалії та перспективи» (м. Рівне, 11–12 лист. 2010 р.), «Українська культура: стан і проблеми функціонування у світовому просторі» (м. Рівне, 10–11 лист., 2011 р.); восьми загальноуніверситетських, звітних науково-практичних конференціях професорсько-викладацького складу, студентів, аспірантів, докторантів Рівненського державного гуманітарного університету й Київського національного університету культури і мистецтв, про що засвідчують відповідні програми заходів.

Результати дослідження апробувалися також шляхом публікацій відповідного матеріалу у фахових наукових збірниках: Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (м. Київ), Харківської державної академії культури, Київського національного університету культури і мистецтв, Маріупольського державного університету, Львівського національного університету ім. І. Франка, Віснику Київського національного університету театру, кіно і телебачення, Інституту культурології Національної Академії мистецтв України, Одеського національного політехнічного університету; різноманітних «Наукових записках» Рівненського державного гуманітарного університету («Актуальні питання вітчизняної та всесвітньої історії», «Актуальні питання культурології», «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку») та під час проведення Круглих столів із питань розвитку народної культури, проведених у рамках Міжнародного фестивалю сучасної української

естрадної пісні «На Хвилях Світязя» (смт Шацьк, липень, 2010–2011 рр.); 2-х міжвузівських конференцій, проведених у 2004–2011 роках в РДГУ, а також публікаціях як у різноманітних наукових періодичних виданнях України («Народна творчість та етнографія»: студії мистецтвознавчі; «Вісник Книжкової Палати України», «Вища школа», «Образотворче мистецтво» тощо), так і численній місцевій періодиці, зокрема спеціалізованій («Мистецькі грані»), окремих збірників, що засвідчує достатньо розлогий список використаної літератури, вміщений наприкінці кожного розділу книги.

На підставі проведеного дослідження, започатковано (2011 рік) спеціальну рубрику у регіональному часописі «Мистецькі грані» під назвою «Діячі культурно-мистецької практики та організатори духовного життя Рівненщини».

Структура та обсяг роботи. Дана монографічна розвідка складається зі вступу, п'яти розділів, що включають 25 параграфів, висновків до кожного розділу та загального висновку, списку використаних джерел й літератури, Іменного і Географічного покажчиків, Додатків, в яких висвітлено здобутки окремих представників духовного простору Рівненщини, переважно їх організаційно-творчу діяльність у сфері культури.

Із метою кращої орієнтації в окресленій проблемі, посилання розміщуються після кожного параграфу (розділу), а не наприкінці книги.

За тематичним спрямуванням в монографії розглянуто різні грані регіонального мистецтва: вокально-хорового, зокрема й церковного співу, інструментального, альтернативної музики та інших форм музичної практики сьогодення; специфіку організації фестивального руху, кіно- та фотомистецтва, театральне життя (витоки його на Рівненщині, еволюцію на значному історичному відтинку, стан в умовах сьогодення), фольклорну основу художньої діяльності місцевого населення у сфері дозвілля тощо. Акцентовано увагу на духовному потенціалі засобів масової інформації, зокрема періодичної преси, а також клубної та бібліотечної мережі й тій експериментальній діяльності, що організується в краї упродовж останніх років.

У книзі використано чималий візуальний ряд, що дає змогу краще побачити та усвідомити стан культурно-мистецьких процесів на Рівненщині і в Україні загалом, а в окремих випадках – зберегти в пам'яті зразки архітектурної спадщини (замко-

вого будівництва), що через певні організаційно-фінансові обставини мають сталу тенденцію до руйнації і зникнення. Вміщено в ній також чимало репродукцій мистецьких пам'яток рівненських художників, скульпторів, графіків, фотографії художніх колективів тощо, що дасть можливість ознайомитися зі стилістикою творчості, мистецьким потенціалом краю.

Загальний обсяг роботи складає сторінок, з яких сторінок основного тексту, список використаної літератури та джерел налічує 805 позицій, значна частина яких – матеріали поточних архівів.

Завершують роботу Іменний та Географічний покажчик, що дають змогу швидше віднайти інформацію про те чи інше явище, постать, населений пункт тощо.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Дисертаційні фонди Національної Бібліотеки України ім. В. І. Вернадського: <http://www.nbuv.gov.ua/eb/ard.html>.
2. «Історична Волинь» http://istvolyn.info/index.php?option=com_content&task=category§ionid=3&id=29&Itemid=25&limit=50&limitstart=50.
3. Результати моніторингового опитування населення України стосовно соціального становища молоді. – К.: Український ін-т соціальних досліджень, 2000. – 34 с.
4. Хроніка культурного життя України: оглядова довідка за матеріалами преси та неопублікованими док. Вип. 1–12. – К.: НПБУ, 2008.
5. Пашук І. Г. Рівне. 1283–2003. Історико-краєзнавча хроніка / Іван Григорович Пашук. – Рівне: Овід, 2006. – 180 с.
6. Корінний М. М. Короткий енциклопедичний словник із культури / М. М. Корінний, В. Ф. Шевченко. – К.: Україна, 2003. – 384 с.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПРАКТИКИ

1.1. ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ТА ІСТОРИОГРАФІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСІВ ВОЛИНСЬКОГО КРАЮ

Сучасне життя вимагає все більшої уваги до регіональної політики, соціально-культурного розвитку регіонів, які й надалі залишатимуться важливим чинником зміцнення самої держави і не лише в її політико-економічному, але й культурно-мистецькому контексті. Культуру у данному випадку слід розуміти як специфічний комплекс характерних матеріальних, духовних, інтелектуальних та емоційних рис суспільства, що включає в себе не лише різні мистецтва, а й спосіб життя, основні правила людського буття, системи цінностей, традицій і вірувань [1; с. 3].

Залишаючи осторонь подальші термінологічні дискусії стосовно визначення сутності поняття, що є характерною рисою розвитку сучасної науки, адже чимало її напрямів сформувалося фактично з часу проголошення державної незалежності України, зазначимо, що під регіональною політикою розуміємо як державна політика або нормотворчо-законодавча діяльність держави спрямовується на формування єдиного правового поля для досягнення мети державного управління розвитком регіонів та їх саморозвиток за рахунок паритетного поєднання можливостей держави та регіонів [4; с. 302]. У такому контексті, наголошують дослідники, метою державної регіональної політики є створення належних

умов для динамічного, збалансованого, сталого соціально-економічного розвитку України, йдучи шляхом від розвинених регіонів до розвинутої держави. У той же час «можливості держави» у даному контексті слід розуміти як ув'язку всіх наявних політик (гуманітарної, фінансової, соціальної тощо) держави засобами єдиного нормативно-правового та організаційно-законодавчого забезпечення розвитку територій або формування відповідного законодавчого поля держави, що визначає інструменти й мехізми економічного і соціального розвитку регіонів. А «можливості регіонів» слід розглядати як увесь накопичений у кожному конкретному регіоні природно-ресурсний, матеріально-фінансовий, соціально-трудо-вий та ін. потенціал [4; с. 302].

Зважаючи на об'єктивні обставини, пов'язані з відсутністю належного досвіду розбудови республіки, підкреслимо, що, у свою чергу, трансформаційні процеси й досі відбуваються здебільшого стихійно, при інерційній, часто непослідовній політиці держави та практичній відсутності єдиної регіональної політики в Україні загалом.

Це пояснюється як другорядністю (все ще) культурної проблематики в очах правлячих структур, депутатського корпусу усіх рівнів, так і браком чітких уявлень про те, як потрібно трансформувати, власне, культурну сферу (і то не

лише серед широких мас, а й у самому культурно-мистецькому середовищі), про що неодноразово йшлося у фаховій літературі та був розроблений навіть проект «Концепції державної культурної політики України» (ще 1994 р.), так і не реалізований через певні, переважно організаційно-політичні обставини. Поки й надалі продовжує домінувати думка, що більшість проблем культури можна вирішити простим збільшенням бюджетних асигнувань, а обов'язок самої культури пролягає лише в тому, аби слугувати незалежній українській державі більш-менш так само, як вона у попередню добу обслуговувала радянську політичну систему.

У той же час засоби масової інформації дедалі сміливіше втручаються у питання державного будівництва, спонукаючи управлінців усіх рівнів постійно враховувати у своїй діяльності точку зору ЗМІ. Тож визначати тенденції культурно-мистецького розвитку регіонів країни сьогодні вже неможливо без урахування ставлення до тієї чи іншої події, що там відбувається, широкого загалу, який в умовах сьогодення залишається важливим показником громадської думки. Адже остання є переконливим чинником не лише демократичності проведення реформ, зрілості самої держави, а й необхідності того чи іншого кроку цієї держави стосовно забезпечення культурно-мистецької практики в суспільстві. І в цьому контексті періодика краю залишається достатньо важливим регулятором суспільних відносин.

Отже, аспектом вивчення інформаційної бази дослідження культурно-мистецьких процесів є аналіз культурно-мистецьких процесів крізь призму періодики Рівненщини, на шпальтах якої подано розгляд культурно-мистецького життя сучасної доби.

Періодика – це досить специфічний блок інформації, адже в періодичній пресі завжди відбивається дух часу; вона дає своєрідний зріз (бачення) проблеми на момент її виникнення; ставлення до неї і самих авторів (журналістів), і читачів. Тож зібрана тут інформація лише згодом може скласти основу для подальших узагальнень, висновків або наступних, більш глибоких студіювань.

Загальна кількість періодичних видань області досить значна – 389 [5; с. 164]. Зрозуміло,

що частина з них носить виключно комерційний характер, спрямована на рекламу будь-якої продукції і таких є понад 27%; чимало видань подають інформацію про теле-радіо-простір краю, розміщуючи на шпальтах відповідні програми; певна їх кількість виконують функцію своєрідного соціального замовлення, оскільки репрезентують позицію політичних партій, блоків, окремих осіб і подана тут інформація теж є досить специфічною і не є предметом нашої уваги.

Серед тих, що складають інтерес, – обласна періодика загальнокультурного спрямування – «Зміна» та «Червоний прапор» (до початку 1991 р.), а згодом – «Вісті Рівненщини», «Рівне вечірне», «Мистецькі грані», «Рівне-ракурс», «Рівне», «Вільне слово», «Волинь», «Сім днів», «Провінційна Ого», «Дзвін», «Літопис Заходу», «VIP: І-й ровенський журнал», «Духовна нива» та ін. Саме тут найчастіше розміщується інформація, що становить наш професійний інтерес.

Це підтверджує і Всеукраїнське соціологічне опитування «Регіональні ЗМІ в Україні: Рівне-2008 – звіт про дослідження. Відділ досліджень ринків послуг РФК України» [6], за яким названі вище часописи посідають провідне становище на інформаційному ринку Рівненщини. Наступні опитування, проведені цією ж структурою, суттєвих розбіжностей у рейтингах часописів не виявили.

Достатньо глибока культурно-мистецька інформація зустрічається й у районній періодиці («Життя і слово», «Замкова гора» (м. Острог), «Дубровицький вісник», «Народна газета», «Вічеве слово» (м. Костопіль), «Вісник Дубенщини», «Голос Полісся» (м. Рокитне), Надслучанський вісник (м. Березне), «Гомін плюс» (м. Млинів) та ін.). У них публікується специфічна культурологічна інформація про відомих особистостей району, їх родоводи, зв'язки із діаспорою, участь у культурно-мистецьких проектах й акціях; про пам'ятки історії та культури, а також здійснюється спроба друку фрагментів художньої літератури місцевих авторів.

Часто місцеві часописи виступають ініціаторами різноманітних культурних починань, звертають увагу владних структур на занепад культурної спадщини, переважно пам'яток дерев'яної архітектури, іконописного та садово-паркового мистецтва, на яке багата Західна Україна і які, як правило, розташовані у райцентрах та селах області. Ця інформація вирізняється достатньою

конкретністю, насиченістю фактами, колоритною мовою тощо. І це є чи не основним чинником, що втримує високий інтерес до цих часописів місцевої громади.

Досить активно і регулярно подає культурно-мистецьку інформацію (переважно звітного характеру, «портрети» митців та художніх колективів, невирішені питання) по районах області й газета «Народна творчість», що поширюється по всіх установах культури. Вона постійно інформує культосвітніх працівників області про широке коло професійних питань, проблеми галузі, фрагменти місцевої нормативної інформації. Засновником її є обласний Центр народної творчості управління культури Рівненської обласної державної адміністрації.

Зрозуміло, що враховуючи «аграрну» специфіку області (брак високопрофесійних журналістських кадрів, не достатньо яскраві, у порівнянні зі столицею та крупними культурними центрами, події місцевого життя, невисокий наклад майже усіх видань, що унеможливило залучення до публікацій справжніх майстрів пера та ін.), інформаційні повідомлення у періодиці Рівненщини теж досить строкаті; принаймні їхній контент-аналіз за останні майже 20 років дає усі підстави так стверджувати; фактично не зустрічаються розлогі аналітичні статті про ту чи іншу мистецьку подію, постать, творчі доробки художніх колективів, хоча аналізована доба демонструє потужний сплеск культурно-мистецьких подій, явищ, художніх зразків. Як це не парадоксально, більше подібної інформації концентрується у районних друкованих ЗМІ, автори яких є, як правило, родом із тієї ж місцевості і більше обізнані з аналізованою подією чи постаттю.

У той же час місцева преса досить специфічно реагує на події культурно-мистецького життя краю, тобто в різні роки по-різному періодика віддзеркалює подібні події, що помітно навіть у самій кількості опублікованих статей.

Так, приміром, якщо на заходи в сфері образотворчого мистецтва, за даними нашого контент-аналізу, у 1991 році з'явилося лише 4 відгуки, то у 1992 р. був лише один; натомість у 2000 році їх було вже 29, що, треба думати, відбиває загальну активність мистецького життя в області.

Ситуація починає докорінно змінюватися від 2002 року, коли активізується культурно-мистецький процес, дещо стабілізується економічна ситуація, з'являється зацікавленість у цих видах

як представників органів влади, так і населення. Відповідно, в періодичній пресі було опубліковано 65 відгуків на події у сфері образотворення. Стільки ж (64) відгуків було оприлюднено і в 2005 році. Натомість у 2006 році інтенсивність культурно-мистецьких подій в області значно збільшується, як збільшується і кількість опублікованих на них відгуків – 112. Це – найвищий показник за понад 20-річний період української державної незалежності, за даними нашого контент-аналізу.

Далі інтенсивність і мистецького поступу у цій сфері починає поступово спадати, свідченням чого є й тотожна реакція преси: у 2007 році – 107, у 2008 р. – 66 інформаційних мистецьких повідомлень. А за I квартал 2009 року таких повідомлень було лише 12.

Подібні тенденції притаманні й реакції на ситуацію, що складалася у сфері декоративно-прикладного мистецтва, де найбільш інтенсивним щодо реакції ЗМІ виявився 2002 рік – 40 публікацій та 2006 рік – 31. В інші періоди преса реагувала на здобутки у цій сфері, відгукуючись традиційними «творчими портретами» майстрів, звітами про ту чи іншу експозицію достатньо спокійно – по 10–18 відгуків на рік.

Помітна тенденція до збільшення публікацій у 2009 році, що можна пояснити лише вдало проведеними експонуваннями місцевих майстрів та яскравим оформленням ними закладів і установ культури, дитячих майданчиків області тощо. Цьому сприяли й відповідні організаційні заходи Рівненського ОЦНТ. Однак стосовно якості повідомлень, широти окреслених питань, ракурсу висвітлення проблеми ця інформація, на нашу думку, видається більш цікавою.

Проведений нами аналіз інших джерел («Хроніка культурно-мистецького життя Рівненщини», що друкується обласною науковою бібліотекою) і їх співставлення з повідомленнями ЗМІ та й постійні власні спостереження дають підставу вважати, що відбувався не стільки спад у цій ділянці, стільки поява більш значущих, на думку журналістів, подій, що переорієнтували професійний інтерес в іншу площину, зайвий раз засвідчуючи відсутність у краї певної спеціалізації у сфері журналістики, коли б преса стабільно висвітлювала культурно-мистецький поступ області, а не лише реагувала на той чи інший художній захід.

Інша культурно-мистецька проблематика, зокрема музичне життя, у 1991 році лише 10 разів ставало предметом розгляду в обласній періодиці, то в 1994 р. – уже 55 і т. д., із тенденцією до суттєвого збільшення публікацій й надалі, враховуючи широкий спектр форм музичного виявлення. Крім цього, враховуючи його надзвичайну розмаїтість, періодика розширила навіть свої рубрикатори, акцентуючи увагу окремо на питаннях розвитку кобзарського та джазового мистецтва в історичній ретроспективі, дитячого хорового виконавства, фестивального руху, мистецького супроводу численних заходів тощо. Окремо сформовано навіть рубрику «художня самодіяльність». І такі порівняння також можна легко продовжити.

Взагалі, цей напрям культурної творчості заслуговує на окремий розгляд. Утім, навіть побіжні співставлення публікацій на мистецькі теми перших років незалежності і сучасних розвідок помітно вирізняються тематично, змістовно, а надто – ракурсом висвітлення проблем тощо. Останнім притаманне більш аналітичне ставлення до подій, бажання ширше «побачити» проблему, дошукатися до її витоків тощо.

Крім цього, якщо у перші роки державної незалежності культурно-мистецька інформація особливо не диференціювалася і подавалася епізодично, а основна увага, натомість, концентрувалася виключно на історико-політичних проблемах, що цілком зрозуміло і найбільш характерно для західноукраїнських теренів, то починаючи з перших років нового тисячоліття аналіз місцевої періодики дає можливість досить рельєфно виділити стале коло питань, що охоплюють проблеми розвитку хореографічного, образотворчого, декоративно-прикладного, музичного та інших видів мистецтва, або культурно-освітньої практики загалом, експериментів у сфері культурно-дозвілдової діяльності, творчого життя місцевих відділень професійних мистецьких спілок. В окремих виданнях з'явилися навіть спеціальні рубрики – «Рецензії», де все частіше помітні непоодинокі спроби аналізувати культурно-мистецький, а надто – літературний процес.

У підтвердження, наведемо такі статистичні дані: приміром, у 1998 році лише культурно-мистецькі (літературознавчі) видання ставали об'єктом аналізу 32 рази [7]. А загалом, як засвідчує наш контент-аналіз збірника «Новинки краєзнавчої літератури», підготовленої обласною науковою бібліотекою за період від 1991 до кінця

2010 року, ця проблематика посідає друге місце серед кількості опублікованого, пропускаючи вперед лише події музичного життя в усьому його розмаїтті – 394 інформаційних повідомлень.

В області для цього є достатньо потужне інтелектуальне середовище: обласні відділення національних Спілок письменників, художників, краєзнавців, асоціація Національної спілки композиторів України, обласне відділення якої знаходиться у м. Луцьку тощо.

Досить міцно здобувають свої позиції в художній практиці краю й альтернативні художні об'єднання, що дбають не лише про власні здобутки, але й про встановлення зв'язків із світовою мистецькою спільнотою, як це роблять, приміром, місцеві фотохудожники, поступово перетворюючи наше доволі провінційне в культурному контексті місто на осередок професійних змагань міжнародного рівня. Принаймні останні, проведені три роки поспіль, творчі звіти «в Рівному на Покрову», що зібрали представників лише у 2009 році із 42 країн, дають усі підстави це стверджувати. Такої ж думки дотримуються і загальнодержавні засоби масової інформації [6].

Створено в місті декілька їх професійних «відгалужень» – спілок: кобзарів, театральних діячів, краєзнавців тощо, кожна з яких по-своєму реагує на культурний поступ населення, певним чином навіть формуючи його основні засади. В частині з них відновилися перервані пануванням соціалістичної ідеології пошуки в царині художньої форми.

Приміром, якщо у 1991 році в місцевій періодиці було опубліковано лише 3 повідомлення на зазначену вище проблематику, а головна увага, зрозуміло, концентрувалася на політичних питаннях, у 2001, відповідно – 5, то у 2008 році таких повідомлень було вже 29.

Позитивну тенденцію засвідчує й 2009 рік. Змінився й обсяг та «формат» таких повідомлень. Окремі часописи ввели навіть спеціальні розділи – «Конкурси та фестивальне життя», «Культура нашого краю», «Духовність», «Сторінками сімейних альбомів», «Духовне відродження», «Джерела духовності» тощо.

Двічі на місяць виходить телепередача «Азбука ремесел», «Мистецькі ювілеї» тощо; помітно більше стало подаватися інформації з хроніки подій, бенефісів, мистецьких презентацій, що дає змогу сподіватися й на подальше поглиблене висвітлення культурно-мистецької проблематики.

Сьогодні в області жодна культурно-мистецька подія, ювілей художнього колективу чи окремого виконавця не залишається поза увагою ЗМІ. Та й саме місцеве населення, сподіваємося, цікавиться подібною проблематикою все більше, про що засвідчують спеціальні рубрики періодики та поступово зростаючий наклад видань, що мають достатньо розлогий культурно-мистецький блок.

Мистецький відділ обласної наукової бібліотеки вже декілька років поспіль друкує щоквартальний спеціальний прес-реліз «Довідка про культурно-мистецьке життя в області», що дає можливість відтворити усі його форми, досліджувати, поступово вводячи в науковий обіг нову інформацію. Та й сама Рівненська ОУБ вже давно стала центром різноманітних наукових, культурно-мистецьких презентацій, творчих збірань, літературних віталень тощо, поповнюючи і таким чином свій спеціальний краєзнавчий фонд.

Відзначимо, що процеси національно-культурного відродження стимулювали в краї чимало ініціатив, серед яких, у руслі проблем, що розглядаються, створення цією структурою консорціуму «Історична Волинь», мета якого – формування в мережі Інтернет електронної бібліотеки повних текстів рідкісних і цінних документів із використанням ресурсів обласних бібліотек, краєзнавчих музеїв, архівів, історико-культурних заповідників Рівненської, Житомирської, Волинської, Тернопільської, Хмельницької та Брестської (республіка Білорусь) областей, Державної Історичної бібліотеки України (Київ), Воєводської публічної бібліотеки м. Ольштин (Польща), державного архіву Рівненської області, Рівненського обласного краєзнавчого музею, Інституту досліджень Волині у м. Рівному, Інституту дослідження української діаспори при Національному університеті «Острозька академія», міжнародного громадського об'єднання «Волинське братство», Волинського центру історичних та геофізичних досліджень «Рівне-Суренж».

Базою даних цього консорціуму є «Книгодрукування» (дослідження книги та книжкової справи на Волині, «Етнографія і фольклор», «Видатні діячі Волинського краю» (персоналії місцевих діячів, і уродженців Волині), «Культурне, мистецьке, літературне життя»; «Освіта» (історія становлення та розвитку), «Релігія» (відносини в духовній сфері), «Суспільно-політичне життя» (дослідження сфери історико-політичного розвитку, відносин та становища жителів у суспільстві),

«Історія, історичні науки», «Народне господарство краю» (виробничі відносини суспільного укладу, галузі виробництва), каталог авторефератів та бібліографічний покажчик [8].

Проведена 14–15 вересня 2010 року Перша Всеукраїнська науково-практична конференція «Історична Волинь і проблеми духовного відродження України» стала своєрідним підсумком цієї діяльності, уточненням позицій сторін-учасниць у розробці регіональної культурно-мистецької проблематики, залученням нових суб'єктів до вивчення фондів тощо (про що йшлося у нашій публікації, розміщеній в «Історичному журналі» за IV квартал 2010 р.). А друк відповідного наукового збірника («Актуальні питання культурології: альманах наукового товариства «Афіна» кафедри культурології РДГУ. Вип. 9 / за ред. проф. Виткалова В. Г. – Рівне, 2010. – 187 с.), в якому репрезентовано матеріали, представлені колективними членами консорціуму, значно розширюють наше уявлення про культурний потенціал Волині і вводять до наукового обігу чимало унікальної інформації культурно-мистецького спрямування і демонструють той факт, що процеси національно-культурних перетворень в Україні справді стимулюють й науково-критичну думку та мистецьку ініціативу.

Відповідно змінилася й насиченість культурно-мистецького життя. В області вже традиційними стали понад 10 міжнародних фестивалів та Всеукраїнських конкурсів («Древлянські джерела», «Коляда», «Тарас Бульба», «Шоу-Західний регіон», «Весняні піснеспіви», «Дивовижний світ органа», «Я і гітара», «Різдв'яні піснеспіви» та ін.), (а 2011 року їх було проведено 25), суттєво розширилася «географія» гастрольних подорожей місцевих мистецьких колективів і, відповідно, приїзд інших мистецьких груп та окремих виконавців до Рівного, зокрема й з бенефісними програмами останнім часом (Ф. Стригун із Львівським Національним Академічним театром ім. М. Заньковецької, Кубанський козацький народний хор та ін.).

Виникає, на перший погляд, дивна ситуація: чим складнішим стає суспільно-політичне та економічне життя в країні, чим більше у неї з'являється не розв'язаних питань у сфері державного будівництва, загострена міждержавна проблематика тощо, тим активнішою і різноманітнішою стає культурно-мистецька атмосфера її населення, яке, незважаючи на усі ці негаразди, продовжує активно займатися улюбленою справою.

Та й журналістський склад області, що підтримує ці процеси, помітно оновився і сформувався за зазначений період. Це переважно незаангажовані молоді особи, над якими не тяжіє ідеологічний багаж минулого, правда, й фахового рівня їм бракує також.

Зрозуміло, що й надалі місцевій періодиці бракує глибоких аналітичних розвідок стосовно витоків того чи іншого культурно-мистецького явища, його місця у загальному культурному процесі, як це, приміром, помітно навіть у матеріалах найбільш поширеного народознавчого, етнографічного характеру. Подекуди й мовні питання також не втрачають своєї гостроти, причому не в контексті не актуальних для Західної України дискусій щодо доцільності використання української як засобу існування етносу, а виключно як фактора вираження професійної, фахової думки.

Проте, з іншого боку, навіть ті короткі повідомлення, що є реакцією на сучасну культурно-мистецьку або краєзнавчу палітру краю, теж дають змогу побачити фактичне ставлення до них пересічного глядача чи читача, рівень та тривалість професійного інтересу до неї, розголос у професійному середовищі чи серед широкого загалу і таким чином, виявити вплив ЗМІ на подальший перебіг подій культурного життя. А співставлення тематики повідомлень, фахового рівня розміщеного аналітичного матеріалу, інтенсивності публікацій та їх тематичної спрямованості і розмаїття тощо дають добру нагоду, власне, й побачити не лише кроки держави у реалізації певних культурних потреб громадян, але й поступовий фаховий рівень зростання самої журналістики, як важливого стимулятора культурного розвитку країни загалом.

Аналізуючи періодику краю, слід зазначити, що поки що в ній відсутній і сталий контакт між журналістами (чи постійними дописувачами) та лідерами культурно-мистецького процесу, що не дає змоги тримати постійно в полі зору конкретне культурно-мистецьке явище, прогнозувати тенденції щодо його розвитку тощо.

Однак важливе значення інформації, розміщеної у періодичній пресі на регіональному рівні, полягає, на нашу думку, у тім, що, приміром, на Рівненщині вона виступає важливим стимулятором зародження професійної критики, створення власних літературно-мистецьких альманахів, принаймні перші фахові часописи, що з'явилися

у місті («Проріст», «Погорина») останнім часом дають усі підстави думати саме так.

У місті формується й відповідне коло читачів і шанувальників цієї літератури. Та й поява чималої кількості художньої публіцистики в області теж досить переконливий аргумент на користь подібної думки. У той же час культурна політика держави на регіональному рівні дає добрий привід сподіватися, що саме регіонам належить майбутнє, адже саме тут концентруються не лише значні матеріально-фінансові ресурси, а й, що не менш важливо, культурний генофонд нації.

Саме регіони зберігають яскравий мовно-культурний потенціал; тут – величезна скарбниця фольклору, художньої літератури, вокально-хорових та музичних зразків, інакше кажучи – нашої духовної спадщини, та й нові форми розвитку культурно-мистецької сфери пропонують також переважно регіони, формуючи власне багатонаціональне обличчя держави. Про це неодноразово наголошувалося вже навіть у наших розвідках [7], регулярних творчих звітах областей у столичному кінопалаці «Україна». Адже саме в регіонах концентруються фактично забуті промисли та ремесла, якими специфічно відрізняються західноукраїнські терени від усіх інших областей України, зокрема й Рівненщина і на подальший розвиток та збереження яких витрачаються чималі організаційно-фінансові зусилля і ресурси органів державного управління, місцевих громад, зосереджуючись та втілюючись згодом у різноманітних культурних програмах [10]. І значною мірою їх подальший поступ і входження у суспільно-культурну структуру обумовлюється бажанням журналістів побачити у проведених заходах найбільш яскраве зерно, допомогти йому у подальшому становленні, звернути громадську думку до його підтримки і таким чином стимулювати культурну практику на місцях.

Серед інших видань, спрямованих на художню сферу – наукова періодика краю. Це, перш за все, наукові збірники кафедри культурології Рівненського державного гуманітарного університету – «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наукові записки РДГУ» (фаховий збірник за напрямом «мистецтвознавство» і «культурологія») [11], що виходять друком із 1995 року та «Актуальні проблеми культурології: альманах наукового товариства «Афіна» (з 2004 року) [12], в яких станом на 1.12.2011 року опубліковано понад 1.350 статей (чимало авторів

яких акцентують увагу і на культурно-мистецьких процесах Рівненщини) загальним обсягом майже 770 др. а.

У першому з них оприлюднюються мистецькі розвідки про культурно-мистецькі процеси переважно західноукраїнських теренів. Тут зібрано достатньо унікальної інформації про композиторську школу Волині, Галичини, а також (для порівняння) Донеччини різних часів, а надто – кінця ХХ – початку ХХІ століття, здобутки в царині музичного фольклору, про окремі оригінальні художні об'єднання, навчальні заклади художнього спрямування, систему художньої освіти загалом та її трансформацію в умовах сьогодення.

Окремий розділ складають дослідження культурно-мистецьких процесів в історичній ретроспективі, де зосереджено чимало також унікального матеріалу про духовне життя – від мистецьких зразків Київської доби на території краю до інформації про виконавські інструментальні (скрипкові, духові, ударні народно-інструментальні) та диригентські школи Західної України і Києва, еволюцію народного інструментарію (бандури, кобзи, цимбалів тощо), духовного хорового концерту, естрадної пісні та її носіїв, джазової культури, хореографічне мистецтво, фольклорних фестивалів тощо; аналізуються творчі доробки яскравих, утім, незаслужено забутих постатей з українського музичного простору – П. Сениці, М. Рославця та ін., або окремі грані їх творчості; художнє аматорство в умовах дії глобалізаційних процесів, іконописне малярство й портретний живопис Волині (зокрема портретна спадщина родини князів Острозьких, за матеріалами вітчизняних архівів та художніх зібрань Європи, мистецька Короленкіана рівненського періоду, здобутки Г. П. Косміади волинського періоду, графіка Ніла Хасевича тощо) й центральної України, ретроспектива народної керамічної іграшки Волині з найдавніших, доісторичних часів та у більш пізній період, її напрями, форми побутування; а також аналізується мистецька спадщина історичних міст Волині – Дорогобужа, Пересопниці, Дубна, Острога, Клевая та ін.

За час друку зазначеного збірника в ньому опубліковані оригінальні матеріали про, власне, Рівненщину, зокрема й гончарство Волинського Полісся, художню вишивку і український костюм краю, обрядовість і пісенно-хорову та інструментальну спадщину, народні звичаї і обряди.

В окремий блок можна вивести інформацію стосовно театральної культури різних періодів в інтерпретації різнополярних її представників, колективів, а також творчу взаємодію митців материкової частини республіки та діаспори тощо.

Інформація цього збірника базується значною мірою на матеріалах західноукраїнських архівів, музейних фондів, матеріалів, надісланих представниками українського зарубіжжя, тому до наукового обігу авторами введено чимало нових прізвищ, імен, творів, фрагментів рукописів нот, листувань тощо, чим розширено обрії вивчення вітчизняної культури.

Авторський склад залишається майже постійним упродовж багатьох років, тому структура кожного випуску нагадує розлогі колективні монографії. Тож чимало авторів збірника завершили свої дисертаційні дослідження і вже відбулися як оригінальні дослідники сучасної вищої школи.

«Актуальні питання культурології» – науковий збірник, що включає переважно матеріали Всеукраїнських та міжвузівських науково-практичних конференцій: «Доля молоді у ХХІ столітті: духовний аспект» (2004 р., 59 учасників), «Молодь і проблема входження України у світовий культурний простір» (2005 р., 127 учасників), «Культуротворчий потенціал молоді і проблеми культурної інтеграції людства у ХХІ століття» (2006 р., 167 учасників із 32 ВНЗ), «Стан і перспективи культурної інтеграції людства у ХХІ століття» (2007 р., 186 учасників із 43 ВНЗ), «Культура ХХІ століття: стан, проблеми, перспективи» (2008 р., 217 учасників із 45 ВНЗ України, у т. ч. 32 національних), «Українська культура в умовах глобалізаційних трансформацій» (2009 р., 265 учасників із 39 ВНЗ України), згадана вже «Історична Волинь і проблеми духовного відродження України» (2010 р., 35 учасників Консорціуму «Історична Волинь»), «Духовна культура: реалії та перспективи» (2010 р., 267 учасників) і «Українська культура: стан і проблеми функціонування у світовому просторі» (2011 р., 287 учасників) та ін. Загалом у роботі цих конференцій, згідно сформованих програм, взяло участь понад 1.700 осіб, що дало змогу достатньо широко обговорити різноаспектну культурологічну проблематику, зокрема й значною мірою регіональну.

У шести розділах кожної збірки (друкується у 2-х томах кожен випуск) концентрується культурологічна інформація достатньо широкого сальдо. Декілька розділів кожного випуску відведено й

матеріалам регіонального культурно-мистецького спрямування – трансформаційні процеси у народній творчості, жанрово-видова структура художньої культури, народне та професійне виконавство і його еволюція в сучасних умовах та історико-мистецька жанрово-видова ретроспектива на українських теренах тощо. Значна частка матеріалу охоплює педагогічну проблематику, базовану на мистецьких зразках у різних освітніх системах, закладах та історичних періодах.

Крім вищезазначених збірників, окремі розвідки мистецтвознавчої проблематики, однак подані в іншому – історико-культурному контексті, зустрічаються і в багатьох випусках ще одного наукового збірника, засновником якого є університет – «Актуальні питання вітчизняної та всесвітньої історії»: наукові записки РДГУ (за останні 8 років вийшло друком 15 випусків).

Аналізовані вище збірники відрізняє широкий науково-допоміжний апарат, належне редагування, професійний підхід до випуску кожного тому.

Чимало результатів науково-дослідної діяльності репрезентується сьогодні в різноманітних збірниках без чітко визначеного спрямування та періодичності випуску. Однак бажання їх авторів долучитися до розробки історико-культурологічної проблематики непереможне. У цьому зв'язку слід наголосити й на матеріалах, зосереджених у науковому збірнику «Волинь моя»: журналі міжнародного громадського об'єднання «Волинське братство», що друкується вже декілька років столичним видавництвом «Київська правда» і часто вміщує на своїх шпальтах місцеву культурно-мистецьку проблематику.

Волинські терени – це край, де новітня доба започаткувала відродження різноманітних товариств, частина з яких (як от «Товариство дослідників Волині») продовжила традиції своїх попередників, заснованих на початку ХХ століття у Житомирі. Решта виникла, враховуючи досвід собі подібних. І хоча їх ефективна діяльність була більш помітною на початку 90-х років, коли увага акцентувалася виключно на історичних та політико-ідеологічних чинниках, проте згодом вони, через брак коштів, відсутність ентузіастів, незацікавленість самої держави у цьому процесі, спаданні ейфорії перших років державної незалежності тощо, дещо уповільнили свою роботу. Однак час від часу їх зусиллями здійснюються помітні кроки на культурній ниві, як, примі-

ром, це робить науково-красназниче товариство «Спадщина», що є ініціатором декількох наукових конференцій: «Острог на порозі 900-річчя» (1990–1992 рр.), матеріали яких вийшли друком у 1992 році у 2-х частинах та інших подібних заходах, проведених у більш пізній період.

Аналогічні заходи притаманні й Волинському та Рівненському обласним товариствам краєзнавців Національної спілки краєзнавців України з низкою науково-практичних конференцій в їхньому активі (на тему «Велика Волинь») під загальною рубрикою надрукованих згодом матеріалів «Минуле і сучасне Волині: краєзнавство: історія, здобутки, перспективи», «Минуле і сучасне Волині. Олександр Цинкаловський і Волинь»: матеріали ІХ міжнародної наукової історико-красназничої конференції, тематичні збірники яких друкувалися в містах Житомирі, Луцьку, Хмельницькому, Ізяславу, Рівному у 1991–1996 та 1998 роках.

У друках зазначених вище товариств оприлюднювали культурно-мистецьку тематику регіонального характеру чимало дослідників із міст Острога, Луцька, Дубна, Києва, Дніпропетровська, Мелітополя, Рівного – Я. Бондарчук, Р. Михайлова, А. Лініченко, О. Сидор, І. Пашук, Ю. Нікольченко, О. Огнева, П. Обухович та ін.

Згадаємо й збірку «Дубровиці – 1000 років»: збірнику матеріалів науково-практичної конференції до 1000-ліття першої писемної згадки міста, що вийшла друком у 2005 році, де також є окремі оригінальні розвідки історико-мистецького спрямування, пов'язані із проблематикою, взятою нами до розгляду (І. Пашук, Р. Михайлова, В. Войтович, О. Михайлишин та ін.).

«Архітектурна спадщина Волині» [13] – ще один неперіодичний збірник наукових праць, проте присвячений він ХVІІ Всеукраїнському конкурсу-огляду дипломних проектів вищих архітектурних та мистецьких шкіл України, де крім, власне, самих проектів, вміщено й аналітичні статті мистецтвознавчого спрямування окремих дослідників нашого краю (П. Ричкова, Б. Колоска, О. Михайлишин, М. Смоліна, П. Смоліна та ін.).

«Воляння з Волині» – релігійно-суспільне видання Римо-католицької Луцької Дієцезії: двомісячник, що друкується в краї з 1994 року і охоплює виключно питання церковні, однак час від часу тут також зустрічаються наукові розвідки Я. Бондарчук, згаданої вже О. Михайлишин, В. Рожка та ін., метою яких є розгляд сакрального

портретного живопису, іконопису, художніх зразків, використаних в оформленні садово-паркового мистецтва волинських теренів XVIII – XIX століть, архітектурній спадщині Волині, сучасних культурно-мистецьких процесів тощо.

До переліку періодичних видань, що вийшли на хвилі національно-культурного піднесення, слід віднести й наукові збірники, що друкуються Рівненським обласним краєзнавчим музеєм (РОКМ) (із 1996 р.) [14] і включають, крім фахової, музезнавчої проблематики, чимало матеріалу, що становить наш професійний інтерес, і зібраних в окремому мистецтвознавчому розділі (мистецька спадщина у музейних фондах, іконописне малярство Волині в музейних зібраннях, питання реституції, атрибуції художніх пам'яток, творчий доробок окремих особистостей, Рівненська та Луцька колекції Волинської ікони тощо). Чимало дослідників, що є авторами статей у збірниках РОКМ, знаходяться за межами м. Рівного, втім вивчають саме художню спадщину Волині. Тож їх бачення культурно-мистецьких проблем теж видається достатньо актуальним.

Чимало цінної інформації у контексті нашого бачення питання зберігає, зокрема, вип. 4, де опубліковано матеріали стосовно сучасного стану досліджень Волині і Полісся [15].

Окреслену проблематику продовжують й епізодичні збірники, що публікуються викладацьким складом Інституту мистецтв РДГУ [16] з нагоди певних мистецьких подій (переважно Всеукраїнських конкурсів виконавців на духових та ударних інструментах, які передбачають й проведення відповідних науково-практичної конференції), ювілеїв, окремих етнографічних експедицій тощо. Основний їх напрям – здобутки переважно в ділянці інструментального виконавства, аранжувань, інструментовок, інтерпретації окремих, загальновідомих музичних творів та інші суто технологічні питання музичного мистецтва (адже сьогодні в Україні фактично припинено друк музикознавчої та, особливо, нотної літератури. Тож подібні збірники й залишаються чи не єдиною формою обміну професійними думками співробітників ВНЗ різних рівнів акредитації). І лише поодинокі розвідки авторів цих збірників торкаються історико-мистецької проблематики.

Цінна мистецтвознавча інформація в контексті історико-краєзнавчого контексту подекуди зустрічається й у наукових краєзнавчих збірниках, що друкуються з нагоди ювілеїв окремих істо-

ричних міст краю – Корця, Дубровиці, Дубна, Сарн, Пересопниці та ін., а також у збірниках історико-культурних заповідників Рівненщини [17]. Це, переважно, матеріали, що стосуються локальних культурно-мистецьких характеристик окремих осіб, художніх колективів чи мистецьких зібрань, висвітлення ролі того чи іншого виду мистецтва, особистості на значному краєзнавчому тлі. Тут зібрані матеріали й про керамічні традиції Корця, фарфорове виробництво Волині, спробу їх відродження, аматорський художній рух у краї, напрями розвитку декоративно-ужиткового мистецтва, що відроджуються на Рівненщині, форми культурно-мистецької діяльності населення загалом тощо.

У подібних збірниках розміщується, як правило, культурно-мистецька інформація, що фактично не знаходить собі місця у мистецтвознавчій (професійній) періодиці чи монографічній літературі, а отже є чи не єдиним джерелом збереження інформації про розмаїття форм духовного життя в краї.

І хоча частина з аналізованих матеріалів (за виключенням інформації видань історико-культурних заповідників) має чимало хиб стилістичного, граматичного, подекуди й історичного та надмірно емоційного характеру стосовно тієї чи іншої події місцевого гатунку або її ролі в структурі духовної культури України, утім зосереджений тут матеріал складе, на нашу думку, згодом добре підґрунтя для подальшого вивчення культурно-мистецьких процесів держави і підготовки багатотомних праць з історії вітчизняної культури, яких так бракує сьогодні. Тим більше, що вже сьогодні окремі їх (історико-культурних заповідників – авт.) відділи друкують каталоги мистецьких робіт за матеріалами своїх фондів, як це здійснив, приміром, художній відділ Державного історико-культурного заповідника м. Острога (доробок художника В. Мельничука).

В окремий блок слід винести інформацію, що зберігається у різноманітних збірниках кафедри музичного фольклору РДГУ, надрукованих за редакцією Ю. Рибак, який входить до складу творчої групи, заснованої при Львівській національній музичній академії ім. М. В. Лисенка з питань дослідження Полісся – Проблемній науково-дослідній лабораторії музичної етнографії, та збірниках, що редагує організатор міжнародного фестивалю народної музики «Древлянські джерела» В. Ковальчук. Хоча це переважно збірники

етнокультурної проблематики, значний обсяг інформації вони мають і з питань музикознавства, мистецьких традицій, практики інструментального виконавства тощо.

Тут збирається яскравий матеріал стосовно створення майбутнього атласу фольклорної культури Полісся [18]. Про це неодноразово йшлося й на сторінках згаданих наукових збірників «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку» (вип. 11–15) та «Актуальні питання культурології» (вип. 8–9). Отже, краєзнавчі дослідження надають широкі можливості вивчати обраний для розгляду матеріал із застосуванням здобутків суміжних дисциплін – географії, демографії, статистики, топоніміки на широкій джерельній базі з пріоритетом місцевих джерел.

Наукові збірники Острога виходять друком переважно під патронатом Національного університету «Острозька академія». Вони так само, як і збірники Рівненського інституту слов'янознавства Київського слав'янського університету та Міжнародного економіко-гуманітарного університету ім. С. Дем'янчука, хоча й мають достатньо широку дослідницьку проблематику (серії «Філософія культури», «Культура і соціальні комунікації», «Проблеми культурної ідентичності» тощо), проте мистецькі питання фактично оминають.

Національно-культурні процеси стимулювали й музейні установи області значно активізувати науково-дослідну діяльність, свідченням чого є започаткований ними друк власних наукових видань, що дає змогу їм активніше брати участь і у цій ділянці культурної творчості. Ця риса притаманна і згаданому вже неодноразово у наших публікаціях РОКМ, і державним історико-культурним заповідникам міст Дубна та Острога – «Острозький краєзнавчий збірник» (з 2004 р.) та літературно-мистецько-краєзнавчий альманах «Над Іквою-рікою» (з 2007 р.). І хоча там друкуються переважно музеєзнавчі матеріали, втім у них є також чимало інформації, яка нас цікавить із професійної точки зору [19].

Та й загальна статистика, подана зазначеними вище установами, засвідчує, що у науковій сфері сучасної України вони також посідають своє особне місце. Приміром, якщо у 2005 році співробітниками цих (рівненських – авт.) музейних установ було надруковано 125 наукових праць, то вже на початок 2009 року їх загальна кількість становила 174 одиниці [20]. А державний історико-культурний заповідник м. Дубно лише у

2008 році, крім цього, організував й міжнародну наукову конференцію «Чехи і Дубенщина» та науково-теоретичну конференцію «Історико-культурна спадщина Дубна: правові, історичні, мистецькі і музейні аспекти» і видрукував відповідні збірки їх матеріалів. Його співробітники є ініціатори підготовки й навчального посібника з краєзнавства.

Регулярно Всеукраїнські науково-практичні конференції проводять і співробітники згаданого вже РОКМ.

Акцентуємо увагу й на матеріалах ще одного збірника, що вийшов друком зусиллями кафедри культурології РДГУ та Рівненської обласної наукової бібліотеки. Йдеться про матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Історична Волинь» (14–15 вересня 2010 р.), мета якої – зібрати матеріали дослідників різного сальдо наукового пошуку, утім об'єднаних спільною проблематикою достатньо широкого часового та тематичного періоду. Сподіваємося, що це значно розширить культурно-мистецьку інформацію про наш терен.

Згадаємо й достатньо оригінальну працю під загальною назвою «Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся» (видрукувану до 70-річного ювілею створення Рівненської області), що побачила світ на початку 2010 року завдячуючи фінансовій підтримці обласної державної адміністрації (ця серія друкується вже чимало років у різних варіантах назв зусиллями РДГУ, Палацу дітей та молоді, Товариства краєзнавців тощо). І хоча окремі положення в позиції її авторів та упорядника (зокрема формування проспекту видання, якості розміщеного матеріалу тощо) можуть викликати й певні заперечення, факт зібрання і оприлюднення подібної інформації має незаперечну користь.

У нашому дослідженні використана також й значна джерельна база. Це, зокрема, частково вже згадані поточні архіви міського управління культури та управління культури і туризму Рівненської ОДА й окремих райвідділів культури (Рівненського, Здолбунівського, Острозького, Дубнівського), Обласного Центру народної творчості, двох Академічних театрів, двох Національних історико-культурних заповідників Дубна й Острога та Національного історико-меморіального комплексу «Поле Берестецької битви 1651 року», Рівненського обласного краєзнавчого музею та його відокремлених структурних підрозділів –

меморіального музею Уласа Самчука, Інституту дослідів Волині, Сарненського історико-етнографічного музею, у яких зосереджено статистичні звіти, дані про репертуар художніх колективів, матеріали стосовно організації їх репетиційного процесу, колекції народного одягу, окремі персональні колекції тощо, а також довідки на керівників художніх осередків, звіти з різноманітних нарад, листування керівних структур області з установами культури краю, фінансово-статистичні звіти тощо, що дають змогу виявити як тенденції ставлення до культурної сфери, так і напрями реалізації регіональної державної політики; або деталізувати обсяги витрат на культурно-мистецькі заходи, їх тенденції, цільове призначення тощо.

Предметом ретельного аналізу стали й цільові програми збереження культурної (нематеріальної) спадщини області, Програми підтримки творчих спілок, культури села, української книги, їх фінансове забезпечення, звітність тощо, що зберігаються в матеріалах архіву Управління культури та туризму Рівненської ОДА.

Нами також аналізувалися й численні плани-проспекти типу: «Культурна спадщина Рівненщини», «Рівненський обласний краєзнавчий музей», «Сарненський історико-етнографічний музей» тощо, підготовлені обласним краєзнавчим музеєм у 2000–2011 роках, де анотовано різноманітні мистецькі пам'ятки, художні колекції краю, виставки, об'єкти туристичних зацікавлень, подано певну статистичну інформацію тощо.

Для характеристики витоків мистецького життя Рівненщини, форм виявлення культурної ініціативи населення, еволюції в репертуарній політиці, засобах стимулювання творчої праці у попередній суспільно-політичній формації тощо, використовувалися архівні матеріали, зокрема фонди Рівненського обласного Будинку народної творчості, обласної державної філармонії, обласних театрів та окремих Будинків культури краю, зосереджені в Державному архіві Рівненської області (ДАРО).

Важливе значення в роботі посідає практика використання окремих приватних архівів сучасних митців Рівненщини (М. Йориша, П. Подольця та ін.), зокрема архіву колишнього голови обласної організації Національної спілки художників України К. Литвина, що допомогли відтворити сторінки культурного поступу представників Спілки та ввести до наукового обігу повну картотеку творів цього художника, показати форми

художнього життя краю, зокрема й виставкову діяльність в області його очима.

У роботі також використано чимало оригінального матеріалу, одержаного від безпосереднього спілкування із самими митцями – М. Токар, О. Литвином, М. Ліхановим, П. Подольцем, М. Йоришем, Ф. Бобриком, Г. Морозюком, В. Дяковим, О. Харватом, О. Потянком, А. Мізерним, В. Рябунцем, О. Рябунець, І. Жилкою, С. Бусленком, С. Хоровцем, С. Мельничуком, Б. Забутою, Н.-М. Фариною, О. Купчинським та ін., переглянуто чи прослухано чимало їх художніх творів, нотаток, план-проспектів тощо.

Проведено низку співбесід із керівниками багатьох художніх колективів, установ культури і мистецтв, творчих спілок, окремих структурних підрозділів та керівників галузі, державних установ та приватних мистецьких формацій області (О. Губанов, Я. Мельник, М. Волинець, В. Черепуха, Ф. Васечко, О. Булига, В. Ярошук, П. Давидюк, І. Пашук, Т. Пономарьова, В. Луц, Р. Тишкевич, Г. Ковальчук, Ю. Калітінський, К. Приймачок, О. Тарасенко, В. Данилюк, В. Петрів, С. Кульчинський, А. Ткачук, Р. Мохнюк, П. Смолін, В. Лотоцький, В. Самчук, А. Мартиненко, І. Первушевська, А. Кашперський, В. Снопькіна-Лагнюк, І. Білик, Т. Лазарук та ін.), що надало можливість «побачити» культурну сферу з іншого боку. І це теж становило важливий блок джерельної бази дослідження.

Акцентуємо увагу й на інформативних збірниках, друкованих щоквартально обласною універсальною бібліотекою під загальною назвою «Новинки краєзнавчої літератури» (за 1991–2011 роки), де подано опис усіх публікацій ЗМІ за окреслений період; сюди ж віднесемо й анотований каталог видань «Книга Рівненщини» (1999–2011 рр.) (із фондів Рівненської державної обласної універсальної бібліотеки), що друкується щорічно з тотожною проблематикою.

Мистецький відділ цієї обласної бібліотеки вже декілька років поспіль друкує щоквартальний спеціальний прес-реліз «Довідка про культурно-мистецьке життя в області», що дає можливість відтворити усі його форми, досліджувати, поступово вводячи в науковий обіг, нову інформацію.

Нам у нагоді стали й картотеки на майстрів народної культури та їх твори, іменні покажчики, підготовлені частково і за нашої участі, звіти з експонувань, проспекти експозицій виставок тощо (з поточних архівів Рівненського обласно-

го Центру народної творчості та відповідного розділу «Творчі портрети майстрів декоративно-прикладної практики краю» колективної монографії «Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини». – Рівне: ППДМ, 2011. – 232 с.), а також мистецькі альбоми місцевих фотоклубів, галерей «Час», «ЗУЗА», «Простір фото» та Арт-кафе «Сальвадор Далі», що є центром постійних художніх експонувань («1–5 міжнародні салони художньої фотографії «Фотовернісаж на Покрову, 2006–2011», «Рівне: на європейських перехрестях», «Я люблю своє місто», «Фотомайстри світу у Рівному», «Обличчя Планети Земля», «Народні джерела», «Рівне. На межі тисячоліть», «Рівненський край», «Культурна спадщина Рівненського краю», «Кременець – ворота раю», «В обіймах нагоди», «Козацькі могили» та ін.); цикли телепередач «Музичний барометр» (серпень, 2010 р.), за участю одного із авторів книги «Ритми Рівненського джазу» – О. Гайдабури (засновника та художнього керівника перших джазових колективів на Рівненщині), спрямовані на з'ясування витоків джазового мистецтва в краї та його постатей. У передачах аналізувався і частково відтворювався музичний репертуар, демонструвалися численні фотоматеріали, спогади учасників художніх колективів та керівників закладів, на базі яких функціонували ці структури. Ці передачі певною мірою сприяли пропаганді цього виду альтернативної художньої культури, зміні ставлення до культурних здобутків.

Нами вивчалися й каталоги міжнародних мистецьких Осінніх салонів «Золота ЗУЗА», I – III Всеукраїнського творчого конкурсу, проведеного в рамках мистецького фестивалю «Різдвяна ЗУЗА», проведених 2008–2011 рр. у м. Рівному; програми семи мистецьких фестивалів «Різдвяні пісенспіви» (2005–2011 рр.), організовані у м. Рівному з широкою репрезентацією репертуару колядок та щедрівок із багатьох регіонів України; а також спогади учасників культурного процесу, зосереджені у багатьох збірниках, упорядкованих місцевими краєзнавцями Б. Столярчуком, А. Дацковим («Незабутні постаті хорового мистецтва Рівненщини», «Митці Рівненщини», «Ритми Рівненського джазу», «Фольклористи Рівненщини», «... Цим і живу. Мистецький портрет Бориса Забути», «Контрабасисти Рівненщини» та ін.); О. Булигою («Поєднані Волинню»); В. Луцем (А. Іваненко «Воспоминания»); В. Ковальчуком («Етнокультура Рівненського Полісся»); В. Ви-

ткаловим («Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини», «Рівненський обласний Центр народної творчості»); В. Іляшкевичем («Митці Дерманя») та опублікованих у місцевій періодиці з нагоди того чи іншого мистецького заходу упродовж 2010–2011 років; це і фільмотеки кіноклубів «Горинь» (м. Рівне), «Азалія» (м. Гоща), «Дубно» (м. Дубно) («Легенди Соколиних гір», «Людина з планети Старість», «В обійсті старого самітника», «Продовження легенди» та ін.), спогади їх керівників – Ю. Калюха, В. Рябунця, М. Бабака, В. Томчука тощо, на матеріали яких подано посилення у тексті роботи.

У книзі проаналізовано численні програми фестивалів краю, зокрема: Міжнародних фестивалів дитячого фольклору «Котилася торба...» (м. Кузнецовськ, 2004 р.; м. Дубно, 2008 р.); Міжнародних молодіжних фестивалів традиційної народної культури «Древлянські джерела» (м. Рівне, 2001–2006 рр.); Міжнародного фестивалю духовної музики «Блага вість Пересопниці» (Рівне – Пересопниця, 2011 р.), Міжнародного фестивалю фольклору (Київ, 1990 р. та ін.) на предмет виявлення змін та тенденцій в репертуарній політиці художніх колективів, а також програми різноманітних культурно-мистецьких заходів, зокрема: «Мистецтво одного села», «Музейні гостини», «Замкові гостини», програми підсумкових заходів розвитку аматорства в краї («Творче жниво»).

Із певним застереженням до джерельної бази тотожного (культурно-мистецького – авт.) спрямування віднесемо й серію (значною мірою суто біографічних) збірників, упорядкованих місцевим краєзнавцем Б. Столярчуком [21], друком яких поступово формується джерельна база культурно-мистецького процесу Рівненщини, а також стосовно окремих її постатей, мистецьких колективів, художніх осередків чи явищ, що функціонували чи нині діють у краї. Цей матеріал, зібраний з повідомлень періодичної преси, особистих контактів упорядника з митцями, художніми керівниками колективів, спогадів учасників, а також по архівах установ культури і мистецтв, навчальних закладів тощо дає підстави побачити витoki й те соціально-культурне тло, на якому формувалася духовна культура сучасної Рівненщини. Згодом цей матеріал повинен скласти широке підґрунтя для вивчення культурно-мистецького поступу регіону доби незалежності.

Завершуючи огляд наукових періодичних друків, слід звернути увагу на необхідність широкої презентації подібних видань. Адже вони досить часто знані лише серед незначної частки вітчизняної інтелігенції та студентства місцевих ВНЗ.

Тож, як свідчать наведені вище матеріали, національно-культурний поступ держави стимулював й активізацію наукового життя на регіональному рівні, в якому культурно-мистецький чинник посідає далеко не останню роль.

Сучасні умови диктують свої «правила гри» і в системі сприйняття відповідного мистецького продукту. І засоби масової інформації (періодична й наукова преса, зокрема) посідають достатньо важливе місце в структурі доведення різноманітної інформації подібного гатунку до особи, у тому числі й інформації художньої, формуючи таким чином її (особи) естетичні смаки, певною мірою – ціннісні орієнтації, установки тощо.

Важливе значення періодики (як складової частини ЗМІ) полягає ще й у тому, що вона виступає своєрідним «містком», по якому інформація про професійне мистецтво, «високу» художню

культурну практику швидше досягає широкого загалу і робить, таким чином, це мистецтво більш доступним, сприйнятливим цьому ж загалу в умовах відчутного занепаду професійної художньої освіти, інтересу до професійної (художньої) літератури тощо. Періодика дає, так би мовити, відповідний «кут зору» бачення проблеми.

А з іншого боку, періодика постійно підтримує (принаймні, повинна це робити) той інтерес, ефективно впливаючи на рівень художньої свідомості населення. Саме цим певною мірою обумовлено і таке потужне зростання кількості періодичних видань на регіональному рівні, у яких культурно-мистецька проблематика постійно акцентується та розширення обсягу публікацій культурно-мистецького матеріалу. І хоча останнє меншою мірою стосується наукових часописів, оскільки коло їх впливу відносно локальне і спрямоване на достатньо обмежене за кількісним показником і вже підготовлене коло фахівців, проте загальні зауваження, висловлені вище, притаманні і їм.

1.2. МОНОГРАФІЧНА І ДОВІДНИКОВА ЛІТЕРАТУРА

Національно-культурні процеси в сучасній українській державі стимулювали появу перших наукових видань культурно-мистецького спрямування на регіональному рівні, підготовлених вже на іншій теоретико-методологічній базі, у яких питання культурно-мистецького поступу є предметом спеціальних досліджень.

Починаючи їх аналіз, підкреслимо, що ці видання, виходячи з їх проблематики, доречно умовно розділити на три окремі групи.

До першої віднесемо ті з них, що акцентують увагу на характеристиці культурно-мистецького життя, власне, доби державної незалежності.

До другої – праці, що хоча й з'явилися в зазначений вище період, утім предметом уваги їх авторів є будь-який інший історичний час чи проблематика, а процеси демократизації сучасного духовного життя стали лише своєрідним поштовхом у цьому процесі.

Третю групу складатимуть наукові розвідки загальноукраїнського формату, у яких місцева мистецька проблематика також знаходить своє належне втілення.

Наголосимо також і на тому, що до монографічної (спеціальної) літератури, враховуючи сам предмет дослідження, з певною мірою застереження, віднесено й збірки авторських художніх (музичних) творів, у кожній з яких присутній мистецтвознавчий чи культурологічний аналіз.

Серед монографічних видань першої групи, що побачили світ на Рівненщині в окреслений час і певною мірою охоплюють географічні терени краю, слід назвати монографію В. Г. Виткалова [22] у двох її редакціях 1997 та 2004 років, в якій, стосовно обраного для розгляду періоду, акцентується увага на тенденціях розгортання культурного процесу доби незалежності, аналізується творчий доробок чималої кількості маловідомих сьогодні митців, зокрема й місцевих.

До цієї групи віднесемо й нариси Я. О. Поліщука, де, серед іншого, акцентується увага й на питаннях культурно-мистецького життя міста в історичній ретроспективі, та монографічну розвідку І. Ф. Жилінського стосовно театральної творчості Рівненщини.

Відзначимо й монографічні праці у цьому ряду, спрямовані на історико-теоретичне дослідження вітчизняного фольклору (і його аспекту – музичного) та друки, метою авторів яких було введення до культурного обігу замовчуваних постатей, що через певні ідеологічні обставини були вилучені з культурного простору України. Йдеться про відомого графіка часів II Світової війни Н. Хасевича, театрального художника й педагога Г. Косміади (що працював на Рівненщині до початку 40-х років XX століття) та інші постаті, зокрема й сучасної доби, над вивченням творчості яких активно працюють місцеві науковці, чимало розвідок яких публікується у загальноукраїнських або регіональних часописах, аналіз яких не є предметом нашого вивчення. Серед них відзначимо двотомну біографічну працю відомого українського художника А. Іваненка, який має чимало знакових експонувань не лише на Рівненщині, але й у престижних мистецьких центрах Європи. Репрезентоване видання охоплює не лише каталог його картин, але й спогади, висловлювання, роздуми тощо. Ці книги цікаві не лише змістом, але й являють собою певні зразки книжкового мистецтва та книжкової графіки, що демонструє бажання місцевих книговидавців зробити книгу привабливою і з графічного боку, художнього оформлення тощо.

Другу групу репрезентують монографічні розвідки Н. Г. Стоколос, П. М. Кралука, Л. С. Мантики-Степанова, Г. С. Дем'янчука, Ю. Л. Афанасьєва і О. Ф. Джури; В. М. Войтовича, А. А. Жив'юка, В. Г. Виткалова та ін. [23], хрестоматія В. Г. Виткалова і Т. О. Пономарьової тощо, окремі збірки документального характеру Т. О. Пономарьової та Б. Й. Столярчука, проблематика яких хоча й акцентує частково увагу на культурно-мистецькому чиннику, його ролі у становленні й розвитку мережі художньої освіти, формуванні національної свідомості, творчих характеристиках окремих постатей, їх внеску у культурне життя краю тощо, утім у переважній своїй більшості виходить за часові (а почасти, й географічні) межі обраного для розгляду періоду. Сюди віднесемо й локальні монографічні розвід-

ки, що розглядають історико-краєзнавчі аспекти розвитку того чи іншого населеного пункту краю і в яких чимале місце посідає інформація культурно-мистецького спрямування [24]. На окремі з них нами було підготовлено рецензії у всеукраїнські видання [40].

Процеси національно-культурного пробудження, що набули на західноукраїнських теренах достатньо вражаючих розмірів і дещо інакше виявляються, ніж це відбувається, приміром, на Сході України, стимулювали відродження, перш за все, обрядової культури в різноманітних її формах, повернення до численних культурних практик, поширених переважно у сільському середовищі XIX – початку XX століть. Значно активізувалася у цьому процесі роль церкви, а надто греко-католицької, що намагається стати у провіді духовного життя широкого загалу. Увесь комплекс святкового церковного календаря знову повернувся до культурного побуту населення, особливо на селі, принісши із собою й призабуті форми проведення вільного часу та розширюючи таким чином мистецьку палітру духовного життя. На цій хвилі й зважаючи на фактичне припинення в Україні ще з середини 80-х років минулого століття друку нотної літератури, місцеві композитори і фольклористи намагаються всіяко компенсувати брак музичного забезпечення людської життєдіяльності, а також надати навчальному процесу у ВНЗ різних рівнів акредитації відповідного національного забарвлення, продовжуючи традиції галицької композиторської школи першої третини XX століття.

Свідченням чого є поява різнопланової музичної літератури – авторських зразків, перекладів для різних складів художніх колективів, транскрипцій, передруків заборонених творів тощо, яка активно використовується як у концертній практиці, так і в навчальному репертуарі [25].

Сформувалися (відродилася) чимало інструментальних колективів, в основі репертуару яких усе розмаїття народної культури попередніх епох.

Досить типовим явищем в області став навіть друк бібліографічних покажчиків музичних творів місцевих авторів, або записаних у результаті експедицій художніх зразків. Утім загальним зауваженням до подібних музичних композицій є те, що їх автори мають різний рівень фахової підготовки в обраному напрямі, що відповідним чином впливає на форму подання матеріалу,

глибину його наукової (мистецької) розробки, якість репрезентації цієї творчості тощо.

Фольклорний чинник при цьому і надалі залишається найбільш привабливим для місцевих композиторів старшого покоління, базуючи їх творчість саме на цьому ґрунті, підтвердженням чого є поява різноаспектної етномузикознавчої, етномистецтвознавчої літератури, характерною особливістю якої залишається не лише розміщення в ній відповідних фольклорних джерел, але й характеристика широкого культурного середовища, того своєрідного тла, на якому побутувала подібна культурна практика в різні історичні періоди. Окремі із цих розвідок підготовлені на підставі власних дисертаційних досліджень [26], поява яких є також достатньо характерною рисою західноукраїнських теренів.

Звернемо увагу й на праці, предметом уваги авторів яких є культурно-мистецтвознавчий аналіз трансформаційних процесів, що відбуваються сьогодні у народній культурі [27]. І хоча науковий рівень викладу матеріалу у зазначених розвідках є досить строкатим, почасти оминаючи питання, які мали б обов'язково стати предметом вивчення, факт їх видання залишається, безперечно, позитивним, оскільки демонструє сталу спробу вивчати культурну (художню) творчість в усьому її художньому розмаїтті і зберігає для подальшого дослідження зібраний матеріал.

Із певною умовністю до культурно-мистецтвознавчих видань можна віднести й розвідки знаних фахівців краю: зі сфери народного архітектурного зодчества Рівненщини – А. Данилюка, в працях якого, крім іншого, зібрано чимало специфічного матеріалу про зразки художнього оформлення народного й сакрального будівництва, стильових ознак, мистецької еволюції в архітектурі тощо; В. Є. Рожка й С. Козака – предметом уваги яких є архітектурна спадщина Волині, зокрема й Рівненщини; Б. М. Прищепу і Ю. М. Нікольченка, де проблематика літературно-мистецької та декоративно-ужиткової спадщини в більш локальному плані розглядається також [28].

Достатньо специфічними із змістовної точки зору є низка видань згаданого вже у наших публікаціях доцента Рівненського державного гуманітарного університету Б. Й. Столярчука [29]. Переважна їх більшість має, як правило, довідково-біографічний характер. У них відсутні широкі наукові узагальнення, характеристика культурного простору, на якому відбувається

та чи інша мистецька подія тощо, втім зібрана там інформація є неоціненною для подальших ґрунтовних мистецтвознавчих чи народознавчих (фольклористичних) досліджень, адже вона несе чимало майже унікальних подробиць із мистецького життя того чи іншого виконавця, художника в широкому сенсі цього слова, а враховуючи складні політико-економічні умови сьогодення та й ментальність українців (що виявляється у небажанні ґрунтовно вивчати більш-менш помітні події культурної практики), опублікований сьогодні матеріал складе згодом, без сумніву, добре підґрунтя для широкого аналізу культурно-мистецького процесу доби державної незалежності України загалом.

У контексті цієї групи друків виокремимо й різноманітні одноосібні довідники, художні альбоми, буклети тощо, у яких питання культурно-мистецького поступу (часто – уникаючи детального аналізу) також є предметом особливої уваги авторів [30]. Сюди ж віднесемо серію книг рівненського художника-дослідника В. М. Войтовича, предметом уваги якого є українська міфологія, а також серію «літературних» чи загалом «творчих портретів» знаних у краї майстрів пера, сцени, пензля.

Осібні у цьому ряду знаходяться «творчі портрети» місцевих діячів культури та довідники під загальною назвою «Хто є хто на Рівненщині», або інших довідникових матеріалах, що друкуються майже 20 років поспіль у краї. І хоча переважна більшість матеріалу їх випусків присвячена представникам бізнесових та політичних структур, що фінансують цей друк, тут є також чимало інформації й про митців – театральних діячів, композиторів, виконавців тощо [31].

Акцентуємо увагу й на офіційних довідкових виданнях, започаткованих відповідним управлінням Рівненської обласної державної адміністрації [32], мета яких – аналіз соціокультурної діяльності національних меншин краю, які певним чином впливають на культурний клімат місцевої спільноти. І хоча ці видання також не містять особливої аналітичної інформації – утім культурно-мистецька палітра області в контексті діяльності національних меншин все ж представлена у таких виданнях достатньо повно.

Оригінальністю і якісним змістовним об'ємом відзначається збірка нарисів про Рівненський Академічний музично-драматичний театр від часу його заснування (1939 р.) й до сьогодення, що побачи-

ла світ у краї в 1995 році [33]. Утім зібраний тут матеріал також складається переважно зі спогадів його працівників або співробітників управлінських структур, глядачів тощо і не є науковою розвідкою, тож фактично не додає нічого нового у вивчення (аналіз) культурно-мистецького життя.

Натомість іншим виданням, що частково порушує й питання культурно-мистецької спадщини та сьогодення Волинського краю в обраних нами історичних і географічних межах, є праця зnanого в Україні дослідника-публіциста В.Є. Рожка [34], низка розвідок якого стала вже класичними у вивченні стильових ознак, форм вираження архітектурного задуму, оздоблень пам'яток тощо західноукраїнської архітектури загалом.

Згадаємо також й окремі навчальні посібники, друковані професорсько-викладацьким складом РДГУ та, частково, музичного училища [35], в підготовку яких залучений чималий регіональний культурно-мистецький матеріал.

Подібну практику продовжують сьогодні співробітники кафедр образотворчого мистецтва та музичного фольклору Інституту мистецтв РДГУ, результатом чого є друк низки наукових розвідок [36], що є спробами вивчення фольклорно-етнографічних особливостей регіональної культури, її побутування в змінених суспільно-політичних обставинах. І хоча частина з них є передруками відомих праць періоду ХІХ – початку ХХ століття, проте має певні коментарі, сучасні нотні записи тощо, що дає можливість сприймати ці праці в іншому соціально-культурному контексті.

До подібної групи джерел віднесемо низку окремих збірників, що друкуються цими ж співробітниками під загальною назвою «Українська культура в іменах і дослідженнях», «Етнокультура Волинського Полісся і Чорнобильська трагедія» (7 випусків) тощо.

Окремо акцентуємо увагу на розвідках, друкованих із нагоди ювілейних дат установ культури області, в яких присутній матеріал, що є предметом нашої уваги. Це переважно інформація про творчі здобутки художніх колективів, еволюцію репертуару, нові форми організаційно-мистецької роботи [37].

Таким чином, як свідчить проведений нами аналіз історіографічної та джерельної бази обраної для розгляду проблеми, доба державної незалежності України стимулювала появу значної кількості й спеціальної мистецтвознавчої літератури, авторських нотних збірників, художніх

альбомів та ін. видань, предметом уваги яких стала культурно-мистецька панорама духовного життя краю. Визначальною рисою більшості з них є біографічна характеристика постатей, загального аналізу їх творчості тощо. Утім, питання глибокого мистецького аналізу художніх зразків, передумов створення того чи іншого твору, його місця в контексті культурно-мистецького процесу тощо у переважній більшості з них відсутні.

Чимало наукової літератури подібного спрямування з'явилося під впливом націєтворчих процесів і про інші періоди вітчизняної історії, проте її аналіз виходить за межі наших наукових інтересів.

Починаючи аналіз розвідок ІІІ групи, акцентуємо увагу на книгах народознавчого спрямування з наголосом на загальноукраїнський (або більш широкий регіональний) формат висвітлення проблем, де мистецтвознавчі питання також є предметом розгляду. І в цьому зв'язку інтерес викликає дослідження групи авторів, що вивчають традиційно-побутову культуру. Йдеться про колективні монографії, друковані у Львові (1993–2009 рр.), Києві (1996–2010 рр.), Черкасах (2006–2007 рр.) та ін., в яких чимало матеріалу мистецького напряму стосується й Рівненщини, відтвореного на широкому історичному відтинку [38]. Наголосимо на тому, що культурно-мистецький розвиток Рівненського Полісся стає предметом уваги завжди, коли йдеться про витoki української ментальності, традиційний костюм та форми його побутування, широкий вектор розвитку декоративно-ужиткового мистецтва й тенденції у його еволюції, нові види культурно-мистецького поступу тощо. Адже характерною рисою традиційно-побутової культури краю є те, що вона зберегла чимало архаїчних елементів, що свідчить про її певний консерватизм. Це специфічним чином відбивається й на всіх формах життєдіяльності місцевого населення, вносить свої зміни у структуру ціннісних орієнтацій, особливо молодого покоління тощо.

У цьому зв'язку звернемо увагу й на розвідку колишнього викладача Рівненського державного гуманітарного університету Г.В. Істоміної, спрямовану на пошук витоків, аналіз, тенденції розвитку декоративно-прикладного мистецтва, акцентуючи чималу увагу й на Рівненщині. Тут вміщено не лише аналітичну інформацію стосовно заявленої вище проблеми, технології формотворення, типологія народних керамічних виробів,

але розглянуто художньо-стилістичні особливості народної кераміки Волині загалом (стилістика форми і декору, мотиви орнаменту). До переваг цього видання слід віднести й розміщені в ньому словник професійної лексики гончарів Волині та «творчі портрети» знаних у краї представників вказаного вище напряму культурної творчості.

Подібні «портрети» активно публікують у своєму періодичному виданні («Народна творчість») співробітники обласного центру народної творчості та місцева періодика. Напрацьований матеріал ліг частково в основу колективної монографії «Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини», друкованої на замовлення обласної державної адміністрації в особі її управління культури.

І хоча, як свідчить проведений аналіз, загальнокультурна, народознавча й краєзнавча проблематика явно домінують серед місцевих друків, факт подібного розмаїття залишається, беззаперечно, позитивним явищем, що свідчить про активізацію саме цієї складової наукового пошуку, попри політико-економічні й соціальні негаразди в регіоні та країні. Адже, краєзнавчі дослідження, як уже згадувалося, дають можливість вивчати матеріал із застосуванням здобутків суміжних дисциплін із широким використанням місцевих джерел. Та й друк об'ємного каталогу культурологічних видань місцевого видавництва «Волинські обереги» теж тому достатньо переконливе свідчення.

Насамкінець серед інших інформаційних джерел, дослідження проф. С. Д. Безклубенка [39] дали добру нагоду визначитися з термінологічним, понятійним апаратом сучасного культурного процесу, звернути увагу на логіку його розгортання, теоретичного осмислення, аналізу та викладу матеріалу.

Отже, національно-культурні процеси сьогодні виступають важливим стимулятором розвитку окреслених вище проблем.

Зрозуміло, що лише цим не вичерпується розгляд усього розмаїття культурно-мистецького життя краю доби державної незалежності України, відтвореного у періодичній, монографічній та спеціальній літературі, однак засвідчує його достатньо широку тематичну спрямованість, появу незаниханих досі підходів до аналізу культурно-мистецького розвитку, акцентування уваги на тих аспектах, що раніше не ставали предметом спеціального аналізу; свідчить він також і про доцільність фахового редагування подібної літе-

ратури з метою уникнення в ній різноманітних непорозумінь, введення до наукового обігу неперевіраних фактів тощо. У той же час він засвідчує також бажання чималої групи авторів долучитися до вивчення національної культури в широкому аспекті її виявлення. І це є найбільш позитивним чинником та досягненням доби.

Таким чином, здійснивши теоретичний аналіз культурно-мистецького розвитку краю, можна дійти наступних висновків:

- доба державної незалежності України стимулювала активізацію художнього життя, появу в республіці, зокрема й на Рівненщині, не лише різноманітних мистецьких конкурсів, відродження або виникнення нових культурних ініціатив, суттєвих зрушень у культурно-мистецькій практиці загалом, що значно урізноманітнює життя громадян, але й появу значної кількості теле-радіопередач, періодичних видань, фахової наукової періодики, окремої монографічної літератури та ін., у якій зазначені вище процеси стають предметом особливого зацікавлення не лише журналістів, представників органів влади чи працівників закладів культури, але й широкого загалу;
- періодичну пресу, що аналізує культурно-мистецький процес у краї і використану в даному дослідженні, умовно можна розподілити на декілька напрямів: а) часописи гуманітарного спрямування, де питання, що стали предметом спеціального розгляду, у тій чи іншій мірі стають предметом висвітлення та стимулюють акцентування на них уваги; б) наукова періодика, в якій друкується переважно професорсько-викладацький склад місцевих ВНЗ різних рівнів акредитації, численний загал краєзнавців тощо; в) монографічно-довідкова література місцевих авторів, у якій зазначені вище питання розглядаються на достатньо широкому культурно-мистецькому тлі. Ця література не лише дає відповідну інформацію про стан духовного життя краю; вона й значною мірою компенсує брак фахової літератури для місцевих ВНЗ різних рівнів акредитації, адже в окреслений вище період у республіці фактично призупинено друк навчально-методичної, особливо музичної літератури;
- названа вище періодика певним чином сприяє появі в регіоні і професійної журналістики, літературно-мистецьких (художніх) альманахів, якими є на Рівненщині «Погорина» та «Проріст»;

- періодичні видання різного вектору спрямування, у свою чергу, впливають на зростання професійного рівня культурно-мистецьких процесів, адже на їх шпальтах знаходять відгук будь-яке художнє явище, постать чи пам'ятка, що з'явилася в окреслений вище період;
 - періодика певною мірою причетна й до активізації наукової діяльності у такому її специфічному вияві, як створення у м. Рівному на базі обласної наукової бібліотеки Консорціуму «Історична Волинь», що об'єднав установи культури (бібліотеки, музеї, архіви, історико-культурні заповідники) п'яти західних областей республіки і робота співробітників якого дає змогу широкому загалу науковців та молодих дослідників ознайомитися із унікальними джерелами, наявними у фондах місцевих музеїв, архівів, бібліотек краю, що тривалий час були фактично не доступними для широкого загалу, а отже розширює межі вивчення історико-культурного процесу;
 - джерельна база дослідження представлена різноманітними статистичними звітами, матеріалами поточного архіву установ культури області, мистецькими альбомами, каталогами виставок, картотеками, програмами фестивалів, циклами радіо-і телепередач, довідковими матеріалами тощо;
 - монографічні розвідки, проаналізовані в цьому розділі, хоча й акцентують увагу на окремих, достатньо яскравих напрямках розгортання культурного процесу на Рівненщині, утім, як уже зазначалося вище, монографічного джерела, яке б об'ємно охоплювало обрану нами до розгляду проблематику, чи хоча б ставило за мету розкрити комплексно її окремі грані, створено не було.
- Це і обумовило вибір теми нашого дослідження – «Культурно-мистецький потенціал Рівненщини періоду державної незалежності України».

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Попович М. В. Нариси з історії української культури / Мирослав Володимирович Попович. – К.: Арт Ек, 2001.
2. Бугай С. М. Регіональна політика в Україні: термінологічна невизначеність та загальні проблеми становлення / С. М. Бугай, Е. В. Щепанський // Університетські наукові записки. – Хмельницький, 2005. – № 4 (16). – С. 300–307.
3. Пашук І. Г. Рівне. 1283–2003. Історико-краєзнавча хроніка / І. Г. Пашук. – Рівне: Овід, 2006. – 180 с.
4. Регіональні ЗМІ в Україні: Рівне, 2008. Звіт про дослідження. Відділ досліджень ринків послуг РФК. Україна; червень, 2008. http://www.gfk.ua/public_relations/useful_info/index.ua.html.
5. Новини краєзнавчої літератури. Поточний бібліографічний покажчик за 1998 рік. – Рівне: ОНБ, 1999. – 79 с.
6. Див.: Звітує Рівненщина // Урядовий кур'єр. – 2009. – 15 вер.
7. Виткалов С. В. Культурно-мистецькі проблеми як об'єкт дослідження / Виткалов С. В. // Вісник Харківської державної академії культури. Вип. 25. – Харків: ХДАК, 2008. – С. 264–271; він же: Проблеми регіональної культури в контексті державного устрою країни // Аркадія: Культурологічний та мистецтвознавчий журнал. – Одеса: національний політехніч. ун-т, 2008. – № 2 (20). – С. 58–61; Виткалов С. В. Театральне Рівне в періодичній пресі доби незалежності / Виткалов С. В. // Актуальні питання вітчизняної і всесвітньої історії: наук. зап. Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 14. – Рівне: РДГУ, 2009. – С. 150–156; Виткалов В. Г. Культурно-мистецька панорама Рівненщини періоду незалежності / Виткалов В. Г., Виткалов С. В. // Аркадія: культурологічно-мистецтвознавчий журнал Одеського національного політехнічного університету, 2009. – № 2. – С. 3–11; Виткалов В. Г. Культурологічна освіта як складова підготовки фахівців у контексті суспільно-історичних реалій / Виткалов В. Г., Виткалов С. В. // Кафедра культурології в структурі Рівненського державного гуманітарного університету: монографічно-довідкове видання. – Рівне: РДГУ, 2009. – С. 5–53 та ін.
8. «Історична Волинь» http://istvolyn.info/index.php?option=com_content&task=category§ionid=3&id=29&Itemid=25&limit=50&limitstart=50.

9. «Історична Волинь» http://istvolyn.info/index.php?option=com_content&task=category§ionid=3&id=29&Itemid=25&limit=50&limitstart=50.
10. Реалізація державної політики в галузі культури. Аналітичний звіт Міністерства культури та туризму України за 2008 рік. – К.: ДАКККіМ, 2009. – 255 с.
11. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 1–15. – Рівне: РДК – РДГУ, 1995–2011.
12. Актуальні питання культурології: альманах наукового товариства «Афіна» кафедри культурології РДГУ. – Рівне: РДГУ, 2004–2011. – Вип. 1–11 (у 15 книгах).
13. Архітектурна спадщина Волині: зб. наук. праць. Вип. 1. – Рівне: ПП ДМ, 2008. – 167 с.; Вип. 2. – Рівне: ПП ДМ, 2010. – 215 с.
14. Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею. Вип. 1–8. – Рівне: Волинські обереги, 1996–2009.
15. Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею. Вип. 4. – Рівне: Волинські обереги, 2006. – 304 с.
16. Історія становлення та розвитку духової музики в контексті національної культури України: матеріали Всеукраїнських наук.-практ. конф. Вип. 1–4. – Рівне: Волинські обереги, 2005–2008; Динаміка фольклорного виконавства: мат. наук.-практ. конф. До 30-річчя кафедри музичного фольклору РДГУ. – Рівне: РДГУ, 2009; Мистецтво у духовному відродженні України: новації і перспективи. – Рівне: Волинські обереги, 2004. – 232 с.; Етнокультурна спадщина Волинського Полісся. Вип. 5. – Рівне: Перспектива, 2004. – 256 с.; Поліссязнавство: наук. фольк.-етногр. студії. – Рівне: Волинські обереги, 2005. – 236 с. та ін.
17. Див., публікації у періодичній пресі з нагоди проведення у Корці науково-практичної конференції «Скарби української народної кераміки на Кореччині» // Вісті Рівненщини, 1993. – 12 бер.; 1 жовт.; Українець А. Поліські гончарі / А. Українець // Проблеми збереження матеріальної і духовної культури Полісся: матеріали наук.-практ. конф. – Сарни, 1997. – С. 9–10 та ін.; Корцю 850 років: зб. матеріалів і тез наук.-практ. конференції. – Рівне – Корець, 2000. – С. 72–74; Яноші В. Корецький фарфор знала вся Європа / В. Яноші // Там само. – С. 57–60; «Західне Полісся: історія і культура»: матеріали наук.-практ. конф. із нагоди 30-річчя Сарненського історико-етнографічного музею. – Рівне, 2004. – 274 с.; «Дубровиці – 1000 років»: зб. мат. наук.-практ. конф. До 1000-ліття першої писемної згадки. – Дубровиця, 2005; «Історико-культурна спадщина Дубна: правові, історичні, мистецькі і музейні аспекти». – Дубно, 2005; Висоцьк: із глибини віків до сьогодення (1000-річчя історичної згадки, археологічні документи). – Рівне: Волинські обереги, 2005. – 180 с.; «Західне Полісся: історія та культура»: мат. краєзн. конф. до 60-ліття утворення Заріччянського р-ну. – Рівне, 2006. Вип. 2. – 204 с.; Острозький краєзнавчий збірник. – Острог, 2008; «Там, де Ікви срібні хвилі плинуть...»: мат. міжнар. наук.-теор. конф., присвяченої україно-польським взаєминам на Дубенщині. – Дубно, 2005; «Над Іквою-рікою»: літературно-мистецький-краєзнавчий альманах. – Дубно, 2007; «Магдебурзькому праву у місті Дубні – 500 років»: мат. міжнар. наук.-теор. конф. – Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2007 та ін.
18. Лірницькі пісні з Полісся: матеріали до вивчення лірницької традиції / Записи, впоряд. і прим. О. Ф. Ошуркевича; нотні транскрипції Ю. П. Рибачка. – Рівне, 2002; Етнокультурна спадщина Полісся. – Рівне, 2002–2009 та ін.
19. Виткалов С. В. Музей як форма збереження історико-мистецької пам'яті в умовах сьогодення / Виткалов С. В. // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наук. зап. Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 15, у 2-х тт., т. 2. – Рівне: РДГУ, 2010. – С. 102–113.
20. Більш детальну статистику, див.: Експрес-випуск «Про діяльність музеїв Рівненщини» // www.Oblast.Rivne.com від 6.04.2009. – № 06–2-09/209.
21. Столярчук Б. Й. Фольклористи Рівненщини / Б. Й. Столярчук. – Рівне, 1995. – 75 с.; він же: «Митці Рівненщини»: енциклопедично-довідкове видання. – Рівне: Ліста, 1997. – 279 с.; він же: «Тетяна Перенчук. Записки. Спілкування. Діалоги». – Рівне: вид. О. Зень, 2007. – 248 с.; він же: Контрабасисти Рівненщини. – Рівне: вид. О. Зень, 2008. – 79 с.; він же: «В'ячеслав Старченко. Спогади, матеріали, документи». – Рівне, 2008. – 132 с.; він же: «Валентин Колосов – живописець і скульптор». – Рівне, 2009. – 87 с.; він же: «Дорогобужу на Волині – 925». – Рівне, 2009. – 156 с.; він же: «Ритми рівненського джазу». – Рівне, 2009. – 168 с. (у співав. з

- О. Д. Гайдабурою); він же: «Незабутні постаті хорового мистецтва Рівненщини: збірник нарисів, спогади»/за ред. Б. Й. Столярчука. – Рівне: О. Зень, 2010. – 251 с. та ін.
22. Виткалов В. Г. Українська культура: сторінки історії XX століття: монографія / Володимир Виткалов. – Рівне: Вертекс, 2004. – 640 с.; Поліщук Я. Мандрівка крізь віки: нариси історії міста / Я. О. Поліщук. – Рівне, 2009. – 300 с.; Иваненко А. Г. Живые краски времени. В 2-х тт., т. 1. Воспоминания о детстве. – Рівне: Гедеон Принт, 2010. – 92 с.; т. 2. Творчество. – Рівне: Гедеон Принт, 2010. – 122 с.; Давидюк В. Ф. Генеалогія українського фольклору / В. Ф. Давидюк. – Рівне: Волинські обереги, 2005. – 108 с.; Левчук К. Мелодії Поліського передрзвону (культурна творчість мешканців сіл Волинського Полісся у XX ст.) / К. Левчук. – Костопіль, 2006. – 187 с.; Вакулка А. Ф. Лицар свободи (до 100-річчя Н. Хасевича) / А. Ф. Вакулка. – Костопіль, 2004. – 64 с.; Вакулка А. Ф. Ніл Хасевич. Художник, борець: «... Я б'юся різцем і долотом» / А. Ф. Вакулка. – Рівне: Волинські обереги, 2005. – 68 с.; Георгій Косміади: життя і творчість у документах. У 2-х т., т. 1. – Рівне: ПП ДМ, 2009. – 320 с.; т. 2. – 331 с. / укл. Косміади Н. Г., Костюк Л. К., Тарасевич Н. О.; Савчин Л. М. Мистецтво обрядової культури в гуманітарному просторі України / Л. М. Савчин. – Рівне: Волинські обереги, 2007. – 236 с.; Шевчук С. І. «...Червоними і чорними нитками...»: дослідження творчості вишивальниці М. Шевчук; вміщено фрагменти узорів, тексти пісень / С. І. Шевчук. – Рівне: Волинські обереги, 2008. – 98 с.; Жилінський І. Ф. Історія театрального мистецтва Рівненщини; за ред. Б. Столярчука / І. Ф. Жилінський. – Рівне: Овід, 2009. – 660 с. та ін.
23. Стоколос Н. Г. Конфесійно-етнічні трансформації в Україні XIX – першої половини XX ст. / Н. Г. Стоколос. – Рівне: Ліста-М, 2003. – 480 с.; Мантика-Степанов Л. С. Ганьба XX століття. – Рівне: ТзОВ «Ассоль», 2005; Дем'янчук Г. С. Воскреслі до життя. Літературні силуети / Г. С. Дем'янчук. – Рівне: Азалія, 1998. – 49 с.; Афанасьєв Ю. Л. Професійна підготовка музиканта. Уроки Болеслава Яворського / Ю. Л. Афанасьєв, О. Ф. Джура. – К.: ДАКККіМ, 2009. – 128 с.; Жив'юк А. А. Між Сциллою політики і Харибдою творчості: громадсько-політичний портрет Уласа Самчука / А. А. Жив'юк. – Рівне: Ліста-М, 2004. – 184 с.; Войтович В. М. Степань моя мила: дослідження, спогади, документи / В. Войтович. – Рівне: В. Войтович, 2009. – 578 с. іл.; Виткалов В. Г. Кафедра культурології в структурі Рівненського державного гуманітарного університету / В. Г. Виткалов, С. В. Виткалов. – Рівне: РДГУ, 2009. – 235 с.; Документи доби: публіцистика Уласа Самчука 1941–1943 років / упор. А. А. Жив'юк. – Рівне: ВАТ Рівненська друкарня, 2009. – 456 с. та ін. монографічні розвідки етно-народознавчого, краєзнавчого характеру, у яких частково розглядається й мистецтвознавча проблематика.
24. Виткалов В. Г. Берестецька битва 1651 року мовою документів: за матеріалами наукової спадщини І. К. Свешнікова / В. Г. Виткалов, Т. О. Пономарьова. – Рівне: Волинські обереги, 2005. – 407 с.; Степанишин Б. Всеобіймаючі очі України: Іван Франко та Олександр Довженко / Б. І. Степанишин. – Рівне, 1994. – 146 с.; Каневська Г. Г. Павло Іванович Сениця: життєвий і творчий шлях композитора / Г. Г. Каневська, В. Г. Виткалов. – Рівне: Волинські обереги, 1999. – 387 с.; Булига О. С. Поєднані Волинню: Історико-краєзнавчі нариси. Кіносценарій / О. С. Булига. – Рівне: Волинські обереги, 2010. – 232 с.; Пономарьова Т. О. Світла особистість імперії темряви: В. Г. Короленко на Рівненщині: джерела, літературні дослідження та краєзнавчі нариси. – Рівне: ВАТ «Рівненська друкарня», 2010. – 304 с.; Дорогобужу на Волині – 925 (1084–2009). – ред.-упоряд. Б. Столярчук-Попенко. – Рівне: О. Зень, 2009. – 384 с.; Перунін В. І. Зарічненщина, або Ритми глибинного Полісся, втрачені Європою / В. І. Перунін. – Рівне: О. Зень, 2009. – 216 с.; Обарчук А. О. Межиріч Корецький / Анастасія Обарчук. – Рівне: ПП ДМ, 2010. – 328 с.; Прищепка О. П. Міста Волині у другій половині XIX – початку XX століття: історико-краєзнавчі нариси / Олена Прищепка. – Рівне: ПП ДМ, 2010. – 287 с. та ін.
25. Андрухов А. «Моя родина – Україна»: вокальні твори / А. Андрухов. – Рівне, 1994. – 39 с.; Співайте Богові нашому, співайте!: зб. Літургійних пісень. Упор. Т. Рокітинець. – Рівне: Азалія, 2003. – 88 с.; Смик О. «Не мовчи, щоб продовжити вік...»: сучасний український романс / О. Смик. – Рівне, 2003. – 23 с.; Обжинкові пісні Рівненщини (Волинський етнорегіон): записав М. Федоришин. – Рівне, 2004. – 16 с.; «Різдвяні пісні-співи»: фестиваль пісенно-музичного мистецтва. – Рівне: Волинські обереги, 2005. – 36 с.; Співаник УПА (факс. вид.: Mit telbayerische Zeitung. – Regensburg, 1950). – Рівне, 2005. – 134 с.; Мосійчук Г. Прилечу до тебе: зб. пісень / Г. Мосійчук. – Дубно, 2006. – 47 с.; Кобилянський М. Я люблю Полісся (зб. пісень) / М. Кобилянський. – Рівне: Рівненська друкарня, 2007. – 44 с.; Мосійчук Г. На крилах пісень: зб. пісень / Г. Мосійчук. – Дубно: Дубенська друкарня, 2008. – 40 с.; Пастушенко А. Вітрила надії: українські

- ліричні пісні / А. Пастушенко. – Рівне: М. Дятлик, 2008. – 216 с.; Крук Л. «Боже, я молю за Україну»: навчальний посібник / Л. Крук. – Рівне: О. Зень, 2010. – 159 с.; Павлюк В. М. Гориною вишита доля: музично-літературне видання / Василь Павлюк. – Рівне: ПП ДМ, 2011. – 156 с. та ін.
26. Пестонюк І. «Ой, цвіте калина...»: народні пісні Рівненщини / І. Пестонюк, Б. Столярчук. – Рівне, 1993. – 95 с.; Пестонюк І. З поліської криниці: нариси з народнопоетичної творчості Рівненщини / І. О. Пестонюк. – Рівне, 1995. – 125 с.; Цехмійструк М. Ой, зійдися родинонько: народні пісні Рівненської та Волинської областей / М. Цехмійструк. – Рівне, 1995. – 112 с.; Цехмійструк Ю. Ой, на горі ряст цвіте: народні пісні Рівненської та Волинської областей / Ю. Цехмійструк. – Рівне, 1995. – 115 с.; Каганов М. Музичні твори на вірші Т. Шевченка / М. Каганов. – Рівне, 1996. – 33 с.; Пісні села Погорілівка. Записи, транскрипції, упор. Т. Гнатюк. – Рівне, 2003. – 130 с.; Мелодії давнього Нобеля: зап., транскр., упор. Р. Цапун. – Рівне, 2003. – 128 с.; Веремчук Г. Нескорений дух повстанської пісні: за матеріалами фольклорних експедицій 1991–2003 років у північні райони Рівненської обл. / Г. Веремчук. – Рівне: Волинські обереги, 2005. – 108 с.; Народно-інструментальне мистецтво. – Рівне: РДГУ, 2006. – 70 с.; Супрун-Яремко Н. О. Колядки і щедрівки Кубані: фонографічний зб. / Антологія народних українських пісень Кубані / Н. О. Супрун-Яремко. – Рівне: Волинські обереги, 2007. – Вип. 1. – 184 с.; Ковальчук В. Народна музика Рівненського Полісся: обрядові пісні / В. П. Ковальчук. – Рівне: Волинські обереги, 2008. – 188 с.; Пархоменко Т. Календарні звичаї та обряди Рівненщини: матеріали польових досліджень / Т. П. Пархоменко. – Рівне, 2008. – 200 с.; Виткалов С. В. Культурно-мистецьке життя Рівненщини періоду державної незалежності України / С. В. Виткалов: дис... канд. мистецтвознавства; спец. 26. 00. 01 – теорія та історія культури / Київський національний університет культури і мистецтв. – К.: КНУКіМ, 2011. – 219 с. Заворотній О. П'єси на історичні теми / О. Т. Заворотній. – Рівне: Рівненська друкарня, 2008. – 640 с. та ін.
 27. Весільні обряди Рівненщини. Фольклорно-етнографічні записи XIX – початку XX століття. – Рівне: Волинські обереги, 2004. – 140 с.; Марчук З. Українське весілля: генеалогія обряду / З. Марчук. – Рівне: Волинські обереги, 2004. – 84 с.; Цапун Р. Сердинівське весілля / Р. Цапун. – Рівне: Перспектива, 2004. – 145 с.; Лемківські пісні в записях Я. Пеленського. – Рівне: Волинські обереги, 2004. – 148 с.; «Я пісню живу для України»: життєвий і творчий шлях самодіяльного композитора, керівника фольклорного ансамблю «Живограй» А. Пастушенка. – Рівне, 2007. – 258 с.; Українське весілля / упор. М. Немиро. – Рівне: О. Зень, 2008. – 304 с.;
 28. Данилюк А. Релікти давнього будівництва: пам'ятки народної архітектури Рівненського Полісся / А. Данилюк. – Рівне: Азалія, 1995. – 79 с.; Прищепя Б. А. Літописний Дорогобуж у період Київської Русі / Б. А. Прищепя, Ю. М. Нікольченко. – Рівне, 1996. – 265 с.; Козак С. Монастирі Рівненщини: історико-краєзнавча оповідь про православні монастирі Рівненської області / С. Козак. – Костопіль, 2002. – 79 с.
 29. Див.: Столярчук Б. Й. Фольклористи Рівненщини / Б. Й. Столярчук. – Рівне, 1995. – 75 с.; він же: Композитори Рівненщини. – Рівне, 1995. – 1995. – 43 с. (у співав. із М. Корейчуком); він же: Літератори Рівненщини. – Рівне, 1995. – 60 с.; Митці Рівненщини: енциклопедично-довідкове видання. – Рівне: Ліста, 1997. – 279 с.; він же: Герман Жуковський – наш видатний земляк: піаніст, композитор, диригент. – Рівне, 2004. – 32 с.; він же: Тетяна Перенчук. Записки. Спілкування. Діалоги. – Рівне: вид. О. Зень, 2007. – 248 с.; він же: Контрабасисти Рівненщини. – Рівне, 2008. – 79 с.; він же: Герман Жуковський: композитор, піаніст, диригент. – Рівне: О. Зень, 2008. – 192 с.; він же: В'ячеслав Старченко. Спогади, матеріали, документи. – Рівне, 2008. – 132 с.; він же: Валентин Колосов – живописець і скульптор. – Рівне, 2009. – 158 с.; Хасевич Н. А. Найживіша галузь мистецтва / Н. Хасевич. – Рівне: В. А. Лапсюк, 2009. – 60 с. та ін.
 30. Войтович В. М. Храм: пам'ятки церковної архітектури Рівного та околиць. Альбом / В. М. Войтович. – Рівне, 1995. – 63 с.; він же: Українська міфологія. – К.: Либідь, 2002. – 664 с.; він же. Пересопниця. Рівненський край: історія та культура. – Рівне: Вид. Валерій Войтович, 2011. – 816 с. Рівне на рубежі тисячоліть: довідник. – Рівне: БВ, 1999. – 53 с.; 1-й міжнародний фотографічний салон «Рівне – 2001». – Рівне, 2001. – 105 с.; Рівне-720: від давнини до сучасності. Кн. 1–2. – Рівне: Волинські обереги, 2003; Столярчук Б. Пам'ятні імена. Ілюстрації, статті, дослідження / Б. Й. Столярчук. – Рівне, 2003. – 150 с.; Ляшкевич В. Митці Дерманя. Бібліограф. довідник / В. Ляшкевич. – Рівне: Волинські обереги, 2006. – 44 с.; Георгій Косміаді: каталог художніх робіт із фондів РОКМ та Рівненської гімназії. – Рівне, 2006. – 98 с.; Мистецька палітра Рівненщини / упор. Ф. Бобрик, Т. Лукашевич. – Рівне, 2006. – 14 с.; Дубенський замок: фотоальбом. – Дубно, 2007. – 10 с.; Євген Васильович Чорний: образотворче видання. – Рівне: Рівне-друк, 2008. – 40 с.; Різдвяні дари:

- міжнар. молодіжна виставка-конкурс «Різдвяні дари». – Рівне: видавець О. Зень, 2008. – 60 с.; Художники Рівненщини: альманах РООНСПУ (образотворчий матеріал). – Рівне: О. Зень, 2008. – 800 с.; Харват О. Рівне. На межі тисячоліть (образотворче мистецтво) [фотоальбом]/О. Харват. – Рівне: О. Харват, 2008. – 136 с.; Харват О. Я люблю своє місто (образотворче видання) [фотоальбом]. – Рівне: видавець О. Харват, 2008. – 142 с.; Столярчук Б. Й. Інструментальному ансамблю традиційної народної музики «Хутірські музики – 10 років»/ Б. Й. Столярчук. – Рівне: Олег Зень, 2009. – 60 с.; він же: Рівненській дитячій музичній школі № 1 ім. М. Лисенка – 70 (1939–2009): біографічно-бібліогр. довід. – Рівне: Олег Зень, 2009. – 196 с.; «Золота ЗУЗА-2010»: Каталог салону. – Рівне, 2010. – 34 с.
31. Літературна Рівненщина: антологія/ літ. ред. Л. Рибенко. – Рівне: Письменницька робітня «Оповідач», 2010. – 480 с.; Дем'янчук Г. Степан Бабій: літературний портрет/ Г. С. Дем'янчук. – Рівне: Азалія, 2000. – 23 с.; він же: Володимир Грабоус: літературний портрет. – Рівне: Азалія, 2000. – 23 с.; Пшеничний М. Григорій Дем'янчук: літературний портрет/ М. Пшеничний. – Рівне: Азалія, 2000. – 44 с.; Каневська Г. Г. Творчий портрет Марії Фарини/ Г. Г. Каневська. – Рівне: Волинські обереги, 2002. – 49 с.; Марія Сабат-Свірська: спогади, матеріали. – Рівне: Овід, 2006. – 188 с.; Бялий О. Творчий портрет Б. Столярчука: нарис/ О. Бялий, М. Сукач. – Рівне: О. Зень, 2008. – 13 с.; «В. Старченко: спогади, матеріали, документи»/ упор. Б. Столярчук. – Рівне: О. Зень, 2008. – 132 с.; Дацков А. «Анатолій Грицай»/ А. Дацков. – Рівне: ППДМ, 2002. – 125 с.; він же: «Маєстро»: мистецький портрет А. Покотило/ А. Дацков. – Рівне: ППДМ, 2005. – 211 с.; він же: «... Цим і живу». Мистецький портрет Бориса Забути/ А. Дацков. – Рівне: ППДМ, 2007. – 204 с. та ін.; Хто є хто на Рівненщині: короткі біографії. – Рівне, 1992–2010 та ін.
32. Національно-культурні товариства на Рівненщині. – Рівне, 2008. – 57 с.; Рівненщина – наша спільна батьківщина: національні меншини, їх роль у становленні та розвитку краю (до 70-річчя утворення Рівненської області). – Рівне, 2009. – 84 с. та ін.
33. Рівненський обласний український музично-драматичний театр: зб. – Рівне, 1995. – 260 с.
34. Рожко В. Православні монастирі Волині і Полісся: історико-краєзнавчий нарис/ В. С. Рожко. – Луцьк: Media – 2000. – 692 с.; Рожко В. Печерні монастирі Волині і Полісся: історико-краєзнавчий нарис/ В. С. Рожко. – Луцьк: Волинська книга, 2008. – 256 с.
35. Заворотній О. Т. Мистецтво живого слова: навч. посібник для студентів спеціальності 7.02.02.02 – «Театральна режисура»/ О. Т. Заворотній. – Рівне: РДГУ, 2003. – 150 с.; Яремко Б. І. Етноінструментознавство / Б. І. Яремко. – Рівне: РДГУ, 2003. – 112 с.; Черепуха Л. О. Українська та зарубіжна культура: навч.-метод. посіб./ Л. О. Черепуха. – Рівне: Тетіс, 2004. – 152 с.; Денисюк Б. Ю. Споришеві килими: навч. посіб./ Б. Ю. Денисюк. – Рівне: Тетіс, 2004. – 116 с.; Пастушенко А. С. Українська пісенна спадщина Рівненщини і Тернопільщини: навч. посіб./ А. С. Пастушенко. – Рівне, 2004. – 288 с.; Андрухов А. Музика і ти: навчальний посібник/ А. Андрухов. – Рівне, 2004. – 100 с.; Корейчук М. П. Вокально-хорові та інструментальні твори: навч. посіб./ М. П. Корейчук. – Рівне: Волинські обереги, 2004. – 182 с.; Крижанівська Т. Духовна музика в ЗОШ: історія, традиції: навчальний посібник/ Т. Крижанівська, І. Пелячик. – Рівне: Волинські обереги, 2004. – 124 с.; Дацик М. В. Озвусь я в росах рідної землі: навчальний посібник/ М. В. Дацик. – Рівне: РДГУ, 2005. – 165 с.; Степанов О. Ф. Навчально-концертний репертуар ансамблю народної музики: навчальний посібник/ О. Ф. Степанов. – Рівне: РДГУ, 2005. – 127 с.; Морозова Т. П. Сценарне мистецтво: навчальний посібник/ Т. П. Морозова. – Рівне: РДГУ, 2006. – 280 с.; Пилипчак В. Школа гри на валторні. Т. 1/ В. Пилипчак. – Рівне: РДГУ, 2006. – 62 с.; та інший навчальний репертуар.
36. Полісся: мова, культура, історія. – К., 1996. – 486 с.; Вернюк Я. С. Волинь у фольклористичних дослідженнях XIX – початку XX століття/ Я. С. Вернюк. – Рівне: Волинські обереги, 2000. – 146 с.; Шевчук С. І. «... Червоними і чорними нитками»... / С. І. Шевчук. – Рівне: Волинські обереги, 2008. – 98 с.; Весільні обряди Рівненщини. Фольклорно-етнографічні записи XIX – початку XX століття З. Доленги-Ходаковського, П. Чубинського, К. Кравченка, С. Двораковського / упор. С. І. Шевчук. – Рівне: Волинські обереги, 2008. – 75 с.; Волинь у фольклористичних писаннях Миколи Костомарова / упор. С. І. Шевчук. – Рівне: Волинські обереги, 2007. – 252 с. та ін.
37. Дацков А. Творчих щедрот оберіг: док. нарис до 50-річчя Рівненського Міського Будинку культури/ А. І. Дацков. – Рівне: Волинські обереги, 2007. – 219 с.; він же: Рівненський палац дітей та молоді. – Рівне, 2010 та ін.

38. Див.: Антонович Є. А. Декоративно-прикладне мистецтво / Є. А. Антонович, Р. В. Захарчук-Чугай, М. Є. Станкевич. – Львів: Світ, 1993. – 272 с.; Лашук Ю. П. Народне мистецтво Українського Полісся / Ю. П. Лашук. – Л.: Каменярь, 1992. – 134 с.; Кара-Васильєва Т. В. Українська народна вишивка / Т. В. Кара-Васильєва, А. О. Заволокіна. – К.: Либідь, 1996. – 94 с.; Кара-Васильєва Т. В. Декоративне мистецтво України ХХ століття. У пошуках «великого стилю» / Т. В. Кара-Васильєва, З. А. Чеусова. – К.: Либідь, 2005. – 280 с.; Ковальчук О. В. Українське народознавство. – К.: Освіта, 1992. – 176 с.; Різдвяні свята в Україні: етнографічний нарис із додатком народних українських пісень. – К.: Музична Україна, 1992. – 158 с.; Істоміна Г. В. Мистецтво народної кераміки Волині другої половини ХІХ – ХХ століть / Г. В. Істоміна. – Київ – Рівне: Волинські обереги, 2009. – 214 с.; Китова С. А. Полотняний літопис України / С. А. Китова. – Черкаси: Брама, 2006. – 218 с.; Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини. – Рівне: ППДМ, 2010. – 215 с. та ін.; Лашук Ю. Народне мистецтво українського Полісся / Ю. Лашук. – Львів: Каменярь, 1992. – 134 с.; Білан М. Український стрій / М. Білан, Г. Стельмашук. – Львів: Фенікс, 2000. – 328 с.; Ніколаєва Т. Український костюм. Надія на ренесанс / Т. Ніколаєва. – К.: Дніпро, 2005. – 320 с.
39. Безклубенко С. Д. Мистецтво: терміни та поняття: енциклопедичне видання у 2-х т. Т. 1 (А-Л) / Сергій Безклубенко. – К.: Інститут культурології Академії мистецтв України, 2008. – 240 с. – Іл.; Безклубенко С. Д. Мистецтво: терміни та поняття: енциклопедичне видання у 2-х тт., т. 2 (М-Я) / Сергій Данилович Безклубенко. – К.: АМУ, 2011. – 255 с.; Безклубенко С. Д. Теорія культури: навчальний посібник / С. Д. Безклубенко. – К.: КНУКіМ, 2002. – 324 с.; Безклубенко С. Д. Український енциклопедичний кінословник. Т. 1. Основні терміни та поняття / С. Д. Безклубенко, О. Г. Рутковський. – К.: КНУКіМ, 2006. – 500 с.
40. Виткалов С. В. Рецензія на книгу: «Виткалов В. Г., Пономарьова Т. П. Берестецька битва 1651 року мовою документів: за матеріалами наукової спадщини І. К. Свешнікова» / С. В. Виткалов // Вища школа, 2007. – № 3. – С. 95–98; Виткалов С. В. Декоративно-вжиткове мистецтво Рівненщини в науковій літературі місцевих краєзнавців / С. В. Виткалов // Народна творчість та етнографія: студії мистецтвознавчі, 2011, Вип. 4 (322). – С. 123–128.

РОЗДІЛ II.

ІСТОРИЧНЕ ПІДГРУНТЯ КУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСІВ

2.1. ВИТОКИ ХУДОЖНЬОГО ЖИТТЯ МІСТА

Для того, щоб більш детально виявити та зрозуміти стан сучасних культурних процесів, доречно звернутися до вивчення його витоків, адже саме вони дають добру нагоду зрозуміти сутність того чи іншого явища, прослідкувати його еволюцію і таким чином побачити тенденції розвитку. Подібне застереження повною мірою можна віднести й до предмету нашої уваги.

Театр, як складова духовної культури, завжди відігравав важливу роль у розвитку будь-якого суспільства. Постійно знаходячись у центрі суспільних подій, він намагався віддзеркалювати засобами мистецтва усі грані громадсько-культурного життя. Саме тому вивчення його історії дає нам змогу глибше пізнати та зрозуміти цінності, мораль, естетичні смаки та уподобання, якими жило суспільство у кожну конкретну епоху. Не є винятком і Рівненський Академічний український музично-драматичний театр, якому судилося пройти складний етап свого формування та становлення й здобути згодом цілком заслужену славу та повагу серед населення регіону.

При цьому підкреслимо, що витoki театральної справи на Волині, зокрема й побіжно у місті Рівному вивчало небагато дослідників, таких зокрема, як В. Гайдабура, Р. Єсипенко, Р. Пилипчук, Л. Чурікова та любителів театру або його колишніх акторів – Г. Бухало, І. Жилінський, Б. Столярчук та ін.

Незначна інформація стосовно окремих постатей місцевої сцени в її історичній ретро-

спективі час від часу публікується у місцевій періодиці («Рівне вечірне», «Ого», «VIP» тощо) та видавництві «Азалія» – це переважно спогади самих акторів, або любителів сцени, що не носять ґрунтовних узагальнень.

Згадаємо також у цьому зв'язку й слабку з наукової точки зору збірку «Митці Рівненщини» та інші подібні публікації, підготовлені місцевим автором Б. Столярчуком, у яких, проте, є незначна інформація про окремі постаті й стосовно предмету нашого дослідження.

Серед інших джерел, що стали нам у нагоді, – матеріали з Державного архіву Рівненської області (ДАРО): про стан справ у Рівненському реальному училищі (гімназії у 1865–1866 рр.), його співробітниках та напрямках їх творчої праці, систематичний каталог учнівської бібліотеки, діяльність духового оркестру в місті, інші документи, зібрані у ф. 215 (1372 од. зб). Вони дають можливість широкої інтерпретації даних, містять чимало фактичного матеріалу про будь-який період духовного розвитку краю.

Нами також переглянуто окремі матеріали (з 93 од. зб.) із приватного архіву відомого історика-краєзнавця, автора «Путівника по Волині», «Бібліографії Волині» Якуба Гофмана, зосереджені у фонді 160 (1914–1939 рр.), з якого взято інформацію про результати роботи Гуманітарної комісії у м. Рівному (1935–1937 рр.).

Не залишились осторонь нашої уваги й дані про більш пізній період в культурному житті обласного центру, зібрані у фонді (р – 478)

управління культури виконкому Рівненської обласної Ради депутатів трудящих за 1953–1961 рр. (5 документів із наявних 463 од. зб.) та матеріали (7 справ із 197 од. зб.) відділу у справах мистецтв виконкому Рівненської обласної Ради депутатів трудящих за 1939–1941 рр., зібрані у фонді р – 84.

Звернемо увагу, й на досить глибоку працю дослідника з діаспори Володимира Косика [24], підготовлену за архівними матеріалами Вермахту, у якій чимало сторінок відведено й характеристиці духовного клімату у місті Рівному в період військового протистояння 1939–1945 років на Західній Україні.

Треба підкреслити, що досить часто, розглядаючи театр як культурне явище певної доби, різні аспекти бачили в ньому професіонали та актори-аматори, професійні дослідники та любителі сцени. Проте всіх їх об'єднувало палке бажання відтворити цілісну картину його побутування, внеску у національну мистецьку скарбницю. І наша розвідка теж є спробою заповнити ще одну сторінку цього самобутнього мистецького колективу.

При цьому наголосимо, що особливо значимими у даному контексті є, на нашу думку, матеріали І. Жилінського, колишнього актора цього театру з багаторічним мистецьким і педагогічним досвідом. Його розвідки-спогади дають змогу побачити театр очима майстра, доторкнутися до цього надзвичайно складного виду художньої культури.

Так, зокрема у своїх численних розвідках «... І золотої нитки не згубить» [4] та «Як це було» [6] тощо він висвітлює найважливіші події з історії зародження Рівненського обласного музично-драматичного театру, намагається віднайти те характерне в його репертуарній політиці, що було притаманне його першим художнім керівникам, аналізує найбільш яскраві постаті, для яких сцена була сенсом життя, пробує відтворити дух того періоду (кінця ХІХ – першої третини ХХ ст.), коли театр у культурному середовищі міста важив значно більше, ніж це сталося з часом вже у нових суспільно-політичних обставинах.

Достатньо відома праця київського дослідника В. Гайдабури [3], що стала нам у нагоді, спрямовується не лише на відтворення загальної історії театральної справи в Україні, але й показує роль мистецтва та митця у складних суспільно-політичних колізіях першої половини ХХ століття. Його розвідка дає певну уяву не лише про суто фахові речі, пов'язані із становленням будь-якого

виду чи жанру мистецтва, але й відтворює особливості психології, суспільної психіки населення цього терену України, яке, як відомо, займало дещо особнє місце в культурно-політичних доктринах і Вермахту, і Радянського Союзу.

Загальнокультурне тло, на підставі якого й розгорталися політичні події на західноукраїнських землях, розглянуто у монографії Кучерепи М. М. [28], матеріали якої нами також використовувалися у процесі підготовки цієї розвідки.

На жаль, цим і обмежується дослідницька інформація про театральну справу на Рівненщині, пов'язану із функціонуванням зазначеної вище установи (Окремі розвідки любителів театру будуть проаналізовані нами безпосередньо в самому тексті роботи). Тож зважаючи на це, можна стверджувати, що обране нами для розгляду питання не є достатньо висвітленим і потребує подальшої додаткової інформації.

Витоки театрального мистецтва на наших теренах сягають ще глибокої давнини та тісно пов'язані з народними традиціями гулянь, обрядових видовищ, проводами масниці, гаївками, весільними ритуалами тощо, характерними для цього періоду загалом.

Варто звернути увагу й на те, що народна пісня, дійшовши до нас через століття, має чітко окреслений драматичний сюжет, для розкриття якого необхідні не лише голос, жест чи міміка, але й глибока психологічна осмисленість того, про що йдеться в пісні. Українська народна пісня є вже своєрідною міні драмою, яку розігрували співак, музика і слухач.

Проте першою ж фіксованою датою проведення таких дійств вважається 1778 рік, коли спадкоємець князів Любомирських, Юзеф (у той час володар міста Рівне), дав дозвіл на проведення у своєму тополевому гаю (нині вулиця В. Чорновола) обжинків та різного роду народних свят й обрядів. Тут же знаходився і невеличкий театр, яким керував польський актор Мілевський. На сцені останнього часто виступали заїжджі актори з Польщі та місцеві любителі.

Перший постійний театр із сталою театральною трупю на Рівненщині виник уже незабаром, у 1783 році. Його вистави відбувалися також у палаці князів Любомирських, проте вже у їх містечку Дубні. Саме з діяльністю останнього і тісно пов'язані початки театральної справи в м. Рівному.

Важливою подією у культурному житті краю стало будівництво (в другій половині ХVІІІ ст.) у

місті початкової школи, де навчалися переважно діти заможних людей та окремих міщан, що брали участь у виставах театального гуртка згаданого вже князя Ю. Любомирського.

Значний вплив на виникнення театру у м. Рівному здійснили також декілька театральних труп Вільгорова, Корця, Острога та інших сіл і містечок Волині. Відзначимо також, що у XIX столітті з'являються професійні антрепренери, що збирають акторські трупи і мандрують з ними по Україні. Вони грали все: опери, трагедії, водевілі, інтермедії, драми тощо. Їхні вистави супроводжувалися всілякими театральними ефектами, навіть бенгальськими вогнями, аби тільки привернути до себе увагу глядача. Саме ці колективи, а також розголос від їхніх вистав і спричинив, треба думати, розгортання театральної справи у цьому, не дуже яскравому, з точки зору культурної інфраструктури містечку давньої Волині.

Утім, відчутних кроків ця справа набула лише згодом, на початку XX століття.

Наступною сходинкою його творчого розвитку стало виникнення першого студентського драматичного гуртка, що сформувався при чоловічій гімназії у другій половині XIX століття. Духовна аура, створена тут навіть за наявності незначної кількості високоосвічених осіб (згадаємо хоча б В. Авдієва, Я. Суцєвського, А. Анципо-Чикунського) дещо вплинули на культурний клімат міста. Про це неодноразово згадували В. Короленко та М. Костомаров, які теж свого часу були причетні до цього закладу та й до самого міста [23].

Значною мірою на його (гуртка – авт.) створення вплинула ініціатива членів драматичного колективу – студентів Київського університету св. Володимира, які у такий спосіб намагалися вшанувати пам'ять Т. Шевченка. Проте особливого розвитку він тут не набув, адже, як відомо, у 1887 році в Головному управлінні у справах друку з'являється «Справа про запровадження особливого нагляду за народними театрами», що зобов'язує всіх антрепренерів, перекладачів, постановників на кожну виставу українською мовою отримувати дозвіл цензури.

А уже значно пізніше, в 1907 році, жителі м. Рівного могли відвідати вистави трупи Б. Бородіна, що досить часто відбувалися в літньому павільйоні князів Любомирських.

Цей театр мав яскравий склад акторів; при ньому був сформований достатньо професійний хорівий колектив, в якому найбільш помітною по-

статтю залишалася Наталя Мефодіївна Кочубей-Дзюбанська (1871–1937 рр.), відома драматична актриса, співачка, що навчалася в Петербурзькій консерваторії, а згодом, впродовж 90-х років XIX століття, працювала у відомих театральних трупах братів Тобілевичів та у театрі О. Сулова (1857–1929 рр.) і набула чималого професійного досвіду у цій сфері. І саме вистави за її участю збирали великий глядацький загал шанувальників її мистецтва і театру загалом.

Треба зазначити, що і сам Онисим Сулов мав теж достатньо високе мистецьке реноме (закінчив свого часу Дерптський університет), адже чимало працював у театрах корифеїв М. Кропивницького, П. Саксаганського, Г. Деркача, а в 1894–1909 роках очолював навіть власні трупи [20, с. 197], що здобули чималий розголос. І саме під його досить професійним керівництвом на рівненській сцені було вперше, після зняття заборон стосовно вживання української мови, поставлено вітчизняну класику – «Наталку-Полтавку» І. Котляревського, «Вій» за М. Гоголем та інсценізацію «Катерини» за Т. Шевченком.

1914 року Н. Кочубей-Дзюбанська з театральним колективом Б. Бродєрова виступала в нашому місті. Але повернемося до подальшого аналізу історії питання.

Уже на початку XX століття, а саме у 1908 році, в м. Рівному відбулося заснування першого літературно-мистецького товариства, сам факт створення якого є досить знаменним у житті краю.

Майже одночасно із цією подією, у 1898 році, у Львові з ініціативи І. Труша та В. Нагірного було засновано перше в Західній Україні професійне об'єднання «Товариство для розвитку української літератури, науки та мистецтва». Реорганізоване 1905 року у Товариство прихильників української літератури, науки та мистецтва, воно відіграло надзвичайно важливу роль не лише в розвитку образотворчого мистецтва, а й усієї національної культури на західних землях. І перш за все у справі консолідації вітчизняних митців.

Цього ж (1908) року єврейський підприємець Л. Зафран завершив будівництво в м. Рівному (на місці згорілого) просторого мурованого приміщення театру, що знаходилось на вулиці М. Гоголя (нині – вул. С. Петлюри), на фундаменті якого й споруджено теперішній «Народний дім».

Глядацька зала тут була теж достатньо просторою. Вона вміщувала 17 лож, 18 рядів крісел,

По губерніи

РОВНО. (Кор. „Вол. Жизнь“). 2 февраля послѣдовало давно жданное открытіе возобновленнаго театра (сгорѣвшаго два года тому назадъ). Для открытія, группою г. Бродерова поставлена „Гейша“ и малорусская мозаика „Вечерницы“.

Отсутствие театра столь продолжительное время привлекло 2 февраля множество публики. Наскоро отстроенный театр, вслѣдствіе поспѣшности владѣльца г. Зафрана, носитъ характеръ какой-то подвальной и сырой постройки. Штукатурка внутри сыра, зато печи жарко натоплены, испареніе, духота и тѣснота. Труппа называетъ себя „русско-малорусскою-драматическо-опереточною“. Excusez du peu!.. Исполненіе „Гейши“ можно назвать—удовлетворительнымъ. Есть хорошія силы. Особое расположеніе у публики успѣли уже заслужить г-жа Кочубей-Дзбановская (украинскій соловей), г.г. Левинскій, Петренко и Недоля. Г-жа Дзбановская поетъ дѣйствительно хорошо, умѣло владѣя красивымъ голосомъ.

Кстати упомянемъ, что публика держитъ себя во время спектаклей весьма невоздержанно: опаздыванія послѣ 3-го звонка, шарканье ногами, аплодисменты во время исполненія, вставанія въ моменты игры и т. п. Г. Зафрану совѣтуемъ устроить болѣе удобное помѣщеніе для вѣшалокъ и не затруднять публику продолжительнымъ ожиданіемъ и невозможной давкой. К.

Губернська газета «Волынская жизнь» про відкриття у Рівному театру після пожежі. Початок XX ст.

2 ряди балконів і 3 ряди галерей, тобто це був досить яскравий та чималий, як на той час, культурний центр.

Художній колектив при ньому, як згадує один із місцевих дослідників театру, І. Жилінський, —

очолив П. Левицький [7, с. 7] і вже з 2 лютого 1908 року театр розпочав роботу з гастролуючою трупю згаданого вже Б. Бродерова [14, с. 8]. А через кілька тижнів місцева газета підкреслювала: «... Театр Зафрана процвітає».

До речі, цей театр став згодом місцем не лише вистав, але й багатьох помітних подій у житті міста — зібрань, мітингів, засідань тощо.

Уперше театральна завіса зали відкрилася перед глядачами у цьому сезоні перед виставою «Гейша» С. Джоноса та українською мозаїкою із «Вечорниць». Саме з цими постановками, треба думати, й пов'язується виникнення професійного Рівненського музично-драматичного театру.

Пізніше, гастролуючи по Слобожанщині, до міста почали приїздити трупи Г. Шумського, Я. Медведєва та ін. Це були театральні колективи переважно зі Східної України, які мали дещо специфічний, дуже барвистий репертуар та творчу манеру виконання. Проте публіка йшла на всі вистави, що в умовах відсутності інших закладів культури, фактично повної занедбаності зовнішнього вигляду (хоча м. Рівне було другим за кількістю жителів після Житомира містом губернії) та уваги з боку столичної влади, залишалися чи не єдиним засобом нової інформації.

Зокрема колектив Онисима Зіновійовича Сулова (Резнікова), поставив на рівненській сцені у 1913 році п'єсу «Наталка-Полтавка» І. Котляревського, «Вій» М. Кропивницького та «Катерину» М. Аркаса (серед провідних акторів цих вистав — Зінаїда (Єфросинія) Пилипівна Зарницька (1867–1936 рр.), актриса Петроградського, Харківського та Червонозаводського українських драматичних театрів, яку за рівнем виконавської манери сучасники часто порівнювали з легендою сцени — М. Заньковецькою).

Тут неодноразово влаштувалися вистави і з театрального репертуару російської та європейської класики («Євгеній Онегін», «Фауст», «Борис Годунов» тощо), виступали провідні актори та співаки (Олексій Демидов, Марія Михайлова) Петербурзького Імператорського театру. Відвідав м. Рівне у цей же період і театр мініатюр під орудою А. Кузьменка.

У 1913 році на гастролі до міста прибув єврейський театр Х. Гільдорфа, який пізніше став стаціонарним рівненським театром. Згодом він мав і своє приміщення для вистав, що було перебудоване з синагоги, яка знаходилася на вулиці Замковій.

Аматорський просвітянський гурток с. Даничів. Фото 1927 р. Фонди РОКМ

А в 1914 році жителі міста вітали поважну трупу із Санкт-Петербургу, в інтерпретації якої глядачі мали змогу побачити оперету «Летюча миша» за участю таких відомих акторів, як М. Рахманіна та О. Полонський.

Отже це лише далеко не повний список тих художніх колективів, що відвідали наш край на початку ХХ століття і значною мірою вплинули на активізацію його театральної справи.

Однак необхідно зазначити, що досить міцним зв'язкам із іншими культурними та економічними центрами України й Росії місто Рівне мало б завдячувати, перш за все Києво-Брестській залізниці, що пролягала через цю територію. Саме вона активно фінансувала театр і з її підтримкою пов'язані кращі часи нашого театру у першій третині століття.

Починаючи з 1917 року у м. Рівному розпочала свою діяльність добре відома вже не лише на західних землях «Просвіта». Спираючись на культурний досвід Львова, вона сприяла створенню театральних, хорових гуртків, налагодженню

систематичної, й зокрема художньої освіти та поширенню загалом культурних цінностей не лише в місті, але й у цілому регіоні.

Нагадаємо, що польська влада впродовж усього міжвоєнного періоду досить негативно ставилася до налагодження культурно – мистецького життя в краї і грубо втручалася навіть у музичні його справи, започатковані цією організацією. Забороняла проведення різноманітних заходів особливо у сільській місцевості, влаштовувала судові розправи над музикантами, що активно пропагували українську музику, арештовувала диригентів просвітянських хорів тощо [26].

У фондах Рівненського обласного державного архіву [ДАРО] й сьогодні зберігається чимало документів, зокрема листування з повітовим комісаром поліції у м. Рівному про діяльність артистичних труп у Рівненському (1924 р.) і Острозькому (1931–1939 рр.) повітах «та про їх негативний вплив на місцеве населення» [29].

Під постійним ідеологічним контролем та тиском Польщі знаходилося й Музичне

Просвітянський хор с. Варковичі. Фото. Початок XX ст. Фонди РОКМ

Просвітянський хор с. Морогоца. Фото. Початок XX ст. Фонди РОКМ

Просвітянський драматичний гурток м. Здолбунів. Фото. 20-ті рр. XX ст. Фонди РОКМ

товариство ім. М. Лисенка у Львові. «Українська музика, – зазначав кореспондент, – займала пересічно 2 хвилини у кільканадцяти годинній програмі Польського радіо у Львові» [18, с. 86]. Проте саме Товариство напередодні Першої світової війни переживало свій розквіт і 75% дорослого населення Галичини було охоплено участю в аматорському мистецькому русі, зокрема хоровому й театральному.

Якщо у містах Західної України осередками мистецького життя були «Бояни» і філії Музичного товариства ім. М. Лисенка, то на долю «Просвіти» випало забезпечення музично-культурного розвитку саме українського села.

На початку 20-х років XX століття при сільських читальнях «Просвіти» нараховувалося 304 хори, 10 духових оркестрів [17, с. 551], що поступово змінювало й ставлення населення до цієї організації.

Згодом «Просвіта» береться за налагодження курсів із питань підготовки диригентів хорових колективів, керівників аматорських театральних гуртків, друк популярних книжок для населення.

Значне місце у громадському побуті Західної України посідали саме хори і драматичні гуртки,

створені при комуністичній партії Західної України. Їх широке розгортання припадає на початок 20-х років і в міру активізації політики українізації в Центральній Україні, вони поширювали сферу свого впливу і на західні землі [17, с. 552].

Тож саме цей момент і використала Рівненська «Просвіта», яка й була тим об'єднуючим центром для акторів у Західній Україні, що зміг згуртувати їх розпорошені сили і прийти на допомогу у скрутну хвилину.

Принагідно зазначимо, що ще у 1884 році у Львові архітектором В. Нагірним було засновано міщансько-ремісничє товариство «Зоря», при якому діяв драматичний гурток, що став значним притягальним ядром для інтелігенції. Згодом аматорські гуртки виникають навіть при таких громадських організаціях Галичини, якими стали фізкультурно-спортивні товариства «Сокіл» (1888 р.) і спортивно-протипожежно-фізкультурні товариства «Січ» (1900 р.). І вже початок XX століття приніс на Галичину досить розгалужену мережу таких осередків. Поступово театральні гуртки зароджуються і в робітничому середовищі. Поштовх цій справі дало, як відомо, заснування

1903 року у Львові нового культурно-освітнього товариства «Воля» [21, с. 316].

Отже на хвилі відродження в Галичині і при Рівненській «Просвіті» засновуються режисерські курси, які очолює П. Зінченко, що готували керівників для аматорських колективів.

Репертуар новостворених гуртків складався із п'єс переважно українських класиків, що теж слід вважати значною перемогою над польським культурним диктатом. Як правило, кожен такий колектив починав свою діяльність із постановки «Безталанної» І. Карпенка-Карого або ж «Назара Стодолі» Т. Шевченка і лише тоді переходив до творів інших авторів. Це була, так би мовити, проба на якість, на національний чинник. Проте в кожному окремому випадку потрібно було брати дозвіл на постановку вистави у повітового старости, що чимраз робити ставало все важче. Мізерні кошти, отримані від зборів під час вистав, передавалися «Просвіті», яка й використовувала їх на допомогу бідним сім'ям та на утримання притулків для дітей.

Початок ХХ століття приніс нові зрушення у мистецьке життя краю. Як відомо, широкого розголосу у цей час набуває художня самодіяльність серед робітничих товариств, що теж розгортається під значним впливом культурно-мистецьких процесів, що відбувалися на Львівщині. І оскільки текстів п'єс на сучасну робітничу тематику фактично не було, то робили постановки переважно просвітницького характеру. Цьому сприяло і видання «Просвітою» часопису «Аматорський театр», де, окрім технічних порад, подавалися рекомендації щодо виступів із відповідною тематикою для даних колективів, друкувався новий, сучасний репертуар.

До речі, подібна практика друкування сучасного репертуару знайшла своє широке втілення і у 20-ті роки в Центральній Україні, коли приватні та кооперативні видавництва (зокрема найбільш помітне – «РУХ») активно сприяли становленню сучасного репертуару і започаткували з цією метою друк «Театральної бібліотеки». Понад 100 п'єс за десять років функціонування цього видавництва значно збагатили український репертуар та підняли професіоналізм вітчизняної сцени [19, с. 79].

У період Першої світової війни, зрозуміло, припинили свою активну діяльність гастролюючі та стаціонарні театральні гуртки в м. Рівному. І лише в 1925 році актор та майбутній помічник режисера Рівненського музично-драматичного

театру Давид Олександрович Мілянов організував тут перший аматорський гурток.

Активізації театрального життя міста сприяв значний аматорський хорівий та театральний рух, що розгортався на Волині у період 20-30-х років. Культурні осередки «Просвіти», зокрема Здолбунівщини та Острога, під впливом Львівської «Просвіти», у 1933–1934 роках організували та провели конкурси театральних вистав серед аматорських гуртків [28, с. 308]. Їхні інсценізації відрізнялися своєрідними морально-етичними настановами, були пересипані жартивлливими сценами тощо і викликали жвавий інтерес у глядача («В кожного розум є, коли горілки не п'є»).

Про це засвідчують і звіти Товариства поширення Театрального мистецтва на Волині (1933–1934 рр.), збережені у фондах ДАРО [30]. Тож «Просвіта» й інші громадські організації міста теж активно долучилися до відродження духовного клімату і почали постійно організовувати благодійні вечори та художні вистави у парку князів Любомирських (нині парк ім. Т. Шевченка). У цих вечорах брали участь відомі актори, зокрема такі, як Семен Руденков, Зінаїда Кельчевська-Шликова (1889–1962 рр.) – відома актриса Казанського (1915 р.), Ростовського (1916 р.), Одеського (1917–1920 рр.) театрів, яка 1921 року організувала навіть свій приватний театр драми на території Польщі, що пізніше, через несприятливі обставини, тривалий час базувався в приміщенні театру згаданого вже підприємця Л. Зафрана.

А з моменту приєднання західноукраїнських земель до Радянської України вона працювала актрисою Рівненської філармонії, а згодом (1940–1947 рр.) – актрисою Рівненського театру [20, с. 150].

У 1925 році в Рівному сформувався ще один культурно-мистецький центр – Театр залізничників, який мав навіть власне дерев'яне приміщення, розташоване на території залізничного парку (сьогодні – це приміщення залізничного вокзалу). Його очолив російський емігрант Олександр Боров.

Першою постановкою цього актора стала вистава «Каторжник» за п'єсою М. Лисенка. Додамо, що в театрі на той час працювали А. Аршаров, І. Арбенін, Н. Данилова, О. Сіверський, О. Муров, К. Петросян та В. Вікторський. Саме вони після відомих вересневих подій 1939 року, що об'єднали два терени України, і увійшли до головної трупи Рівненського обласного музично-драматичного українського театру з частиною творчого складу гуртка З. Кельчевської-Шликової.

*Актори Рівненського російського театру
Зінаїди Кельчевської в театрі Л. Зафрана.
Фото. Початок ХХ ст.*

Цей колектив ставив з успіхом на нашій сцені п'єси М. Горького, А. Чехова, О. Островського, І. Карпенка-Карого та ін. [8, с. 6]. І якщо акторський склад може й не у повній мірі відповідав високим критеріям сцени, позаяк і час, і обставини спонукали до іншого, утім тематичне розмаїття репертуару забезпечило їм творчу самореалізацію і прихильність публіки.

У 1936 році в місті Рівному засновується нова форма розважального театрального мистецтва – театр-вар'єте, покликаний забезпечувати дозвілля переважно польської, заможної частини населення.

У той же час на театральній ниві Рівненщини працював відомий художник Георгій Петрович Косміаді (1886–1967 рр.) [20, с. 70], що оформлював театральні вистави різноманітних аматорських та професійних груп.

Поява такої особистості в місті справляла неабиякий вплив на духовну атмосферу, адже цей художник мав ґрунтовну фахову освіту; він свого часу завершив навчання у Художній студії відомого російського митця В. Серова (м. Мо-

сква), виконував обов'язки помічника архітектора Московського Кремля (1914–1916 рр.), підтримував тісні контакти з відомими діячами російської культури. А згодом чималий час жив і працював у м. Рівному (1917–1940 рр.), викладаючи у польській, єврейській та українській гімназіях мистецькі дисципліни.

Із 1937 року художні роботи його учнів починають експонуватися в Парижі та інших культурних центрах. Він і сам активно втручається у мистецьке життя Почаєва, Луцька тощо. І його прихід до театру, безперечно, справив позитивний вплив не лише на якість оформлення вистав, але й загалом на професійний рівень місцевої театральної сцени.

Таким чином театральна справа Рівненщини починає поступово відновлюватись. Проте у 1938–1939 роках польський уряд знову розпочав хвилю жорстоких репресій проти української культури в усіх її вимірах, мотивуючи це боротьбою проти всіх підозрюваних в антиурядовому русі, який спрямовувався начебто на здобуття значних політичних прав для місцевого населення. В результаті чого театри знову почали закривати [27].

Після тимчасового спокою, що виник у культурному процесі міста, однак згодом перерваного окупацією міста Рівного німецько-фашистськими військами, розпочалися нові спроби відновити діяльність Рівненського театру, повернути йому минулу славу.

В останній декаді серпня 1941 року в театрі Л. Зафрана зібралися актори для обговорення питань стосовно створення нової театральної трупи. Ця ідея була підтримана також і місцевою «Просвітою», яка в той час (1941–1944 рр.) знаходилась під пильним наглядом окупаційної влади і особливо похвалитися своїми здобутками в культурно-мистецькій царині не могла.

Директором новоствореного театру став актор російської антрепризи В. Вікторський, що мав великий режисерський досвід. Посаду режисера зайняв Андрій Митрофанович Баженов-Занудько (1891–1945 рр.), який дещо раніше (1929 р.) працював на цій же посаді в Київському театрі ім. І. Франка та інших театральних трупах України, зокрема й в Одесі.

У 1923–1929 роках він навчався в Київському музично-драматичному інституті ім. М. Лисенка і паралельно працював на театральних сценах Києва. І до початку роботи в Рівному чимало часу провів також на сценах Бердянського та

Г. Косміаді з учнями естетичного гуртка. Фото. Початок ХХ ст. Фонди РОКМ

Миколаївського театрів [20, с. 121] у якості актора та режисера.

Пристапивши відразу до роботи, колектив розпочав підготовку до постановки комедії І. Карпенка-Карого «Мартин Боруля». І вже через місяць, 14 вересня 1941 року, відбулося чергове відкриття Рівненського міського українського драматичного театру [10, с. 9]. Однак діяльність театрального колективу була заангажована окупаційним режимом, що примушувало акторів дбати спершу про задоволення культурних потреб німецьких військових та їхніх урядових чиновників. У зв'язку із цим, приміром, оголошення друкувалися двома мовами (українською та німецькою), щоб не викликати зайвих підозр у влади. Вистави досить часто переривалися незапланованими засіданнями у приміщенні театру військових підрозділів, а зібрані кошти від цих вистав вилучалися військовим командуванням для потреб Червоного Хреста [24]. Але й ці несприятливі умови не змогли зупинити переконаних у необхідності їхньої справи людей. Уже тоді в складі творчого колективу було 7 оркестрантів, 6 осіб балетної групи

та 13 драматичних акторів. У жовтні відбулась наступна прем'єра вистави «Наталка Полтавка» за комедією І. Котляревського, згодом «Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці» М. Старицького, трагедія «Інтрига та кохання» Ф. Шіллера.

Щодо рівня художньої творчості того періоду, то необхідно відзначити, що вона поєднувала в собі як аматорські, так і професійні якості. Згодом до театру В. Вікторського приєдналися актори російської театральної трупи З. Кельчевської-Шликової, що піднесло його загальний рейтинг популярності. Проте одним із найвидатніших діячів цього періоду, який створив блискучий театр, був все таки Арсенович Демо-Довгопільський (1907–1943 рр.), який 1941 року разом із родиною повернувся до міста, де пройшли його юнацькі роки та навчання в Рівненській українській гімназії.

Уже будучи досвідченим режисером-балетмейстером, він вирішує заснувати тут свій театр.

Після переїзду сім'я винайняла половину приватного будинку на вулиці Дикій, 5 (пізніше її було перейменовано на Студену) в управительки

Кошицької. За свідченням її сина, Є. Кошицького – в одній кімнаті жила сім'я А. Довгопільського, в другій була канцелярія, в якій працювала Ганна Федорівна Наживенко, а в інших двох кімнатах велася вся студійно-театральна робота [5, с. 9]. Творчий колектив мав драматичне, хорове, оркестрове та хореографічне відділення, а в цілому в його творчому складі нараховувалося 70 осіб. Для постановок різних концертів студія орендувала також кінотеатр «Новий світ» («Арс») на вулиці Поштової, де зараз розташований магазин «Обнова», а також «Емпір» (кінотеатр Берента).

Для підвищення професійного рівня театрального колективу А. Довгопільський розпочав клопотання про відбір із середовища військовополонених українців-акторів. Концтабір тоді знаходився біля об'їздної дороги міста, неподалік від теперішнього музичного училища на розі нинішньої вулиці Степана Бандери та вулиці В. Чорновола. На щастя йому вдалося визволити 5 осіб, зокрема Григорія Єрмоленка, Степана Косенка, Івана Сая, Івана Руденка та Анатолія Слісаренка [11, с. 8]. Однак про їхній внесок у розвиток культури м. Рівного чи будь-яка інша інформація про них не відома. Згодом студія А. Демо-Довгопільського отримала державну допомогу та налагодила тісні контакти з театром В. Вікторського.

Творчі можливості студії А. Довгопільського швидко зростали, що вимагало відповідного рівня професійної сцени, режисури тощо і він погодився на прохання В. Вікторського очолити Рівненський міський театр. Про це мова йде в заяві А. Довгопільського, збереженій у Рівненському обласному архіві [5, с. 8]. Після погодження питання в Рейхскомісаріаті, два творчі колективи об'єдналися в один і почали дислокуватися в театральній споруді Л. Зафрана.

За свідченнями О. Казиминова, реквізитор театру, – необхідного реквізиту та бутафорії завжди бракувало, тому актори змушені були приносити з дому всі необхідні аксесуари. При цьому переважну більшість костюмів шили самі актори; вони майстрували декоративні лаштунки і допомагали художникам їх розмальовувати.

При театрі були також створені хоровий колектив та оркестр, що, як згадував сучасник, – «був кращим на Волині» [22] під орудою Василя Штейгера (1892-?) та П. Шимоновського. Балетна група, якою керував А. Довгопільський разом із дружиною, мусила також співати в хорі й брати участь в усіх масових сценах [5, с. 8].

Користуючись своїм авторитетом у Рейхскомісаріаті, А. Довгопільський всіляко намагався уберегти від вивозу акторів своєї трупи до Німеччини, адже все більше і все частіше українське населення примусово вивозилося саме з нашої республіки.

У 1942 році, як відомо, політика німців різко змінилася взагалі у ставленні до місцевого населення. Наведемо у цьому зв'язку фрагмент промови генерал-губернатора Франка, який ще 16 грудня 1941 року заявив, що українці не повинні уявляти собі, ніби німці визнають «всередині великого Німецького Райху» (оскільки Галичина вважалася складовою частиною Райху) якусь Українську державу. Вирішення українського питання можна, за його словами, здійснити так само, як і з поляками: «вони повинні бути у нашому розпорядженні як робоча сила» [24, с. 216]. І вже тоді, за рішенням Е. Коха, увесь склад театру було перенесено до одноповерхового кінотеатру «Новий світ», що розташовувався на вулиці Поштової і мав невеличкі підмостки на 320 місць. А театр Л. Зафрана швидко реставрували і час від часу міська управа дозволяла місцевим акторам влаштувати тут вистави. Окрім цього, адміністрація театру орендувала театр Берента «Емпір», який також не відповідав потребам студії.

Із часом, через складні умови, він змушений був гастролювати та ставити концерти лише зі вставками окремих театральних сцен. У 1942–1943 роках театр із концертними програмами постійно обслуговував німецьких військових [24], а про А. Довгопільського говорили як про одного із найпопулярніших акторів Рівненщини тієї доби.

Однак 15 жовтня 1943 року за невідомих обставин А. Довгопільського разом з іншими акторами було безпідставно заарештовано та розстріляно німцями.

Після його смерті театр очолила дружина німецького генерала Ф. Омелянович-Павленко, яка здійснила постановки відомих п'єс «Циганка Аза» М. Старицького, «Наймичка» І. Карпенка-Карого, «Воскресіння» В. Кам'яневського та ін.

Наприкінці 1943 року театром керував вже режисер І. Руденко, який здійснив постановку п'єси К. Чапека «Засіб Макроненос» під назвою «Еліксир молодості» та п'єсу А. Вельсовського «Бувальщина».

Надалі робота театру продовжилась, однак актори відчували, що втрачається їхній зв'язок з аудиторією. Тож 21 січня 1944 року відбулася остання

вистава в театрі Л. Зафрана «Назар Стодоля» за режисурою А. Баженова-Занудько, якою й завершувався період німецько-фашистської окупації.

Після звільнення міста від німецько-фашистських військ, театр продовжував працювати в приміщенні Л. Зафрана, поки в нього не влучила німецька бомба. Це сталося з 8 на 9 червня 1944 року. Проте, незважаючи на несприятливі обставини мистецький колектив продовжував свою діяльність у приміщенні офіцерської їдальні, розташованій на вулиці Поштової (нині – будівля товариства «Інваспорт»). Однак уже через 4 місяці будівлю Рівненського драматичного театру було остаточно відреставровано і саме в ній він розпочав роботу над новою п'єсою І. Чабаненка «На Україні милій» у постановці художнього керівника А. М. Баженова.

За сприяння радянської влади згодом, після визволення, до міста Рівного було запрошено евакуйованих до Уфи артистів Мелітопольського державного українського театру, в репертуарі яко-

го були п'єси відомих радянських драматургів – О. Корнійчука, В. Погодіна й інших.

Одним із найбільших досягнень цього колективу стало те, що театр у 1955 році першим в Україні поставив перлину світової класики – «Король Лір» В. Шекспіра [25].

Цими подіями й завершується творча діяльність рівненського театру в першій половині ХХ століття, а подальший його розвиток – тема вже іншої розвідки.

Отже, можемо констатувати, що Рівненський Академічний музично-драматичний театр є досить молодим за віком, проте має свою складну історію становлення і розвитку. Йому довелося пройти нелегкі часи в період панування Польщі на наших землях, лихоліття Першої Світової війни, німецько-фашистської окупації тощо. Однак потреба населення у його існуванні допомогла пережити творчому колективу усі випробування, зміцнити творчий склад театру, що сприяло подальшому розвитку театральної справи в місті.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бухало Г. Театр на вулиці Симона Петлюри/Г. Бухало // Сім днів. – 1995. – № 10–16.
2. Бухало Г. Театр за лаштунками спецховів/Г. Бухало // Вісті Рівненщини. – 1999. – 7 квітня.
3. Гайдабура В. Театр захований в архівах. Сценічне мистецтво в Україні періоду німецько-фашистської окупації/В. Гайдабура. – К., 1998.
4. Жилінський І. ... І золотої нитки не згубить/І. Ф. Жилінський // Волинські дзвони: науково-краєзнавчий альманах. Вип. 3. – Рівне, 1999. – С. 46–51.
5. Жилінський І. Театр Л. Зафрана у Рівному: До 90-річчя театральної справи в нашому краї/І. Ф. Жилінський // Сім днів. – 1999. – 5 листопада. – С. 8–9.
6. Жилінський І. Театр: як це було/І. Ф. Жилінський // VIP – І Ровенский журнал. – 2004. – № 5. – С. 6–7.
7. Жилінський І. Театр: як це було/І. Ф. Жилінський // VIP – І Ровенский журнал. – 2004. – № 6. – С. 6–7.
8. Жилінський І. Театр: як це було/І. Ф. Жилінський // VIP – І Ровенский журнал. – 2004. – № 7. – С. 6–7.
9. Жилінський І. Театр: як це було/І. Ф. Жилінський // VIP – І Ровенский журнал. – 2004. – № 10. – С. 8–9.
10. Жилінський І. Театр: як це було/І. Ф. Жилінський // VIP – І Ровенский журнал. – 2004. – № 11. – С. 8–9.
11. Жилінський І. Театр: як це було/І. Ф. Жилінський // VIP – І Ровенский журнал. – 2004. – № 12. – С. 8–9.
12. Розпочинає свою роботу драмтеатр // Червоний прапор. – 1945. – 1 травня. – С. 7.
13. Савчук Л. Свято театру/Л. Савчук // Ого. – 1999. – 8 травня.
14. Савчин Л. Наш театр починався з «Гейші»/Л. М. Савчин // Ого. – 1999. – 24 квітня.
15. Савчук М. Свято театру/М. Савчук // Ого. – 2002. – 25 березня. – С. 3.
16. Соловецкий Е. Труппы, бомбы и пожары/Е. Соловецкий // VIP – І Ровенский журнал. – 2004. – № 3. – С. 8–9.

17. Історія української музики: навч. посіб. В 5-ти т., т. 4. – К.: Наукова думка, 1992. – С. 545–590.
18. Українська музика. – 1937. – № 7.
19. Виткалов В.Г. Українська культура: сторінки історії ХХ століття: монографія / Володимир Виткалов. – Рівне: Вертекс, 2004. – 640 с.
20. Столярчук Б.Й. Митці Рівненщини: енциклопедичний довідник/Б.Й. Столярчук. – Рівне: Ліста, 1997. – 364 с.
21. Енциклопедія українознавства. – Львів, 1993.
22. Газета «Волинь», 1944. – 25 листопада.
23. Ровенське реальне училище // ДАРО, ф. 215, од. зб. 974, арк. 2–4.
24. Косик В. Україна під час Другої світової війни. 1938–1945/В. Косик. – Київ-Торонто-Нью-Йорк, 1992.
25. Звіт про роботу установ культури у 1955 році: Управління культури виконкому Рівненської обласної Ради депутатів трудящих // ДАРО, ф.-р. 478, од. зб. 375, арк.15.
26. Облікові аркуші культурно-освітніх, спортивних та інших організацій // ДАРО, ф.87, оп. 1, спр.146.
27. Правління Волинського округу спілки вчителів Польщі // ДАРО, ф.184, од. зб. 37 (за 1936–1939 рр.)
28. Кучерепа М. М. Волинське Українське Об'єднання (1931–1939 рр.)/М. М. Кучерепа. – Луцьк: Надстир'я, 2001. – 420 с.
29. Повітові староства // ДАРО: «Ровенське», ф.30, 12–15, 17 од. зб., 1924–1925 рр.; «Острозьке», ф.191, 37 од. зб., 1931–1939 рр.
30. Органи державного управління та місцевого самоврядування. Ровенське повітове староство // ДАРО: «Ровно», ф.31, од. зб. 35–36, 39, 41; 1933–1934 рр.

2.2. ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО У СИСТЕМІ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ ТА ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОГО СВІТОГЛЯДУ НАСЕЛЕННЯ (50–70 – ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ)

Історичний досвід завжди є важливим засобом для пошуку форм діяльності, адекватних новим суспільно-політичним реаліям, принаймні він дає добрі підстави для неповторення минулих помилок тим, хто його використовує.

Кожна історична епоха має у своєму арсеналі чимало засобів організації вільного часу населення, формування відповідних ціннісних орієнтацій, духовної культури членів суспільства, що відповідає системі культурних (ідеологічних) координат доби. І знання та подальше творче використання того досвіду, адаптованого до нових суспільно-культурних реалій, може суттєво вплинути на стан духовного клімату сучасного суспільства, допомогти населенню у розв'язанні багатьох соціально-культурних проблем.

Актуальність цієї проблеми не викликає сумніву, адже понад 20-літній досвід організації культурної практики вже в незалежній україн-

ській державі засвідчує значне погіршення не лише освітнього рівня сучасної молоді людини, послаблення її мотивації до навчання, професійної діяльності та інших подібних аспектів її соціалізації, а й погіршення загального стану духовності цього суспільства, частий вихід за межі усталених моральних норм, що поступово зводить нанівець високу духовну культуру, притаманну українцям у минулому.

Не зупиняючись на ретроспективному аналізі культурно-мистецького поступу Української РСР загалом упродовж її складного історичного періоду, акцентуємо увагу лише на достатньо апробованих формах реалізації аматорської культурно-мистецької ініціативи широкого загалу в умовах вільного часу на регіональному рівні, оскільки саме регіональний, тобто локальний, рівень дає змогу більш детально розглянути позитивні та негативні аспекти організації подібних

видів діяльності і спрогнозувати можливі форми діяльності вже в нових суспільно-політичних умовах. Адже вільний час і надалі матиме тенденцію до збільшення, а духовні потреби населення, у міру зростання його матеріального чинника й добробуту, також будуть поступово зростати.

Детально не аналізуючи фахові наукові розвідки з окресленої проблематики, що підготовлені останнім часом відомими науковцями [1] чи педагогами [2], низки науково-практичних конференцій, проведених у багатьох ВНЗ, які лише підтверджують актуальність теми, акцентуємо увагу на окремих аспектах організації подібної роботи у попередній суспільно-політичній формації і спробуємо, спираючись на місцеві архівні матеріали, періодичну пресу й розвідки рівненських красназців, відібрати все те позитивне, що могло б і сьогодні, з певною мірою адаптації до сучасних умов, функціонувати в українській спільноті та її культурному просторі.

Увагу зосередимо на другій половині 50 – початку 70-х років ХХ століття, періоді, майже тотальному теперішньому у плані суспільних колізій, соціального неспокою, політичної нестабільності тощо, коли республіка намагалася не лише швидко подолати наслідки війни, але й швидко віднайти ті важелі впливу на населення, які б дали їй можливість посісти належне місце в економіко-політичній та духовній структурі СРСР.

І як показала практика, у той надзвичайно складний період саме аматорське мистецтво та культурно-освітня діяльність змогли значною мірою розв'язати низку важливих соціально-психологічних проблем у радянському суспільстві і допомогти республіці у духовному її становленні.

Вбачаючи в театрі важливий чинник формування національної свідомості, підвищення художньої культури, по завершенні Великої вітчизняної війни за рішенням радянського Уряду (1945 р.) збільшується кількість театральних колективів різних типів, а на республіканському рівні ухвалюється Постанова ЦК ВКП (б) (12.10.1946 р.) щодо театрів та їх репертуарної політики.

Через деякий час, вже у липні 1949 року, ЦК ВКП (б) було проведено спеціальну нараду з питань репертуару колективів художньої самодіяльності [3; с. 315], спрямовану на покращення його змістовної частини, покращивши таким чином умови для підготовки нових п'єс.

Це питання особливо актуалізується на західноукраїнських теренах, які так і не вдалося

підпорядкувати повною мірою радянській політичній доктрині. Відповідно, як свідчать місцеві архіви [4; арк. 40], факт втручання до творчого процесу митців особливо інтенсивно відбувається починаючи з 1946 року. Адже репертуар й надалі залишається чи не провідним чинником визначення ідейності п'єси, чи, принаймні, «благонадійності» її автора, а отже впливу на широкий глядацький загал.

До того ж, на цих теренах і надалі продовжується військове протистояння (між місцевими збройними формуваннями в особі УПА і частинами НКВД) і питання ідеологічної, політико-виховної роботи ще більше загострюються.

Тоді ж, у 1946 році, ЦК ВКП (б)У створив навіть спеціальні групи, провідним завданням яких і став пошук «безідейних» або, в західноукраїнській транскрипції, «націоналістичних» п'єс. Та й штати відділів пропаганди і агітації сільських райкомів у західних областях України було збільшено на 588 відповідальних працівників, а кількість агітаторів тут становила понад 160 тисяч осіб, що майже в 10 разів перевищувало їх наявність, прирізом, у не менш «проблемній» в ідеологічному контексті республіці – Естонії [3; с. 302].

Майже щомісяця до Рівненського обласного управління культури з новоствореного Управління контролю за репертуаром та масовими видовищами надходили накази про зняття з репертуару і заборону до виконання низки сучасних вітчизняних творів та п'єс іноземних авторів.

Під заборону підпадали п'єси Л. Гроха, В. Погодіна, М. Лукомського, В. Катаєва, В. Шварца й інших, не менш знаних драматургів. Була знята з репертуару й відома музична комедія «Весілля в Малинівці» Л. Юхвида [5; арк. 40]; небезпечними вважаються п'єси «Вбивця містера Паркера» А. Морріса, «Дружина Клода» О. Дюма, «Рівно о півночі» Д. Брайтона, «Він прийшов» В. Прістлі та ін. [5; арк. 18]. Забороняються до постановки переклади п'єс російського класика О. Островського «Без вини винні», Л. Леонова «Звичайна людина» та ін. [5; арк. 14].

У збережених в архівах матеріалах є дані про те, що в той час Головрепертком зняв із репертуару 456 художніх зразків разом із піснями та естрадними номерами [5; арк. 2–4]. Згодом частина з названого репертуару повернеться на аматорську сцену, а решта зникне з неї назавжди.

Водночас посилилася практика надсилання на місце рекомендованого репертуару: «За покли-

Репертуарна афіша Ровенського музично-драматичного театру. Театральний сезон 1953-1954 рр.

ком партії» В. Анатирцева, «Ленін з нами» Д. Бедного, «Слово комуніста» А. Безименського, «Нашій партії» К. Ваншенкіна та ін. [6; арк. 59–62], що стає обов'язковим до постановки. Тоді ж зароджується й система проведення різнотермінових (до шести місяців) курсів підвищення кваліфікації керівників художньої самодіяльності і посилюється діяльність Художніх рад. Принаймні, матеріали Рівненського обласного Будинку народної творчості (ф. р. 144 од. зб., 1945–1960 рр.) та місцевої філармонії (ф. р. 484, 99 од. зб., 1944–1965 рр.), що знаходяться у фондах обласного архіву (ДАРО), це і сьогодні демонструють повною мірою.

З іншого боку, це можна було пояснити й відсутністю навчальної бази, де б могли дістати відповідну фахову підготовку керівники аматорських гуртків. Адже в республіці функціонував лише Харківський Бібліотечний інститут, що мав відділення культурно-освітньої роботи зі спеціалізацією «режисура художньо-масових заходів» і він явно не справлявся із виконанням завдання щодо підготовки відповідних кадрів. Утім, ідео-

логічний чинник під час проведення таких курсів, безперечно, домінував. Принаймні, постійно нагадував режисерам аматорських колективів про ідеологічну систему координат, у якій мала відбуватися дія кожної вистави.

Зміна політичного клімату, що відбулася з приходом до влади М. Хрущова загалом позитивно вплинула на становище культурної сфери, зокрема й репертуарної політики. І вже у 1956 році, за звітами Рівненського обласного Будинку народної творчості (зараз – ОЦНТ), у репертуарі аматорів з'явився хоча й не національний, утім усе ж дещо відмінний від попередньої доби, репертуар: «Богдан Хмельницький» О. Корнійчука (с. Малин, Острозького р-ну), «Під золотим орлом» Я. Галана (с. Пеньків, Костопільського р-ну), «Нескорена полтавчанка» П. Лубенського (с. Хмелівка, Сосновського р-ну, с. Новостав Рівненського р-ну та Дубенський РБК), «Генерал Ватутін» Л. Дмитерка (с. Вичівка, Висоцького р-ну) тощо. А його творча інтерпретація давала змогу аматорам спробувати широко відтворити

Сцена з вистави «Люди яких я бачив» Острозького народного театру. Фото 1963 р.

на сцені риси української ментальності та сильні народні характери, так важливі і для акторів, і для глядачів. Адже, як підкреслює Г. Лужницький, – «Театр кожної недержавної нації є і мусить бути скарбницею, в першу чергу, не мистецьких цінностей, але охороною власного «Я», заборонаю проти її денационалізації» [24; с. 245].

У той же час, спроби пошуку нових форм художнього самовираження, власного «я», настільки це було можливим в умовах тієї політичної системи, продовжуються.

Помітною подією у театральному (а надто – аматорському) мистецтві другої половини 50-х років слід вважати ініціативу Будинків народної творчості усіх рівнів (республіканський-обласний) щодо руху за створення на громадських засадах Театрів народної творчості (при районних Будинках культури і ОБНТ) як важливої форми урізноманітнення вільного часу населення та численних «культурних естафет» й інших форм творчої змагальності у сфері культури.

Популярності у той час набувають й фольклорні театри, пов'язані з усною народною творчістю, що вбирають у себе театралізовані календарні обряди, театральні елементи в народних іграх і розвагах тощо. Інакше кажучи,

народознавчий чинник продовжує залишатися важливою складовою національної сцени. А народні університети культури, що почали виникати у той час, швидко поширили такий досвід серед широких верств і культурно-освітніх працівників, певним чином впливаючи на їх духовний та професійний рівень.

Стосовно перших із названих вище форм, то доцільність їх існування чи запровадження була підтверджена наступною Постановою Міністерства культури УРСР (14 липня 1959 року), якою затверджувалися функції 26 обласних і 565 районних театрів як однієї з форм культурно-масової діяльності Будинків культури.

Театр народної творчості в сучасному розумінні являв собою мистецький майданчик, на якому досить регулярно відбувалися вистави, концерти, інші культурно-мистецькі акції аматорів, сплановані відповідними базовими закладами культури. Демонструючи мистецькі здобутки широкого загалу, Театр у той же час був переконливою формою раціонального використання вільного часу, підвищення художньої культури населення (в умовах дефіциту мережі фахової художньої освіти та іншої культурної інфраструктури), спеціально організованого працівниками

Сцена з вистави «Зачарований вітряк» Корецького театру. Фото 1967 р.

культури (чи як їх тоді називали – бійцями ідеологічного фронту). Плановість, регулярність, так характерна радянській добі, знайшла своє втілення і в сфері вільного часу, постійному залученні все нових учасників до народної художньої творчості.

А тенденція до всезростаючих показників в СРСР лише стимулювала цей процес.

На Рівненщині згадані вище Театри започатковуються в 1957 році і функціонують при 11 районних Будинках культури, де лише упродовж 1958 року відбулося 207 вистав, з яких 17 проведено в обласному Театрі народної творчості [7].

На 1 січня 1959 року, за звітами обласного Управління культури, в краї функціонувало понад 15 районних театрів народної творчості [8]. Змістова їх частина також відповідала певному рівню, що дозволяло окремі мистецькі доробки аматорів виносити на широку репрезентацію.

Великим успіхом на сцені обласного музично-драматичного театру користувалися вистави художніх колективів Острозького РБК («Не тією стежкою» В. Минка), Рівненського клубу ім. 1 Травня («Наша дочка» Є. Кравченка та ін.).

Зі сцен Театрів народної творчості районів до глядача зверталися кращі мистецькі сили Рівненщини. І все це відбувалося у достатньо піднесеній атмосфері Парків культури і відпочинку, театральних майданчиків, відповідному художньому оформленні тощо.

У Клеванському театрі, приміром, йшла вистава «Гроза» О. Островського; в Радивилівському – «Любов Ані Березко» В. Пістоленка; в Березнівському – «Шестеро люблячих» О. Арбузова; в Корецькому – «Чорний змії» В. Минка та інші твори сучасної і класичної драматургії.

Як свідчать звіти інспекторів ОБНТ, у період із грудня 1957 – по вересень 1958 років, існувала навіть певна специфіка щодо тематичної спрямованості взятих до постановки вистав.

Так, на Дубенщині здійснювалися інсценізації переважно вітчизняної класики – «Пошилися в дурні» М. Кропивницького (Гірницький драмгурток), «Доки сонце зійде, роса очі виїсть» (художній колектив села Загорці), «Назар Стодоля» Т. Шевченка (в постановці аматорів с. Панталія), «Розумний і дурень» І. Карпенка-Карого (в постановці художнього колективу с. Дядьковичі).

Чи не є це свідченням високої національної свідомості і режисерів-постановників, і співробітників обласних управлінських структур сфери культури, які внесли подібні твори до рекомендованого репертуару попри не зовсім сприятливу ідеологічну ситуацію в республіці?!

Натомість інша частина самодіяльних колективів району використовувала у своїй сценічній практиці лише сучасну драматургію, як це було характерним Костянецьким аматорам («Не тією стежкою» В. Минка, «Коли сходило сонце» Л. Гроха) – у транскрипції гуртківців с. Збитин, «Ой у полі нивка» Л. Гроха, поставлену Ульбарівськими самодіяльними акторами та ін. [9; с. 79].

Гортаючи сторінки районних звітів тієї доби, можна відзначити ефективну творчу діяльність й Межиріцького РБК (постановки аматорів села Самостріли, Корецького району). Лише за 1958 рік художні колективи цього терену здійснили 8 постановок сучасних та класичних п'єс і підготували 13 концертних програм [10].

Крім згаданих аматорів, на сцені Театру народної творчості, за матеріалами звітів методистів ОБНТ, виступали художні колективи з с. Андрусіїв (вистава І. Карпенка-Карого «Наймичка»), колектив с. Невірків («Ой у полі нивка» Л. Грохи), драмгурток с. Блудів («Комсомольська лінія» Є. Кравченка) та ін.

Поступово у сферу аматорського драматичного мистецтва залучаються й колективи Сарненського та Степанського РБК області, інші гуртки названих районів, що відчували гостру потребу в художніх керівниках, підготовку яких було налагоджено на 3–6-місячних курсах, що стають, як уже згадувалося, ще однією ефективною формою розв'язання кадрового питання в аматорській сфері.

І вже до кінця 50-х років (за 10 років функціонування) у їхньому репертуарі налічувалося до 75 нових постановок сучасних та класичних п'єс [11; арк. 83]. І подібна статистика не поодинокі і не лише на західноукраїнських теренах. Безперечно, можна сперечатися про художні вартості тих п'єс, утім за неупередженими спогадами сучасників, ці вистави були варті уваги.

Наведемо прізвища окремих акторів, художників сцени та режисерів аматорської сфери, запозичених із матеріалів звітів, що залишили помітний слід на місцевій сцені: А. Жегадло, Л. Заячківська, В. Романюк та ін. (м. Острог); Г. Закрой, Г. Лайтман, П. Бровченко, В. Кобець,

Д. Ткачук, В. Векленко, Л. Анікушина, Л. Фабіанський (м. Дубно); М. Попов, В. Погорелов та ін. (Рівненський російський народний театр); Н. Опанасюк (с. Деражне), Н. Бойко (м. Костопіль), М. Сливина (с. Рафалівка), Н. Корчун (с. Нова Любомирка) тощо.

Театральний аматорський рух Рівненщини сприяв і заснуванню, за відповідною Постановою Комітету у справах мистецтв Раднаркому УРСР, мережі робітничо-селянських державних пересувних театрів (1949–1959 рр.). Адже для їх створення було відсутнє будь-яке підґрунтя.

Тому основою для подібних структур і ставали аматорські театральні гуртки, як це відбулося, приміром, у містах Дубні та Острозі ще в серпні 1945 року [12]. Їх репертуар згодом мало чим відрізнявся від аматорського, хоча й більшою мірою залежав від рішення Художніх рад – це переважно драматургія української класики, що фактично дублювала репертуар Обласного музично-драматичного театру, утім давала змогу місцевому населенню хоча б таким чином долучатися до українського мистецтва.

Тож вони починають активно реалізовувати функцію художнього обслуговування населення. Однак, проіснувавши лише 10 років ці колективи, за відповідним рішенням Ради Міністрів СРСР, згортають свою діяльність, народивши низку проблем із працевлаштуванням творчого складу, частина з якого поповнить згодом лави аматорів.

Ще однією характерною рисою тієї доби можна вважати проведення численних «культурних естафет» та інших форм змагальності як у сфері виробництва, навчання тощо, так і духовній, що пробуджували одвічно закладене в людині бажання бути кращим, довести свою спроможність, стимулювали самовдосконалення особи. І все це робилося без будь-якого матеріального стимулу, примусу, а давало досить відчутній матеріальний (покращення культури виробництва, підвищення продуктивності праці, усунування з побуту низки негативних явищ через зайнятість і т. ін.) і духовний результат.

У період посівної кампанії чи жнив періоду 50–60-х років Театри народної творчості активно використовували ще одну форму масової пропаганди передового досвіду, боротьби з недбалістю тощо – агітбригаду, яка впродовж свого існування (від 20-х років) пройшла чималу еволюцію і в назвах, і засобах подання матеріалу: агітаційно-пропагандистська бригада – агіткультбригада –

Агіткультбригада с.Ульбарів. Фото 1963 р.

агітаційно-художня та концертна бригада (у 30-х роках частина цих колективів на теренах СРСР перетвориться на Театри робітничої молоді – ТРАМи, більш поширені в Російській федерації, з подібним агітаційним принципом діяльності та специфічною організаційною практикою залучення молоді до творчості.

Щось подібне почне реалізовуватися й у сфері образотворчого мистецтва, широко розгорнувши експериментальну діяльність. Окремі ТРАМи навіть набудуть швидко професійного статусу і на певний час залишаться улюбленою формою радянського глядача.

Побудовану за принципом «ранком – у газеті, ввечері – в куплеті» (агітбригада – авт.), цю форму культурно-освітньої діяльності за її оперативність та мобільність завжди охоче залучали для впливу на вирішення термінових завдань – посівна кампанія, обслуговування виборчих дільниць, збирання врожаю тощо. І жодний помітний захід у країні, як і в республіці, не залишався осторонь участі чи хоча б реакції на нього клубних агітбригад.

Зрозуміло, що її учасниками формувалася відповідна точка зору у глядача і подібна форма могла існувати лише у специфічних умовах – відповідному рівні знань, інформованості населення тощо, а також щирому бажанні слухачів самим побачити реакцію митців на те чи інше явище свого власного побуту і за їх допомогою спробувати усунути його із дитячого простору.

Агітбригада залишалася важливою формою культурного обслуговування населення особливо під час та після проведення Першого Всесоюзного фестивалю самодіяльної художньої творчості 1975–1977 років, коли аналіз цього заходу у Всесоюзному масштабі засвідчив стабільне зростан-

ня лише згаданого виду культурної творчості по усіх союзних республіках [13].

Це обумовлювалося її мобільністю, мінімальною кількістю засобів виразності та матеріальних витрат, широким використанням сатири, а згодом і музичного мистецтва, а також потужною підтримкою цього виду впливу ідеологічними структурами.

Згадана форма культурно-освітньої роботи значною мірою сприяла вирішенню багатьох виробничих питань, оскільки вела активну боротьбу з недоліками та недбалістю у різноманітних сферах життєдіяльності радянської людини (зачіпаючи й керівне ядро місцевого рівня), взявши на озброєння сміх.

У театралізованих дійствах, що відбувалися на імпровізованих майданчиках під час жнив чи інших подібних кампаній, було щось подібне до театру-балагану, що народився, як відомо, ще наприкінці XVIII століття на теренах Слобідської України.

Окремі агітбригадні колективи в основу своїх виступів клали спеціально створені агітаційні п'єси, як це, приміром, з успіхом реалізував художній гурт села Маші Костопільського району (кер. – Г. Сагайдаківська) для місцевих хліборобів (п'єса «На перші гулі» С. Васильченка) [14; арк. 261]. Художня вартість таких п'єс із погляду сьогодення залишалася невисокою, адже писалися вони, як правило, «на злобу дня», не професійними драматургами, виконувалися не професійними акторами, при майже повній відсутності повноцінних репетицій, однак свою агітаційно-мобілізувальну функцію, спрямовану на покращення виробництва, зміни у ставленні до праці тощо, вони виконували ефективно. Інакше кажучи, переваги драматичного мистецтва над

Сцена з вистави «Сильні духом» Дубнівського народного театру. Фото 1965 р.

іншими його видами у той час були очевидні [15; арк. 6]. Тому майже в кожному селі Рівненщини, де існували колективи художньої самодіяльності, функціонував й агітбригадний гурток [16].

Наведемо досить переконливу, на нашу думку, статистику стосовно функціонування драматичного жанру в краї в окреслений вище період (1954 рік).

Так, за даними ОБНТ, у підпорядкуванні останнього знаходилося 837 художніх театральних гуртків із загальною кількістю учасників – 9.994 особи; найбільше їх було у сільських клубах – 770 (9.220 учасників), найменше – у структурах Промкооперації – 1 (8 учасників) [17; арк. 25–26].

У контексті районів Рівненської області статистика зберігає наступні дані: на Костопільщині в драматичному аматорському мистецтві у згаданий період брала участь 201 особа (18 драмгуртків), у Висоцькому районі – 150 осіб (21 драмгурток) [16; арк. 28, 72]. А взагалі, у першій повоєнній Олімпіаді художньої само-

діяльності УРСР, проведеної в м. Києві, взяло участь 15.531 самодіяльних колективів, з яких понад 5.000 – театральних.

Натомість у 2009 році, вже в зовсім іншій культурній ситуації, театральних гуртків у Рівненській області, за даними того ж ОЦНТ, нараховувалося лише 302, проти 724 театральних колективів та 425 агітбригад – у 70-х роках [18; с. 7].

У той же час практика стимулювання аматорської діяльності за допомогою почесних звань самодіяльний «Народний» та «Зразковий» (для дитячих гуртків), широкої участі у культурному обслуговуванні населення тощо не лише підвищувала бажання досягти кращого результату, але й поглиблювала власну художню творчість (адже кожен такий колектив мав у штаті концертмейстера, художнього керівника, костюми, здійснював регулярну концертну діяльність й повинен був організувати повноцінний навчально-репетиційний процес, активно займався художнім обслуговуванням сільського населення). Цьому допомагало постійне проведення кількадечних

семинарів керівників аматорських гуртків. Подібна форма чергування теоретичних і практичних занять проводилася і на районних постійнодіючих семінарах. Тому режисери-аматори цю практику роботи переносили згодом у свої гуртки, спонукуючи творчо навчатися й усіх учасників.

І вже з середини 50-х років переважна більшість драмгуртків відмовляється від суфлера і розпочинає поглиблену навчально-творчу, студійну діяльність, поступово втягуючись у загальнокультурний контекст країни, де тотожні процеси вже реалізовувалися повною мірою [19].

Дбайливо ставилися учасники сільської художньої самодіяльності до золотої скарбниці української драматургічної класики. Фактично в області не було драматичних гуртків, які б у своїй творчій практиці не зверталися до вітчизняної спадщини. Найпопулярнішими були «Наталка Полтавка» І. Котляревського, «Безталанна», «Наймичка», «Сто тисяч» І. Карпенка-Карого, «Назар Стодоля» Т. Шевченка, «Украдене щастя» І. Франка та ін. А широкий діапазон форм – трагедія, драма, комедія – свідчив про глибину творчого підходу і достатньо великі потенційні можливості сільської художньої самодіяльності [20; с. 485–502].

Беручи до уваги й ідеологічний чинник, наголосимо, що незаперечним є факт постійного вдосконалення художньої творчості місцевого населення, залучення його, нехай навіть до спеціально відібраного етнографічного, утім україномовного репертуару з певною художньою вартістю, базованого на вітчизняному культурному ґрунті. Та й серед самих керівників цього явища – Театрів народної творчості, – як і керівників галузі культури загалом що можна було вимагати, адже і їх культурний рівень обумовлювався загальним станом духовності в УРСР!

Звичайно, тоді достатньо високу відвідуваність та популярність подібних заходів, як і участь в аматорській творчості, можна було пояснити низкою чинників: невисоким художнім рівнем широкого загалу, відсутністю достатньої мережі спеціальних художніх закладів (де б можна було дістати відповідну освіту та навички), якісних культурних послуг, певним стереотипом сприйняття учасників дійства та ін., адже на сцені виступали відомі кожному глядачу люди (колеги по роботі, сусіди, знайомі тощо). Й ідеологічний чинник теж відігравав там свою не останню роль [21; с. 226–229].

Утім, це лише підкреслює необхідність й надалі шукати адекватних форм стосовно пропозицій культурно-дозвілєвої діяльності у вже значно зміненій соціокультурній ситуації ХХІ століття працівникам клубної (аматорської) сфери, як і їх керівникам. Адже мережа закладів культури сьогодні й надалі продовжує існувати; її загальне скорочення по Україні в середньому за останні роки становить лише 10%. І треба думати, що клубні форми роботи в широкому їх розумінні та контексті зарубіжного досвіду й надалі матимуть тенденцію до збереження, адже одвічно закладене у людині бажання щось робити самому залишається актуальним і в новому тисячолітті, а суспільно-політичні негаразди, об'єктивно зростаючий культурний рівень, і в той же час підвищена самотність особи у цьому світі, викликана загальновідомими чинниками тощо лише загострюють ситуацію творчої самореалізації особистості.

І відносно падіння інтересу до традиційних вокально-хорових чи драматичних форм художньої культури сьогодні (хоча на Рівненщині достатньо прикладів успішної творчої діяльності і в цій ділянці) та перенесення уваги на розмаїття декоративно-ужиткових виявів творчої ініціативи (а сьогодні лише ці жанри народної культури загалом в Україні демонструють сталу тенденцію до зростання) та ін. подібні форми, засвідчує лише дві речі: бажання людини й надалі художньо урізноманітнювати свій побут, творчо самореалізовуючись у сфері вільного часу та бути незалежним від будь-якого впливу – керівника, методиста тощо, які, як правило, у фаховому плані стоять значно нижче від самого аматора і допомогти такому митцю професійно чи організаційно, що виявляється переважно у забезпеченні матеріально-технічними ресурсами, не можуть.

Тому проблема розробки професіограми працівника культури, його якісної базової фахової освіти чи перепідготовки, як і формування нових типів закладів культурно-дозвілєвого спрямування, з зовсім іншим оснащенням, оцінки якості роботи працівника культури (адже людина, що не має фахової освіти, широких культурних потреб нічого нового не запропонує на своєму робочому місці, є не цікавою для учасників її можливого художнього колективу), змін у формах звітності, критеріях оцінки роботи закладу культури, бізнес-програм стосовно концентрації коштів регіону для розв'язання подібних проблем, паспортизації

клубних об'єднань (чомусь їх називають – «формувань») тощо і на цій підставі формування реального державного замовлення як відповідного кадрового складу для навчання у ВНЗ, так і стосовно подальшого фінансування галузі тощо постає в умовах сьогодення, як ніколи, актуальною, адже сфера вільного часу й надалі могла б залишитися потрібною не лише державі, але і її громадянам. Та й запровадження ВАК України до класифікатора наукових напрямів нової спеціальності 26.00.06 – «Прикладна культурологія, культурні практики» тому яскраве підтвердження.

У міру того, як екзотичні дозвіллі пропозиції ставатимуть доступними усе більшої кількості населення, сьогодні зростає попит на ексклюзивні види задоволення культурних потреб, що поступово повинно призвести до реформування рекреаційної системи, перетворення її на дійсну сферу творчості.

Розв'язання цієї широкої проблеми дасть змогу державі змінити своє ставлення до майже аморфної культурно-дозвіллевої мережі, яку вона й надалі продовжує утримувати. Щорічні звіти аналітиків профільного Міністерства культури про це переконують постійно [22]. Про це йдеться й у щорічних доповідях Президенту України, Кабінету Міністрів України та Верховній Раді України, підготовлених відповідними науково-дослідними структурами [23]. Останнє дозволить докорінно переглянути і принципи підходу до керівництва галуззю «Культура», адже фінансові питання стосовно оплати праці клубним і бібліотечним працівникам державою фактично вирішені.

Це, у свою чергу, зробить більш мобільною до задоволення духовних потреб населення й мережу закладів культури, створить там відповідне конкурентне середовище серед фахівців і таким чином стимулюватиме їх на подальший пошук спеціальної освіти та практичного самовдосконалення.

Подібний підхід стимулюватиме й удосконалення системи спеціальної художньої освіти, роблячи її все більш прагматичною. Він також прискорить розробку відповідних критеріїв щодо оплати праці працівникам сфери дозвілля, активно використовуючи й критерії якості та кількості наданих послуг і, врешті-решт, призведе до того, що має назву «раціональне використання фінансових ресурсів». А держава дістане у відповідь духовно і фізично здорове та толерантно налаштоване до її ініцітив населення. Це також, у свою чергу, допоможе уточнити функції управлінської культури та туризму, які мало що можуть зробити для існування туристичної сфери, оскільки не співпрацюють ні з комунальними структурами, ні з турфірмами, ні з банками. А «зелений туризм», що є ознакою Західної України, це теж не їх сфера впливу.

Безперечно, рекомендації давати значно простіше, ніж їх виконувати, утім шукати вихід із ситуації, що склалася для реанімації мережі культурно-дозвіллевих закладів і нових форм її впливу на населення, потрібно вже давно, як і на часі розробка критеріїв оцінки діяльності цих закладів, що стимулюватиме їх подальшу ефективну роботу. Історія дає нам приклад.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Жулинський М. Національна культура та її роль у сучасному діалозі цивілізацій / М. Г. Жулинський. Заявити себе культурою. – К.: Генеза, 2001; Богуцький Ю. П. Самоорганізація культури: онтологія, динаміка, перспективи / Ю. П. Богуцький. – К.: Веселка, 2008. – 199 с.; він же: Стан та перспективи розвитку культури в Україні / Ю. П. Богуцький. – К.: Основи, 2004. – 247 с.; він же: Українська культура в європейському контексті / за ред. Ю. Богуцького / Ю. П. Богуцький, В. П. Андрущенко, Ж. О. Безвершук, Л. М. Новохатько. – К.: Знання, 2007. – 79 с.; Бітаєв В. А. Естетичне виховання і гуманізація особи / В. А. Бітаєв. – К.: ДАКККіМ, 2003. – 232 с.; Шейко В. М. Історія української художньої культури: підручник / В. М. Шейко, Л. Г. Тишевська. – Х.: ХДАК, 2003. – 178 с. та ін.
2. Бочелюк В. Й. Дозвіллезнавство: навчальний посібник / В. Й. Бочелюк, В. В. Бочелюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 208 с.; Цимбалюк Н. М. Інституціональна модернізація культурно-дозвіллевої сфери в

Розділ II. Історичне підґрунтя культурних процесів

- Україні: дис... доктора соціологічних наук, спец. 22.00.04 / Цимбалюк Наталя Миколаївна. – К., 2005. – 376 с.; Піча В. М. Культура вільного часу (філософсько-соціологічний аспект) / В. М. Піча. – Львів, 1999. – 29 с.; Кулік В. Молода Україна: Сучасний організований молодіжний рух та неформальна ініціатива / Кулік В., Голобуцька Т., Голобуцький О. – К.: Центр дослідження проблем громадянського суспільства, 2000; Оніщенко О. І. Художня творчість в контексті гуманітарного знання / О. І. Оніщенко. – К.: Вища школа, 2001. – 179 с. та ін.
3. Очерки истории идеологической деятельности КПСС. 1938–1961 гг. / Ин-т марксизма-ленинизма при ЦК КПСС; редкол.: Н. И. Макаров и др. – М.: Изд-во политической литературы, 1986. – 445 с.
 4. Статистичні звіти // Державний архів Рівненської області (ДАРО). – Ф. Р. 597, оп. 1, од. зб. 43. – Арк. 40.
 5. Там само // ДАРО. – Ф. Р. 84, оп. 2, од. зб. 10. – Арк. 2–4, 14–18, 20–24, 28–30, 33, 35, 39–42, 53, 57.
 6. Статистичні звіти // ДАРО. – Ф. 84, оп. 2, од. зб. 24. – Арк. 2, 22, 30, 39–40, 53.
 7. Довідка про стан культурної сфери в Ровенській області // ДАРО. – Ф. – 84, оп. 2, од. зб. 3. – Арк. 4–7.
 8. Там само. – Ф. 84, оп. 2, од. зб. 10. – Арк. 7–15.
 9. Ф. 597, оп. 1, од. зб. 94. – Арк. 26, 38, 42, 78.
 10. Звіт про художню діяльність закладів культури Ровенської області за 1958 рік // ДАРО. – Ф. Р. 597, оп. 1, од. зб. 94. – Арк. 26, 38, 42, 78, 105, 116, 134, 138.
 11. Довідка про стан культурної сфери у Ровенській області. Матеріали до звіту управління культури за 1960 рік // ДАРО. – Ф. Р. 597, оп. 1, од. зб. 123. – Арк. 10, 12, 15, 29–30, 35, 39–42, 65, 107.
 12. Виткалов В. Г. Українська культура: сторінки історії ХХ століття: монографія / Володимир Виткалов. – Рівне: Вертекс, 2004. – 640 с.
 13. Див.: рубрику «Фестиваль» у часописах «Клуб и художественная самодеятельность» та «Культурно-просветительная работа» за 1977–1978 роки.
 14. Довідка про стан обслуговування посівної кампанії на Ровенщині // ДАРО. – Ф. 597. – оп. 1, од. зб. 53. – Арк. 4, 77, 87, 215, 261, 301, 305–306.
 15. Про стан культурної сфери в Ровенській області за 1959 рік // ДАРО. – Ф. Р. – 597, оп. 1, од. зб. 24. – Арк. 6, 23, 59–62.
 16. Більш детально про агітбригадний рух та інші форми культурно-освітнього й ідеологічного впливу загалом на населення радянської доби, див.: Пиналов С. А. История культурно-просветительной работы в СССР / С. А. Пиналов, А. П. Виноградов, Г. И. Чернявский. – К.: Вища школа, 1983; Самодеятельное художественное творчество в СССР. Очерк истории. Конец 1950-х – начало 1990-х годов / за ред. А. С. Каргина. – М.: Дм Булани, 1999.
 17. Довідка про стан культурної сфери в Ровенській області за 1954 рік // ДАРО. – Ф. Р. 597. – оп. 1, од. зб. 62. – Арк. 25, 48, 57, 72, 76, 84, 102, 105, 130, 148.
 18. Основні статистичні показники діяльності галузі культури і туризму Рівненської області за 2008 рік. – Рівне, 2009. – 25 с.
 19. Закшевер И. Б. Пути самодеятельного театра / И. Б. Закшевер. – М.: Сов. Россия, 1981.
 20. Жилінський І. Ф. Історія театрального мистецтва Рівненщини: наук. ред. Богдан Столярчук / Ігор Жилінський. – Рівне: Видавець Олег Зень. – 2009. – 660 с.
 21. Виткалов В. Г. Регіональний чинник як важливий фактор дослідження вітчизняного культурного процесу // V культурологічні читання пам'яті Володимира Подкопаєва «Культурологічний дискурс сучасного світу: від національної ідеї до глобалізаційної цивілізації»: ред. О. А. Гриценко / В. Г. Виткалов, С. В. Виткалов. – К.: Міленіум, 2007. – С. 223–229.
 22. Див.: Реалізація державної політики в галузі культури: аналітичний звіт Міністерства культури і туризму за 2009 рік. – К.: НАКККіМ, 2010. – 234 с. та ін. подібні звіти за попередні періоди.
 23. Див.: Про становище молоді в Україні // Щорічна доповідь Президенту України, Кабінету Міністрів України, Верховній Раді України за 2000–2009 роки. – К., 2001–2010.
 24. Лужницький Г. Український театр. Т. 1. / Г. Лужницький. – Львів: вид-во ЛНУ, 2004.
 1. Районна приналежність окремих населених пунктів сьогодні не співпадає із вище наведеною.

2.3. ХУДОЖНЄ АМАТОРСТВО ДОБИ У СИСТЕМІ КУЛЬТУРНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ

Вивчення культурно-мистецької спадщини держави в історичній ретроспективі передбачає її активне дослідження й на регіональному рівні. Адже матеріали, що зберігаються в місцевих музеях та архівах, дають змогу досить детально відтворити культурний поступ населення у найскладніші його періоди, позитивні і негативні аспекти цього руху. Не є виключенням і обрана доба. Предметом нашої уваги залишається аматорська художня діяльність, активно підтримувана усіма політичними структурами в окреслений час. Саме в ній, на думку тодішніх партійних керівників республіки, були закладені величезні виховні можливості, що давали змогу із найменшими фінансовими затратами одержувати досить значний культурно-ідеологічний та виробничий ефект у роботі із досить складним за соціально-психологічними характеристиками населенням Західної України.

Розпад радянської політичної системи значною мірою сприяв згортанню відповідних досліджень культурно-мистецької проблематики. Проте частину того культурного досвіду, що був накопичений у 50–60-ті роки минулого століття, можна і у сучасних умовах із користю використовувати у творчій діяльності із різними соціально-демографічними групами населення, адже бажання щось робити самому, а не лише бути пасивним споживачем духовного продукту навіть найвищої якості, одвічно закладено у людській природі. І саме на цьому й робили наголос відповідальні за організацію культурно-освітньої діяльності, що розгорталася упродовж майже 80 років ХХ століття в умовах СРСР.

Зазначена вище проблематика ще не стала предметом детального аналізу у всеукраїнському контексті і не виведена в окремих об'єкт вивчення, хоча непоодинокі розвідки зустрічаються у періодичній пресі західних областей [1], різноманітних наукових збірниках, статті яких є, як правило, фрагментами дисертаційних робіт [2] або увійшли до матеріалів монографічних досліджень переважно місцевих авторів [3].

Тому подальша розробка окресленої проблематики стане, на нашу думку, добрим підґрунтям для підготовки більш ґрунтовних монографічних праць, спрямованих на заповнення невідомих або

незаслужено призабутих сторінок вітчизняної культурної практики.

Починаючи розгляд цього питання, зробимо декілька застережень.

При цьому зазначимо, що сьогодні вкрай актуальним залишається розробка і активне впровадження фахової термінології сфери аматорства у науковий обіг. Адже термінологічна некоректність часто шкодить справі. Це помітно, приміром, при підведенні підсумків конкурсів патріотичної пісні, коли в основу оцінки ставляться лише вокальні дані учасника, фаховий рівень оркестровки, аранжувань тощо, а, власне, патріотична спрямованість репертуару, форма одягу, відповідний антураж тощо, взагалі не береться до уваги. І цей ряд недоречностей можна продовжувати.

Тож під терміном «художня самодіяльність» мається на увазі спеціально організований художньо-творчий та виховний процес, мета якого – досягти відповідного художнього (культурного) продукту, виховуючи певним чином у відповідному напрямі його учасників. Тоді як аматорство – це художня діяльність, що розгортається поза межами спеціально створених установ культури (клубних закладів), без спеціально підготовлених керівників, методистів тощо. Принаймні саме так тлумачилися ці терміни в радянській політичній системі. Достатньо переглянути у підтвердження праці російських (Є. Смирнової, А. Каргіна, Ю. Закшевера, Ю. Сколовського та ін.) чи українських (О. Сасихова) дослідників. Та й мета радянської політичної системи, як відомо, полягала в якомога ширшому охопленні своїм впливом населення.

Сьогодні ці терміни (як і, на жаль, майже вся термінологія сфери культури), часто вживаються як синоніми, хоча помітна тенденція до усунення поняття «художня самодіяльність» із культурного обігу взагалі, що не є коректним.

Адже чимала частка художнього продукту, що виробляється у сфері дозвілля, й надалі виробляється в умовах художніх гуртків, під керівництвом художніх керівників чи методистів. І цьому передують попередньо організована система здобуття спеціальних навичок під керівництвом педагога.

Врешті-решт, й надалі існує відповідна форма звітності по всій управлінській вертикалі і щодо результативної діяльності цих керівників (вік, стаж, освіта тощо), і щодо учасників колективів.

Тому, на нашу думку, термін «аматорство» сьогодні більш доречно застосовувати до сфери індивідуальних форм творчості, зокрема декоративно-прикладного мистецтва, де художній продукт виробляється без втручання будь-яких керівників, методистів та інших «сторонніх осіб», безпосередньо не причетних до конкретного виду художньої діяльності (ткацтво, художня вишивка, кераміка, художня обробка дерева тощо). Однак повернемося до подальшого розкриття заявленої проблематики.

У перші повоєнні роки, як уже згадувалося, художня самодіяльність й надалі активно використовується державними структурами як дієвий засіб підвищення художньої освіти місцевого населення та ефективна форма впливу на його суспільну свідомість. Здійснюється широкомасштабні заходи, спрямовані на відродження саме аматорського театрального руху, пам'ятаючи ще класичний вислів Н. К. Крупської (відповідальної за діяльність Народного комісаріату освіти та культурно-дозвілєву сферу у перші роки становлення радянської політичної системи) про те, що населення мислить образами. Тому йому таким доступним і зрозумілим є мистецтво театру. Адже умовність оформлення вистави, достатньо зрозумілий літературний текст, наявність політично вивіреного репертуару та інші організаційно-політичні заходи давали змогу значно урізноманітнити і спрямувати у певне русло вільний час особливо сільського жителя, який фактично залишався поза межами впливу художньої культури і у той же час був важливим носієм національно-культурних традицій.

Про це переконливо засвідчують й архівні матеріали, що зберігають інформацію про діяльність установ культури Рівненщини (ф. Р-84, ф. Р-192, ф. Р-597, ф. Р-478) та місцева періодика («Зміна», «Червоний прапор» й окремі районні газети).

Так, зокрема, протоколи засідань журі районного огляду сільської художньої самодіяльності Дубенського району (листопад 1955 року) підтверджують, що серед багато чисельних учасників широкого жанрового розмаїття перше місце в огляді посів театральний колектив с. Варковичі з п'есою Т. Шевченка «Назар Стодоля», а третє – театральний гурток із с. Ульбарів (Копакі) із

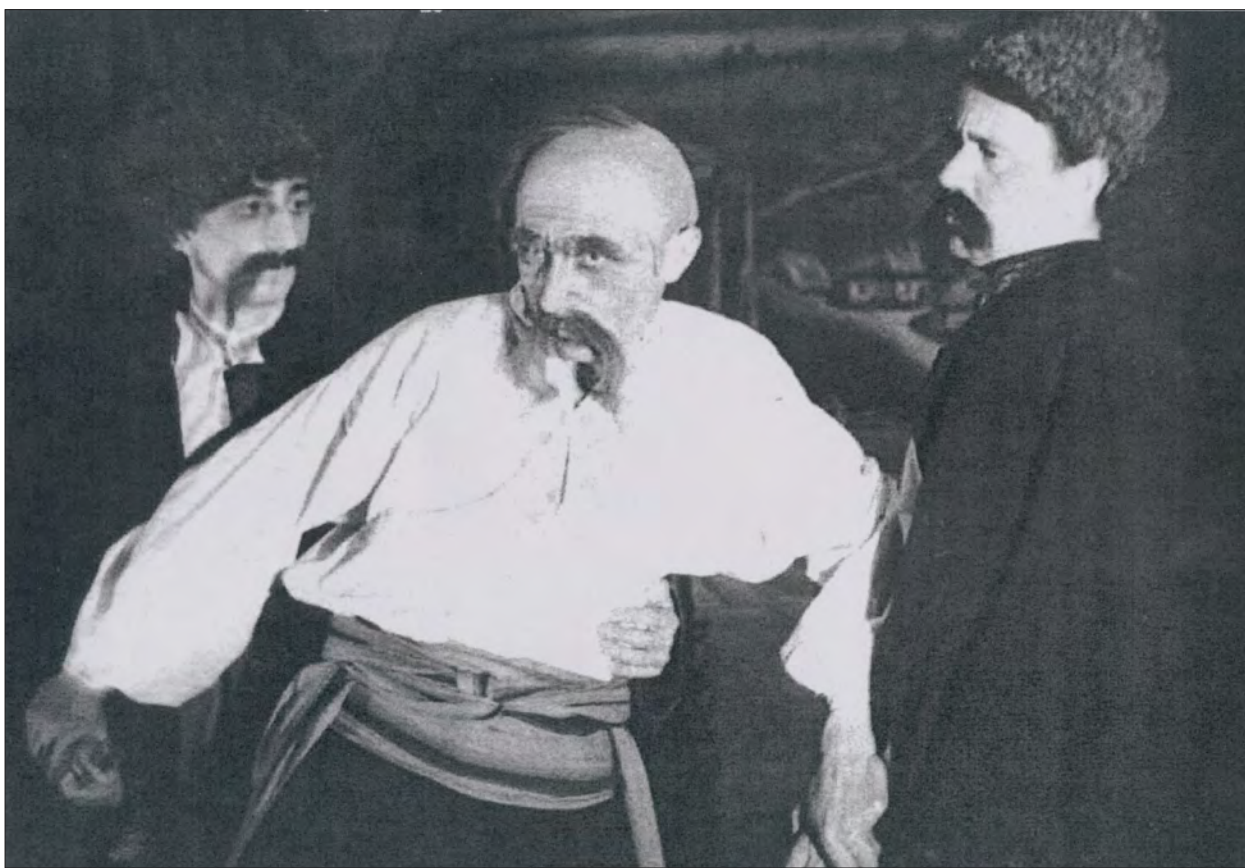
виставою «Дай серцю волю – заведе в неволю» [4, арк. 215]. Інші види мистецтва, на думку журі, виявилися менш привабливими.

Треба відзначити, що театральний рух на Рівненщині має глибокі духовні корені, закладені не лише у приватних аматорських гуртках кінця XVIII століття, наявності меценатів чи шанувальників цього виду мистецтва, а навіть у власних назвах окремих населених пунктів – «Скоморохи», що в Заріччянському та Рівненському районах.

Зі створенням «Просвіт» (із другої половини XIX ст.) ця справа в краї була поставлена майже на професійну основу. Певні традиції існували у цьому контексті й у селах Дубенського та Острозького районів. Аналіз тогочасного репертуару художніх колективів засвідчує, що в них переважає класика (Т. Шевченко, Леся Українка, М. Кропивницький), що можна пояснити наявністю класичних професійних зразків, які давали змогу режисерам та подекуди і самим акторам, що бачили подібні вистави у Рівненському, Волинському, Львівському чи інших професійних театрах, відтворити подібні зразки на місцевій аматорській сцені.

А з іншого боку, цей час був зовсім не сприятливим для демонстрації зі сцени інших, ніж наперед затверджені художні стандарти. Тож досить помітною залишається тенденція до показу на сцені, так би мовити, «напівправди», використання своєрідної езопової мови, обумовленої обставинами радянської доби. Однак, скоріше всупереч драматичній першооснові, ніж завдяки їй, чималій кількості драматичних колективів і акторам-аматорам вдавалося створити досить переконливі, життєві художні образи. І на самодіяльній сцені це робити було навіть простіше.

Досить часто аматори використовували репертуар й сучасних авторів, що давало їм добру нагоду бути, так би мовити, «першопрохідцями». Принаймні глядачі подібних вистав не мали у своїй уяві певних сценічних зразків, а отже актори виступали таким чином у ролі митців, незаангажованих художніми стереотипами («Не тією стежкою», «Ой у полі нивка», «Чорний змії» тощо), як це засвідчують творчі роботи згаданого вже Варковицького драматичного гуртка [5, арк. 405] чи виконання багатьох музичних зразків місцевих авторів, про що йдеться у звітах співробітників-інструкторів обласного Будинку народної творчості.

Сцена з вистави «Бондарівна» Ульбарівського театру. Фото 1964 р.

У той же час, як уже акцентувалося, у зазначений період й надалі у репертуарі усіх театральних колективів краю домінує класика другої половини XIX століття. Це підтверджують знову ж таки звіти районних відділів культури за обраний нами період, зокрема згаданих вже Дубенського та Острозького, як найбільш «театральних» районів області [6]. На цьому особливо наголошує і місцева преса [7], постійно пропагуючи досвід кращих.

Переглядаючи репертуарні афіші тієї доби, годі сподіватися зустріти там твори М. Куліша, М. Ірчана, І. Дніпровського, Я. Мамонтова, В. Винниченка та ін. Усі вони були вилучені із репертуару через звинувачення їх авторів в антинародності, «буржуазному націоналізмі», принаймні Державний архів Рівненської області зберігає достатньо красномовний матеріал стосовно заборони до постановки таких художніх зразків [8]. Все це звужувало коло діючого репертуару і в ньому помітно переважає класика, на якій зросло не одне покоління молодих аматорів.

Однак збільшення кількості театральних гуртків стає поширеним явищем. Подібні якісні

тенденції досить вдало корелюються і з кількісними показниками. Приміром, якщо у 1957 році на Дубенщині функціонувало 47 драматичних гуртків, у роботі яких брало участь 722 учасники, то вже в 1959 році їх кількість майже подвоїлась: 87 гуртків та, відповідно, – 1.393 учасників [9].

І ще одна досить помітна тенденція цієї доби. Якщо у перші повоєнні п'ять років аматори беруть для постановки здебільшого одноактні п'єси сучасних (затверджених Репертуарними радами) авторів, то через певний час (із набуттям досвіду, художньої майстерності, поглибленням навчальної, студійної роботи та й художньої культури загалом), вони все частіше звертаються до багатоактних п'єс. І подібні зрушення в аматорському мистецтві спостерігається не лише на Дубенщині, але й в інших регіонах республіки.

Найкращим в Острозькому районі Рівненської області у звітний період залишався театральний гурток Острозького РБК, заснований ще 1939 року, який в окреслений період активно займається й культурним обслуговуванням сільського населення, що стає однією з підстав за

«... внесок у розвиток художньої самодіяльності присвоїти йому звання «Самодіяльного народного театру» [10].

Активно і ефективно працюють й інші театральні структури цього району: в селі Коростов (кер. – І. Шереметинська), с. Оженіно (кер. – П. Кийко), с. Межиричі (кер. – Р. Шпак) [11, арк. 10]. Названі вище керівники розгортають широку навчальну діяльність із підвищення теоретичного та практичного рівня учасників, проводять постійні дискусії стосовно роботи актора над роллю, навчають основам гриму тощо, часто перевершуючи свої творчі можливості, а обласний Будино народної творчості всіляко цьому сприяє, надаючи у села своїх методистів-інструкторів.

Та й центральні союзні мистецькі часописи постійно акцентують увагу на необхідності надання допомоги аматорам майстрами професійної сцени та друкують для них художній репертуар.

Так, Коростовський театральний гурток здійснив вдалу спробу відтворити у супроводі струнного оркестру навіть оперу М. Лисенка «Наталка Полтавка». З цією виставою колектив провів широку концертну діяльність у селах Здобувівського району області (Гільча, Миротин).

Подібною практикою займався й Межирицький драмгурток. Із кожною новою постановкою збільшувалася кількість прихильників й Оженінського драмгуртка в селах Гоцанського району. Натомість, драматичний колектив Острозького РБК організував успішні гастролі у Будинках культури та сільських клубах Мізоцького й Здобувівського районів Рівненщини та Славутського і Плутнянського районів Хмельницької області [12, арк.59–62].

Серед інших художніх колективів, що залишили помітний слід на культурній мапі Рівненщини, – драматичний колектив села Кургани та дитячий драматичний колектив хати-читальні села Вишеньки, драматичний гурток Могилянського сільського клубу під орудою режисера-аматора В. Радчука, згадка про який неодноразово з'являється у звітах району як структури, що вирізняється професійним підходом до розв'язання мистецьких питань та активною діяльністю, спрямованою на культурне обслуговування місцевого населення [13, арк. 115–116].

Інакше кажучи, виїзди на гастролі в інші населені пункти були досить поширеною формою художнього руху серед аматорів окресленої доби і сприяли не лише підвищенню загальної куль-

тури населення, але й впливали на професійну майстерність місцевих аматорів, давали добру нагоду обмінятися прийомами гри, формами студійної роботи.

Саме діяльність вищеназваних та інших, їм подібних художніх колективів, спонукала залучення до аматорства все більшої кількості представників різних соціально-демографічних груп. Щорічні огляди, що стали характерною рисою доби, це достатньо переконливо фіксували.

Якщо в «кущовому» огляді 1955 року взяло участь 23 гуртки, які об'єднали 186 учасників, то вже через чотири роки (1959 р.) Острожчина репрезентувала 52 драматичних колективи, в яких брали участь 727 осіб. На районному огляді 1959 року найкращими визнано драмгуртки сіл Могиляни, Бадів, Моца та ін. [14, арк. 115].

Ці цифри досить важливі у певному співставленні. Якщо, приміром, у Волинській області (майже тотожній за всіма соціально-культурними показниками до Рівненщини) на початок 1945 року функціонувало 200 гуртків художньої самодіяльності, що об'єднували понад 1.000 учасників, то вже на 1 квітня 1946 року їх нараховувалося понад 520, а кількість учасників у них за рік майже потроїлась.

У Рівненській області у цей же період функціонувало 550 аматорських колективів (5.000 учасників) [15, с. 255]. Та й мережа клубів, при яких зосереджувалися ці колективи, також зростала досить швидкими темпами.

Лише у першу повоєнну п'ятирічку не тільки в краї, а й по республіці загалом кількість клубних закладів збільшилася на 10.000 одиниць і до кінця 1950 року становила майже 700 тис. установ, з яких 26,7 тисяч функціонувала у сільській місцевості [16, с. 288].

Попри низку негативних (відомих сьогодні) моментів в їх діяльності, треба віддати належне державі, яка не шкодувала коштів на численні організаційні заходи: установи культури в плановому порядку повинні були застосовувати різноманітні художні форми, спрямовані на розкриття виробничої тематики, висвітлювати досвід кращих, постійно дбати про організацію раціонального дозвілля місцевого населення. Утім, й матеріально-технічні питання цих закладів теж розв'язувалися достатньо оперативно.

А на виробництві, в окремих сільськогосподарських структурах створюються пересувні бібліотеки, пункти для видачі книг тощо; по усіх

великих підприємствах Львова, Івано-Франківська, Рівного та інших західноукраїнських міст введено до штатного розпису навіть посади інструкторів із художньо-масової роботи, режисерів художньо-масових заходів; на громадських засадах запроваджено посади розповсюджувачів художньої та спеціальної літератури. Це, безперечно, швидко дало свій позитивний результат.

Інакше кажучи, значні кошти вкладалися державою у розбудову культурної інфраструктури країни. Так, за рахунок державного бюджету за п'ять перших повоєнних років було побудовано 4.345 шкіл, частину з них – методом народної будови. І ці цифри різко контрастують із розбудовою національного шкільництва в умовах сьогодення, коли, приміром, у Закарпатській чи Рівненській областях до початку нового навчального (2009–2010) року бракувало по 60–70 шкіл у кожній, а половина із наявних потребують належного ремонту, адже збудовані ще в середині минулого століття.

Протягом 2009 року в Україні планувалося відкрити всього 26 шкіл; а введено в експлуатацію лише 18; при цьому було закрито (аварійність, відсутність дітей шкільного віку тощо) понад 200 шкільних закладів [17]. Та й наявні освітня програми («Шкільний автобус», «Забезпечення молодших школярів підручниками», створення належних умов у групах продовженого дня тощо) залишають сьогодні бажати кращого.

Важливим чинником, що забезпечував високий рівень аматорства в обраний для розгляду нами період, слід вважати й міцну його методичну базу. Йдеться про систему методичного керівництва аматорським рухом в особі районних Будинків культури (РБК), обласних Будинків народної творчості (ОБНТ) по всій її управлінській вертикалі (республіканські та всесоюзний) та друком значної кількості фахової періодики (часописи: «Клуб», «Клуб и художественная самодеятельность», «Культурно-просветительная работа», бібліотечки «На допомогу художній самодіяльності» та понад 40 серій різноманітних репертуарних збірників). Центральні видавництва «Искусство» (Москва, Ленінград) та «Мистецтво» (Київ) постійно публікують збірники «Самодетельный театр» (24 випуски на рік), «Сегодня на клубной сцене» та ін. І при такій кількості накладу вони, безперечно, були рентабельними, хоча в радянську добу поняття рентабельності взагалі не відіграло визначальної ролі у виховному процесі.

Спеціально для аматорів друкуються тематичні збірники: «Вокально-инструментальные ансамбли», «Мелодии и ритмы для ВИА» тощо. Репертуар для художньої самодіяльності можна було знайти і в серіях збірників «Молодежная эстрада», про що йшлося у попередніх наших публікаціях [18]. Чимало було написано й місцевими авторами і активно використовувалося в аматорській творчості. ОБНТ на своїх семінарах всіляко поширював ці доробки.

Зрозуміло, що все подавалося під відповідним кутом зору і мало на меті розв'язання певних державних програм, проте навіть у такому варіанті воно значно впливало на формування у населення високої духовної культури, шанобливого ставлення до книги, театру, інших видів культурної творчості, як і до формування суто людських відносин.

Жодним чином не ідеалізуючи наше минуле, наголосимо, що будь-яка справа чи культурний процес, яким охоплюються певні групи населення, повинен, на нашу думку, належним чином контролюватися; потребує хоча б мінімальної організаційно-фінансової опіки. Особливо коли йдеться про становлення молодого покоління, яке згодом продовжить справу розбудови держави. Виховане на чужих, часто антигуманних зразках, годі сподіватися, що воно почне плекати та продукувати власну культурну традицію, високі художні форми якої ці люди фактично не бачили. Тому пошук нових форм культурно-мистецького впливу на молодь і їх активне культивування сьогодні – запорука заможного, спокійного нашого майбутнього. Але повернемося до подальшого розгляду проблеми.

Із різним сальдо розголосу подібна практика (культурного обслуговування населення) проводиться і в інших районах Рівненщини (село Велике поле Березнівського району або в Сарненському – де діє 18 гуртків [19, арк. 162] та Рівненському районах [20, арк. 164].

Цікаві художні постановки здійснюють у той час аматори сіл Кричильськ, Кузьмівськ, В. Мидськ Степанського району (тепер – Сарненський р-н). За десять аналізованих років у їхньому репертуарі з'явилося понад нових 75 п'єс, що є також достатньо переконливим показником творчої активності і спроможності цих колективів та їх режисерів [21, арк. 83].

Із подібною активністю й дещо іншим («Номенклатурна одиниця», «Серйозний Митько», «Три пари туфель», «Капелюхи», «Заручини»

*Сцена з вистави «Безмаланна» Степанського драматичного колективу «Золота зоря».
Фото 70-х рр. XX ст.*

та ін.) репертуаром працюють драмгуртки Деражненського (тепер – Костопільського) району області (Названий вище репертуар взятий до постановок ними у 1955 році – авт). А загалом у цьому районі у згаданий період функціонувало 18 драмгуртоків, у роботі яких брав участь 201 актор [22, арк. 28].

У підтвердження, посилаючись на дані місцевих архівів, зосереджених у фонді Рівненського обласного Будинку народної творчості, наведемо таку статистику: якщо у 1953 році в області діяло 819 гуртків із кількістю учасників у 10.700 осіб, то у 1957 році їх було 836 (11.417 учасників), а в 1958 році – 845 гуртків і 11.300 учасників [23]. Тож можна як завгодно ставитися до цієї статистики, проте значно кориснішими, на нашу думку, є участь у будь-якій формі художньої аматорської діяльності із навіть незначним її культурним ефектом, ніж бездумне вештання вулицями нічного міста чи будь-яка інша асоціальна форма проведення вільного часу!

Зважаючи на брак кваліфікованих кадрів керівників в усіх сферах життєдіяльності західноукраїнських теренів, зокрема й аматорської

сцени, цю справу традиційно перебирає на себе сільська інтелігенція – шкільні вчителі, лікарі тощо або ветерани культурно-освітнього руху, які сформувалися свого часу у мистецьких колективах «Просвіти», «Руської Бесіди» та їх філій і вижили в добу сталінських репресій. Саме вони були добре обізнаними із досвідом організації подібної роботи Львівських, Бережанських, Тернопільських «Просвіт»; між ними існували не лише добрі товариські стосунки, але й їх керівники надавали суттєву методичну допомогу представникам аматорського руху Рівненщини.

Тому навіть той класичний репертуар, який бачив місцевий глядач у їхньому виконанні (інтерпретації) мав певні відмінності у тлумаченні образів, символіці постатей, художньому оформленні сцени, музичному оформленні тощо, ніж це відбувалося, приміром, у той же час на сценах аматорських чи професійних колективів Півдня або Сходу України і змінити ситуацію у цьому плані були не в змозі жодні інструкції, що надходили з районних Будинків культури, обласних Будинків народної творчості тощо, керівники яких досить часто були й самі вихідцями із цих же теренів.

Та й номенклатурні кадри, як правило, направлялися у повоєнний період у більш «відповідальні», на думку влади, ділянки – «освіту», «економіку», силові структури. Місцевим залишалася лише сфера дозвілля, яка, на щастя, виявилася згодом теж досить важливою і впливовою у справі формування не лише духовної культури, але й історичної пам'яті та національної свідомості.

Приміром, у 1946 році з 16.129 номенклатурних посад у західних областях України корінними мешканцями було замінено лише 13% (у Волинській обл. – 10%, Івано-Франківській – 7,6%, Рівненській – 12,6%). У той же час в обласних відділах культурно-освітніх закладів регіону з 61 керівної посади місцевим вихідцям належало лише 2, у районах із 310 співробітників місцеві посідали тільки 18% [24, с. 257].

У перші повоєнні роки всі завідуючі обласними відділами народної освіти та їх заступники на західноукраїнських теренах були членами ВКП (б) і всі виключно із східних областей (які не знали ні історії, ні специфіки краю, фактично не враховували у своїй діяльності високий рівень релігійності місцевого населення, певну його консервативність у ставленні до інокультурних впливів та запровадження форсованими темпами нових форм культурно-дозвілєвої практики).

Серед 79 інструкторів обласних відділів культури місцеві жителі склали лише 31 (39,2%), а серед 247 завідуючих міськими і районними відділами – лише 21 (8%). Як правило, місцеві кадри виконували лише обов'язки завідувачів сільськими клубами, хатами-читальнями, сільськими бібліотеками, що становило загалом 85–90% від усіх працівників галузі [25, с. 258]. Проте саме це, як уже наголошувалося, і створювало певну особність сфери культури західноукраїнських теренів загалом. Адже місцеві кадри й забезпечували збереження національних культурних традицій у сфері шкільництва, музичного, театрального, вокально-хорового аматорства тощо. Часто вони самі або їх близькі родичі тією чи іншою мірою були пов'язані з національно-визвольним рухом, пам'ятали про його учасників і намагалися поширити цю інформацію в середовищі аматорів, незважаючи на усі можливі перешкоди цьому.

Аналіз доступної нам інформації доводить, що навіть у той, досить складний ідеологічно час, у роботі театральних аматорів помітно вирізняються певні тенденції. Якщо репертуар театральних колективів Дубнівського та Острозького

районів складається переважно з класики XIX – першої половини XX століття, то Костопільські драмгуртки здебільшого працюють із сучасною одноактною п'єсою [26, арк. 72, 76, 83].

Сучасний, яскраво політично забарвлений репертуар («Комсомольська лінія», «Колгоспні солов'ї») складає основу творчої діяльності низки гуртків Сарненського району. Проте в кожного із них у роботі наявні і п'єси А. Чехова, О. Островського («Без вини – винні»), а також М. Кропивницького, І. Карпенка-Карого, І. Франка тощо, що виявляється своєрідним показовим аспектом вірності українській сценічній традиції та забороні творів вітчизняних авторів авангардного спрямування.

Здійснений нами аналіз, на жаль, не дав можливості встановити, в якому районі області більше переваги надавалося виключно сучасному репертуару, і де, навпаки – класиці. Та, мабуть, це і не дуже важливо. Сучасну п'єсу залюбки сприймали як жителі сіл Великий Житин, Нової Любомирки, Верхівська, так і глядачі Корецького РБК або сіл Висоцьк чи Дюксин [27, арк. 4–7].

Узагалі 50–60-ті роки XX століття – зоряний час для театральних аматорів західноукраїнських теренів. І хоча самодіяльній сцені явно бракувало високоякісних сучасних п'єс, різноманітні експерименти (від конкурсів на сучасну одноактну п'єсу до постановки кожної дії однієї, визначеної наперед конкурсним журі вистави, художніми колективами з іншого району), справляли безперечно, велике враження на глядача і стимулювало його прихід до художніх колективів [28, с. 48–57].

А все це стало можливим завдяки тій титанічній праці, яку проводили ще у 30-х роках представники (інспектори) Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка (м. Львів) на чолі зі С. Людкевичем у його (інституті) філіях, починаючи від Тернополя, Бережан, Самбора та інших західноукраїнських містечок, покращуючи таким чином й культурну атмосферу української периферії, і формуючи високу національну самосвідомість та історичну пам'ять місцевого населення [29, с. 546–588].

Ще однією позитивною рисою у стимулюванні розвитку аматорства у той час були постійні (щорічні) декілька денні семінари для художніх керівників театральних гуртків, які проводили співробітники ОБНТ, як і тижневі (в обласних центрах), тримісячні та шестимісячні (у м. Києві) курси з підвищення кваліфікацій творчих працівників, що ставали саме наприкінці 50 – початку

*Обрядовий ансамбль Сарненського РБК
Фото 70-х рр. XX ст.*

70-х років XX століття характерною ознакою становлення й функціонування аматорства й підвищення його ролі у житті українського суспільства.

Організована із залученням професіоналів високого гатунку та мистецького авторитету, подібна практика певною мірою компенсувала населенню, як уже наголошувалося, брак мережі спеціальних художніх закладів, фахової інформації, посилювали інтерес до аматорства загалом і давала змогу багатьом керівникам самодіяльних колективів здійснювати стажування на базі професіональних мистецьких структур України. А численні заохочувальні заходи виключно морального спрямування (премії, грамоти, дипломи, почесні звання аматорським колективам та їх учасникам) ставали ще одним важливим стимулом для удосконалення і розширення сфери впливу дозвілля на ціннісні орієнтації місцевого населення.

Результатом творчої діяльності драматичних гуртків Рівненщини стало формування на базі окремих із них агітаційно-культурних (художніх) бригад – ще одного, досить мобільного осередку, який мав чималі виховні можливості засобами

мистецтва. Започатковані свого часу (1925 рік) при Московському інституті журналістики, такі колективи ефективно діяли і в с. Опариси Радивилівського району (кер. – Т. В. Савчук) [30, арк. 98] та інших районах області і мали чималий суспільно-культурний ефект у ліквідації багатьох негативних аспектів у житті та побуті тогочасного населення.

Взагалі наявність у західноукраїнському селі хорового чи драматичного гуртка у 50–70-ті роки вважалася необхідною культурною нормою [31, арк. 115], так само, як і відвідування церкви чи виступів мандрівних мистецьких колективів.

Час від часу, зважаючи на брак художніх керівників-професіоналів, очолювали подібні осередки й самі учасники – колгоспники, обліковці ферм, місцеві керівники, робітники без будь-якої фахової підготовки. І лише бажання щось робити самому швидко допомагало таким колективам досягти успіху, як це помітно (за звітами ОБНТ), приміром, у Демидівському районі на прикладі драматичного колективу с. Вербень [32, арк. 35].

*Аматорський вокальний ансамбль Острозького РБК
Фото 70-х рр. XX ст.*

І такі колективи обслуговували не лише своє село, але й з успіхом сприймалися глядачами Козинського, Берестецького районів Волинської області та міст Рівного і Дубно.

А місцева періодика (приміром, «Радянське життя» – с. Хрінники Демидівського району) із захопленням розповідала, у підтвердження, про майстерну гру вчителів місцевої школи – Шевченка та Марченка, колгоспного радиста і технічного робітника клубу – Пачковського й Антонюка, обліковця Д. Солов'я, підсилюючи таким чином потяг до громадської активності.

Цей гурток, відзначав кореспондент, із радістю чекали жителі сіл Рудка та Війниця [33, арк. 44]. І саме за 1957 рік 113 постановок здійснили 29 драмгуртків у такому невеличкому районі Рівненщини, п'єси яких переглянули 21.735 глядачів. Під їхнім впливом народжується подібна діяльність й у селах Вовничі, Свищів, Лопавше

та ін. [34, арк. 67]. Збережені матеріали це демонструють повною мірою [35].

Тому аматорське мистецтво Рівненщини протягом зазначеного періоду виявляє й надалі стали тенденцію до подальшого розширення кількості колективів та їх учасників, поглиблення студійної (навчальної) роботи над роллю, акторською майстерністю, художнім оформленням вистав, спробою виходу за межі визначених стандартів в інтерпретації сценічних образів тощо. І що особливо важливо – залученням до художніх колективів молоді, що згодом докорінно змінить духовний клімат західноукраїнського села.

Чимала кількість аматорських колективів хоча й не досягає особливих творчих результатів, проте залишається важливою формою в організації культурно-дозвілєвої діяльності місцевого населення і, власне, самих учасників, адже певним чином формує не лише їх ціннісні орієнтації, історичну свідомість тощо, але й теа-

тральну культуру, а отже стає важливим чинником у подальшому сприйнятті мистецької інформації.

Аматорський рух спонукає й місцевих керівників сфери культури ставити питання перед центральними органами держави про відкриття в регіоні вищого навчального закладу культурологічного спрямування, здатного взяти на себе вирішення кадрових проблем галузі, оскільки те розмаїття художніх колективів, наведене навіть у цій розвідці, актуальність цього питання підтверджує повною мірою.

Художня аматорська діяльність в усіх її напрямках вже в добу державної незалежності України спонукає й місцеву періодичну пресу звернутися до проблем культурно-мистецького розвитку населення в її історичній ретроспективі, стимулюватиме управлінські структури культурно-дозвілдової сфери та окремих митців виступити ініціатором багатьох культурних починань, формує відповідне духовне середовище у Волинському краї.

І хоча проаналізовані нами архівні дані і наявна статистика мають окремі хиби, обумовлені тенденціями радянської епохи загалом, розвиток аматорства в обраний період є безперечно позитивним явищем.

Причини захоплення саме театральним мистецтвом можуть бути різними. Адже прагнення до перевтілення у людини, як відомо, мало місце

на всіх етапах історичного розвитку людської цивілізації; залишатиметься воно, мабуть, і надалі.

Повоєнний період демонструє стійке бажання після років лихоліть своєрідного катарсису, в якості якого і виступає художня культура, зокрема пісня, танець, театральне мистецтво; і в них повною мірою відбивалося художньо-образне ставлення народу до дійсності.

Тому у перші повоєнні роки й так швидко відновили свою діяльність ті аматорські колективи, що творчо працювали ще у довоєнний період, незважаючи на складні суспільно-політичні обставини та організаційно-матеріальні чинники.

Згодом з'являються все нові художні осередки, які внесуть у розвиток театральної культури новий струмінь – і в репертуар, і в рівень акторської гри, і в символіку образів та художнє оформлення вистав. Тож, можливо, ще один сплеск саме аматорства слід очікувати нам у недалекому майбутньому.

Отже, високий рівень художньої культури сучасного західноукраїнського населення, його шанобливе ставлення до зразків національної спадщини та висока активність у відвідуванні концертів чи культурних програм професійних мистецьких колективів, широкі культурні ініціативи в регіоні на початку ХХІ століття тощо є безпосереднім результатом впливу художнього аматорства у попередній період.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Див.: відповідні розділи зб. «Новини красназавчої літератури». Поточні бібліографічні покажчики за 1991–2009 роки, що регулярно друкуються обласними науковими бібліотеками України, зокрема й м. Рівного.
2. Див., приміром, матеріали наук. зб.: «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету». Вип. 7–14. – Рівне: РДГУ, 2004–2009; «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: наукові записки РДГУ. Вип. 8–15. – Рівне: РДГУ, 2003–2009».
3. Черепанин М. В. Музичне життя Галичини (друга половина ХІХ – перша половина ХХ століття) / М. В. Черепанин. – К.: Вежа, 1997. – 328 с.; Шиманський П. Й. Музичне життя Волині першої половини ХХ століття: монографія / П. Й. Шиманський. – Луцьк: Вежа, 2005. – 172 с. та ін.
4. Див.: ф. Р – 597, оп. 1. – од. зб. 53. – арк. 4, 77, 87, 215, 261, 301, 305–306 та ф. 478, оп. 4, од. зб. 52. – арк. 29–32, 35–37, 45–51.
5. Див.: ф. Р – 597, оп. 1. – од. зб. 62. – арк. 25, 28, 48, 57, 72, 76, 84, 102, 105, 130, 115, 148, 162, 164–165, 177, 206, 220, 243–244, 263–301, 325, 329, 337, 405.
6. Див.: ф. Р – 597, оп. 1. – од. зб. 48. – арк. 59; ф. Р – 597, оп. 1, од. зб. 53. – арк. 4, 77, 87, 215, 261, 301, 305–306; ф. Р – 597, оп. 1. – од. зб. 94. – арк. 26, 38, 42, 78.

7. Купріненко Н. Самодіяльність у Смизі / Н. Купріненко // Зоря. – 1958. – 8 трав.
8. Див.: ф. Р – 84, оп. 2. – од. зб. 3. – арк. 4; ф. Р – 84, оп. 2. – од. зб. 10. – арк. 2–4, 14–18, 20–24, 28–30, 33, 35, 39–42, 53, 57; ф. Р – 84, оп. 2. – од. зб. 13. – арк. 59; Там само. – од. зб. 17. – арк. 1, 5, 16, 18–20, 24, 35, 38; Там само. – од. зб. 24. – арк. 2, 22, 30, 33.
9. Парух К. Кроки у мистецтво / К. Парух // Зміна. – 1981. – 16 трав.
10. Див.: ф. Р – 597, оп. 1. – од. зб. 112. – арк. 4, 10–11.
11. Див.: ф. Р. – 597, оп. 1. – од. зб. 63. – арк. 10–11.
12. Див.: ф. Р – 597, оп. 1. – од. зб. 24. – арк. 6, 23, 59–62.
13. Див.: ф. Р – 597, оп. 1. – од. зб. 123. – арк. 10, 12, 15, 29–30, 35, 39–42, 55, 65, 83, 107, 115–116.
14. Див.: ф. Р – 597, оп. 1. – од. зб. 123. – арк. 12, 15 та ін.
15. Виткалов В. Г. Українська культура: сторінки історії ХХ століття: монографія. Вид. 2. Виправлене і доповнене / Володимир Виткалов. – Рівне: Вертекс, 2004. – 640 с.
16. Там само.
17. Див.: місцеву (Рівненську) періодику за 1 вересня 2009 року.
18. Виткалов В. Г. Українська культура: сторінки історії ХХ століття: монографія / Володимир Виткалов. – Рівне: Вертекс, 2004. – С. 320–330; Виткалов В. Г. Культурологічна освіта як складова системи підготовки фахівців у контексті суспільно-історичних реалій / В. Г. Виткалов, С. В. Виткалов // Кафедра культурології в структурі Рівненського державного гуманітарного університету: монографічно-довідникове видання. – Рівне: РДГУ, 2009. – С. 5–53; – 223 с.
19. Див.: ф. Р – 597, оп. 1. – од. зб. 62. – арк. 25, 28, 48, 57, 72, 84, 102, 105, 130, 148, 162, 164–165, 177, 206, 220, 243–244 та ін.
20. Там само.
21. Див.: ф. Р. – 597, оп. 1. – од. зб. 123. – арк. 10, 12, 15, 29–30, 35, 39–42, 55, 65, 83, 107, 115–116.
22. Див.: ф. Р. 597. – оп. 1. – од. зб. 62.
23. Статистичний звіт Рівненського обласного Будинку народної творчості за 1954 рік // Ф. Р. – 597, оп. 1. – од. зб. 64. – арк. 19–22.
24. Виткалов В. Г. Українська культура: сторінки історії ХХ століття: монографія / Володимир Виткалов. – Рівне: Вертекс, 2004. – 640 с.
25. Виткалов В. Г. Там само.
26. Див.: ф. Р – 597, оп. 1. – од. зб. 62. – арк. 25, 28, 48, 57, 72, 76;
27. Див.: ф. Р – 597, оп. 1. – од. зб. 93. – арк. 4–7.
28. Бермес І. Л. Культурно-просвітницькі товариства Дрогобиччини в розбудові мистецького життя регіону. 1900–1939 рр. / І. Л. Бермес // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наук. зап. Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. Вип. 13. – Рівне: РДГУ, 2008. – С. 48–57. – 189 с.
29. Булка Ю. П. Музична культура Західної України // Історія української музики. В 6-ти томах, т. 4. 1917–1941 / Ю. П. Булка. – К.: Наукова думка, 1992. – 614 с.
30. Див.: ф. Р – 597, оп. 1. – од. зб. 105. – арк. 9, 11, 15, 18, 36, 56, 61, 68–69, 78, 82, 89–90, 92, 96, 98, 102–103, 105.
31. Див.: ф. Р – 597, оп. 1. – од. зб. 62. – арк. 25, 28, 48, 57, 76, 84, 102, 105, 115.
32. Див.: ф. Р – 597, оп. 1. – од. зб. 94. – арк. 26, 38, 42, 78, 105, 116, 134, 138.
33. Див.: ф. Р – 597, оп. 1. – од. зб. 95. – арк. 32–35, 44, 67, 86.
34. Там само.
35. Виткалов В. Г. Культурно-мистецьке життя волинського краю: за матеріалами Рівненського обласного державного архіву / В. Г. Виткалов // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: наук. зап. Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. Вип. 11. – Рівне: РДГУ, 2007. – С. 103–113.

2.4. КУЛЬТУРОЛОГІЧНА ОСВІТА ЯК ОСНОВА КУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КРАЇ (РІВНЕНСЬКИЙ ФАКУЛЬТЕТ КИЇВСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ІНСТИТУТУ КУЛЬТУРИ)

Культурно-освітня діяльність упродовж усього періоду розвитку суспільства виконувала помітну роль у формуванні духовності населення. Виконувала вона цю роль і в період функціонування радянської політичної системи, адже вирішувала чимало важливих питань – не лише суто пропагандистських, політико-ідеологічних, спрямованих на зміцнення самої системи, але й, значною мірою, фахових: через брак мережі спеціальної художньої освіти вона давала змогу широким верствам населення не тільки долучитися до кращих зразків художньої культури, а й самому активно брати участь у цьому процесі і таким чином дати населенню елементарні знання із художньої практики. Проте чи не головним її завданням було забезпечення раціонального використання вільного часу широких верств населення, який щороку набував сталої тенденції до збільшення.

Організувати раціонально цей час за допомогою різноманітних культурно-дозвіллевих форм мали співробітники установ культури, підготовка яких здійснювалась значною мірою в Бібліотечних технікумах (таку назву мали перші культурологічні навчальні заклади – авт.), а згодом – культурно-освітні (або) училища культури. Зазначені установи (на західноукраїнських теренах засновані переважно наприкінці 1939–1940 рр.) мали у своєму арсеналі достатньо велику кількість апробованих форм та засобів, за допомогою яких більш-менш ефективно урізноманітнювали вільний час населення у потрібному державі руслі, залучаючи його до участі у численних хоровах, інструментальних, хореографічних, театральних тощо аматорських колективах та інших видах культурно-масової діяльності.

Утім, у міру розширення завдань, що висувалися на порядок денний у радянській державі та враховуючи постійно зростаючий освітній рівень її населення, покращення його добробуту, духовних потреб, збільшення вільного часу, певні міграційні чинники тощо, питання культурного будівництва вже не розв'язувалися лише за допомогою кадрового складу із середньою спеціальною підготовкою.

Значна частина населення у повоєнний період, як відомо, концентрується у містах, де поступово формується новий тип міської культури, що вимагає й нових підходів до її організації. Зайняті переважно на промисловому виробництві, ці люди мали достатньо стабільний графік професійної діяльності і такий же «стабільний графік» стосовно вільного часу. Тож питання культурно-політичного впливу на населення, що прибуло з українського села наприкінці 60 – початку 70-х років, загострюється, як і проблема впливу на його дозвіллеві орієнтири [1; с. 306–319]. Достатньо переглянути партійні постанови тих років, щоб переконатися у важливості виховної роботи серед подібних соціально-демографічних груп, особливо західноукраїнської його частини. А для цього повинні були бути створені відповідні навчальні заклади, на випускників яких і покладалося б завдання раціональної організації вільного часу. Тим більше, що подібні освітні структури більш високого рівня, засновані ще у 1918 році в м. Ленінграді (Політико-освітній інститут з його численними реорганізаціями та зміною назв), а згодом – у містах Москві та Харкові – Бібліотечний (1936 р.) ефективно функціонували і давали всі підстави поширити цей досвід й на інші терени. Адже необхідність розширення підготовки фахівців із більш високим рівнем культурологічної освіти диктувалася ще й потребами суспільної практики. В країні розширювали свою мережу клубні заклади, активно функціонували Палаци культури із розгалуженим штатом; чимало було створено у цій ділянці й профспілками, для забезпечення культурної сфери яких засновано навіть спеціальну профспілкову Вищу школу культури у м. Ленінграді, що діяла за всіма ознаками ВНЗ і мала найвищий якісний кадровий потенціал (до 90% із вченими ступенями і званнями).

Відповідно було створено чимало адміністративних посад у міських (районних) відділах культури, на які також очікувався прихід нових фахівців із більш високим рівнем освіти.

Отже, у липні 1970 року спільним рішенням Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти УРСР і Міністерства культури УРСР було

Центральний корпус Рівненського державного інституту культури (нині - Рівненського державного гуманітарного університету). Фото В. Луца

підписано Наказ про заснування у місті Рівному Культурно-освітнього факультету Київського державного інституту культури ім. О. Є. Корнійчука.

Його навчально-науковою базою став загальнонауковий факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, розміщений у навчальному корпусі по вул. Толстого, 3, а першим деканом призначено кандидата історичних наук, виконуючого обов'язки доцента кафедри суспільних наук Рівненського державного педагогічного інституту ім. Д. Мануїльського – Д. О. Михайлова.

Проаналізувати етапи становлення цього навчального закладу в контексті розвитку художньої культури краю, звернути увагу на позитивні і негативні сторони в організації подібної системи освіти у попередній період, виявити тенденції її розвитку у сучасних умовах і є провідним завданням представленого нижче матеріалу.

Викладацький та студентський склад упродовж цього (1971) року залишався без змін і лише після завершення навчального семестру студенти, що навчалися на загальнонауковому факультеті, були переведені до інших, профільних ВНЗ.

Перший контингент вже Рівненського культурно-освітнього факультету мав у своїй структурі,

власне, культурно-освітнє та бібліотечне відділення і складався із 110 осіб (60 – на бібліотечному та 50 – на культурно-освітньому – диригентсько-хорову спеціалізацію) [2; с. 94].

Відкриття факультету базувалося на певному політико-правовому підґрунті і було зумовлене тим, що показники виконання плану соціально-економічного розвитку області залишалися достатньо високими і в цьому контексті явно не підкріплювалися відповідним кадровим потенціалом культурної сфери. Адже західноукраїнські землі, як відомо, являли собою зовсім інше культурне середовище, що потребувало постійної уваги з боку центральних ідеологічних структур. І саме культурно-освітня діяльність та дозвілєва сфера могли змінити ситуацію на краще, оскільки постійна участь у художніх колективах, відвідування тематичних заходів закладів й установ культури давало змогу певною мірою тримати під постійним контролем вільний час населення цих теренів, формувати його у певному, потрібному руслі, а з іншого боку, – ефективно розв'язувати й питання підняття художньої культури місцевих жителів, глибокі й міцні корені яких надавали добру нагоду знайти і серед цього терену, при певній

його «художній обробці», прихильників і швидше адаптувати їх до загального культурного простору.

Статистичні дані, що надходили з багатьох районів Рівненщини свідчили, що на місцях (особливо в північній частині області) не було жодного спеціаліста з вищою спеціальною освітою, а єдиний в республіці Харківський державний інститут культури не забезпечував кадрами належної кваліфікації навіть центральні області УРСР. До того ж ті фахівці, підготовлені в іншому мовно-культурному середовищі, не були обізнані зі специфікою західноукраїнських теренів, станом культурної сфери, традицій, релігійністю населення тощо, і фактично не володіли українською мовою. І як показало свого часу (1939 року) приєднання Західної України до УРСР, подібне не знання та не врахування культурного чинника й ментальності населення, оберталось на шкоду не лише самій культурній сфері, але й духовному клімату, суспільно-політичним чинникам у радянській державі загалом [2; с. 95].

За «стартовими» можливостями, наявній матеріально-технічній базі (два навчальні корпуси по вул. Л. Толстого, 3 та Московській (тепер – С. Бандери, 12, гуртожиток по вул. І. Котляревського, 16 на 456 місць)), а згодом – й окремий корпус по вул. Я. Свердлова, (тепер – М. Хвильового, 7), (загалом понад 10.600 кв. м) новий заклад випереджав реальні матеріально-технічні можливості найстарішого ВНЗ м. Рівного – Українського інституту інженерів водного господарства. А серед інститутів культури Радянського Союзу мав чи не найбільшу корисну площу в перерахунку на одного студента – 10,1 м. кв. [2; с. 95].

Перші роки функціонування були достатньо складними, адже належних фахівців культурно-мистецького спрямування явно бракувало. Проте кадрові питання успішно вирішувалися за допомогою певної кількості досвідчених співробітників базового навчального закладу – Київського державного інституту культури ім. О. Корнійчука, до складу якого й входив Рівненський культурно-освітній факультет.

Серед викладачів, що часто приїздили для проведення усіх видів навчальних занять, були заслужений артист УРСР, доц. Суржа В. І., завідувач кафедру культурно-освітньої роботи, доктор історичних, професор Шевчук Г. І., кандидат історичних наук, доцент Піналов С. А., професор Парасунько О. А [2; с. 97]. Утім, Сергій Авдійович Піналов приїздив до Рівного найчастіше, оскільки

провідна дисципліна тодішніх навчальних планів – «Історія культурно-освітньої роботи», посідала важливе місце в навчальному плані однієї із двох наявних спеціальностей («Культурно-освітня робота» та «Бібліотекознавство і бібліографія»), за якими здійснювалася підготовка фахівців на факультеті. А монографія С. А. Піналова «Історія культурно-освітньої роботи», написана ним у співавторстві з колегами по інституту (А. П. Чернявським та А. П. Виноградовим), у цьому контексті залишалася чи не єдиною в Радянському Союзі.

Поступово викладацький корпус факультету поповнюється і за рахунок провідних фахівців-практиків закладів культури та випускників Харківського, Київського державних інститутів культури, Одеської, Київської та Львівської державних консерваторій, перетворюючись на яскравий конгломерат із творчих особистостей. Особливо це стосувалося мистецьких спеціалізацій.

Саме на цьому факультеті починали свою професійну кар'єру відомий згодом мистецтвознавець І. Б. Пяковський (доктор мистецтвознавства, професор Національної музичної академії ім. П. І. Чайковського), знані фахівці з проблем розвитку сучасного естрадного мистецтва (проф. В. М. Олендарьов), музикознавці В. М. Юфа, С. О. Нікітін, О. П. Гужва, композитори В. В. Шумейко (згодом – секретар Національної спілки композиторів України), кандидат мистецтвознавства, доц. М. В. Лисенко-Дністровський, В. Є. Камінський (професор, проректор Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка, лауреат національної премії ім. Т. Г. Шевченка), доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри мистецтвознавства й експертної діяльності НАКККіМ Ю. Л. Афанасьєв і багато інших (доценти В. М. Старченко, О. М. Олійник, О. Д. Гайдабура та ін.). Подібні кадрові тенденції спостерігалися і на бібліотекознавчо-бібліографознавчих спеціалізаціях.

Уже у 1971–1972 н. р. на факультеті було відкрито нові спеціалізації в рамках базової спеціальності «Культурно-освітня робота»: диригентсько-оркестрову (народні та духові інструменти), «керівник аматорського театрального колективу» а також заочне відділення, що охоплювало всі спеціалізації.

У той період контингент студентів становив 400 осіб. А ще через рік (1973–1974 н. р.) – 835 осіб [3; с. 97]. Відповідно зросла й кількість кафедр та

науково-педагогічного складу в штаті, що здійснювали їх підготовку.

Першими структурними підрозділами нового факультету стали кафедри суспільних наук, природничих наук (враховуючи факт існування у складі колишнього університету ім. Т.Г. Шевченка), кафедри, що забезпечували підготовку фахівців згаданої вже спеціальності «Культурно-освітня робота» зі спеціалізаціями хорового та оркестрового диригування, а також окремі кафедри бібліотекознавства і бібліографознавства. Перший штат складався із 28 співробітників, з яких – один доктор мистецтвознавства, проф. Йосипенко М. К. (зав. кафедрою режисури), п'ять кандидатів наук, 12 старших викладачів та 2 асистенти [3; с. 98].

У 1974 році штатний розпис значно збільшився і становив вже 76 осіб, з яких 8 мали наукові ступені кандидатів наук (історичних і філософських). І саме з цього часу викладацький склад почав формуватися із випускників Київського державного інституту культури (А. Д. Сидоренко, В. Т. Клапійок, В. Д. Ясьмо), що розпочали свою діяльність на бібліотечно-бібліографічних кафедрах.

16 академічних груп факультету – це перші стартові можливості в системі власної підготовки фахівців. У 1973 році, як уже наголошувалося, були створені нові навчальні структури – кафедри народних інструментів (першим завідувачем став П. С. Сverdлик), духових інструментів (В. М. Старченко), загального фортепіано (Л. А. Постникова), історії та теорії музики (Є. М. Блінський) та навчальні кабінети – культурно-освітньої роботи (зав. кабінетом – Смирнова Р. А.), бібліографії та бібліотекознавства (зав. кабінетом – Побережна Л. І.), Музей стародруків та історії книги, а також Музей кобз (який очолив відомий фахівець із питань розвитку кобзарського мистецтва – М. В. Лисенко-Дністровський. Він був першим співробітником факультету, хто у Спеціалізованій вченій раді Ленінградського державного інституту театру, музики і кіно захистив дисертаційне дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за напрямом «музикознавство»), хоровий та два оркестрових класи, дві репетиційні зали, спеціалізована гримувальна аудиторія для кафедри режисури тощо.

Бібліотека факультету станом на 1.10.1971 р. нараховувала 33.592 книги і передплачувала майже усі видання газет та журналів, спеціалізовану літературу тощо [3; с. 100]. Її приміщення постійно розширювалися, а в корпусі № 3 (вул. Свердло-

ва, 7), де поступово формувалася навчальна база майбутнього факультету музичного мистецтва, було відкрито навіть її музичний відділ.

Розширення кадрового складу, збільшення студентського контингенту дало можливості створити достатньо професійні художні колективи, без яких не відбувався жоден помітний суспільно-політичний захід у місті. Крім того, вони були потужним навчально-мистецьким полігоном для студентів денної форми.

Перший випуск фахівців відбувся у 1974 році (34 випускники диригентсько-хорової спеціалізації та 33 – бібліотечно-бібліографічної) [3; с. 102] і 34 із них було направлено на роботу в м. Рівне та Рівненську область.

У 1975 році факультет закінчило вже 134 випускники, в 1976 році – відповідно 157, тобто за перші три роки на факультеті здобуло вищу освіту 436 осіб, з яких майже половина (199 осіб) направлена на роботу у м. Рівне та область.

У 1976 році здійснено перший випуск студентів заочної форми навчання.

Сьогодні чимало із випускників перших років функціонування факультету – знані в державі та Волинському краї особистості, які очолюють мистецькі колективи, культурно-освітні установи та державні структури сфери культури, мистецтва й туризму.

Із вересня 1976 року контингент студентів суттєво збільшився – 230 на денну та 130 на заочну форму на перший курс [3; с. 103] і залишався фактично без змін до реорганізації факультету в самостійний Рівненський державний інститут культури (1979 рік).

Напередодні реорганізації навчального закладу контингент студентів становив 1.487 осіб (860 – на денному та 627 – на заочному). Це, у свою чергу, вимагало збільшення й контингенту викладачів. У той же період він становив 126 осіб, 23 (понад 18%), з яких мали наукові ступені та вчені звання, 6 навчалися в аспірантурі, ще стільки ж подали завершені дисертації до захисту [3; с. 103].

Однією з перших, хто захистив дисертацію із штатних співробітників факультету на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук, була Віра Семенівна Лопандя – старший викладач кафедри культурно-освітньої роботи (згодом – кафедри культурології) [42; с. 103].

Питання покращення матеріально-технічної бази залишалося, поряд із кадровим, чи не найголовнішим. Якщо у 1975 році факультет

*Викладачі кафедри історії та теорії культурно-освітньої роботи на листопадовій демонстрації.
Зліва на право: Смірнова Р.А, Краснянський Ю.А., Вакульчук М.В., Гребенюк Г.К., Воблікова О.П.,
Забута Т.В., Морозова Т. П., Рябоконь В.І., Герладжі А.М., Крупка Г. Фото 1985 р.*

мав 15 аудиторій, 11 групових та 12 навчальних кабінетів на 1.988 студентських місць, то вже на початок 1978 року їх було відповідно 19, 29 та 31 із загальною кількістю студентських посадочних місць 2.810 [3; с. 103], що давало можливість повноцінно організувати навчальний процес.

До початку 1979 року факультет закінчило 1.312 осіб, розподілених переважно у сільську місцевість для покращення культурного обслуговування місцевого населення.

Перші роки функціонування були достатньо складними, хоча факультет ефективно виконував покладені на нього функції і залишався достатньо привабливою освітньою структурою для молоді [4; с. 57–59].

Проте, спливав час і життя ставило нові завдання не лише у сфері економіки, але й значною мірою у сфері культури. Тим більше, що радянська влада саме культурній сфері надавала чималого значення, цілком природно вбачаючи в останній важливий чинник формування високої духовності населення, зростання його політичної культури, естетичної свідомості тощо. Крім цього, за допомогою різних форм аматорської художньої творчості значною мірою розв'язувалися питання художньої, так би мовити, додаткової, освіти на-

селення, адже достатньої кількості подібних закладів республіці явно бракувало. А з іншого боку, саме аматорська художня творчість вирішувала чимало складних питань стосовно покращення виробничої дисципліни, відволікання населення, а надто молоді, від проявів асоціальної поведінки тощо. Та й краще бути учасником художнього колективу, аніж безцільно вештатися вулицями нічного міста.

Тож відмінною рисою останніх десятиліть існування радянської політичної системи ставали численні свята, конкурси тощо, що проводилися з нагоди різноманітних ювілеїв як окремих діячів культури (за чим належним чином стежили відповідні структури рай-міськкомів партії), так і республіки чи держави загалом, у проведенні яких активну участь брало місцеве населення.

Сьогодні можна по-різному ставитися до цих заходів, проте потрібно віддати належне державі, яка в короткий термін, використовуючи лише моральні чинники, зокрема й дух змагальності, одвічно закладений у ментальності нашого народу, фактично без будь-якого додаткового фінансового заохочення змогла значно підняти рівень духовного життя в країні загалом. Наші аматорські колективи, що брали постійну участь

ПОДПИСАТЬ ЗДЕСЬ

у численних міжнародних мистецьких заходах, завжди демонстрували стабільно високий професійний рівень. Цьому сприяло й те, що фактично по всіх великих промислових підприємствах, як уже наголошувалося, було запроваджено посади режисерів із художньо-масової роботи, які й займалися організацією вільного часу працюючих. І результати цієї діяльності потрібно було демонструвати, підтверджуючи таким чином переваги радянської політичної системи.

Як відомо, у 1977 році в країні проведено перший Всесоюзний фестиваль самодіяльної художньої творчості, який, власне, і продемонструвати значно зрослий рівень аматорської сцени, художньої культури загалом. Його проведенню передували численні звіти, фестивалі місцевого та регіонального рівня, що значно стимулювали й пожвавили соціально-культурну активність населення та духовний клімат республіки загалом.

Як результат – 1978 року було ухвалено відповідну постанову ЦК КПРС – «О мерах по дальнейшему развитию самодеятельного художе-

ственного творчества» [5], продубльовану республіканською партійною організацією. В результаті чого було розроблено низку організаційних заходів, спрямованих на її виконання, де, зокрема, передбачалося в усіх інститутах культури країни запровадити базову спеціальність – «Народна художня творчість», на яку й покладалася підготовка майбутніх фахівців, здатних значно пожвавити художню діяльність населення у сфері вільного часу, а також посісти щойно створені посади провідних фахівців в обласних Науково-методичних центрах народної творчості та культурно-освітньої роботи, районних Будинках культури тощо. На подібні посади в профспілковій мережі розподілялися фахівці згаданої вже Вищої профспілкової школи культури.

У контексті цих змін передбачалося й наступне: до навчальних планів інститутів культури запроваджувався базовий курс «Самодіяльна художня творчість: історія, теорія та методика організації», що читався упродовж 4-х семестрів і орієнтував майбутніх працівників сфери культури

Обласний семінар-практикум. Дубровиця - Столін. Фото 1981 р.

Обласний семінар-практикум. Дубровиця - Столін. Фото 1981 р.

на вивчення витоків аматорства, сутність художньої самодіяльності, її теоретичного підґрунтя і формулював теоретичні настанови стосовно різноманітних аспектів розвитку різних видів та форм прояву народної ініціативи у сфері художньої культури.

Ці теоретичні розробки мали логічно поглиблювати співробітники спеціальних кафедр (народно-оркестрових, хорових, фольклорного мистецтва тощо), навчальні плани яких, власне, й деталізували загальні теоретичні розробки. Подібна практика організації навчального процесу видається цілком логічною і сьогодні (з певним коригуванням на суспільні обставини), адже передбачала відповідну систему вивчення дисциплін і повністю орієнтувалася на існуючу мережу культурно-освітніх установ та художніх колективів, що діяли в ній.

До речі, перевагою аналізованих навчальних планів була стабільність, а також й те, що до 20% годин із їх загальної кількості у них відводилося на вивчення дисциплін, пов'язаних із специфікою регіону. Це давало можливість домогтися своєрідного державного стандарту освіти в межах СРСР. Адже чверть годин навчального плану, відведена на вивчення специфіки регіону, давала можливість навчальному закладу відтворити достатньо об'ємно цю специфіку не лише у лекційних курсах, але й практичних, лабораторних та індивідуальних заняттях, дотримуючись при цьому загальних освітніх стандартів. Останнє, у свою чергу, сприяло організації чіткої й ефективної системи підвищення кваліфікації співробітників, оскільки акцентувало увагу переважно на магістральних шляхах підготовки майбутніх фахівців галузі, так само ефективно розв'язувало питання перепідготовки тих, хто навчав майбутніх фахівців.

Та й сама перепідготовка кадрів інститутів культури здійснювалася виключно на базі Ленінградського та Московського інститутів культури, де і кадровий склад, і культурне середовище було дещо відмінним від базового.

Організована за подібним зразком розробка навчальних планів, на нашу думку, сьогодні вирішила б низку проблем, що виникають в організації системи професійної освіти вищої школи. То були, вживаючи сучасну термінологію, своєрідні модулі в структурі навчальних планів, що базувалися на відповідній поступовості навчання.

Адже розробка і навчання студентів лише за авторськими програмами в умовах перенасичення

регіонів вищими навчальними закладами (сьогодні факультети інститутів культури існують фактично в кожній області, значно знижуючи якість цих «фахівців»), викликає цілком логічне запитання стосовно спроможності кадрового складу таких закладів підготувати фахові навчальні авторські програми та забезпечити їх ефективну реалізацію.

Викладацький склад значної кількості сучасних ВНЗ, особливо на регіональному рівні, а надто в якості їх відокремлених структурних підрозділів, фактично готується методом «проб і помилок», що не дає підстав вести мову про їх високий професіоналізм. Принаймні, якщо йдеться про спеціальну освіту, спрямовану на підготовку фахівців, орієнтованих на сферу художньої культури. Може саме тому, незважаючи на перенасиченість українських теренів вищими навчальними закладами різноманітного спрямування та різних рівнів акредитації, ми не отримуємо адекватного підвищення духовного чи загалом культурного рівня українського суспільства. І численні прояви асоціальної поведінки молоді, яка навчається там, є логічним тому підтвердженням.

Серед інших заходів, спрямованих на реалізацію рішень Постанови, – створення спеціальних кафедр художньої аматорської творчості, на які покладалася розробка теоретичних засад аматорства, підготовка молодих дослідників сфери культури, які згодом мали б продовжити навчання в аспірантурі, а також розширення кола спеціальностей у середніх спеціальних та вищих навчальних закладах, відкриття аспірантури та докторантури у галузі культурно-освітньої роботи у провідних вищих навчальних закладах держави – Ленінградському, Московському та Київському державних інститутах культури.

Відповідних фахівців для сфери дозвілля (правда, в дещо обмеженій кількості) готували й провідні вищі навчальні заклади країни іншого спрямування – Московський музично-педагогічний інститут ім. Гнесіних, де було відкрито (з 1966 р.) відділення для підготовки керівників народних хорів, й республіканські театральні ВНЗ у Києві та Харкові [1; с. 325–326].

Важливим кроком у реалізації партійної постанови та значним науковим підґрунтям для всієї галузі «Культура» стало розширення діяльності заснованого ще у 1969 році Науково-дослідного інституту культури (НДІК) у Москві, який очолювала доктор філософських наук Т. О. Кудрина.

Заснування такого дослідницького закладу, до штату якого було запрошено провідних фахівців СРСР (теоретиків) у сфері театрального, хореографічного, вокально-інструментального, усього розмаїття музичного тощо аматорства (І. Г. Закшевера, В. І. Уральську, Ю. Е. Соколовського, В. М. Шкурина), соціологів (С. І. Плотнікова та ін.), значною мірою вплинуло й на розробку наукового підґрунтя галузі, піднесенню її престижу, стимулювало підготовку відповідних наукових розробок на місцях.

Лише за перших 10 років функціонування НДІК видрукував та надіслав на місця (культурно-освітні факультети та в обласні центри народної творчості) сотні наукових збірників, в яких справа аматорства була поставлена справді на високий науковий рівень. Згадаємо хоча б окремі, створені цими фахівцями, моделі клубів майбутнього, численні збірники (програм та інструментарію) стосовно вивчення культурно-мистецької сфери сучасного села [6], безліч науково-методичних рекомендацій, спрямованих на пошук шляхів наукової організації праці культурно-освітніх працівників, піднесення престижу професії, критеріїв оцінки аматорства та професіограми культурно-освітнього працівника тощо [7], значно покращило загальний стан розвитку художнього аматорства в країні, стимулювало прихід у мистецькі колективи молоді.

Ця наукова структура значною мірою стимулювала й власну наукову діяльність трьох інститутів культури республіки (як і флагманів в культурно-освітній сфері – Московського та Ленінградського), проведення ними міжвузівських науково-практичних конференцій, спрямованих на розв'язання кадрових проблем у культурно-освітній та бібліотечній сферах [8], удосконалення навчальних планів і програм залучення до наукового пошуку молодих співробітників.

Науково-дослідний інститут культури стимулював проведення майже щорічних Всесоюзних науково-практичних конференцій із питань розвитку культурного обслуговування населення [9], вивчення та задоволення культурних запитів жителів села [10], появу друкованої продукції, розраховану на практичних працівників науково-методичних установ тощо [11].

Корисною залишалися й наукові розробки стосовно нових підходів у практиці роботи з різними категоріями населення, особливо з молоддю [12] та навчальні посібники співробітників Ленін-

градського та Московського державних інститутів культури із зазначеної проблематики, що друкувалися навіть центральними спеціалізованими видавництвами [13] і повною мірою забезпечували викладацький склад інститутів культури й культурно-освітніх училищ та усіх зацікавлених осіб фаховою літературою. Адже спеціальна література з культурно-дозвіллевої проблематики охоче використовувалася й викладацьким складом педагогічних інститутів, що функціонували у кожній області і певною мірою застосовувалася у підготовці фахівців педагогічної сфери.

В аналізовану добу в республіці була підготовлена навіть перша фундаментальна монографічна розвідка та захищена перша дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософських наук, спрямована на вивчення витоків і сутності художнього аматорства, його структури, соціально-економічного та соціально-психологічного рівнів дослідження у контексті тогочасного суспільства [14], що так і залишилася єдиною у сфері художньої творчості як у радянській, так і пострадянській період, утім засвідчувала високий фаховий рівень і глибину зацікавлень цією проблематикою науковців.

Надзвичайну користь для викладачів інститутів культури надавали довідкові видання, що друкувалися Державною Бібліотекою СРСР (м. Москва) під загальною рубрикою «Експрес-інформація» (за різноманітними напрямками художньої самодіяльності), де концентрувалася оперативна інформація стосовно усього нового, що було підготовлено, захищено, опубліковано, відзнято тощо у цій ділянці культурної практики.

Чимало науково-популярної літератури упродовж 70–80-х років із сфери нашого інтересу друкувало й Київське республіканське видавництво «Знання» в рубриці «Нове в житті, науці і техніці», залучаючи до підготовки відомих митців, що додавало подібним дослідженням відповідного мистецького «шарму».

Цю роботу ефективно доповнювали численні методичні збірники під загальною назвою «На допомогу клубним працівникам», що друкували фахові видавництва СРСР – «Музика», «Музична Україна», «Советская Россия», «Театр» тощо.

Зрозуміло, тематика пропонованих сценаріїв, тематичних збірників, рекомендований репертуар, що активно оприлюднювався на сторінках названих вище часописів чи видань, мала відповідне політичне забарвлення. Однак багато чого

із організаційних принципів стосовно наукового підходу до вивчення галузі, підведення під неї належного наукового підґрунтя, матеріально-технічного та кадрового забезпечення, а особливо – контролю за виконанням того чи іншого питання тощо, так не вистачає сьогодні галузі та й країні загалом. Однак повернемося до подальшого аналізу обраної проблеми.

Крім цього, в країні було проведено низку фахових нарад, спрямованих на підведення попередніх підсумків реалізації названих вище партійних настанов стосовно функціонування сфери дозвілля.

До речі, цією ж Постановою (1978 р.) передбачалася ґрунтовна реорганізація й системи методичного керівництва народною ініціативою.

Нагадаємо, що створені ще у 30-ті роки ХХ століття в Росії різноманітні методичні установи (Будинок театральної освіти В. Д. Полєнова, Центральний будинок мистецтв на селі ім. В. Д. Полєнова, Всеросійський Будинок мистецтв ім. Н. К. Крупської, союзно-республіканський Центральний будинок народної творчості, як і методичні структури профспілкової мережі установ культури у формі Міжспілкових будинків художньої самодіяльності тощо) вже не виправдовували покладених на них державою завдань як суто ідеологічного спрямування, так і фахового, тобто в сучасних (тогочасних) умовах вони виявилися надто громіздкими і формалізованими для того, щоб виконувати вже нові завдання, покладені на них новими умовами життя радянських людей [1; с. 319–326]. Тож передбачалося підвести належне наукове підґрунтя під ці методичні структури, надати їм, так би мовити, другого дихання і забезпечити галузь належним кадровим корпусом, здатним допомогти становленню культурної сфери на підставі відповідних наукових розробок.

І вся ця методична структура одночасно здобула як нову назву (Всесоюзний – республіканський – обласний науково-методичні Центри народної творчості й культурно – освітньої роботи), так і відповідне наукове (кадрове) забезпечення функціонування галузі культури. Це був, на нашу думку, найбільш виважений у тих обставинах державний крок у справі розробки наукового підґрунтя галузі, стимулювання народної ініціативи та її організаційно-фінансової підтримки у сфері культури.

До культурно-дозвілєвої мережі методичного спрямування очікувався прихід на штатні, вже

значно розширені, посади відповідних фахівців із науковими ступенями, які б забезпечили належне наукове підґрунтя функціонуванню галузі.

І треба відзначити, що при цих Центрах були створені численні творчі робочі групи, які за короткий термін функціонування підготували картотеки місцевих митців, детально занотувавши їх творчі здобутки, взяли на облік різноманітні зразки народної культури тощо; почалася активна систематизація фольклорної спадщини, започатковано різноманітні народознавчі на етнографічні експедиції, спрямовані на вивчення (фіксацію) народної творчості; розпочалася широка пам'яткознавча дослідницька діяльність тощо.

Принаймні на регіональному, місцевому рівні, це було дуже помітним та ефективним кроком у закладанні наукового підґрунтя галузі [15; с. 103–113]. Рівненський обласний науково-методичний Центр народної творчості і культурно-освітньої роботи це демонстрував повною мірою, маючи у своєму штаті 69 фахівців.

Тоді як сьогодні, при фактично збереженій мережі клубних закладів і бібліотек, його штат нараховує 11 співробітників.

Саме тоді в республіці розпочалося проведення різноманітних науково-практичних семінарів, нарад, «круглих столів», «творчих лабораторій» із постійним запрошенням до участі у цій роботі провідних майстрів мистецтв, що очолювали знані в республіці художні колективи; започатковано проведення перших майстер-класів тощо. Це давало значний культурно-організаційний та художній ефект. Адже вже саме спілкування із яскравою особистістю, а тим більше, коли на такі зустрічі запрошувалися місцеві майстри та спільно обговорювали фахові проблеми, було вкрай корисним і галузь культури лише вигравала від подібної організації справи.

Крім цього, згаданими вище Постановами було значно розширено прийом на навчання до середніх спеціальних та вищих навчальних закладів культурологічного спрямування творчої молоді за рахунок направлення на навчання поза конкурсом переможців художніх олімпіад. У свою чергу, як реакція на відповідні заходи, різко зріс професійний рівень художніх колективів, особливо західноукраїнського регіону країни. Адже їх керівники та учасники дістали реальну змогу здобувати професійну культурологічну освіту.

Однак досить швидко, стосовно експерименту в методичному керівництві галузю «Культура»,

було відчутно помітні прорахунки, суть яких полягала в наступному. Якщо у столицях союзних республік та крупних культурних центрах України (м. Львів, Київ, Харків, Донецьк), де фахівців із науковими ступенями культурологічного (педагогічного) спрямування залишалося чимало, це так і відбулося і вони справді почали закладати нові методики у вивчення сфери дозвілля, перетворивши художні колективи місцевих Палаців культури у майже професійні мистецькі структури та центри естетичного виховання. Там (у цих містах) навіть створювалися міський й обласний науково-методичні Центри народної творчості та культурно-освітньої роботи, але на більш локальному рівні (в областях) все складалося дещо інакше. Тут і в вищих навчальних закладах проблема кадрів із відповідним науковим цензом вирішувалася досить повільно і чимало художніх кафедр, зокрема й у місті Рівному, комплектувалися переважно з практиків, що не мали наукових ступенів та вчених звань, не кажучи вже про те, що б подібні фахівці (із науковими ступенями та вченими званнями) влаштувалися у згадані вище методичні структури галузі на постійній основі, де заробітна плата була значно нижчою.

Отже, для молодих науковців такі методичні структури не ставали привабливими з економічної точки зору. Та й займалися вони виключно методичною, а не художньою діяльністю. А відсутність із боку держави належного бажання усунути ці протиріччя й призвела швидко до прогнозованого в принципі результату. То ж так (тобто мало ефективно) і функціонували створені наприкінці 70-х років науково-методичні Центри, залучаючи до окремих ділянок своєї сфери лише епізодично науковців із ВНЗ (підготовка методичних розробок, сценаріїв, участь у роботі журі тощо).

А з часу розпаду СРСР подібними структурами держава взагалі перестала опікуватися і вони поступово перетворилися на фактично додатки управлінь культури (й туризму?!) обласних державних адміністрацій, проте займаючись при цьому й певною практичною діяльністю.

Однак для сфери культури вони були потрібні й у такому варіанті, оскільки через постійну систему річних «творчих звітів», конкурсів, виставок, фестивалів тощо їх співробітники стимулювали розвиток культурного процесу, забезпечували більш-менш організовану культурно-дозвілєву діяльність, особливо у сільській місцевості.

Правда, попередня назва «науково-методичні» непомітно зникла і вони дістали більш реальну – Центри народної творчості. А додаток «культурно-освітньої роботи» теж було знято як такий, що не відповідав не стільки суті діяльності, скільки вже непотрібності цієї справи у нових суспільно-економічних умовах.

У країні закладалися підвалини так званого «капіталізму із людським обличчям» і виховні проблеми відійшли на інший план. Але повернемося до подальшого розгляду зазначеної проблеми.

Особливий акцент у партійно-культурній доктрині держави ставився на західні області України, які так і не вдалося повністю підпорядкувати ідеологічному контролю. Тож ситуація в галузі культури на західноукраїнських теренах була майже ідеальною у порівнянні з сьогоденням. Це засвідчили й численні Всесоюзні конференції та наради, проведені в містах (Тернополі, Рівному, Львові).

До 1979 року окремі області західного регіону мали кадрове забезпечення своїх установ культури навіть на селі до 50% зі спеціальною освітою, а на початку 80-х років Тернопільська, Львівська та Рівненська області мали кадровий склад установ культури 75–90% зі спеціальною освітою, що значно перевищував навіть загальносоюзний показник [16; с. 96–107]. Та й розширення самої мережі інститутів культури цією Постановою визнавалося одним із важливих партійних завдань.

У той же, 1978 рік, було ухвалено ще одну, надзвичайно важливу для галузі культури, Постанову ЦК КПРС і Ради Міністрів СРСР – «О мерах по дальнейшему улучшению культурного обслуживания сельского населения» [17], за якою у галузь культури вкладалися небачені досі кошти. Приміром, усі ті, хто здобув вищу спеціальну освіту і діставав направлення на село (в Рівненській області, для прикладу, станом на 1978 рік лише Рівне і Дубно вважалося містами, інші ж райцентри було віднесено до селищ міського типу, тобто села, а отже випускники, направлені сюди за цільовим розподілом, підпадали під дію названої постанови), одержували значні кошти на облаштування.

Згаданий захід значно розширив можливості сфери вільного часу та акцентував особливу увагу на змістовній його частині. Він також відчутно підніс престиж цього виду діяльності та й самої професії культурно-освітнього працівника.

В останні роки існування Рівненського факультету, як окремої структури КДК, акцентується

увага на підготовці методичного забезпечення навчальних планів і програм. Для цього були всі підстави. Провідні ВНЗ культурологічної освіти надсилають до м. Рівне частину своїх матеріалів; чимало співробітників факультету знайомляться з досвідом організації навчального процесу у вищих навчальних закладах Києва, Москви, Ленінграда, беруть участь у різноманітних наукових зібраннях, що проводяться в цей час у Барнаулі, Одесі, Москві, Кишиневі, Алма-Аті та інших містах, набуваючи цінний професійний досвід. Та й Московський науково-дослідний інститут культури, на замовлення інститутської бібліотеки, надсилає чимало своїх «Наукових записок», що складають ґрунтовну спеціальну базу для становлення загальноосвітньої (на початку заснування факультету) кафедри культурно-освітньої роботи, на яку покладаються подвійні функції – забезпечення читання дисциплін загальнокультурного спрямування («Історія культурно-освітньої роботи», «Основи бібліографічних знань», «Самодіяльна художня творчість: історія, теорія, методика організації», «Марксистсько-ленінська теорія культури» та ін.) для студентів спеціальності «Народна художня творчість» (усіх художніх спеціалізацій) та й повноцінного забезпечення студентів вже «своєї» спеціальності – «Культурно-освітня робота» зі спеціалізацією «Організатор-методист КОР» [18; с. 29].

1978 рік став знаковою подією і в житті міста, і в діяльності факультету. Саме тоді було проведено Республіканську науково-практичну конференцію «Радянський спосіб життя і завдання підготовки та виховання кадрів для установ культури і мистецтва», де місцеві фахівці мали змогу зайвий раз перевірити власні науково-дослідні методики в контексті наукового пошуку своїх колег із Кемеровського, Московського, Ленінградського, Хабаровського, Київського державних інститутів культури. Правда, дискутували переважно співробітники загально-гуманітарних кафедр, тобто двох кафедр суспільних наук та культурно-освітньої роботи, де найвищим залишався відсоток кадрів із науковими ступенями та вченими званнями і обговорювані проблеми були близькими їм із фахової точки зору.

Подібна конференція, із залученням науковців провідних інститутів культури Москви (саме тут були найкращі фахівці бібліотечно-бібліографічної сфери) і Ленінграда (де традиційно концентрувалися фахівці культурологічної сфери), була проведена й кафедрою бібліотекознавства та бібліографії

рівненського факультету. Її тематика – «Про вдосконалення методики викладання дисциплін бібліотечно-освітнього факультету» була вкрай актуальною [19; с. 40–41]. Наголосимо, що саме ці вищі навчальні заклади мали спеціалізовані вчені ради для захисту дисертацій, куди й були згодом представлені перші дослідження місцевих науковців.

Тож ідея про відкриття у місті Рівному інституту культури із широким сальдо впливу на західноукраїнський регіон була достатньо виваженим державним кроком. Саме ці терени й надалі «випадали» із загального культурного контексту радянської політичної системи.

1979 рік і став для міста Рівного такою знаковою подією – місцевий культурно-освітній факультет Київського державного інституту культури реорганізовувався у самостійний вищий навчальний заклад. Наказ про це привіз у м. Рівне Міністр культури УРСР Сергій Данилович Безклубенко.

А очолив наш заклад відомий київський науковець, доктор філософських наук, професор Віталій Феофанович Передерій, що мав достатній професійний і організаторський досвід та, головне, вміння спілкування з культурно-мистецьким колективом, працюючи чималий час на посаді завідувача кафедри суспільних наук у Київській державній консерваторії ім. П. Чайковського та паралельно – професором державного інституту театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого.

Яскрава особистість, блискучий оратор, він основну увагу у своїй діяльності звернув на покращення якісного складу працюючих. Саме під час його керівництва закладалися основи діяльності багатьох художніх колективів, розпочалися розробки комплексних наукових проблем, активнішими стали творчі поїздки співробітників із метою вступу до аспірантури провідних ВНЗ країни; викладачі інституту часто запрошувалися до виконання обов'язків Голів Державних екзаменаційних комісій в училища культури західного регіону, сприяючи таким чином профорієнтаційній діяльності та подальшого ознайомлення викладацького та студентського складу середньої спеціальної ланки освіти західноукраїнський областей із основними напрямками діяльності цього навчального закладу.

Залишаючи осторонь різноманітні організаційні питання, яких завжди чимало виникає під час подібних трансформацій, відзначимо, що у новому закладі згідно вищезазначених Постанов, розпочинається запровадження нових спеціаль-

*Урочисте відкриття Рівненського державного інституту культури.
Стрічку перерізає Міністр культури УРСР С.Д. Безклубенко. Фото 1979 р.*

*Урочисте відкриття Рівненського державного інституту культури.
Стрічку перерізає Міністр культури УРСР С.Д. Безклубенко. Фото 1979 р.*

Фольклорний гурт «Горина» (кер. В. Павлюк) Рівненського державного інституту культури в Музеї народної архітектури та побуту

В. Павлюк при розробці нової програми фольклорного гурту «Горина»

ностей, зокрема «Народна художня творчість» (на факультеті культурно-освітньої роботи), в рамках якої функціонує й чимало спеціалізацій: «керівник самодіяльного театрального колективу», «керівник самодіяльного оркестрового колективу

(народні інструменти)», «керівник самодіяльного оркестрового колективу (духові інструменти)», «керівник самодіяльного хорового колективу» (згодом – «народного хору», «академічного», «фольклорного ансамблю» тощо), «організатор-методист культурно-освітньої роботи») та навчальних дисциплін тощо.

Згодом було запроваджено навіть спеціалізації «Регент церковного хору» (на базі кафедри хорового диригування – «Академічний спів») та «Кобзарське мистецтво» (на базі кафедри народних інструментів, налагодивши тісну співпрацю із Стрітівською кобзарською школою, що на Київщині). Особисто проф. Передерій В.Ф. читав спецкурси «Мистецтво й естетичне виховання» та «Національна своєрідність українського мистецтва та літератури», намагається розширити творчі контакти закладу із подібними установами та науковими структурами республіки.

Фольклорні, краєзнавчі, етнографічні, музикознавчі експедиції у північні райони області стають неодмінною складовою навчального процесу,

урізноманітнюючи навчання, і залучаючи студентів до наукового пошуку. Останнє стає важливою передумовою для формування низки оригінальних фольклорних колективів у навчальному закладі, спрямованих на вивчення автентичної спадщини Полісся – «Горина», «Маланка», «Джерело», які створюють відповідне «творче обличчя» інституту не лише в області, але й у країнах, де відбуваються їх гастрольні виступи та покращують ситуацію у сфері вільного часу загалом.

Подібні процеси відбуваються й на кафедрах народних та духових інструментів, театральної режисури, де теж формуються яскраві мистецькі колективи.

До інституту приїжджають чимало відомих особистостей – для читання окремих лекцій чи проведення майстер-класів зі студентами й викладачами (доктор мистецтвознавства, проф. Ю. Станішевський, Народні артисти СРСР, проф. Б. Которович, Д. Петриненко, П. Муравський). Однак і місцеві кадри вже теж могли скласти достойну конкуренцію – Заслужені діячі мистецтв УРСР, доценти В. П. Пекар, О. М. Олійник, Заслужений артист УРСР Б. П. Дерев'яно (в минулому – керівники професійних художніх колективів Західної України), згодом Народний артист України Б. В. Депо, Заслужені працівники культури УРСР, доценти В. Б. Данченко, В. М. Старченко, О. О. Геринович, М. П. Фенглер, Т. М. Магадова та ін., Народні артисти України Н. Є. Ніколаєва, В. А. Сніжний, що працювали паралельно на кафедрі театральної режисури [19; с. 87].

Окремі з них і сьогодні працюють у складі вже Рівненського державного гуманітарного університету.

Принагідно відзначимо, що у спеціальній періодиці тієї доби [20] розгорнулася бурхлива дискусія стосовно підготовки кадрів для сфери дозвілля. Чи не найбільше заперечень з одного боку, та прихильників – з іншого, викликала спеціалізація «Організатор-методист культурно-освітньої роботи», випускник якої, як передбачалося, повинен був би очолювати установи культури, тоді як конкретною художньою діяльністю (керувати мистецьким аматорським колективом) займалися, власне, випускники інститутів культури спеціальності «Народна художня творчість».

У той час було проведено чимало зустрічей керівників регіональних управлінських структур сфери культури з представниками вищих навчальних закладів із цього приводу. Врешті-решт ситуація

так і залишилася без змін, тобто на місцях все вирішувалося так, як і мало вирішуватися. Яскрава особистість у мистецькій діяльності й надалі очолювала мистецькі колективи, або займалася концертною практикою, а всі ті, хто прагнув до суто адміністративної діяльності її, врешті-решт, діставали, маючи від цього обопільне задоволення і результат.

Не зупиняючись на деталях подібних дискусій, відзначимо їх надзвичайно позитивне значення у, знову ж таки, формуванні іміджу працівника культури, особливої уваги до його підготовки, професійних та побутових проблем із боку держави і місцевих органів влади, що, безперечно, давало свій позитивний результат у плані того, що професія культурно-освітнього працівника ставала привабливою для молоді. Про що засвідчував і достатньо високий конкурс на відповідні спеціалізації інститутів культури республіки.

Чимало нового було запроваджено й до навчальних планів Бібліотечного факультету, що концентрував свою увагу на підготовці бібліотечарів-бібліографів з орієнтацією для роботи на західноукраїнські терени.

Інакше кажучи, трансформація Рівненського факультету у самостійний державний інститут культури, базувалася на міцному духовному підґрунті і стала важливим чинником для розгортання повноцінного культурно-мистецького процесу в регіоні.

У новому закладі навчання здійснювалося на двох факультетах – культурно-освітньої роботи та бібліотечному і, відповідно, на двох, ідентичних назві факультетів, спеціальностях. Заочне відділення об'єднувало студентів обох спеціальностей [19; с. 43].

У 1983 році контингент студентів інституту складав 1.661 осіб, з яких 868 навчалося на денній і 793 – заочній формі [19; с. 43]. Крім випускників бібліотечного факультету, основний контингент інституту орієнтувалися на майбутню професійну діяльність не лише у сфері дозвілля, але й педагогічну (музичні школи, школи мистецтв, училища культури і, частково, – музичні училища). Це підтверджувалося й відповідною кваліфікацією, відзначеною у чинному дипломі.

Проте, навіть випускники бібліотечної спеціальності частково також направлялися на педагогічну роботу в училища культури західного регіону України, де потреба у таких фахівцях була відчутною. Культосвітні училища функціонували в кожній області, а у Львівській їх було навіть два – містах Львові і Самборі.

Навчання у той час забезпечували співробітники вже 17 кафедр: історії та політекономії, філософії і наукового комунізму, літератури й історії мистецтв, іноземних мов, теорії і практики культурно-освітньої роботи, теорії та історії культури, народного хорового співу, хорового диригування, оркестрового диригування (народні інструменти), оркестрового диригування (духові інструменти), режисури, теорії музики, загального фортепіано, бібліотекознавства і бібліографознавства, медичної підготовки і цивільної оборони, фізичного виховання [19; с. 43].

Треба відзначити, що ці структури залишалися практично без змін і після здобуття Україною незалежності, трансформуючи, зрозуміло, кафедри історії КПРС і політекономії й філософії та наукового комунізму, медичної підготовки і цивільної оборони.

У 1986 році факультет культурно-освітньої роботи було поділено на два самостійних – музичної творчості (тепер – музичного мистецтва) та художньо-педагогічний. І такими вони залишилися до трансформації інституту культури у Рівненський державний гуманітарний університет (1999 р.). Тоді ж відкрито нову спеціалізацію – «Хореографія» (сучасна, бальна, народна) і створено спеціальну кафедру, а на початку 90-х років додалася до вже існуючих й кафедра естрадної музики та шоу-бізнесу, що очолила новий напрям у художній практиці західноукраїнського регіону.

Порівнюючи ситуацію у сфері культури тих часів із сьогоднішнім, слід звернути увагу на те, що враховуючи вимоги часу, намагання інтегруватися у європейський культурний простір, державою, а точніше керівниками профільного Міністерства було недооцінено, на нашу думку, власне, специфіку української культурологічної освіти. Йдеться про ліквідацію в інститутах культури спеціальності «Народна художня творчість» і збереження її лише у середній спеціальній ланці – ВНЗ I-II рівнів акредитації – училищах (коледжах) культури і мистецтв.

Цю думку підтримували і самі керівники різних рівнів цих же вищих навчальних закладів. Їм здавалося не зовсім «престижним» готувати кадри лише для сфери дозвілля, точніше б сказати – для клубів і Палаців культури, тим більше, що художні колективи цих закладів були достатньо високого рівня. Та й реклама засобами кіномистецтва кінця 80 – початку 90-х років стосовно ролі клубної діяльності та її матеріально-технічної

бази, статусу клубного працівника тощо зробила свою «добру справу».

Із початку 90-х років, після ліквідації спеціальності «Народна художня творчість», за якою навчалися студенти усіх інститутів культури країни та запровадження нового напрямку «Мистецтво» із численними спеціалізаціями (музичне, театральне, хореографічне, хорове та ін.), що викликало невдоволення у викладацького корпусу спеціальних ВНЗ (адже за аналогічним напрямом готували фахівців у консерваторіях та театральних інститутах), підготовка у багатьох ВНЗ гуманітарного спрямування, де функціонували інститути мистецтв, почала здійснюватися саме за цими напрямками (утім, відсутність державних стандартів освіти дається взнаки і надалі).

Сьогодні у кожній спеціалізації будь-якого інституту мистецтв, заснованих при різнопрофільних ВНЗ республіки, набір спеціальних дисциплін полярно різний, і часто не відповідає моделі формування власне фахівця-митця як такого. І дисципліни, що запроваджуються до навчального плану художніх спеціалізацій відбивають не основи професіограми, яка відсутня взагалі, (принаймні вона не фігурує ні в нормативних документах, ні в акредитаційних справах), а наявні знання та навички того чи іншого штатного викладача. А різноманітні виробничі практики студентів й надалі організуються в культурно-освітній мережі, викликаючи відповідний фаховий дисбаланс.

Адже майбутнього фахівця готують начебто за програмами спеціальних навчальних закладів (консерваторій чи театральних ВНЗ), не зважаючи на той факт, що приймають на навчання цього абітурієнта, як правило, лише з початковою музичною освітою, а то і взагалі без неї. І в такому разі виробничі практики мала б організовуватися принаймні на базі художніх колективів філармонії чи (як то є в окремих музичних училищах – в школах-студіях, що функціонують при музичних училищах і студенти читають там майже увесь набір фахових дисциплін, здобуваючи справді фахові навички). Тому й не знаходять собі фахового застосування ці випускники сьогодні.

Однак вже тоді, враховуючи проблеми ринку праці, було значно розширено можливу сферу працевлаштування випускників художніх спеціалізацій таких факультетів ВНЗ, оскільки у дипломах вже значилося, приміром «Балетмейстер народної (сучасної, бальної) хореографії, викладач, артист» («Диригент народно-оркестрового колективу

*На листопадовій демонстрації: керівний склад рівненських ВНЗ.
Зліва направо: Воробійов А.М, Черній А.І., невідомий, невідомий, Вознюк С.Т., Колупаєв Б.С.,
Литвинчук А.І., Гіль С.В., Виткалов В.Г. Фото 1984 р.*

(духового оркестру), викладач, артист»)), сполучаючи в одній особі (спеціалізації) три різних фахи – керівника (диригента, балетмейстера) художнього колективу, артиста цього ж колективу і викладача (?).

Проте, саме з того часу мистецькі спеціалізації почали орієнтуватися й на педагогічний аспект освіти. До їх навчальних планів було введено розширений психолого-педагогічний блок дисциплін, виробничу, педагогічну практику, різноманітні методики викладання фахових дисциплін тощо. І саме під таким кутом зору мистецькі спеціальності сьогодні певним чином наближаються до педагогічної (спеціальної) освіти.

А витоки цього явища були досить прозаїчні. Спробуємо їх прокоментувати.

У суспільстві наприкінці 80-х років почала панувати думка, суть якої зводилася до того, що немає потреби розподіляти мистецтво на професійне та аматорське – художню самодіяльність. Мистецтво, стверджували ініціатори цієї «перебудови», або є, або його немає. І кращі приклади діяльності аматорських художніх колективів зі всіх галузей художньої культури та окремих її виконавців, переважно інструменталістів і вокалістів, підтверджували, що їм справді немає рівних

у виконавській практиці, незважаючи на те, що переважна більшість із них, як правило, не мала спеціальної, часто навіть початкової освіти. Проте це були лише самородки і вони, хоча й визначали загальний стан та напрями розвитку аматорства, були, так би мовити, його флагманами, однак не формували його стандарт (стосовно освітньої підготовки). Адже це було лише щасливе виключення із загальних правил.

Вищі навчальні заклади культурологічного спрямування (колишні інститути культури, ввійшовши в сучасних умовах до складу гуманітарних, гуманітарно-педагогічних чи ВНЗ іншого типу), зрісши кількісно (якщо на території Західної України у 70 – початку 90-х років функціонував лише один інститут культури, то тепер такі структури є фактично у кожній області, а в м. Луганську навіть дві, одна з яких функціонує як самостійний університет культури. Є подібна практика і в м. Харкові – Академія культури і філія КНУКіМ), одержали дозвіл готувати кадри за напрямом «Мистецтво» і зрівнялися юридично в правах зі спеціалізованими мистецькими закладами, якими у попередню добу були консерваторії, театральні та художні (що готували фахівців з образотворчого,

*Оркестр народних інструментів Рівненського державного інституту культури.
У першому ряду в центрі сидять канд. мистецтвознавства, доц. М. В. Лисенко-Дністровський
та доц. П. С. Свердлик. Фото 1979 р. Фонди РОКМ*

декоративно-прикладного мистецтва, архітектури тощо) інститути.

Для мистецтва загалом це стало безперечною втратою. Адже у переважній більшості таких факультетів кадровий склад формувався із випускників цих же закладів, тобто тих, що не мали фахової базової (мистецької) освіти, практики роботи у професійних колективах, або власної практики підготовки професійних виконавців, а отже не мав він і юридичного права надавати диплом відповідного мистецького напрямку. Ці випускники у переважній своїй більшості не могли конкурувати на майбутньому ринку праці із випускниками згаданих вище консерваторій, театральних та інших художніх (спеціальних) вищих навчальних закладів. Однак визначальним чинником вже було інше.

У країні, і Україні зокрема, змінилася соціокультурна та й політична ситуація. Зароджувалися так звані «ринкові» відносини, в яких виживало лише мистецтво високого гатунку. В республіку почав проникати новий вид культури – шоу-бізнес, який діяв за зовсім іншими (хоча й лише йому притаманними) законами, проте активно формував думку швидкого й досить високого заробітку,

збагачення, часто ігноруючи або спеціально підкреслюючи практикою різноманітних відборів конкурсантів, професійну освіту [17; с. 34–36]. А населення через невдалі економічні реформи поступово втрачало інтерес до будь-яких видів діяльності, які давали незначний прибуток, тим більше до тих, що не давали його взагалі. Все це значною мірою зачепило усю систему освіти, особливо її спеціальну (художню) ланку.

Раніше (70-х – початку 80-х років) чимало абітурієнтів, що вступали до інститутів культури країни, були переважно випускниками музичних училищ, які не пройшли за конкурсом до консерваторій. В цих середніх спеціальних навчальних закладах система фахової підготовки базувалася на міцних музично-теоретичних традиціях і давала ґрунтовні знання та практичні навички для виконавства чи викладацької діяльності. Там концентрувалися поважні «інструментальні», «хорові» чи «вокальні» кадрові школи, як це було, приміром, у музичних училищах Києва, Умані, Львова й інших міст, передбачалася широка виконавська практика через постійні академічні концерти студентів, участь у конкурсах, художньому

Ансамбль баяністів Рівненського державного інституту культури.

обслуговуванні різноманітних подій у місцях свого розташування тощо.

До того ж, ці абітурієнти, як правило, ще до вступу до музичного училища закінчували музичну школу в обсязі 5 (широкий набір спеціальностей з напрямку «народні, духові інструменти») або 7 (спеціальності «фортепіано», «струнні інструменти», випускники музично-теоретичного відділу) класів, що також часто брали участь у подібних мистецьких конкурсах.

Музичні училища існували фактично в кожній області, а в окремих (Львівській, Черкаській) навіть по два, тоді як інститутів культури в Україні, як уже зазначалося, було лише два та один факультет у м. Рівному. Тож конкурси до цих інститутів на загал були досить високими, принаймні такими, що давали можливість відібрати достатню кількість обдарованих і добре мистецьки вишколених у численних академічних концертах та публічних виступах молодих людей. Вони й створювали потужне культурно-мистецьке підґрунтя чи краще б сказати, культурне середовище для навчання студентської молоді як на теоретичному рівні, так і в художніх колективах цих закладів. А та невеличка кількість абітурієнтів, що вступала до інститутів культури на спеціальність «Народна художня твор-

чість» (переважно на спеціалізації «Народний хор» та «Фольклорний ансамбль») і не мала базової середньої спеціальної освіти (випускники музичних шкіл, або особи без спеціальної підготовки, проте з добрими вокальними даними, яких було обмаль), нічого не визначала у студентському середовищі і психологічно налаштовувалися на ґрунтовну власну підготовку в процесі навчання. Оскільки більшість випускників музичних училищ давала їм у цьому добрий приклад. Тим більше, що в процесі навчання студенти інститутів культури, й надалі брали активну участь у художньому житті міста, оскільки фактично кожен із них мав «свій» художній колектив на виробництві, у загально-освітній школі тощо, з яким він працював упродовж усього періоду навчання в училищі (і часто виробнича практика його зараховувалася саме на підставі його роботи із таким художнім осередком). Або ці молоді люди активно залучалися до музичного супроводу весіль, інших культурно-мистецьких подій в місті, де як правило, повинні були часто грати «на слух». Інакше кажучи, постійно змушені були «тримати себе у високій мистецькій формі».

Це мало надзвичайно позитивний результат – професійний, і виховний. Оскільки студенти були фактично перевантажені професійною діяльністю

Хор-ланка с. Лісове Дубровицького р-ну.

і ще під час навчання здобували міцні навички, потрібні їй у майбутній професійній сфері. І в даному випадку навчання в класі зі спеціалізованого залишалося лише ще одним етапом формування такого фахівця.

Тож і інші спеціальні дисципліни такі студенти відвідували цілеспрямовано, оскільки здобували там необхідні (на їх думку, розсуд) знання, по-

Хор-ланка с. Люхча Сарненського р-ну

трібні у вже існуючій мистецькій практиці (вміння аранжувати, оркеструвати твір, запис мелодій на слух тощо). Це робило зовсім іншим навчальний процес та ставило й інші вимоги до викладачів спеціальних дисциплін.

Навчальний процес в училищах культури (культурно-освітніх училищах), які також були в кожній області (у Львівській, навіть два – містах Львові та Самборі), будувався за фактично тими ж принципами, що і в музичних училищах. Принаймні переважна більшість викладачів спеціальних дисциплін це щиро сповідувала у своїй практичній діяльності, оскільки свого часу закінчила консерваторію або, як мінімум, музичне училище, і мистецтво в його найкращому варіанті було для них взірцем і сферою власної творчої самореалізації.

І саме духовна атмосфера, культурне середовище перших інститутів культури в Україні (де в одному закладі навчалися представники режисерського, хореографічного та усього розмаїття музичного мистецтва, а також бібліотекарі-бібліографи) робила їх достатньо конкурентно спроможними та привабливими для молоді навчальними закладами, які, якщо й не могли скласти сталу конкуренцію консерваторіям по усім мистецьким показникам (дисциплінам), то, принаймні, за окремими із них (особливо випускники спеціалізацій

Хор-ланка с. Кураш Дубровицького р-ну.

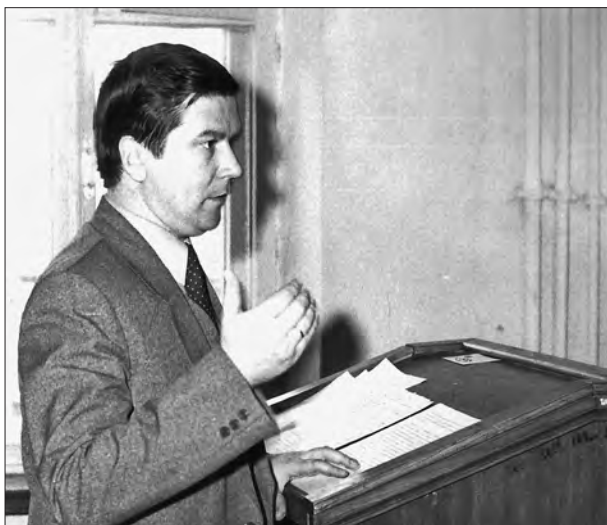
«народні» та «духові інструменти», що були вихідцями із західноукраїнських теренів з оригінальними виконавськими мистецькими традиціями або вокальним виконавством, гуртовим співом тощо) це робили легко.

Подібна практика зі створення яскравого культурного середовища у ВНЗ існувала на той час і в Тюменському державному інституті культури і мистецтв. Була вона і в далекому зарубіжжі (Німеччина, Болгарія, В'єтнам) [1; с. 325–326].

Отже, головним негативним моментом у організації навчально-виховного процесу початку 90-х років, на нашу думку, стало те, що в інститутах культури (і мистецтв) подібного спрямування поступово втрачалось те потужне культурно-мистецьке конкурентне середовище, що давало змогу молоді професійно формуватися не лише під час навчального процесу, а й позаурочний період, мати значну практичну підготовку у сфері дозвілля, адже фактично кожен студент старших курсів, як уже зазначалося, обов'язково керував аматорським художнім колективом у позанавчальний час, брав участь у його гастрольній

діяльності, здобував навички організатора (пошук чи придбання сценічних костюмів, інструментів, партитур, розміщення учасників під час поїздок тощо). І це всіляко стимулювалося викладацьким складом кожного такого ВНЗ.

Подібна ситуація складалася і з викладацьким корпусом, де також було, як уже наголошувалося, чимало амбітних, достатньо професійно підготовлених і мистецьки вишколених осіб, що паралельно викладали в музичних училищах, дитячих музичних школах, школах мистецтв, очолювали яскраві художні колективи, займалися широкою виконавською практикою і робота у ВНЗ ставала для них своєрідною формою самоствердження і в освітній сфері вищої школи. Тому цей симбіоз (викладачі і студенти-випускники музичних училищ та училищ культури) давав достатньо високий навчально-мистецький результат, адже творчі змагання між художніми колективами й окремими виконавцями, між викладачами і студентами, між такими навчальними закладами відбувалися постійно.

Лекція для студентів спеціальності «організатор-методист КОР» у Рівненському державному інституті культури. Фото 1981 р.

І хоча інститути культури засновувалися, як відомо, з метою впровадження політики комуністичної партії чи відповідної ідеологічної доктрини у сферу вільного часу і мали забезпечувати відповідними кадрами клуби, Будинки і Палаці культури політико- (культурно)-освітніми працівниками, на загал у систему дозвілля йшли переважно професіонали мистецтва, які й займалися надалі лише мистецькою практикою. А яскрава особистість завжди концентрувала навколо себе чимало не байдужих й обдарованих людей. Це дало свій, майже неочікуваний для держави, результат.

У республіці виникли сотні нових хорових колективів, ансамблів пісні і танцю, духових та оркестрів народних інструментів, вокально-інструментальних ансамблів тощо, пік розвитку яких припадає саме на 70 – початок 80-х років. Тоді ж навіть сформувалися відповідні напрями, за якими окремі області почали начебто «спеціалізуватися» у мистецькій діяльності.

Так, приміром, на Рівненщині найкраще розвивався народно-хоровий жанр і саме тут було чи не найбільше серед мистецьких колективів народних та академічних хорів, ансамблів пісні і танцю, хор-ланок, які очолювали знані в республіці фахівці – І. Корсюк, М. Фенглер, А. Войцеховський, М. Дацик, М. Невірковець, О. Кривенчук, Ф. Васечко та десятки ін.

На Львівщині, натомість, краще розвивався хореографічний жанр. Принаймні ті мистецькі колективи, що функціонували там у 70 – початку

80-х років, принесли області славу саме як терену «хореографічного (Лише із конкурентних міркувань залишимо мистецьку деталізацію Львівщини. Утім, тема потребує справді фахового подальшого аналізу).

Подібна практика спостерігалася й на Волині чи Закарпатті, Житомирі чи Івано-Франківську. А різноманітні конкурси та фестивалі, що проводилися повсякчасно, лише підтримували їх високий мистецький рівень. Так само, як і численні «творчі лабораторії», що збирали художні керівники державних мистецьких колективів («ДУМКА», «Трембіти», Ансамблю пісні і танцю УРСР ім. П. Вірського та ін.) у регіонах із метою підвищення фахового рівня керівників аматорських гуртків на місцях.

Чимало аматорів згодом поповнили ці професійні художні колективи. Тогочасна Україна являла собою республіку з високою художньою культурою широкого загалу. І саме тому серед випускників художніх кафедр інститутів культури «до перебудовчого» періоду було стільки блискучих виконавців (вокалістів, інструменталістів), керівників художніх колективів, відзначених державними нагородами за справді значний внесок у розвиток вітчизняного мистецтва.

Для прикладу, лише Рівненський державний інститут культури закінчили особи, які за свою різнобічну мистецьку діяльність були відзначені почесними Державними званнями Народних артистів України (В. Зінкевич, В. Чепелюк, Б. Сташків); десятки з них стали Заслуженими артистами України, серед яких Б. Глипка, А. Маренич, Є. Корницький, Т. Мурашко, А. Попова, К. Плай, С. Шкільний, О. Дзюба, Н.-М. Фарина, О. Якимчук, З. Крет, П. Дука, А. Шеремет, М. Ладука, М. Ільницька, Іван та Марія Кавацюки, І. Сіпельніков, Ю. Раденко, Л. Колосович, В. Жданкин та багато ін., чимало – Заслужених діячів мистецтв України (М. Дацик, Л. Доронов, А. Грицан, Н. Крет та ін.), майже 50 заслужених працівників культури та освіти тощо, які справді піднесли вітчизняне мистецтво на належний рівень (головний балетмейстер Львівського національного театру опери та балету С. Наєнко, солісти цього ж театру В. Рижий, О. Дмитрієва та ін.), очолювали й очолюють обласні управлінські структури у сфері культури (Я. Мельник, Ю. Глеба, П. Давидюк, А. Грицан, М. Барановський, В. Черепуха, В. Лисюк, М. Приймак та ін.), районні відділи культури (В. Ковальчук, О. Жерелик, Н. Чорна,

В. Торчик, В. Дорошенко та ін.) або оригінальні мистецькі колективи («Срібна терція» – Б. Забута, «Веснянка» та «Весняночка» – В. Ковальчук, «Живограй» – А. Пастушенко, фольклорний ансамбль Сарненського районного БК – В. Торчик тощо), ВНЗ I-II рівнів акредитації – А. Черуха, П. Давидюк, С. Скрипник, Н. Грицишин, Р. Береза та ін., обласні наукові бібліотеки (В. Ярошук), музейні установи (М. Федоришин), об'єднання парків культури та відпочинку (О. Гамзюк, С. Кубів), або є керівниками різних навчальних структур: кандидати наук, доценти Н. Широкова, Д. Глеба (м. Москва), Б. Яськів (м. Рівне), В. Дрізо (м. Миколаїв), Г. Кутузова (м. Луцьк), А. Федорович (м. Житомир), П. Гутовський (республіка Польща) та ін. Власне на них і тримається не популярна зараз культурно-дозвілєва сфера.

Та й, власне, й нинішній Інститут мистецтв РДГУ теж значною мірою сформовано із колишніх випускників Рівненського державного інституту культури. Чимало з них, захистивши дисертації та одержавши наукові звання, очолюють кафедри та факультети вже РДГУ: кандидат педагогічних наук, професор В. Виткалов, професор С. Димченко, кандидати педагогічних наук, доценти М. Крет, В. Богатирьов, В. Жук, Г. Сілкова, Г. Власова (тепер – перший проректор НАКККиМ), Р. Дзвінка, С. Цюлюпа, або працюють тут на різних посадах (кандидати наук, доценти – Ю. Рибак, О. Трофімчук, Л. Савчин, Т. Черніговець, Т. Забута, Л. Черепуха, В. Тюска, доценти – М. Терлецький, Н. Шолудько, Б. Столярчук, Р. Цапун, С. Якимчук та ін.).

Ретроспективний аналіз тогочасної (70 – середина 80-х років) культурної практики Рівненщини, здійснений нами за матеріалами обласного архіву, також підтвердив високу ефективність роботи випускників Рівненського державного інституту культури у якості керівників художніх колективів та організаторів культурно-дозвілєвої діяльності загалом, про що неодноразово йшлося у наших публікаціях [21]. Але повернемося знову до подальшого аналізу ситуації, що склалася із мережею інститутів культури.

Від початку 90-х років по всій Україні вищі навчальні заклади будь-якого (а надто – з незнаною досі назвою) профілю почали засновуватися майже в кожному районному центрі, поступово знищуючи здорову конкуренцію в молодіжному середовищі. До того ж, переважна більшість населення через невдалі економічні реформи почала різко втрачати рівень свого добробуту. Навчання

в переважній же більшості закладів базувалося на контрактній основі, витримати яку часто було не по кишені пересічному українцю. Тому більшість абітурієнтів вже не прагнула навчатися так довго у середній спеціальній ланці (4 роки), щоб згодом ще п'ять років продовжувати цю справу в її вищій формі. Це призвело до падіння престижу і спеціальних музичних закладів загалом, і тим більше, інститутів культури. Тепер сюди (в інститути культури) йшли вже лише ті, хто не обтяжував себе семирічним навчанням у музичній школі та чотирирічним – у музичному училищі (ця невеличка група без особливих проблем вступала до консерваторій – там теж було не все гаразд із конкурсом абітурієнтів).

Тож основний контингент абітурієнтів інститутів культури від початку 90-х років – випускники середніх шкіл, що досить поверхово знайомилися з художньою культурою в умовах шкіл-студій, мистецьких гуртків клубної мережі (самодіяльності) тощо [16; с. 104] і фактично не володіли музичним інструментом на необхідному для навчання у спеціальному ВНЗ рівні.

Утім, навчальні плани інститутів культури й надалі «вдосконалювалися». Все більше вводилася нових дисциплін – переважно загально-гуманітарного профілю – «Цивільна оборона», «Безпека життєдіяльності», «Ділова українська мова», «Сучасні концепції природознавства», «Етична екологія» тощо; інші ж – дублювали шкільні дисципліни («Історія України», «Іноземна мова»), а загальна завантаженість студентів поступово зменшувалася за відповідними розпорядженнями профільного Міністерства освіти і науки, залишаючи обмаль часу для вивчення спеціальних (мистецьких) дисциплін. Проте, в умовах гуманітарного вищого навчального закладу спеціальними залишаються, врешті-решт, саме гуманітарні курси, адже вони й формують спеціальність, власне, фах!

Кращі представники викладацького корпусу колишніх художніх спеціальностей, потрапивши у вкрай несприятливу ситуацію (різке скорочення годин, відведених на індивідуальне вивчення мистецьких дисциплін, абсолютно не придатний до навчання, – тобто без спеціальної освіти абітурієнт, відчутна різниця в нових економічних умовах у заробітній платі для осіб без відповідних наукових ступенів та вчених звань, а їх було чимало тощо), почали залишати ці заклади.

Обмаль абітурієнтів на вже суто мистецьких спеціальностях, особливо музичних («Народні

інструменти», «Пісенно-хорове мистецтво») не давала можливості налагодити повноцінний навчально-мистецький процес (адже студенти не знали фактично музичної абетки в обсязі музичної школи та музичного училища) й створити повноцінні художні колективи для їхньої власної творчої самореалізації (Подібні процеси були притаманними і ДМШ). А це, у свою чергу, зробило не конкурентноспроможними на ринку праці випускників, різко зменшило конкурс до таких ВНЗ. До цього додався ще один негативний (з погляду організації спеціальної освіти) чинник.

Падіння «залізної завіси», інтернет, широке міжнародне спілкування, поїздки за кордон тощо зробило свою справу. Послухати (та навіть і побачити) будь-який професійний мистецький колектив перестало бути проблемою. А відтак відпало бажання в постійній праці в умовах самодіяльності, щоб досягти відповідного результату. Художній колектив перестав (переставав) виконувати свою функцію – художньої (до)освіти широкого загалу. На цьому тлі поняття «професійний (краще сказати – професійний) рівень» телебачення та відео поставило дуже високо.

Хоча в окремих випадках у навчальних закладах вдавалося створити та утримувати досить професійні навчальні художні колективи за рахунок зміцнення їх складу студентами музичних (культурно-освітніх) училищ, викладачів, створивши згадане вище культурно-мистецьке середовище. Утім, це були переважно вокально-хорові осередки, що не потребували особливих музично-теоретичних здібностей, знань, музичного інструментарію та технічного оснащення.

Та й мережа дозвілля, до якої планувався прихід цих випускників, на них вже не чекала. По-перше, вони не мали базової (культурно-освітньої) освіти, так необхідної для роботи саме у сфері дозвілля; ці дисципліни були просто виведені із навчальних планів; а по-друге, вони (випускники) не могли нічого цікавого запропонувати і як виконавці, адже переважна їх більшість опанувала репертуар, який не давав їм змоги виступати на сцені у якості соліста чи хоча б у складі інструментального гурту.

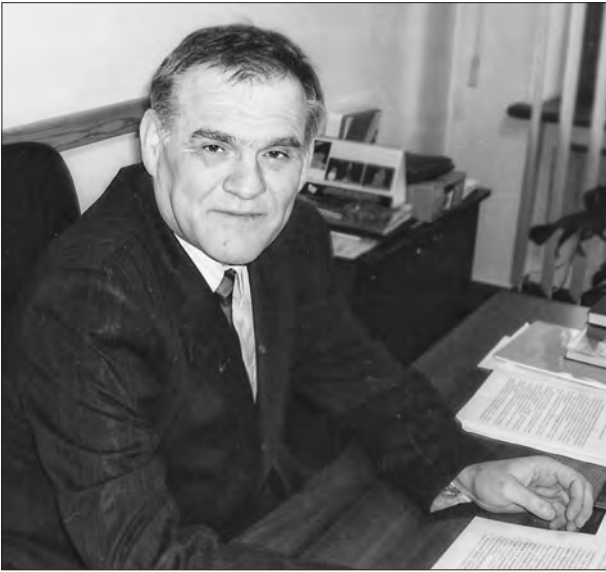
Очолювати мистецький колектив було їм теж складно, адже подібні навички не можна було здобути в умовах навчання у ВНЗ вже гуманітарного спрямування та без належної багаторічної практичної мистецької підготовки, про що вже йшлося вище.

Однак, окремі випускники, переважно амбітні молоді особи або ті, що не мали змоги за фінансового (або будь-якого іншого, переконливого) чинника вступати до столичних мистецьких закладів і розуміли важливість наполегливої праці, все ж досягали достатньо високих мистецьких результатів і в умовах вже оновлених інститутів мистецтв, заснованих при гуманітарних, гуманітарно-педагогічних тощо ВНЗ. Адже бажання щось робити самому у населення й надалі залишалось.

Хоча навіть у тій ситуації, що склалася, кращі умови у так званих інститутах мистецтв мала і має спеціалізація фольклорного спрямування із загального напрямку «Мистецтво», тобто та, студенти якої, при певній переорієнтації навчальних планів, змогли б бути справді корисними сучасній Україні. Йдеться про фахівців, здатних створити й підготувати до належного рівня фольклорний колектив, записати фольклорні чи будь-які інші зразки народної культури і відтворити їх у сценічному або автентичному варіанті.

Мають попит сьогодні також фахівці з організації масових (корпоративних) свят, різноманітних сімейних, родинних обрядів тощо. Їх охоче беруть до загальноосвітніх шкіл, середньої спеціальної освітньої ланки, де подібна практика теж має достатньо високий попит, адже саме школа сьогодні є важливим чинником відродження національної культури. Та й шоу-бізнес, який все активніше заявляє про себе сьогодні, теж потребує своїх професіоналів, яких теж повинні десь (!) готувати.

Певною мірою галузь культури забезпечують сьогодні випускники спеціальності «Культурологія», спеціалізації «педагог-організатор культурно-дозвілдової діяльності», однак їх кількість у загальному контексті фахової підготовки Інститутів мистецтв незначна (7–10 осіб щороку). Утім, навіть при такій кількості в академічних групах переважна їх більшість охоче працевлаштовується у систему освіти (загальноосвітні школи, ліцеї, середня спеціальна ланка), оскільки там є відповідна посада заступника директора з позашкільної роботи і організувати вільний час школяра сьогодні знову вкрай актуально та значно легше, ніж це робити в умовах напівзруйнованого культурно українського села (Крім того, дисципліна «Художня культура», що чимало часу існує у навчальних планах загальноосвітньої школи, частково забезпечується теж випускниками цієї спеціальності).

Я. Мельник. Начальник управління культури Рівненської облдержадміністрації

Тож розширення ліцензованого прийому на зазначену вище спеціальність певною мірою допомогло б у розв'язанні цього питання. Проте ці кадри готуються, скоріше, як організатори-методисти. Їх безпосереднє призначення – методична діяльність в управліннях (райвідділах) культури та туризму, центрах народної творчості тощо, а не робота з художнім колективом. А в багатьох ВНЗ (де є інститути мистецтв як структурні підрозділи), у рамках спеціальності «Культурологія» ця спеціалізація взагалі оминається навчальним закладом, зосереджуючись лише на підготовці «викладача теорії та історії культури», журналіста (!) тощо.

І суттєве підвищення сьогодні заробітної плати клубним працівникам, як бачимо, не веде автоматично до підвищення якості професійної діяльності. Клуби фактично ледь функціонують, оскільки не мають відповідного притоку сучасних творчих сил, підготовлених вже на новій базі.

Таким чином, сьогодні пошук «власного обличчя» у підготовці фахівців, здатних враховувати потреби ринку праці забезпечить, на нашу думку, і самим структурним підрозділам, що залишилися від колишніх інститутів культури, і їх випускникам подальше творче і яскраве життя.

Інакше кажучи, трансформація інститутів культури у республіці виявилася найбільш помітною саме у сфері вільного часу. Найбільш відчутного удару цей крок завдав сфері дозвілля, для якої вже не готувалися фахівці у ВНЗ. Випускники училися культури для здобуття більш високого рівня освіти

повинні були обирати інші спеціальності, куди їх могли приймати без особливих проблем. Тож сфера дозвілля вже на початку свого становлення ставала не перспективною. Для неї не готувалися кадри зі спеціальною освітою. До культурно-освітньої сфери (тепер її називають виключно сферою дозвілля) йшли лише поодинокі люди, які, як правило, не знаходили собі іншого застосування, або фанати. І сфера дозвілля почала занепадати.

Правда, сьогодні цей занепад на західноукраїнських теренах і Рівненщині зокрема, дещо уповільнюють місцеві кадри з ґрунтовною фаховою освітою та значним практичним досвідом або окремі ентузіасти, що не мислять свого життя без такої діяльності. Власне на них і тримається ця галузь.

В окремих регіонах (Рівненщина, Волинь, Тернопільщина) ситуація сьогодні не зовсім критична лише завдячуючи керівникам місцевих управлінь культури та туризму, що мають місцеве походження, а отже добре знайомі з культурними традиціями, тотожну освіту, значний досвід роботи і справді переймаються проблемами галузі, розуміючи її глибинну суть.

А люди без спеціальної освіти сьогодні, особби, що не володіють відповідними професійними навичками роботи у сфері культури, люди, в принципі малоцікаві пересічному загалові, не можуть запропонувати оригінальних програм діяльності установ, які б зробили наші заклади культури привабливими для сучасної молоді людини, яка живе в досить перенасиченому культурними й інформаційними благами, часто досить сумнівної якості, суспільстві і відчуває брак коштів не лише для занять у сфері дозвілля, але й для задоволення своїх елементарних побутових потреб. Її свідомість часто зайнята зовсім іншими думками і вивести її із цього стану працівнику, що не знає професійної абетки та, головне, не відчуває особливого бажання займатися подібними справами, вкрай важко.

Проте жадоба людини щось робити особисто у будь-якій сфері художньої культури, а не лише споживати культурний продукт, навіть достатньо високої якості, це постійно підтверджує. Свідченням чого є розквіт різноманітних занять у сфері декоративно-прикладного мистецтва, у ділянці з художньої обробки дерева, металу тощо, чіями виробами активно прикрашаються сучасні парки, сквери та установи. Цей вид художньої практики стає чимраз популярнішим, оскільки надає певного «шарму» ігровим майданчикам, громадським будівлям, невеличким приватним будиночкам

Перший склад Фахової ради з питань культури і мистецтв МОНУ.

м.Косів, коледж декоративно-прикладного мистецтва.

У першому нижньому ряду: проректор Львівської академії мистецтв проф. Б.Ф.Курліщук, проректор ХДАК проф. Кушнарєнко Н.М., ректор ЛАМ проф. Мисько Е.П., Президент Національної академії образотворчого мистецтва і архітектури проф. Чебикін А.В., проректор Київського держ. університету театру, кіно і телебачення проф. Кравчук П.І.; другий ряд: проректор КНУКіМ проф. Скнар О.І., І проректор ХДАК проф. Каністратенко М.М., ректор ЛДМІ ім. М.Лисенка проф. Крушельницька М.Т., проректор МАУП проф. Терно В.В., ректор Донецької консерваторії проф. Воеводін В.В.; третій ряд: проректор КНУКіМ проф. Безклубенко С.Д., ректор Інституту екранних мистецтв проф. Горпенко В.Г., проф. ЛДМІ ім. М. Лисенка Криштальський Р., доц. ХДАК Кравченко О.В.; четвертий ряд: зав. кафедри ДАКККіМ проф. Афанасьєв Ю.Л., зав. кафедри РДГУ проф. Виткалов В.Г., проректор ЛДАМ проф. Кравич Д.П., проректор НАОМіА проф. Криволапов М.

тощо. І ринкові відносини лише пришвидшують і стимулюють цей процес.

Однак, позитивним моментом для сфери слід вважати і згадане вже підвищення останнім часом заробітної плати працівникам галузі, що певною мірою вплинуло на престиж професії, заохотило прихід до неї молоді, принаймні кількісний склад абітурієнтів у Рівненському інституті мистецтв РДГУ на відповідній спеціалізації це переконливо підтверджує.

Сучасне життя пропонує певні шляхи розв'язання окремих проблем галузі, зокрема й кадрових, що можуть бути вирішеними за рахунок системи підвищення кваліфікації працівників.

В Україні кінця 70-початку 80-х років навіть за наявності трьох інститутів культури (Харків, Київ, Рівне) та однієї філії КДК у Миколаєві, що достатньою мірою забезпечували галузь культури і мистецтв фахівцями, враховуючи швидке старіння інформації і необхідність її постійного поповнення, – оновлення фахового рівня працівників галузі здійснював Київський інститут підвищення кваліфікації працівників культури, трансформований згодом (1998 р.) у Національну академію керівних кадрів культури і мистецтв (НАКККіМ, 2009 р.), де перепідготовка здійснювалася на двох рівнях – Інститут післядипломної освіти підвищує кваліфікацію керівних кадрів і

державних службовців галузі культури в межах України, а відокремлені структурні підрозділи здійснюють підвищення кваліфікації спеціалістів та керівників галузі в межах певних регіонів. Це давало можливість диференційовано підійти до організації навчального процесу, максимально враховувати місцеві умови та особливості, а також економно і ефективно витратити державні кошти на стимулювання праці працівників галузі.

У м. Рівному 1988 року згідно наказу № 14 від 8.01.1988 р. Міністерства культури УРСР на базі обласних курсів підвищення кваліфікації працівників галузі культури і мистецтв також було створено Рівненський факультет НАК-ККіМ. Його діяльність спрямовувалася на забезпечення підвищення кваліфікації спеціалістів галузі семи областей західного регіону України, а саме Рівненської, Волинської, Хмельницької, Тернопільської, Закарпатської, Львівської та Івано-Франківської. У 1988–1998 роках факультет діяв як відокремлений структурний підрозділ Інституту підвищення кваліфікації працівників галузі культури (згодом – НАКККіМ).

На сьогодні Рівненський факультет, залишаючись структурним підрозділом НАКККіМ (та кадровим – із художніх кафедр РДГУ), є єдиним ВНЗ у Рівненській області та й західному регіоні України загалом, що надає освітні послуги в системі підвищення кваліфікації працівників галузі. Щороку підвищення кваліфікації тут здійснюють понад 500 слухачів. Усе фінансування відбувається за рахунок бюджетних надходжень із Міністерства культури і туризму України.

Моніторинг рівня професійної компетенції працівників галузі західного регіону засвідчує про нинішню недостатню забезпеченість галузі фахівцями відповідного рівня кваліфікації. Зокрема, на Рівненщині з 3.884 працівників закладів культури та початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів вищу освіту за фахом, яка тлумачиться керівниками галузі досить широко, мають лише 1.530 осіб (39,4%), середню спеціальну – 1659 (49%), навчаються заочно 286 (7,4%) осіб. Переважна більшість фахівців має вік від 28 до 55 років – 2885 осіб (74,3%), пенсійного віку – 483 (12,4%); у віці до 28 років – 516 осіб (13,3%), що свідчить про необхідність оновлення кадрів, постійного підвищення їх фахового рівня [22].

Із метою забезпечення системного підходу у підвищенні кваліфікації працівників галузі куль-

Заняття в навчальній лабораторії ТЗН НАКККіМ. Фото

тури і мистецтв розроблено цільову комплексну програму, основою якої є реальна кількісна потреба у підвищенні кваліфікації працівників галузі на 2009–2013 роки. Перспективи розвитку Рівненщини у підвищенні кваліфікації спеціалістів галузі щорічно становить 640 слухачів у рік, що допоможе дещо покращити ситуацію, принаймні з юридичної точки зору такі працівники виконують усі настанови стосовно підвищення фахового рівня і залишаються й надалі працювати у галузі. Потрібно це лише законодавчо закріпити на відповідному рівні, як це існує, приміром, у системі ДМШ чи ВНЗ.

Тобто потреба у підвищенні кваліфікації працівників галузі є стабільною і постійно зростаючою, а по західному регіону вона наближається до 1.500 осіб на рік. Це, у свою чергу, забезпечує й кадровому складу факультету стабільну діяльність у майбутньому. Принаймні, організаційно-творчі підстави для цього є.

Однією із форм підвищення кваліфікації працівників культури, яка успішно реалізується в нашій області, є творчі лабораторії. Зокрема, лише у 2008 році обласним Центром народної творчості спільно із Рівненським факультетом НАКККіМ проведено творчі лабораторії майстрів вишивки та керівників фольклорних гуртів «Проблеми збереження, стан і перспективи розвитку дитячого фольклору Рівненщини», «Танцювальні майстерні» (для керівників хореографічних колективів області) та подібні заходи для режисерів аматорських театральних колективів Рівненщини під загальною назвою «Режисерський задум як ідейно-образне бачення вистави». Їх ефект виявився досить значним: оскільки фактично в

усіх цих заходах беруть участь не лише фахівці-практики, науковці м. Рівного, але й студенти інституту мистецтв РДГУ, які саме таким чином опановують мистецьку практику спільно із фахівцями їх майбутньої можливої сфери професійної діяльності. Вони (студенти) також демонструють своє бачення проблем та шляхи їх розв'язання у сучасних умовах. І саме такі заходи хоча б частково компенсують відсутність сучасної мережі підвищення кваліфікації, брак сталої фахової підготовки в керівників аматорської творчості в області, про яку йшлося вище.

Подібна практика в сучасних умовах не є достатньо ефективною, проте за повної відсутності мережі вищої спеціальної культурологічної освіти, вона залишається вкрай потрібним і дієвим засобом для функціонування галузі, принаймні її збереження до кращих часів.

А сьогодні художні спеціальності колишнього інституту культури розвиваються у складі вже інших освітніх структур Рівненського державного гуманітарного університету. Щось подібне відбувається і з мистецькими спеціальностями решти інститутів мистецтв регіону, як і України загалом, що функціонують при багатьох ВНЗ. Проте їх подальша структуризація і економічна доцільність цілком залежить як від держави, в особі двох профільних міністерств (культури та освіти і науки, молоді і спорту), місцевих органів влади, які певною мірою можуть забезпечити їх випускникам (при проведенні належного моніторингу кадрових проблем галузі) місця творчої самореалізації, так і від керівників та професорсько-викладацького складу цих закладів, який, при відповідній переорієнтації навчальних планів і програм зміг би забезпечити потрібність й високу конкурентоспроможність на ринку праці.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Виткалов В. Г. Українська культура. Сторінки історії ХХ століття: монографія. Вид. друге, уточнене та доповнене / Володимир Виткалов. – Рівне: Вертекс, 2004. – 640 с.
2. Михайлов Д. О. Рівненський культурно-освітній факультет Київського державного інституту культури / Д. О. Михайлов // Творчістю окрилені. Рівненському державному інституту культури – 20 років. – Рівне: Волинські обереги, 1999. – 402 с.
1. Михайлов Д. О. Рівненський культурно-освітній факультет Київського державного інституту культури / Д. О. Михайлов // Творчістю окрилені. Рівненському державному інституту культури – 20 років. – Рівне: Волинські обереги, 1999.
2. Динаміка підготовки фахівців (за спеціальностями) інституту культури за період 1979–1998 років // Творчістю окрилені. Рівненському державному інституту культури – 20 років. – Рівне: Волинські обереги, 1999. – С. 57–59.
3. О мерах по дальнейшему развитию самодеятельного художественного творчества: Постановление ЦК КПСС, 28 марта 1978 года // Справочник партийного работника. Вып. 19. – М.: Политиздат, 1979. – С. 361–365.
4. Опыт использования ЭВМ в исследованиях культуры. Социология культуры. Вып. 3. – М.: Научно-исследовательский институт культуры, 1976; Социология культуры. Принципы организации комплексного социологического исследования. Сб. науч. трудов. Вып. № 97. – М.: НИИК, 1980; Вопросы организации и методики комплексного исследования в области культуры села. – М.: МГИК 1981; Проблемы и перспективы развития советского клуба. Сб. науч. трудов. – № 138. – М.: НИИК, 1985.
5. Болотников И. М. Научное управление культурно-просветительными учреждениями / И. М. Болотников. – М.: Просвещение, 1976; Управление, организация и экономика культурно-просветительными учреждениями / Под ред. И. М. Болотникова. – М.: Просвещение, 1983; Вопросы экономической деятельности культурно-просветительных учреждений. Сб. науч. тр. – Л.: ЛГИК, 1984; Экономика и управление культурно-просветительными учреждениями. Сб. научных трудов. – Л.: ЛГИК, 1986; Экономические проблемы

Розділ II. Історичне підгрунття культурних процесів

- культуры и научно-технический прогресс. Сборник научных трудов. – Л.: ЛГИК, 1988; Проблемы оценки художественной самодеятельности (в практике работы жюри). Сборник научных трудов. Вып. № 89. – М., 1980; Экспертные оценки и восприятие искусства. – М.: НИИК, 1978 та ін.
6. Актуальные проблемы культуры и пути совершенствования высшего библиотечного и культурно-просветительного образования: межвуз. Сборник научных трудов. – М.: МГИК, 1981; Совершенствование подготовки кадров культурно-просветительной работы. Сборник научных трудов. – Л.: ЛГИК, 1983; Проблемы совершенствования профессиональной подготовки кадров и их закрепление в условиях перестройки культурно-просветительной работы: материалы Всесоюзной научно-практической конференции. Сборник научных трудов. – М.: МГИК, 1990 та ін.
 7. Социальные проблемы культуры современного села. Вып. 60. – М.: НИИК, 1986; Актуальные проблемы культурно-просветительной работы в условиях перестройки. Сборник научных трудов. – М.: МГИК, 1988; Человек и современный клуб: перестройка взаимоотношений: материалы Всесоюзной научно-практической конференции. – М.: НИИК, 1989; Совершенствование механизма управления культурно-просветительными учреждениями. Сборник научных трудов. – Л.: ЛГИК, 1989.
 8. Культурные интересы и запросы сельского населения. Пути их удовлетворения и развития средствами культурно-просветительной работы. Сборник научных трудов. – М.: МГИК, 1983 та ін.;
 9. Скарбничка масовика. – К.: Мистецтво, 1971; Книга клубного работника: методика, опыт, справочные материалы. – М.: Профиздат, 1976; Ибрагимов Г.И. Научные основы культурного развития современного села / Г.И. Ибрагимов. – М.: Просвещение, 1978; Менелюк Я.С. Учреждения культуры в небольшом городе и население: социально-демографическое исследование / Я.С. Менелюк, В.В. Сапонов, Л.Н. Федотова. – М.: Мысль, 1985; Николаев Г.Ф. Сельская централизованная клубная система / Г.Ф. Николаев. – М.: Профиздат, 1984; Культурно-массовая работа и трудовой коллектив: материалы Всесоюзного семинара. – М.: Просвещение, 1985; Проблемы централизации управления культурно-просветительными учреждениями. Сборник научных трудов. – Л.: ЛГИК, 1986; Жарков Н.Д. Организация культурно-просветительной работы. – М.: Просвещение, 1989 та ін.
 10. Художественная самодеятельность на предприятии. – М.: Профиздат, 1984; Художественная самодеятельность: традиции, мастерство, воспитание. Сборник научных трудов. – № 137. – М.: НИИК, 1985; Молодежь и культура. Проблемы досуга, художественного творчества, становления личности. Сборник научных трудов. – № 135. – М.: НИИК, 1985 та ін.
 11. Смирнова Е.И. Клубные самодеятельные объединения / Е.И. Смирнова. – М.: Просвещение, 1977; Смирнова Е.И. Теория и методика организации самодеятельного художественного творчества в культурно-просветительных учреждениях / Е.И. Смирнова. – М.: Просвещение, 1988; Каргин А.С. Самодеятельное художественное творчество: история, теория, практика / А.С. Каргин. – М.: Просвещение, 1989; Стрельцов Ю.В. Воспитательная работа в самодеятельном художественном коллективе / Ю.В. Стрельцов. – М.: Просвещение, 1988; Триедин В.Е. Клуб и свободное время / В.Е. Триедин. – М.: Профиздат, 1987 та ін.
 12. Прокофьев Ф.И. Художественное творчество масс в условиях развитого социализма / Ф.И. Прокофьев. – К.: Вища школа, 1978. – 387 с.
 13. Виткалов В.Г. Культурно-мистецьке життя волинського краю: за матеріалами Рівненського обласного державного архіву / В.Г. Виткалов // Актуальні питання вітчизняної та всесвітньої історії: наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Вип. 11. – Рівне: РДГУ, 2007.
 14. Виткалов В.Г. Культурний чинник як фактор духовного становлення молоді (на прикладі аналізу сфери дозвілля та системи вищої спеціальної освіти) / В.Г. Виткалов // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 11. – Рівне: РДГУ, 2006. – С. 96–107.
 15. О мерах по улучшению культурного обслуживания сельского населения: Постановление ЦК КПСС и Совета Министров СССР – 07.02.1978 г. – № 63 // Правда, 1978. – 7 февр.
 16. Кафедра культурології в структурі Рівненського державного гуманітарного університету: монографічно-довідкове видання / Виткалов В.Г., Виткалов С.В. – Рівне: РДГУ, 2009. – 235 с.
 17. Ясьмо В.Д. Кузня кадрів культури і мистецтв західного регіону України // Творчістю окрилені. Рівненському державному інституту культури – 20 років / В.Д. Ясьмо. – Рівне: Волинські обереги, 1999. – С. 37–59.

18. Див.: дискусію з цього приводу на сторінках журналів «Культурно-просветительная работа», «Клуб и художественная самодеятельность» та газети «Советская культура» за 1979–1985 роки.
19. Виткалов С. В. Волинські терени в історико-культурній ретроспективі: на прикладі аматорського мистецтва / С. В. Виткалов // Аркадія: культуролог. і мистецтвозн. журнал, 2009. – № 4. – С. 17–22; він же: «Художня ініціатива в краї: спроба реконструкції: за матеріалами Рівненського обласного державного архіву» / С. В. Виткалов // Актуальні питання культурології: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Історична Волинь і проблеми духовного відродження України». Вип. 9. – Рівне: вид. О. Зень, 2010. – С. 40–49 та ін.).
20. Поточний архів Рівненського факультету НАККіМ за 2008 рік та Основні статистичні показники діяльності галузі культури і туризму Рівненської області за 2008 рік. – Рівне, 2009. – 19 с.

2.5. ПОЧАТКОВА ТА СЕРЕДНЯ СПЕЦІАЛЬНА ЛАНКА ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ (ШКОЛИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ, МУЗИЧНЕ УЧИЛИЩЕ ТА ДУБЕНСЬКИЙ КОЛЕДЖ КУЛЬТУРИ І МИСТЕЦТВ РДГУ)

Школи естетичного виховання Рівненщини. Сьогодні в області функціонує достатньо потужний культурно-мистецький потенціал, представлений молодшою навчально-виховною ланкою, від якої багато чого залежить у становленні духовного чинника молоді держави – школи естетичного виховання, що включають до свого складу дитячі музичні школи, художні школи та школи мистецтв. Ця ланка складає добре підгрунття загальноосвітній мережі, оскільки утримує достатньо високий рівень сприйняття художньої культури і є певним показником художнього розвитку дитини. Саме вони започатковують перші кроки у мистецькій соціалізації дитини.

Станом на 1 липня 2011 року на Рівненщині діє 34 початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів, із них 23 дитячі музичні школи та філія Рокитнівської дитячої музичної школи у смт Томашгород Рокитнівського району, 9 дитячих шкіл мистецтв, 2 дитячі художні школи, учнівський контингент яких складає 9.323 осіб, що на 185 учнів більше, ніж минулого, 2010 року і на 919 осіб більше, ніж у 2008 році і на 1012 дітей більше, ніж у 2006 році [1; с. 10].

Педагогічний склад налічує 973 (1.179,2 педагогічних ставок) викладачів із вищою та середньою-спеціальною освітою [2], що демонструє сталу тенденцію до зростання у порівнянні, принаймні, із 2008 роком – на 63 співробітника. Незначний спад контингенту у 2011 році мають лише

Дубенська (–9), Деражненська й Оженинська (по – 3 кожна), Радивилівська (– 17) школи мистецтв.

Загалом наведена статистика є найвищим показником наявності як учнів, так і викладачів за останні 20 років [3; с. 3]. Це стосується і тенденцій в освітянській мережі області загалом.

Їх організаційно-художня діяльність постійно спрямовується на підвищення фахового рівня як викладацького, так і учнівського складу, підтвердженням чого є факт наявності в ДМШ № 1 та № 2 обласного центру учнівських симфонічних оркестрів. На базі ДМШ № 2 функціонує дитяча філармонія; організовано відділи сольного співу, хореографії, бально-спортивних танців, клас мандоліни, банджо. Відкрита студія звукозапису. Подібна філармонія функціонує й при Острозькій ДМШ.

Приміром, лише у ДМШ № 2 функціонують 26 художніх колективів, 19 із яких – учнівські (7 із них мають почесне звання «Зразковий» та три – «народний») і 7 – викладацькі.

Постійно вдосконалюється навчальний процес. У дитячій Художній школі м. Рівне впроваджено комп'ютерне викладання історії мистецтв, започатковано клас кераміки, обладнано майстерню муфельною піччю для випалювання виробів із глини.

Учні Рівненських ДМШ у 2011 році брали участь у культурно-мистецьких заходах всеукраїнського та міжнародного рівня, зокрема: міжнарод-

*Капела бандуристів «Джерельце»
Здолбунівської ДМШ. Фото 1993 р.*

ному конкурсі хорового мистецтва ім. О. Струве «Артеківські зорі» (ДМШ № 1 – I місце); міжнародному фестивалі-конкурсі «Алупка збирає друзів» («Полісяночка» – «Гран-прі»), «Джерельце» – II місце), міжнародному фестивалі хореографічних колективів «Дніпроданс» (м. Дніпропетровськ), всеукраїнському конкурсі хореографічних колективів «Ритми часу» (м. Львів), міжнародному конкурсі хореографічних колективів «Міленніум» (м. Полтава) («Етика» – I місце); а також у фестивалях, що відбулися у Німеччині (хор «Лукаш», тріо «Срібна терція», «Полісяночка», «Джерельце»); Всеукраїнському фестивалі театрального мистецтва «Від Гіпаніса до Борисфена» (м. Очаків, Миколаївської області); (молодіжний театр став лауреатом); регіональному фестивалі патріотичної пісні «Поліська січ» та Міжнародному фестивалі «Волинське літо» (с. Берестечко) (хор «Горинь» відзначений дипломом лауреата); Всеукраїнському фестивалі «Ритми часу» (м. Львів) («Діалог» – лауреат); хор «Ремісолька» – учасник Міжнародного фестивалю «На Івана, на Купала» (м. Більськ-Підляський, республіка Польща).

Крім цього, учні та викладачі Художньої школи міста брали участь у міжнародному фестивалі дитячого малюнку (м. Забже, республіка Польща).

Достатньо яскраві здобутки мають й вихованці школи естетичного виховання Рівненського району області, зокрема Зорянської школи мистецтв. Вони представляли мистецтво нашого краю на Міжнародних та всеукраїнських фестивалях, конкурсах та святах: фестивалі духової музики «Фанфари Ялти», ім. Василя Соколика – де зразковий аматорський духовий оркестр «Олександрія» посів I місце; українському фольклорному святі «Відлуння» у м. Видмінах (республіка Польща) – ансамбль народного танцю «Вербонька» Зорянської школи мистецтв та фольклорний ансамбль

«Джерельце» цієї ж школи; X Всеукраїнському фестивалі творчості дітей села «Селянські зірочки» у м. Генічеськ (два I-х місця, одне II і Гран-прі отримав дитячий ансамбль української пісні «Джерельце»).

Мають відзнаки на всеукраїнських фестивалях-конкурсах у 2010 році («Провесінь», м. Кіровоград), міжнародному україно-чеському конкурсі «Золоті зернята України» (м. Київ), III регіональному конкурсі молодих вокалістів ім. Миколи Копніна в м. Дрогобич й учні Кузнецовської, Острозької, Оженинської, Здолбунівської ДМШ.

Щороку, у лютому-квітні в місті Рівне проводяться обласні огляди-конкурси серед художніх колективів та окремих виконавців цих закладів. В аналізований період (2011 р.) сольне виконавство демонстрували 47 піаністів, 55 баяністів та акордеоністів, 67 бандуристів, 77 духовиків та виконавців на ударних інструментах [2; с. 3].

В олімпіаді з музично-теоретичних дисциплін взяли участь 58 учнів. Усього у творчих змаганнях брало участь 320 колективів (учнівських і викладацьких) та 350 окремих виконавців у різних жанрах. Загалом у цьому конкурсі було задіяно понад 5 тис. осіб [5]. За тематичними показниками кращими у хоровому жанрі традиційно відзначені:

У Рівненській ДМШ № 1 – хор учнів старших класів «Унісон» (кер. Н. Нікітіна) та хор учнів молодших класів (кер. О. Цибульська); хор учнів старших класів «Фантазія» ДМШ № 2 (кер. А. Косих), хор учнів молодших класів «Каммертон» (кер. О. Огонь), хор учнів старших класів «Глорія» Сарненської ДМШ (кер. Г. Пономаренко), дитячий хор «Фантазія» Зорянської ДІТТМ (кер. Н. Дем'янова), хори Дубенської (І. Хватаєва, В. Українець), Дубровицької (С. Панчук), Клеванської (кер. С. Яківчук, О. Єсип), Корецької (Л. Лисюк), Костопільської (Н. Бурнос), Кузнецовської (Н. Собіпан), Радивилівської (Л. Дуковська) та Степанської (Л. Боровик) шкіл.

Серед дитячих вокальних ансамблів кращими були: з Рівненської № 1 вокальний ансамбль учнів старших класів «Юність» (кер. Н. Нікітіна) та вокальний ансамбль учнів молодших класів (кер. О. Цибульська), вокальний ансамбль «Каммертон» Демидівської (кер. В. Бакун), вокальні ансамблі Зорянської «Веселочка» і «Капітошка» (кер. Г. Хшановська, Н. Дем'янова), ансамблі учнів старших і молодших класів Радивилівської (Л. Дуковська), учнів молодших класів Козинської (С. Мороз), вокальний ансамбль Клеванської

(І. Сапожник), вокальні тріо «Журавлина» Зорянської (О. Коник) і «Зоринка» Рівненської ДМШ № 2 (Н. Нікітіна), тріо хлопчиків Здолбунівської (О. Сачева), квінтет хлопчиків Рокитнівської (М. Родіонова) мистецьких шкіл.

Серед кращих учнівських оркестрів (ансамблів) народних інструментів, народної музики відзначені оркестри народних інструментів Рівненської ДМШ № 1 (кер. О. Приходько), Рівненської ДМШ № 2 (кер. П. Костенко), Березнівської (М. Ціпан), Володимирецької (В. Кухарчук), Демидівської (Л. Федорова), Дубровицької (Л. Годунко), Сарненської (Д. Августовський), ансамблі народних інструментів (народної музики) «Полісяни» Костопільської (Р. Стельмащук), Рівненської ДМШ № 2 (О. Остапова), Деражненської (Т. Кидюк), Оржівської (С. Ткач).

Також в огляді-конкурсі відзначені ансамблі гітаристів Березнівської (Т. Рябова), Демидівської (О. Москалюк), Костопільської (Ю. Петренчук), Кузнецовської (Г. Бобрук), Млинівської (С. Данилюк), Оржівської (А. Кардаш, В. Тищик), Сарненської (А. Ковальчук), двох Рівненських шкіл (Ю. Іванов, В. Гаврилюк), ансамблі домристів Здолбунівської (Т. Гірак), Сарненської (Л. Бакшаєва) та двох Рівненських шкіл (О. Савчук, І. Онофрійчук, Н. Гаврилюк), ансамбль балалаечників Сарненської (Ю. Алексєєв) музичних шкіл.

Високий рівень професійної майстерності за результатами останнього конкурсу продемонстрували й симфонічний оркестр Рівненської ДМШ № 2 (кер. Ю. Скрипник) та симфонічний оркестр Рівненської ДМШ № 1 (кер. Д. Кухарук).

Поряд із певними здобутками, що виявляються у продовженні навчання у ВНЗ різних рівнів акредитації, концертній практиці, в багатьох мистецьких школах області, відмічають інспектори управління [2; с. 4], традиційний клас скрипки відсутній взагалі, або занепадає, а отже виникає загроза для створення чи функціонування у майбутньому симфонічних та камерних оркестрів. Така ситуація характерна для Вербської, Демидівської, Зарічненської, Козинської, Мирогощанської, Мізоцької, Оженинської, Рафалівської, Степанської, Шубківської музичних шкіл, що становить майже 30% від усіх мистецьких шкіл області.

Варто відзначити й традиційно високу виконавську майстерність ансамблів скрипалів учнів молодших і старших класів Рівненської ДМШ № 1 (кер. Н. Соловійова, Т. Хилимон), скрипалів учнів молодших і старших класів Рівненської

*Ансамбль домристів
Здолбунівської музичної школи*

ДМШ № 2 (кер. В. Шевчук, І. Горбачук); ансамблів Березнівської (кер. Т. Михальчук, Г. Кобзаренко), Корецької (Т. Гичун), Дубровицької (Л. Конончук), Кузнецовської (кер. О. Алексєєнко, Д. Лук'янова), Млинівської (кер. М. Дубравська) музичних шкіл. Зріс також рівень виконавської майстерності, на думку членів журі, в учнів у ДМШ у смт Гоща, Квасилові, Клевані, Клесові.

Яскраві самобутні виступи продемонстрували фольклорні колективи багатьох районів області. Кращими, на думку журі, були «Уляночка» з Рівненської ДМШ № 2 (кер. І. Татарин), «Веретенце» Сарненської (Т. Юрцевіч), колективи Володимирецької (кер. Т. Мирончук та Я. Ошурко), Костопільської (О. Данильчук), Дубровицької ДМШ (П. Пасько), Кузнецовської (Ф. Гошук), Корецької (В. Васильчук) музичних шкіл.

Серед хореографічних колективів у номінації «народний танець» традиційно відзначаються ансамблі народного танцю Зорянської (кер. Б. Бунь), Дубенської (Л. Харіна), Рокитнівської (Т. Стрілюк), «Журавлинка» Костопільської (Л. Стрілецька) художніх шкіл; у номінації «сучасний танець» – колективи Мирогощанської (Л. Гороховська), Рівненської ДМШ № 2 (І. Лобода), Степанської (І. Торчик), «Мальви» Корецької (В. Мельнийчук) художніх шкіл.

Лише у вересні 2011 року вихованці шкіл мистецтв міста Рівного здобули 7 престижних мистецьких нагород на Міжнародному фестивалі «Славянський венец» у м. Кранево (Болгарія). Клас хореографії є сьогодні в Рівненській ДМШ № 2, Вербській ДМШ та Здолбунівській музичній школі.

Відзначено високий рівень мистецьких робіт й художніх шкіл м. Рівного (директор А. Марти-

*Перше приміщення Рівненської художньої школи.
Фото В. Луца*

*А. Мартиненко - директор
Рівненської художньої школи*

ненко) та м. Млинова (директор Ю. Довгалюк), а також відділів (класів) образотворчого мистецтва у Дубенській (викладачі М. Василенко, Б. Мельничук, С. Петрук, А. Табор, Б. Тимчак, В. Коваль), Мирогощанській (Е. Кудіна), Зарічненській (С. Веселовський, Т. Ломако, О. Миронюк), Костопільській (А. Сова, М. Дідовець, І. Шадрич), Радивилівській (В. Боярчук, І. Чубаєвський, О. Бельбас), Зорянській (А. Близнюк), Рокитнівській (М. Богданець) школах.

Клас образотворчого мистецтва відкрито й у Вербській музичній школі (Т. Ільчук).

Широко представлена у звітний період інструментальна музика й у виконанні викладачів. Від сольних виступів А. Кардаша (гітара) і О. Романішиної (фортепіано) – смт Оржів; І. Перескоцької (фортепіано) – смт Млинів до виконавців на духових інструментах: Г. Козійчук (труба) – м. Сарни; С. Шарко (кларнет, саксофон) – м. Кузнецовськ; А. Шах (валторна) – м. Здолбунів; О. Кожушко (сопілка), В. Бородейко (ксилофон) – м. Дубно й інструментальних ансамблів різноманітних складів (дует піаністів у Здолбунівській ДМШ – В. Матющенко і Н. Якубенко; у Дубенській (А. Терешкова та Л. Войцеховська); квартет бандуристок Кузнецовської ДМШ (кер. Л. Петрик), квартет духових інструментів у м. Володимирці (кер. М. Карпець); брас-квінтет Кузнецовської (кер. М. Дейнек); естрадний ансамбль Дубенської (кер. В. Кшивак) й ансамблів (оркестрів) народних інструментів: (ансамбль «Вулик» смт Оженин (кер. Т. Безюльов); ансамблі народної музики в м. Дубно (кер. С. Піддубник); смт Оржеві

(кер. С. Ткач); ансамбль народних музик Корецької (кер. В. Сидорчук); оркестр «Оберіг» Рівненської № 2 (кер. С. Мостовий); оркестр Кузнецовської музичної шкіл (кер. В. Кухарчук) [6].

Подібні результати засвідчують наявність фахового кадрового складу в мережі шкіл естетичного виховання та ефективне використання ним іновативних навчальних методик. Вони також демонструють наявність професійного кадрового резерву для середньої спеціальної ланки освіти в області.

А вирішення питання щодо створення умов для залучення до занять у школах естетичного виховання дітей із соціально-незахищених сімей, з обмеженими фізичними можливостями, забезпечення системи пілґ лише допоможе розширити контингент тих, хто бажає здобувати спеціальну освіту і має для цього відповідні здібності.

Дубнівський коледж культури і мистецтв РДГУ – одна з освітніх структур, що займається розв’язанням культурно-освітянських проблем на регіональному рівні від часу його створення.

Заснована у 1945 році як структура, що мала забезпечувати фахівцями районну ланку сфери культури, вона також чимало зробила у справі підвищення духовності населення краю, покращенні грамотності і культурної ситуації на Волині загалом.

Коледж, як і фактично вся освітня галузь, пережив численні реорганізації, залишившись сьогодні середнім спеціальним закладом (ВНЗ I рівня акредитації), що переймається підготовкою фахівців середньої спеціальної ланки сфери культури. Його основне завдання, виходячи із

*Дубнівський коледж культури і мистецтв
Рівненського державного
гуманітарного університету*

*Ансамбль народного танцю Дубнівського коледжу
культури і мистецтв РДГУ.
Керівник – Відмінник освіти України М. Яковенко*

*Народний ансамбль народної музики «Віночок» Дубнівського коледжу культури і мистецтв РДГУ.
Керівник – заслужений працівник культури України – О. Кривенчук*

статутних завдань, – забезпечення фахівцями «районної ланки сфери культури» та створення відповідної бази для подальшого навчання молоді у ВНЗ, про що вже йшлося у цьому розділі.

За час свого функціонування у згаданому закладі здобули освіту понад 12 тис. випускників, серед яких Б. Шарварко – Народний артист України, Лауреат Шевченківської премії, колишій Головний режисер Палацу культури і мистецтв

Україна (м. Київ); Ю. Савельєв – Заслужений артист України, режисер УкрЦирку; Народні артисти України В. Чепелюк та О. Трофимчук, Заслужені артисти України С. Школьніий (соліст Національного хору ім. Г. Верьовки), С. Коврига – солістка Національної хорової капели «ДУМКА» [7] та ін. Чимало з них, після завершення ВНЗ, продовжують свою діяльність й у педагогічній сфері Рівненщини (директор Інституту мистецтв

Рівненське державне музичне училище. Фото В. Луца

*Дитячий хор «Пролісок»
Рівненського державного музичного училища РДГУ. Керівник – Т. Рябоконт*

Заслужений діяч мистецтв УРСР, викладач Рівненського музичного училища Г.М. Гладко диригує оркестром. 1971 р. Фото К. Закалюка

РДГУ – проф. С. Шевчук, директор цього ж коледжу доц. А. Черуха), є керівниками художніх колективів Західної України.

Його мистецькі колективи (ансамбль народної музики «Віночок», народний ансамбль пісні і танцю «Душа», народний духовий оркестр, хор викладачів училища «Відродження», ансамблі народного, сучасного і бального танців, квартет баяністів «Гармонія» тощо) не лише забезпечували яскраве художнє життя місту, але й брали участь у численних гастрольних виступах в Україні та за її межами. Не менш ефективно функціонують вони і сьогодні.

Саме на випускниках цього закладу й тримається сфера культури і дозвілля Рівненщини упродовж десятків років.

Із 1999 року, за відповідним розпорядженням Міністерства освіти і науки України, коледж входить до складу Рівненського державного гуманітарного університету і продовжує ефективно виконувати свої функції, значно розширивши тематичний спектр спеціальностей.

Рівненське державне музичне училище було утворене 5 жовтня 1955 року наказом Міністерства культури УРСР № 671 із випускників

Київської, Львівської, Одеської державних консерваторій та Харківського інституту мистецтв, завдячуючи професіоналізму яких в області був започаткований новий підхід до розвитку професійного музичного мистецтва.

14 грудня 1998 року згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 1973 та спільним наказом Міністерства освіти України та Міністерства культури і мистецтв України від 14 січня 1999 р. № 15/14 училище увійшло до структури Рівненського державного гуманітарного університету.

За роки існування в училищі підготовлено понад 4.000 спеціалістів; 54 випускники мають почесні звання: 5 – Народних артистів України, 7 – Заслужених артистів України, 2 – Заслужені діячі мистецтв України, 21 – Заслужений працівник культури України.

Серед них: Володимир Андропов – академік, Народний артист Росії, головний диригент оркестру Большого театру (м. Москва); Євген Кухарець, Богдан Депо, Лідія Кондрашевська – Народні артисти України; Анатолій Бортнік, Галина Топоровська, Василь Пиндик, Тарас Денисюк – Заслужені артисти України; Вікторія Накорнеєва – Заслужена артистка Автономної республіки Крим; Олександр Тарасенко, Микола Дацик – Заслужені

*«Смига». Дитячий зразковий духовий оркестр Дубенської РДА.
Постійний учасник фестивалю-конкурсу духової музики «Сурми»*

діячі мистецтв, Петро Невірковець, Віктор Ковальчук, Микола Корейчук, Борис Забута – Заслужені працівники культури та ін. [8].

Серед його випускників – диригент Львівського національного театру опери і балету (В. А. Гарбарук), солісти Національних оркестрів України; чимало їх працює й в професійних мистецьких колективах далекого зарубіжжя.

Музичне училище є ініціатором проведення традиційного міжнародного конкурсу виконавців на духових інструментах «Сурми».

Його випускники – основний резерв Музичних академій України, а відтак – професійної сцени та педагогічного складу мистецьких навчальних закладів. Чимало з них по завершенню навчання залишилося працювати й на Рівненщині, зокрема й в РДГУ.

Випускники та студенти – лауреати й дипломанти найрізноманітніших мистецьких конкурсів з інструментальних видів мистецтва, що проводяться в Україні, країнах СНД та країнах далекого зарубіжжя (Франція, Болгарія, Угорщина, Німеччина, Польща, Ізраїль, Норвегія, Італія та ін.). Саме вони утримують у місті високий професійний мистецький рівень і є зразком для наслідування початковій мистецькій освіті.

В училищі функціонують оригінальні мистецькі колективи – ансамбль скрипалів (кер. – Ю. Чорнобай), академічний хор (кер. – О. Тарасенко), духовий оркестр (кер. – А. Кібіта) та Біг-бэнд (кер. – І. Данилюк) та ін.

На базі закладу постійно відбуваються престижні європейські мистецькі заходи – фестивалі-

конкурс духової музики «Сурми», ініціатором якого є Заслужений працівник культури А. Кібіта. Тут часто відбуваються концерти студентів багатьох музичних академій України, стаючи для них своєрідним мистецьким майданчиком професійного зростання та урізноманітнюючи художнє життя міста. Заклад є базою для перепідготовки і підвищення кваліфікації середньої мистецької ланки області – викладачів музичних шкіл, студентів інститут мистецтв.

Духовий та оркестр народних інструментів закладу «Древляни» – неодноразові лауреати Всеукраїнських та міжнародних конкурсів, ефективна навчально-виконавська база для становлення майбутніх професіоналів мистецтва.

Лише за останні 9 років 14 студентів цього закладу перемагали на престижних міжнародних та всеукраїнських конкурсах. Випускники училища радо приймаються до провідних оперних театрів, мистецьких колективів України та далекого зарубіжжя; мають свої художні осередки вони і в місті Рівному. Достатньо згадати вокально-інструментальне тріо «Срібна терція», яке чимало років приносить естетичне задоволення слухачам багатьох країн Європи, пропагуючи високу виконавську культуру; оркестр українських народних інструментів під керівництвом Б. Забути, дует баяністів чи фортепіанний дует із його колишніх випускників тощо.

(Більш детальна інформація про мистецькі успіхи закладу подана в основному тексті роботи).

Отже, проведений нами аналіз архівних джерел, спеціальної літератури та сучасної культурної

практики організації різних форм спеціальної художньої освіти на Рівненщині дає всі підстави стверджувати, що:

- витоки культурно-мистецького життя краю сягають 1783 року, коли в Палаці князів Любомирських (тодішніх правителів міста) почали організовуватися театральні імпрези, в яких брали участь і місцеві жителі;
- у радянський (повоєнний) період художня діяльність на теренах Рівненської області була представлена значною кількістю аматорських (самодіяльних) груп (вокально-хорового, інструментального й театрального) спрямування, театральних гуртків, які, крім суто політичних завдань, виконували значною мірою функції підвищення художньої освіти населення, урізноманітнення та художнього наповнення його вільного часу;
- в окреслений вище період у сфері художнього практики в краї й надалі домінує театральне аматорство, виникають численні експериментальні гуртки, нові форми культурного обслуговування населення – Театри народної творчості, народні колективи. Утім, їх фаховий рівень потребує професійних керівників, належної методичної діяльності, стимулюючи таким чином питання про заснування спеціального

вищого навчального закладу культурологічного спрямування в краї;

- заснування культурно-освітнього факультету Київського державного інституту культури у 1971 році, музичного училища (1960 р.) (м. Рівне) й культурно-освітнього училища (1945 р., м. Дубно) заклало добре підґрунтя для формування спеціальної культурологічної (культурно-освітньої) мережі освіти, створило потужне культурно-мистецьке середовище, сприяло формуванню кадрового корпусу, здатного очолити різноманітні мистецькі колективи, розгорнути інші форми культурно-дозвілдової діяльності, що забезпечили достатньо високий рівень духовності населення краю.

І сьогодні художні керівники аматорських колективів, колишні випускники Рівненського державного інституту культури, й надалі залишаються тією основою, на якій тримається культурно-мистецька практика регіону; початкова художня освіта в області (Школи мистецтв, художні школи, дитячі музичні школи) має достатньо потужний фаховий потенціал, здатний бути міцним резервом для вище названих навчальних закладів, залучаючи дітей до художньої практики, а також закласти основи виконавської мистецької діяльності та сприяти широкому естетичному вихованню підростаючого покоління.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Статистичний аналіз діяльності установ культури і мистецтв Рівненської області за 2006 рік. – Рівне, 2007. – 24 с.
2. Поточний архів Управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації за 2011 р.
3. Основні статистичні показники діяльності галузі культури Рівненської області за 2000 рік. – Рівне, 2001.
4. Щорічна підсумкова нарада педагогічних працівників Рівненщини: інформаційний бюлетень. – Рівне, 2011. – 29 серп.
5. Основні статистичні показники діяльності галузі культури і туризму Рівненської області за 2010 рік. – Рівне, 2011.
6. Звіт управління культури Рівненської обласної державної адміністрації на колегії Управління (2011 р.) // Поточний архів управління культури і туризму Рівненської ОДА за 2011 рік.
7. Коледж культури і мистецтв (м. Дубно) Рівненського державного гуманітарного університету: інформаційний буклет. – Дубно, 2009. – 21 с.
8. «50 років Рівненському музичному училищу Рівненського державного гуманітарного університету»: інформаційний буклет. – Рівне: Рівненська друкарня, 2005. – 16 с.;
9. Див., також численні відгуки на мистецькі заходи, гастрольну діяльність, бенефіси викладачів училища у періодичній пресі Рівненщини за 2000–2011 роки.

РОЗДІЛ III.

КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ РІВНЕНЩИНИ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

3.1. ПАМ'ЯТКИ АРХІТЕКТУРИ (ЗАМКИ, МОНАСТИРІ ТА ЦЕРКВИ) КРАЮ

Вивчення культурно-мистецьких процесів, що є складовою розвитку будь-якої держави чи регіону, передбачає ознайомлення зі специфікою цього регіону, адже ментальність населення, форми його поведінки, традиції, що склалися у ставленні до того чи іншого виду художньої діяльності, специфіка організації художньої освіти у краї тощо є важливим чинником, що визначає тенденції подальшого розгортання цих процесів. Тож починаючи цей аналіз, доцільно звернутися до розгляду специфічних особливостей Рівненщини.

Українське Полісся є регіоном, що зі сходу на захід простягається всім північним краєм України і разом із суміжним Білоруським Поліссям та Брянсько-Жиздринським Поліссям у Росії, Люблінським Поліссям у Польщі належать до однієї із специфічних історико-етнографічних областей слов'янського світу – Полісся. За однією із гіпотез на території зазначеного регіону (в басейні ріки При'пять) з'явився осередок слов'янської прабатьківщини.

Слід також відзначити, що на поліських землях, за даними багатьох дослідників, людина оселилася ще за доби палеоліту, адже археологами були знайдені стоянки віком понад 100 тис. років поблизу с. Городища Черняхівського району на Житомирщині.

Назва Полісся, як географічне визначення конкретної території в Східній Європі, має давнє

походження і зустрічається вже в працях першого слов'янського історика Геродота.

У Галицько-Волинському літописі (під 1274 рік) розповідається про князя Мстислава, який воював на Поліссі.

Це поняття вживають і польські історики XV–XVI століття (Я. Длугош, М. Стрийковський). Щоправда різні автори позначали цією назвою неоднакову за обсягом територію – зменшували її або розширювали її межі в залежності від політичних орієнтацій та інших, переважно політико-ідеологічних чинників. Різне окреслення поліського історико-етнографічного регіону мало місце і в XIX столітті. Та й досі це питання остаточно не з'ясовано.

Сутність назви ймовірно споріднена зі словом ліс (лісисто місцевість, або та, що знаходиться біля лісу). Залучаючи до аналізу данні порівняльного мовознавства, вчені звертають увагу й на балтійський аналог назви, що означає в литовській і латинській мовах характерний для Полісся болотистий ландшафт, багnistий ліс. Тому цілком вмотивованою є думка про балтсько-слов'янську спільність кореня цієї назви.

Українське Полісся, згідно із сучасним етнографічним районуванням, на півночі межує з Білорусією і охоплює північні райони Волинської, Рівненської, Житомирської, Київської, Чернігівської та Сумської областей. У західній частині до нього історично та на основі мовно-

етнографічних даних належить південна смуга Брестської області (нині у складі території Білорусі) і Підляшшя (нині у складі республіки Польща). Південна етнографічна межа українського Полісся визначається приблизно територією, розташованою від Західного Бугу і далі на схід за умовною лінією північніше міст Володимира-Волинського, Луцька, Рівного, Новоград-Волинського, Житомира, Києва, а на Лівобережжі – Ніжин, по річці Сейм до сучасного кордону України з Росією у Курській області.

Залежно від розташування Дніпра, українське Полісся поділяється на Правобережне і Лівобережне. Відповідно до цього поширені назви Східне і Західне Полісся. Західне називають також прип'ятським, Східне – наддеснянським. У науковій літературі зустрічається й поділ Полісся відповідно до адміністративного районування, що склалося: в минулому – на Волинське, Київське, Чернігівське (за назвою губерній); а в наш час – Волинське, Рівненське, Житомирське, Київське, Чернігівське (за назвами областей).

Історичною долею населення українського Полісся з давніх-давен тісно пов'язане з іншими регіонами України, суміжними з Білорусією та Росією, що вплинуло відповідним чином і на характер його культурного життя. Етнографічна східнослов'янська спорідненість цього регіону має глибоке коріння, що сягає праслов'янської минувшини, часів формування старокиївської держави. Вона ґрунтується на активній участі жителів різних його частин у козацько-селянських війнах, національно визвольних змаганнях українського народу та на жвавих економічних і культурних стосунках.

Характерною рисою традиційно побутової культури краю є те, що вона зберегла чимало архаїчних елементів, що свідчить про її певний консерватизм. Культурні традиції, таким чином, не однаково розвивалися на всій території Українського Полісся. У різних місцевостях вони відзначаються значними регіональними особливостями. Походять вони очевидно з часу розселення тут різних племен (літописних волинян, древлян, дреговичів, житичів та ін), від приналежності різних частин Полісся після розпаду Київської Русі до різних державних політичних утворень, переорієнтацій і змін господарсько-економічних і культурних відносин, особливостей міжетнічних контактів, певної природної ізоляваності цього краю. Отже, саме традиційна народна побутова культура Полісся в

сукупності регіональних її різновидів і місцевих своєрідностей є певним феноменом, що комплексом характерних рис відрізняється від інших етнографічних регіонів України.

Відомий дослідник народно-культурної проблематики Ю. Лашук, аналізуючи культурно-мистецькі традиції краю, наголошував, що оцінюючи стан народного мистецтва та художніх промислів українського Полісся, треба мати на увазі той факт, що вони сформувалися в умовах натурального господарства і досі зберігають живий контакт між виробником і споживачем та певну стильову чистоту. Тому втручання у спрямування цього процесу, зокрема й народних промислів та їхній подальший творчий розвиток мають здійснювати лише художньо освічені і етнографічно грамотні фахівці [а]1.

Рівненщина розташована в північно-західній частині України і займає площу у 20,1 тис. кв. км, що складає майже 3,3% загальної території держави і межує з Житомирською, Хмельницькою, Тернопільською, Львівською, Волинською областями України та Гомельською і Брестською – республіки Білорусь.

Сучасна територія Рівненської області належить до однієї з найдавніших земель нашої держави. Археологічні розкопки та історичні джерела свідчать про те, що згадана територія в різні періоди була заселена племенами, що стали спадкоємцями зарубинецької й черняхівської культур VI-VIII століть, а також слов'янськими племенами – волинянами і дулібами.

На початку XV століття починається процес кристалізації української народності, що супроводжується формуванням й оригінальної культури та мистецтва, зокрема й архітектури. І вже до кінця XV – початку XVI століття розвиток економіки і культурної творчості українських, у т.ч. й волинських теренів активно просувається вперед.

У XIV–XV ст. на терени України, як і на Волині загалом, поширюються готичні впливи. Появі елементів готики сприяли не лише зв'язки із країнами Західної Європи, але й те, що в Західній Україні будується чимало католицьких костельів у готичному стилі, який поширюється через Краків, Закарпаття, Пряшів, Бардіїв. Утім, латинські костьоли сліпо копіювали готичні зразки, тоді як у православних церквах помітне прагнення до пристосування готичного стилю до власних культурних традицій [2, с. 244].

Рівненщина, як і фактично кожна із областей західноукраїнського регіону, має достатньо потужну культурно-мистецьку інфраструктуру, яка, при належному її фінансуванні та вирішенні інших організаційно-правових питань, дасть змогу перетворити цю область у достатньо привабливий фінансово-культурний центр, здатний суттєво вплинути на зміну демографічної ситуації, а також значно збільшить кількість молодого працездатного населення. Такий підхід, на нашу думку, певною мірою змінить і загальну культурну ситуацію в краї, сприяючи формуванню відповідного духовного клімату для молоді, що навчається у загально-освітніх школах та ВНЗ різних рівнів акредитації. А це, у свою чергу, стане необхідним важелем для вирішення питань підвищення політичної, економічної тощо культури населення і швидкого розв'язання проблем державного будівництва тощо. Рівненська область, як і Україна загалом, може значно покращити свій інвестиційний клімат саме завдяки акцентуванню уваги на культурно-мистецьких аспектах, природно-кліматичних умовах тощо, адже сучасний світ все більше уваги приділяє останнім часом питанням культурно-дозвілєвого спрямування, таким чином реагуючи на збільшення вільного часу та покращення власного добробуту. Знайомство населення з пам'ятками культури не лише збільшує бюджет країни, робить її економічно стабільнішою, але й певною мірою зближує різні культури та етноси, як носіїв цих культур.

Починаючи її аналіз, звернемо увагу на пам'ятки архітектури й містобудування, з якими перш за все зустрічаються гості краю і в яких збережено не лише мистецькі здобутки певних епох, але й певною мірою відтворено ментальність мешканців, рівень їх художньої культури, естетичних смаків тощо. Місцеві архітектурні пам'ятки втілюють кращі творчі досягнення народу у вигляді неповторних споруд цивільної, оборонної і культової архітектури і часто не мають аналогів у світовій практиці. Саме ці пам'ятки дають достатнє уявлення про освіту й уподобання, патріотизм, напрями й форми міжкультурних контактів її творців. Вони цікаві також і тим, що надають змогу переконатися у швидкому розгортанні будівельної справи на українських теренах у після монгольський період, добу перебування нашого народу під культурно-політичним впливом Литви та Польщі. Це будівництво переконливо демонструє той ракурс, з якого можна побачити, яким

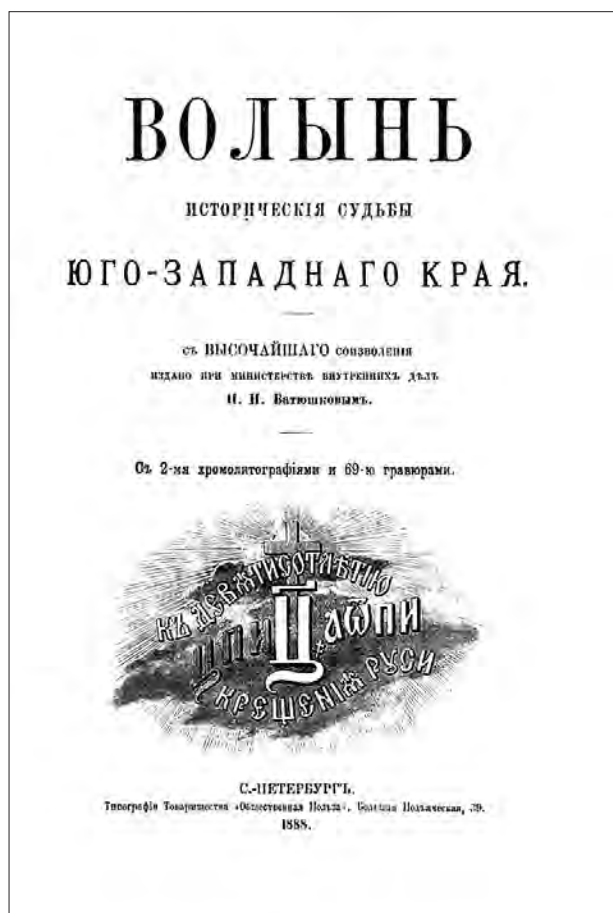
чином та якими шляхами на українських землях адаптується європейська будівнича система, що поклала початок співіснуванню на західноукраїнському ґрунті двох орієнтацій та двох архітектур.

Тож починаючи цей аналіз, відзначимо, що перші дослідження оборонного будівництва (а саме із нього й починалася історія містобудівельної справи на українських теренах) започатковано наприкінці XIX століття мистецтвознавцем Ю. Дуткевичем та етнографом А. Прусевичем, які провели великі обсяги дослідницьких робіт, залучаючи й архівні матеріали польських архівних установ для опису фортифікаційних споруд старовинних міст Луцька, Володимира-Волинського, Олики, Клевая, Ізяслава, Острога, Корця. І хоча при цьому згадані дослідники фактично не зробили жодного мистецтвознавчого чи культурологічного аналізу, применшувати важливість їх діяльності у справі збереження культурно-мистецької спадщини було б недоречно. Принаймні ці описи стали важливим відправним моментом для подальших досліджень.

Із наукових джерел про пам'ятки Волині, підготовлених і опублікованих до 1917 року, збережених залишилося також небагато. Із тих, що являють певну історико-культурну цінність і часто використовуються фахівцями, слід згадати різнопланові розвідки (часто не мистецтвознавців, а просто не байдужих до культурної пам'яті осіб) О. Фонтинського, С. Каретнікова та Є. Вітте, етнографа С. Кордасевича, священика А. Сендульського.

Історик Б. Стеллецький ще у 1910 році навіть видрукував невеличке дослідження про замок у містечку Клевани. Утім, аналізуючи залишене попередниками, слід звернути увагу й на наступне.

Друга половина XIX століття, як відомо, увійшла в історію світової цивілізації загалом та української культури зокрема, як час поглибленого вивчення вітчизняної історії, звернення науковців переважної більшості галузей гуманітарного знання до своїх витоків, спроб реконструювати своє минуле. Свідченням цього стало проведення чималої кількості археологічних розкопок, широке оприлюднення фольклорних збірок із глибокими культурологічними вступами, активне вивчення мистецької спадщини в усіх її проявах, а згодом появи фахових публікацій і самих митців, і власне, мистецтвознавців стосовно стильових ознак вітчизняних культурних надбань, характеристики окремих мистецьких напрямів, їх культурного контексту тощо. Особливо це

*Титульна сторінка книги М. Петрова
“Волынь. Исторические судьбы Юго-Западного
края”. – СПб., 1888.*

Микола Петров

стосувалося вивчення зруйнованих пам'яток чи їх окремих збережених частин.

Грунтовні археологічні дослідження у той час проведено і на Волині Є. Дворницьким, у результаті чого з'явилася низка його публікацій (1887 р).

На окрему увагу заслуговують праці М. Петрова, а надто його діяльність, спрямована на публікацію ґрунтового видання «Памятники русской старины в западных губерниях империи» у 8 випусках (1868–1885 рр.), започаткованого відомим офіційним російським історіографом П. Батюшковим. Перші 4 випуски збірки присвячено старожитностям Волині – Острогу, Овручу, Луцьку і Володимир-Волинському [3, с. 212].

Упродовж 1886–1887 років М. Петров разом із П. Батюшковим здійснили експедицію до Волинської губернії, результатом чого стало опрацювання чималої кількості матеріалів губернських установ, систематизація спадщини місцевих

дослідників – А. Сендульського, В. Перогівського, С. Барановського, А. Братчикова, Л. Рафальського, Г. Оссовського та ін., проведення численних консультацій із краєзнавцями, зокрема М. Теодоровичем, теж відомою постаттю серед дослідників культурно-мистецького чинника наших земель. Це мало непересічне значення для підготовки майбутніх праць з історико-краєзнавчої проблематики Волині, Холмщини і Підляшся, що підтверджують окремі листи відомих діячів краю, збережені у фонді Інституту рукопису Національної Бібліотеки України ім. В. Вернадського НАНУ [4].

Згадаємо також у цьому контексті його працю «Волынь. Исторические судьбы Юго-Западного края», написану за результатами експедиції з П. Батюшковим та тривалої роботи в архівах Москви, Києва, Варшави, що також мала непересічне значення для вивчення історико-культурної спадщини краю. Саме М. Петров продовжував

підкуватися про вивчення, збереження і реставрацію пам'яток і чимало зробив у цьому плані [3, с. 211].

У 1864 році з'явився перший том історико-краєзнавчої праці «Волинь під оглядом статистичним, історичним і археологічним», відомого польського дослідника Тадеуша Єжи Стецького, який започаткував дещо інший погляд на історико-культурну спадщину Волинського краю, розширив уявлення про пам'ятки історії та культури на достатньо високому науковому ґрунті. А через 16 років (1880 р.) цей же автор у Варшаві друкує достатньо повну інформацію й про наше місто – «Miasto Równe» (про результативність його діяльності в краї йшлося в матеріалах I Всеукраїнської науково-практичної конференції «Історична Волинь і проблеми духовного відродження України», опубліковані у зб. «Актуальні питання культурології»: наук. зап. наукового товариства «Афіна» кафедри культурології РДГУ. Вип. 8. – Рівне: О. Зень, 2010) [5].

Чимало цікавої інформації про волинські терени публікувалося і в різноманітних енциклопедичних, довідкових виданнях Російської імперії другої половини XVIII століття, коли у всій Європі посилювався інтерес до своїх витоків. На наших землях цю справу акумулювало засноване при Київському університеті св. Володимира (1845 р.) Російське Імператорське Географічне товариство (РІГТ), члени якого багато чого доброго зробили для вивчення культурної спадщини Волинського краю. Свідченням цього стала поява різнопрофільної, справді наукової літератури. Згадаємо, хоча б у цьому зв'язку «Географическо-статистический словарь Российской империи» (1873 р.), «Материалы для исследования Волынской губернии в статистическом, этнографическом, сельскохозяйственном и других отношениях» (Київ, 1869 р.). Сюди ж слід віднести й подібні матеріали, підготовлені відомим етнографом, фольклористом, громадським діячем, активним членом РІГТ, родовідні корені якого пов'язані з Млинівським районом сучасної Рівненщини, П. Чубинським. Шість томів його «Праць етнографічно-статистичної експедиції в Західно-Руський край» (1872–1879 рр.) є вагомим внеском у розробку зазначеної нами проблематики і сьогодні становлять цінність для дослідників регіональної культури.

А відомий археолог В. Антонович, учитель М. Грушевського, у 1900 році опублікував навіть

Павло Чубинський

археологічну карту Волинської губернії, де було розміщено й значний інформаційний (текстовий) матеріал, що сприяв подальшій систематизації культурно-мистецької спадщини краю.

На зламі століть теж відбуваються суттєві зрушення у суспільній свідомості, свідченням чого є різкий стрибок у розвитку промислового виробництва, яке починає розвиватися на індустріальній основі. З'являються нові його галузі, прискорюються темпи науково-технічного процесу, що, врешті-решт, призводить до науково-технічної революції, яка засвідчує факт вступу світової спільноти у добу глобалізації.

Стрімко зростає число об'єктів, що вивчаються, а відтак з'являються нові методи пізнання. Виявляються зв'язки між біосферою і соціосферою. Формується концепція ноосфери (В. Вернадський). Світ виявляється живим організмом.

У той час виникає й нова суспільна верства – науково-технічна інтелігенція, формуються політичні партії, що мають відповідні програми.

Тож і в зазначений період на українських теренах відчувається велике бажання відтворити людські здібності, розум людини у відповідних культурних пам'ятках, вивчати свій родовід тощо, а революційні зміни, що охоплюють Російську і Австро-Угорську імперії лише форсують цей процес і надають реальні можливості здійснити задумане. Україна поступово втягується у вир загальноєвропейської політичної боротьби, дещо відсуваючи на другий план питання кропіткої дослідницької роботи. При цьому історико-культурна проблематика в черговий раз романтизується.

Чимало доброго було розпочато в обраній нами для розгляду галузі і в період 20-х років ХХ століття, відомий в історії як «Новаторські 20-ті», що стали періодом національно-культурного відродження. Саме тоді на хвилі політики українізації, започаткованої ще урядом Центральної Ради на чолі з М. Грушевським, було багато зроблено у справі розбудови національної складової та закладено міцні підвалини для майбутнього культурного поступу. І хоча дії керівників різних урядів (та відповідальних безпосередньо за питання, що є предметом нашої уваги) Української Народної Республіки особливо не поширювалися на західноукраїнські терени, все ж покращення ситуації з вітчизняною культурно-мистецькою проблематикою в центральній Україні стало очевидним. Тим більше, що і М. Грушевський, І. Огієнко, В. Винниченко, Дмитро і Володимир Дорошенки та інші члени урядів УНР, як і їх «команди» на місцях, залишалися людьми, не байдужими до цієї справи і сприяли всіякому її покращенню та збереженню. Особливо у цьому напрямі відзначився уряд Директорії, який, незважаючи на край несприятливу для себе ситуацію, неодноразово звертався до населення з метою утримуватися від вивезення (продажу) культурно-мистецької продукції за кордон, намагався викупити у населення предмети, що становили значний мистецький інтерес.

Його представники організовували навіть по багатьох містах спеціальні курси для пересічних громадян із метою набуття відповідних навичок мистецької охоронної діяльності і досягли чимало у збереженні пам'яток історії та культури. До того ж, чимало відомих культурно-мистецьких діячів Західної України брали безпосередню участь у закладанні підвалин нової держави, викладаючи у новостворених навчальних закладах чи надсилаючи свої наукові розвідки до періодичних видань,

чи займаючись безпосередньо іншими питаннями культурного будівництва [6].

Однак часті зміни урядів, постійні втручання «північного сусіда» у справу становлення української державності, невисокий культурний рівень громадян (75% населення Києва станом на 1917 рік було неписьменним) та й відсутність часто порозуміння серед самих українських політиків-керівників, організаційно-фінансові проблеми тощо, не дали змоги повною мірою вирішувати зазначені питання. Проте спроби відродити власну державність і в контексті цього зайнятися питаннями повноцінного культурного будівництва, надзвичайно позитивно вплинули й на дослідників Західної України, де питання вивчення цієї спадщини, окрім усього іншого, мало ще й яскраво забарвлений політико-ідеологічний контекст.

Незважаючи на несприятливий у культурно-політичному плані період 30-х років, відсутність державної підтримки, ставлення до пам'яток історії та культури виключно з позицій панівної ідеології, дослідження у цьому напрямі продовжувалися, не полишаючи бажання акцентувати увагу і на мистецтвознавчих питаннях.

І як результат – архітектор Л. Маслов у часописі «Наша культура» (1937 р.) публікує декілька наукових розвідок про архітектурні споруди Волині, а роком раніше відомий археолог й громадський діяч краю О. Цинкаловський у збірнику «Життя і знання» подав на розгляд читача археологічну характеристику найстаріших культових споруд Волині, включаючи й описи деяких її монастирів.

У той же час, як стверджує сучасний дослідник цього виду мистецтва, проф. О. Лесик [7, с. 12], більшість архітектурних споруд Волинських теренів згаданими науковцями була описана досить тенденційно. Приміром, на його думку, ці автори переконують, що західноєвропейські стилі (ренесанс і бароко) з невеликим запізненням повторюються у пам'ятках волинських майстрів без власних нововведень і доповнень. А такі твердження, на думку згаданого вище дослідника, суперечать реальним історико-культурним фактам. Адже на всіх етапах розвитку національної культури українські професійні зодчі і народні майстри творчо використовували та переосмислювали стильові зразки сусідніх народів, при цьому повною мірою враховувалися й націо-

нальні композиційно-просторові особливості архітектури та архітектурно-будівельні традиції.

І все ж, як бачимо, фундаментальних праць про містобудівельну справу Волині в Україні не було. А ті окремі розвідки цього спрямування що друкувалися, доходили до читача переважно польською мовою через перебування українських теренів у складі Польщі та Австро-Угорщини і носили переважно описовий, а не мистецтвознавчий аналіз, концентруючи увагу на етнографічному або побутовому чиннику.

У подальшому, у зв'язку із накопиченням значного фактографічного матеріалу та появою професійних мистецтвознавців, а головне, – послабленням ідеологічного тиску на тих, хто займався вітчизняною проблематикою, з'являються й перші праці, мета яких узагальнити попередні здобутки цього плану, акцентуючи увагу на самотності української архітектури. І саме тоді починають проводитися значні планові реставраційні роботи.

Радянське мистецтвознавство також не оминає подібну проблематику своєю увагою. Проте напрями наукового пошуку тут були дещо специфічними і строкатими. На теренах радянської республіки до 1930 року (часу політичного процесу над міфічною Спілкою визволення України) подібні питання набували справді великої актуальності і підтримувалися державою та її науковими структурами, зокрема Всеукраїнською академією наук (ВУАН – УАН), у складі якої археологічна галузь була чи не найактуальнішою, принаймні за кількістю опублікованого.

На західних теренах також ще зберігали свій високий науковий рейтинг фахівці, об'єднані в Науковому Товаристві ім. Т. Шевченка. Тому їхня творча праця була активною фактично до вересня 1939 року.

І саме у Львові, починаючи з 1896 року, Археологічна комісія, очолювана І. Франком та М. Грушевським, започатковує друк чималої кількості матеріалів до історії України в однойменному («Археологічний вісник») науковому збірнику.

А загалом довоєнна проблематика українського мистецтвознавства характеризується працями достатньо визнаних дослідників – С. Таранушенка, Н. Холостенка, П. Юрченка. І для праць згаданих авторів, і для інших, не менш знаних науковців, характерною стає не лише дослідницька діяльність стосовно історико-культурного контексту, але й ґрунтовні роботи на власне

самих об'єктах, що надає майбутнім публікаціям відповідного фахового рівня, конкретики. Українська архітектурна проблематика цієї доби стає бажаною й на сторінках провідних радянських фахових видань.

Повоєнний період вивчення історико-архітектурної проблематики України (принаймні тієї, що не викликала особливих заперечень із боку радянської держави) засвідчив комплексний підхід до її розв'язання із широким залученням спеціалістів різних галузей знання – етнографів, краєзнавців, істориків, філософів тощо, що певним чином «вмонтувало» їх дослідження у широкий культурологічний контекст. Тож саме цей період вирізняється появою перших ґрунтовних розвідок Ю. Асєєва, С. Безсонова, Б. Возницького, Г. Логвина, Ю. Нельговського, В. Овсійчука, В. Савченка, П. Юрченка та ін., які й сьогодні не втратили своєї актуальності і становлять зразок високого наукового авторитету. Аналізуючи їх доробки, слід відзначити, що ці особистості повернули Україні минулу славу країни самотнього зодчества.

Ставлення до культурно-мистецької спадщини 70–80-х років минулого століття складає окрему, достатньо сумну, сторінку вітчизняної історії. Чимало її оригінальних вітчизняних зразків було розпорошено по різних відомствах, знищено свідомо або через недбалість, недолугість відповідальних за це осіб, опинилося у приватних колекціях, часто за межами республіки. Стосовно ж архітектури, то і вона постраждала чи не найбільше. Значна кількість цих пам'яток була знята з державної реєстрації, а отже припинилася їх охорона, реставрація чи будь-яка інша підтримка, що призвело до значної руйнації, використання не за призначенням, перепрофілювання тощо.

І хоча окремі спроби громадськості на користь збереження цієї культури здійснювалися і чимало пам'яток було повернуто до культурного обігу, на загальну ситуацію слід вважати несприятливою як у ставленні до сакральної культури минулого, так і до зразків архітектурного мистецтва попередніх епох, особливо барокового. Адже саме бароко пов'язувалося радянською політичною системою з панівними верствами українського суспільства, а відтак класовий принцип зберігав свою руйнівну дію й надалі.

Доба державної незалежності України принесла, перш за все, сплеск різноманітних публікацій стосовно вітчизняної культурно-мистецької

проблематики, зокрема й тієї, що є предметом нашого зацікавлення, утім перші праці являли собою фактично факсимільні передруки спеціальної літератури, друкованої свого часу на західно-українських теренах та у середовищі української діаспори.

Згодом з'являються і перші сучасні друки. Незважаючи на те, що ці перші розвідки відрізнялися надмірною романтизацією української тематики, що не додавало переконливих аргументів на користь наукового вивчення української культури в усьому її розмаїтті і лише втрачався час, необхідний для копіткої праці, проте згодом ситуація увійшла у нормальне наукове русло.

Однак і в той період у зазначену царину були перенесені старі проблеми, пов'язані як із суто організаційно-технічними питаннями, зокрема відсутністю належного фінансування, наявності фахівців тощо, так і тим, що й надалі залишається не розробленою в країні певна стратегія наукового пошуку у даному напрямі: поглиблений історико-архітектурний аналіз пам'яток із достовірними обмірами будівель у замках і монастирях носить достатньо вибіркового характеру, який ґрунтується фактично на естетичних критеріях. У той же час ґрунтовних робіт історико-культурологічного спрямування також немає.

Виключенням можна вважати появу перших томів фундаментальної енциклопедії «Історія української культури» в 5-ти томах, у кожному томі якої певна частка матеріалу відведена проблематиці, що стала предметом наших зацікавлень та незавершена 5-ти томна енциклопедія «Мистецтво України». Однак і тут особливих надбань та мистецьких відкриттів також небагато.

Залишаючи осторонь аналіз цих розвідок, звернемо увагу на появу упродовж 1999–2003 рр. окремих статей, базованих на використанні архівів Польщі та місцевих установ, рівненської дослідниці О. Михайлишин [8], у яких значна частка інформації стосується архітектурних споруд Рівненщини; та відомих місцевих краєзнавців – В. Рожка [10] й О. Годованюка [9].

Окремі спроби подальшого аналізу замкової культури західноукраїнських теренів були здійснені і на кафедрі культурології РДГУ у 2002–2008 роках у магістерських дослідженнях, авторами яких були переважно студенти заочної форми навчання, що водночас залишалися співробітниками замкових комплексів області [11]. Утім, подібні роботи визнати за достатньо наукові

не можна через комплекс завдань, що ставилися перед їх виконавцями, тобто дослідження ці виконували переважно навчальну функцію і не претендували на нове слово у мистецтвознавстві чи в пам'ятко-охоронній діяльності.

Ухвалення останнім часом на державному та фактично дубльованому на обласному рівнях відповідних програм збереження культурно-мистецької спадщини, посилення уваги науковців до неї, значні й гучні громадські акції, спрямовані на звернення уваги держави до цієї проблеми, запровадження обласних програм забезпечення населення українською книгою, подальшої паспортизації пам'яток тощо дає підстави сподіватися, що справа збереження й відтворення історичного минулого нашої країни набуде цивілізованих форм і допоможе перетворити Україну на країну, що пам'ятає і береже своє минуле.

Не ставлячи за мету вичерпний мистецький аналіз культурної спадщини, звернемо увагу лише на найбільш відомі пам'ятки даного напрямку, що збереглися на Рівненщині, акцентуючи увагу на їх ролі у культурній спадщині держави, значенні в системі культурно-мистецьких проблем, посилюючись при цьому на фахові розвідки.

Доба XIII – першої половини XVI століть увійшла в історію наших земель як час неспокою, постійного релігійного та військового протистояння. Тому характерною рисою того періоду є активне будівництво оборонних споруд. Будівлі іншого ж призначення за своєю архітектурно-планувальною композицією часто також наближаються до зразків фортифікаційного призначення. Їх активне будівництво обумовлювалося в добу Середньовіччя суто прагматичними мотивами. Саме той час в Європі характеризується постійним військовим протистоянням. Приміром, Франція на той час (X–XIII ст.) розпалася на сотні герцогств, маркграфств, графств, баронств тощо і ледь не кожна з цих «держав у державі» мала армію і присвоювала собі право оголошувати війну і укладати мир, перетворивши країну на нескінченне полум'я війни. І в цих нескінченних воєнних баталіях значну роль відігравали замки [12; с. 48]. Адже у значній частині європейських народів не було (або була недосконалою) облогової техніки. Та й регулярна армія у Європі почне з'являтися лише наприкінці XV – початку XVI століття.

Перші армії мали незначний, досить строкакий склад і мало допомагали у вирішенні захис-

Острого. Замок князів Острозьких. Фото В. Луца

них функцій. Тому ці войовничі народи на замки і подібним чином захищені міста, не нападали, обмежуючись спустошенням довкілля. До того ж, здобуття замків не обіцяло таких очевидних вигод, як узяття міста, адже саме «міські центри, а не замки були в XII–XIII століттях справжніми господарями території». Це, у свою чергу, давало можливість в останніх концентрувати достатню кількість цінностей, розвивати різні ремесла, освіту тощо, інакше кажучи – культивувати культурний чинник.

Українські землі також були втягнуті у загальноєвропейські суспільно-політичні процеси і чимало речей, так характерних містам Західної Європи, активно реалізовувалося й на наших теренах, зокрема й у системі будівництва фортифікаційних споруд.

Сьогодні збереженню історико-архітектурної спадщини краю сприяє її музеєфікація, прикладом якої є створення на базі середньовічних замків в містах Острозі та Дубні державних історико-культурних заповідників.

Серед 1.088 пам'яток архітектури краю 13 мають загальнонаціональне значення.

Найбільш відомим у цьому контексті є кам'яний **Острозький замок** (Охр. № 602) [13], збудований у XIV–XV століттях на місці давньоруського городища, згадки про яке датуються 1100 роком. Замок розташований на невеличкому (0,7 га) овальному майданчику на пагорбі. Південні та східні сторони замку виходили на круті схили більш ніж 20-метрової висоти, а північна і західна його частини були відділені від міста традиційним глибоким ровом.

А загалом найдавніші згадки про цю місцевість знаходимо у мідну добу (IV – III тис. до н. е.).

На території району знайдено поселення культури лінійно-стрічкової кераміки. Археологічні дослідження переконливо свідчать, що Острожчина – один із найдавніших землеробських осередків в Європі. Чимало архітектурних зразків знайдено тут із доби Трипільської культури (с. Хорів, поселення в м. Острозі, с. Краєві, майстерня з обробки каменю у селі Вілії). Зразки трипільської культури, знайдені на Острожчині, датуються кінцем IV – початком III тисячоліття до н. е. Це – розписаний посуд, вироби з міді, культові антропоморфні фігурки. На археологічній

карті району відмічено поселення доби бронзи та доби гальштату.

У цій місцевості помітні сліди перебування представників інших культур – готів і гепідів (села Бродівське, Хорів, Могиляни, Хмільник). Сліди перебування ранніх слов'ян знаходимо у зразках празької культури Луки-Райковецької, городищем X–XI століття у селі Монастир'юк, групою курганів у с. Хорів, поселенням біля села Стадники [14, с. 5].

В Іпатіївському списку літопису під 1100 рік є перша писемна згадка про Острог, назва якого ймовірно походить від давньослов'янського слова «острог», що означає «укріплення». З часу заснування Острог належав до Погоринського (Дорогобузько-Пересопницького) уділу, а дещо пізніше (1199 р.) він увійшов до складу Галицько-Волинського князівства.

Із середини XIV століття Острог стає резиденцією князів Острозьких.

У Густинському літописі згадується про першого відомого князя цього роду – Данила, з іменем якого пов'язують будівництво в третій чверті XIV століття найдавнішої в Острозі кам'яної споруди – Вежі Мурованої.

Нагадаємо, що у XVI–XVII століттях більшість монастирів Волині перебувала у приватній власності. Приміром, князі Острозькі мали у своєму підпорядкуванні шість, Чорторійські – п'ять, Сангушки – три. Серед них найбільш відомі – Дерманський, Дорогобузький, Зимненський, Милецький, Пересопницький та ін., чий релігійний авторитет поширювався далеко за межі лише цього регіону.

Саме Острог дав Україні відомих згодом полководців, державних діячів, меценатів, покровителів Православної церкви, друкарів, організаторів шкільної справи тощо.

Вже починаючи з XV століття Острог починає економічно зростати. Сюди сходяться торговельні шляхи з Росії, Польщі, Молдавії, низки інших західноєвропейських країн. Його територія у цей час збільшується майже у 10 разів. Постійні економічні контакти з Росією сприяли перетворенню міста в потужний економічний центр, що посідав п'яте місце в Україні після Києва, Львова, Луцька та Кам'янця.

В останній третині XVI століття місто дістало Магдебурзьке право і поступово перетворилося на впливовий не лише в економічному, але й культурному плані осередок. Один із найбільш

помітних його господарів, князь К. Острозький, якому належала третина всієї Волині та чимало маєтностей у багатьох регіонах (80 міст та містечок, 2700 сіл, майже 2 млн. га землі) [16, с. 53], перетворив його у міцний бастион православної культури та архітектури.

На цій території налічувалося понад 600 православних церков і десять монастирів [15, с. 77]. За іншими даними, Костянтин Острозький опікувався понад 1000 церквами у своїх маєтках [40, с. 388]. Тут, в Острозі, було надруковано перше в світі повне видання біблійних книг Старого і Нового заповіту церковнослов'янською мовою. Літературно-науковий гурток та Академія майже на півстоліття перетворилися на справді національний осередок культурної справи. Тут побачили світ греко-слов'янський «Буквар» (1578 р.) – перший український підручник, «Хронологія» А. Римші – перший в Україні друкований поетичний твір, перша повна слов'яномовна «Острозька Біблія» (1581 р.), полемічні твори М. Смотрицького, Христофора Філалета.

Вихованець академії Мелетій Смотрицький написав першу фундаментальну слов'янську «Граматіку» (1619 р.). Та й монастирський комплекс розбудовувався як потужний бастион православ'я.

Його (замку) обороноздатність доповнювалася ще однією подібною спорудою, яка з часом була знищена.

До складу цього комплексу сьогодні входять житлова кругла оборонна Вежа Мурована (збудована у XVI столітті, за іншими даними – XIV ст.) – Замок князів Острозьких, Богоявленська церква (час будови якої невідомий, хоча й на кам'яних її амбразурах залишився напис «1521 рік», який одні дослідники пов'язують із часом її будівництва, інші – часом пристосування до військових потреб), Башта Нова (XVI ст.) та надбрамна дзвіниця.

Вежа збудована з каменю, є триярусною, нижня частина якої – глуха, з трьома контрфорсами, а верхні яруси мають стрільниці, типові для оборонних споруд тієї доби. Вона завершується поясом з аттиком на фігурних кронштейнах, що несуть гладеньку аркаду з імпостами та фігурними зубцями. Замок обведено оборонним муром, товщина якого складала 2,5 м, а висота – майже 6 метрів і він неодноразово витримував численні напади та облоги.

*Острог. Нова вежа.
Фото В. Луца*

*Острог. Богоявленська церква.
Фото В. Луца*

Спираючись на данні другої групи науковців, відзначимо, що будівництво цієї церкви відбувалося протягом двох основних етапів. До першого відносять спорудження у 1453 році замкової цегляної церкви з кам'яними різними декораціями. Другий етап – пристосування храму у 1521 році до потреб оборони і перетворення його північної стіни у складову частину оборонної стіни замку [17, с. 82].

Цій споруді притаманні архітектурні й конструктивні особливості, що свідчать про продовження давньоруських будівельних традицій. В першу чергу, це стосується чіткого, компактного за структурою плану церкви та її об'ємно-просторової структури. Центральна частина храму квадратна в плані, у той час, як переважна більшість давньоруських церков витягнута по осі «схід-захід».

Розміщенням чотирьох опорних стовпів квадратного перетину на діагоналях центрального квадрата, основний об'єм цієї церкви був поділений на три нефа і мав вигляд рівнокінечного хреста. Третя, вівтарна, пара опорних стовпів була складовою частиною стіни, що відокремлювала

центрального об'єму від апсиди. Богоявленська церква особливо близька давньоруським церквам Чернігова, зокрема Спасо-Преображенського собору (1036 р.) [18, с. 83].

Відмінністю цієї споруди є також і розташування бічних верхів над бічними камерами, що утворюють міжрукав'я просторового хреста. Така система розташування бічних верхів принципово відрізняється від тієї, де бічні верхи розміщувалися над гілками хреста. Подібна композиція, запозичена з дерев'яного народного зодчества, виникне в Україні дещо пізніше – у XVII столітті. І першою п'ятикупною кам'яною церквою з розташуванням верхів над боковими гілками просторового хреста стане Успенська церква у Києві 1613 року [19, с. 18].

Хоча й розвиток оборонної артилерії замку був досить високим, ця споруда, через своє розміщення, ніколи не належала до бастионного типу. Це – радше багатобаштова система. До неї, крім Вежі Мурованої, входили Богоявленська церква середини XV століття, башта Нова або, як її ще називають, Кругла (кінця XIV століття) і Надбрамна вежа, яку замінили у 1905 році Надбрамною

*Острог. Луцька вежа.
Фото В. Луца*

дзвіницею. У замку були кам'яні стіни, надворітна вежа з підйомним мостом через рів, дерев'яна вежа, а також дерев'яні будинки, палац князя, дзвіниця і кам'яний колодязь.

Богоявленська церква побудована в системі оборонних мурів таким чином, що її північна стіна з бійницями була водночас продовженням мурів замку, а в північній стіні (товщина якої 3 метри) влаштований обхід із бійницями. Він давав змогу не лише вести вогонь, але й слугував для комунікації під час бою.

У рисах цієї архітектури помітні впливи ренесансу. Вона залишається, як зазначає О. Лесик [7, с. 31–32], першим кам'яним укріпленням Замкової гори.

Упродовж XV–XVI століть, у результаті ґрунтовної реконструкції, зокрема й декорування елементами ренесансної архітектури, вежа дещо змінила свій зовнішній вигляд. У 1887–1891 роках вона була відновлена зі зміною своїх початкових форм. В її інтер'єрі збережені живописні роботи кінця XIX століття.

Відзначимо, що у 1910–1914 роках відомий вітчизняний архітектор В. Г. Леонтович розробив та реалізував проект реставрації Вежі Мурованої з пристосуванням цієї споруди для потреб історичного музею, міської бібліотеки та зали для читань. Вежа розміщувалася на крутому схилі замку і з зо-

внішнього боку мала три яруси, а з двору – два. У процесі реставрації архітектор відновив рідкісної краси готичний портал, розпалубки біля бійниць в інтер'єрах, інші фрагменти та архітектурні деталі. Вежу було укріплено новими контрфорсами. В. Г. Леонтовичем розроблено також проект реставрації та пристосування Круглої (Нової) вежі цього замку, проте через військові події Першої світової війни архітектор встиг завершити лише роботи з консервації ренесансного атику.

Богоявленська церква слугувала за родинну усипальницю острозьких магнатів. Її виразний силует майже 200 років (починаючи з 1526 р.) був офіційним гербом міста. За своєю структурою церква – чотиристовпна, триапсидна, тринефна, хрестовокупольна в плані споруда із п'ятьма банями. За компактністю об'ємів та чіткістю пропорцій, наголошують деякі дослідники [20, с. 15–16], вона нагадує давньоруські Спасо-Преображенський собор і П'ятницьку церкву м. Чернігова. У композиційному вирішенні вона залишається своєрідним містком між давньоруським культовим зодчеством та зразками вітчизняної архітектури XVI–XVII століть (Охр. № 602/3) [13].

Із споруд зовнішнього замку цього комплексу сьогодні збереженими є Луцька триярусна (Охр. № 604) [13], що виконувала функції міської брами і Татарська (Охр. № 603) [13] надбрамні вежі. Збудовані вони разом із баштою Круглою (XVI ст.). Цей комплекс належить до самобутніх типів укріплень Волині, що сформувалися в результаті злиття двох окремих споруд – замкової брами і барбакану.

*Острог. Татарська вежа.
Фото В. Луца*

Острог. Успенський костел. Фото В. Луца

Татарська вежа входила до складу міських укріплень, що захищали в'їзд до міста з боку Звягеля (м. Новоград-Волинського). За своїм плануванням вона нагадує майже всі принципи забудови Луцької вежі.

У плані Луцької башти лежить комбінація двох об'ємів – меншого прямокутного, розташованого з внутрішньої сторони укріплень, і більшого овалного, орієнтованого довшою віссю перпендикулярно проїздові. Подібне планування давало добру можливість посилювати фланговий обстріл підступів до споруди.

У 1913–1915 рр. за ініціативою громадськості міста та Київського товариства охорони пам'яток старовини і мистецтва було одержано дозвіл на реставрацію цього замку. Тоді ж під керівництвом згаданого вже архітектора В. Леонтовича та академіка архітектури П. Покришкіна були проведені ґрунтовні ремонтні роботи з метою відновлення та наближення приміщення для культурно-освітніх потреб (історичний музей, бібліотека, де зберігається чимало зразків матеріальної та духовної культури). Зокрема, в Луцькій башті-брамі розмістився Музей історії книги та друкарства, де наявні зразки друкованої продукції XVI – XVII

століть, матеріали стосовно розвитку вітчизняної книжкової справи та поліграфії тощо.

Серед інших архітектурних пам'яток м. Острога – Успенський костел (XVI – кінець XIX ст.) та синагога (XVI ст.).

До нас дійшов архітектурний вигляд комплексу, сформований наприкінці XIX століття. З детальним описом аналізованої та інших замкових споруд можна познайомитися, гортаючи сторінки 4-х томного каталогу «Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР» [13], «Історії міст і сіл української РСР» [41] та інших довідникових видань). Чимало унікальної культурологічної інформації зберігають експозиції державних краєзнавчих музеїв: історичного, музею книги та друкарства з нумізматичним відділом й музею історії Острозької академії, відродженої 1996 року.

Клеванський замок заснований ще у XV столітті (1475 р.) (Охр. № 614) [13] на місці дерев'яного городища на високому пагорбі річки Стубла, що згадується як «Коливань» ще у «Повісті временних літ» під 1113 рік. У писемних документах це містечко згадується також під 1458 рік як власність князя М. Чарторийського.

Клевань. Замок князів Чорторійських. Фото В. Луца

Декілька раз перебудовувався, а в XV ст. замок черговий раз реконструйовано й оточено ровом, який наповнювали води р. Стубла, та міцними кам'яними стінами. Про його минулу славу нагадують сьогодні лише добре збережені залишки двох оборонних цегляних, п'ятикутних у плані веж, товщина стін яких в окремих місцях сягає 4 м та три корпуси (на два-три поверхи з підвалами) і міст, що дають змогу створити загальне враження від цієї споруди.

Головну оборонну функцію виконував західний кам'яний бастион із влаштованим із середини виступом для стрільби. Східна вежа була дещо меншою заввишки і мала суто прикладне значення: тут зберігався досить потужний арсенал зброї та боєприпасів. Дві кам'яні і дерев'яна вежі забезпечували замкові надійне прикриття з усіх боків. Через глибокий рів, який зі сходу відокремлював споруду від материка, був перекинутий чотирьох прольотний арковий міст на могутніх опорах. Його прикрашали фрески, рештки яких зберігалися ще на початку XX століття [7]. Замок також належить до старовинних монументальних оборонних споруд Волинського краю.

Досить строкато розвивалася його доля й у наступні роки.

Від 1632 року ця фортифікація була власністю єзуїтів. До 1773 року там існувала колегія. Коли Волинь ввійшла до складу Австрії, замок пустував. І лише в 1817 році Костянтин Чорто-

рійський провів часткову реставрацію споруди і заснував у ній польську гімназію. Для цього він зруйнував східну частину стіни, а натомість побудував два флігелі, в яких і влаштував училище. Та у 1831 році за вказівкою урядовців Російської імперії училище було закрито.

Два роки (в першій половині XIX століття) у замку діяла гімназія та згодом її перевели до міста Луцька.

Розміщено тут також і ранньобароковий Благовіщенський костел 1610 року.

У центральній частині селища, поблизу давнього городища, збереглася ще одна архітектурна споруда – церква Різдва Христового (1777 р.) та дзвіниця (1844 р.).

Замок у Корці розміщувався на пагорбі річки Корчик (Охр. № 600) [13]. Перша писемна згадка про Корець (Корчеськ) датується 1150 роком (Іпатівський список). Тут знаходився великий князь київський Ізяслав Мстиславович зі своїм сином Мстиславом під час міжусобної війни з Володимиро-Суздальським князем Юрієм Долгоруким.

У XII столітті він входив до складу удільного Пересопницького князівства, а з XIII – першої половини XIV століття – до складу Галицько-Волинського.

Замок знаходився на торговельному шляху, який єднав Русь із Західною Європою і відігравав помітну роль в історії давньоруської держави. У 1258 році князь Данило Галицький організував

Корець. Замок князів Корецьких. Фото В. Луца

тут захист волинських теренів від навали монголо-татар.

Із середини XIV століття Корець знаходився під владою Великого князівства Литовського.

Декілька віків поспіль місто належало князям Острозьким, Корецьким, Чарторийським. А в XVIII столітті (після другого поділу Польщі у 1793 р.) місто входило до складу Російської держави і стало волосним центром Новоград-Волинського повіту Волинської губернії і було одним із найбільших промислових центрів Волині. Тут діяла знана в Європі фарфорово-порцелянова фабрика, згодом – три шкіряних мануфактури. Промислові вироби у значній кількості розходилися по багатьом містам – Париж, Варшава, С.-Петербург, Москва, Лейпциг тощо.

Від початку свого заснування (1386 р.) князем Федором Острозьким ця фортечна споруда неодноразово змінювала свій зовнішній вигляд відповідно до потреб його мешканців. Найбільш

суттєво – у першій половині XVI століття, коли князь Богуш Корецький укріпив замок мурами.

Добудовував замок вже Яким Богушевич, на прохання якого споруду освятив відомий галицький владики, активно задіяний у міжцерковній полеміці православних і католиків, Гедеон Балабан. Тоді ж було побудовано чотириарочний кам'яний міст, подібні з яких сьогодні збереглися лише в м. Кам'янці-Подільському та в смт Цумань, що на Волині.

Корецькі князі давали щедрі пожертви на монастир – передмістя Корця – Острівок, Берг із землею та селянами, село Климець Овруцького повіту [21]. У світському варіанті ця споруда дійшла до нас у реконструкції XVIII століття [7, с. 32–33].

У плані вона являє собою неправильної форми прямокутник із трьома вежами на оборонних стінах. Навколо замку був рів, що наповнювався у разі потреби водою річки Корчик.

*Корець. Замок князів Корецьких.
Фото В. Луца*

У 1780 році замок (вже як власність князя Юзефа Чарторийського, родича князів Корецьких) черговий раз реконструюється під палацовий комплекс, який складався із житлових, господарських споруд, замкової церкви, розкішного саду і резиденції тощо, проте до наших днів збереглися лише триярусна надбрамна вежа і трипілонний чотириарковий міст, що веде до неї. Палацові за будови розміщувалися симетрично до надбрамної вежі, а їх зовнішні стіни, що збереглися сьогодні лише частково, були оборонними. Декорування приміщень виконано у стилі раннього бароко.

У 1788 році поблизу замку було побудовано і малий князівський палац.

1832 року в замку спалахнула велика пожежа, що повністю знищила його з середини, залишивши лише стіни [22; с. 683–684]. Однак жодну спробу реставрувати споруду так і не було доведено до завершення.

Наприкінці 80-х років XVIII століття на березі річки Корчик було відкрито поклади високоякісної каолінової глини. Тоді ж засновано й

порцеляново-фарфоровий завод, який почав випускати посуд. Це були перші порцелянові вироби саме українського виробництва. На них ставилася торгівельна марка золотом від руки «Согес», що стала першою торгівельною маркою в Україні.

Визначною архітектурною спорудою залишається й Корецький Свято-Троїцький монастир – найбільший архітектурний ансамбль міста. Він був заснований близько 1571 року князем Богушем Корецьким як Воскресенський. Двічі руйнувався. Відновлювався вже як францисканський кляштор у 1620–1633 роках княжною Софією (у чернецтві – Серафимою, від 1580 року ігуменею монастиря) [23].

Його ансамбль складається з Троїцької церкви, Теплої (літньої), Церкви Іоанна Предтечі, келій і Надбрамної дзвіниці.

На початок XVII століття м. Корець поступово почав зростати і за чисельністю населення поступався лише Острогу та Луцьку.

Як місто, розташоване на важливому історичному шляху, Корець став місцем творчого натхнення багатьом видатним діячам культури. У Корці свого часу були філософ і просвітитель Григорій Сковорода, Микола Костомаров, Т. Шевченко, Леся Українка, І. Франко та ін.

Із XVI століття розпочинається активний розвиток релігійного і культурного життя міста. У 1612–1634 роках тут мешкав педагог і громадський діяч Лаврентій Зизаній, знаний як один із перших авторів української граматики. Тут він і закінчив свій земний шлях [24, с. 90–91].

У 1752–1765 рр. монастирем володіли уніати: єпископ Феодосій (Рудинецький) ввів сюди монахиєнське василіанське ордену, а православні інокіни разом з ігуменею Анною були виселені з монастиря. Однак після їхніх численних скарг, Указом Катерини II від 12 квітня 1795 року монастир було знову відкрито як православний, підпорядкований Московському Патріархату.

У 1831 році, після придушення польського антиросійського повстання, будівлю вилучили з під юрисдикції католиків і передали православній громаді [25.]

На початку XX століття старовинних храмів на території комплексу Свято-Троїцького монастиря було два: Свято-Воскресенський собор і тепла Свято-Успенська церква. Тоді ж у російському «теремному» стилі були збудовані тепла Іоанно-Предтечинська церква і надбрамна дзвіниця, що надало монастиреві еклектичної подоби.

Корець. Свято-Троїцький монастир. Фото В. Луца

У Свято-Троїцькому храмі знаходяться престоли на честь Святої Трійці, Успіння Пресвятої Богородиці та в ім'я преподобного Йова Почаївського.

За роки радянської влади монастир був єдиним із дев'яти українських монастирів, що залишався діючим. Сюди було переведено монахинь із монастирів с. Пляшева та Дерманського Свято-Троїцького після їх закриття у 1989–1960 роках.

Однак лише у 1969–1970 рр. у монастирі було проведено великі реставраційні роботи, що дали змогу повернути йому минулу славу культурно-духовного центру. Від 1984 року Свято-Троїцький жіночий монастир у м. Корець стає ставропігійським, тобто підпорядковується безпосередньо патріархові Московському.

Сьогодні у монастирі культивується золотошвейне мистецтво – виготовлення митр, плащаниць тощо.

До цього ж періоду (кінець XIV ст., 1392 р.) будівництва належить і **Новомалинський замок**, розташований над річкою Збітінкою (Охр. № 1513) [13]. Маючи першопочатково усі ознаки оборонної споруди і повною мірою відповідаючи

характеру подібних комплексів доби, у XVIII-XIX століттях замок, відповідаючи загально-європейським тенденціям, суттєво перебудовується, концентруючи увагу у своїй основі на палаці, зовнішня стіна якого залишалася оборонною [7, с. 33]. Сам палац залишався прямокутним у плані, двоповерховим. Його товсті стіни прорізані невеличкими прямокутними вікнами, а підвали з'єднані склепінчастими перекриттями в кількох рівнях. Усередині замку розташовувався невеличкий двір із корпусами господарчих будівель.

Враховуючи численні реконструкції, південно-західна башта замку була трансформована у каплицю, що зберігала після реконструкції XVII століття барочні елементи, проте після реконструкції замку у XIX ст. вона дійшла до нас у неоготичному стилі. Її основою стала північна вежа замку, квадратна в плані і достатньо розкішно прикрашена мармуровим різьбленням скульптором Т.-О. Сосновським. Замок був однією з найкращих на той час магнатських резиденцій на Волині, облаштований відповідним до потреб доби чином. Його зали прикрашали полотна західноєвропейських художників, gobelени та меблі

*Новомалинський замок.
Фото В. Луца*

XVI – XVIII століть, а в бібліотеці знаходилися рідкісні стародруки й рукописи [7; с. 34–35].

У XIX столітті до маєтку вела неоготична, багато декорована мурована брама.

До нашого часу дійшли лише західна п'ятикутна двоярусна вежа, напівзруйнована південна башта, фрагмент оборонної стіни між ними, каплиця та руїни колишнього палацу і ... багато легенд.

Чималий інтерес для дослідників може становити інформація стосовно картинної галереї, сформованої там наприкінці XVI – першій половині XVII століть засновниками цієї замкової споруди. Зберігалось там, серед інших, і декілька портретів князів Острозьких. Зазначена галерея свого часу була детально описана в журналі «Киевская старина» (1883 р.) колекціонером А. М. Лазаревським.

Про пам'ятки замкового мистецтва Рівненщини та їх мистецьке облаштування (особливо портретне мистецтво) чимало матеріалу розміщено у наукових збірниках Рівненського державного гуманітарного університету «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наукові записки РДГУ», «Воля з Волині» та ін. дослідницею з м. Острога Я. В. Бондарчук.

Бастіонний замок у Дубні (Охр. № 609) [13] побудовано у першій половині XVI століття біля річки Іква, хоча м. Дубно згадується у літописах ще у 1100 році. Як відомо, ще 1498 року князь К. І. Острозький дістав від литовського князя Олександра грамоту на перетворення Дубна на місто. Невдовзі, отримавши Магдебурзьке право і дозвіл на влаштування щотижневих базарів та щорічних ярмарків, Дубно починає швидко зростати

як адміністративний та культурно-політичний центр Волині, значною мірою перетворюючись і на потужний укріплений осередок.

Тут жили і працювали видатні вчені, літературні, церковні діячі – Мелетій Смотрицький, Касіян Сакович, отець Віталій, Іов Залізо (згодом Іов Почаївський), ігумен Хрестовоздвиженського монастиря о. Віталій. Тут 1604 року переключили з грецької книги «Діоптра...», а Ієромонах Арсеній у 1539–1566 роках створив відоме Дубенське Четвероевангеліє.

Перше дерев'яно-земляне укріплення на місті давньоруського городища було зведене ще у XIV столітті.

Поступово місто перетворюється на потужний, укріплений осередок, який називають Волинською твердиною завдяки вигідному ландшафтному розміщенню (з трьох сторін – води Ікви та її болотні заплави) і міцними фортифікаційними спорудами XVII століття, які робили цю споруду неприступною упродовж кількох століть. Саме тут зберігали свою популярність типові для Середньовіччя види ремесла: ткацтво, шевство, ковальство, золотарство тощо. Тут діяли знані в Литві та згодом – Речі Посполитій, ливарні, що виготовляли гармати і дзвони, що поширювалися по західноукраїнських теренах.

Розквіт міста припадає на останню чверть XVIII століття, коли зі Львова сюди було перенесено традиційні контрактові ярмарки, що славилися на всю Польщу. Саме вони сприяли швидкому зростанню міста, купців та ремісників.

Усе це знаходиться в середині достатньо укріпленого замку. Перебудований в середині XVII століття за ново італійською фортечною системою, він перетворюється на справжню фортецю. Це – достатньо укріплена з обох боків горнверком споруда, що в своїй основі мала два бастіони і куртини між ними.

Як і подібні фортифікаційні комплекси українських земель польсько-литовської доби, він оточений глибоким ровом і казематним ескакарпом і має достатньо типовий для таких споруд в'їзд. У середині комплексу, як це збережено і в багатьох інших аналогічних спорудах, розміщено палац та будинок для господарських потреб. Торцевий фасад, що виходить до річки, укріплено чотирма контрфорсами [7, с. 39]. Це єдина пам'ятка фортифікаційного мистецтва Волині, у якій застосовано систему горнверка.

Дубно. Замок князів Острозьких-Любомирських. Фото В. Луца

Наприкінці XVI – початку XVII століття біля замку побудували палац для князів. Пізніше добудували тут ще й другий поверх. Саме у цій частині замкового комплексу зберігали найдорогоцінніші папери, важливі документи, родинні архіви, інформація про які вже давно оповита численними легендами.

Януш Острозький був останнім представником славного княжого роду. Тож після його смерті замок переходить у власність синів його доньки Єфросинії, князів Заславських.

У 1774 році зі Львова до Дубно, як відомо, було переведено торгові контракти. Це й спричинило поступове економічне зростання міста. У замку одну з найбільших кімнат виділили для прийому ділових людей, торговців; саме там укладалися численні торговельні угоди, через що її назвали контрактовою.

Наприкінці XVIII століття м. Дубно було навіть тимчасовою столицею престолонаступника французького трону, опального принца Конде та його родича, представника роду Бурбонів – герцога де Беррі.

Коли неприступна Дубненська фортеця перейшла у власність князів Любомирських, вона поступово почала втрачати свої оборонні риси і перетворювалася радше у палацовий комплекс. Працював над цією перебудовою відомий італійський архітектор Домініко Мерліні. Відтак Дубненська будівля з оборонної фортеці пере-

творилася в затишну резиденцію, призначену для бенкетів, урочистих прийомів тощо.

У XIX столітті, у зв'язку зі зміною суспільно-політичної ситуації, цей комплекс остаточно втрачає своє функціональне призначення і значною мірою перебудовується в черговий раз.

У сучасних умовах місто залишається значним історико-культурним центром України, де функціонують, крім замкового комплексу, синогога (XVI ст.), Спасо-Преображенська церква (XVII ст.), корпус келій монастиря кармеліток і комплекс будівель колишнього монастиря бернардинів (XVII ст.), костел якого було перебудовано у 1855 році та освячено у Свято-Миколаївський православний собор, Іллінська та Георгіївська церкви початку XX століття.

При в'їзді до м. Дубна з міста Рівного, на острові, знаходився не існуючий нині Хресто-воздвиженський монастир, настоятелем якого був на межі XV – XVI століть Іов Залізо (Іов Почаївський). З цим монастирем підтримувала тісні контакти Острозька академія та літературно-науковий гурток.

Сьогодні Дубенський замок є оборонним архітектурним комплексом, що складається з палаців Любомирських і Острозьких, флігеля, двох бастіонів із маленькими дозорними баштами зверху, казематом французького інженера Вобана і підземними ходами, що ведуть до міста. Головними в'їздом до замку є надбрамний корпус із

*Дубно. Спасо-Преображенська церква.
Фото В. Луца*

величним порталом у стилі Ренесансу, що залишається єдиним збереженим у первісному вигляді ще з XVI століття.

Серед чималої кількості культових будівель Волині XVI століття відзначимо й трансформацію планувально-просторової структури храмів-триконх, на основі яких сформувався тип центричного хрещатого у плані храму з трьома гранчастими або напівциркульними, майже рівновеликими раменами просторового хреста та з прямокутними бабинцем.

До цієї групи належить **Спасо-Преображенська церква** у м. Дубні («Церква на острові»), збудована у 1568 році. Це невеликий однефний триконховий храм, бічні конхи якого майже втричі менші за площею, ніж апсида, і вдвічі нижчі основного об'єму.

Оригінальною особливістю цієї споруди є влаштування над перетином поздовжньої та поперечної осі мініатюрного верху. Він складається з циліндричного підбанника, перекритого параболічним куполом. Зовні верх був відзначений сигнатурою на гребені даху. Ця конструктивна деталь є прототипом купольного верха, який отримав довершеність в архітектурі центричних одноверхих храмів.

Тож Спасо-Преображенська церква є проміжною ланкою між одноверхим триконхом, ха-

рактерним для XVI ст. і одноверхим хрещатим у плані храмом із трьома півциркульними або гранчастими раменами, або прямокутним бабинцем, що сформувався наприкінці XVI століття.

Розглядаючи монастирські комплекси Волині в історичній ретроспективі, слід згадати два монастирі в м. Дубно, які становлять не менш цікаву сторінку вітчизняного мистецтва.

Першим є **Дубенський Спаський або Преображенський монастир**, що знаходиться на острові р. Іква, на південь від міста, де тепер знаходиться парафіяльна Спасівська церква. Дата заснування його невідома. Утім, на підставі того, що князь Костянтин Острозький у своїй грамоті, даній 18 грудня 1592 року ігумену Дубенського монастиря о. Василю «с братією» «на устроєство в томъ монастыре общаго жития по законоположенію Василя Великого и св. баганосных отецъ», називає монастир «фундацией предков его», можна припустити, що цей комплекс заснований або в першій половині XIV ст. князем Острозьким Василем Красним, сином Федора Острозького, або у другій половині XV століття – сином Василем [26, с. 102] (Зараз тут розташована Спасівська парафіяльна церква). У цьому монастирі у 1539–1566 роках було створене відоме рукописне Дубенське Четвероевангеліє, написане ієромонахом Арсенієм. Пізніше воно було передано до Рум'янцівського музею (м. Москва). Переписувач вписав до нього увесь перелік церковних книг, що знаходилися тоді у Спаському монастирі. З цього переліку видно, якою потужною була монастирська бібліотека.

Другим є Дубенський Хрестовоздвиженський (або Чеснохрестський) монастир. Заснований у XIV ст. князем Костянтином Острозьким [27, с. 102] і знаходиться він на острові річки Іква на північ від м. Дубно. Князь дбав про достаток монастиря; подарував йому великі земельні угіддя. Понад 20 рокв (починаючи з 1571 р.) тут працював Іов Желізо з Угорського монастиря, що на Галичині, який перетворив його в знаний культурний осередок.

У 1603 році ігуменом монастиря призначається о. Віталій, відомий перекладом із грецької мови книги «Діоптра» (загально філософські, морально-етичні роздуми та вислови, власні і перекладені давньоруською мовою з грецької або латини). В історію вітчизняної культури о. Віталій увійшов як перший майстер слов'янського афористичного вірша. Перекладена в м. Дубні, ця

Тараканівський форт. Фото В. Луца

книга була видана у 1612 р. віленським братством, а згодом перевидана у 1651, 1654, 1698 роках. За ігуменства о. Віталія у цьому монастирі перебував відомий письменник-полеміст Іван Вишенський, який дискутував з о. Віталієм про завдання української освіти. Цікаво, що «Діоптрі», зазначає І. Лозов'як, – виразно простежуються паралелі з творами цього видатного письменника.

Утім, після смері князя монастир був переведений (1630 року) в унію разом із Спаським (Дубенським) та Дерманським монастирськими комплексами, коли над ними було поставлено архімандритом Касіяна Саковича – відомого письменника і знавця мов.

У 1795 році монастир був повернений у православ'я. Після неодноразових його підпорядкувань (до Дубнівського Свято-Миколаївського собору, згодом – до Почаївської Лаври), у 1884 році відбулася закладка нового храму.

Указом Імператора Олександра III від 1890 року Дубенський жіночий Римо-католицького ордена кармелітський монастир, врешті-решт був закритий для служб, а всі його угіддя і приміщення передані Хрестовоздвиженському монастирю.

Ще однією унікальною архітектурною пам'яткою Рівненщини є **Тараканівський форт**, розташований поряд одноіменного села Дубенського району [28].

Його побудовано в 1885–1890 рр. силами головного інженера керування військового міністерства Російської імперії для зміцнення оборони кордону між Російською і Австро-Угорською імперіями. Кордон із кінця XVIII століття й до 1917 року знаходився за 50 км від місця розташування форту, де нині проходить кордон між Рівненською та Львівською областями.

Форт-заставу будували 20 років, роботи завершили у 1890 році, й обійшлися вони імперії у понад 100 млн. рублів. На відкритті був присутній Російський імператор Олександр III, який сам пересвідчився у його військовій могутності.

Форт являє собою бетонно-земляне укріплення, виконане з застосуванням цегли, цементу, бутового розчину, чавунно-ливарних деталей, з яких складені форми перекриття і герметичні двері, сходи, лази. У центрі форту знаходилася двоповерхова казарма для господарських, складських і житлових приміщень гарнізону, що складався з артилерійської роти і штату коменданта форту.

По периметрі трапецієподібної в плані казарми проходила полігональна за формою військова вулиця, що відокремлювала її від безпечних казематів, які оперізували цю вулицю. Безпечні каземати підтримували насип головного фортечного валу. У плані форт має форму ромба, довжина кожної із сторін 240 м. Ззовні він оточений ровом

глибиною до 6 м і шириною до 13 м. Кругом рову земляний вал, укріплений кам'яними стінами. Зовні стіни мають ширину до 3 м. [29].

Форт споруджений поверх штучно нагорнутого пагорба серед болотистої низини річки Ікви. По периметру оточений земляним валом, зміцнений канцерною стіною. На валу знаходилася вогнева позиція, що складалася з брустверів для гармат, банкеток для стрільців і тильних траверзів. Форт має три наземні і три підземні поверхи. Товщина мурів сягає 5 м. Складається з 105 казематів, казарми і лабіринту чисельних підземель.

У двоповерхових казематах розміщувалися лазарет, морг, лазня, резервуар для води на 3000 відер, пральня, склади, продовольчі холодильники, дві електростанції на керосинових двигунах, телеграфна станція, арсенал, хлібопекарня, гарнізонна церква. Форт був оснащений за останнім словом тогочасної техніки дуже добре, на його озброєнні наприкінці XIX ст. було 40 важких далекобійних і легких гармат, кулемети, склади з боєприпасами.

Бетонні підземні тунелі виводили на околиці міста Дубна та в лісисті урочища понад річкою Іквою. Потрапити у форт можна було лише по висувному залізному мосту через глибокий оборонний рів, заповнений водою з річки. Форт ділився на три відділи: комендантський, артилерійський та інженерний. Після солдатського повстання 1905 року гарнізон розформували. Форт переобладнали у в'язницю для військових.

Найбільші випробування для форту випали на роки Першої світової війни, коли у 1915 році австрійці ним завладіли. Проте вже через рік, під час Брусиловського прориву його визволили від окупантів.

У 1920 році Дубенський форт прославився героїчною обороною під командуванням майора польської армії Магчинського від переважаючих сил більшовиків Першої кінної армії М. Будьонного.

Ще раз форт виконував свою місію в Другій світовій війні, коли біля м. Дубна радянська армія захищалася від переважаючих фашистських військ, а після війни форт перестав бути військовим об'єктом та втратив своє військове оборонне значення.

На сьогоднішній день форт добре зберігся і є історико-архітектурною спадщиною нашого краю, яка також потребує значних реставраційних робіт.

Серед інших пам'яток оборонного зодчества Рівненщини, **замок у с. Губкові** Березнівського району (Охр. № 1487) [13] залишається одним із

найбільш досконалих у волинській будівельній школі кінця XV століття оборонних комплексів, беручи до уваги його композиційну основу і пропорції, – стверджує О. Лесик [7, с. 44].

Деякі відомості про цю споруду можна знайти у розвідці відомого краєзнавця Волині О. Цинкаловського, опубліковану у 1914 році під назвою «Стара Волинь: Волинське Полісся». Останній і записав чимало легенд про цю споруду від місцевих мешканців.

Цікава інформація про цю споруду зберігається також в «Историко-статистическом описании церквей и приходов Волынской епархии» М. Теодоровича, перевидання якої здійснено у м. Рівному у 2011 році.

Із першої половини XVI ст. його господарем був каштелян Брацлавський, староста Луцький, Володимирський підкоморій Богдан Михайлович Семашко, про постать якого згадується в актах від 7 березня 1596 року.

Споруду побудовано на високій горі (Княжій, що височить на 32 м над рівнем річки). За своєю композицією і формами замок був одним із найдосконаліших у Волинських оборонних комплексах. За формою він нагадував трапецію у плані і мав чотири кутових вежі зі стрільницями, в'їзну браму і традиційний підйомний міст.

У центрі комплексу розміщувалися типові житлові та господарські приміщення. Під замком традиційно розміщувалися льохи та в'язниця. Господар замку, Б. Семашко укріпив фортифікаційні вежі споруди.

За легендою, цей замок сполучався підземним ходом із Марининським православним чоловічим монастирем.

Після смерті Б. М. Семашка споруда перейшла у власність його сина – Олександра.

Першої руйнації замку завдала у 1504 році навала кримських татар.

А в 1569 році сотня козаків Григорія Лободи під час повстання під проводом С. Наливайка теж штурмувала стіни твердині і завдала замку значної руйнації.

Із XVII століття замок переходить у власність родини Даниловичів, а згодом – сімейства Центнерів. У цьому ж столітті Губківський замок мав навіть свого бургомістра та членів управи.

У 1704 році російські війська почали, а 1708 року шведи остаточно зруйнували цю волинську твердиню.

*Тайкури. Руїни замку
Фото В. Луца*

*Тайкури. Покровська церква
Фото В. Луца*

Уцілілі жителі дещо пізніше, нижче по річці, заснували села Людвіполь, що в часи Другої світової війни (1946 р.) було перейменовано на с. Соснове, назва якого збережена і сьогодні.

Неподалік села, наприкінці ХХ століття археологи знайшли сховище римських монет, датоване II століттям н. е.

Біля Дзвонецької гори, що розташована поруч із Княжою, знаходиться сьогодні ще одна цікава пам'ятка рослинності. Тут росте понад 20 видів рослин, занесених до Червоної книги України. А навколо росте 10 видів орхідей, які зустрічаються лише в далеких і спекотних тропіках, квітне чарівна азалія, оповита не меншою кількістю легенд і переказів, ніж ця чудова місцевість, розташована на березі Случа на висоті понад 196 м. над рівнем моря.

На даний час збереженими залишилися лише рештки невеличких ділянок стін однієї із веж і колишнього палацу. Тепер руїни – рай для туристів і насолода для істориків – ландшафтний заказник площею у 510 га.

До найменш збережених на Рівненщині можна віднести й рештки **замку у Тайкурах** (XVI – XVII ст.) (Охр.№ 1520) [13], про колишню славу якого нагадує лише фрагмент стіни однієї із веж.

Цікавою у цій місцевості залишається також **Покровська церква в с. Тайкури** (1731 р.) [30, с. 84]. За планово-просторовою структурою

вона належить до тих споруд, панівний напрям яких у культовому будівництві XVII – XVIII століття сформувався на основі творчого освоєння форм дерев'яного культового зодчества. Це – п'ятикамерний хрещатий п'ятиверхий храм із оригінальною п'ятикутною (замість звичної шестикутної) формою трьох ramen (західного, у плані квадратного). Зв'язок церкви з принципами забудови дерев'яного будівництва підкреслює другий її ярус, який вирішено як поєднання окремих замкнутих камер, щільно поставлених одна на одну.

Рівненщина поміж іншого багата й на монастирські комплекси, що були першими громадськими будинками вітчизняних населених пунктів. За своїми архітектурними ознаками вони є навіть кращими, ніж фортечні споруди, адже виконували не лише захисну функцію, спонукаючи таким чином займатися їх облаштуванням й місцеву громаду.

Традиційно ці осередки залишалися надзвичайно важливими центрами наукового, мистецького чи загалом культурного життя. Саме тут концентрувалася літописна, освітянська, іконописна та, власне, й архітектурна вітчизняна традиція, зберігалася і примножувалася історична пам'ять українського народу. Тут працювали наші перші книгодрукарі, мистецькі колективи, братства. Неодноразово були тут й різноманітні

купецькі гільдії. В цих стінах зосереджувалися книжкові та художні колекції.

За принципом забудови і формою використання будівельного матеріалу, вони залишалися подібними до попередніх оборонних споруд. Однак, враховуючи громадське призначення монастиря, як перш за все релігійного центру, частина з них розбудовувала саме сакральні приміщення і розгортала в них церковну діяльність. Утім, їхні функції часто були значно ширшими: позаяк чимала їх кількість функціонувала і як оборонні споруди, що захищали людність краю від завойовників. Окремі з них були місцями для зупинки знатних людей, або ж використовувалися як осередки для ув'язнення небезпечних для краю осіб.

Треба підкреслити, що в той період на теренах України функціонувало й чимало монастирських споруд, що були місцем помешкання знатної родини чи залишалися родовими усипальницями, наслідуючи традиції інших європейських країн. І така практика використання монастирських комплексів йшла із Західної Європи, трансформуючись певним чином на українських теренах. Тож відповідно до свого функціонального призначення вони розбудовувалися, залишаючись подібними до оборонної споруди і розміщуючись тоді на території в декілька десятків гектарів, чи займаючи територію значно меншу, і виконуючи при цьому зовсім інші функції.

До центральних хрещатих у плані одноверхих споруд належить і монастирська **церква Святого Миколая у с. Городок** на Рівненщині, збудована дещо пізніше – у 1740 р. [31, с. 61] на кошти уніатського митрополита Афанасія Шептицького. Утім, цей священнослужитель для задоволення духовних потреб і смаків пастви наказує (невідомому) архітектору не відходити від традицій місцевого православного зодчества. Так з'явилася хрещата у плані одноверха церква, типова за об'ємною композицією для українського зодчества, але з вираженим бароковим деталюванням, що відобразилося в абрисах фронтонів, профільованих карнизів і пілястр, в обрамленні віконних наличників.

Центральний об'єм Миколаївської церкви являє собою восьмигранник, над яким підноситься зовні восьмигранний, в інтер'єрі циліндричний підбанник, перекритий напівсферичним куполом із цегли, що увінчений світловим ліхтариком. Із чотирьох рамен просторового хреста, орієн-

*Городок. Церква Св. Миколая.
Фото В. Луца*

тованих за сторонами світу, три – прямокутні, причому західна довше від двох інших; апсида шестигранна.

Монастир-фортеця в с. Устенському (Дермань) (Охр. № 616) [13] започатковувався як невеличка фортеця, що оберігала численні житлові та господарські приміщення та їх мешканців. Її зовнішній вигляд мало чим відрізнявся від подібних укріплень західноукраїнських земель, де фактично відсутні історичні міста, які б не були обнесені ровом та не мали б башт із бійницями й іншим фортифікаційним начинням.

Ким і коли він був заснований – даних немає, утім існують припущення, що комплекс заснував у XV столітті князь Василь Федорович Ш, прозваний Красним. На пам'ятках, що збереглися в монастирі, написані у першій половині XVII ст. перед іменем цього князя кіновар'ю «... которий церковь и звоницу муровал и сам закладан был, и всего монастыря Дерманского фундатор» [32, с. 99].

Перша письмова згадка про монастир відноситься до 1499 року, про що зазначено у дарчому написі князя К. Острозького в рукописній книзі «Поученій», яку було подаровано монастирю. Тоді ж, ймовірно, князем подаровано і рукописне євангеліє у срібній оправі, позолочені і срібні чаші, дискос, хрест із мощами і декілька церковних облачень. Князь Костянтин Острозький, врешті-решт завершив заснування монастиря.

*Дермань. Троїцький монастир
Фото В. Луца*

Хоча монахи, за переказами, тут жили й раніше, що доводить навіть сама назва села – Скит.

Згодом, починаючи від XV століття, до цього замкового комплексу добудовують однокупольну, з квадратним нефом, прямокутними притвором і апсидою, Троїцьку церкву, надбрамну п'ятиярусну оборонну вежу-дзвіницю, численні келії у вигляді двоповерхового корпусу, що були добудовані вже у XVII столітті, та флігель. Останній розміщено біля південної оборонної стіни і на його другому поверсі влаштовано монастирську церкву [7, с. 48]. Келії (XVII ст.) споруджено у вигляді двоповерхового корпусу, приміщення якого розташовані по обидва боки коридору. Все це обносять міцними кам'яними стінами, створюючи таким чином достатньо укріплену споруду, що відповідає усім вимогам оборонного зодчества. Вежа-дзвіниця – один із не багатьох архітектурних зразків, що зберігся до наших днів. На стінах церкви залишилися рештки темперного розпису XVIII століття.

1826 року чергова пожежа знищила майже всі приміщення цього монастиря.

У 1841–1849 рр. Свято-Троїцька церква була перебудована: з обох сторін до апсиди прибудовано службові приміщення, що врівноважили по ширині східну частину з середнім об'ємом; був дещо припіднятий світловий барабан, а зовнішній бік споруди задекоровано у класицистичному стилі. Західний і східний фасади прикрашені глухими портиками, композиція яких складається з чотирьох спарених пілястр тосканського ордеру. Східний фасад у центрі будівлі розділений великим напівциркульним вікном. Крім Свято-Троїцької церкви, до складу монастиря входять надвратна башта-дзвіниця та корпус чернечих келій.

У 1873 році була обладнана на верхньому поверсі окремого флігеля домово церква на честь Федора, князя Острозького.

Нижні яруси надвратної башти-дзвіниці зведено від початку заснування монастиря. На першому ярусі влаштовано проїзд, перекритий

півциркульним склепінням. На рівні четвертого ярусу, що відмічений зараз глухою стрільчастою аркатурою, було влаштовано бійниці. Надворітна башта увінчувалась декоративними мердонами (зубцями) прямокутної форми. Функцію дзвіниці башта отримала лише у першій половині XIX століття, коли разом із перебудовою Свято-Троїцької церкви був улаштований п'ятий ярус із високими стрільчастими вікнами – по три з головного і дворового та по два з бокових фасадів.

Корпус чернечих келій відокремлює собою від основного монастирського двору невеличкий сад, що знаходиться на краю схилу, що підтримується кам'яними стінами з контрфорсами. Будівництво першого поверху відносять до кінця XVI – початку XVII ст. Другий поверх споруджено у середині XIX століття. Тоді ж з'являється і чотириколонний портик із високими сходами зі сторони саду.

Цей монастир-фортеця є унікальною спорудою Волині початку XVII століття.

Монастир відомий також і як потужний культурний центр України (у першій половині XVI ст. – антикатолицького спрямування).

На початку XVII століття тут діяла відома друкарня Д. Наливайка, що користувалася шрифтами та гравюрами І. Федорова, книги з якої поширювалися не лише по українських теренах, але й в Росії, на Балканах. Була тут і велика бібліотека (понад 300 рукописів і стародруків XV століття, привезених сюди із різних країн), унікальний архів. Свого часу тут зупинявся Іван Федоров.

Дерманські культурні діячі, як відомо, широко співробітничали із представниками Острозького літературно-наукового центру, ченцями провідних монастирів Дубніщини, зокрема Преображенського, Воздвиженського, Дорогобужського, Степанського, Люберського та Острожчини (Дерманського, Святотроїцького), активно протидіючи культурній експансії католицької Польщі. Принаймні вчені-полемісти цього краю, як і подібних осередків міст Вільна чи Львова, нічим не поступалися політико-культурній підготовці найяскравішого представника ордена єзуїтів – П. Скарги та його сподвижників [32; с. 554–549].

Ісайя Борискович (Святогорець), Іоан Княгиницький, Киприян, Мелетій Смотрицький та інші представники національно-культурного руху, що вийшли з цього містечка, закладали підвалини нової вітчизняної культури під ідеологічним тиском

католицької Польщі. Власне дерманські науковці значною мірою продовжили культурну справу і гуртка в Милянєвичях, і Острозької академії та її літературно-наукового гуртка у справі протидії культурно-політичній експансії католицької Польщі.

Головною святинею Дерманського монастиря Святої Трійці є також ікона Казанської Божої Матері. 1891 року в середині соборної Свято-Троїцької церкви оновлено іконостас і розписи стін.

Ще одна пам'ятка оборонної архітектури Рівненського Полісся XV століття знаходиться в селі **Межирічі – Троїцький монастир-фортеця** (Охр. № 1503) [13]. Ансамбль цієї споруди складався упродовж наступного періоду і включав Троїцьку церкву, з якою об'єднувалися два корпуси келій, надбрамну дзвіницю, чималої кількості господарських приміщень, традиційних чотирьох кутових веж, що знаходилися по краях добре укріплених стін.

Перша писемна згадка – 1386 рік, коли великий князь литовський Вітовт підтвердив своєю грамотою право Федора Острозького на Межиріч, який утримував тут укріплений замок, оскільки саме через цю територію пролягав торговельний шлях із Києва на Волинь і далі до Західної Європи.

Свято-Троїцький чоловічий монастир заснований монахами Києво-Печерської Лаври та вперше згадується у літописних пам'ятках у XIII столітті.

Монастирське життя в ньому відроджене лише у 1991 році.

Головною його святинею є ікона Божої Матері «Життєдательниця», написана у XIV столітті і привезена від Вселенського Патріарха князем Острозьким як подарунок і благословення за вірність, турботу та охорону святого православ'я. Імператриця Маія Федорівна у 1866 році, коли монастир був переданий православної церкві, подарувала згаданій вище іконі «Життєподательниця» срібний оклад, прикрашений 12 смарагдами.

У перший період свого будівництва (XV с.) князь Василь Острозький Красний збудував кам'яні стіни замку [33; с. 102], а його син Іван добудував тут Троїцьку церкву, земляні укріплення, окремі дерев'яні споруди, знищені згодом у вирі військового протистояння. У 1582 році на її місці збудовано кам'яну церкву, що дійшла до наших днів.

У 1605 році князь Януш Острозький дістає Межирічу Мегдебурзьке право, що дозволяє йому

*Межирічі. Троїцький монастир.
Фото В. Луца*

будувати тут ратушу, крамниці, лазні. Поблизу мурів монастиря князь зводить собі палац, що не зберігся.

Другий період (XVII ст.) розпочався численними перебудовами, зведенням оборонних кам'яних стін, башт тощо. І саме на цій архітектурі позначилися впливи гуманістичних ідей та реалістичних прийомів забудови XVI століття [7; с. 25–26]. Це був один із найвидатніших архітектурних ансамблів України XVI – XVII століть, в якому відображена волинська архітектура з елементами давньоруського будівництва і готично-ренесансного стилю XV – XVI століть [34, с. 100]. Тут були створені школа, лікарня, друкарня. Межиріцький монастир, за переказами, з'єднувався підземним ходом з Острозьким замком [32, с. 105].

Цей комплекс – родинний монастир князів Острозьких. У 1610 році князь Януш передав його ченцям-францисканцям, а сам почав забудову монастиря-фортеці, яка мала захищати Острог із півдня від ординців і стимулювати подальше впровадження та зміцнення католицизму польського зразка, прихильником якого і став князь Януш Острозький.

Залишаючи осторонь детальний опис фортифікаційних аспектів комплексу, нагадаємо, що його розбудовував відомий військовий інженер і архітектор Павло Гроздинський, який будував також і Львівський королівський арсенал.

Усі монастирські будинки комплексу були обнесені високою мурованою стіною у вигляді трапецій з вікнами-бійницями, товщина стін яких досягає 1,5 м, а висота – від 5 до 8 м. Завершені вони фігурними зубцями.

У 1809 році монастир охопила пожежа і він тривалий час не відбудовувався та використовувався не за призначенням, а в 1866 році Свято-Троїцька церква і монастирський комплекс були передані на баланс Православній церкві.

П'ятибанна тринефна триапсидна шестистовпна церква збудована в традиційному для давньоруських архітектурних споруд стилі з елементами готико-ренесансної архітектури одночасно з Богоявленською церквою Острога і має багато спільного з нею як у плановій, об'ємно-просторовій структурі, елементах оздоблення, так і в окремих деталях. Проте він більш масивний; його куполи не мають таких дрібних членувань і ніш, як в Острозі, а ступінчасті контрфорси ще рельєфніше підкреслюють монолітність самої споруди. Головний фасад прикрашено невеличким архітектурним фризом. Інтер'єр, завдяки чотиригранним опорним стовпам-колонам, що легко несуть п'ять верхів, та відносно великим вікнам, через які до приміщення надходить багато світла, сповнений простору, святковості. Склепіння вівтаря пишно оздоблене білокам'яною ренесансною різьбою [35, с. 27].

У період суспільно-політичної нестабільності, під час національно-визвольної війни українського народу під проводом Б. Хмельницького, Межиріч був провідним центром боротьби проти католицької культурної експансії і декілька разів, шляхом відповідного перепланування, він, як і сакральні споруди, були пристосовані для оборонних потреб, як і чимало інших подібних забудов західноукраїнських земель [7; с. 48–49].

Стосовно архітектурного планування корпусів келій, то вони являють собою дві майже однакові двоповерхові споруди, що начебто входять у приміщення церкви із півдня та півночі і мають на торцях по дві циліндричні триярусні охоронні вежі. І в цьому контексті вони нічим не відрізняються від багатьох подібних споруд.

За функціональним призначенням на першому поверсі розміщувалися зали трапезної та бібліотеки, а на другому – келії ченців. У рештках збережених приміщень і сьогодні добре помітне ренесансне пишне декорування. Цей варіант забудови збережений від перепланування приміщень 1610 року.

Дзвіниця являє собою триярусну, збудовану у стилі пізнього бароко, споруду, перший поверх якої з'єднується з Троїцькою церквою галереєю. Оздоблення і форми укріплень стін ансамблю є типовими для подібного виду забудов (фігурні зубці, товщина стін тощо). За своїм плануванням, гармонійним поєднанням в архітектурних формах оборонних, культових і світських рис, виразністю декорування, ця пам'ятка також належить до видатних оборонних монастирських комплексів України.

Сьогодні у корпусах келій цього комплексу відкрито Музей історії села та етнографічний відділ Острозького історико-культурного заповідника. А за південними земляними валами і руслом річки Вілії під відкритим небом розміщено ще одну пам'ятку -Музей дерев'яної архітектури та побуту Волині.

Межиріцький монастир, архітектура якого втілила найбільш характерні особливості українського мистецтва XVIII століття, є діючим православним монастирем.

Троїцький жіночий монастир у Корці (Охр. № 1500) [13] Заснований ще у XII столітті [36; с. 94]. За однією з версій монастир заснований корецькими князями, а після руйнації військами Золотої орди і турками, відновлюється князем Богушем Корецьким. За іншою версією, монастир заснував Богущ Юхим Корецький і його дочка Серафима стала першою ігуменією Корецького Воскресенського монастиря.

У 1620 році споруджується новий монастир із соборним храмом на честь Святої Трійці.

Ще наприкінці XIII століття князь Ян Карп прийняв католицьку віру і передав цей монастир францисканцям, а в 1752 році цей комплекс захопив орден Василіан.

У 1757–1784 рр. колишні дерев'яні споруди, крім кам'яної церкви, були перебудовані з каменю у два поверхи і з'єднані церквою. 1784 року зведено ще чотири кам'яні будівлі для службовців і декілька дерев'яних споруд для господарчих потреб.

Після пожежі 1787 року відбудували ще дві кам'яні церкви на честь Воскресіння Христового та Благівіщення Божої Матері, нову дзвіницю,

*Корець. Троїцький монастир.
Фото В. Луца*

два житлових комплекси і кам'яну огорожу з необхідними дерев'яними спорудами.

Під час польського повстання 1831 року монастир черговий раз охопила пожежа і відновлювані роботи розпочалися лише 1867 року, коли головний Троїцький собор набув рис неоросійського стилю.

У 1863 році комплекс передано до компетенції православного духовенства.

Отже цей комплекс залишився у пам'яті населення як зразок цегляної архітектурної пам'ятки більш пізньої доби – XVII – XVIII століть і втілює в собі зразки вітчизняного українського зодчества, що розвивалося під потужним впливом московської мистецької школи. Це особливо помітно в оздобленні цегляної дзвіниці та окремих приміщень згаданого комплексу. Як зазначають деякі дослідники [7; с. 59–60], саме звідси – численні кокошники, «колонки» та «пояси» в художньому оформленні.

До комплексу входять традиційна вже Троїцька церква, що є своєрідним архітектурним центром, навколо якого об'єднуються келії з трапезною, тепла церква і дзвіниця та інші споруди

монастиря, створюючи таким чином єдиний ансамбль. Сакральна споруда являє собою тринефне чотириповерхове приміщення з напівкруглою апсидою. Келії монастиря – це невеличкі двоповерхові будиночки коридорного типу з однобічним розташування приміщень.

Будівництво названих вище споруд не лише зберегло значною мірою вітчизняну культурну традицію (спадщину), але й збагатило забудову українських населених пунктів новими прийомами будівництва та декорування, сприяло поглибленню архітектурно-будівельних навичок і прийомів, розширювало творчі можливості майстрів містобудівельної справи, що згодом було перенесено і на цивільну архітектуру. Тож вітчизняна спадщина цього напрямку залишається справді унікальною в структурі світової культури.

Серед інших архітектурних пам'яток цього міста, що мають історичну цінність в аналізованому нами контексті, – церква Св Миколая, Базиліканський монастир, малий палац князів Чарторийських та яскравий взірець світської архітектури – Костел Св Антонія (1533 р.) (Охр. № 601), який, частково зберігаючи барочний декор 1706 року, був перебудований у 1916 році [13, с. 311]. Ця пам'ятка являє собою цікавий архітектурний зразок синтезу прийомів і форм архітектури XVI-XVIII та початку XX століть. Тут збережені фрагменти настінного темперного розпису XVIII століття.

На території Троїцького жіночого монастиря, як відомо, поховано покровительку цієї обителі – Анну Оленіну-Андро, яка в юні роки полонила Олександра Пушкіна.

Зосереджуючись на рівненських пам'ятках давньої архітектури, звернемо увагу на **Успенську церкву і дзвіницю 1756 року в м. Рівному** (Охр. № 1486) [13] (вул. Шевченка, 13). Час датування пам'ятки відтворено за написом на наличнику західних дверей.

За своєю композиційною основою та конструктивними особливостями побудови даху ця споруда належить до унікальних витворів мистецтва волинської школи дерев'яного зодчества. Зазначені ознаки притаманні певною мірою і дзвіниці церкви [13, с. 300].

Люстрований довідковий каталог [13, с. 300] акцентує також увагу й на приміщенні колишньої **Рівненської гімназії** (вул. М. Драгоманова, 19), спорудженої у стилі пізнього класицизму (1839 р.)

*Рівне. Успенська церква.
Фото В. Луца*

(Охр. № 599) неподалік від колишнього палацу Любомирських.

У цьому приміщенні в період 1844–1845 рр. працював на посаді старшого викладача гімназії видатний український історик М. І. Костомаров, що вивчав Рівненщину, зокрема Почаїв, Дермань, Гошу, Пересопницю, Берестечко. Тут він упорядкував свій відомий збірник «Народные песни, собранные в западной части Волынской губернии в 1844 году» та дав досить непривабливу характеристику місту і його соціально-культурній інфраструктурі.

У 1856 році у парку, що прилягав до навчального закладу, було зведено каплицю св. Станіслава для учнів-поляків, що залишалася діючою до 1917 року.

У 1866–1871 рр. у цьому закладі навчався видатний російський письменник Володимир Галактионович Короленко (досить яскравий матеріал про нього, його участь у культурному житті краю, характеристику окремих персонажів його творів: «У поганому товаристві», «Діти підземелля», «Історія мого сучасника» та ін., запозичену із рівненських типажів, аналіз портретної короленкіани тощо дають оригінальні

*Пам'ятна дошка В. Г. Короленка на будинку Рівненського обласного краєзнавчого музею.
Фото В. Луца*

*Рівне. Приміщення гімназії.
Тепер - обласний краєзнавчий музей.
Фото В. Луца*

мистецькі розвідки співробітника цього музею, багаторічного дослідника творчості письменника, Т. О. Пономарьової, вміщені у низці статей наукового збірника «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наукові записки РДГУ» за 2001–2006 рр., її монографії «Світла особистість імперії темряви: В. Г. Короленко на Рівненщині: джерела, літературні дослідження та краєзнавчі нариси / Т. О. Пономарьова. – Рівне, 2010. – 304 с. та місцева періодика).

У 1890–1897 роках у вже перейменованому на реальне училище з поглибленим вивченням природничо-математичних дисциплін закладі навчався відомий згодом російський архітектор, академік Мар'ян Перетяткович (1872–1916 рр.), що був автором численних банківських та інших цивільних споруд у Петербурзі, Ростові-на-Дону, Москві.

Достатньо яскравим був і викладацький склад цього навчального закладу. У вересні 1845 року на посаду старшого викладача історії і французької мови сюди було направлено й відомого згодом письменника, громадського діяча П. Куліша. Проте пробув він тут теж недовго і був переведений до Петербурзького університету.

Згадкою про перебування у нашому краї можна вважати його фольклорні та етнографічні матеріали, опубліковані згодом у широко відомій збірці «Записки о Южной Руси» (1856–1857 рр.).

У 1864 році до гімназії на посаду викладача призначено випускника Київського університету св. Володимира – Антона Солтановського, після якого залишився досить об'ємний щоденник, який останній вів упродовж чималого часу. Саме ці матеріали є чи не найповнішим документальним підтвердженням про життя міста у всіх його проявах і треба сказати, доволі невтішних стосовно культурної інфраструктури та духовного клімату загалом («... Чиновники, представники влади являли собою шайку злодіїв у законі, котрі спустошили повіт і заважали правильному розвитку суспільного життя і водночас обдурювали й сам уряд» [37]. Проте на тлі цієї характеристики досить добре звучить інформація про гімназію: «... Всі вчителі тут були добрими людьми, добрими

*Рівне. Пам'ятник С. Петлюрі.
Фото В. Луца*

*Рівне. Пам'ятник Т. Шевченка.
Фото В. Луца*

товаришами і добре поводитися з учнями» [38]. Зазначені матеріали, збережені у декількох томах, були свого часу опубліковані у провідному часописі «Киевская старина» (1892–1894 рр.).

Приведене у належний вигляд (після перебування там резиденції нацистської рейхсканцелярії гауляйтера Е. Коха та згодом – приміщення обкому компартії України) упродовж 1973–1975 років, це приміщення було передано у користування обласному краєзнавчому музею (РОКМ). Споруда й надалі залишається яскравим прикладом цивільної архітектури першої половини XIX століття.

Сьогодні Рівненський обласний краєзнавчий музей являє достатньо потужний культурний центр і продовжує виконувати свої головні функції – збереження історичної пам'яті українського народу і на цій підставі допомагає краще побачити сьогодення та певною мірою зазирнути у майбутнє людства. Залишаючись осередком концентрації матеріальної спадщини, заклад у той же час активно розгортає основні напрями притаманної йому діяльності – веде активну культурно-освітню, науково-дослідну роботу,

займається комплектуванням музейних зібрань, продовжує експозиційну, фондову, реставраційну та пам'ятко-охоронну справу.

Найголовнішою особливістю музеїв, як установ культури, є те, що вони збирають, вивчають та експонують першоджерела або оригінали, тобто ті пам'ятки, які безпосередньо пов'язані з розвитком природи, життєдіяльністю людської спільноти і за цією ознакою наближаються до науково-дослідних структур, які також вивчають першоджерела. Проте специфіка музеїв полягає у тому, що в їхній діяльності науково-дослідні та освітні функції тісно поєднуються. Адже збираючи першоджерела і створюючи таким чином джерельну базу для подальших наукових досліджень, проводячи власні наукові розвідки, співробітники музеїв водночас займаються активною популяризаторською діяльністю, використовуючи увесь можливий арсенал засобів – від екскурсій і наукових конференцій до тематичних виставок, зустрічей з відомими людьми, тематичних Днів, музейних гостин тощо.

Рівне. Пам'ятник Климу Савуру. Фото В. Луца

Для Рівненського музею все це робити досить просто. Адже за понад столітню історію свого існування РОКМ перетворився на осередок, що являє собою потужну збірку пам'яток вітчизняної історії та культури, чимала кількість з яких є справді унікальними і значною мірою репрезентують сьогодні багату матеріально-духовну спадщину Волині. Утім, про це мова буде йти в окремому розділі.

До цього слід додати значну у виховному та культурно-мистецькому контексті мережу монументального мистецтва – пам'ятників та пам'ятних знаків. В області налічується 1.088 пам'яток археології, серед них 13 загальнонаціонального значення, 1.818 пам'яток монументального мистецтва. Лише останнім часом в області споруджено пам'ятники Т. Шевченку, С. Петлюрі, Климу Савуру (в м. Рівному), Т. Шевченку в смт Демидівка, Т. Бульбі-Боровцю – в м. Березне, пам'ятний знак Нілу Хасевичу в с. Сухівці Рівненського району, пам'ятний хрест на місці загибелі соратника Б. Хмельницько-

го – митрополита Корінфського Іоасафа та диякона Павла в с. Острів Радивилівського району, пам'ятник Уласу Самчуку в м. Рівному, пам'ятний знак героям УПА в с. Гурби Здолбунівського району, два пам'ятні знаки воїнам російської армії – уродженцям Волині, що загинули в роки Першої світової війни. В Рівному та Дубровиці відкрито пам'ятники святій Іуліанії та Анастасії Гольшанським [39]. І цей ряд не є завершеним.

Отже, детальне вивчення цієї спадщини, введення до культурного обігу багатьох незнаних досі її сторінок, значно збагатить вітчизняну історію культури, дасть змогу підготувати фундаментальну «Історію української культури», звільнену від ідеологічних нашарувань. А також розширить практику туристичної діяльності, зробить наш край місцем набуття нових вражень, повноцінного відпочинку, духовного збагачення тощо.

Нижче подано перелік пам'яток архітектури різних історичних періодів, що знаходяться на території Рівненщини та їх місцезнаходження.

Розділ III. Культурно-мистецький потенціал Рівненщини в умовах сьогодення

Пор. №	Найменування пам'ятки	Датування	Місцезнаходження	Охоронний № та № у комплексі
м. Рівне				
2452	Гімназія (мур.)	1839 р.	вул. М. Драгоманова, 19	599 0
2453	Успенська церква (дер.)	1756 р.	вул. Т. Шевченка, 113	1486 1
2454	Дзвіниця Успенської церкви (дер.)	1756 р.	вул. Т. Шевченка, 113	1486 2
Березнівський р-н				
2455	Руїни замку (мур.)	XV-XVI ст.	с. Губків	1487 0
2456	Преображенська церква (дер.)	1801 р.	с. Маринин	1488 1
2457	Дзвіниця Преображенської церкви (дер.)	1882 р.	с. Маринин	1488 2
Володимирецький р-н				
2458	Миколаївська церква (мур.)	Кінець XVIII ст.	смт Стара Рафалівка	1489 0
Гоцанський р-н смт Гоца				
2459	Михайлівська церква (мур.)	1632 р.	Вул. Т. Шевченка	1490 1
2460	Дзвіниця Михайлівської церкви (мур.)	1632 р.	Вул. Т. Шевченка	1490 2
2461	Успенська церква з дзвіницею (зміш.)	XV-XVII ст.	с. Дорогобуж	1491 0
2462	Преображенська церква (дер.)	1730 р.	с. Тучин	1492 1
2463	Дзвіниця Преображенської церкви (дер.)	1730 р.	с. Тучин	1492 2
Дубнівський р-н м. Дубно				
2464	Замок князів Острозьких-Любомирських (мур.)	XVI - XVIII ст.	вул. Т. Шевченка	609 0
2465	Надбрамний корпус (мур.)	XVI ст.	вул. Т. Шевченка	609 1
2466	Палац (мур.)	XVI-XVIII ст.	вул. Т. Шевченка	609 2
2467	Казарма (мур.)	XVI-XVIII ст.	вул. Т. Шевченка	609 3
2468	Луцька брама (мур.)	XV-XVI ст.	вул. Д. Галицького, 68	610 0
2469	Монастир бернардинців (мур.)	1630 р.	вул. Д. Галицького, 74	611 0
2470	Костел (мур.)	1630 р.	вул. Д. Галицького, 74	611 1
2471	Вежа (мур.)	1630 р.	вул. Д. Галицького, 74	611 2
2472	Келії (мур.)	1630 р.	вул. Д. Галицького, 74	1495 3
2473	Монастир кармеліток (мур.)	1630-1686 рр.	вул. Т. Шевченка, 51	1493 0
2474	Костел (мур.)	1630 р.	вул. Т. Шевченка, 51	1493 1
2475	Келії (мур.)	1686 р.	вул. Т. Шевченка, 51	1493 2
2476	Юр'ївська церква (дер.)	1709 р.	вул. Садова	1494 1
2477	Дзвіниця Юр'ївської церкви (дер.)	1700 р.	вул. Садова	1494 2
2478	Михайлівська церква (дер.)	1787 р.	с. Мирогоща Перша	1496 1
2479	Дзвіниця Михайлівської церкви (дер.)	1787 р.	с. Мирогоща Перша	1496 2
Дубровицький р-н м. Дубровиця				
2480	Костел Іоанна Хрестителя (мур.)	1695-1702 рр.	вул. Воробинська	1497 0
2481	Церква Різдва Богородиці (мур.)	1861 р.	вул. Воробинська	1498 0
Зарічянський р-н				
2482	Дмитрівська церква (дер.)	1722 р.	с. Серники	1499 1
2483	Дзвіниця Дмитрівської церкви (дер.)	1722 р.	с. Серники	1499 2
Здолбунівський р-н				
2484	Комплекс Троїцького монастиря-фортеці (мур.)	XV – XIX ст.	с. Дермань	616 0

РІВНЕНЩИНА: КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ

2485	Надбрамна башта-дзвіниця (мур.)	XV ст.	с. Дермань	616 1
2486	Троїцька церква (мур.)	поч. XVII ст. -1849 р.	с. Дермань	616 2
2487	Корпус келій (мур.)	XVII-XIX ст.	с. Дермань	616 3
2488	Флігель з теплою церквою (мур.)	1821 р.	с. Дермань	616 4
2489	Криниця (мур.)	XV ст.	с. Дермань	616 5
2490	Оборонний мур (мур.)	XV ст.	с. Дермань	616 6
Корецький р-н м. Корець				
2491	Замок (мур.)	1550-1780 рр.	вул. Б. Хмельницького	1500 0
2492	Костел Св. Антонія (мур.)	1533-1916 рр.	вул. Костельна	601 0
2493	Троїцький монастир (мур.)	XVII – XIX ст.	вул. Київська, 56	1500 0
2494	Троїцький собор (мур.)	1620-1880 рр.	вул. Київська, 56	1500 1
2495	Корпус келій (мур.)	1620-1880 рр.	вул. Київська, 56	1500 2
2496	Тепла церква Іоанна Предтечі (мур.)	1890 р.	вул. Київська, 56	1500 3
2497	Дзвіниця (мур.)	1905 р.	вул. Київська, 56	1500 4
2498	Миколаївська церква (мур.)	1834 р.	вул. Б. Хмельницького	1501 0
2499	Келії монастиря францисканів (мур.)	1754-1767 рр.	вул. Монастирська	1502 0
с. Великі Межирічі				
2500	Костел Св. Антонія (мур.)	1702 - 1725 рр.		1503 0
2501	Садиба графів Стецьких (мур.)	XVIII ст.		1504 0
2502	Палац (мур.)	1789 р.		1504 1
2503	Флігелі (мур.)	1789 р.		1504 2
2504	Петропавлівська церква (дер.)	1733-1848 рр.		1505 0
2505	Покровська церква (дер.)	XVIII ст.	с. Світанок	1506 0
Костопільський р-н				
2506	Покровська церква (дер.)	1768 р.	с. Великий Стидин	1507 1
2507	Дзвіниця Покровської церкви (дер.)	1768 р.	с. Великий Стидин	1507 2
2508	Михайлівська церква (дер.)	1752 р.	с. Тростянець	36-Н 1
2509	Дзвіниця Михайлівської церкви (дер.)	1752 р.	с. Тростянець	36-Н 2
Млинівський р-н сміт Млинів				
2510	Флігель садиби Корецьких (мур.)	1780 р.	вул. І. Франка, 16	612
2511	Покровська церква (мур.)	1830-1840 рр.	вул. С. Кірова	1508 1
2512	Дзвіниця Покровської церкви (мур.)	1830-1840 рр.	вул. С. Кірова	1508 2
Острозький р-н м. Острог				
2513	Замок князів Острозьких (мур.)	XIV – XIX ст.	вул. Замкова, 5	602 0
2514	«Вежа мурована» (мур.)	XVI ст.	вул. Замкова, 5	602 1
2515	Нова (Кругла) башта (мур.)	XVI ст.	вул. Замкова, 5	602
2516	Богоявленська церква (мур.)	1521 р.	вул. Замкова, 5	602 3
2517	Надбрамна дзвіниця (мур.)	1905 р.	вул. Замкова, 5	155-Р 4
2518	Татарська надбрамна башта (мур.)	XVI ст.	вул. Академічна	603 0
2519	Луцька надбрамна башта (мур.)	XVI ст.	вул. Папаніна	604 0
2520	Костел Успіння Діви Марії (мур.)	XV – XIX ст.	вул. Князів Острозьких	1509 0
с. Межиріч				
2521	Троїцький монастир-фортеця (мур.)	XV – XVII ст.		605 0
2522	Троїцька церква (мур.)	XV ст.		605 1
2523	Корпуси келій з баштами (мур.)	1606 - 1610 рр.		605 2

Розділ III. Культурно-мистецький потенціал Рівненщини в умовах сьогодення

2524	Південно-східний корпус (мур.)	1606 - 1610 рр.		605
2525	Надбрамна дзвіниця (мур.)	1610 р.		605 4
2526	Мури з наріжними баштами (мур.)	1606 - 1610 рр.		605 5
2527	Земляні укріплення міста	XVI ст.		1510 0
2528	Міська Заславська брама (мур.)	XVI ст.		1510 1
2529	Піч (мур.)	XVII ст.		1511 0
2530	Михайлівська церква (дер.)	XVIII ст.	с. Милятин	606 0
2531	Троїцька церква (дер.)	1740 р.	с. Михалківці	1512 1
2532	Дзвіниця Троїцької церкви (дер.)	1740 р.	с. Михалківці	1512 2
2533	Руїни замку (мур.)	XIV ст.	с. Новомалин	1513 0
2534	Церква Косьми і Дем'яна (дер.)	1782 р.	с. Розваж	607 0
2535	Георгіївська церква (дер.)	1743 р.	с. Сіянці	608 0
Рівненський р-н				
2536	Миколаївська церква (мур.)	1740 р.	с. Городок	615 1
2537	Дзвіниця Миколаївської церкви (дер.)	1772 р.	с. Городок	1516 2
2538	Церква Св.Юрія (дер.)	1775 р.	с. Грабів	1517 0
2539	Замок (мур.)	1475 р.	смт Клевань	613 0
2540	Костел Благовіщення (мур.)	1630 р.	смт Клевань	614 1
2541	Дзвіниця костелу Благовіщення (мур.)	1630 р.	смт Клевань	614 2
2542	Церква Різдва Христового (мур.)	1777 р.	смт Клевань	1514 1
2543	Дзвіниця церкви Різдва Христового (мур.)	1844 р.	смт Клевань	1514 2
2544	Миколаївська церква (дер.)	XVIII ст.	с. Корнин	1518 1
2545	Дзвіниця Миколаївської церкви (дер.)	1867 р.	с. Корнин	1518 2
2546	Покровська церква (дер.)	1781 р.	с. Обарів	1519 0
2547	Преображенська церква (дер.)	1770 р.	смт Оржів	1515 0
2548	Костел Св.Лаврентія (мур.)	1710 р.	с. Тайкури	1520 0
2549	Руїни замку (мур.)	XV - XVII ст.	с. Тайкури	1521 0
Радивилівський р-н				
2550	Церква Різдва Богородиці (дер.)	XVIII ст.	с. Коритне	1526 0
2551	Покровська церква (дер.)	XVIII ст.	с. Митниця	1527 0
2552	Миколаївська церква (дер.)	1630 р.	с. Пляшева	1528 0
2553	Меморіальний комплекс «Козацькі могили» (мур.)	1910-1914 рр.	с. Пляшева	1529 0
2554	Георгіївська церква (мур.)	1914 р.	с. Пляшева	1529 1
2555	Мур із брамою (мур.)	1914 р.	с. Пляшева	1529 2
Сарненський р-н				
2556	Троїцька церква (дер.)	1725 р.	с. Доротичі	1524 0
2557	Церква Різдва Богородиці (дер.)	1767 р.	с. Ремчиці	1525 0
2558	Земляні вали замку	XV-XVI ст.	смт Степань	1522 0
2559	Троїцька церква (дер.)	1759 р.	смт Степань	1523 1
2560	Дзвіниця Троїцької церкви (дер.)	1759 р.	смт Степань	1523 2

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Лашук Ю. Народне мистецтво. Українське Полісся / Ю. П. Лашук. – Львів: Каменяр, 1992.
2. Терещенко Ю. І. Україна і європейський світ. Нарис історії від утворення старокиївської держави до кінця XVI ст. / Ю. І. Терещенко. – К.: Перун, 1996. – 495 с.
3. Гаврилук С. В. Микола Петров – дослідник культурної спадщини західно-етнічних українських земель / С. В. Гаврилук // Література та культура Полісся. Вип. 27: наук. зап. Ніжинського держ. пед. ун-ту ім. М. Гоголя. – Ніжин, 2004. – С. 207–214.
4. Див.: ІР НБУВ, ф. 225, спр. 107, арк. 1, стр. 108; арк. 2, спр. 109; арк. 3, спр. 110, арк. 6.
5. Климчук А. М. Тадеуш Ежи Стецький – дослідник Волині / А. М. Климчук: Історична Волинь і проблеми духовного відродження України: матеріали I Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Рівне, 10 верес. 2010 р. // Актуальні питання культурології: альманах наук. товариства «Афіна» кафедри культурології РДГУ. Вип. 8. – Рівне: О. Зень, 2010. – С. 120–106.
6. Семчишин М. Тисяча років української культури: короткий огляд культурного процесу / Мирослав Семчишин. – К., 1995.
7. Лесик О. В. Замки та монастирі України / О. В. Лесик. – Львів: Світ, 1993. – 174 с.
8. Михайлишин О. Л. Палацово-паркові ансамблі Волині другої половини ХУШ – ХІХ століть (еволюція, композиція, стилістика) / О. Л. Михайлишин // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наукові записки РДГУ. Вип. 4. – Рівне: РДГУ, 1999. – С. 203–298 та інші її розвідки у цьому ж збірникові за наступні роки.
9. Годованюк О. М. Монастирі та храми Волинського краю / О. М. Годованюк. – К.: Техніка, 2004. – 176 с.
10. Рожко В. Православні монастирі Волині і Полісся / В. Рожко. – Луцьк: Медіа – 2000, 2005. – 692 с.
11. Див.: Власюк Г. Замки Західної України: проблеми збереження і входження в культурний європейський простір: дипломна робота на здобуття ОКР «Магістр» / Г. Власюк. – Рівне: РДГУ, 2007. – 106 с. (рукопис); Шостак Т. Комплекс сакральних споруд м. Дубно і проблеми збереження духовної спадщини: дипломна робота на здобуття ОКР «Магістр» / Т. Шостак. – Рівне: РДГУ, 2007. – 97 с. (рукопис); Семенович О. Давньоруська культура Волинського краю: за матеріалами фондів Рівненського обласного краєзнавчого музею: дипломна робота на здобуття ОКР «Магістр» / О. Семенович. – Рівне: РДГУ, 2007. – 82 с. (рукопис) та ін.
12. Див.: Історія в школах України, 2005. – № 4. – С. 45–49.
13. Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР (иллюстрированный справочник-каталог). В 4-х томах. – К.: Будівельник, 1983. – Т. 3. – С. 300–334.
14. Хведась А. О. Острозький державний історико-культурний заповідник: путівник / А. О. Хведась. – Львів: Каменяр, 1985. – 56 с.
15. Архітектурна спадщина України. Маловивчені проблеми історії та містобудування / за ред. В. Тимофієнка. – К.: Українознавство, 1997. – Ч. 4. – 263 с.
16. Кралюк П. М. Мелетій Смотрицький і українське духовне відродження кінця ХVI – початку ХVII століття / Петро Кралюк. – Острог, 2007. – 208 с.
17. Годованюк Є. Два храми ХV века на Волини / Є. Годованюк // Архитектурное наследие, 1979. – № 27. – С. 82–83.
18. Годованюк Є. ... – С. 83.
19. Історія українського мистецтва: енциклопедія. В 6 тт., т. 4. – К.: Мистецтво, 1967–1970. – С. 18–19.
20. Хведась А. О. Острозький державний історико-культурний заповідник: путівник / А. О. Хведась. – Львів: Каменяр, 1985. – 56 с.
21. Васишин М. У князів Корецьких / М. Васишин // Жовтневі зорі, 1990. – 26 січ.
22. Пожар в Корце // Волинские епархиальные ведомости, 1881. – № 20. – С. 683–684.
23. Документи і літопис Свято-Троїцького монастиря, 1999. – док. 107.
24. Яноші В. Сівач рідного слова / В. Яноші // Погорина, 2002. – С. 89–91.
25. Див.: Волинские епархиальные ведомости, 1881. – № 20. – С. 488.
26. 1000-ліття Православ'я на Волині. – Дубно, 1992. – С. 76–114.
27. 1000-ліття Православ'я на Волині. – Дубно, 1992. – С. 76–114.
28. Савчук П. О. Дубенський форт: історичний нарис / Петро Оксентович Савчук. – Рівне, 2000.

29. Савчук П. О. Дубнівський краєзнавчий музей: путівник / П. О. Савчук, І. І. Кузнецов, Я. Г. Яковчук. – Львів: Каменяр, 1979. – 102 с.
30. Архітектурна спадщина України. Маловивчені проблеми історії та містобудування / за ред. В. Тимофієнка. – К.: Українознавство, 1997. – Ч. 4. – 263 с.
31. Рычков П. Дорогами южной Ровенщины / П. Рычков. – М.: Искусство, 1989. – 127 с.
32. Історія української культури. Енциклопедія. У 5-ти т., т. 2. – К.: Наукова думка, 2003. – 979 с.
33. Лесик О. В. Замки і монастирі України / О. В. Лесик. – Львів: Світ, 1993. – 174 с.
34. Мунін С. Визначні пам'ятки Західної України / С. Мунін, Х. Роглев, О. Гаца. – К.: Книга, 2008.
35. Хведась А. О. Острозький державний історико-культурний заповідник: путівник / А. О. Хведась. – Львів: Каменяр, 1985. – 56 с.
36. 1000-ліття Православ'я на Волині. – Дубно, 1992. – С. 76–114.
37. Пашук І. Рівне. 1283–2003. Історико-краєзнавча хроніка / І. Г. Пашук. – Рівне: Овід, 2006. – С. 33.
38. Пашук І. Рівне. 1283–2003. Історико-краєзнавча хроніка / І. Г. Пашук. – Рівне: Овід, 2006. – С. 34.
39. Світла зоря бурштинового краю: розмова з начальником управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації Ярославом Миколайовичем Мельником // Культура і життя. – 2007. – 22 серп. – (№ 34). – С. 3.
40. Полонська-Василенко Н. Д. Історія України. У 2-х тт., т. 1. / Наталя Дмитрівна Полонська-Василенко. – К.: Либідь, 1992.
41. Історія міст і сіл Української РСР: енциклопедичний довідник. У 24 тт. – К.: Політвидав України, 1976.

3.2. КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ЧИННИК ЯК ФАКТОР ДУХОВНОГО СТАНОВЛЕННЯ ДЕРЖАВИ

Торкаючись проблем культури в сучасному суспільстві, слід звернути увагу на її так зване матеріальне тло, інакше кажучи, на доступність тих чи інших культурних благ чи послуг для сучасного, особливо молодого, населення. При цьому стане зрозумілим, що бідність, яка притаманна значній його частині, обумовлює не лише поведінкові форми та потреби, зокрема й культурні, але й трансформацію його духовних цінностей.

Сьогодні бідність залишається одним із фокусів сприйняття багатьох проблем, зокрема й духовної культури, для переважної частини молоді. Досить переконливими у цьому контексті є її оцінки стосовно доступності культурних благ.

За даними соціологічних досліджень [1], коло осіб, яким ці культурні блага доступні, не перевищує навіть однієї десятої частини населення. Втім, у 3,7 рази більше тих, кому ці блага доступні в дуже обмеженій формі, або взагалі не доступні. Але ж це складає понад третину населення країни.

З іншого боку, не додає особливого оптимізму решта (46,7%) респондентів, які зазначили, що

для них доступні лише окремі культурні блага. Як правило, це найменш затратні їх види – купівля і перегляд відеокaset, читання книжок, відвідання кінотеатру.

Таким чином, у тій системі цінностей, що активно формується у сучасному суспільстві, виникає парадоксальна ситуація. Оскільки в державі домінує уява, що матеріальний рівень сьогодні визначає соціальний статус і престиж людини, значна частка населення орієнтується саме на цей чинник. У той же час орієнтація тільки на матеріальне благополуччя перетворює ідентифікацію лише за цією ознакою із віртуальною у реальну. Природно, що саме матеріальний чинник стає визначальним у свідомості і як мета, і як цінність, і як передумова високого статусу та престижу індивіда.

Треба визнати, що особистісні якості людини, зокрема такі, як воля, розум, професійні досягнення тощо не завжди забезпечують сьогодні конкретній особі належне матеріальне благополуччя. В результаті, природно складається наявна

деформація у системі цінностей більшої частини населення, а відтак інші статусно-ідентифікаційні ознаки та фактори, зокрема й культурні, відходять, як правило, на задній план.

Зрозуміло, що сприйняття духовної культури, її місця та ролі в суспільстві, що формується, має й інші виміри, ніж «призма бідності». Проте саме цей стан, або ж бажання пояснити його хоча б психологічно, як стверджують фахівці [1], обумовлює ставлення населення до багатьох питань культури та культурної політики держави і відразу налаштовує це населення на негатив і в ставленні до цієї ж держави.

Не лише спеціальні опитування, але й звичайне відвідування читальних зал бібліотек підтверджує, що більше половини населення у вільний час не читає книг, газет чи журналів, що є свідченням не тільки того, що книга не користується попитом, але й нищення культурної норми, зміни системи духовних цінностей, розриву літературних традицій, втрати символічного статусу читання [1, с. 40]. І це особливо небезпечно для молоді.

Можливо, що й у читацькому середовищі йде поступова ерозія сукупності декларативних цінностей, демонстративних символів «культурності». Не дивно, що й проведені дослідження [2] виявляють також не конкурентність, не сутєвість читання для значної частини населення у порівнянні, скажімо, з телевізором; а з іншого боку, – примітивізацію комплектування фактично усіх місцевих бібліотек, що теж дещо обмежує можливості їхнього сприйняття як інформаційних та гуманітарних центрів; перетворення бібліотечного попиту у слабо диференційований; принципову зміну моделі літературної культури; втрата читанням ідеологічного забарвлення і набуття функціональної значимості; все менш персоніфікований інтерес до жанрів масової культури, коли читач сприймає їх як відповідний телевізійний серіал тощо [1, с. 42].

Гортаючи сторінки сучасної періодики та аналізуючи загальний стан духовних потреб і запитів молоді, цілком природно виникає запитання стосовно того, що ж ще впливає на сучасну молоду людину, чому вона зростає саме такою; чи має вона можливості для культурної самореалізації, чи складно їй знайти ті шляхи, на яких виникне у неї потреба формуватися духовно багатою навіть у умовах політично напруженого сьогодення?

У цьому зв'язку доречним стане аналіз сучасної культурної інфраструктури, пошук тих тенденцій, що визначилися в культурному просторі нашої держави. Тим більше, що нові економічні засади значною мірою вплинули і на стан функціонування культурної сфери, і на напрями державної політики.

Найбільш рельєфною формою у цьому контексті залишається театр, який в усі часи був не лише засобом відображення, копіювання дійсності, але й активним чинником її формування.

Аналізуючи стан й матеріально-технічну базу театрів років послаблення ідеологічного тиску та згодом і доби незалежності, можна помітити, що мережа професійних театральних установ за період із 1985 року по теперішній час значно збільшилася: з 89 одиниць у 1985 році до 131 – у 2000 році, що засвідчує той факт, що держава навіть у не найкращі часи свого економічного становлення змогла віднайти кошти для такого будівництва, вбачаючи в цьому суттєвий важіль культурного зростання. Однак, якщо поглянути на ці, безперечно позитивні, дані з іншого боку, приміром, із точки зору ефективності використання театрів, як установ культури та їх ролі в системі культурного обслуговування населення, то ситуація буде виглядати дещо іншою, а саме – тенденція стосовно відвідування цих же театрів є невтішною і має стійку тенденцію до падіння: з 20,7 млн. осіб, що побували у театральних установах у 1985 році до 6,0 млн. осіб – у 2000 році, причому це падіння теж досить строкате: 20,7 млн. (1985 р.), 17,6 млн. (1990 р.) та 8,3 млн. (1995 р.), що можна пояснити по-різному.

З одного боку – конкуренцією телебачення та відео, здатних створити ефект присутності у театральній залі (хоча факт присутності у театрі, як і, приміром, на стадіоні, замінити фактично нічим не можна), високою вартістю квитків на вистави (утім, витрати на відвідування дискотек чи нічних клубів не йдуть у жодне порівняння із ціною квитка до театру), і відсутністю вільного часу (адже кожен, треба думати, зайнятий пошуком додаткового заробітку, однак насправді це виглядає не зовсім так), і браком відповідно сформованого естетичного смаку, художньої культури для того, щоб зрозуміти мову театального, як і мистецтва загалом, а також низьким рівнем культурних послуг, що пропонують ці установи. З іншого боку, і скоріше за все, це можна пояснити новою системою цінностей, що сформувалися вже в новій державі, потужним від-

родженням масової культури, її комерціалізацією, коли саме матеріальний чинник, тобто наявність тієї чи іншої речі, споживання тієї чи іншої послуги (як правило, не бібліотечної чи театральної) стає все більш визначальним у рейтингу того, що є для особи головним. Однак про це вже йшла мова вище.

Подібна тенденція зберігається і стосовно ролі концертних організацій в духовному житті України та їх рейтингу у системі тих культурних послуг, що вони надають для населення. Зазначимо, що в аналізований період якісних концертів стало справді більше, як і покращилося загалом їх технічне оснащення, рівень режисури. А участь відомих іноземних виконавців, крім усього іншого, зробила престижним відвідування цих заходів для чималої кількості населення. Але повернемося до подальшого аналізу проблеми. При цьому зупинимо увагу знову ж лише на кількісному показнику.

Якщо у 1985 році цих (концертних – авт.) організацій нараховувалося по Україні усього 38, то у 1990 році їх функціонувало вже 44, а в 1995 р., – відповідно 53; 2000 рік виявився найбільш активним для зростання мережі – 61. Тобто за 15 років їх загальна кількість зросла більше ніж на 40%. Утім, відвідування зазначених установ за цей же період суттєво скоротилося, а саме: у 1985 році, за даними Державного комітету статистики [3], їх відвідало майже 21 млн. осіб, тоді як у 1990 році цей показник скоротився ще майже на 6 млн. осіб; у 1995 році кількість тих, хто був присутнім на заходах вітчизняних концертних організацій, складала 7,3 млн. осіб, а в 2000 році цей показник уже дорівнював усього 3,8 млн. осіб, тобто зменшився майже у 5 разів у порівнянні із 1985 роком. І це при тому, що кількість самих установ зросла за аналізований період майже наполовину, так само як і покращилася їхня матеріально-технічна база, професіоналізм організаторів та виконавців тощо. Правда, кількість же самого населення також дещо зменшилася (за напрямками діяльності та фаховими показниками цей вид організацій нами не аналізується).

Не додає особливого оптимізму і ситуація з відвідуванням музейної мережі, яка також завжди відрізнялася досить поважним місцем у системі культурного обслуговування населення від часу її створення. Про це засвідчує наступна статистика. Якщо їх (музеві) кількість у 1985 році становила 174 одиниці на республіку, то не зважаючи на всі економічні негаразди в 2000 році вона збільши-

лася на 204 одиниці і стала дорівнювати 378. При цьому виникли й зовсім нові установи музейного типу, не характерні для попереднього періоду і вже саме цим вони мали б концентрувати на собі увагу, забираючи відвідувачів з інших, традиційних установ культури. Проте, у той же час їх відвідування демонструє знову сталу тенденцію до падіння інтересу й до цієї форми: 32,5 млн. відвідувань зафіксувала статистика у 1985 році, і вже 17,4 млн. відвідувань припадало на значно збільшену мережу у 1995 р.; а в 2000 році загальна тенденція падіння інтересу у населення призвела до зменшення кількості відвідувачів ще на 1,4 млн. осіб і кінцева цифра становило 16,0 млн. відвідувань (2000 р.). І хоча тут падіння інтересу відбувалося більш повільними темпами (принаймні після 1995 року), ситуація залишається теж вкрай несприятливою. Причини цьому, як стверджують фахівці, також досить банальні. Через нестачу площ ці установи культури не мають можливості розширювати фонди своїх експозицій (майже 90% основних музейних фондів перебувають у запасниках, фактично призупинено реставраційні роботи у багатьох установах через брак коштів тощо). Хоча, на нашу думку, здається, що не площі для експонування є основною перешкодою у відсутності глядача і тут. Незважаючи на те, що після 2001 року ситуація стосовно відвідування і театрів, і зазначених вище установ, стала дещо поліпшуватися, однак принципових змін у даному випадку стосовно ставлення населення до зацікавлення ними не відбулося.

Невтішні дані й про інші культурні чинники у цей же період, зокрема друк книг (особливо вітчизняних авторів) та їх кількість у перерахунку на одного мешканця, про що свідчать полиці наших книжкових магазинів, бібліотек та, безперечно, державна статистика. Про ціну на вітчизняну книгу мову вести стає просто некоректно, та й цих книжок явно бракує, як бракує їх тематичного репертуару. Однак на цю проблему можна поглянути і з іншого боку. Навряд чи лише ціна на квиток чи книгу є зараз основною перешкодою у перегляді чи придбанні того чи іншого культурного продукту. Це нам підтверджує (чи спростовує?!) і фактичне паломництво на закордонні та й національні футбольні матчі, чи, скажімо, рівень та кількість задіяних у надмірному споживанні спиртних напоїв. До речі, собівартість 1 літру спирту у радянській державі становила 8 копійок, проте 0,5 літри горілки для населення тоді коштувало вже 10 руб. А

вартість тогочасної книги читачі ще пам'ятають. І аналогія із сьогоденням йде явно не на користь незалежній державі.

Утім усунувши, хоча б гіпотетично, всі наявні перешкоди на шляху до духовного зростання молоді, ми навряд чи одержимо набагато кращий результат у споживанні наявної культурної продукції, як і згодом у формах поведінки молодих людей, ставленні останніх до держави, її символів, системи освіти, культури тощо. Основна причина цьому криється, на нашу думку, у відсутності кропіткої роботи з молоддю людиною стосовно формування у неї відповідних художніх смаків, потреб, ціннісних орієнтацій, патріотизму врешті-решт. І в даному контексті велика роль повинна належати саме широкій просвітницькій діяльності в її різноманітних формах: чи то за допомогою відповідних каналів телебачення та радіо, чи то за участю також давно випробуваного і непопулярного зараз засобу, яким залишається культурно-освітня мережа.

Зрозуміло, що в усі ці традиційні засоби повинні бути внесені оновлені суть, форми та методи роботи, але принцип просвітництва має повне право на життя і без його широкого застосування в практику роботи установ культури помітних зрушень у рівні духовності молодого покоління нам не отримати.

Як тут не згадати класика: «предмет мистецтва (щось подібне обов'язково відбувається і з будь-яким іншим художнім продуктом), створює відповідну публіку, яка розуміє це мистецтво і вмє насолоджуватися красою» (К. Маркс).

У цьому контексті проведемо деякі співставлення із системою організації культурної політики, насичення духовно вільного часу особи з нашого недалекого минулого.

Навіть у радянську добу, коли питаннями вільного часу активно займалося чимало ідеологічних структур, природно вбачаючи в ньому значний резерв для поліпшення ідеологічної роботи, кількість цього вільного часу в середньому на одну особу дорівнювала 1.800 годин на рік [4, с. 9] (дані беремо із матеріалів спеціально присвяченої цій проблемі Всесоюзної науково-практичної конференції «Свободное время и нравственное воспитание»). Досить потужна дозвільницька індустрія тієї доби і система культурного обслуговування населення, введена в ранг державної політики, опановувала навіть тоді у середньому 125–135 годин вільного часу на рік. Сюди входило

також відвідування кінотеатрів, театрів, концертів, музейних установ, участь у гуртках художньої самодіяльності, читання газет та журналів (значна частина з яких певними групами населення передплачувалася майже в обов'язковому порядку) [5, с. 228].

Якщо до цього додати ще час, відведений на читання книг в обсязі 100–120 годин, газет та журналів – 80–90 год., телебачення та радіо – 550–600 год., навчання – 100–125 год., то таким чином щоденна культурна діяльність складала у середньостатистичного громадянина СРСР майже 1.000 годин на рік, залишаючи ще понад 800 годин для використання ним на свій розсуд [6, с. 12]. А ми продовжуємо й надалі вважати, що не займаючись нашою досить «проблемною» молоддю сьогодні (у вищих навчальних закладах навіть гуманітарного спрямування до навчальних планів лише у 2010 році введено дисципліну «Українська культура» (30 год. аудиторних!), не забезпечивши гарантовано їй хоча б перше робоче місце, залишивши цю молодь наодинці зі своїми фактично матеріальними проблемами, які їй самій у переважній більшості самотужки не подолати, – однак саме вони визначають її статус у суспільстві, – ми будемо бачити цих людей патріотами, духовно багатими, не здатними сприймати той інформаційний бруд, що ллється на них із теле – та відео екранів?

Реформи, що розпочалися на теренах колишнього СРСР після 1991 року, зокрема й в Україні з часу проголошення її державної незалежності, торкнулися фактично усіх ділянок суспільного, громадського й економічного життя. Проте ці експерименти майже не зачепили мережу закладів культури: клуби, парки, будинки культури, бібліотеки. Мережа, не зважаючи на фактично повне ігнорування (мається на увазі, перш за все, її фінансування, хоча питання стосовно того, хто та на стільки має (чи не має) цю мережу фінансувати й надалі не вирішено у повному обсязі) її з боку держави, не була знищена. Було ліквідовано лише ті клуби, бібліотеки чи будинки культури, які потребували або капітального ремонту і вже не функціонували зовсім, або там упродовж тривалого часу через певні, переважно суб'єктивні, обставини (різке зменшення населення в межах обслуговування клубу у зв'язку із його від'їздом на заробітки, не втручання районної керівної ланки у питання розвитку культури та інші, зокрема й демографічні чинники тощо), не проводилася

культурно-освітня, чи будь-яка інша діяльність взагалі [7].

Мережа закладів культури, завдячуючи виключно діяльності та впертості її ентузіастів як із середовища культурно-освітніх працівників, так і окремих представників управлінської сфери на всіх рівнях, була збережена, так би мовити наперекір тим обставинам, що склалися в країні загалом та, приміром, Рівненській області зокрема, наперекір тотальному, виключно іноземному, впливові засобів масової інформації з перенасиченням чужоземною і фактично 100% неякісною «культурною» продукцією, підтверджуючи вкотре просту істину про те, що навіть надзвичайно якісні засоби доставки художньої інформації (а в умовах українського села це відбудеться, треба думати, не через одне десятиліття) не можуть зупинити у народу бажання до участі у безпосередній творчій діяльності, в якій, крім власне того мистецького продукту, що в результаті цієї діяльності й буде створено, мабуть, найбільший ефект принесе сама радість спілкування в групі однодумців, бажання обмінюватися своєю радістю від набутого, пережитого тощо. Саме це бажання і штовхає людей в усьому, зокрема й перенасиченому культурними благами та послугами, матеріальним рівнем життя, світі до створення численних клубів за інтересами, які можуть бути абсолютно полярними стосовно вибору форм роботи і обумовлені рівнем освіти, ціннісними орієнтаціями, різноманітними соціально-демографічними характеристиками, фінансовими можливостями тощо цих людей. І саме у такий спосіб вільний час особи стає справді її багатством, яке вона може сама витратити на свій розсуд [8, с. 265].

Тож ці можливості в культурно-дозвільницькій реалізації широкого загалу населення й надавала мережа закладів культури чи, інакше кажучи, – культурно-освітня мережа. Вона, як і кожна самодостатня система, мала свою сталу організаційну структуру: різноманітну сітку курсів, шкіл естетичного виховання, народних університетів культури, ініціативних клубів тощо, підготовку кадрів для якої забезпечувала середня спеціальна освітня ланка, представлена училищами культури з досить розгалуженим набором спеціальностей і спеціалізацій, а також вища освітня мережа, якою й були інститути культури. Наукове підґрунтя цьому створювали Всесоюзний науково-дослідний інститут культури (м. Москва)

та численні республіканські інститути під різними назвами подібного рівня із широким спектром дослідницьких функцій у союзних республіках, що мали у своєму штаті висококваліфікованих спеціалістів і брали на себе широкі дослідницькі завдання, починаючи від розробки моделі закладу культури у майбутньому до методики вивчення і задоволення культурних потреб широкого загалу та розробки професіограми фахівця, що мав би у цій сфері реалізовуватися тощо. А методичне тло галузі забезпечувала система науково-методичних установ на чолі із всесоюзним, республіканськими, обласними науково-методичними Центрами народної творчості та культурно-освітньої роботи.

Можна сперечатися про те, настільки ефективною була ця система чи ні, втім незаперечним залишиться той факт, що в республіках, зокрема й Україні, продовжували існувати численні аматорські мистецькі колективи, що й надавали можливість значним соціально-демографічним групам населення духовно насичувати свій вільний час, самореалізуватися у, відповідно, художній сфері. Все це згодом приносило досить відчутний результат стосовно відвідування театрів, музеїв, прилучення до художньої чи, навіть, спеціальної літератури тощо, врешті-решт відповідному духовному клімату у суспільстві, де шанували книгу, формувалися приватні бібліотеки, спокійним залишався простір існування самої людини. Про це свідчили не лише численні, спеціально проведені дослідження [9], яким є всі підстави довіряти, але й той культурний феномен, що був притаманний Україні, зокрема стосовно ставлення до особи, батьків тощо і не тільки у сільській місцевості, де це зберігалось традиційно завжди.

Врешті-решт ті фахівці, що формувалися у цій культурно-дозвільчій структурі і забезпечували досить розмаїте дозвілля населення, зокрема й молодого. Система підготовки кадрів, заснована на відповідному науково-методичному підґрунті, давала теж свої позитивні результати.

Зрозуміло, що в усьому світі через поширення урбанізаційних чи загалом глобалізаційних процесів автохтонна культура має стійку тенденцію до відмирання. І це, беззаперечно, об'єктивний процес, який буде тривати й надалі. Однак в Україні, приміром, у попередню добу ці процеси, завдячуючи значним державним організаційним та фінансовим втручанням, суттєво гальмувалися, даючи змогу зберегти власне глибоку автохтонну культуру. Немає сумніву в тому, що саме активне

Міжнародний молодіжний фестиваль традиційної народної культури «Древлянські джерела»

плекання народних звичаїв та форм поведінки, базованих на народному досвіді, вигідно відрізняло і оберігало населення колишніх республік СРСР, принаймні Україну, в першу чергу, від усіх тих страшних явищ, які, на превеликий жаль, дуже швидко прижилися у молодіжному середовищі сьогодні, в добу суцільного ігнорування народного досвіду, форм поведінки, народних ігор та розваг тощо, та й взагалі культивуванням формули про те, що «моя хата з краю».

Треба відзначити, що в Рівненській області й сьогодні чимало робиться державними органами влади для підтримки народної ініціативи, розвитку аматорства, становлення молодого покоління вже на нових засадах. Лише останнім часом встановлено ще дві обласні мистецькі премії, 25 персональних стипендій Голови облдержадміністрації провідним творчим працівникам, ветеранам культури і мистецтв, 9 грантів обдарованій молоді на реалізацію її творчих проєктів. Певні кошти виділяються для підтримки друку художніх творів та наукових праць місцевих авторів. Постійно планується й проведення різноманітних фестивалів, конкурсів, свят, зокрема:

- літературно-мистецьке свято «Кобзарева струна не вмирає» – (м. Березне);
- фестиваль естрадного мистецтва «Пісні над Стиром» – (смт Демидівка);
- обласний фестиваль «Театральна панорама» – (м. Острог);
- телевізійний конкурс естрадного мистецтва «Прем'єр-ліга» – (смт Млинів);
- обласний фестиваль-конкурс хорових колективів ім. Є. Кухарця – (м. Дубровиця);
- обласний конкурс програм, сценаріїв, виконавської майстерності сільських культорганізаторів – (смт Гоща) та ін. Все це дає також свій позитивний результат.

Аматорська творчість Рівненщини завжди була представлена на Всеукраїнських, міжнародних, регіональних фестивалях та конкурсах. Так, на Всеукраїнському фестивалі-конкурсі народної хореографії ім. П. Вірського нещодавно був задіяний Заслужений ансамбль пісні і танцю України «Полісянка» Рівненського МБК. На Всеукраїнському конкурсі читців-аматорів пам'яті Т. Шевченка (м. Київ) Рівненщину представляли Олег Заєць (м. Березне) та Анна Черняк (м. Рівне); у Друго-

Фольклорний гурт «Намисто» Будинку культури с. Городок

му регіональному фестивалі-конкурсі козацької пісні «Встань, козацька славо! Засвіти знамена» (м. Радивилів) брало участь 19, а в Міжнародному молодіжному фестивалі народної культури «Древлянські джерела» 33 мистецьких колективи області. На Всеукраїнській мистецькій акції «Мистецтво одного села», що відбулася в м. Києві, народний побут і мистецтво репрезентували аматори і майстри народної творчості с. Крупове Дубровицького району. І цей ряд також легко продовжити.

В області активно працюють декілька Заслужених майстрів народної творчості України, 5 членів Національної спілки майстрів народної творчості, 13 майстрів сучасного декоративно-ужиткового мистецтва, 1.912 народних умільців [10].

Назвемо лише найвідоміші мистецькі колективи Рівненщини, що мають яскраво виражені творчі здобутки:

➤ зразковий духовий оркестр «Смига» Дубенської райдержадміністрації;

- зразковий колектив «Наталонька» Будинку культури с. Княгинин Дубенського району;
- фольклорний гурт «Намисто» Будинку культури с. Городок;
- зразкові хореографічні колективи БК с. Корнин та «Вербонька» школи мистецтв с. Зоря Рівненського району;
- народні аматорські колективи «Берегиня» БК с. Крупове Дубровицького району та «Явір і Яворина» Тучинського сільського центру народної творчості Гощанського району;
- дитяча зразкова студія естетичного виховання «Ладоньки», зразковий ансамбль сучасного танцю «Едельвейс», народний молодіжний театр, народний хор «Горинь», народний ансамбль скрипалів «Арієтта» міського Палацу культури м. Рівного;
- заслужений ансамбль танцю України «Полісянка» міського Будинку культури м. Рівне та ін. Проте повернемося до аналізованої вище проблеми.

Зміни, що продовжують відбуватися в суспільстві, спричиняють значні експерименти у загальноосвітній та вищій школі, проте вони фактично не торкнулися, як уже згадувалося, дозвільницької мережі. А система її професійної вищої освіти, що забезпечувала повноцінне її функціонування впродовж років, була дивним чином поступово згорнута як не зовсім актуальна та така, що не відповідала потребам дня. В результаті чого стан справ у галузі значно погіршився.

З погляду на це, звернемо увагу й на такий чинник. Якщо сфера професійного мистецтва (зокрема така її складова, як професійна мистецька освіта) має досить широке й постійне зацікавлення з боку науковців, свідченням чого є велика кількість захищених дисертацій, у тому числі й стосовно мистецької освіти [11] та поява чималой кількості монографій, то дозвільницька сфера особливими здобутками у цьому плані похвалитися не може. Про це свідчить, зокрема, інтерес до неї тих же науковців.

Так, приміром, за останні 6 років у провідному ВНЗ із цієї проблематики, яким завжди був Київський національний університет культури і мистецтв (КНУКіМ) і який власне й створювався свого часу для повноцінного забезпечення цієї мережі необхідними кадрами, – захищено майже сотню кандидатських та докторських дисертацій, спрямованих на вивчення різноманітних граней історико-культурного процесу і лише три з них тільки дотично стосуються сфери дозвілля [12] (мова не йде про дисертації, спрямовані на дослідження бібліотечної сфери. Тут якраз усе гаразд). При цьому, підкреслимо, немає жодної захищеної дисертації за цей же період, спеціально присвяченої дослідженню, приміром, сучасного «портрета» учасника аматорського колективу, сутності аматорства, його класифікації в умовах тих змін, що відбуваються в площині глобалізації, врешті-решт, трансформації клубної мережі у сучасних умовах, рівню й проблемам науково-методичного керівництва нею тощо.

Подібна ситуація і з тематикою захищених дисертаційних досліджень притаманна й іншому, не менш знаному у культурній галузі закладі, – Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв (НАКККіМ). Тож, як бачимо, причина такого стану речей, не надто складна і дає багато варіантів відповідей на поставлені питання. Утім, поодинокі спроби підготовки таких дисертацій по-

мітні останнім часом, однак спрямовані вони лише на історичний аспект висвітлення цієї проблеми.

Понад п'ятнадцять років в Україні не здійснюється набір абітурієнтів на вкрай потрібну, на нашу думку, спеціальність «Народна художня творчість», випускники якої в повній мірі й забезпечували якісне функціонування різноманітних посад та форм діяльності у сфері культури, чи сказати б точніше – діяльність клубів, культурно-освітніх установ в усьому його розмаїтті. Позаяк сьогодні всі колишні вищі навчальні заклади культурологічного спрямування взяли собі за основу більш «модну», на їхню думку, спеціальність, яка існувала в класифікаторі, утім спрямовувалася раніше на сферу лише професійного мистецтва, а саме – 02.02. – «Мистецтво» з усім розмаїттям її спеціалізацій і значно її «модифікували». Новітні функціонери в культурній сфері вважали та й надалі вважають, що не існує принципової різниці між самодіяльним (аматорським) та професійним мистецтвом, а отже було б доцільно, на їхню думку, об'єднати ці два, абсолютно різні за сутністю, системою організації, кадровим забезпеченням, рівнем методичного оснащення тощо, напрями в один – «мистецтво». Сам факт подібного симбіозу начебто мав уже саме цим покращити ситуацію в галузі. Утім, цілком закономірно, що аматорство функціонує за дещо іншими принципами (сфера вільного часу, відсутність у переважній більшості учасників спеціальної художньої освіти, статус керівника, врешті-решт, спрямованість репетиційного процесу та його результат тощо) і відповідно, корелюється іншими вимогами як до керівника (а не диригента, режисера тощо) мистецького (художнього) колективу, так і до фахової підготовки, ціннісних орієнтацій самих учасників, їхньої спрямованості на ту чи іншу галузь художньої культури, рівнем мистецької освіти тощо. І врешті-решт саме аматорство розв'язує питання художньої (до)освіти (зрозуміло, у певних межах) значного загалу населення, яке не здобуватиме її у відповідних художніх закладах (через брак коштів, часу, вік тощо). Принаймні готує це населення, незалежно від його віку, освіти тощо до кращого сприйняття художньої інформації і вже саме цим робить його духовно багатшим, а відтак – здатним до сприйняття нового.

З іншого боку, всі ті фахівці-викладачі, що мали б забезпечувати підготовку кадрів для нової вже спеціальності («Мистецтво») в трансформованих у педагогічні, гуманітарні, гуманітарно-педа-

гогічні чи, навіть, в інститути культури і мистецтв, заклади, у переважній більшості залишалися самі випускниками колишніх інститутів культури, тобто закладів по суті дозвільницького, а не мистецького спрямування. І, відповідно, особливими мистецькими здібностями та хистом, попередньою підготовкою тощо не відрізнялися, а отже готувати професійного режисера, актора, балетмейстера, хормейстера тощо так, як це робиться у консерваторіях (тепер – музичних академіях), театральних вищих спеціальних навчальних закладах, звичайно не могли (та й по великому рахунку, не мали права). І причини були не лише у самій підпорядкованості цих нових навчальних закладів Міністерству освіти і науки (для останнього такі кадри були не потрібні в принципі, адже подібною сферою опікується Міністерство культури і туризму! (мистецтв!)), але й у наявній базовій освіті цих співробітників, системою організації навчального процесу (адже спеціальність повинна була дотримуватися відповідних рекомендацій Міністерства освіти і науки), врешті-решт духовною атмосферою самого навчального закладу, спрямованою на підготовку вчителя, а не митця. Але оскільки подібних закладів – конгломератів було створено чимало (як це відбувалося і в усіх інших сферах освіти, обумовлених боротьбою за абітурієнта, не достатністю фінансування для утримання закладу тощо, коли в кожному райцентрі функціонувало по декілька філій різнопрофільних ВНЗ), що не мали не лише пристойних, відповідних до заявленого рівня, приміщень, але й, зрозуміло, кадрів вищої (мистецької) кваліфікації, – готувати власне митців було у такий спосіб не можливо. Проте їх продовжували «готувати», залишивши поза увагою спеціальність «Народна художня творчість», на яку прийом абітурієнтів уже не здійснювався. Адже вважалося й надалі, що принципової різниці у цих двох полярних сферах не існує. Тож результат дав про себе знати дуже швидко: сфера власне професійного мистецтва, так і не одержала значної кількості новоспечених фахівців. Вони їй були просто не потрібні. У держави, на жаль, немає коштів на нові професійні оркестри, хори, ансамблі. Та й молоді люди з дипломом власне «митця», що закінчили аналізовані (гуманітарні, а не мистецькі) заклади, не вміють, у переважній більшості, нічого робити у цій, вкрай делікатній, сфері. Втім, не лише обмаль індивідуальних занять зі спеціальних дисциплін (спецінструменту, музично-теоретичного блоку), не профільна практика, яка й надалі

проводилася у тих же клубах чи школах (проте завдання в неї мало б бути зовсім іншим), а не у професійних мистецьких колективах, яких немає у такій кількості в одному місті, значна відсутність у переважній більшості аналізованих закладів справжніх висококваліфікованих фахівців-митців тощо, які б самі активно займалися концертною діяльністю та були здатні навчити, а й власне сама спрямованість навчального процесу не забезпечувала цього. Правда, окремі випускники (як правило ті, хто мав попередню освіту в об'єкті ДМШ та музичного училища і добре володів музичним інструментом) знаходили собі застосування в окремих філармонійних колективах або ж в зовсім полярній сфері – забезпечували художньо-весілля або іншу – сумну сторінку людського буття, чи мобільні мистецькі колективи у численних барах та ресторанах.

Вони певною мірою конкурували з випускниками музично-педагогічних факультетів, які вже з самого початку навчання готувалися для шкільної сфери і особливих проблем із працевлаштуванням не відчували, однак окремі особи із тих, що закінчили музично-педагогічні факультети, вважали лише цю сферу для себе менш привабливою і у фінансовому плані, і в плані подальшої мистецької самореалізації. І тому вони складали здорову конкуренцію аналізованим випускникам колишніх інститутів культури.

У той же час сфера дозвілля продовжує занепадати. До неї не поступають нові кадри, не вливаються нові творчі сили, які були б підготовлені у нових умовах, з урахуванням нових навчальних методик та освітніх технологій, а також нових ціннісних установок сучасної української молоді, її запитів, інтересів та ідеалів тощо (Лише педагогів-організаторів культурно-дозвілєвої діяльності в рамках спеціальності 7.02.01.01. – «Культурологія» в західному регіоні готує в дуже обмеженій кількості та на фактично повністю контрактній основі кафедра культурології РДГУ).

Та й взагалі, починає здаватися, що такі поняття, як ідеали, ціннісні орієнтації, молодь тощо стають дедалі все більшим анахронізмом у новому суспільстві, яке заклопотане виключно інтересами перемоги тієї чи іншої політичної партії, обранням того чи іншого її лідера на якусь, майже примарну посаду, чи, принаймні, перемогою футбольного клубу в черговому чемпіонаті і не переймається особливо проблемами навчання навіть своїх дітей.

Тож у сучасних умовах у державі складається абсолютно парадоксальна ситуація: управлінські структури (управління культури міста та області) фактично не впливають (та й не займаються) на вивчення та поліпшення кадрового потенціалу своєї галузі, принаймні роблять вигляд, що це не їхня сфера впливу. Вищі ж навчальні заклади, зі свого боку, теж особливо не переймаються проблемами майбутнього працевлаштування своїх випускників (90–95% яких – контрактники) із зазначених вище спеціальностей, адже вони, начебто відповідають лише за підготовку самих кадрів. Принаймні за якість підготовки, працевлаштування (ВНЗ щорічно одержують запит на працевлаштування до 10% випускників мистецьких спеціальностей, від тих, що навчаються), і що особливо важливо, майбутню адаптацію тощо їх фактично не питають. Принагідно зазначимо, що культурно-мистецькі кадри найбільше потребують до себе уваги з точки зору саме професійної адаптації, адже ці випускники, враховуючи їх попереднє навчання у спеціалізованих навчальних закладах, значно старші за віком від своїх колег з інших спеціальностей і вливаються у художні колективи складніше; до того ж мистецькі осередки – це дещо специфічніше у психологічному контексті утворення, ніж, приміром, шкільне. Та й у профільних Міністерствах культури та освіти і науки республіки, треба думати, не планують не те що розробку професіограм майбутніх працівників галузі «культура», – не робиться там навіть більш-менш точних розрахунків стосовно того, які саме кадри, коли, скільки, у якому році будуть потрібні в тому чи іншому регіоні. І чи взагалі будуть потрібні ті кадри, що готуються у такій кількості в наших вищих навчальних закладах аналізованого спрямування сьогодні? Тісних контактів місцевих органів управління культурною сферою, вищими навчальними закладами та профільними міністерствами сьогодні фактично не існує. Не відомо навіть, чи є потреба й надалі готувати ті кадри, що навчаються сьогодні у наших вищих навчальних закладах так званого мистецького спрямування. Результат дає швидко про себе знати.

Кадрове забезпечення, приміром, у Рівненській області в галузі «Культура» викликає стурбованість і дозволяє зробити невтішні висновки. Дуже погане фінансове забезпечення та невміла кадрова політика упродовж років призвели до найнижчого якісного складу фахівців клубних

закладів за останні 20 років. Для прикладу: в Дубровицькому районі працює всього 33,3% фахівців, в Рокитнівському – 36,5%; Гошанському, Зарічненському, Корецькому – від 43,9 до 58,6%. Проте, навіть цей відсоток із кожним роком падає, про що засвідчують статистичні звіти управління культури ОДА: з 76,9% до 56,0% та відповідно, з 78,3% до 58,6% у Зарічненському та Корецькому районах за період із 2001 по 2005 роки [10]. До того ж навіть із тих фахівців, що працюють, переважну більшість складають особи із середньою спеціальною освітою, яку надає Дубенське училище культури РДГУ.

Хоча деякі райони області мають загалом досить непогані показники стосовно кадрового забезпечення галузі, зокрема в тому ж Дубенському районі вони дорівнюють 90,9%, Здолбунівському – 82,0%, Радивилівському – 79,2%, Острозькому – 83,0% фахівців (але це знову ж таки особи із середньою спеціальною освітою). Стосовно більш високого рівня освіти, то в області, за даними управління культури Рівненської ОДА, тільки майже третина з них має вищу (будь-яку) освіту [10]. І цей показник так само із кожним роком знижується. Проте управління культури ОДА жодної наради чи «круглого столу» стосовно зміцнення чи пошуку шляхів для покращення якісного складу кадрового потенціалу в області так і не провело, як не провело воно й жодної наради стосовно подальшої співпраці управлінських структур та вищого навчального закладу у цьому плані. Тоді як Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська, області у радянську добу (1980-ті роки), як уже відзначалося, склали той регіон, у якому кадровий потенціал осіб із вищою спеціальною освітою залишався найвищим у Радянському Союзі і знаходився у межах 75–95% (Принаймні всесоюзні конференції на базі установ клубного типу Тернопільської області це не раз підтверджували). Утім, навіть із цих кадрів, що залишилися сьогодні, основне ядро складають фактично люди старшого віку, що закінчили свого часу Рівненський державний інститут культури чи інститути культури Харкова або Києва. І продовжувати (чи підвищувати) свою освіту за фахом вони, як уже наголошувалося, не мають можливості (Правда, дещо поліпшує їхню ситуацію можливість раз на п'ять років побувати на курсах підвищення кваліфікації в обласному центрі впродовж п'яти днів). А молодь до цих установ не йде, не вбачаючи тут реальних можливостей для подальшого фахового

зростання (Адже зрозуміло, що чим нижче освіта та рівень культурних запитів самих організаторів культурно-масових заходів, тим менші у них можливості запропонувати щось цікаве масовій аудиторії, а отже – менше бажання й останньої взяти участь у тій чи іншій культурно-мистецькій акції).

Тому, враховуючи потреби часу, було б доцільно, на нашу думку, управлінням культури обласних державних адміністрацій (а не лише в Рівненській області) провести детальний моніторинг своєї сфери, в результаті чого б виявити власні потреби у кадрах вищої кваліфікації культурно-дозвільницького спрямування для кожного конкретного регіону. І лише на цій підставі спільно з Міністерством культури України сформував відповідне цільове замовлення для існуючих інститутів культури і мистецтв (чи їх факультетів) на підготовку саме таких фахівців за спеціальністю «Народна художня творчість» (зрозуміло, що на державній основі. Адже сьогодні мистецькі кадри у вищих навчальних закладах гуманітарного спрямування готуються переважно як контрактники). До речі, кількість подібних інститутів (правда, уже не як самостійних навчальних закладів) за роки незалежності навіть у західному регіоні значно зросла. Є вони тепер у містах Рівне, Луцьку, Львові, а в Калуші, Тереховлі, Ужгороді, Чернівцях ці структури функціонують як факультети КНУКіМ, однак готують кадри переважно спеціальності «менеджмент». Чимало їх відкрито і на протилежній частині України, утім проблеми й там – аналогічні. І лише у такий спосіб, здається, можна було б ефективно вирішити питання підготовки кадрів для сфери дозвілля із найменшими для держави витратами та значною користю для системи виховання. А згодом цій же державі значно легше стало б розв'язувати і проблеми духовності нашого суспільства, особливо молоді його частини. Тож чому б не взяти за основу цей апробований вже часом досвід?

Ще один бік дозвільницької проблематики, що стала предметом нашої уваги, дозволяє зробити наступне спостереження.

Сьогодні, як підтверджує практика, більше третини державних коштів спрямовується на утримання самих закладів культури (фонд зарплати, поточний ремонт тощо), й менше третини – безпосередньо на культурно-мистецькі акції. Тож можна зробити невтішний висновок про те, що поза зовнішніми (щодо сфери культури) суспільно-економічними причинами (спад

виробництва, бюджетний дефіцит, інфляція тощо) головна внутрішня причина сучасного занепаду державно-комунальної інфраструктури культури лежить у діючому механізмі фінансування цієї сфери, а саме – орієнтації не на підтримку конкретних культурно-мистецьких проектів, заходів, явищ тощо, а на майже механічне утримання існуючих закладів, їх кадрове, фінансове та матеріально-технічне забезпечення. Так званий «нормативний принцип» фінансування, запроваджений в колишньому СРСР із 1988 року, полягав, як відомо, у тому, що установам невиробничої сфери централізовано доводилися нормативи бюджетного фінансування, фонду оплати праці, ліміти капіталовкладень та матеріальних ресурсів. Утім, у сучасних умовах цей механізм фінансування є цілком застарілим і неідеальним. Отже, на державних та комунальних органах влади сьогодні лежить досить важке завдання – за умов економічної скрути знайти такі механізми впливу, що дозволять зберегти від остаточного занепаду інфраструктуру галузі (переважно сільську). Адже, приміром, який результат може дати Заріцький сільський клуб, що фінансується на 37,5 % від нормативу, чи Дядьковичський сільський дозвіллевий об'єкт (Рівненщина), розрахований на 195 відвідувачів, якщо він фінансується усього на 25 % від нормативу, а його штат затверджений в кількості 0,5 штатних одиниць при потребі у 2,5? І загалом, зокрема на Рівненщині у 2003 році із 1.069 осіб, що працювали в клубній мережі, 226 були задіяні на 0,25 ставки, 453 – на 0,5 ставки, 108 – на 0,75 ставки і лише 282 (26,3 %) працювали на повну ставку, тобто саме з них і можна було б спитати за якість проведеної роботи [10]. І навіть значно збільшені розміри заробітної плати клубним працівникам загалом мало впливають на результат при такому розподілі. У що перетворюється установа культури при такому фінансовому забезпеченні не складно передбачити, проте чи є потреба утримувати подібні заклади?! І хоча в 2005 році значну частку працюючих (56,9%) було переведено на повну ставку, проте 33,3% (371 особа) загалом по області й надалі задіяні лише на 0,5 посадового окладу. По окремих районах ця цифра значно вища: 62,8% – у Млинівському, 62,5% – в Острозькому, 58,7% – у Рокитнівському районах. Та й у самому м. Рівному при наявності інституту мистецтв РДГУ таких осіб 42,0% [10]. Правда, потрібно віддати належне цілеспрямованій роботі

керівництва галуззю останнім часом. І ситуація у сфері, приміром, 2001 року та 2010 року є значно відмінною. У 2009 році, за даними управління культури і туризму Рівненської облдержадміністрації, загалом по області на повну ставку працювало вже 73 % співробітників [15], при цьому являючи досить строкату картину: від 40,7% – у Млинівському, до 100 % – у Костопільському районі області.

Зміна ситуації на підставі створення нових механізмів фінансування, на думку теоретиків і практиків сфери «культура» [13], повинна вирішити наступні проблеми:

- перехід до підтримки не стільки існуючих закладів, скільки конкретної культурно-мистецької діяльності, а саме відповідних культурних ініціатив, заходів (хоча цілком очевидно, що це не стосується фінансування навчальних закладів, бібліотек чи музеїв);
- забезпечення сприятливих господарчих умов для установ клубного типу незалежно від форм власності для їхньої подальшої нормальної діяльності у ринкових умовах;
- розробку нових механізмів більш ефективного залучення недержавних коштів на розвиток культури через податкову підтримку благодійництва, спонсорства, меценатства;
- значне піднесення престижу професії працівника культури за допомогою впровадження відповідних матеріальних та моральних стимулів його праці;
- широке застосування таких аспектів сучасних економічних реформ, якою є приватизація, з метою ліквідації певного, фактично мертвого баласту в культурній інфраструктурі та використання отриманих від цього коштів на подальший розвиток активної її частини.

Крім цього, як стверджують зацікавлені у подальшому розвитку сфери особи [14], нагального розв'язання вимагає й наступне:

- потребує свого подальшого вдосконалення й правова сфера культури, що має відповідати сучасним світовим вимогам та враховувати українські особливості (на часі внесення змін до нового (2010 р.) Закону про культуру, визнання культури пріоритетним напрямом державної політики);
- докорінна реорганізація державних та регіональних структур, які донині керували галуззю «культура» з тим, аби спрямувати їхню діяль-

ність на підтримку культури як такої, незалежно від її підпорядкування та форми власності;

- реорганізація майнових та фінансово-господарчих взаємин у культурній сфері в напрямку її трансформування в складову частину «третього сектора суспільного виробництва»;
- заохочення недержавних, незалежних культурно-мистецьких організацій (спілок, фондаций, професійних гільдій, творчих колективів тощо), що забезпечуватимуть здоровий розвиток культури через розмаїття творчих, господарчих, адміністративно-правових форм її існування;
- створення режиму здорового протекціонізму щодо вітчизняної культури, національної культурно-мистецької продукції з тим, аби в подальшому забезпечити її повну конкурентоспроможність; не допустити нової культурної колонізації України.

Стосовно ролі вищої школи у цьому процесі, то тут вкрай актуальним, на нашу думку, залишається:

- прискорення розробки і впровадження державних стандартів мистецької та культурологічної освіти, що унеможливить профанацію навчального процесу у вищій школі, особливо мистецьких спеціальностей в гуманітарних закладах;
- налагодження тісних контактів між навчальними закладами культурологічного спрямування та управлінськими структурами з метою узгодження спільних планів дій стосовно забезпечення галузі відповідними кадрами вищої кваліфікації;
- подальша розробка фахової термінології, що дасть змогу уникати багатьох незручностей та недоречностей під час проведення різноманітних культурно-мистецьких заходів, їх оцінки, форм звітності тощо у галузі.

Є й інші проблеми, що потребують свого термінового вирішення і без яких культурний простір нашої держави й надалі буде залишатися малоєфективним. Однак вирішення зазначених вище в першу чергу стимулювало б і розвиток самої сфери, і діяльність тих, хто там працює.

Пріоритетними напрямками культурної політики держави має стати вдосконалення діяльності культурно – дозвіллевих закладів, покращення її матеріально-технічної бази, підвищення якісного складу їхніх спеціалістів, відродження та розширення системи вищої спеціальної освіти. При цьому потрібно спиратися і всіляко підтримувати

громадську ініціативу, соціальний розвиток закладів та підприємств.

Враховуючи ситуацію, що склалася на всеукраїнському та регіональному рівнях у культурній сфері, важливо визначити мету та завдання діяльності закладів культури, засоби і шляхи досягнення цієї мети, вплив зовнішніх об'єктивних та суб'єктивних чинників, їх вплив на макроекономічному, політичному і соціальному рівнях.

При цьому варто також пам'ятати, що ефективна діяльність культурно – дозвілєвих закладів має й ефективно впливати на процеси в мистецькому, культосвітньому та й економічному житті регіону та загалом держави. І саме у такий спосіб ці заклади будуть корисними й для молодого покоління.

Яким чином це організовується на Рівненщині й буде розкрито надалі у тексті книги.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

- 1 Митрошенков О. А. Пространство российской духовной культуры: испытание переменами / О. А. Митрошенко // Социс, 2005. – 11. – С. 37–46.
- 2 Стельмах В. Современная библиотека и ее пользователи / В. Стельмах // Вестник общественного мнения, 2004. – № 1 (69).
- 3 Про становище молоді в Україні (за підсумком 2004 року): Щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України, Кабінету Міністрів України. – К., 2005.
- 4 Свободное время и нравственное воспитание: Материалы Всесоюзной научно-практической конференции. – М., 1979.
- 5 Див.: Комплексный план развития сферы обслуживания населения. – М., 1977.
- 6 Свободное время и нравственное воспитание...
- 7 Приміром, клубна мережа у Рівненській області за 1995–2005 роки зменшилася на 74 одиниці або на 10,2%; у такій же пропорції зменшилася і мережа бібліотек. На майже 25% за цей період зменшилася кількість колективів художньої самодіяльності та, відповідно, їх учасників (Див.: статистичні звіти управління культури Рівненської ОДА за вказані роки). Ситуація в Україні загалом – фактично аналогічна.
- 8 Маркс К., Энгельс Ф. Соч. Изд. 2, т. 26, ч. III. – М.: Госиздат. полит. л-ри, 1955.
- 9 Див., приміром: Человек в мире художественной культуры. Приобщение к искусству: процесс и управление. – М.: Наука, 1982 (тут зібрано понад двадцятирічний досвід проведених соціологічних, соціально-психологічних та психологічних досліджень); Перов Ю. В. Художественная жизнь общества как объект социологии искусства / Ю. В. Перов. – Л., 1980; Молодежь Украины: ожидания, ориентации, поведение. – К., 1993 та ін.
- 10 Аналіз діяльності установ культури і мистецтв Рівненської області за 2001 рік. – Рівне, 2002; Статистичний аналіз діяльності установ культури і мистецтв Рівненської області за 2005 рік. – Рівне, 2006 та за попередні роки, а також: Про становище молоді в Рівненській області (за підсумком 2004 року): щорічна доповідь Голові Рівненської обласної державної адміністрації. – Рівне, 2005. Цит. За: Основні статистичні показники діяльності галузі культури і туризму Рівненської області за 2008 рік. – Рівне, 2009.
- 11 Волков С. М. Система мистецької освіти в культурі України 90 – х років ХХ століття: традиції, реформи, перспективи / С. М. Волков. – Автореф. дис... канд... мистецтвозн. 17.00.01 – теорія та історія культури. – К., 2003. – 20 с.
- 12 Терехова О. В. Реалізація виховного потенціалу громадської думки в діяльності установ клубного типу / О. В. Терехова. – Автореф. дис... канд. пед. наук. – К., 2003. – 20 с.; Леонтьєва О. І. Формування здорового способу життя підлітків засобами культурно-дозвілєвої діяльності / О. І. Леонтьєва. – Автореф. дис... канд. пед. наук. – К., 2005. – 21 с.; Титаренко Н. Г. Розвиток творчих здібностей молодших школярів засобами театрального мистецтва в умовах дозвілля / Н. Г. Титаренко. – Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.05. – К., 2006. – 20 с.; Поліщук Л. О. Соціально-культурна діяльність клубів України (кінець ХХ – поч. ХХІ ст.) / Людмила Олександрівна Поліщук. – Автореф. дис... канд. культурології: 26.00.01 – теорія та історія культури. – К.: КНУКіМ, 2011. – 17 с.

- 13 Рекомендації Парламентських слухань «Українська культура: стан та перспективи розвитку» // Голос України, 2003. – 14 січня. – С. 5; Сучасні проблеми дозвілєвої діяльності. Зб. наук. праць. – К., 1998; Цимбалюк Н. М. Стан та перспективи модернізації культурно-дозвілєвої діяльності в Україні / Н. М. Цимбалюк. – К., 1999. – С. 48–50.
- 14 Див.: Про затвердження порядку отримання благодійних (добровільних) внесків і пожертв від юридичних та фізичних осіб бюджетним установам і закладам освіти, охорони здоров'я, культури, науки, спорту та фізичного виховання для потреб їх фінансування: Постанова Кабінету Міністрів України, 2002 р. // Голос України, 2002. – 24 грудня. – С. 20 та ін., а також низку матеріалів науково-практичних конференцій, проведених у НАКККиМ за цією тематикою в останні роки.
- 15 Основні статистичні показники діяльності галузі культури і туризму Рівненської області за 2008 рік. – Рівне, 2009.

3.3. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР СУЧАСНОЇ РІВНЕНЩИНИ

Стара істина про те, що хто володіє інформацією, той володіє світом – не втратила своєї актуальності і сьогодні. Адже інформаційний простір держави дає можливість використовувати його не лише для якісного інформування населення, але й для різноманітних маніпуляцій. Отже стан, матеріально-технічне та змістовне наповнення цього простору залишається вкрай актуальною проблемою сьогодення. Зрозуміло, що час диктує і нові правила його організації.

В області, як і країні загалом, забезпечується реалізація конституційних прав громадян на вільне отримання інформації та свободу слова (принаймні, та кількість мітінгів, що відбувається на різних теренах із різним сальдо інтенсивності дають підстави на підтвердження цього), створені умови для функціонування засобів масової інформації різних форм власності.

У цьому параграфі мова буде йти мова про періодичні видання, тематичне наповнення телерадіопростору та місцевий друк.

Щорічно збільшується кількість періодичних друкованих видань. Їх засновниками виступають здебільшого юридичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності та фізичні особи. Регулярно в краї виходять понад 90 газет з обласною та місцевою сферою розповсюдження загальним тиражем понад 3.000 тис. примірників [13], тоді як, приміром, у 2006 році їх загальний наклад становив лише 300 тис. прим. [1].

Майже всі місцеві видання – україномовні. Найбільш впливовими і тиражними виданнями області загальнополітичного спрямування є газе-

ти «Вільне слово», «Вісті Рівненщини», «Провінційка», «Рівне вечірнє», «Рівне експрес», «Рівне ракурс», «7 днів», «Рівненська газета», «ОГО», «Рівненський репортер», наклади яких становлять 15–20 тисяч прим. кожна [2]. Вони є одним із головних джерел інформування населення міста.

Тут друкується чимало й культурологічної інформації, запроваджено тематичні сторінки. Утім, і надалі економічний чинник дається взнаки: фактично усі газети краю друкують чималий обсяг (8–12 стор. телепрограм та рекламних повідомлень) інформації, що виходить за межі тематичного спрямування часопису. Останнім часом почали друкуватися художні часописи професійних спілок («Проріст», «Погорина») та мистецтвозначий журнал із всеукраїнською сферою розповсюдження – «Мистецькі грані» (1 тис. прим.). Бестселерами їх назвати ще не можна, однак попитом вони користуються неабияким.

Набирають ваги у сфері інформування населення інтернет-версії ЗМІ міста. Серед найбільш відвідуваних сьогодні інтернет-сайтів: «Рівне вечірнє», «ОГО», «Рівне 1».

Усі ефірні телерадіомовні організації області працюють у конкурентному середовищі. Середньодобовий обсяг власного телемовлення становить 36 годин, ефірного радіомовлення – 50 годин на добу, постійно зростає сегмент кабельного телебачення.

Змістовними передачами наповнює телерадіофір обласна державна телерадіокомпанія. Тут успішно реалізується низка проектів, зокрема: «Почерк долі» (культурологічна програма про

цікаві історії з життя відомих людей краю), «Без права на забуття» (просвітницька програма про невідомі сторінки історії регіону), «День у музеї» (розважальна програма-вікторина), «Телеспорт», інформаційна програма «День», що виходить 8 разів на добу. На популяризацію творів українських, головним чином – місцевих, авторів і виконавців, спрямовував у 2010 році зусилля колектив ЗАТ «Радіо Трек». Новинкою сезону стала спеціальна щоденна програма «Година української музики».

Із числа програм соціального спрямування тричі на тиждень виходить програма «Громадська приймальня», двічі – «З перших вуст», двічі на місяць – «Телевісник служби зайнятості», раз на місяць – програма для селян і про селян «Сільські обрії» та екологічна програма «Дзеркало довкілля». Без певної періодичності, утім достатньо інтенсивно, виходить низка передач під загальною рубрикою «Мистецькі новини».

Низка телевізійних та радіопрограм виробництва РОДТРК у 2010 році стали переможцями всеукраїнських і міжнародних творчих конкурсів, що відбулися у Луцьку, Хмельницькому, Києві, Ялті, Севастополі, а також у Москві, Варшаві та Ольштині (Польща).

Про передачі мистецького спрямування вже йшлося у відповідному розділі книги.

Слід зазначити, що обласна державна телерадіокомпанія здійснює формування телевізійної мережі, здатної забезпечувати 24 години мовлення на добу.

Із вересня 2007 року до перегляду програм Рівненського телебачення долучилися жителі північних районів області. Нині покриття її програмами становить понад 70% території області, що значною мірою забезпечує потреби населення у місцевій інформації і є надійною базою для подальшого розвитку телерадіоінформаційного простору Рівненщини. РОДТРК бере участь у створенні телепрограм для Всесвітньої служби УТР, що транслюється у понад 100 країнах світу.

Телекомпанія «Рівне-1» здійснює власне мовлення в обсязі 4 години 30 хвилин і надає перевагу прямому ефіру. Постійними стали програми «На часі» за участю відомих політиків, господарників, митців краю і «Європейська інтеграція: за і проти» – дискусійний клуб з актуальних проблем сьогодення.

Телерадіопрограми загальнонаціональних, мережових мовників і Рівненської ОДТРК ма-

ють можливість гарантовано дивитися і слухати 2/3 населення області.

Загалом же процеси, що відбуваються у сфері друкованих ЗМІ, телебачення та радіомовлення, книговидавничої справи свідчать про якісно новий стан їхнього розвитку. Завдяки спільним зусиллям усіх зацікавлених сторін в області відбулася переорієнтація читачів, телеглядачів і радіослухачів на споживання вітчизняної інформаційної продукції.

В області нараховується також 5 телекомпаній, що працюють на підставі виданих Національною радою України з питань телебачення і радіомовлення ліцензій [3]. Серед них за формою власності: державних – 2, приватних – 3;

За способом розповсюдження сигналу: ефірне мовлення – 4, кабельне телебачення – 1; за сферою розповсюдження: Рівненська область – 1, місцева сфера – 4.

Відсоток населення і території, що охоплені програмами відповідних телерадіокомпаній можна представити наступним чином:

- обласна державна телерадіокомпанія – відповідно 95% і 70%;
- ТЗОВ «Телекомпанія «Рівне-1» – 80% і 60%;
- ТЗОВ ТРК «Дубно» – місто Дубно і навколишні населені пункти;
- ПП «Сфера-ТВ» – місто Рівне.

Крім цього в області працює 11 провайдерів програмної послуги.

В області станом на 1 грудня 2010 року за ліцензіями Національної Ради України з питань телебачення і радіомовлення функціонує 21 радіоорганізація та 10 провайдерів програмної послуги, у тому числі:

- за формою власності: державні – 1, комунальні – 18, приватні – 2;
- за способом розповсюдження: ефірне мовлення – 3, проводове мовлення – 18;
- за сферою розповсюдження: Рівненська область – 1, міста і райони області – 20. Три ТРО (Рівненська ОДТРК, ТРК «Рівне-1» і ТРК «Дубно») здійснюють телевізійне ефірне мовлення на 4-х телеканалах (Рівненська ОДТРК поширює свої програми на 59 ТВК у м. Рівне та 30 ТВК у м. Дубровиця).

Чотири телерадіоорганізації (Рівненська ОДТРК, ЗАТ ТРК «Радіо Трек» – м. Рівне), ТоВ ТРК «Ритм» – м. Рівне, КП ТРК «Полісся» – м. Сарни) здійснюють радіомовлення на 5 частотах (Рівненська ОДТРК має першу та другу

програми радіо «Край»). Крім цього, передачі першої програми радіо «Край» транслюються проводовою мережею області.

В області працює 18 редакцій районного і міського проводового мовлення [10]: у Березнівському, Володимирецькому, Гошанському, Демидівському, Дубровицькому, Зарічненському, Здолбунівському, Корецькому, Костопільському, Млинівському Рідивилівському, Рівненському, Сарненському районах та у місті Кузнецовську. Однак із року в рік скорочується мережа проводового мовлення. Щоб відновити роботу радіоточок у населених пунктах області необхідно побудувати сотні кілометрів радіоліній. Можливості відновлення та розвитку проводової радіомережі за рахунок коштів обласного і місцевих бюджетів немає, оскільки Бюджетним кодексом України забороняється здійснювати видатки, не віднесені до місцевих бюджетів.

Загальна кількість радіоточок в області станом на 1.10.2010 року становить 52.890, що на 11.238 менше, ніж було на відповідну дату 2009 року і на 28.300 менше, ніж було станом на 1 січня минулого, 2008 року. Знищення мереж проводового радіо найбільше торкнулося сільської місцевості у Корецькому, Демидівському, Радивилівському, Рокитнівському, Березнівському та Острозькому районах. Загалом на кожну тисячу населення області припадає лише 46 радіоточок [10].

За словами представника Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення у Рівненській області п. Д. Тарасюка, наведеними у звіті за 2010 рік, наголошується на тому, що готується Програма забезпечення населення Рівненської області проводовим радіомовленням.

Найпоширенішою проблемою, на думку фахівців, є недооцінювання зазначеного в ліцензіях часу мовлення. Основною причиною цього є недостатнє фінансування редакцій місцевого радіо. Нестача коштів породжує й проблему кадрів. А саме через відсутність кваліфікованих радіожурналістів у штатних розписах редакцій місцеве радіомовлення не в змозі освоїти ті обсяги мовлення, що зазначені в ліцензіях. Хоча останнім часом впроваджено різноманітні програми пошуку, відбору та навчання силами редакцій необхідних кадрів. Свідченням чого є функціонування в місті Школи універсального журналіста, яка частково вирішує проблему.

Нестача коштів негативно позначається і на матеріально-технічній базі студій місцевого радіо-

омовлення. Журналісти редакцій Демидівського, Острозького, Корецького, Здолбунівського районного радіомовлення для звукозапису, монтажу та відтворення радіопрограм змушені використовувати фізично застарілу апаратуру побутового призначення [3].

Відсоток населення і території області, що охоплені програмами відповідних радіокомпаній такий:

- обласної державної телерадіокомпанії – відповідно 90% і 65%;
- ЗАТ «Радіо «Трек» – відповідно 80% і 55%;
- КП ТРК «Полісся» – відповідно – 15% і 16%;
- міського і районного проводового радіо – 90% і 75%.

Усі телерадіоорганізації області, що здійснюють власне мовлення, роблять це тільки державною мовою.

Найважливіші проблеми, на думку фахівців передбачають наступне: [4]

- розробку та прийняття обласної програми розвитку цифрового мовлення й отримання відповідних ліцензій Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення;
- будівництво телепередавальної вежі в смт Демидівка та радіорелейної лінії Рівне-Демидівка;
- реконструкція централі Рівне-Антопіль із проведенням заміни кабелів на оптоволоконно, що дасть можливість забезпечити вихід високоякісного продукту для споживача;
- сприяння здійсненню в ОДТРК переходу на верхній діапазон ФМ-мовлення;
- модернізація студій проводового мовлення в містах Острог і Здолбунів, що дасть можливість значно покращити рівень мовлення, якість передач і сприятиме кращому виконанню свого призначення в суспільстві місцевих ЗМІ.

Тематичне розмаїття програм ОДТРК та виконання вимог чинного законодавства України й умов ліцензій щодо обсягів мовлення, частки вітчизняного і власного продукту в програмах (передачах), використання української мови у 2010 році подано у таблицях №№ 1–2.

Повнішому задоволенню інформаційних, культурних, освітніх професійних та інших потреб громадян сприяє розвиток книгодрукування на регіональному рівні.

Станом на січень 2010 року в області нараховується 57 суб'єктів видавничої справи, внесених до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції, тоді як

Ефір на телеканалі "Рівне 1". Апаратна

Телеканал "Рівне 1". Монтажна

у 2006 році їх було 47 [5]. Серед них: фізичних осіб – приватних підприємців – 20 (відповідно 15 у 2006 році), підприємств комунальної власності – 2, приватних підприємницьких структур – 30 (25 – у 2006 р.), державних вищих навчальних закладів, установ та організацій – 4, релігійних організацій – 1.

До єдиної бази даних сьогодні внесено 18 (11 – у 2006 році) суб'єктів видавничої справи, що займаються видавничою діяльністю, 17 – виготовленням видавничої продукції, 5 – розповсюдженням цієї продукції. 20 суб'єктів поєднує два види діяльності і 2 суб'єкти – три види діяльності у видавничій справі [4].

Їх діяльність має наступний результативний ефект: упродовж 2009 року в області було надруковано 172 назв книг і брошур, у тому числі 151 – українською мовою. Загальний тираж виданих книг склав 43 тис. примірників, тоді як упродовж січня – листопада 2007 року на теренах області було видано 233 назв книг, у тому числі 215 – українською мовою. Загальний наклад цих книг становив 116,5 тис. примірників [6]. Спад кількості видань можна пояснити загальними економічними тенденціями в країні.

Випуск книжкової продукції у 2010 році за видами розподілявся наступним чином:

- суспільно-політична – 24 назви; (10 – у 2006 році);
- художня – 30 назв (і відповідно 68 – у 2006 році);
- наукова – 42 назви (відповідно – 54);
- навчальна – 29 назв (відповідно – 72);
- релігійна – 35 назв (відповідно – 25);
- довідкова – 12 назв (відповідно – 4) [7].

Як бачимо, відбувається явний перерозподіл тематики друків у бік художньої, наукової та навчальної літератури, втрачаючи при цьому друки

суспільно-політичних, релігійних та довідкових видань. Тематичне спрямування книг культурно-мистецького спрямування проаналізовано у відповідних (1.2) розділах цієї монографії.

При цьому потрібно відзначити, що частина книг із достатньо великим накладом (до 300 прим. кожна), друкується безпосередньо у рівненських ВНЗ як монографічна література, навчальні посібники чи інша навчально-методична література (публіцистика, різноманітний роздатковий матеріал тощо) і не включається до загального списку друків щорічно в країні. Однак на покращення загальної ситуації із місцевим друком вони впливають суттєво. Адже ними користуються студенти, яких лише у двох провідних ВНЗ нашого міста – Національному університеті водного господарства і природокористування та державному Гуманітарному університеті – налічується понад 25 тис. осіб.

До Програми підтримки національного книговидання, популяризації української книги та сприяння книгорозповсюдженню в Рівненській області на період 2009–2013 років включено низку заходів, спрямованих на розвиток мережі книжкової торгівлі, створення можливостей для ефективного розповсюдження видавничої продукції, в тому числі щодо збереження за книготорговельними підприємствами приміщень, що належать до комунальної власності, їх книжкової спеціалізації, встановлення пільгових умов з орендної плати та сприяння відкриттю спеціалізованих магазинів у всіх районних центрах і містах області, книжкових відділів і кіосків у сільських магазинах.

Станом на 11 січня 2010 року в області функціонує 92 (тоді як у 2006 році їх було 113) [8] об'єкти книжкової торгівлі, у тому числі 34 (і,

відповідно, 35 – у 2006 році, 57 – у 2009 р.) [9] спеціалізовані книжкові магазини, 17 книжкових кіосків (понад 50 – у 2006 році) і 41 книжковий прилавок. Книжкова торгівля ведеться і на ринках області. Утім, розширення мережі книгорозповсюдження в сільській місцевості залишається проблематичним через неприбутковість таких підприємств. Шлях вирішення цієї проблеми – створення куточків із продажу книг, канцелярських товарів і шкільного приладдя, організація виїзної торгівлі.

Провідне місце на обласному ринку книжкової продукції посідає обласне комунальне підприємство «Рівнекнига», до складу якого входить 5 магазинів. Усі вони знаходяться у місті Рівному і розташовані в орендованих приміщеннях, що належать до міської комунальної власності. Орендна плата становить 6,28 грн. та 16,80 грн. за 1 кв. м. (в тому числі ПДВ) і залишається незмінною упродовж 2008–2009 років.

Суб'єкти видавничої справи, що функціонують у сфері книгорозповсюдження, за своєю приналежністю належать до різних відомств і власників. Це, значною мірою, ускладнює проведення ефективної державної політики, забезпечення координації роботи та належної організаційно-фінансової підтримки.

Книжкова продукція області за своїм художнім оформленням і поліграфічним виконанням не поступається перед продукцією інших регіонів, особливо якщо йдеться про поліграфічні зразки таких видавничих підприємств, як «ПП ДМ, Дятлик», «Волинські обереги». В області є й фахівці з художнього оформлення книги. Чимало видань достатньо професійно оформляється фахівцями з інших сфер культурної діяльності (В. Луц, В. Войтович, О. Харват та ін.).

Майже щорічно (зокрема 27–29 травня 2009 року, травень, вересень 2011 року) до професійного свята працівників видавництва, поліграфії та книгорозповсюдження в області організовується виставка «Книги Рівненщини».

В області проводиться системна робота, спрямована на підвищення авторитету української книги. З цією метою регулярно організовуються книжкові виставки, свята книги, презентації нових видань за участі письменників, науковців, видавців, поліграфістів. Зокрема, впродовж 2010–2011 років у бібліотечних закладах, обласному краєзнавчому музеї відбулося майже 300 презентацій нових книг, у тому числі й місцевих авторів.

Знаковою подією для громадськості області стала презентація другої книги тому «Реабілітовані історією. Рівненська область», в якій на основі документальних джерел розкриваються причини, характер, специфіка, перебіг політичних репресій тоталітарної доби в Рівненській області. Чимало поціновувачів книги збирали й презентації видань: «Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини», «Світла особистість імперії темряви. В.Г. Короленко і Рівненщина», том 2 книги М. Теодоровича «Историко-статистическое описание церквей и приходо́въ Во́лынской епархі́и», книги В. Войтовича «Пересопниця», збірника «Етнокультура Рівненського Полісся» та ін. (травень-липень 2011 р.), численних фотоальбомів про культурно-мистецький потенціал Рівненщини (А. Мізерного, О. Харвата).

Видавничі організації області останнім часом брали участь у проведенні V Київської міжнародної книжкової виставки-ярмарку. Вони постійно демонструють свою продукцію й на інших подібних заходах. Окремі з них («Волинські обереги») неодноразово відзначалися у різних номінаціях.

Інтерес у цьому зв'язку становить характеристика суб'єктів видавничої справи. Так, у Рівненській області випуском і виготовленням поліграфічної продукції займається майже 50 суб'єктів господарської діяльності різних форм власності, де працює понад 300 осіб. І ця статистика є достатньо стабільною упродовж років.

Успішно функціонують на ринку поліграфічних послуг приватні підприємства-фірми «Волинські обереги», «ПП ДМ» – Дятлик, «Зет», приватні підприємства «Панорама бізнесу», «Поліграф-Інтекс», «Прінт-експрес», «Формат-А», товариства з обмеженою відповідальністю «Планета-друк», «Автобан-поліграф», «Прінт-Хаус», «Острозька друкарня», «Каліграф», «Друк Волині», ВАТ «Рівненська друкарня», ВАТ «Володимирецька друкарня», ЗАТ «Костопільська друкарня».

Позитивною тенденцією є те, що в умовах посилення конкуренції постійно поліпшуються якісні параметри друкованої продукції.

Газетно-журнальну продукцію в області виготовляють у ТОВ «Друк Волині», ВАТ «Рівненська друкарня», ВАТ «Володимирецька друкарня», Дубенській і Сарненській комунальних друкарнях, ТОВ «Острозька друкарня».

Поступово розвивається та оновлюється матеріально-технічна база поліграфічних підприємств,

Авторський колектив на презентації книги «Етнокультура Рівненського Полісся» у Рівненському обласному краєзнавчому музеї. Фото. 2010 р.

удосконалюється технологія виробництва, ширше застосовуються сучасні поліграфічні матеріали. На поліграфічній базі області сьогодні виготовляються усі основні види друкованої продукції (газетно-журнальна, пакувальна, бланкова, етикеточна, паперово-білова, книжкова) та надаються найрізноманітніші поліграфічні послуги.

Проте, в цій галузі накопичилося й чимало проблем. Значна частина виготівників поліграфічної продукції через відсутність оборотних коштів не в змозі придбати сучасну техніку, розвивати виробництво. Насамперед це стосується колишніх районних і міських друкарень, яких в області налічується 10. Основу виробничих потужностей тут складають морально застарілі плоскодрукарські машини, лінотипи або ж фізично зношені «Домінанти», які при однозмінному режимі роботи через брак замовлень використовуються на 25–50%. Окремі друкарні працюють у режимі скороченого робочого тижня (2–3 дні).

Такий стан районних і міських друкарень значною мірою зумовлений відсутністю дієвої допомоги та сприяння у вирішенні існуючих проблем із боку держави, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. З 1991 року на технічне переоснащення районних друкарень централізовані капітальні вкладення не виділялися. Але безперечним є і той факт, що на цих підприємствах не спромоглися подолати консервативність і пасивність щодо створення

сучасних бізнес-планів для отримання кредитів, привабливих інвестиційних проектів, як це зробили приватні видавці.

Для покращення стану поліграфічної галузі на загальнодержавному рівні, на думку фахівців, слід розробити програму щодо модернізації та переоснащення діючих поліграфічних підприємств усіх форм власності за рахунок інвестицій.

Важливе місце у справі інформування населення, зокрема й культурно-мистецького спрямування, посідають періодичні друковані засоби масової інформації.

Станом на 11 січня 2010 року в області зареєстровано та перереєстровано 352 [10] (тоді, як у 2006 році їх було 294) [9] періодичних друкованих видання. З них:

- за сферою розповсюдження: Рівненська область – 195 (165 – у 2006 році), місцева сфера – 157 (відповідно – 129);
- за видами видань: газет – 317 (відповідно – 265 назв у 2006 році), журналів – 29 (відповідно – 22), збірників – 2 (1), альманахів – 4 (1); дайджестів – 0 (3 – у 2006 році), тобто зростає кількість друків загально-тематичного сальдо впливу – газет і журналів.

За тематичним спрямуванням вони розподіляються наступним чином: загальнополітичних – 142 (125 – у 2006 році), із питань економіки та бізнесу – 26 (відповідно – 23), виробничо-практичних – 26 (26), наукових – 5 (5),

Під час презентації колективної монографії «Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини» у відділі мистецтв Рівненської державної обласної бібліотеки. Фото. 2011 р.

науково-виробничих – 2, науково-технічних – 2, навчальних – 4 (3), довідкових – 8 (6), спортивних – 9 (7), правових – 7, для дозвілля – 19 (18), медичних – 3, релігійних – 32 (відповідно – 20 у 2006 році), рекламних – 38 (26), інформаційних – 29 (19); за мовою видань: українська – 267, російська – 1, українська та російська – 58, українська, російська та інші мови – 19.

Тематичне наповнення періодичних видань стосовно культурно-мистецької проблематики, тенденції друків тощо розглядається упродовж всієї книги, що знаходиться в руках читача.

Засновниками друкованих ЗМІ є: обласна рада – 1, районні ради – 4, міські ради міст обласного значення – 4, районні ради і райдержадміністрації – 11, державні установи – 7, навчальні заклади – 14, комерційні структури – 146, профспілки – 2, творчі спілки – 2, політичні партії – 12, громадські організації – 21, релігійні організації – 27, фізичні особи – 91 (відповідно – 70 у 2006 році).

Як бачимо, в області зареєстровано 21 періодичне друковане видання, засновниками яких

є органи державної влади та органи місцевого самоврядування. Редакції всіх комунальних газет забезпечені комп'ютерною технікою. Проте, технічне оснащення багатьох із них потребує оновлення і модернізації. Підключені до мережі Інтернет 16 редакцій, стільки ж мають електронну пошту [3], тоді як у 2006 році все це мали, відповідно, – 10 та 12 редакцій [11], факсимільним зв'язком забезпечені усі редакції. В 6-ти редакціях районних газет відсутній власний автотранспорт, а отже оперативно реагувати на події вони не в змозі [11].

В області певною мірою вирішуються питання підготовки та перепідготовки творчих і технічних кадрів, фахівців із реклами, менеджменту та маркетингу. В Міжнародному економіко-гуманітарному університеті ім. С. Дем'янчука функціонує відділення журналістики, випускники якого нині працюють на місцевому радіо, телебаченні, в газетах.

Утім, у зв'язку з фінансовими труднощами, зменшились обсяги бюджетних асигнувань редакцій районних і міських газет через програми

економічної підтримки та угоди на висвітлення діяльності.

До загальних напрямів реорганізації діяльності у сфері ЗМІ та кроках місцевої влади у цьому напрямі слід віднести наступне:

Ще наприкінці 90-х років минулого століття на Рівненщині була розроблена «Локальна концепція розвитку державного телерадіомовлення у північних районах області». На її виконання у 2001 році в райцентрах смт Дубровиця та Зарічне збудовано телевежі висотою по 110 метрів кожна і встановлено теле- і радіопередавачі. Завдяки цьому населення північних районів області одержало можливість дивитися програми українського телебачення та слухати передачі українського радіо.

В області передбачено будівництво ще однієї 110 метрової телевежі у райцентрі смт Демидівка [12].

За сприяння обласної державної адміністрації та обласної ради вирішуються окремі питання зміцнення матеріально-технічної бази обласної держтелерадіо компанії.

На виконання Законів України «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» і «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» у щорічних бюджетах районів і міст обласного значення передбачено кошти на економічну підтримку комунальних газет, оплату наданих їх редакціями послуг із висвітлення діяльності райдержадміністрацій, районних і міських рад згідно з укладеними угодами. Частина цих коштів редакції використовують на матеріально-технічне оснащення.

З метою доведення до населення достовірної інформації про державну політику, офіційну позицію держави стосовно її ставлення до соціально значимих подій і міжнародного життя, діяльність органів влади області з питань забезпечення життєдіяльності населення, його доступу до відкритих інформаційних ресурсів постійно здійснюються заходи, спрямовані на:

- зміцнення місцевих засобів масової інформації, розширення їх можливостей щодо своєчасного доведення достовірної інформації до громадськості;
- прискорення формування відкритих інформаційних ресурсів, підвищення ефективності їх використання;

- розвиток і удосконалення інфраструктури єдиного інформаційного простору Рівненщини.

Із метою сприяння висвітленню офіційної точки зору вищих посадових осіб держави та позиції місцевих органів влади з питань реалізації внутрішньої та зовнішньої політики постійно проводиться моніторинг опублікованих у державних і комунальних засобах масової інформації області матеріалів про діяльність Президента України, Кабінету Міністрів України, обласної державної адміністрації, вивчаються також питання участі місцевих органів виконавчої влади та їх керівників у роз'ясненні через засоби масової інформації ініціатив Глави держави, Прем'єр-міністра, Голови облдержадміністрації, проводиться систематичний аналіз критичних публікацій на адресу владних структур.

Для журналістів обласних, міських, районних газет і телерадіоорганізацій регулярно організовуються прес-конференції та зустрічі з актуальних питань суспільно-політичного та соціально-економічного життя області. Представники засобів масової інформації запрошуються на засідання колегій держадміністрацій, у тому числі виїзних, засідання сесій місцевих рад, беруть участь у роботі «круглих столів», різноманітних нарад і семінарів, виїзних днях прийому громадян головами райдержадміністрацій, їх заступниками, керівниками установ та організацій у населених пунктах, у заходах із відзначення державних свят, пам'ятних дат і важливих суспільно-політичних подій тощо. Їм надаються розпорядчі документи місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, надсилається інформація про діяльність владних структур.

В обласних, міських і районних газетах систематично вміщуються матеріали про діяльність обласної та районних держадміністрацій, виконкомів рад міст обласного значення.

Систематично здійснюється інформування громадськості про діяльність центральних і місцевих органів виконавчої влади в прямому телевізійному ефірі ОДТРК і ТРК «Рівне-1». Відповідно до медіа-планів, керівництво облдержадміністрації, її управлінь, відділів і служб регулярно беруть участь у програмах обласної держтелерадіо компанії «Громадська приймальня», «Із перших уст», «Тема тижня» та телерадіокомпанії «Рівне-1» – «На часі», «Відкритий діалог» та інших.

Головними напрямками інформаційної діяльності обласної держтелерадіо компанії, редакцій

комунальних газет, районного і міського проводового радіо є оперативне інформування населення про суспільно-політичні та інші новини в Україні, області, районах і містах, надзвичайні події та ситуації, що становлять загрозу життю чи здоров'ю населення, розповсюдження офіційних повідомлень, роз'яснення рішень органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування. Матеріали відповідного змісту готуються за участю депутатів місцевих рад, господарників, економістів, керівників органів влади. Вони систематично коментують процеси і події, що відбуваються в державі та області, відповідають на запитання читачів, телеглядачів і радіослухачів. Головними питаннями, що порушуються в їх виступах, є захист регіональних інтересів, розвиток економіки, ринкових стосунків, досягнення політичної і громадської злагоди в суспільстві, утвердження загальнолюдських цінностей, сприяння примноженню духовних скарбів українського народу.

Практично в усіх районах області в місцевих газетах та в передачах районного радіомовлення висвітлюються розпорядження голів райдержадміністрацій та районних рад, окремі рішення керівників установ, матеріали засідань колегій райдержадміністрацій, оприлюднюються графіки проведення виїзних прийомів громадян, «прямих телефонних ліній», діяльність депутатського корпусу, рішення виконкомів тощо.

Обласна, районні державні адміністрації, виконавчі комітети рад міст обласного значення оперативно реагують на критичні виступи громадян, у тому числі через засоби масової інформації. Це засвідчують публікації під рубриками «Запитай у влади», «Із перших уст», «Повертаючись до надрукованого», «На злобу дня», «На контролі райдержадміністрації», «Запитай у посадовця», «Слідами наших виступів», «Актуальне інтерв'ю», «Запитуйте – відповідаємо», «Із редакційної пошти» та ін.

Керівництво адміністрації для зміцнення зв'язків із громадськістю, забезпечення всебічної підтримки суспільно значущих громадських ініціатив систематично бере участь у роботі «гарячих ліній».

Досягненню цієї мети також сприяє робота: обласного телефону довіри, інтернет-приймальні обласної адміністрації, «прямої телефонної лінії» за участю заступників Голови адміністрації, керівників її структурних підрозділів, територіальних

органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади.

Щотижня керівництвом облдержадміністрації проводиться особистий прийом громадян. Щомісяця відбуваються загальнообласні Дні інформування населення. Під час їх проведення начальники управлінь і відділів облдержадміністрації, керівники територіальних органів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, представники місцевих органів влади виїжджають в сільські населені пункти, на підприємства, в установи, організації, де проводять зустрічі з жителями, трудовими колективами, роз'яснюють діяльність Президента та Уряду України щодо покращення соціально-економічного стану в державі, інформують про свою роботу, обговорюють важливі події суспільно-політичного та культурного життя держави та регіону.

У ході Днів інформування представники органів влади обмінюються думками з громадськістю, вивчається ситуація на місцях, досліджуються перспективи та прогнозуються можливі наслідки при прийнятті тих чи інших управлінських рішень.

Підняті під час загальнообласних Днів інформування питання та критичні зауваження місцевого характеру доводяться до відома голів райдержадміністрацій, міських голів міст обласного значення для відповідного реагування.

В усіх районах області практикується проведення «круглих столів» за участю громадсько-політичних сил, профспілок, художньої інтелігенції.

Для забезпечення проведення публічних обговорень проектів рішень органів виконавчої влади на Веб-сторінці облдержадміністрації створено розділ «Громадські обговорення».

Також на Веб-сторінці облдержадміністрації діє розділ «Звернення громадян», в якому міститься інформація про відділ роботи зі зверненнями громадян, що діє в структурі апарату адміністрації, вимоги до оформлення офіційного звернення громадян, про роботу із зверненнями громадян, котрі надійшли до облдержадміністрації, графіки прийому громадян з особистих питань керівництвом обласної державної адміністрації та участі начальників управлінь і відділів адміністрації, керівників окремих обласних організацій у «прямій телефонній лінії» з населенням області [12].

На базі Рівненської державної обласної бібліотеки, обласної бібліотеки для юнацтва, Рівненської центральної міської та низки районних бібліотек діють Інтернет-центри, що забезпечують

користувачам безкоштовний доступ через мережу Інтернет до інформації з питань діяльності Президента України, Кабінету Міністрів України, обласної державної адміністрації, місцевих органів виконавчої влади.

Отже, інформаційний простір Рівненщини є достатньо різноаспектно насиченим, сприяє отриманню громадянами необхідної інформації і являє собою важливий чинник у структурі культурної практики Рівненщини. За понад 20-річний період державної незалежності України місцеві ЗМІ зробили відчутний крок у зростанні професійної кваліфікації своїх співробітників, урізноманітнили тематичне спрямування, структурували інформаційне поле часописів і стали потрібними культурній сфері зокрема.

Сучасні засоби масової інформації краю є також ареною для висловлення різноманітних (у межах чинної Конституції) думок, допомагають становленню і подальшій реалізації численних ініціатив, зокрема і в культурній сфері, подають своє бачення на ті чи інші події, часто спонукають до конкретного кроку.

Видавнича сфера Рівненщини, попри низку існуючих організаційно-правових та фінансових

проблем й надалі залишається важливим чинником культурного процесу, адже місцеві друку значною мірою доповнюють тематичне розмаїття культурно-мистецького процесу, допомагають у вирішенні проблем забезпечення навчального процесу необхідною літературою, є сферою, яка достатньо оперативно відтворює культурно-мистецький чинник розвитку краю.

Отже, інформаційний простір Рівненщини є достатньо насиченим, потужним, структурованим, відповідає чинному законодавству і задовольняє потреби різних суспільно-демографічних груп населення в інформації.

Нещодавно ухвалена програма розвитку інформаційного простору м. Рівного на 2011 рік, на реалізацію якої з міського бюджету виділено майже 300 тис. грн., які революційних змін не принесуть, утім достатньою мірою покращать матеріальну базу ЗМІ, сприятимуть проведенню конкурсів на кращий сюжет, проведенню моніторингових і соціологічних досліджень щодо оцінки роботи органів місцевого самоврядування та комунальних служб, вирішення окремих питань технічного оснащення тощо.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Загальна оцінка ситуації в інформаційному просторі Рівненщини станом на 2006 р. // http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=58754&cat_id=33909
2. Звіт про стан інформаційного простору Рівненської області за 2007 рік // Поточний архів управління у справах преси та інформації Рівненської обласної державної адміністрації за 2007 рік. – 15 с. // <http://oblrada.gov.ua/rubric268/1/>
3. Загальна оцінка ситуації в інформаційному просторі Рівненщини станом на 1.01. 2011 року // http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?Art_id=72876&cat_id=62234
4. Там само.
5. Загальна оцінка ситуації в інформаційному просторі Рівненщини станом на 1.01. 2011 року // http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?Art_id=72876&cat_id=62234
6. Там само.
7. Там само.
8. Загальна оцінка ситуації в інформаційному просторі Рівненщини станом на 1.01. 2011 року // http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=72876&cat_id=62234
9. Загальна оцінка ситуації в інформаційному просторі Рівненщини станом на 2006 р. // http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=58754&cat_id=33909

РІВНЕНЩИНА: КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ

10. Звіт представника Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення у Рівненській області за 2010 рік // <http://oblrada.rv.ua/news/detail744/>
11. Загальна оцінка ситуації в інформаційному просторі Рівненщини станом на 2006 р. // http://comin.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=58754&cat_id=33909.
12. Звіт представника Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення у Рівненській області за 2010 рік // <http://oblrada.rv.ua/news/detail744/>

Виконання ТРО Рівненської області вимог чинного законодавства України та умов ліцензій щодо обсягів мовлення, частки вітчизняного та власного продукту в програмах (передачах), використання української мови у 2010 році

Таблиця № 1

Назва ТРО, номер ліцензії	Обсяг вітчизняних програм (передач) телерадіоорганізації (годин і хвилин)		Обсяг власних програм (передач) телерадіоорганізації (годин і хвилин)		Мова ведення програм (передач) (відсотків українською)		Обсяг національного аудіовізуального продукту (%)		Загальна кількість моніторингів за звітний період	
	за ліц.	фактично	за ліц.	фактично	за ліц.	фактично	за ліц.	фактично	повних	вибіркових
Рівненська ОДТРК (телебачення), НР № 1968 від 20.12.2004; НР № 0236-м від 27.07.2007.	24 год. на добу	24 год. на добу	9 год. на добу	12 год. 53 х в. на добу	100	100	100	100	3	26
Рівненська ОДТРК (перша програма радіо «Край»), НР № 0082-м від 07.03.2007.	2 год. 06 хв. на добу	2 год. 06 хв. на добу	2 год. 06 х в. на добу	2 год. 06 хв. на добу	100	100	100	60	2	17
Рівненська ОДТРК (друга програма радіо «Край»), НР № 0655 від 05.02.2003.	18 год. на добу	18 год. на добу	18 год. на добу	18 год. на добу	100	100	100	100	2	19
ТОВ ТРК «Рівне-1», НР № 0256-м від 15.11.2001	16 год. на добу	24 год. на добу	8 год. 30 х в. на добу	9 год. 21 хв. на добу	96	100	100	100	1	15
ПП ТРК «Сфера-ТВ», НР № 0194-м від 29.06.2007	12 год. на добу	17 год. на добу	12 год. на добу	6 год. 11 хв. на добу	100	100	100	100	2	18
ЗАТ «Радіо «Трек», НР № 0770-м від 14.05.2002	24 год. на добу	24 год. на добу	24 год. на добу	24 год. на добу	100	100	100	53	3	24
ТОВ ТРК «Ритм», НР № 0510-м від 20.03.2008	2 год. на добу	1 год. 45 хв. на добу	1 год. на добу	1 год. 28 хв. на добу	75	100	100	82	5	19
ТОВ ТРК «Дубно», НР № 0521-м від 31.03.2008	4 год. на добу	4 год. на добу	4 год. на добу	4 год. на добу	100	100	100	97	1	2
ТРК «Рівне-Атом», НР № 1031 від 16.07.2003	8 год. 40 хв. на тиждень	8 год. 40 хв. на тиждень	8 год. 40 хв. на тиждень	8 год. 40 хв. на тиждень	100	100	100	93	1	1
КП ТРК «Полісся», НР № 2647 від 3.07.2006	4 год. 07 хв. на добу	3 год. на добу	4 год. 07 хв. на добу	3 год. на добу	100	100	100	100	1	2

Розділ III. Культурно-мистецький потенціал Рівненщини в умовах сьогодення

Таблиця № 2

Жанрове (тематичне) наповнення
власних програм ефірних ТРО Рівненської області
(середні дані моніторингові) у 2010 році

Назва ТРО, номер ліцензії	Інформаційні програми		Культурологічні програми		Просвітницькі програми		Розважальні програми		Дитячі програми		Інші програми	
	За ліц.	Фактично	За ліц.	Фактично	За ліц.	Фактично	За ліц.	Фактично	За ліц.	Фактично	За ліц.	Фактично
Рівненська ОДТРК (телебачення), НР № 1968 від 20.12.2004; НР № 0236-м від 27.07.2007.	4 год. на добу	4 год. 19 хв. на добу	1 год. на добу	58 хв. на добу	1 год. на добу	46 хв. на добу	3 год. на добу	3 год. 47 хв. на добу	30 хв. на добу	41 хв. на добу	30 хв. на добу	35 хв. на добу
Рівненська ОДТРК (перша програма радіо «Край»), НР № 0082-м від 07.03.2007.	30 хв. на добу	34 хв. на добу	30 хв. на добу	23 хв. на добу	15 хв. на добу	19 хв. на добу	15 хв. на добу	21 хв. на добу	немає	немає	36 хв. на добу	28 хв. на добу
Рівненська ОДТРК (друга програма радіо «Край»), НР № 0655 від 05.02.2003.	1 год. 30 хв. на добу	1 год. 10 хв. на добу	2 год. на добу	1 год. 15 хв. на добу	1 год. 30 хв. на добу	1 год. 24 хв. на добу	9 год. 30 хв. на добу	12 год. 04 хв. на добу	30 хв. на добу	24 хв. на добу	1 год. на добу	56 хв. на добу
ТОВ ТРК «Рівне-1», НР № 0256-м від 15.11.2001	2 год. 30 хв. на добу	1 год. 58 хв. на добу	30 хв. на добу	1 год. 24 хв. на добу	30 хв. на добу	1 год. 19 хв. на добу	1 год. на добу	1 год. 40 хв. на добу	1 год. 30 хв. на добу	1 год. 21 хв. на добу	2 год. 30 хв. на добу	1 год. 38 хв. на добу
ПП ТРК «Сфера-ТВ», НР № 0194-м від 29.06.2007	2 год. на добу	2 год. 14 хв. на добу	3 год. на добу	47 хв. на добу	6 год. на добу	1 год. 44 хв. на добу	немає	немає	немає	10 хв. на добу	1 год. на добу	1 год. 28 хв. на добу
ЗАТ «Радіо «Трек», НР № 0770-м від 14.05.2002	6 год. на добу	5 год. 23 хв. на добу	1 год. на добу	19 хв. на добу	1 год. на добу	18 хв. на добу	3 год. на добу	7 год. 32 хв. на добу	1 год. на добу	57 хв. на добу	2 год. на добу	2 год. 04 хв. на добу
ТОВ ТРК «Ритм», НР № 0510-м від 20.03.2008	10 хв. на добу	15 хв. на добу	10 хв. на добу	5 хв. на добу	10 хв. на добу	4 хв. на добу	10 хв. на добу	5 хв. на добу	5 хв. на добу	2 хв. на добу	15 хв. на добу	1 год. 27 хв. на добу
ТОВ ТРК «Дубно», НР № 0521-м від 31.03.2008	1 год. на добу	1 год. на добу	1 год. на добу	40 хв. на добу	30 хв. на добу	16 хв. на добу	30 хв. на добу	1 год. 17 хв. на добу	30 хв. на добу	18 хв. на добу	30 хв. на добу	27 хв. на добу
ТРК «Рівне-Атом», НР № 1031 від 16.07.2003	3 год. 30 хв. на тижд.	2 год. 13 хв. на тижд.	30 хв. на тиждень	2 год. на тижд.	30 хв. на тижд.	2 год. 44 хв. на тижд.	1 год. на тиждень	1 год. 7 хв. на тижд.	1 год. на тижд.	32 хв. на тижд.	30 хв. на тижд.	2 хв. на тижд.
КП ТРК «Полісся», НР № 2647 від 3.07.2006	39 хв. на добу	24 хв. на добу	26 хв. на добу	15 хв. на добу	39 хв. на добу	22 хв. на добу	1 год. 44 хв. на добу	1 год. 42 хв. на добу	26 хв. на добу	10 хв. на добу	26 хв. на добу	7 хв. на добу

3.4. КЛУБНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ОБЛАСТІ (експериментальний досвід Рівненщини)

Одним із провідних показників культури особистості є міра контакту з нею, тобто культурно-дозвіллева активність, що характеризується участю у культурно-дозвіллевій діяльності, що розгортається у сфері вільного часу.

Утім, сьогодні й надалі відбувається певна деструкція цього вільного часу. Це пов'язано із скороченням часу, що відводиться на естетичні та художні заняття. Відповідно, зростає час на засвоєння актуалізованих у масовій свідомості за допомогою засобів масової інформації зразків популярної американізованої культури (яку, до речі, європейці сприймають як руйнівну). Рештки вільного часу витрачаються на опанування дозвіллевих зразків західного стилю життя, мислення та поведінки (відвідування презентацій, виставок, барів, нічних клубів тощо). Участь у них носить також переважно споживацький характер.

Разом із погіршенням матеріального і соціального стану населення відбуваються якісні зміни в структурі вільного часу, методах та засобах залучення населення до проведення дозвілля. Вивільнення частки загальнодобового часу, в тому числі й в зв'язку із зростанням повного, а особливо – часткового безробіття, не призвело до реального збільшення обсягу часу дозвілля. Навпаки, спостерігається тенденція його значного скорочення. Це явище пов'язане з причинами соціального характеру, адже перерозподіл вільного часу пов'язаний зі збільшенням затрат часу на сферу комерції, боротьбу за фізичне та соціальне виживання.

Тенденція до споживацтва яскраво виявляє себе знову ж таки у сфері дозвілля, формується як нова суспільна цінність, а для значної частини людей стає метою і змістом життя. Населення все більше усвідомлює інструментально – прагматичну цінність і значення культури як засобу успішності пристосування та кар'єри в нових умовах. Зростає потреба в престижно – статусному засвоєнні культури шляхом використання в основному західних норм і культурних зразків. І хоча ця тенденція по-різному виявляється на Заході і Сході республіки, загалом її результат особливо оптимізму не викликає.

У нових умовах складається ситуація, за якої об'єктивно утворюються суперечності між державною культурною політикою в сфері дозвілля

і реальними духовними прагненнями населення, особливо молоді.

Пріоритетом державної культурної політики стає проголошення національної культури як провідної в системі загальнолюдських цінностей. В той же час, відбувається активізація західно-орієнтованих, споживацьких культурно-дозвіллевих установок населення, значною мірою спрямованих на освоєння комерціалізованої західної масової культури. Ця тенденція стає на заваді становленню національних основ сучасної української культури, призводить до її денационалізації, складає підґрунтя суперечливої, конфліктної ситуації в площині культурно – дозвіллевої діяльності.

Такі вихідні цінності певним чином впливають на формування специфічної моделі сучасної української культурно-дозвіллевої діяльності, будують особливу систему її орієнтацій в просторі культури, що й береться до уваги у процесі побудови її регіональних моделей.

Отже, культурно-дозвіллева діяльність і її основний репрезентант – клубна мережа в різноманітних її назвах і формах (клубні установи, народні будинки тощо) залишаються сьогодні важливою складовою формування та підтримки духовності населення, особливо в сільській місцевості. Це підтверджується не лише багаторічною практикою, а й низкою документів. Так, у розділі «Регіональна політика в галузі культури» Аналітичного звіту Міністерства культури і туризму України за 2009 рік зазначається, що пріоритетними завданнями регіональної політики є державна підтримка розвитку культури регіонів, усебічне сприяння збереженню місцевих культурних традицій; розвиток аматорського мистецтва і традиційної культури; реалізація спільних для всіх регіонів України міжнародних, всеукраїнських культурницьких проектів як чинників формування цілісного культурного простору республіки й зміцнення матеріально-технічної бази закладів культури на селі та ін. [1; с. 60].

Однак, створюється дещо парадоксальна ситуація: держава вкладає достатньо великі кошти у сферу традиційної культури, клубну діяльність, аматорське мистецтво і кількість лише міжнародних фестивалів, підтриманих центральною владою щороку перевищує кілька десятків, а в

регіонах (особливо західноукраїнському) їх проводиться ще більше, залучаючи до їх організації й значні спонсорські кошти.

З іншого боку, стимулюється й відповідна організаційна діяльність держави, що знаходить свій вияв у створенні різноманітних структур, як от – Рада директорів обласних Центрів народної творчості, мета якої об'єднання організаційно-методичних і творчих зусиль для вивчення і координації процесів культурного розвитку регіонів, упровадження нових технологій і методик культурно-освітньої роботи та організації дозвілля, збереження й розвиток народної творчості, аматорського мистецтва, традиційної культури чи затвердженні нових форм стимулювання народної ініціативи – почесні державні звання «Заслужений працівник культури України», «Заслужений майстер народної творчості».

Нещодавно Кабінетом Міністрів України, в рамках реалізації Державної програми відродження та збереження народних художніх промислів, затверджено нагрудний знак «За збереження народних традицій». Діє Державна програма збереження, відродження і розвитку нематеріальної культурної спадщини, а по багатьох регіонах України започатковано й інші обласні програми подібного спрямування та премії провідним народним майстрам за визначні здобутки у культурно-дозвіллевій сфері. Однак відчутної віддачі від цього все ще не помітно. Адже й надалі високим залишається рівень злочинності, бездуховності молодого українського населення; все частіше воно надає перевагу споживацьким формам; невисоким є рівень його участі у різноманітних формах соціокультурної діяльності. Взагалі населення, особливо його молода частина, все більше зосереджується на суто прагматичній проблематиці. Що й зрозуміло, адже для занять, власне, культурною творчістю потрібна й відповідна матеріальна забезпеченість індивіда та сформована система духовних потреб, запитів тощо.

Проведений нами аналіз культурних уподобань населення є достатньо строкатим. Й інформація стосовно занять різними видами культурної діяльності суттєво різниться за регіональними показниками, що підтверджують і соціологічні дослідження.

Якщо на заході України значна частина молоді стала частіше бувати в церкві і менше уваги приділяти участі у дискотеках, відвіданню нічних барів тощо, то на сході України ці дані є іншими.

Там суттєвим став вплив на свідомість масової культури [2; с. 22].

На Західній Україні загалом стали частіше відвідувати концерти фольклорних колективів, і в цьому плані активно працюють Палаці дітей та молоді (особливо на Рівненщині й Тернопільщині), що закладають міцне підґрунтя у ставленні до народознавчого чинника; посилюється інтерес до народно-інструментального та хорового виконавства, свідченням чого є фактично тріумфальний успіх Національного хору ім. Г. Верьовки в його концертному турне по окремих західноукраїнських містах (2009 рік), постійні обласні конкурси хорового виконавства («Весняні піснеспіви», «Дитячі дзвіночки»), беззаперечний успіх міжнародних молодіжних пісенних фестивалів, започаткованих на Волині, зокрема й у Луцьку та Рівненщині, у тому числі навіть таких, як «На хвилях Світязя» із широкою репрезентацією фольклорного чинника у конкурсному завданні, «Поліське літо з фольклором» (м. Луцьк) або «Коляда», «Древлянські джерела», «Тарас Бульба» (м. Рівне) тощо, чи широка культурна програма з фольклорними «блоками» у будь-якому мистецькому заході, проведеному на цих теренах, що з успіхом сприймається різноманітною аудиторією незалежно від її віку, соціального статусу тощо. І навіть науково-теоретичні конференції, що стають характерною ознакою подібних заходів (проведених у явном не в академічних аудиторіях та часі) викликають сталий інтерес у широкого загалу. А спеціально створені науково-дослідницькі лабораторії в Національній музичній академії ім. М. Лисенка (у м. Львові) з ґрунтовним народознавчим фондом і широкою репрезентацією сотень польових записів фольклорної спадщини краю чи аналогічна діяльність – у Волинському національному університеті ім. Лесі Українки – для дослідження специфіки фольклорної творчості на регіональному рівні із залученням не лише визнаних науковців регіону, але й магістрантів ВНЗ Львова, Луцька чи Рівного (тотожні лабораторії існують і в Інститутах мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету, Прикарпатському національному університеті ім. В. Стефаника тощо) – тому підтвердження, то на Сході республіки інтерес до таких колективів та заходів явном знизився. І причини цього явища також відомі.

Приміром, лише на Рівненщині упродовж 2009 року було проведено 8 обласних фестивалів

Міжнародний фестиваль української естрадної пісні «На хвилях Св'язя» (сmt Шацьк, 2011 р.): організатор фестивалю заслужений діяч мистецтв України В.Іваницький, зав.кафедрою РДГУ проф. Виткалов В.Г., заслужений артист України А.Говорадло, народний артист України В.Чепелюк

Виступає фольклорний гурт із Любомльського р-ну Волинської обл. під час проведення Круглого столу з проблем розвитку народної культури. Міжнародний фестиваль «На хвилях Св'язя», 2010 р.

Міжнародний фестиваль української естрадної пісні «На хвилях Св'язя» (сmt Шацьк, 2011 р.): зав.кафедрою РДГУ проф. Виткалов В.Г., доц. Мінського університету культури і мистецтв М.Бартковська, директор Інституту мистецтв ВНУ ім. Лесі Українки доц. А.М.Гордійчук, ст. викл. РДГУ Виткалов С.В. та організатор фестивалю заслужений діяч мистецтв України В.Іваницький.

Члени журі (нижній ряд: заслужений діяч мистецтв України В.Іваницький, народний артист України В.Чепелюк, заслужений артист України А.Говорадло; останній ряд: заслужена артистка України Н.Недельська, проф. Виткалов В.Г.) та учасники міжнародного фестивалю української естрадної пісні «На хвилях Св'язя» (липень, 2011 р.)

(з яких 4 базовані на фольклорному чинникові) [3] та окремо ще 4 свята народного мистецтва [4], а також чимало культурно-мистецьких заходів, у яких подібна проблематика теж домінувала [5]. Загалом же на Рівненщині щороку організовується 25 різноманітних фестивалів та конкурсів, що значною мірою покращують духовний рівень

регіону. Перевагою цих заходів є й те, що всі вони проводяться на рівні району або частіше – окремого села, що значно покращує культурну ситуацію на місцях, розширює участь сільського населення у культурно-мистецьких заходах, впливає на його художню культуру і певною мірою усуває відчуття браку культурної інфраструктури на селі.

Утім, у міру розвитку регіональної культурної політики, як свідчать усі нормативні документи країни цього спрямування, все більше ініціативи й надалі держава віддаватиме на місця, де місцеві органи влади повинні самі визначати та стимулювати численні культурні ініціативи, певним чином забезпечуючи й розробку відповідної нормативної бази: критеріїв оцінки діяльності власних закладів культури, своїх працівників тощо особливо наголошуючи на якісному їх показникові. І лише у такий спосіб можливо побудувати якісну організаційну структуру, організаційну вертикаль, яка б ефективно функціонувала у сучасний період і поступово спростовувала думку про те, що клуби – це пережиток, архаїка минулого, що вони виконали свою функцію ліквідації неписьменності чи пропагандиста політики партії і мусять зійти з культурної арени сьогодні.

Отже, аналіз діяльності установ культури Рівненської області засвідчив низку проблем, що виявилися нереалізованими в умовах сучасного села через брак коштів, відсутність належної координації діяльності між закладами, що функціонують на території конкретного населеного пункту, їх різною підпорядкованістю тощо.

Тому з метою узгодження подібних питань співробітниками управління культури і туризму обласної державної адміністрації 2002 року на Рівненщині й було започатковано експеримент, суть якого полягала в усуненні цих достатньо штучно створених перешкод. У результаті й виникла ідея створення культурно-дозвіллевих комплексів.

Потрібно відзначити, що подібна ідея не нова. Ще 1983 року, у переддень горбачовських реформ, Міністерство культури СРСР запропонувало реалізувати ідею створення культурно-спортивних комплексів, надзавданням яких стало усунення фактично усіх вище перерахованих перешкод у практиці культурного обслуговування населення тогочасного села. Утім, політизація тогочасного життя, актуалізація питань національно-культурного відродження, а згодом і розпад Радянського Союзу та проблеми, що виникли у зв'язку з цим, відсунули на другий план згадану проблематику,

а зародження так званих неконтрольованих ринкових відносин взагалі зняло з порядку денного питання цілеспрямованої виховної чи культурно-дозвіллевої діяльності.

Клуб поступово перетворювався в анахронізм сучасного життя, а кризові явища в республіці швидко звели нанівець його творчий потенціал. Та й у нових умовах ця досить повільно змінююча форми своєї діяльності установа видавалася справді непотрібною сучасному громадянину, заклопотаному виключно питаннями пошуку роботи, утримання свого добробуту тощо.

Тож формування культурно-дозвіллевих комплексів стало необхідною складовою частиною тих реформ та соціально-економічних перетворень, що відбуваються сьогодні у поліському селі. Адже в основу їх створення було покладено наступні завдання:

- сформувати цілісну систему обслуговування сільського населення закладами культури, освіти, спорту, молодіжних організацій, яка б сприяла залученню населення в процес аматорської творчості, освіти, раціонального проведення відпочинку;
- підвищити ефективність і якість культурно-освітньої діяльності, організації змістовного дозвілля, фізкультурно-оздоровчих заходів, збагачення їх змісту і урізноманітненню форм;
- дати змогу органам місцевого самоврядування координувати і спрямовувати діяльність закладів освіти, культури, молоді, фізичної культури і спорту, що мають різне відомче підпорядкування і різні рівні комунальної власності, раціонально використовувати їх матеріально-технічну базу, кадровий та фінансовий потенціал для забезпечення потреб жителів своїх населених пунктів [6].

Організаційно-цілеспрямована діяльність на районному рівні швидко дала свої результати: відповідно до рішень сільських, селищних рад культурно-дозвіллеві комплекси були створені на території кожної сільської (селищної) ради Рівненщини їх кількість сьогодні становить 350 одиниць. Їх структура достатньо конкретно відтворена у наступних схемах:

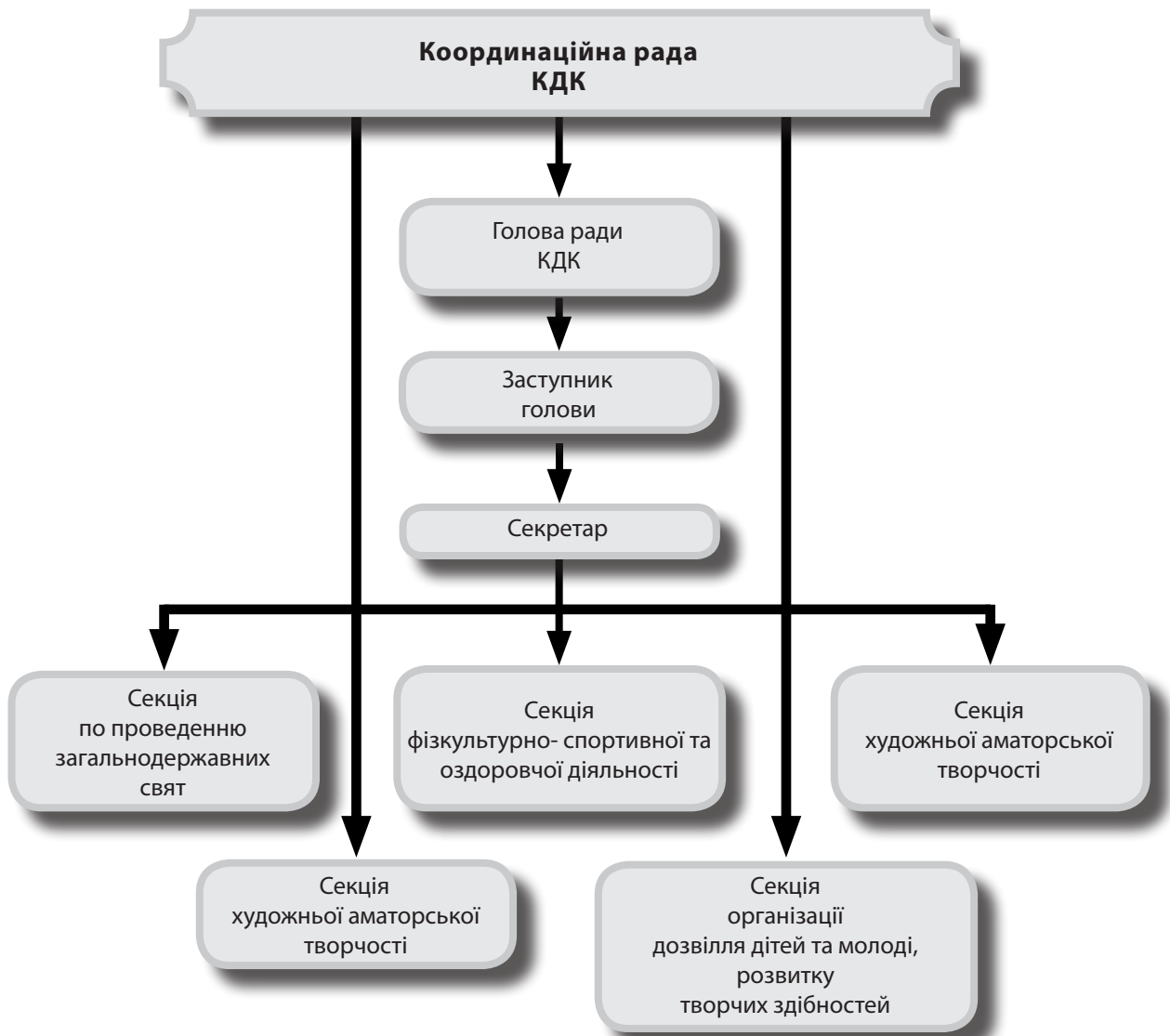
Реорганізація передбачала вирішення низки організаційних питань стосовно нарад, семінарів, консультація для керівників органів місцевого самоврядування та підвідомчих структур. Було запроваджено постійне навчання в Рівненському регіональному центрі підготовки та підвищення кваліфікацій працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, керівників державних підприємств, установ та організацій, навчання сільських голів та секретарів виконкомів. На Рівненському факультеті Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв було проведено за програмою «Дозвілля» навчання директорів сільських Будинків культури. Методичними центрами зацікавлених управлінь розроблено методично-правову базу культурно-дозвіллевих комплексів.

Обласним Центром народної творчості за підтримки управління культури і туризму обласної держадміністрації було підготовлено збірник нормативних матеріалів «Організація роботи культурно-дозвіллевих комплексів» (2004 р.), де знайшла відображення низка організаційних питань: сутність КДК, організація його діяльності, управління, Положення про районну координа-

ційну раду по роботі КДК, примірна структура КДК, структура сільського, селищного КДК та їх складові, що значно допомагало у вирішенні організаційних питань на етапі їх формування. У цих документах відображено також чимало кількісних характеристик для заснування того чи іншого об'єднання (клубного, музею на громадських засадах, дитячого театрального колективу тощо).

Із метою створення сприятливих умов для життєдіяльності, гармонійного та всебічного розвитку дітей та молоді, захисту їх конституційних прав, свобод і законних інтересів, задоволення культурних та духовних потреб управлінням у справах сім'ї та молоді облдержадміністрації, проводяться заходи щодо створення на території кожної сільської (селищної) ради Центрів соціальних служб для молоді.

Для залучення до занять фізичною культурою та спортом дітей і підлітків, дітей інвалідів, дітей із малозабезпечених та багатодітних сімей на базі сільських Будинків культури створено спортивні кімнати, тренажерні зали. При кожному культурно-дозвіллевому комплексі діє декілька гуртків та секцій під керівництвом спеціалістів-тренерів.

Створення культурно-дозвіллевих комплексів сприяло розширенню мережі закладів культури та стимулювало ріст основних показників їх роботи. Було відкрито клуби в селах Лозки (Володимирецького району), Глибока долина (Демидівського району), Козин (Радивілівського району). Фактично завершено будівництво нових приміщень, клубів сіл: Голубно, Балашівка (Березнівського району), Довге, Рудня – Карпилівська (Сарненського районів), Федорівка (Сарненського районів).

Уже у перший рік експерименту кількість клубних об'єднань зросла на 522 одиниці. Відповідно зросла на 6.258 осіб кількість учасників. Поліпшилась матеріально-технічна база сільських закладів культури. Приміром, у 2003 році було придбано матеріально-технічних засобів на суму 1.322,1 тис. грн., що в 1,7 рази більше, ніж

у 2002 та в 3,2 рази більше, ніж у 2001 році [9]. А в 2010 році на ці потреби використано коштів у сумі 3.092.8 тис. грн. [7].

Покращено матеріальну базу закладів. Чимало закладів культури було обладнано пандусами, перилами, кнопками для виклику тощо (загалом по області 81 % від потреби). І хоча по області цей показник є досить строкатим (100 % – у Березнівському, Дубенському та Рокитнівському районах і ці речі відсутні в містах Дубно, Кузнецовську й Острозі взагалі), все ж і це питання поступово було зрушене з місця. Більш цілеспрямовано проводяться поточні та капітальні ремонти закладів культури області.

Лише за рахунок спонсорської допомоги та спецкоштів установ проведено ремонтні роботи на суму 1 млн. 529,9 тис. грн., що у 2,7 разів більше, ніж у 2003 році і в 5 разів більше, ніж

Афіша обласного фестивалю-конкурсу сільських (селищних) культурно-дозвілєвих комплексів «...І творчістю хата багата»

у 2001 році. Завершена реконструкція клубних приміщень у селах Річиця, Кутин Зарічненського, Чудель Сарненського районів області [8]. А у 2010 році на ремонтні роботи було залучено лише з місцевих бюджетів 9.945,9 тис. грн., з яких 4.236,0 тис. грн. на селі [7].

У результаті оновлення технічної бази закладів культури розширився асортимент та збільшилися надходження від платної діяльності. Приміром, за січень-квітень 2004 року ними надано платних послуг на 58% більше, ніж за відповідний період 2003 року. Суттєво збільшились надходження від платної діяльності сільських закладів культури в Дубенському (в 5,9 разів більше в порівнянні з відповідним періодом 2003 року), Гошанському (в 5,6 разів), Володимирецькому (в 5,7 разів) [9].

Помітно зросли обсяги наданих платних послуг у перерахунку й на одного жителя (особливо у Гошанському, Рівненському районах області). І загалом по області вони також покращили-

ся. Якщо у 2005 році надходження становили 4.037,0 тис. грн., то в 2010 році вони дорівнювали 9.811,5 тис. грн.

Повністю ліквідовано практику роботи фахівців галузі на 0,25 ставки посадового окладу; відбувається процес переведення спеціалістів на повні ставки посадових окладів. Якщо в 2002 році на повні ставки працювало лише 46% спеціалістів по області, у 2003–52%, то у 2010 р. загальна кількість працюючих на повну ставку складає 70,7% (у м. Кузнецовську – 100%, Березнівському (96,4%), а в Млинівському районі області – 48,3%) [2]8. І Рівненщина явно вирізняється за цими показниками від інших областей республіки.

І хоча надалі цей процес йшов більш повільними темпами, оскільки робота зі стану експерименту поступове переходила у звичайне виробниче русло, позитивні зрушення на селі стали відчутними.

До позитивних моментів організації роботи в умовах культурно-дозвілєвих комплексів слід віднести й поступове набуття навичок співробітників у плані підготовки різноманітних проєктів, програм тощо, які спонукають по-новому подивитися на проблеми села, зрозуміти, що не лише культурне обслуговування громади – справа самої громади, але й вирішення багатьох інших питань життєдіяльності населення – це перш за все проблеми самого населення.

Яким би не видавалося будь-кому таке ставлення до населення, беззаперечним і позитивним його результатом є підвищення активності самого населення, зростання ініціативи, бажання прийти на допомогу, активізувати мислення людей. А все це на загаль сприяє формуванню нового типу громадянина, не байдужого до свого оточення, людини, яка знає і вміє організувати і самоорганізуватися. В цьому, врешті-решт, і полягає сутність нових ринкових відносин і повною мірою – перебудова діяльності закладів культури.

У наших умовах це помітно навіть на такому прикладі. Представники КДК беруть активну участь у написанні проєктів стосовно інформатизації села. І якщо, приміром, у майже ідентичній області – Волинській – протягом року було підготовлено 2 таких проєкти, а у значно більшій за кількістю населення і, відповідно, культурним потенціалом – Львівській області – 6 проєктів, то на Рівненщині протягом останнього року було реалізовано 13 проєктів, що засвідчує ініціативність самого населення, його бажання покращувати не

Обласний фестиваль-конкурс сільських (селищних) культурно-дозвіллевих комплексів «...І творчістю хата багата»

лише стан громади, але й облаштовувати власне культурне середовище.

Створення цих структур фактично спонукало ефективно працювати голів сільських рад, усвідомити ними важливість питань культури в системі життєдіяльності населення. У цьому населенні кожен голова відчув реальну підтримку своїй діяльності, так само, як і населення – підтримку свого керівника. І такий тандем приніс і, сподіваємося, ще принесе чимало корисного для двох зацікавлених сторін. Здається, що нарешті саме в культурній сфері села найбільш відчутне бажання керівників справді бути потрібними громаді. І ця громада, треба думати, й надалі буде обирати саме тих керівників, які їй справді потрібні і уособлюють у собі сучасного менеджера.

Сьогодні заклади культури, як структурні підрозділи культурно-дозвіллевих комплексів, забезпечують не лише організацію дозвілля, розвиток народної творчості, інформаційного забезпечення та позашкільного навчання населення, але й працюють над посиленням позитивного іміджу органів влади та місцевого самоврядування.

Найбільш популярними формами їх діяльності є проведення урочистих заходів та концертних програм до державних свят, видатних історичних подій, свят за історичним, літературним та народним календарем, зокрема до Дня

Соборності України, Дня державної незалежності України, Дня Конституції України тощо.

Одним із пріоритетних напрямів їх діяльності є заходи щодо підтримки культури села, у тому числі проведення обласних свят, конкурсів, фестивалів безпосередньо у селі. Серед наймасштабніших такими є: «Кобзарева струна не вмирає», організованого на базі Березнівського району; обласний фестиваль народних хорових колективів ім. Є. Кухарця «Пісня – доля моя» на базі Дубровицького району, районний фестиваль «Великодні дзвони» в Млинівському районі, районний дитячий літературний конкурс «Провесін» у Березнівському районі, районний дитячий фестиваль естрадного мистецтва «Зоряний шлях» у Дубенському районі, культурно-мистецька акція «Музей одного села», обласний огляд культурно-дозвіллевих комплексів, у рамках якого проходять творчі звіти аматорських колективів, естафета праці та культури «Від села до села», районні свята народного мистецтва та свята сіл.

Управління культури і туризму, обласний Центр народної творчості намагаються організувати роботу так, щоб кожен район мав свою специфічну візитку в аматорському пошуку, презентації району.

На сьогоднішній день на Рівненщині, згідно документів, діє 350 КДК (на територіях всіх

сільських і селищних рад, за виключенням районних центрів, де вони непотрібні, оскільки культурна інфраструктура райцентрів є значно кращою). Формально їх очолюють голови сільських і селищних рад, практично в усіх районах області, крім Здолбунівського, Дубенського, Сарненського, Березнівського районів функції організації роботи КДК здійснюють відділи культури і туризму райдержадміністрацій та заклади культури на місцях.

У Березнівському, Дубенському, Здолбунівському, Сарненському, Зарічненському, Костопільському, Рокитнівському районах до складу КДК входять заклади освіти, культури, медицини, спорту, підприємства і громадські організації, що діють на території сільських (селищних) рад. В інших – лише заклади культури і освіти.

У Здолбунівському районі згідно розпорядження голови райдержадміністрації щороку проходить фестиваль культурно-дозвіллевих комплексів. Призовий фонд фестивалю становить 30 тис. грн. У рамках фестивалю відбуваються спортивні змагання з міні-футболу, волейболу, шахів і шашок, армспорту, гирьового спорту, настільного тенісу, перетягування линви тощо.

Районні огляди КДК, проведені у Березнівському (2009 р.), Гощанському (2007 р.), Зарічненському (2007 р.), Сарненському (2008 р.), Костопільському (2009 р.) районах, теж певним чином активізували культурно-дозвіллеву практику.

З метою удосконалення своєї роботи, діяльність КДК розглядалась на засіданнях колегій Острозької (2008 р.), Дубровицької (2007, 2008 рр.), райдержадміністрацій, про що прийнято відповідні рішення.

Базовимикладами організації роботи культурно-дозвіллевих комплексів є, зрозуміло, заклади культури. Всього в сільській місцевості працює 500 бібліотек та 633 клубних закладів (2002 р. – відповідно 496, 664). Збережено мережу публічно-шкільних бібліотек, що дозволяє економно використовувати фінансові, матеріальні та кадрові ресурси. Їх потенціал достатній для організації культурно-дозвіллевої роботи. Фонди сільських бібліотек налічують сьогодні 7.591,5 тис. примірників творів друку. Комп'ютеризовано 56 сільських книгозбірень, ще 106 використовує комп'ютерну техніку загальноосвітніх навчальних закладів згідно укладених угод.

У 2009 році надходження від надання платних послугкладами культури сільському на-

селенню становили 1,2 млн. грн., проти 840 тис. грн. у 2004 році [7].

Традиційно в населених пунктах області установи різних систем і відомств беруть участь у проведенні урочистих та мистецьких заходів до державних та традиційних свят, свят села. Систематично проводяться творчі звіти сільських рад, районні фестивалі та огляди за жанрами, виставки декоративно-ужиткового мистецтва, тематичні вечори, вечори відпочинку для дітей та молоді.

Дещо повільнішими темпами, ніж у попередні роки, здійснювались заходи щодо поліпшення матеріальної бази закладів культури, хоча певні напрацювання помітні. У 2009 році за рахунок коштів із різних джерел завершено будівництво клубу в селі Довге Сарненського району, продовжується реконструкція будинку культури селі Серники Зарічненського району.

Усього впродовж минулого (2010) року здійснено 565 поточних, 28 капітальних ремонтів на загальну суму 18 млн. 361 тис. грн., що майже вдвічі більше, ніж у 2008 році (10 млн. 465 тис. грн.).

У 2009 році лише на переобладнання систем опалення та впровадження енергозберігаючих заходів витрачено 1,2 млн. грн., у т.ч. за рахунок бюджету 812,0 тис. грн. Найбільші обсяги робіт виконано у Здолбунівському, Млинівському, Сарненському, Березнівському, Дубенському районах. Однак питання переобладнання та реконструкції систем опалення установ культури вирішується ще повільно. У зимовий період, за даними управління культури і туризму, не опалюється, або опалюється частково 199 приміщень установ культури на селі, що складає 20% від їх загальної кількості.

Дещо уповільнились й темпи матеріально-технічного забезпечення галузі. У 2009 р.кладами культури для сільських установ культури придбано музичних інструментів, технічного обладнання, одягу сцени на суму 411,2 тис.грн. (2008 р. – 667,1 тис. грн.) [6].

Кризові явища негативно впливають і на розвиток кадрового потенціалу галузі.

Якісний склад працівників культури в порівнянні з минулим роком знизився і становить 85,0% від загальної кількості працюючих спеціалістів (2008 р. – 85,4%). Найменшим цей показник є у Зарічненському (70,9%), Рокитнівському (71,0%), Дубровицькому (73,9%), Гощанському (74,4%) та Млинівському (75,0%) районах. Причина цьому достатньо прозаїчна. У зв'язку з тим, що клубні заклади перебувають у

комунальній власності місцевих громад, а чинне законодавство України не передбачає погодження при призначенні на посади керівників закладів культури клубного типу з начальниками відділів культури і туризму райдержадміністрацій, відсоток фахівців серед клубних працівників становить лише 60,5%, а у Рокитнівському, Гощанському, Корецькому, Зарічненському, Дубровицькому районах – від 37,5 до 48,5% [6]. І хоча в поняття «фахівці» сьогодні вкладається дещо інший зміст (адже вища культурологічна (культурно-освітня ланка) в Україні відсутня), усе ж цей факт є позитивним, адже наведений відсоток є вищим, ніж у попередні роки.

На 0,5–0,75 посадового окладу працює 33,2% фахівців сільських закладів культури (2008 р. – 30,1%) [6]. А в 2005 році, відповідно – 9,6% – на 0,75 ст. та 33,3% – на 0,5 ставки [7].

За час діяльності КДК у навчальних закладах області (ЗОШ) додатково введено 37 ставок керівників спортивних секцій, 20 ставок практичних психологів. Кількість практичних психологів та соціальних педагогів збільшилась на 61 одиницю у порівнянні з 2003 роком. Створено центри практичної психології та соціальної роботи у м. Рівному та Корецькому районі. Фахівці даних центрів також залучені до роботи в системі КДК [6]. У розрізі області «творча палітра» районів є досить строкатою, утім беззаперечно – позитивною. Цьому сприяє й постійний контроль співробітниками управління роботи КДК. Так, у 2007 році проведено огляд-конкурс діяльності закладів освіти Костопільського району у системі КДК, за результатами якого видано відповідне доручення голови райдержадміністрації. Щорічно проводиться огляд-конкурс діяльності закладів освіти Здолбунівського району у системі КДК, що також дає свої результати.

Найактивніше у структурі КДК Дубровицького району працює Удрицька загальноосвітня школа I–III ступенів. Там, у рамках проекту «Соціальна інтеграція та розвиток громадської відповідальності молоді в Україні», організовано міжнародний волонтерський фестиваль «VOLфест» за участю волонтерів із США, Іспанії, а також Черкаської, Львівської, Житомирської, Київської та Рівненської областей.

Значна частина КДК Млинівського району плідно співпрацює з навчальними закладами. В рамках цієї співпраці у квітні-травні спільно підготовлено і проведено творчі звіти навчальних

закладів. Тут також практикується залучення працівників культури до роботи за сумісництвом у навчальних закладах керівниками гуртків як оплачуваних, так і на громадських засадах, педагоги загальноосвітніх закладів є активними учасниками творчих колективів КДК.

Упродовж 2008–2009 років КДК Торговицької сільської ради взяв активну участь у польсько-українському проекті «Самоврядування для сільської освіти», реалізованого Федерацією освітніх ініціатив із Варшави та «Центром освітніх ініціатив» зі Львова. У ході його реалізації з ініціативи педколективу школи було організовано громадську організацію «Надія», яка реалізувала проект «Всією громадою – до здорового способу життя». Результатом його стало започаткування проведення щорічних спортивних свят на базі спортивних об'єктів школи, ремонт спортивної зали школи, у якому взяли участь мешканці села, придбання нового та ремонт наявного фізкультурно-спортивного обладнання тощо.

Однак матеріально-технічна база загальноосвітніх навчальних закладів ще недостатньо використовується для організації дозвілля сільських громад у позаурочний час через відсутність відповідних угод між керівниками КДК та директорами загальноосвітніх навчальних закладів.

У спортивних секціях дитячо-юнацьких спортивних шкіл у сільській місцевості займається понад 8,7 тисяч дітей, підлітків та сільської молоді з 21 виду спорту, з якими проводять навчально-тренувальні заняття 276 тренерів-викладачів.

Усього в області створено та функціонують майже 190 сільських спортивних клубів, до фізкультурно-оздоровчих та спортивно-масових занять в яких залучено понад 8 тисяч осіб, утім лише 17 із них мають статус юридичної особи.

У сільській місцевості функціонують 7 стадіонів, 163 майданчики з тренажерним обладнанням, 9 тенісних кортів, 345 футбольних полів, 1,151 спортивний майданчик, 136 приміщень для фізкультурно-оздоровчих занять, 259 спортивних залів площею не менше 162 кв. м., 5 плавальних басейнів, 138 стрілецьких тирів, 1 кінноспортивна база, більшість з яких належать закладам освіти [6].

Для розвитку фізкультурно-оздоровчої роботи заклади культури клубного типу оснащені шахами, шашками, тенісними та більярдними столами, волейбольними сітками, гантелями, м'ячами. У клубах Здолбунівського, Сарненського,

Рокитнівського районів є в наявності штанги, боксерські груші та рукавиці.

У Будинках культури Березнівського, Заріченського, Корецького районів діє по 2 спортивні кімнати, Рівненського – 3, Дубенського – 10, Костопільського – 12, Рокитнівського – 14, Здолбунівського – 16 [7].

Рівненська область одна з перших в Україні виконала Постанову Кабінету Міністрів України від 21.01.98 р. № 63 «Про подальший розвиток мережі центрів соціальних служб для молоді (ССДМ) та підвищення ефективності їх діяльності». Центри ССДМ створені і діють у кожному районі та місті обласного підпорядкування. З лютого 2003 року вперше в Україні організуються центри соціальних служб для молоді в сільських населених пунктах області. У 2006 році було створено та діяло 308 сільських, селищних центрів ССДМ, філій районних центрів ССДМ, що здійснюють соціальний супровід сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах тощо.

За останні 5 років кількість діючих центрів ССДМ зменшилась до 134, що становить 45,5% від створених сільських, селищних центрів.

Така ситуація склалася в зв'язку з недостатнім фінансуванням, відсутністю нормативно-правового забезпечення.

Наявна кількість діючих центрів не в змозі у повній мірі надавати соціальні послуги сім'ям, дітям та молоді, що опинилися у складних життєвих обставинах, безпосередньо за місцем проживання, особливо у сільській місцевості.

Культурно-дозвіллеві комплекси діють на територіях усіх сільських та селищних рад, щавключенням районних центрів. У 2011 році відновлено діяльність Заборольського КДК Рівненського району і введено в експлуатацію культурно-дозвіллевий комплекс с. Жовкинi Володимирецького району. А 17 вересня 2011 року у м. Березне відбувся обласний фестиваль КДК «І творчістю хата багата», започаткований з метою підвищення ефективності і якості культурно-освітньої роботи, організації дозвілля, фізкультурно-оздоровчих заходів, збагачення їх змісту та урізноманітнення форм, про що вже йшла мова вище.

Позитивно оцінюючи набутий досвід, слід акцентувати увагу й на наступному.

Головною й надалі залишається кадрова проблема: від підготовки відповідних кадрів, здатних усвідомити свою роль у системі культурної практики, їх бажання активно працювати на результат,

як і розробка відповідної системи критеріїв оцінки цього результату, моделі клубу майбутнього, якості проведених заходів, ВНЗ, де ці кадри здобувають чи здобуватимуть фахову освіту і лише на цій підставі – оплата праці керівників закладів, чи художніх колективів тощо, дасть змогу зробити наші клубні установи привабливими і в місті, і в селі. Сьогодні галузь функціонує лише завдячуючи старій генерації фахівців, що не вивчають досвід інших країн у цьому напрямі, не виявляють особливого бажання та і не вміють вивчати запити того населення, що знаходиться у межах впливу того чи іншого клубного закладу.

Свої кроки на цьому шляху держава значною мірою здійснила: значно підвищено оплату праці працівникам культури – бібліотечним та клубним, заробітна плата яких вже сьогодні часто перевищує заробітну плату сільського вчителя, утім такої ж адекватної віддачі від працівників культури поки що повсюдно не помітно.

На часі розробка критеріїв оцінки культурної діяльності. І в цьому напрямі своє слово повинні сказати працівники місцевих методичних служб, територіальних громад, оскільки від їх прискіпливого ставлення до «своїх» закладів культури багато що залежатиме і в практиці діяльності останні;

- відчувається слабка методична підтримка галузі. Існуючі методичні служби в особі районного будинку культури чи обласного центру народної творчості мають все тих же працівників, що здобули освіту в колишніх інститутах культури у 60–70-х роках і з того часу жодного разу не підвищували свою фахову кваліфікацію. Вони не мають змоги спілкуватися із представниками сфери інших областей. А отже сподіватися на їх ефективну роботу фактично не можливо;
- експерименти в культурно-дозвіллевій сфері, попри значну їх надуманість та малоефективність, певною мірою сприяють позитивним змінам у галузі, принаймні є основою експерименту, за результатами якого можливо робити висновки та вносити зміни у подальшу систему діяльності;
- сьогодні сфера культури в Україні потребує значних змін, починаючи від розробки вмотивованих критеріїв роботи як співробітників галузі, так і критеріїв діяльності установи культури загалом;
- утім, галузь культури, особливо її культурно-дозвіллевий вектор, залишається й надалі достатньо потрібним у питаннях забезпечення

населення культурним продуктом, особливо у сільській місцевості;

- акцентування уваги на місцевому чинникові – єдиний і найбільш ефективний шлях організації культурно-дозвілєвої практики на селі в сучасних умовах;
- галузь культури і надалі потребує не лише значних коштів для її модернізації, наближення до рівня матеріально-технічного забезпечення хоча б на рівні пересічного громадянина, але й притоку нових кадрів, здатних забезпечити галузь новими ідеями, бажанням змінити на краще культурну ситуацію на місцевому рівні;
- для ефективного функціонування галузі потрібно також заснування всеукраїнського пе-

ріодичного видання, яке б на своїх сторінках публікувало не лише кращий досвід організації подібної діяльності, але й відповідні теоретико-прикладні розробки. Великого значення набуває також поширення цього досвіду у практику роботи установ культури на місцях.

Сьогодні, заявляючи про прагнення інтегруватися до світової спільноти, виявляючи готовність до освоєння усього справді вартого уваги, що створено іншими культурами, необхідно докласти максимум зусиль для збереження, відродження, розвитку і презентації перед світом усього найкращого, що має в своїй духовній скарбниці український народ, насамперед, із сфери нашої традиційної культури.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Реалізація державної політики в галузі культури. Аналітичний звіт Міністерства культури та туризму за 2009 рік. – К.: НАКККіМ, 2010. – 223 с.
2. Регіональні моделі дозвілєвої діяльності населення України. Розділ: Соціологія // Культурно-дозвілєва діяльність в Україні. – К.: Центр культурних досліджень, 2010.
3. Див.: звіт Рівненського обласного центру народної творчості за 2009 рік (було проведено обласні фестивалі: народної музики «З дзвінкого джерела», м. Острог, 28 колективів; народного мистецтва «Пісні рідного краю», м. Рівне, 28 колективів; естрадного мистецтва «Пісні над Іквою-рікою», смт Млинів, 20 колективів; конкурс хорових колективів «Пісня-доля моя» ім. Є. Кухарця, м. Дубровиця, 20 колективів) // Поточний архів Рівненського ОЦНТ за 2009 рік. – Рівне, 2010. – С. 1–2.
4. Там само: лише у 2009 році проведено обласні традиційні народні свята: «Купальська ніч», м. Сарни, 18 колективів; «Троїцькі дзвони», с. Набережне Демидівського р-ну, 10 колективів Рівненщини та 7 – із Волині; народної творчості у рамках заходів із нагоди 380 річниці від дня заснування с. Кузьмівка Сарненського р-ну, 10 колективів та заходів із нагоди 357 річниці битви під Берестечком, с. Пляшева Радивилівського р-ну, 10 художніх колективів.
5. Див. окремі фольклорні номери у Літературно-мистецькому вечері «Може вернеться надія...», проведеному з нагоди 195 річниці від дня народження Т. Г. Шевченка в Рівненському Академічному музично-драматичному театрі (17 художніх колективів та окремі виконавці); а також низка творчих вечорів із нагоди ювілеїв місцевих митців; Всеукраїнська виставка-ярмарок «Українське село запрошує», м. Київ, Музей народної архітектури та побуту України тощо // Там само.
6. Інформація щодо стану роботи культурно-дозвілєвих комплексів у 2010 році // Поточний архів управління культури і туризму Рівненської облдержадміністрації за 2011 рік.
7. Основні статистичні показники діяльності галузі культури і туризму Рівненської області за 2010 рік // Поточний архів управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації за 2011 рік.
8. Статистичний аналіз діяльності установ культури і мистецтва Рівненської області за 2006 рік / Поточний архів управління культури і туризму Рівненської ОДА за 2007 р.
9. Організація роботи культурно-дозвілєвих комплексів: методичні матеріали. – Рівне: ОЦНТ, 2004. – 27 с.

3.5. БІБЛІОТЕКИ РІВНЕНЩИНИ У СИСТЕМІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КРАЮ

Важливе місце в системі формування духовності населення будь-якої країни, особливо його молодій генерації, традиційно посідала бібліотека. Шанована вона і в нашій державі. Зрозуміло, що час і соціально-політичні обставини внесли свої зміни і до цієї, достатньо повільно еволюціонуючої структури, змусили її шукати нові форми роботи з населенням, технічно переоснащувати свої підрозділи, виявляти все більше активності у знаходженні свого місця в інформаційному просторі держави.

Сьогодні бібліотеки України проводять значну діяльність, спрямовану на роботу з книгою, донесення її до читача, самостійно створюючи регіональні корпорації, реалізують небезуспішні спроби формувати своїми силами регіональні інформаційно-бібліотечні корпорації.

Досягли певних успіхів у цьому напрямі, як відзначають дослідники [1], Рівненська Кіровоградська, Дніпропетровська, Донецька, Миколаївська обласні універсальні наукові бібліотеки.

У перспективі, і як результат еволюції, регіональні корпоративні мережі зможуть, об'єднавшись, перерости в загальнодержавну бібліотечну корпоративну систему, базову підтримку якої, на думку фахівців, слід було б здійснювати Книжковій Палаті України. При цьому вони матимуть можливість представити в світовому інформаційному просторі власні унікальні інформаційні ресурси, створювати різні інформаційні продукти (покажчики, проблемно-орієнтовані бази даних і т. п.), у тому числі й літопис національного друку.

Результатом побудови дієвих і результативних корпоративних мереж повинні стати загальнодоступні електронні каталоги, реферативні бази даних, електронні бібліотеки і, в перспективі, архів веб-ресурсів.

Важливе місце в системі закладів культури Рівненщини також посідає бібліотечна мережа, що додає й свою частку у потужний культурний потенціал області, примножуючи та зберігаючи його для наступних поколінь.

Мета цього параграфу – розкрити напрями експериментальної діяльності, що проводяться в бібліотечній мережі Рівненщини останнім часом і спрямовані на зміцнення цієї системи;

продемонструвати її культурний потенціал. При цьому такі кількісні показники, як книговидача з її деталізацією по ЦРБ та ЦМБ, кадровий склад та його фаховий рівень, зміни в кількісній структурі, надходження коштів до бібліотек усіх рівнів тощо не бралися до уваги, враховуючи напрям нашого дослідження. Утім, детальну інформацію на будь який показник діяльності бібліотек краю за прийнятою в країні звітністю можна отримати за згаданим вже довідником «Бібліотеки Рівненщини в цифрах: статистичний щорічник» (за відповідний рік), де вся ця інформація достатньою мірою деталізована.

У Рівненській області станом на 1.06.2011 р. функціонують 578 бібліотек різних типів, з яких 3 обласні: державна обласна універсальна, державна обласна бібліотека для юнацтва та державна обласна дитяча бібліотека, 16 центральних районних та 4 центральні міські бібліотеки. Загальне число бібліотек-філій становить 538, у т. ч. 37 міських філій та 500 сільських. Мережа дитячих бібліотек нараховує 14 центральних районних і 7 міських закладів [2], кожен з яких має свою розгалужену структуру і достатньо апробовані форми роботи.

Їх сумарний книжковий фонд (Центральних районних і Центральних міських бібліотек) складає понад 807 тис. примірників книг та інших творів друку. Усі вони намагаються належним чином організувати бібліотечно-бібліографічну діяльність, мета якої – якомога краще обслуговування читача, а особливо молодого покоління [3].

Приміром, у 2011 році бібліотечно-інформаційне обслуговування юнацтва в області здійснювали державна обласна бібліотека для юнацтва, державна обласна універсальна бібліотека, шість юнацьких відділень: Володимирецька, Здолбунівська, Дубровицька, Млинівська центральна районна бібліотека, Кузнецовська міська бібліотека та ЦБС м. Рівне; 14 кафедр: Гошанська, Демидівська, Дубенська, Дубровицька, Корецька, Острозька, Сарненська центральна районна бібліотека, Дубенська центральна міська бібліотека, Рівненська міська ЦБС та Кузнецовська міська бібліотека й 569 юнацьких груп (проти 566 – у 2009 р.) [4].

Рівненська державна обласна універсальна бібліотека

*Відкриття Рівненської державної обласної бібліотеки. Ключ в руках директора бібліотеки В. Зініної.
Фото. 1981 р. Фонди РОКМ*

За звітами управління культури і туризму Рівненської облдержадміністрації [5], бібліотечний фонд області загалом становить сьогодні 11.880, 44 тис. примірника, яким користується 556,6 тисяч читачів.

Упродовж останніх років зберігається тенденція до зменшення обсягів фондів публічних бібліотек. Станом на 1.01.2011 р. загальний книжковий фонд книгозбірень регіону зменшився на 353,69 тис. прим. і менше показника 2009 року (10 млн. 974 тис. прим. док.). Інформаційно-документальні ресурси бібліотечних систем сягають 9 млн. 735 тис. прим. Вагома частка фонду – 8 млн. 758 тис. прим. (82%) представлена документами універсального змісту. Із загального масиву фонду публічних бібліотек 1 млн. 930 тис. прим. док. (18%) становлять підручники [10; с. 2].

За звітами обласної універсальної бібліотеки [10; с. 5], прослідковується зростаюча динаміка вибуття документів у мережі. Обсяг вилученої на кінець 2009 року літератури склав загалом 695,71 тис. прим., із них по ЦБС – 672,49 тис. прим. Це явно хибні кроки, адже книга загалом, крім справді застарілих ідеологічно підручників, не може вилучатися з культурного обігу.

Тоді як протягом 2009 року фонди бібліотек регіону поповнились на 334,31 тис. прим. док, що на 66,35 тис. прим. менше, ніж у 2008 році [10; с. 3].

Із загальної кількості вилучених документів у бібліотечних системах – 519,47 тис. примірників складають видання універсального змісту, а 176,25 тис. прим. – підручники.

Найбільший обсяг вилучених за різними причинами видань – у Сарненському – 43,59 тис. прим. док., Здолбунівському – 56,17, Володимирецькому районах – 55,69 тис. прим. док. універсального змісту.

Найменше було списано документів у Демидівській ЦСПШБ – 4,72 тис. прим., Гошанській ЦСПШБ – 4,86 тис. Зарічненській ЦСПШБ – 9,19 тис. прим. книг універсального змісту.

Книги державною мовою нараховують 6 млн. 606 тис. прим. (62,2%) із загального числа документів, у т. ч. у ЦБС – 6 млн. 237 тис. прим. (64%).

Діяльність книгозбірень області забезпечували 1.217 бібліотечних працівників (у 2009 р. – 1.209), з них 1.120 (92%) – фахівці галузі: у 2009 р. – 91,8%. У централізованій бібліотечній системі (ЦБС) працює 1.080 бібліотекарів (Упродовж останніх років еволюційні зміни в кількис-

ному показнику кадрового складу мережі області не суттєві).

На 100% спеціалістами (фахівцями) бібліотечної сфери забезпечені: Радивилівська ЦСПШБ, ЦМБ Рівного, Острога, Кузнецовська і Дубна. Понад 90% фахівців працюють у Березнівській, Володимирецькій, Дубенській, Дубровицькій, Зарічненській, Здолбунівській, Костопільській, Сарненській ЦСПШБ.

Книгозбірні Гошанського, Корецького, Млинівського, Острозького, Рівненського, Рокитнівського, Гошанського районів забезпечені спеціалістами відповідно на 83%, 76,2%, 81,3%, 88,5%, 83,7%, 75,3%.

У сільських бібліотеках-філіях кількість персоналу збільшилася на 6 осіб і налічує 637 особи (88%) фахівців. Не мають фахової освіти лише 75 працівників. Скорочення бібліотекарів відбулося в сільських філіях централізованих систем: Березнівського (1), Володимирецького (1) районів. Проте у Гошанському, Дубенському, Млинівському та Сарненському районах кількість працюючих у ПШБ збільшилася відповідно на 1, 2, 4, 1 співробітника.

У ПШБ на повну ставку посадового окладу працює 443 (69,5%) працівників. Решта бібліотекарів – 197 (30,9%) осіб – зайняті неповний робочий день [6; с. 1]. Утім, майже тотожна статистика притаманна і клубній мережі.

Комп'ютеризовано всі обласні, центральні районні та центральні міські бібліотеки, а також 24 сільські книгозбірні. І цей процес активно розгортається й надалі.

Безкоштовний доступ до Інтернет-ресурсів сьогодні в краї забезпечують 10 Інтернет-центрів, відкритих завдяки широкій участі у проектній діяльності.

Обласною державною універсальною бібліотекою спільно із колегами з бібліотек, архівів, музеїв, історико-культурних заповідників Волинської, Житомирської, Тернопільської, Хмельницької областей, республіки Польща та республіки Білорусь продовжується створення повнотекстової електронної бази даних «Історична Волинь».

Здійснюються також заходи щодо участі у програмі «Глобальні бібліотеки в Україні», що підтримується Фондом Білла та Мелінди Гейтс.

Державною обласною бібліотекою міста Рівне створено інформаційний портал «Інформаційний портрет Рівненщини», а обласною

*Бібліотека Національного університету
«Острозька академія».*

державною бібліотекою для юнацтва – «Молодь Рівненщини».

Для людей з вадами зору та незрячих в обласній державній бібліотеці вперше в Україні відкрито навчально-інформаційний центр «Інтернет-Окуляр» (2006 р.) для безкоштовного доступу до мережі Інтернет за допомогою спеціального програмного забезпечення. Даний центр має у своєму розпорядженні спеціально облаштовані автоматизовані робочі місця (АРМ), фахову літературу, принтер для друкування шрифтом Брайля та ін. У центрі працюють фахівці цієї справи, проводиться навчання для особливих груп населення, зокрема навчають друкувати сліпим набором та читати документи шрифтом Брайля.

Щорічно здійснюється випуск інформаційного бюлетеня на допомогу інвалідам під загальною назвою «Інва-net».

Уперше в Україні в нашій області створено міжвідомче регіональне об'єднання для аналітичної обробки документів та формування єдиного регіонального інформаційного простору, що значно прискорить його роботу, зробить її більш якісною і ефективною.

Сьогодні в цьому об'єднанні функціонують 22 бібліотеки, в тому числі шість бібліотек освітніх закладів смт Березне, бібліотеки Національного університету «Острозька Академія», Рівненського державного аграрного коледжу та ін., що здійснюють аналітичний розпис 200 назв періодичних видань. Ресурси бібліотек-учасниць складають 150 тисяч бібліографічних записів, що відображені через електронні каталоги в мережі Інтернет [4].

*Інтер'єр бібліотеки Національного університету
«Острозька академія». Фото В. Луца*

Ефективним вирішенням існуючих проблем стало створення на території кожного населеного пункту області громадського інформаційного центру з об'єднаними матеріальними та інформаційними ресурсами, зручними та комфортними умовами роботи, започаткувавшись 9 років тому на підставі Розпорядження Голови облдержадміністрації від 22.07.2002 р. за № 431 «Про реорганізацію бібліотечної мережі області». Саме тоді було розпочато експеримент з її реорганізації, мета якого – раціональне використання бюджетних коштів шляхом об'єднання публічних та шкільних бібліотек в єдину централізовану систему, покращення матеріально-технічної бази закладів за рахунок переведення бібліотеки в кращі приміщення, об'єднання ресурсів книгозбірень, переведення працівників на повні ставки посадового окладу тощо.

Об'єктом експерименту виступили публічні та шкільні бібліотеки сільських населених пунктів Рівненщини (всього 1.154 закладів, з яких 586 шкільних та 568 публічних книгозбірень) [6].

Під час експерименту було досягнуто міжвідомчої узгодженості щодо формування, обліку та збереження бібліотечних фондів, у т. ч. підручників; розроблено пакет примірних регламентуючих документів: Статут Централізованої системи публічно-шкільних бібліотек (ЦСПШБ), Положення про публічно-шкільну бібліотеку (ПШБ); Положення про формування фонду бібліотечних систем, Посадову інструкцію завідувача (бібліотекаря) філії та вирішено низку інших організаційно-правових питань.

Узагальнено та поширено досвід роботи кращих ПШБ. Підготовлено низку методичних рекомендацій з питань діяльності бібліотек у нових умовах, надання платних послуг тощо. Вирішувалися питання надання Централізованим бібліотечним системам (ЦБС) статусу юридичної особи, що давало можливість останнім самостійно господарювати [6]. Було проведено чимало семінарів-нарад та інших можливих форм навчання учасників цього експерименту.

Рівненською державною обласною бібліотекою (РДОБ) для шкільних відділень ПШБ було створено електронний типовий каталог навчальної літератури, за допомогою якого здійснюється облік, списання, розподіл підручників шкіл. Можливим стало залучення комп'ютерної техніки сільських загальноосвітніх шкіл на основі угод між централізованою системою та навчальним закладом. Таким чином бібліотекарі отримали можливість використовувати 103 АРМ.

Інноваційною виявилась діяльність книгозбірень із створення власних веб-сайтів, тематичних електронних ресурсів. Стали на шлях автоматизації сільські бібліотеки, що пропонують краєзнавчі матеріали, освітні ресурси через власні веб-сторінки.

Розпочато реалізацію корпоративних інформаційно-бібліотечних проєктів. Уперше в Україні було створено Регіональну корпоративну бібліотечну систему області, яка об'єднала центральні районні, міські та обласні книгозбірні, що здійснюють аналітико-синтетичну обробку документів [1].

Центром корпоративної діяльності є обласна бібліотека, що координує таку роботу. При цьому, філії централізовано почали отримувати картки з бібліографічними описами газет, журналів, книг та формувати власні картотеки.

Мережа книгозбірень сьогодні нараховує 585 заклади, що здійснюють бібліотечне обслуго-

вування з урахуванням конкретних умов кожного сільського населеного пункту. Утім, на території великих населених пунктів продовжують й надалі функціонувати публічна та шкільна книгозбірні автономно.

Якісних змін набула змістовна робота бібліотек, спрямована на певні соціально-демографічні групи: педагогів та учнів, соціально-незахищені верстви населення. Покращилося інформаційне забезпечення й представників органів місцевої влади.

У восьми центральних книгозбірнях функціонують пункти доступу громадян до урядової інформації.

Робота в умовах об'єднання сприяла зміцненню партнерських зв'язків закладів культури, науки та освіти області. Сформувався передумови для створення медіа-центрів, покликаних забезпечувати доступ до освітніх ресурсів.

У Володимирецькому та Березнівському районах області органами влади була підтримана ініціатива щодо створення медіа-центрів на базі власних бібліотек. Сьогодні медіа-світ краю пропонує потужний місцевий ресурс з інформацією на допомогу навчально-виховному процесу, педагогічний досвід, краєзнавчі матеріали, тематичні бази даних, електронний каталог тощо (<http://berezne.lib.rv.ua/>, <http://babylibrarivolodymyrec.org.ua/> [4]).

Постійно відбувається модернізація мережі бібліотек. Інноваційних ознак набула частково професійна діяльність і самих бібліотекарів, а надто – сільських. У нинішній час вони – постійні учасники конкурсів проєктів, що підтримуються донорськими організаціями.

У 2010 році, приміром, у конкурсі програми «Бібліотміст», яку адмініструє Рада з міжнародних наукових досліджень та обмінів (IREX), переможцями стали 2 бібліотечні системи (Млинівський й Сарненський райони області) та публічно-шкільна бібліотека села Студянка (Дубенський район).

Сьогодні ці книгозбірні пропонують своїм користувачам нові послуги з використанням вільного доступу до Інтернету, забезпечують потреби місцевих громад у широкому спектрі інформації. Тоді ж створено й обласний навчальний центр у Рівненській державній обласній бібліотеці; встановлено комп'ютерну техніку ще у 8 публічно-шкільних бібліотеках.

Останнім часом 13 централізованих бібліотечних систем Рівненської області стали пере-

можцями другого раунду конкурсу «Організація нових бібліотечних послуг із використанням вільного доступу до Інтернету» у рамках Програми «Бібліоміст».

Проведено інтернет-конференцію «Проблеми та завдання сільських бібліотек у контексті інформатизації суспільства». Працівники Рівненської державної обласної універсальної бібліотеки (РДОБ) презентували свій досвід роботи за напрямом «Доступ до електронного урядування» на виставці «На шляху до електронного урядування: інноваційні проекти бібліотек», що відбулася 16–19 травня 2010 року в рамках Днів електронного урядування 2011, організованого Національною академією державного управління при Президенті України.

Із 2008 року РДОБ підтримується веб-сайт «Освітній навігатор», (<http://navigator.rv.ua>), що формується зусиллями державних обласних бібліотек: обласною універсальною, бібліотекою для юнацтва, обласною бібліотекою для дітей, а також управлінням освіти та науки Рівненського міськвиконкому, РОППО, РМАНУМ, окремими навчальними закладами області. Його мета – формування інформаційно-освітнього простору краю на допомогу педагогам, учням і батькам.

Із часу створення ресурсу освітянами було надіслано понад 400 власних навчальних розробок. Щоденно ресурс відвідує майже 4 тисячі віртуальних користувачів. Він має відповідні напрями: «Хочу знати» (дітям молодшого шкільного віку); «Бібліо-ліцей» (учням ЗОШ: інформація про творчість українських і зарубіжних письменників, життя і діяльність відомих діячів культури, що народилися на Рівненщині); «Батьківська рада» (різноманітні поради з приводу виховання дітей); «Педагогічна орбіта» (для вчителів: методичні рекомендації, розробка уроків, сценарії масових заходів тощо); «Корисні посилання» (каталог веб-посилань на ресурси освітньої проблематики) [6].

На початок 2011 року з 578 бібліотек в області комп'ютеризовано 229, що становить 39,6% від загальної їх кількості; з них 48 – це центральні районні / міські бібліотеки та їх філії, 67 – бібліотеки-філії в сільській місцевості, що мають у своєму розпорядженні 77 комп'ютерів. Ще 111 бібліотек мають АРМ згідно укладених угод зі школами, сільрадами, а також за проектами програм розвитку ООН (ПРООН).

За звітний період комп'ютерний парк бібліотек у краї збільшився на 60 ПК і налічує 377 оди-

ниць (20 ПК придбано за бюджетні кошти та 42 – з інших джерел фінансування), що свідчить про все ще мізерне фінансування з боку держави для вирішення питань модернізації бібліотечної галузі [5].

У Рівненській області до мережі Інтернет підключено 86 бібліотек (271 ПК); 108 бібліотек області підтримують свої власні сайти або розмістили свої домашні сторінки на сайтах інших бібліотек.

Враховуючи вимоги часу, бібліотеки області намагаються збільшити кількість та якість платних послуг, що надає змогу бібліотекам використовувати їх на свої потреби. У 2010 році помітно зросли їх обсяги. Так, збільшилась сума залучених позабюджетних коштів з 809, 00 тис. грн. у 2009 р. до 875,59 тис. грн. у 2010 році. Понад 2 роки утримують позицію лідерів у цій діяльності Сарненська ЦСПШБ – 82,92 тис. грн., Костопільська ЦСПШБ – 64,89 тис. грн., ЦБС м. Рівне – 85,67 тис. грн. Понад 40 тис. грн. залучено ЦМБ м. Кузнецовськ, Рівненською та Рокитнівською ЦСПШБ. Від 30 і більше тисяч гривень склали надходження в бібліотеках Березнівського, Володимирецького, Здолбунівського, Острозького районах [10].

Усі вони, крім, власне, роботи з обслуговування читача книгою, розширення форм платних послуг, ведуть значну виховну діяльність. Особливо ефективно це здійснюють дитяча та юнацька державні бібліотечні структури.

У результаті цієї діяльності у бібліотеках області, зокрема, продовжується позитивна динаміка росту кількості молодіжних любительських об'єднань та клубів за інтересами (2009 рік – 17 зі знаком «+», 2010 рік – 14 зі знаком «+») і на сьогодні складає вже 123 одиниць. Зросла кількість клубів у Сарненській (+5), Острозькій (+3), Дубенській (+2), Костопільській (+2), Млинівській (+1) ЦСПШБ та в ЦБС міста Рівне (+1). Є клуби, що вже мають свою історію та добрі традиції. Наприклад такі, як молодіжний морально-правовий дискусійний клуб «Твій погляд» (юнацький абонемент Березнівської ЦРБ), клуб «Павутинка» при інтернет-центрі Березнівської ЦРБ, клуб спілкування молодих людей з фізичними вадами здоров'я «Прометей» (Кузнецовська міська бібліотека), правознавчий клуб «Берег доброї надії» (Бібліотека для дітей та юнацтва Костопільської ЦРБ), клуб патріотичного виховання «Юність» (Дубенська ЦРБ), клуб за інтересами «Ровесник» (Млинівська ЦРБ) та інші. Вони дають

молодим користувачам прекрасну можливість для об'єднання й спілкування, допомагають виявити свій творчий потенціал, сприяють всебічному та гармонійному розвитку особистості [7].

Слід відмітити також успішну роботу краєзнавчого клубу «Шляхетні українки», що діє при міській бібліотеці смт Соснове на Березнівщині. Головним орієнтиром роботи клубу є Людина, як найвища цінність суспільства.

При ПШБ с. Івання Дубенської ЦСПШБ функціонує культурно-просвітницький центр із питань краєзнавства для дітей та молоді «Джерело». Заслуговує на увагу й «Клуб обміну прочитаних книг» при ПШБ села Сварицевичі Дубровицької ЦСПШБ, що об'єднує понад 100 учасників. Значний досвід у формуванні екологічної культури молоді, прищепленні любові до рідного краю накопичено клубами «Юні любителі природи» та «Екологічна варта» Дубровицької ЦСПШБ [8].

Аналіз роботи бібліотек області лише за 2010 рік показав, що за своєю спрямованістю наявні молодіжні любительські об'єднання та клуби за інтересами розподіляються таким чином: народознавство – 20; краєзнавчий напрям – 20; пізнавальний напрям – 8; екологія – 17; соціально-побутовий напрям – 6; літературно-мистецький напрям – 24; спілкування, дозвілля – 11; книголюби – 7; інші – 10. А загалом, за статистичними звітами, при бібліотеках області функціонують 235 клубів за інтересами; ще 100 подібних об'єднань функціонують при юнацьких бібліотеках [2].

Порівнюючи ці дані з 2009 роком, можна помітити, що збільшилась кількість клубів краєзнавчого, екологічного напрямів, клубів та об'єднань любителів книги; в незначній мірі зменшилась кількість соціально-побутових й екологічних клубів у краї. Тоді як без змін залишилась лише кількість клубів народознавчого, пізнавального та літературно-мистецького напрямів.

У 2010 році Рівненська державна обласна бібліотека для юнацтва (РДОБЮ), як молодіжний інформаційно-просвітницький центр, відзначилась низкою цікавих і суспільно-значимих заходів. Протягом року було проведено 91 масовий захід, організовано 118 книжково-ілюстративних виставок до знаменних, пам'ятних та ювілейних дат, на яких представлено 5.310 документів із фондів РДОБЮ; зокрема, 41 виставка нових надходжень документів, на яких було продемонстровано 1.350 видань. Організовано 5 віртуальних книжкових виставок, що представлені на сайті РДОБЮ:

Нові надходження» (4 виставки); «Літературні імена Рівненщини» [8].

Утім, протягом 2010 року на сайти бібліотек області звернулось понад 380 тис. користувачів, що майже на 50% менше, ніж у 2009 році (!) [6].

На жаль, як свідчить аналіз діяльності структурних підрозділів бібліотек Рівненської області за згаданий вже 2010 рік [8], негативна динаміка зниження кількості користувачів ЦСПШБ (централізованої системи публічно-шкільних бібліотек) області в 2010 році виявилась досить значною і склала 8,8 тисяч читачів зі знаком «-».

Продовжує зменшуватись кількість користувачів у Здолбунівській (-0,4) та в Сарненській (-1,0) ЦСПШБ і ці негативні зміни відбуваються вже протягом останніх 3-х років. Особливо велике скорочення сталося у бібліотеках-філіях ЦБС м. Рівного (-1,1), а також у Гошанській (-1,2), Острозькій (-0,9) та Рокитнівській (-0,9) ЦСПШБ.

У порівнянні з минулими роками значно зменшили обслуговування цих категорій читачів наступні бібліотеки: Рівненська міська бібліотека мікрорайону Ювілейний (-0,4), Кузнецовська міська бібліотека (-0,4), Володимирецька (-0,4), Дубенська (-0,4), Дубровицька (-0,6), Млинівська (-0,5) ЦСПШБ [9].

Об'єктивною причиною подібних негативних змін виступає, як зазначають самі співробітники [6], вже не демографічна ситуація в країні, а революційні зрушення в сфері інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), що вимагає докорінних змін в обслуговуванні користувачів, особливо такої категорії, як молодь, яка все більше отримує інформацію через глобальну мережу Інтернет вдома, в навчальних закладах, інших місцях. У таких умовах зростання пропозиції на ринку ІКТ частина бібліотек не змогла перебудуватися і запропонувати новий бібліотечний сервіс, як і не змогли вони задовольнити зростаючі інформаційні потреби і запити молодих користувачів. Адже лише електронний каталог у мережі інтернет, за допомогою якого можна тільки переконатися у наявності тієї чи іншої книги сьогодні вже замало.

Тотальний переклад усіх видів публікацій на електронну основу і створення зручних електронних каталогів повинні різко збільшити популярність електронних бібліотек, і якщо вирішення першої з цих двох проблем – справа часу, то вирішення другої потребує певних витрат від розробників моделей, програмістів і бібліотекарів.

При створенні електронної бібліотеки необхідно забезпечити її доступність і зручність для користувачів, оперативність пошуку і видачі інформації.

Потребують покращення й показники стосовно обслуговування дорослого населення Рівненщини іншими категоріями рівненських бібліотек.

До того ж, не слід не забувати й про головні параметри діяльності публічної бібліотеки у співвідношенні її з тими показниками, що прийняті світовою бібліотечною спільнотою. Адже за стандартом ІФЛА:

- книгозабезпеченість на одного мешканця повинна складати 2–3 томи книги. Тоді як в Україні він знаходиться в межах від 2 (м. Київ) до 10 і 11 (Вінницька і Рівненська області);
- обертаність книги повинна знаходитися в межах 5 одиниць на рік. В Україні цей показник становить лише 0,9;

➤ нові надходження до бібліотеки – 0,25 томи на 1 мешканця. В Україні в розрізі регіонів цей показник знаходиться сьогодні в межах від 0,07 до 0,39.

➤ показник кадрового забезпечення повинен становити 5 осіб на 10 тис. мешканців. В Україні цей показник навіть перевищено і становить він 7,5 осіб, однак 17% із них – люди пенсійного віку [6].

Отже, як засвідчують наведені дані, бібліотечної мережі Рівненщини ще є над чим працювати, удосконалюючи та урізноманітнюючи свої форми роботи з читачами. Однак наведена вище інформація переконує, що бібліотечна мережа Рівненщини є достатньо потужною, намагається враховувати вимоги часу і стати потрібною населенню в умовах дії значних глобалізаційних та суспільно-економічних чинників.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Шевченко А.І. Бібліотеки України і світова бібліотечна інфраструктура / А.І. Шевченко // <http://dakkkim.edu.ua/tekstu-publikacij/256-libraries-of-ukraine-and-the-world-library-infrastructure>.
2. Аналіз статистичних показників діяльності бібліотек Рівненської області за 2010 рік // http://www.yunilibr.lv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=692&Itemid=146.
3. Бібліотеки Рівненщини в цифрах: статистичний щорічник – 2010. – Рівне: РДОБ, 2011. – 34 с.
4. Основні показники роботи юнацьких структурних підрозділів // Бібліотеки Рівненщини в цифрах: статистичний щорічник – 2010. – Рівне: РОДБ, 2011. – 34 с.
5. Інформація управління культури та туризму Рівненської облдержадміністрації про діяльність галузі у 2010 році // Поточний архів управління культури і туризму Рівненської ОДА за 2011 рік. – 10.01.2011. – / № 01–08.
6. Волян Н. Реорганізація бібліотечної мережі: досвід Рівненщини / Наталія Волян // <http://www.lac.org.ua/georhanizatsiya-bibliotechnoji-merezhi-dosvid-rivnenschyny/>.
7. Аналіз діяльності юнацьких структурних підрозділів бібліотек Рівненської області за 2010 рік // http://yunilibr.lv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=692&Itemid=146.
8. Там само.
9. Там само.
10. Аналіз статистичних показників діяльності бібліотек Рівненської області за 2010 рік // http://www.yunilibr.lv.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=692&Itemid=146.

3.6. ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ ЯК ІНФОРМАЦІЙНИЙ ЦЕНТР

Характерною рисою сьогодення, незважаючи на складні економічні й політичні негаразди в молодій державі, є посилення інтересу до проблем нашого минулого, намагання відновити окремі сторінки історичного поступу країни, створити якомога повнішу картину культурного життя її населення, свідченням чого є поглиблення інтересу до музеїв, бібліотек, значна кількість публікацій у різноманітних виданнях, поява спеціальних телевізійних та радіопрограм, відповідних рубрик у періодичній пресі.

Започатковано друк довідникових архівних матеріалів усіх областей України. Опубліковано вже чимало архівних специфічних матеріалів, пов'язаних із культурною практикою загалом. Відчувається цей інтерес навіть у буденних розмовах.

Є чимало підтверджень цьому і в активізації друку документальних матеріалів й у нашій області: свідченням чого є окремі публікації співробітників кафедр Рівненського державного гуманітарного університету й окремих місцевих краєзнавців: Т. О. Пономарьової, Б. Й. Столярчука, С. І. Шевчука, В. Г. Виткалова, С. В. Виткалова, С. І. Жилука, Л. К. Костюк, Б. А. Прищепи, В. М. Войтовича, Г. Д. Борейко та ін., проведення Всеукраїнських науково-практичних та регіональних краєзнавчих конференцій із подібної проблематики, активізація діяльності Консорціуму «Історична Волинь», ініціатором створення якого є обласна універсальна бібліотека, зростання ролі краєзнавчої літератури в суспільстві, видавничої діяльності місцевих музеїв тощо. І такий стан речей цілком зрозумілий, адже без чіткого уявлення про певні, особливо складні сторінки вітчизняної історії, неможливий ефективний рух уперед, розбудова молоді, побудованої вже на нових, демократичних засадах держави.

Утім, відновлення історичної правди, призабутих або свідомо замовчуваних сторінок вітчизняної історії та культури, не відбудеться без активного використання джерел, тобто оприлюднення матеріалів музейних та архівних установ, що зберігають часто досить унікальний матеріал стосовно минулого.

Такими, на нашу думку, залишаються фонди Державного архіву Рівненської області (ДАРО), заснованого на початку 1940 року, відразу після

об'єднання західної та східної частин українських теренів і створення Рівненської області на території колишніх Дубнівського, Здолбунівського, Костопільського, Ровенського та Сарненського повітів. Стимулом для такого створення стала відповідна Постанова Ровенського облвиконкому від 3 червня 1940 року «Про охорону архівів у м. Ровно та в районах Ровенської області», за якою всі архівні матеріали установ і організацій, що належали Польщі, під ідеологічним впливом якої чимало часу перебували й землі значної частини Західної України, а також приватні збірки подібного спрямування, підлягали обов'язковій концентрації в ДАРО.

Напередодні Великої Вітчизняної війни, як свідчить довідник [1; с. 3], у ДАРО було зібрано матеріали 24 ліквідованих польських установ загальною кількістю 82.825 одиниць зберігання та 165 тонн інших неупорядкованих матеріалів.

На жаль, у роки окупації нашого міста 1.217 тис. архівних справ та 19 тонн необроблених матеріалів, що зберігалися в ДАРО та його філіях у районах, було знищено [1; с. 4]. Серед цих документів – фонд колишніх правителів міста, князів Любомирських, що зберігався свого часу в м. Дубно, з якого найбільш цікавими, у контексті нашого дослідження, залишилися рештки їхньої бібліотеки, що у даний час перенесені до Рівненського обласного краєзнавчого музею (РОКМ), а також чимало документів навчальних закладів, що функціонували на території Рівненщини у різний час.

5 лютого 1944 року, після звільнення Рівненщини від німецько-фашистських окупантів, ДАРО відновив свою діяльність і на початок 1945 року тут було зареєстровано майже 1 млн. архівних справ. Серед них – фонди Наркомзему УРСР, Волинського обласного державного фінансового відділу, Житомирського комерційного училища та чимало інших, які не належали, власне, Рівненщині і були згодом передані за призначенням до Росії чи до інших областей УРСР, оскільки стосувалися саме тих теренів.

Ще в 1944 році наш обласний архів відповідною Постановою Уряду було віднесено до складу науково-дослідних установ і саме з цього часу розпочинається активна його діяльність, спря-

Державний архів Рівненської області. Фото В. Луца

мована на використання зібраних тут матеріалів у практичній роботі. Так, зокрема, попередньо зібраний співробітниками аналізованої установи матеріал щодо перебування німецько-фашистських загарбників, дав змогу укомплектувати збірку «Україна у Великій Вітчизняній війні» для подальшого її експонування на республіканській виставці «Злочини німецько-фашистських окупантів» та у поширенні правди про воєнні події. Наявні тут матеріали використовувалися згодом й для уточнення кордонів районів області, відновлення чи реставрації архітектурних пам'яток (оскільки зберігалися плани забудов, окремі фотографії), інших нагальних потреб.

На початок 1950 року завершилося впорядкування документально-матеріальної бази цієї установи. Поступово, у міру переходу до мирної праці, відновлення штату співробітників, зміцнення інформаційно-наукової бази, до м. Рівного почали повертатися окремі матеріали, вивезені свого часу з нашої території, зокрема з Польської Народної республіки, Російської Федерації тощо. А вже з 1960 року розпочалося поступове комплектування архіву фотодокументами, що значно

збагатило його наукову базу, а також саме тоді й розпочалася централізована каталогізація документальних матеріалів.

Із середини 50-х років ДАРО розгортає значну науково-дослідну та видавничу діяльність. Чимало документів із його фондів починають використовуватися у численних збірках, видрукуваних Центральними державними архівами та архівами інших областей, окремими особами. Поступово архів стає центром наукової роботи.

Якщо в 1962 році в архіві працювало 36 дослідників, то в 1964 році тих, хто користувався послугами цієї установи, нараховувалося вже 256 осіб [1; с. 6]. Саме фонди ДАРО дали змогу підготувати чимало якісних дипломних, кандидатських та докторських дисертацій, публічних лекцій, статей тощо. Матеріал, сконцентрований тут, активно використовувався й у роботі органів місцевого самоврядування. Архів щороку видавав чимало довідок населенню з різних питань його життєдіяльності. Інакше кажучи, ця установа стає справді потрібною структурою у забезпеченні ефективного функціонування громадсько-політичного, культурного та приватного життя

громадян. Збережені тут матеріали дають можливість і сьогодні відтворити загальну панораму культурно-мистецького розвитку в області, рівень його фінансового забезпечення, ставлення до цієї роботи тодішніх керівників та й самого населення, розглянути проблеми, що виникали в процесі розгортання культурного будівництва та шляхи їх подолання в умовах попереднього суспільно-політичного устрою, звернути увагу на форми діяльності тощо. Співставляючи їх із аналогічними по областях, краще бачимо не лише потенційні можливості нашого краю, але й шляхи подальшої діяльності різноманітних установ у справі забезпечення культурних потреб населення. Вони свідчать також й про роль та важливість духовної практики у тогочасному суспільстві в різні історичні періоди, особливо в системі духовних координат ХХ століття, а отже спонукають до її подальшого осмислення.

Цьому допомагає й достатньо фахово укомплектована науково-довідкова бібліотека, що знаходиться при архіві. Створена вона одночасно з архівом, на початку 1940 року, комплектувалася літературою, що надходила із східних областей України, а також літературою з бібліотек ліквідованих польських установ – Рівненського окружного суду, кураторіуму Волинської шкільної округи, адвокатського кабінету, в м. Рівне та ін. Значна частина бібліотечного фонду загинула в роки Великої Вітчизняної війни.

Із 1944 року комплектування бібліотеки архіву продовжується через книгарні, а також шляхом одержання контрольних примірників видань. На січень 2004 року вона нараховує понад 11 тис. примірників книг, брошур, газет і журналів. Це, зокрема, законодавча, довідкова, краєзнавча, партійна література.

Метою пропонованого параграфу є коментар матеріалів, що зберігаються в Державному архіві області і стосуються переважно різних граней організації культурно-мистецького та духовного життя південно-східної території Волині. Однак їх розгляд обмежимо певним періодом, а саме кінцем ХVIII (перші збережені матеріали датуються тим часом) – серединою 60-х років ХХ століття.

У цьому зв'язку звернемо увагу на архівні матеріали, зосереджені у фонді «Місцевих установ Російської імперії та буржуазних урядів (1796–1920 рр.)», зокрема в розділі «Рівненський повітовий справник» [2], що нараховує 77 одиниць зберігання, у тому числі й Розпорядження

про заборону поширення книги домашнього вчителя п. Худякова «Самовчитель для початкуючих при навчанні грамоти» як такої, що своїм змістом суперечить церковному вченню і значною мірою, зазначається в розпорядженні, спрямованій проти існуючого державного ладу (1865 р.); а також доповідну записку про усунення осіб римо-католицького віросповідання від служби в канцеляріях поліції тощо.

Серед інших документів, що зберігаються у цьому фонді, на увагу заслуговує й матеріал про надання лікарю п. Михайловському дозволу на відкриття приватних медичних закладів на території четвертої станової ділянки (1865 р.); Порядок служби в Березнівському костюлі та репертуару його хорового колективу, а також розгорнута відомість про Стан та наявність шкіл при сільських православних приходах першого стану Ровенського повіту (1868 р.). Зазначимо також, що у цьому фонді зберігаються чимало даних про структуру духовних закладів, у тому числі й церков, костюлів, синагог із точною кількістю прихожан у кожному із вищенаведених духовних осередків, а також відомості про існування молитовних будинків та тих, що будуються на цій території.

У розділі «Навчальні заклади» найбільше зацікавлення дослідника викликає матеріал стосовно місцевого Реального училища [3].

Нагадаємо його коротку історичну довідку: 6 грудня 1832 року (за розпорядженням Міністерства народної освіти) в м. Луцьку було відкрито гімназію, яка утім, за браком належного приміщення, вже 7 серпня 1834 року переводиться спочатку до смт Клевань, а в 1839 році – до м. Рівного. У період 1865–1866 рр. вона реорганізується в Реальну гімназію, а з липня 1872 року – в Реальне училище. Позбавлене згодом, за розпорядженням Рівненського повітового комісара, щорічної державної субсидії, 30 серпня 1922 року воно припинило своє існування. Проте, проіснувавши понад 80 років, заклад залишив помітний слід у житті міста. Тож чималий масив документів у цьому фонді відведено листуванню Міністерства народної освіти із Київським університетом Св. Володимира (який здійснював загальне керівництво мережею народної освіти і на Волині) стосовно посилення нагляду за учнями та співробітниками закладу, їхньої політичної благонадійності (1839–1861 рр.), а також детальній характеристиці

якісного складу працівників; участі у переписі населення краю учнів самої гімназії (1851 р.).

Унікальний матеріал знайде тут дослідник і стосовно відкриття в місті Рівному чоловічої гімназії (1913–1914 рр.), а отже – численне офіційне листування з керівництвом Київської навчальної округи у цьому напрямі, характеристики становища духовного життя в місті, інформацію про наявність тут приватних шкіл і, відповідно, осіб, що займаються приватною освітньою практикою (1837–1838 рр.); збережена тут інформацій і про діяльність духового оркестру, його репертуар, вплив на стан духовної культури міста; його художніх керівників тощо (1891–1912 рр.), інші культурні чинники, що певною мірою визначають культурну інфраструктуру міста, зокрема й відкриття тут книжкового складу московського книготорговця П. Ферапонтова.

Досить інформаційно насиченими, на нашу думку, є й журнали засідань Педагогічної ради цього закладу за 1832 р., 1864 р., 1866 р., 1872–1880 рр., 1885–1886 рр., 1888–1889 рр., 1894–1896 рр., 1901–1903 рр., 1906–1907 рр., 1909–1919 рр. та 1922 рік.

Тут зберігаються чимало документів, пов'язаних із засіданнями Приймальної комісії; звіти директорів зазначеного вище закладу за чималий період (1840 р., 1844 р., 1859 р., 1872 р., 1876 р., 1877 р., 1884–1888 рр., 1892–1893 рр., 1896 р., 1909 р., 1915 р.), а також детальні звіти завідувача бібліотекою. Ці документи дають можливість з'ясувати не лише склад учнів, тенденції щодо його змін, стан матеріально-технічної бази, якість організації навчально-виховного процесу, кадровий склад, наявність книжкового фонду, а також визначити найбільш привабливі у навчанні книги, врешті-решт фахову компетентність працівників.

Звернемо увагу й на документи цього фонду, пов'язані з неприйняттям більшістю батьків учнів аналізованої установи насильницької полонізації навчального процесу (1920 р.), що знайшло свій вияв у відповідній Петиції членів батьківського комітету до керівних освітянських структур. Цікавими є також окремі навчальні програми дисциплін, збережені, на жаль, лише за 1873–1874 рр. та зведені відомості успішності учнів, зокрема й відомого згодом письменника, що навчався у Рівному – В.Г. Короленка (60-ті роки); списки осіб, що були зараховані до закладу та його згодом завершили, а також особові справи викладачів та

службовців, що працювали тут, зокрема відомого історика та громадського діяча України М. І. Костомарова.

Достатньо інформації містять й збережені за період 1840–1841 рр. твори учнів із російської літератури, Систематичний каталог учнівської бібліотеки, Рапорти вчителів про інвентаризацію навчальних кабінетів, список навчальних та начних посібників кабінету природознавства тощо, що дає змогу скласти хоча б загальну уяву про стан освітніх справ, рівень грамотності населення у нашому краї у зазначений вище період.

У фондах установ, підприємств та організацій (що знаходилися в компетенції Польщі у період 1919–1939 років) звернемо увагу на матеріали, зібрані у розділі «Повітові староства» [4], зокрема на документи, пов'язані з конфіскацією заборонених друкованих видань (1920–1922 рр.), листування з повітовим комісаром поліції у м. Рівному стосовно діяльності артистичних труп у Рівненському (1924 р.) та Острозькому (1931–1939 рр.) повітах, а також розділ «Листування з Міністерством внутрішніх справ», у якому йдеться про хід збору коштів для шкільного будівництва, бюджети єврейських релігійних громад і синагоги за 1936 рік. Окремий, чималий розділ, складають Рапорти начальників районів про діяльність товариства «Просвіта» (1921 р.) (зокрема справи про нагляд за її діяльністю, а також контроль за роботою інших товариств, спілок, об'єднань та організацій, що функціонували у період 1920–1939 років на Рівненщині).

У розділі «Повітові відділи» (створені у 1920–1921 роках на підставі відповідного розпорядження генерального комісара Східних земель як розпорядчо-виконавчі органи повітових сеймиків, а з 1939 року – повітових рад. Ліквідовані у 1939 р.) [5] акцентуємо увагу дослідників на розпорядчі документи та інструкції стосовно стану безпритульності у краї (1930–1939 рр.), організацію курсів для вихователів опікунських закладів (1930–1931 рр.), доставку пошти населенню віддалених містечок, сіл та районів області (1926–1927 рр.), організацію роботи кінопересувки (1939 р.); збережені й протоколи зборів жителів сіл Бугринської гміни про необхідність відкриття на цій території школи (1923 р.). Є тут розмаїте листування повітового відділу Рівненського сеймику із Волинським воєводським управлінням із господарських і фінансових питань про збір коштів на будівництво Інституту

радію ім. Марії Кюрі-Складовської, а також організацію мережі освіти на території Ровенського повіту (1923 р.); чималий обсяг листування з Ровенським повітовим відділенням «Просвіти» з питань відкриття приватної гімназії з українською мовою викладання. Тут зібрано також списки католицьких і православних парафій у Корецькій гміні (1922 р.), список початкових шкіл на території Ровенського повіту (1930–1931 рр.), а також карти шкільних округів Костопільського повіту (1936–1937 рр.), проекти організації початкових шкіл у Деражненській гміні Костопільського повіту (1932–1933 рр.) тощо, колективні заяви жителів гміни Межиричі до Ровенського повітового сеймику з проханням надати їм допомогу у будівництві шкіл (1923 р.).

Переглядаючи Другий розділ архіву, зокрема матеріали під назвою «Начальники районів» (посади, що створені згідно розпорядження генерального комісара Східних земель про організацію повітів від 5 листопада 1909 р. як проміжних органів між староствами повітів і гмінними управліннями. Вони здійснювали інструкторські функції, а часто й розпорядчі. Територіально охоплювали від 3 до 5 гмін. Ліквідовані у 1939 році у зв'язку із подіями, пов'язаними із радянізацією цієї території), що включає 7 фондів [6] зі 130 одиницями зберігання і охоплює період 1919–1936 рр., можна знайти інформацію щодо надання дозволу на проведення зборів, вечорів відпочинку, театральних вистав та інших масових заходів, що проводилися у цей час, а також рекламні афіші з детальним зазначенням назв творів, акторського складу, задіяного у цих заходах тощо. Тут же концентрується інформація й стосовно організації мережі шкіл (1920–1922 рр.) у повіті.

У цьому ж розділі звернемо увагу на 5 фондів із 7173 одиницями зберігання (1919–1939 рр.), об'єднаних матеріалами рубрики «Міські управління» [7] (створені як розпорядчі виконавчі органи рад міст, виділених із повітів). Тут знаходяться чимало документів про організацію Рівненського повітового комітету шкільної виставки (1928–1933 рр.), з'їзду членів Спілки власників кінотеатрів Волинського Воеводства (1932 р.), звітів Товариства з питань поширення театрального мистецтва на Волині (1933–1934 рр.).

Безперечно цікавою є й історична довідка про місто Рівне (1928 р.). Тут же, в матеріалах Гмінних управлінь [8], звернемо увагу на статистичні дані стосовно функціонування різноманіт-

них сект та молитовних приміщень на території Костопільського повіту (1929 р.) та загалом стан релігійності краю.

Достатньо інформаційно насиченим, у контексті нашого дослідження, є розділ Б «Поліційні установи», що включає 4 фонди, 929 одиниць зберігання за 1919–1939 рр. [9]. Саме тут зібрана інформація стосовно різноманітного втручання у роботу та подальшого ідеологічного впливу на українські установи культури. Зокрема цікавою є Інструкція Сельроб-Єдності про завоювання впливу на «Просвіти» та інші легальні організації краю. Є тут Оргстатут і програма секції молоді Сельроб-Єдності і загалом саме тут зібрано чимало документів із питань партійного будівництва в краї у цей складний та політично не визначений період.

Подібна інформація зберігається і в розділі «Установи суду і прокуратури» [10] та її підрозділах «Прокуратура Ровенського окружного суду» [11], що дає достатні підстави проаналізувати ту нелегальну літературу, зокрема й періодичну пресу, що надходила на Рівненщину; є тут і Проекти статутів різноманітних політичних партій, їх резолюції, статистичні звіти стосовно членства в них; характеристики на окремих, найбільш небезпечних для поліції осіб, звіти про роботу партійних організацій серед місцевого населення; висвітлено хід підготовки різноаспектних політичних акцій, а також вміщено тексти революційних пісень, що нелегально поширювалися в краї. Тут зібрано й матеріал стосовно боротьби місцевого населення за ведення навчання в школах українською мовою.

Найбільш близьким до предмету нашого дослідження залишається й наступний розділ матеріалів ДАРО, який концентрує інформацію про культурно-освітні установи та навчальні заклади Рівненщини. У цьому контексті відзначимо матеріали Місцевого комітету Польського Біографічного словника [12], підпорядкованого Академії наук Польщі. Його члени збирали біографічні дані видатних політичних, державних, наукових, громадських діячів Польщі. Комітет поширював свою діяльність (вплив) і на терени Волинської, Подільської, Київської, Херсонської губерній Лівобережжя, а також польських колоній у центральній Росії та Сибіру. Функціонував цей комітет до 1935 року і чимало зробив у справі поширення зазначеної вище інформації серед широкого загалу.

Звернемо увагу й на Статут Комітету, протоколи його засідань, листування з Академією наук та інформацію про тих, кого намагалися включити до Словника.

У цьому розділі окремо виділяється блок матеріалів під назвою «Шкільні інспекторати» [13], створені 4 червня 1920 року з метою організації мережі шкільної освіти, дошкільного та позашкільного виховання дітей. Саме тут є чимало розпоряджень, циркулярів Міністерства віросповідань і народної освіти стосовно цієї справи, а також різноманітні звіти про роботу шкіл Костопільського повіту станом на 15 вересня 1933 року з детальним розкладом уроків, характеристикою рівня викладання, ступенем охоплення навчанням дітей шкільного віку в окремих селах Рівненщини. Збережено тут й окремі протоколи засідань педагогічних рад різних типів шкіл краю, інвентарні списки майна і обладнання шкіл у м. Березне (1925 р.), Квасилів (1936 р.), с. Суйки (1930 р.) та розмаїте листування зі шкільним інспекторатом, громадськими, науковими установами і організаціями Західної України.

У матеріалах Правління Волинської округи спілки вчителів Польщі [14], що об'єднувало, починаючи з 1923 року, вчителів усіх ступенів і типів шкіл на теренах Волинського воеводства (з метою підвищення освітнього, культурного та професійного рівня), а також здійснювало захист їхніх матеріальних інтересів, тобто було чи не першим професійним об'єднанням педагогів, – зібрано різноманітні розпорядчі документи з питань організації навчально-методичної роботи, а отже численні статuti громадського фонду будівництва загальноосвітніх шкіл на Волині (1933 р.), комісії позашкільної освіти в смт. Сарни, правила вступу і програми занять у педагогічних закладах Волині (1936 р.). Є тут також і протоколи VII-VIII з'їздів учителів Волинської округи (1932–1934 рр.), повітових конференцій та зборів, Звіти про діяльність Волинського правління «Волинської матиці шкільної» (1932 р.), розмаїта інформація з питань організаційної й освітньо-виховної діяльності низових і повітових осередків Спілки, про організацію курсів підвищення кваліфікації педагогічного персоналу, списки членів (1932–1939 рр.), їхні облікові картки тощо. Особливий інтерес становлять Програми для практичного вивчення курсу педагогіки, Програми учнівських біологічних спостережень, окремі рецензії на відвідані інспекторами уроки, а також

Газета «Ехо Ровенське», 1927 р. ДАРО

численне листування стосовно організації та збору етнографічних, фольклорних, сфрагістичних і геральдичних матеріалів Волині тощо.

Об'ємним і достатньо глибоким для дослідника, є відділ науково-довідкової Бібліотеки ДАРО, що зберігає періодичні видання, які друкувалися або поширювалися в краї у дорядянській період і без яких джерельна база вітчизняної культури була б не повною.

Періодичні видання польського періоду представлені тут такими часописами: «Газета судова Варшавська» (1888–1936 рр.), «Газета адміністрації і державної поліції» (1924–1935 рр.), «Волинський огляд» (1924–1932 рр.), «Голос Польщі» (1928, 1939 рр.), «Голос Волині» (1936, 1939 рр.), «Волинська земля» (1929–1931 рр.), «Волинь» (1933–1939 рр.), «Ехо Ровенське» (1924–1930 рр.), «Ранковий кур'єр» (1932–1939 рр.), «Літературно-науковий кур'єр» (1928–1939 рр.), «Волинські відомості» (1931–1934 рр.), «Життя Волині» (1924–1927 рр.), «Вісник братства православних богословів у Польщі» (1934–1938 рр.),

«Вісник» – місячник літератури, мистецтва, науки, громадського життя (1933–1938 рр.), часописи української організації «Пласт»: «Молоде життя» (1924–1930) та «Молоде село» (1929, 1937 рр.), «Розбудова нації» – орган проводу українських націоналістів (1928–1929 рр.), Український часопис для дітей «Сонечко» (1937–1939 рр.), Сільськогосподарський та народно-літературний часопис «Рідний колос» (1933–1935 рр.), «Новий час» (1929–1939 рр.), «Волинське слово» (1921–1929 рр.) та ін., що зберігають інформацію стосовно форм культурної діяльності населення.

Перевагою будь-якої архівної установи слід вважати наявність в її складі особистих фондів знаних у краї осіб. У ДАРО їх декілька, зокрема й фонд Якуба Гофмана [15] (відомого історика-красзнавця, голови Правління Волинської округи Спілки вчителів в Польщі, автора «Путівника по Волині», «Бібліографії Волині» тощо, редактора альманаху «Рочник Волинський»), що зберігає автобіографічні відомості про дослідника, його листування з рідними та знайомими, особисті щоденникові записи й нотатки та щоденник його дружини. У фонді зібрано проекти статутів парламентської культурно-освітньої групи депутатів Сейму і Сенату, проекти законів про становище вчителів шкіл регіону, проект організації гуртка, спрямованого на підвищення культурного рівня молоді села і детальна програма його занять (1936–1937 рр.), а також програми вивчення історії Польщі (1928–1930 рр.), чотирирічних курсів стосовно вивчення польської мови і літератури, матеріали конференції, спрямованої на підвищення кваліфікації працівників дошкільної освіти в краї (1929–1930 рр.), загальноосвітніх курсів тощо. Є тут також декілька рукописів статей самого Я. Гофмана з історії м. Рівного та м. Олики; з питань громадсько-політичного руху та інші рукописи його робіт, зокрема й про виникнення Холмського і Волинського єпископств початку XIV–XV століть, історична довідка про Волинь, плани його лекцій, звіти про діяльність Гуманітарної комісії (1935–1937 рр.) тощо. Цей матеріал дозволяє скласти достатньо повне враження про громадсько-політичну й культурну діяльність цієї непересічної постаті в історії Волині.

Третій розділ архіву включає фонди радянських установ, організацій і підприємств та складається з декількох підрозділів. У першому з них концентрується матеріал названих вище установ періоду Громадянської війни та револю-

ції. У цьому зв'язку звернемо увагу на матеріали Дубнівського повітового виконавчого комітету [16], що зберігають інформацію, серед інших, й відділу народної освіти, Програму I Вчительського з'їзду в м. Дубні (1 липня 1919 р.), списки шкіл повіту, зруйнованих війною та шкіл, що потребують відбудови.

У цьому ж розділі знаходяться документи низки міських, районних комітетів, зокрема Сарненського [17], де зберігається інструкція з питань позашкільного виховання для повітових відділів позашкільного виховання, повітових інструкторів; Дядьковицького волосного революційного комітету [18], що містить протоколи загальних зборів учителів, інформацію про національний склад мешканців окремих населених пунктів, характеристики на окремих діячів краю, різних напрямів роботи шкіл тощо.

Наступний підрозділ другого розділу матеріалів ДАРО складають фонди радянських установ, організацій та підприємств періоду 1939–1964 років і концентрує він у собі декілька інформаційних блоків, зокрема, крім офіційних документів Центральних органів партії, Верховної Ради УРСР тощо, Постанов та розпоряджень обласного, районних та міських виконавчих комітетів й іншої нормативної документації, зокрема й спрямованої на боротьбу з віруючими та з церквою; тут є звіти, доповідні записки, листування з питань культурного будівництва, роботи дитячих садків, дитячих будинків, відкриття середніх і вищих навчальних закладів, зведені інформації про стан працевлаштування молоді після здобуття нею середньої освіти, а також звіти про наявність спеціалістів із середньою спеціальною освітою тощо. Акцентуємо увагу читача й на матеріалах Рівненського обласного статистичного управління [19], де зберігаються зведені й річні звіти обласного відділу народної освіти по шкільних й позашкільних установах та їх контингенті, зведені й річні звіти обласного управління культури, зокрема й про підготовку наукових працівників через аспірантуру, стан розвитку культурно-довзілєвої сфери, кількість колективів художньої самодіяльності, характеристики кадрового складу закладів культури, репертуар тощо.

Продовжуючи аналіз матеріалів, що знаходяться в ДАРО в обраному нами напрямі, звернемо увагу на фонди установ народної освіти та мережі навчальних закладів області [20], зосереджених у відповідному фонді (ф. р-2), створеному

у грудні 1939 року для формування на Рівненщині мережі народної освіти. В компетенції цієї структури знаходилася низка загальноосвітніх шкіл та середніх спеціальних закладів, обласний Інститут удосконалення кваліфікації вчителів, Дубнівське педучилище, районні та міські будинки піонерів, дитячі музичні школи та ще чимало структур, що відповідали за налагодження ефективної роботи серед підростаючого покоління. На них покладалася й питання добору та розстановки керівних кадрів, а в період 1939–1941 рр., – функції координації діяльності, спрямованої на організацію мережі культурно-освітніх закладів. Тож саме цей відділ акумулює досить об'ємну інформацію з різних ділянок духовної культури і за його архівами можна прослідкувати стан, тенденції розвитку освіти як в регіоні, так і в республіці загалом.

Тут зібрано численні паспорти шкіл, плани реорганізації мережі народної освіти, довідки щодо перспективи потреби в кадрах, програми навчальних дисциплін (1939–1941 рр.), штатні розписи, річні звіти по всій вертикалі управління, докладна інформація стосовно педучилищ у Костополі, Дубні, Острозі, доповідні записки про стан та напрями перепідготовки педагогічних кадрів, а також у збережених матеріалах висвітлюються різні напрями роботи підвідомчих установ загалом та багато іншого, що повинно було бути на той час у загальній структурі формування педагогічної культури населення.

Подібну інформацію зберігає й фонд Відділу народної освіти Ровенської міської Ради депутатів трудящих [21] із подібними повноваженнями, проте вже на рівні міста. Протоколи вчительських конференцій, педагогічних нарад, річні звіти як самого відділу, так і підлеглих йому організацій, штатні розписи, звітна фінансова документація, інформація стосовно боротьби з дитячою безпритульністю, доповідні записки про стан ідеологічної діяльності в закладах тощо залишається основним інформаційним джерелом цього фонду. Тут же, в ДАРО, є розмаїта інформація стосовно становлення Рівненського державного педагогічного інституту (організованого 1940 року як вчительський інститут з історичним, фізико-математичним і філологічним факультетами на денному та заочному відділеннях. Відновив свою діяльність у грудні 1944 р., а в травні 1953 року був реорганізованим у педагогічний інститут) [22], хоча чималий її обшир (257 од. зб. за 1944–

1959 рр.) у даний час знаходиться у Рівненському державному міському архіві.

В основному фонді збережено плани роботи його кафедр (1944–1961 рр.), штатні розписи, протоколи засідань вченої ради, Приймальної комісії, розмаїте листування з галузевим Міністерством народної освіти, тематичні плани науково-дослідної роботи кафедр (1945–1962 рр.) та інституту загалом, навчальні плани і програми тощо, зведені річні та статистичні звіти і списки співробітників.

Продовжує інформацію стосовно розвитку педагогічної освіти в краї матеріал фонду згаданого же обласного Інституту удосконалення кваліфікації вчителів [23], створеного 1939 року для підвищення і вдосконалення кваліфікації педагогічних кадрів в області. Тож у його фондах чимало матеріалів як загальнодержавного характеру (офіційна документація), так і суто фахової, тотожної до поданої вище. Проте є тут і специфічна, пов'язана з роботою із керівними кадрами, аналізу стану навчально-виховної, ідеологічної роботи та виконання контрольних робіт (1951–1952 рр.), стенограми низки нарад педагогічних працівників Кіровоградської, Ворошиловградської, Рівненської областей з питань обміну педагогічним досвідом, різноманітні інформації стосовно проведеної роботи з керівними кадрами шкіл, зокрема й стосовно посилення ідеологічного підґрунтя у навчальному процесі тощо.

У контексті нашого дослідження значний інформаційний матеріал зосереджено й у фонді (р–478) «Установи і заклади культурно-освітньої роботи та мистецтв» [24]. Йдеться про обласне Управління культури, до складу якого свого часу входило чимало різнопрофільних відділів. Створена в червні 1953 року для організаційно-методичного керівництва установами культури і мистецтв на території області та здійснення контролю за їх діяльністю, ця структура чимало зробила для організації ефективної культурно-дозвілєвої діяльності серед місцевого населення. Згодом, у міру уточнення її функцій та кристалізації повноважень, з її компетенції були вилучені обласний відділ радіоінформації та лекційного бюро (1957 р.) і обласний відділ кінофікації (1963 р.). Тож надалі ця структура зосередила свою увагу головним чином лише на роботі установ культури (бібліотеки, установи культури клубного типу, парки тощо) з незначним поширенням впливу (в основному через фінансування) на середні спеціальні навчальні

заклади (культурно-освітнє училище (зараз – Коледж культури і мистецтв РДГУ) м. Дубно та Рівненське музичне училище), Будинок народної творчості (зараз – ОЦНТ), обласний драматичний театр та театр ляльок, Рівненський обласний та Острозький районний історико-красознавчі музеї, обласна філармонія тощо.

Отже, у цьому фонді зберігаються різноманітні розпорядження стосовно організації культурно-дозвілєвої діяльності серед населення, протоколи засідань ради управління культури (1954–1961 рр.) та комісії з питань проведення оглядів художньої самодіяльності, фестивалів, роботи культурно-освітніх установ, різноманітних нарад як керівного складу закладів культури, так і керівників художніх колективів, матеріали районних конференцій працівників культури (1960 р.), а також численні довідки, інформації, доповідні записки, статистичні звіти тощо з різноманітних аспектів культурно-мистецького життя області. Інтерес викликає й штатний розпис установ культури, звітна фінансова документація, що виявляє рівень фінансових витрат на проведення культурно-мистецьких заходів, матеріальне стимулювання народної художньої ініціативи; збережено тут і розмаїте листування з галузевим міністерством, обласними структурами з питань основної діяльності і ще чимало документів подібного спрямування, включаючи й протоколи загальних зборів членів профспілки працівників культури (1953–1959 рр.).

Ще один, не типовий для сьогодення відділ, зберігає свій матеріал у фондах ДАРО. Йдеться про Відділ у справах мистецтв виконкому Рівненської обласної Ради депутатів трудящих [25]. Він був створений у грудні 1939 року з метою організації та управління творчою діяльністю театрів, філармонії, музичних шкіл і училищ, хорової капели, естради і, зрозуміло, налагодження належного ідеологічного контролю за їх мистецькою та організаційно-культурною діяльністю. До його компетенції входило затвердження репертуарних планів колективів, комплектування кадрового корпусу його перепідготовка, розстанівка тощо. Він займався й переглядом прем'єрних вистав і давав дозвіл на їх сценічне втілення, інакше кажучи, виконував функції колишніх Репертуарних рад, створених в СРСР ще у 20-х роках, що відповідали за ідеологічне забезпечення мистецької діяльності, коригував діяльність аматорських художніх колективів стосовно їхньої репертуарної політики

тощо. З метою поліпшення ідейно-художнього рівня роботи театрів та обласної філармонії, при цьому відділі з 1946 року існувала (як дорадчий орган) Художня рада. Згодом його функції перебало на себе обласне управління культури.

Тож у цьому фонді сьогодні зберігається чимало наказів, розпоряджень керівних партійних та радянських органів із питань розвитку мистецтва, плани роботи відділу та підлеглих установ, репертуар різноманітних мистецьких колективів, програми концертів, вечорів тощо (1945–1952 рр.), протоколи засідань директорів культурно-освітніх установ (1945 р.), інформації, доповідні записки, зведені звіти, таблиці стосовно діяльності закладів культури (1944–1952 рр.), їх фінансування, розмаїте листування з підвідомчими та керівними органами.

Сюди ж слід зарахувати структуру, згодом вилучену з підпорядкування Міністерства культури республіки [26], яка, однак, мала безпосереднє відношення до предмету нашого інтересу. Створена в грудні 1939 року для подальшої організації кінообслуговування місцевого населення, вона керувала досить розгалуженою мережею стаціонарних і пересувних кіноустановок, проводила різноманітні конференції серед кіноглядачів, знайомлячи широкі верстви населення з кращими зразками світового та вітчизняного кінематографу, сприяючи таким чином поширенню духовної культури серед широкого загалу. У вересні 1953 року, враховуючи постійно зростаючий обсяг завдань стосовно ідеологічного насичення усіх заходів у сфері дозвілля, ця структура була трансформована в обласне управління кінофікації та кінопрокату виконкому обласної Ради депутатів трудящих із досить широкими повноваженнями. У фонді цієї структури й сьогодні зберігається, крім суто нормативної документації, характерної для всіх керівних структур радянської доби, картотека обліку основних засобів (1949 р., 1951 р., 1954–1956 рр.), акти інвентаризації фільмофонду (1953–1956 рр.), списки клубів, кінотеатрів і приміщень, виділених для демонстрації кінофільмів (1948–1950 рр.), зведені, річні плани: репертуарні, фінансово-експлуатаційні тощо, зведені відомості про розміщення кінотеатрів, будівництво додаткових літніх кіно майданчиків, інформація стосовно ставлення населення до кіномистецтва тощо.

Ще одним потужним і визнаним засобом формування духовної культури є, як відомо, радіомовлення й телебачення. У цьому зв'язку мате-

ріали фонду «Ровенський обласний комітет радіомовлення і телебачення» [27] якраз і зберігають таку інформацію. Створений у грудні 1939 року для організації радіомовлення та популяризації наукових знань, досягнень народів СРСР загалом і України зокрема в громадському, економічному й культурно-мистецькому житті, ретрансляції передач республіканських інформаційних центрів, а також для керівництва районними редакціями радіомовлення, цей комітет у грудні 1953 року реорганізується у відділ радіоінформації Ровенського обласного управління культури, а в вересні 1954 року – в обласну редакцію радіоінформації. Згодом, у 1957 році, на нього чекає ще одна трансформація – на цей раз в обласну Редакцію радіомовлення при виконкомі обласної Ради депутатів трудящих, а в січні 1963 року він перебирає на себе більш точну назву, з якою і став знаний упродовж наступних десятиліть, – Комітет із питань радіомовлення і телебачення.

Починаючи аналіз його наявного фонду, звернемо увагу на традиційні для радянської доби документи, що є завжди в архіві кожної державної структури, а саме – нормативна документація, численні накази, циркуляри, інструкції, листування з підпорядкованими структурами та керівними органами, доповідні записки тощо, у яких, як правило, відбивається вся щоденна діяльність таких установ. Вони досить охайно оформлені, мають завжди Статут чи Положення, на підставі якого діяли тощо, зберігаються у певному комплекті, за зразком якого й формувалася документація усіх структур радянської доби. Є тут протоколи засідань комітету (1952–1953 рр.), плани роботи, тематичні плани передач (1949–1960 рр.), тексти радіопередач та інформації з питань розвитку суспільно-культурного й економічного життя, окремі тексти, що звучали у святкові дні, дні масових свят, мітингів, масових політичних кампаній (1945–1946, 1954–1960 рр.), рецензії на «мікрофонні» матеріали (1951–1960 рр.); зберігається тут й інформація стосовно мережі радіовузлів області (1947–1957 рр.), інформаційні звіти про проведену роботу (1951–1953, 1959 рр.), навіть протоколи конференцій радіослухачів (1957–1959 рр.) тощо збережені у цьому фонді.

Звернемо увагу й на чималий архівний фонд Ровенського Будинку народної творчості (зараз – обласний центр народної творчості і культурно-освітньої роботи управління культури Рівненської ОДА) [28]. Організований у січні 1941 року,

вдруге відновивши свою діяльність у 1945 р., він, за допомогою штатних та позаштатних співробітників-методистів, художніх керівників районних (міських) Будинків культури, здійснює методичне керівництво художньою самодіяльністю та народною творчістю в мережі закладів культури усіх відомств, сприяє цим структурам в організації друкованої, усної і наочної пропаганди, організовує збирання місцевого фольклору, запис етнографічних матеріалів. Отже, тут зберігаються річні плани роботи Художньо-методичної ради ОБНТ, плани проведення семінарів самодіяльних поетів, композиторів, керівників художніх аматорських колективів, майстрів образотворчого мистецтва (1958–1960 рр.), плани проведення різноманітних культурно-мистецьких заходів, навчальні плани шестимісячних курсів керівників художньої самодіяльності (1956–1957 рр.), репертуарні плани, графіки проведення оглядів художньої самодіяльності, свят пісні, танцю тощо, численні інструктивно-методичні листи про підготовку художніх колективів області до участі у концертах, про художньо-виховну роботу серед населення, протоколи засідань журі щорічних оглядів художньої творчості, різноманітні рецензії на твори місцевих авторів тощо. Тут зберігаються також тексти і нотні записи пісень місцевих авторів із нагоди знаменних дат, зокрема й присвячені Всесвітньому фестивалю молоді і студентів (1957 р.), численні фотоальбоми виставок, афіші концертів, кошториси заходів тощо. Цікавим є матеріал стосовно форм пошуку талановитої молоді із середовища аматорів, направлення її до вищих та середніх спеціальних навчальних закладів для здобуття відповідної художньої освіти (1955–1956 рр.). Є тут списки та картки обліку самодіяльних поетів, композиторів, музичних виконавців і народних умільців, акти обстеження роботи сільських та районних Будинків культури, сільських клубів тощо.

За цими матеріалами майбутні дослідники і можуть переконливо прослідкувати еволюцію форм роботи Центру; зміни у штатному розписі; розширення творчих контактів із професійними мистецькими колективами (і не лише Волині); кроки, спрямовані його співробітниками на поглиблення фольклорної основи багатьох свят; акцентування уваги населення на яскравій палітрі художніх інтересів місцевих аматорів після його реорганізації в науково-методичний (1978 р.);

фінансування культурної сфери, зокрема й роботи її методичних структур.

Творче опрацювання та подальше використання окремих форм роботи, віднайдених свого часу співробітниками Центру, може стати у нагоді і в налагодженні системи організації подальшої діяльності методичних служб, покращенні (відновленні) організації безперервної освіти для працівників галузі. Адже із трансформацією інститутів культури у навчальні заклади лише мистецького спрямування та виведення їх із підпорядкування Міністерства культури України, залишило згаданих працівників без спеціального закладу, у якому вони б змогли підвищити свою кваліфікацію. Окрім того, цей матеріал є унікальним ще й тому, що сучасні глобалізаційні процеси в світі поступово зводять нанівець культурно-мистецькі здобутки попередніх епох в усіх країнах, і Україна (зокрема й Рівненщина) залишається одним із тих небагатьох теренів, де робота, спрямована на збереження цієї спадщини, фактично не уповільнюється і не згортається. І її подальше продовження буде ще одним зайвим свідченням справді реальної діяльності стосовно відродження, а надто, збереження цієї спадщини, що й закладено у фактично всіх нормативно-правових актах молодшої української держави сьогодні. А ознайомлення відповідних працівників із цим матеріалом і розробка на його основі вже нових підходів до задоволення культурних потреб, лише допоможе покращити дозвіллеву діяльність серед населення.

Рівненська обласна державна філармонія теж займає окрему сторінку у творчій біографії нашого міста [29]. Створена як державна концертна організація з метою підвищення культурного рівня широких верств населення у 1944 році, вона чималий час пропагує кращі зразки світового та вітчизняного мистецтва, акумулює навколо себе значні творчі сили, організовує музичні лекторії, зустрічі з митцями та загалом веде широку музично-просвітницьку роботу серед населення.

В її фонді зібрано різноманітні репертуарні плани (1946 р., 1948–1949 рр., 1954 р., 1957–1965 рр.), плани-маршрути концертного обслуговування населення області (1962–1965 рр.), а також нормативна документація, програми концертів, тексти лекцій з історії мистецтв (1962–1963 рр.), відгуки на виступи учасників її творчого складу (1956–1965 рр.), довідки про роботу (1954–1955 рр.), листування з галузевим Міністерством, Українським гастрольним об'єднанням

(1955–1958 рр.), із окремими акторами, іншими філармоніями та організаціями з питань налагодження гастролей (1959–1963 рр.). Окремі форми цієї установи, при певному коригуванні на час, можна й надалі використовувати в сьогоденній практиці філармонічної діяльності. Йдеться про систему просвітницьких заходів, абонементську систему концертів, які в сезоні 2011–2012 рр. починають знову запроваджувати в практику роботи.

Тотальність впливу радянської системи на населення яскраво відображається і в такій структурі, якою були свого часу Лекційні бюро [30]. Хоча на момент заснування, враховуючи досить низький рівень освіти та культурних потреб населення, вони достатньо багато корисного зробили для покращення його інформування, розширення загального світогляду, підвищення його політичної та й духовної культури загалом, прилучення до надбань світової культурної спадщини.

У м. Рівному воно сформоване лише в лютому 1940 року. На нього покладалися функції організаційно-методичного керівництва такою важливою ділянкою в попередній політичній системі, як пропаганда політичних і наукових знань серед населення та організації широкої екскурсійної роботи. Воно керувало діяльністю численних лекторських груп, створених при райвідділах культурно-освітньої роботи (згодом – відділах культури). Дещо пізніше його функції перебрало на себе товариство «Знання».

Тож у даному архіві зберігаються, крім традиційних документів, згаданих вище і наявних у кожній структурі радянської доби, плани роботи самого бюро та його секцій, інформації, довідки, звіти про стан ідеологічної, культурно-освітньої та інструктивно-методичної роботи в області, протоколи засідань секцій, обласних семінарів, зборів, виробничих нарад, статистичні звіти стосовно кадрового складу, його якісний рівень, форми підвищення кваліфікації, графіки проходження фахових атестацій тощо. Є тут чимало методичних листів і розробок лекцій, текстів лекцій на різноманітну тематику, рецензії на окремі з них та листування з різними організаційними структурами, причетними до виховного процесу загалом.

І насамкінець, звернемо увагу на не численні матеріали, що знаходяться в ДАРО в окремих його фондах, зокрема у ф. 485 – «Волинська духовна консисторія» (150 од. зб., 1798–1916 рр.), ф. Р-590 – «Рівненська обласна бібліотека для

дітей та юнацтва» (84 од. зб., 1944–1959 рр.), у ф. Р – 604 – «Ровенське обласне кооперативне товариство художників» (89 од. зб., 1961–1964 рр.), особистий фонд барона Штейнгеля (ф. 366, 102 од. зб., 1800–1891 рр.), ф.568 – «Ровенська жіноча гімназія» (413 од. зб., 1863–1922 рр.), ф. 562 – «Ровенський обласний краєзнавчий музей» (12 од. зб., 1939–1941 рр.), а також архіви деяких шкільних закладів, де збережено чимало матеріалів стосовно розвитку культурно-мистецького та освітнього чинника в краї. За цими матеріалами також можна прослідкувати особливості зародження, розвитку та провідних тенденцій у культурному житті нашого міста, змін у духовному кліматі суспільства, пов'язаних із «радянізацією» західноукраїнських теренів. Тим більше, коли це стосується аналізу змін у книжкових фондах бібліотеки, її звітності стосовно використання традиційних і пошуку нових форм роботи з молоддю, або ж змінах у контингенті школярів, навчальних планах і програмах закладів, характеристиках освітнього рівня викладацького складу та його еволюції (особливо порівнюючи той матеріал із сучасним, у час складного переходу навчальних закладів держави до організації навчання в контексті Болонської декларації).

Достатньо специфічну інформацію досліднику надасть і звітність стосовно експозиційної діяльності обласного Товариства художників, обговорення тематики його виставкової діяльності, фахового рівня митців-членів товариства, їхні творчі біографії, державні відзнаки, участь у мистецькому житті міста, картотеки експонувань тощо.

Унікальний матеріал накопичено і в згаданому вище невеличкому фонді Р-562, за матеріалами якого можна прослідкувати помітні зрушення в системі духовного життя західноукраїнських земель та особливості організації музейної справи на Рівненщині після введення радянських військ до нашого міста.

Додадуть вони чимало нового й у вивченні соціально-психологічних і політичних аспектів радянської цих територій та допоможуть затвердити у свідомості населення думку про роль національно спрямованих об'єднань напередодні Другої Світової війни. Взагалі фонди цього музею зберігають чимало фактично невідомого матеріалу стосовно культурної творчості представників ОУН-УПА на Волині (принаймні, найменш вивчену їхню періодичну пресу, навчально-виховну діяльність за 1943–1955 рр.), згадані вже рештки

бібліотеки правителів міста Рівного у XIX столітті – князів Любомирських. Є тут і невідомі науковцям документи, підготовлені представниками української діаспори у другій половині XX століття і передані сюди Інститутом дослідів Волині (Блумінгтон, Канада) стосовно української бібліографії XVII–XVIII століть, системи організації економічної діяльності населення в краї (укладені керівником цього закладу Максимом Бойком), окремі мистецтвознавчі часописи еміграційних осередків українців США та Канади (зокрема – «Нотатки з мистецтва»), колекція грамплатівок тощо. Окрему сторінку музейних фондів складають і матеріали, пов'язані із життєдіяльністю згаданих вже В.Г. Короленка [31], М.І. Костомарова та ін., що також чекають на свого дослідника.

Серед видань, що будуть корисними для істориків, культурологів та мистецтвознавців, згадаємо й путівники по фондах архівів України, Росії, Білорусії, Польщі, що знаходяться в науково-довідковій Бібліотеці Державного архіву Рівненської області. Їх матеріал дає змогу широкої інтерпретації та співставлення інформації.

Ця бібліотека ДАРО містить путівники державних архівів Львівської області (1965 р.), Вітебської (1972 р.), Курської (1972 р.), Полтавської (1982 р.), Харківської (1981 р.), Донецької (1984 р.), Івано-Франківської (1983 р.), Дніпропетровської (2008 р.), Миколаївської (2006 р.), Кіровоградської (2002, 2005 рр.), Черкаської т. 1 (2006 р.), Чернігівської області (2005 р.), Полтавської (2006 р.), Сумської (2002 р.), Хмельницької (2008 р.), Луганської (короткий довідник) (2000 р.), Івано-Франківської (Т. 1) (2008 р.), а також Державного архіву в Автономній республіці Крим (2007 р.), Центрального державного історичного архіву України. м. Львів (2006 р.) та Центральний державний архів громадських об'єднань (2001 р.).

Доповнюють ці путівники інші довідники та огляди: «Довідник державних архівів УРСР» (1972 р.), «Архивное дело в БССР» (1972 р.), «Архивные фонды ЦГА РСФСР» (1973 р.), «Государственный архивный фонд СССР» (1987 р.), «Государственные архивы УССР» (1988 р.), «Архівні установи України: Довідник» т. 1 (2005 р.), «Центральний державний науково-технічний архів України. Бібліографічний огляд» (2008 р.), «Особові фонди «Генеалогія. Тематичний огляд фондів Державного архіву

Житомирської області» (1998 р.), «Технічний, загальногосподарський розвиток зарубіжних країн за документами ЦДНТА України 1911–1992 рр.», т. 1 (2008 р.), «Реєстр розсекречених архівних фондів України» у 2 т. 4 кн. (2009 р.), «Українські архівісти (XIX–XX ст.). Бібліографічний довідник» (2007 р.), «Українська архівна енциклопедія. Робочий зошит» (2006, 2007 рр.), Науково-практичний журнал «Архіви України» (2005–2009 рр).

Містить бібліотека й інформацію про польські архіви. Це «Katalog dokumentow roznej proveniencji 1397–1794» (1998 р.), Archiwum panstwowe w Lublinie i ego oddzialy (1997 р.), Archiwum panstwowe w Lublinie 1918–1998 (1998 р.), Katalog dokumentow miasta Lublina 1317–1792 (1996 р.), Inwentarz Archiwum Miasta Lublina 1465–1810 (1996 р.), Archiwa polskie i ich zbiory (2000 р.) та ін.

Архівні видання доповнені роботами українських архівістів: І. Матяш. «Українська архівна періодика 1920–1930 рр. Історія, бібліографія, бібліометрія» (1999 р.), «Блазень із сумними очима (про Яковенка), (2007 р.), Клименко Т. «Архівна справа на Черкащині. Історія та сучасність. Довідник. (2003 р.), В. Лозицький «Політбюро ЦК

Компартії України: історія особи» (2005 р.), «Архівіст, історик, педагог Михайло Рубач. Спогади» (2002 р.), Подолинський С. «Листи та документи» (2002 р.), Боряк Г. «Архівні документи на аукціонах світу...» (2006 р.), Слободянюк П. «Нескорені. Національно-визвольна боротьба ОУН-УПА на чолі з Р. Шухевичем» (2006 р.), «Єврейські обцини правобережної України» (2005 р.), «Геноцид» (2008 р.) [32].

На часі також створення загального повного каталогу матеріалів Рівненського обласного державного архіву другої половини ХХ століття (як й інших архівних установ Західної України та країни загалом), що надасть можливість науковцям швидше та якісніше вивчати сторінки історико-культурної спадщини, особливо найменш дослідженого ХХ століття.

Тож введення цих, як і їм подібних, матеріалів до наукового обігу дозволить швидше відновити історичну пам'ять нашого народу, створити повноцінну історію України та історію її художньої культури, а також уникати помилок у подальшій розбудові нашої молоді держави. А головне – сформувати духовно здорове населення, що буде пишатися своєю країною.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Ровенський обласний державний архів. – К.: Наукова думка, 1970. – 260 с.
2. Ровенський повітовий справник. Фонди місцевих установ Російської імперії та буржуазних урядів (1796–1920 рр.) // Державний архів Рівненської області (ДАРО), ф. –379, 77 од. зб., 1852–1877 рр.
3. Навчальні заклади. Ровенське реальне училище // ДАРО, ф.215 та 394, 1372 од. зб., 1832–1922 рр.
4. Повітові староства, експозитура Ровенського повітового староства в м. Корець // ДАРО, ф.30, 15269 од. зб., 1920–1939 рр. та Ф.-52, 83 од. зб., 1920–1939 рр.
5. Повітові відділи // ДАРО: Костопільський, ф. 26, 261 од. зб., 1925–1935 рр.; Ровенський, ф. 193, 398 од. зб., 1921–1939 рр.; Сарненський, ф. 476, 1 од. зб., 1936–1937 рр.
6. Начальники районів // ДАРО, I району Ровенського повіту в м. Корець, ф. 204, 90 од. зб., 1920–1936 рр.; II району в м. Клевань Ровенського повіту, ф. 205, 3 од. зб., 1920–1921 рр.; III району в м. Здолбунів Ровенського повіту, ф.206., 6 од. зб., 1921 р.; IV району Ровенського повіту в м. Тучин, ф. 207, 5 од. зб., 1920–1921 рр.; V району Ровенського повіту, ф. 208, 2 од. зб., 1921 р.; VI району Ровенського повіту в м. Корець, ф. 418, 11 од. зб., 1920–1922 рр.; VII району Ровенського повіту в с. Морочне, ф. 413, 13 од. зб., 1919–1921 рр.
7. Міські управління // ДАРО, ф.31, 4892 од. зб., 1919–1939 рр.
8. Гмінні управління // ДАРО, ф. 80, 28 од. зб., 1921–1935 рр.
9. Поліційні установи // ДАРО, ф. 86, оп. 2, спр. 70, спр. 287.
10. Установи суду і прокуратури. Ровенський окружний суд // ДАРО, ф. 32, 41907 од. зб., 1919–1939 рр.

11. Прокуратура Ровенського окружного суду // ДАРО, ф. 33, 27 од. зб., 1921–1939 рр.
12. Місцевий комітет Польського біографічного словника в м. Ровно // ДАРО, ф. 202, 4 од. зб., 1932–1934 рр.
13. Культурні й навчально-освітні установи. Шкільні інспекторати // ДАРО, Дубнівський, ф. 541, 1 од. зб., 1928–1929 рр.; Костопільський, ф. 252, 8 од. зб., 1928–1939 рр.; Ровенський, ф. 248, 2 од. зб., 1922–1938 рр.
14. Правління Волинської округи спілки вчителів Польщі // ДАРО, ф. 184, 73 од. зб., 1926–1939 рр.
15. Особисті фонди. Гофман Якуб // ДАРО, ф. 160, 93 од. зб., 1914–1939 рр.
16. Фонди радянський установ і організацій періоду Громадянської війни і революції: Дубнівський повітовий виконавчий комітет // ДАРО, ф. р – 421, 24 од. зб., 1919 р., тематична картотека.
17. Сарненський міський революційний комітет // ДАРО, ф. р – 469, 5 од. зб., 1919 р., тематична картотека.
18. Дядьковицький волосний революційний комітет // ДАРО, ф. р – 358, 38 од. зб., 1920 р., тематична картотека.
19. Фонди радянських установ, організацій та підприємств періоду 1939–1964 рр. Рівненське обласне статистичне управління // ДАРО, ф. р – 454, 4456 од. зб., 1944–1962 рр.
20. Відділ освіти виконавчого комітету Ровенської обласної Ради депутатів трудящих // ДАРО, ф. р – 2, 1322 од. зб., 1939–1941, 1945–1960 рр.
21. Відділ народної освіти Виконавчого комітету Ровенської міської Ради депутатів трудящих // ДАРО, ф. р – 329, 293 од. зб., 1939–1941 рр., 1944–1959 рр.
22. Ровенський державний педагогічний інститут // ДАРО, ф. р – 479, 332 од. зб., 1914–1961 рр.
23. Ровенський обласний Інститут удосконалення кваліфікації вчителів // ДАРО, ф. р – 601, 157 од. зб., 1944–1952 рр.
24. Управління культури виконкому Рівненської обласної Ради депутатів трудящих // ДАРО, ф. р – 478, 463 од. зб., 1953–1961 рр.
25. Відділ у справах мистецтв виконкому Ровенської обласної ради депутатів трудящих // ДАРО, ф. р – 84, 197 од. зб., 1939–1941 рр.
26. Ровенське обласне управління кінофікації і кінопрокату // ДАРО, ф. р – 190, 293 од. зб., 1939–1962 рр.
27. Ровенський обласний комітет радіомовлення і телебачення // ДАРО, ф. р – 445, 144 од. зб., 1944–1963 рр.
28. Ровенський обласний Будинок народної творчості // ДАРО, ф. р – 597, 144 од. зб., 1945–1960 рр.
29. Ровенська обласна філармонія // ДАРО, ф. р – 484, 99 од. зб., 1944–1965 рр.
30. Ровенське обласне лекційне бюро // ДАРО, ф. р – 538, 111 од. зб., 1944–1957 рр.
31. Пономарьова Т. О. Світла особистість імперії темряви: В. Г. Короленко на Рівненщині: джерела, літературні дослідження та краєзнавчі нариси / Т. О. Пономарьова. – Рівне, 2010. – 304 с.
32. Галамай О. М. Бібліотечний фонд Державного архіву Рівненської області / О. М. Галамай // http://istvolyn.info/index.php?option=com_content&task=view&id=1594&Itemid=5.

3.7. МУЗЕЙНА МЕРЕЖА В СИСТЕМІ КУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КРАЮ

Важливе місце у реалізації культурної політики сучасної української держави посідають музейні установи різного профілю, ставлення до яких упродовж чималої кількості років залишається досить неоднозначним.

Музей сьогодні – це історично сформований інститут, побудований за принципом діалогу розділених у часі культур.

Утім, якщо поважні столичні музейні зібрання суто мистецького спрямування фактично завжди користувалися підвищеною увагою у різних соціально-демографічних груп населення, особливо інтелігенції і відповідним чином були під опікою держави та в полі зору фахової наукової думки, свідченням чого є непоодинокі фахові розвідки в сучасній періодиці («Образотворче мистецтво», «Родовід», «Українська культура», «Народна творчість та етнографія», окремі наукові збірники мистецтвознавчого спрямування ВНЗ, різноаспектна монографічна література), то краєзнавчі структури, невеличкі художні зібрання на місцях чи загалом музейна регіональна мережа ніколи не посідала провідного місця в системі культурних пріоритетів держави.

Однак із початком нового тисячоліття ситуація у цій сфері починає докорінно змінюватися. До класифікатора наукових спеціальностей запроваджено новий напрям – спеціальність – 26.00.05 – «Музеєзнавство. Пам'яткознавство» із присудженням наукових ступенів кандидата (доктора) культурології, історичних наук та мистецтвознавства. Розширено й набір студентів для здобуття зазначеного вище фаху для усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів («бакалавр» – «спеціаліст» – «магістр»); у штатному розписі управлінь культури і туризму обласних (районних) державних адміністрацій сформовано спеціальний відділ із пам'ятко-охоронної діяльності (або введено посаду провідного фахівця на рівні району). Та й законодавча база цієї сфери останнім часом значно зміцнилася [1], свідченням чого є ухвалений новий Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про музеї та музейну справу», яким вдосконалюються правові відносини у цій сфері, передбачається покращення умов здійснення музеями власної господарської діяльності. Розгортається робота зі створення Державного

реєстру національного культурного надбання. Продовжується уточнення наявності пам'яток державної частини Музейного фонду України з фондово-обліковою документацією. Опрацьовано матеріали по музеях Запорізької, Луганської, Донецької, Харківської та ін. областей, м. Києва. Інакше кажучи, регіональна палітра музейного життя вирізняється надзвичайною активністю. І як результат – поява чималої кількості публікацій і в періодичній пресі, і фахових виданнях, проведення окремих науково-практичних конференцій переважно на регіональному рівні з цієї проблематики, друк відповідної краєзнавчої, монографічної, навчально-методичної літератури тощо.

З іншого боку, сьогодні у музеї, як соціокультурному феномені й інституті, певним чином змінюються і ролі «учасників»: у ролі суб'єкта, який формує зібрання, виступає музейний працівник. Роль другого суб'єкта виконує відвідувач музею, який сприймає самий музей. Музейному зібранню, таким чином, відводиться роль посередника, зазначає Є. Акулич [22]. У такому контексті зникає поняття об'єкту. Інакше кажучи, відвідувачу відводиться активна роль, яка за певних обставин може стати культуротворчою. Більш чітко вимальовуються і перспективи співпраці музею з іншими соціокультурними інститутами – закладами культури та освіти, громадськими організаціями, фондами, соціальними службами тощо. Орієнтація на таку концептуальну модель дозволить наблизити музей до «генератора культури» [23] і посісти йому належне місце в системі сучасної культурної діяльності.

Відповідним чином і музейні заклади поступово змінили ставлення до виконання свого призначення в суспільстві й почали активно «вмонтовуватися» до його структури.

Слід відзначити, що сучасна наукова думка накопичила певний матеріал за темою нашого дослідження. Проведено низку міжнародних науково-практичних конференцій із питань збереження, дослідження, консервації, реставрації та експертизи музейних пам'яток, а також подібних заходів регіонального рівня, вийшло друком чимало спеціальних наукових збірників. У працях представників багатьох суспільних, культурологічних наук та мистецтвознавства охарактеризова-

но, хоча й часто в ескізній формі, окремі аспекти зазначеної проблематики.

Метою даної розвідки є аналіз ролі зазначених вище установ культури в сучасному українському суспільстві, спираючись на матеріали місцевої періодики, різноманітні форми звітності керівних структур сфери культури та власну участь в окремих формах діяльності цих закладів культури Рівненщини тощо.

Сьогодні музей, як зазначають чимало дослідників, випереджає найсміливіші прогнози стосовно свого подальшого існування. Як свідчить статистика, кожні 5 років у світі кількість музеїв збільшується на майже 10%, що в багатьох відношеннях йде всупереч із законами економіки і здорового глузду. Чому ж навіть у найбідніших країнах із низьким рівнем життя почуття власної гідності вимагає все нових установ подібного типу?

Це особливо підтверджується й на регіональному рівні, беручи до уваги і такий специфічний регіон, як Волинь, зокрема й Рівненщину, що має яскраві пам'ятки не лише природного характеру, але й іконописного, архітектурного, декоративно-ужиткового та інших видів мистецтва і зберігає достатньо розгалужену музейну мережу, що складається з 11 державних музейних закладів, що включає 8 музеїв, 2 історико-культурні заповідники міст Дубна та Острога, Національний історико-меморіальний комплекс «Поле Берестецької битви 1651 року», а також Костопільський (5.622 одиниць основного фонду), Березнівський (5.639 од. осн. ф.), Млинівський (5.998 од. осн. ф.), Радивилівський (1.045 од. осн. ф.), Зарічненський (525 од. осн. ф.) районні краєзнавчі та Корецький історичний (2.677 од. осн. ф.) і Дубровицький історико-етнографічний (85 од. осн. ф.) музеї [2; с. 2], кожен з яких заслуговує на окремий глибокий культурологічний аналіз, адже фактично в будь-якому з них знаходяться художні пам'ятки, що є унікальними в культурно-мистецькій спадщині України. І введення їх до широкого культурного обігу залишається важливим завданням не лише музейних працівників, але й співробітників державних управлінських структур краю.

Крім цього, майже в кожному районі області та й у самому місті Рівне є свої, достатньо специфічні зібрання, як от: музей 13 армійського корпусу, музей розвідника М. Кузнецова, музей Миру (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. С. Дем'янчука), музей першого Президента України (в Економіко-правовому коледжі

*Млинівський краєзнавчий музей.
Фото В. Луца*

міста), військовий міні-музей першої приватної повстанської кріівки (зі зразками зброї, елементів побуту тощо, вояків УПА, відтворених на підставі архівних документів із спецфондів КДБ – СБУ), що розташувалася в готельному комплексі «Оазис» (Гоцанського району) та ін. (подібну форму збереження історичної пам'яті започатковує обласний краєзнавчий музей та мешканці с. Базальтове Костопільського р-ну. В останньому – на базі збереженої кріівки в урочищі Вирійки). Не кажучи вже про «фахові структури» Рівненщини – музей обласної лікарні, музеї народного одягу, музеї окремих навчальних закладів, зокрема історії Рівненської української гімназії, Палацу дітей та молоді, фольклорно-етнографічного ансамблю «Горина», що функціонує при Інституті мистецтв Рівненського державного гуманітарного університету, розташованих в обласному центрі.

У 2010 році утворено ще 2 нових музеї: виставковий залу «Музей бурштину» обласного краєзнавчого музею та Володимирецький районний історичний музей з двома відділами (Поліській літературний музей в с. Городець; музей історії вузькоколіїної залізниці та Поліського краю в с. Антонівка).

Національний університет «Острозька академія». Фото В. Луца

А загалом у самому місті Рівне функціонує ще й 179 шкільних музеїв, 36 з яких мають статус «зразкових» і 22 – «народних». Серед них і так звані «живі» музеї, чия база використовують ентузіасти та гурти, які займаються етнографічними дослідженнями.

Ще чимало подібних установ є й за межами міста – музей поетеси у скульптурі Теодозії Бриж у с. Бережниці (Дубровицького р-ну) (автора понад 200 творів, зокрема й надгробка Соломії Крушельницької, численної садової скульптури), історичний музей у Радивиліві, музей фотокамер у м. Кузнецовську; історії села Бистричі Березнівського району, етнографічний музей села в Корецькому, музей Теодора Штейнгеля в Рівненському, дерев'яної хати та мистецтва вулиці в Гошанському, музей «Олесі» О. Куприна в Сарненському районах області тощо.

Узагалі в області, за даними управління і туризму Рівненської обласної державної адміністрації, нараховується ще 447 музеїв (не юридичних осіб), що перебувають у віданні підприємств, організацій та навчальних закладів. Із них лише тих, де зберігаються музейні предмети й колекції з державної частини Музейного фонду України, налічується 18. Вони зосереджують у своїх зібраннях 43.060 одиниць музейних предметів, що також складає достатньо потужний культурний потенціал [3; 4]. А загалом в області станом на 1.01.2009 року знаходиться на обліку 3.258 пам'яток історії і культури, з яких 1.761 – пам'ятка історії, 1.088 – археології, 84 – монументального мистецтва, 325 – архітектури

Національний університет «Острозька академія». Фото В. Луца

[94; 5–6]4. Тоді як, приміром, на Сумщині, що має не менш славу історію, таких пам'яток нараховується значно менше; при цьому пам'яток історії та культури там 1.500, археології лише 700, монументального мистецтва – 100 [5] (для порівняння: музейний фонд України та її заповідників нараховує майже 12 млн. пам'яток, 96% з яких зосереджено в основному фонді).

Рівненський обласний краєзнавчий музей. Фото В. Луца

Утім, усе це як на Сумщині, так і на Рівненщині, потребує належної фінансово-організаційної та, особливо, рекламної підтримки. А широке використання PR-технологій у музейній практиці – справа, на жаль, не завтрашнього дня [6; 127], хоча й необхідна умова для подальшої професійної діяльності цих установ культури. Однак повернемося до подальшого розгляду питання.

До цього (наявного фонду) слід додати ще 72 пам'ятки, споруджених або нововиявлених на Рівненщині лише у 2008 році, найбільше з яких зосереджується у Демидівському (18 одиниць), Костопільському (28), Острозькому (7), Рівненському (5), Сарненському, Здолбунівському, Гошанському (по 3 у кожному) та ін. районах області [7; с. 3]. Щороку ці фонди поповнюються за рахунок реставрації, пошуку та передачі від окремих осіб, організацій чи країн пам'яток культури.

А загалом лише за 2009 рік в Україну з-за кордону повернуто 722 одиниці мистецьких творів та інших рухомих пам'яток національної спадщини, а також 2455 одиниць архівних матеріалів (у 2008 році повернуто 221 одиницю творів та інших рухомих пам'яток і 418 одиниць архівних документів) [24; с. 14].

Останнім часом започатковано й формування яскравого художнього музею (точніше – художнього комплексу) при Національному університеті «Острозька Академія», в якому вже постійно експонуються та накопичуються не лише твори

сучасних художників, фотомитців, але й концентруються зразки унікального Острозького сакрального живопису кінця XVI-XVII століть, у тому числі й іконопису більш раннього періоду, колекції стародруків, рукописної літератури, монет, скульптури, витворів декоративно-ужиткового мистецтва (зокрема, різьблення), дарчі зібрання художніх зразків видатних сучасних митців та мистецтвознавців, їх бібліотеки, колекції тощо. А перенесення окремих художніх зібрань у підземні лабіринти, віднайдених, упорядкованих і реставрованих на території закладу, створює там надзвичайну психологічну ауру для сприйняття цих творів мистецтва.

Археологічні дослідження, що ведуться на території Академії, дають підстави вже сьогодні стверджувати, що на місто чекають оригінальні відкриття, що збагатять згодом духовну і матеріальну культуру України. Загалом академічне містечко університету розбудовується (а точніше – реставрується) як надзвичайно цікава і цінна пам'ятка вітчизняної культурної спадщини, що повинна започаткувати поступову зміну стереотипу у сприйнятті України світовою спільнотою та й самими українцями. Академія також формується значною мірою як специфічний музейний комплекс вітчизняної духовності і гуманітарної освіти.

Найпотужнішою структурою за наявністю пам'яток є обласний краєзнавчий музей (РОКМ) (заснований, за різними даними, 1906 року

*Зал природи.
РОКМ. Фото В. Луца*

*Експозиція «Наш край у IV - XIII ст.»
РОКМ. Фото В. Луца*

*Виставка «Книжковий всесвіт».
РОКМ. Фото В. Луца*

професором римського права В. Океаницьким), що зберігає 142.209 одиниць основного фонду, розташованих на площі у 21.396 кв. м, зокрема й унікальні твори волинського іконопису (починаючи від XIII ст., сформованих в окремий відділ), портретного живопису XIX століття (картини Я. Матейка, Ю. Коссака, В. Короленка та ін.), Острозьку Біблію, предмети козацької доби, колекції стародруків, книгописання, мистецького оформлення книг, грамплатівок 40–50-х років XX ст., періодики (іноземну та вітчизняну) XVIII–XX століть, художні зразки з білого мармуру в стилі академічного неокласицизму уродженця Рівненщини, відомого скульптора європейського рівня Томаша-Оскара Сосновського, фарфору, різноманітні приватні зібрання та ін. [9; с. 132–134]. Зберігається тут й чимале зібрання матеріалів, пов'язаних із дослідженням соціокультурних та економічних проблем поліського краю (від XVIII ст.) і переданих до РОКМ Інститутом дослідів Волині (штат Індіана, США) (фонд М. Бойка) та ін.

Достатньо рідкісними, як для регіональних зібрань, є Палеонтологічна (7.144 од. зб.), Геологічна (1.737 од. зб.), започаткована дарчою колекцією кафедри біології Київського державного університету (1974 р.) і Зоологічна (836 од. зб.) колекції музею, частина зразків останньої сформована із занесених до Червоної Книги України чучел тварин: пугач, горностаї, чорний лелека, сірий журавель, орлан-білохвіст тощо. Музей має й досить рідкісну ентомологічну колекцію (3.354 од. зб.) [25; с. 44–45].

Археологічний фонд музею також становить окрему сторінку в історії культури Рівненщини і нараховує 53.179 од. зб. Саме тут зосереджені (серед інших й мистецькі) зразки, привезені з археологічних експедицій, проведених у літописних містах Рівненщини – Муравиці, Торговиці, Пересопниці, Дорогобужі та ін., а також численні археологічні зразки з поля Берестецької битви 1651 року, зібрані під час археологічних розкопок 1970–1990 рр., здійснених під керівництвом професора Свешнікова І.К. [26]. Тож цей фонд є потужним фаховим навчальним полігоном для студентів історичних та культурологічних спеціальностей вищих навчальних закладів Рівненщини.

Документальний фонд РОКМ нараховує також 26.860 одиниць зберігання основного фонду. Це переважно рукописні та друковані книги, інші документи XVII–XVIII ст., виконані на перга-

*Експозиція «Волинський іконопис».
РОКМ. Фото В. Луца*

*Експозиція скульптури Т.-О. Сосновського.
РОКМ. Фото В. Луца*

менті і папері. Найдавнішими з них є грамоти на пергаменті XVI-XVII ст., а також три книги XVI століття, що походять із друкарень Альда Мануція і Ельзевірів (лат. мова) [25, с. 45].

До яскравих зібрань Рівненського музею можемо віднести й фрагменти бібліотеки колишніх правителів міста – князів Любомирських (майже 400 прим. книг), що належали Йосифу, Людвіці та Фредерику Любомирським. Члени родини комплектували її згідно з тодішніми вимогами, що висувалися до ідеальної бібліотеки XVIII століття, а отже були достатньо обізнаними з культурними традиціями Західної Європи.

Розділи зібрання (теології, філософії, історії, художніх романів, поезії, географії, етики, словників) відбивають достатньо широкий діапазон культурних уподобань самих власників, засвідчують належну художню освіту та мистецький смак. Переважна частина цього унікального зібрання – твори французькою мовою; проте зустрічаються тут й книги італійською, німецькою, польською мовами, що також свідчить про високий загальний культурний рівень господарів колекції. Та й співставлення впливу епохи, інтелектуальних стандартів західноєвропейського Просвітництва на культурні традиції інтелігенції нашого краю теж дасть майбутньому дослідникові досить цікавий матеріал для подальших наукових розвідок і узагальнень.

Значне місце в бібліотеці посідають класичні твори Лукреція, Софокла, Плутарха, Демосфена, Вергілія. Хронологічні межі цього зібрання – XVII-XIX століття. Тож вивчення окресленої сторінки вітчизняної історії також чекає на свого неупередженого дослідника.

Як і кожне поважне історичне зібрання, фонди РОКМ відрізняє наявність документальних фондів, зокрема тут зберігаються родинні архіви професора В. Авдєєва (одного із фундаторів згаданої вище геологічної колекції), художника і педагога Георгія Косміади, письменника М. Хомичевського (Бориса Тена), Валер'яна Поліщука, а також оригінальна короленкіана О. Храбровицького, спадщина архітектора Б. Андрєєва та ін.).

Достатньо цікавою, на нашу думку, є й колекція документів родини Полікарпа Бульби – бургомістра міста Рівного в роки німецько-фашистської окупації (1.072 документи, з яких 123 – осн. ф., 949 доп. ф.) та фонд керівника Товариства (згодом – Інститут) Дослідників Волині (Канада, штат Індіана) – Максима Бойка. Саме під керівництвом цього непересічного українця, вихідця з Тернопільщини, й було видруковано в Канаді та поширено по центрах зосередження української еміграції світу низку праць з історико-культурної проблематики Волині [27; с. 133–156]. Частина із цих документів, зокрема наукових розвідок стосовно становлення бібліографії Волині, аналізу соціально-економічних проблем розвитку краю, періодики українською мовою за період від зародження ідеї створення таких бібліографічних покажчиків тощо, подаровано самим Максимом Бойком нашому краєзнавчому музею у 90-х роках XX століття. Зберігається все це сьогодні в окремому фонді цього закладу.

Серед інших пам'яток культурної творчості української еміграції – колекція Антоніни Горохович (уродженки села Великі Межиричі Корецького району, що включає в себе багатотомну родинну бібліотеку вітчизняної класики із автографами

У. Самчука, О. Лятуринської, О. Стефановича та ін.), Миколи Арндта (уродженця м. Рівного, голови просвітницького товариства «Волинь» у Німеччині, автора багатьох наукових праць історико-культурного спрямування, зокрема й монографії «Німці на Волині»), Юрія Шумовського (уродженця с. Мирогоща на Рівненщині, що брав активну участь у створенні регіонального повітового музею у м. Дубні, був археологом РОКМ у 1939–1941 роках та згодом – його директором), Андрія Булиги (уродженця с. Березини Радивилівського району, члена товариства «Волинь» та співробітника Інституту Дослідів Волині в Англії) [25; с. 45]. Сьогодні ці збірки активно поповнюються новими матеріалами, що передаються до фондів РОКМ представниками української діаспори та небайдужими до цієї справи співвітчизниками.

Особливу увагу звернемо й на колекцію періодики, в якій, серед іншого (мистецьких часописів української діаспори 60 – х років минулого століття), зібрано чимало зразків друкованої продукції представників національно-визвольного руху часів Другої світової війни [28]. Детальний опис та введення до наукового обігу зазначених вище матеріалів, на нашу думку, значно розширить джерельну базу досліджень історико-культурного процесу ХХ століття і допоможе швидше підготувати повноцінну історію вітчизняної культури.

У РОКМ зберігається також велика колекція (150 од.) волинських ікон ХІІІ – ХІХ ст., зокрема й найстаріша «Богородиця Одигітрія» із села Дорогобуж (Рівненщина) та декілька іконописних пам'яток, датованих ХV століттям, до формування якої чимало зусиль приклав теперішній завідувач художнього відділу Віктор Данилович Луц.

Є тут чимало різноманітного церковного начиння – церковного одягу, 242 одиниць металевих виробів – хрести, потири, диски, вінці тощо та 66 одиниць дерев'яної скульптури (царські врата, фрагменти іконостасу), 5.009 одиниць релігійних документів ХVІ–ХVІІІ століть. Луцький музей Волинської ікони та відповідний відділ Рівненського обласного краєзнавчого музею сьогодні мають достатньо потужний скарб із пам'яток волинської ікони для її подальшого вивчення та збереження.

Вражають своєю цінністю колекції ювелірних скарбів ХІ–ХІІІ століть РОКМ, знайдених у Пересопниці, Дубні, Дорогобужі, Торговиці, Млинові тощо [29], детально описані багатьма сучасними місцевими дослідниками (Б. Прищепю,

Ю. Нікольченком, Р. Михайловою, Д. Кривачем, В. Овсійчуком та ін.).

Як унікальний можна вважати фонд зразків образотворчого мистецтва (1.565 од. зб.), зокрема скульптури Т.-О. Сосновського, творів живопису: портрети ХVІІ–ХІХ століття, картини художників другої половини ХХ століття І. Чичеланова, А. Куреньова, В. Колосова, Р. Звягінцева, В. Ємельянова, О. Романченка; а також кераміку В. Гвоздинської, графіку Г. Пеєра та Наполеона Орди з видами палацово-паркових ансамблів Волині, графічні роботи ХХ ст. у виконанні Є. Чорного, Г. Пономаренка, лінотипи В. Литвина та ін., які ще чекають на свого дослідника.

Із формування окремих музейних колекцій РОКМ була пов'язана наукова чи мистецька діяльність відомих в Україні осіб – П. Жолтовського, І. Свешнікова, В. Авдєєва та ін., що також надає певного значення і самому музею, і його художнім колекціям.

Досить специфічною за художнім рядом та достатньо активно пропагованою залишається колекція нумізматики (17.819 од. зб.) і, особливо, тканин (2 тис. одиниць осн. ф.), а також чимале зібрання зразків ткацтва кінця ХІХ–ХХ століть із колекцій народних майстринь Рівненщини, що досить часто експонується на різноманітних виставкових гостинах та висвітлюються в засобах масової інформації і сприяють поширенню мистецької інформації про волинський край.

Тож згаданий вище культурний осередок справді повною мірою виконує своє головне призначення – сприяти підвищенню художньої культури населення та формувати патріотично налаштованих громадян.

РОКМ має два відділи, що вже сформували власні експозиції – Сарненський історико-етнографічний музей, відкритий 1974 року (понад 7 тис. експонатів основного фонду й понад 1.000 допоміжного фонду) та літературний музей Уласа Самчука, розташований у м. Рівне (з 2007 р.).

У першому з них експонуються зразки традиційних промислів і ремесел Рівненського Полісся, вироби майстрів народної творчості. На території цього музею є відкритий майданчик, де представлені на огляд пам'ятки народної архітектури краю (садиби, млин ХІХ ст.), у т. ч. й сакральної (каплиця ХVІІІ ст.).

Тут зберігається унікальна колекція поліського бурштину (що склала основу Музею бурштину, відкритого у серпні 2010 року), па-

Культурно-археологічний центр «Пересопниця». 2011 р.

леонтологічні та археологічні знахідки, зібрання поліського одягу, рідкісні світлини і документи, предмети селянського й міщанського побуту, філателістичні та фалеристичні колекції, а також картини, скульптури сучасних майстрів та художників тощо. Найціннішими тут є збережені етнографічні колекції. Формуються й колекції виробів майстрів народної творчості В. Позніка, В. Мисанця, В. Шаркова, Т. Галах та ін.

Музей проводить традиційне для поліського регіону свято народної творчості «Водіння куста», що збереглося в с. Сварищевичі, для проведення якого залучаються фольклорні колективи села Старі Коні Зарічненського та згаданого вже с. Сварищевичі Дубровицького районів області.

Співробітниками Рівненського обласного краєзнавчого музею у різний час було проведено чимало наукових експедицій з метою виявлення та взяття на подальший облік сакральних історичних та мистецьких цінностей. Їх керівниками

були відомі вітчизняні професори І. К. Свешніков, П. М. Жолтовський, С. Терський та ін.

Природничі експедиції в краї РОКМ неодноразово проводив спільно з Інститутом ботаніки НАН України.

Із середини 90-х років музей розпочав активну виставкову діяльність, основою якої стали не лише власні фонди, але й співпраця з іншими музейними установами, культурологічними закладами та колекціонерами, чимало приватних зібрань яких поповнили музейні фонди РОКМ.

У літературно-меморіальному музеї Уласа Самчука експонується, на підставі рівненських та надісланих українською діаспорою з Канади матеріалів, життєвий і творчий шлях (переважно рівненський період) видатного вітчизняного письменника родом із с. Дермань, окремі рукописи його творів, листування, фотоматеріали та документи.

При цьому музеї сьогодні відбувається становлення й окремого науково-дослідного відділу,

Експозиція Державного історико-культурного заповідника м. Дубно. Фото В. Луца

як структури РОКМ – «Інституту дослідів Волині» (з 2006 р.), що продовжує традиції у вивченні рідного краю, започатковані Товариством дослідників Волині (заснованим на початку ХХ століття у Житомирі, а згодом відродивши свою діяльність у Канаді). Метою його діяльності є комплексне дослідження історико-культурної спадщини краю від найдавніших часів до сьогодення і активне її поширення в культурному просторі України.

Наприкінці серпня 2011 року, з нагоди святкування 450-річчя від часу створення Української Першокниги – Пересопницького Євангелія, – відкрито ще одну оригінальну структуру – музейний комплекс – Культурно-археологічний центр у с. Пересопниця (Рівненський район), експозиція якого формуватиметься із пам'яток матеріальної культури, віднайдених під час розкопок у селі Пересопниця (на території колишнього княжого міста). Є тут чимало унікальних матеріалів, пов'язаних із формуванням духовних підстав для підготовки Української Першокниги. Тут також на місці колишніх оборонних валів розміщено

фрагменти реконструкцій укріплень, відновлено житлові споруди дружинників тощо. А заснування при цьому комплексі Школи історичної реставрації надасть не лише зазначеному комплексові, але й усій музейній мережі Рівненщини нового, наукового підґрунтя, допоможе структурувати науковий пошук, стати специфічним організаційним центром для дослідницької діяльності в краї.

І хоча на новий музейний Центр чекають численні організаційно-фінансові негаразди, обумовлені станом сучасного життя та традиційними труднощами, обумовленими етапом становлення, відкриття ще однієї такої структури слід вважати безперечним досягненням культурної сфери.

РОКМ залишається провідним методичним центром області й з питань музейного будівництва і організаційної діяльності, переатестації громадських музеїв, підготовки публікацій з фахових питань тощо.

Історико-культурний заповідник м. Острога (з 1981 р.), що включає 64.736 одиниць основного (у т. ч. 29.054 – речові, 2.846 – образотворчі, 885 – декоративно-ужиткові, 23.249 – писемні та ін.) й 16.686 одиниць науково-допоміжного фонду [8; с. 1], зберігає документи, починаючи з XVI-XVIII століть, а також чимало їх збереглося тут із часів перебування краю у складі Російської імперії. До складу заповідника входять 11 пам'яток архітектури, історії та культури, з яких 9 – національного, 2 – місцевого значення.

Окрім краєзнавчого музею, розміщеного у Вежі мурованій, в його складі функціонують Музей книги та друкарства (його експозицію розгорнуто в Луцькій надбрамній вежі XV–XVI ст.), сформований на початку із резервно-обмінних фондів Державної Російської Бібліотеки (ДРБ, м. Москва), Російської Наукової Бібліотеки (РНБ, м. С.-Петербург), Національної Бібліотеки України ім. В. Вернадського (м. Київ), Львівської Національної наукової бібліотеки ім. В. Стефаника та зразків, зібраних у результаті обстеження культових споруд Рівненщини і сусідніх областей. У його фондах – понад 3.000 од. зб., у т. ч. 1.500 стародруків і рукописів із широкою репрезентацією друкарської справи на західно-українських теренах загалом. Сюди входить також і постійно-діюча нумізматична виставка «Скарби, закарбовані в металі».

До складу заповідника належить і літературно-меморіальний музей М. Островського, розташований у селі Вілія Острозького району області.

*Національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви 1651 року».
Фото В. Луца*

Ще у 1910 році у Вежі Мурованій на Замковій горі було засновано Давньосховище.

Державний історико-культурний заповідник м. Дубна створено у 1993 році. Його складовою став краєзнавчий музей та 29 пам'ятників архітектури і культові споруди міста, зокрема: замок князів Острозьких XV ст., палац князів Любомирських XVIII ст., синагога XVI ст., костел бернардинів XVII ст., монастир кармеліток XVII ст., архітектурний ансамбль будівель XVII – початку XX століття та ін. Кількість предметів культури – 21.061 одиниця основного фонду. Це – один із найбільших збережених на сьогодні музейних комплексів Західної України.

Національний (з 2008 р.) історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви 1651 року» розташований у Радивилівському районі, в селі Пляшева і є одним із найстаріших музейних осередків Рівненщини. Його основою стали козацькі речі, віднайдені під час численних археологічних розкопок на місці самої битви, проведених під керівництвом доктора історичних наук, проф. І. К. Свешнікова.

Основний фонд музею складає 3.287 од. зб. пам'яток матеріальної культури, куди віднесено, зокрема картини й ікони відомого вітчизняного художника І. Їжакевича. Розписи здійснили О. Корецький та П. Пилипчук.

Площа музейної території становить 25.000 кв. м.

На місці цієї битви, на острові Журавлиха (с. Пляшева) у 1910–1914 рр. було побудовано храм-пам'ятник – Свято-Георгієвську церкву, у підземеллях якої зберігаються останки загиблих козаків. Церква-пам'ятник не має аналогів (проект – В. Максимов; будівництвом керував волинський єпархіальний архітектор В. Леонтович); побудована в стилі українського бароко, поширеному в Україні у XVII-XVIII ст. Її оригінальність полягає в тому, що вона триярусна: нижня церква святої Параскеви; другий ярус – церква святого Георгія Переможця; верхня – великомучеників Бориса і Гліба.

Поряд розміщена Михайлівська церква (XVIII ст.).

У червні 1912 року її перевезено на острів Журавлиху і складено в первісному вигляді. У центрі церкви є підземний хід (50 м.), що з'єднує Михайлівську і Георгієвську церкви, завершенням якого є саркофаг з останками черепів і кісток загиблих.

Крім церков, до складу заповідника входить двоповерхова споруда колишніх келій, де розміщено музей, в якому майже 5.000 речей, що належали учасникам битви.

У 1991 році на території заповідника відкрито пам'ятник козакам та селянам-повстанцям (скульптор – А. Куш).

На землі смт Берестечка упродовж ХІХ – початку ХХІ століть побувало чимало видатних особистостей.

Крім цього, на території області знаходиться ще 84 пам'ятки монументального мистецтва, найбільше з яких є у Дубенському, Корецькому та Здолбунівському (по 9 у кожному з районів), по 6 одиниць – у Березнівському і Рівненському [9; с. 3–4] районах області.

А загальна кількість культурних зразків основного фонду, що є предметом експонувань для Рівненської музейної мережі, становить 253.3 тис. одиниць (станом на 1.01.2009 р.) і помітна стала тенденція до її збільшення.

Приміром, у 2005 році їх загальна кількість нараховувала 238.9 тис. одиниць [11]. Цікава тенденція зберігається й щодо нових надходжень. Якщо у 2005 році їх було 1.868 одиниць, то за 2008 рік музейні колекції краю поповнилися вже на 5.190 зразків [11; с. 4], розширюючи можливості дослідження – для фахівців і ознайомлення – для відвідувачів.

У той же час, лише у 2004 році було відреставровано і введено до культурного обігу 274 одиниці музейних зразків, у 2005 році – 286, 2006 р. – 124, 2007 р. – 141, а на початок 2009 року – 151 пам'ятка. Лише, приміром, в Острозькому ДІКЗ протягом 2010 року наукові співробітники опрацювали і здали у фонди на постійне зберігання 478 предметів основного і 1.317 предметів науково-допоміжного фонду [21; с. 13]. І це при тому, що загальна кількість штатних наукових працівників у мережі поступово зменшується: 88 осіб – на початок 2005 року, 78 – на початок 2007 року і 82 – на початок 2009 року, як зменшується і обсяг фінансування, що виділяється з державного бюджету на утримання цих установ культури [11; с. 5].

Усе це, на нашу думку, повинно викликати особливе занепокоєння, оскільки матеріальна та нематеріальна спадщина, передаючись від покоління до покоління, дозволяє вирішити такі актуальні питання сьогодення, як культурна самоідентифікація і виховання поваги до культурного розмаїття – інакше кажучи – формування нової людини, духовно багатой і орієнтованої на культурний чинник.

Проте, на відміну від матеріальної культурної спадщини, нематеріальний її вектор передається усно і тісно пов'язаний із особистістю творця. У наш час йому все частіше загрожує уніфікація, що є засобом таких глобалізаційних процесів, як індустріалізація, міграція, туризм, військові конфлікти тощо. Утім, музей здатен відповісти на ці виклики сучасного світу, реалізуючи та інтерпретуючи певним чином цю нематеріальну культурну спадщину.

Транслюючи накопичений людством духовний досвід, музей визнає право кожної епохи на особисте бачення світу, діалог із сучасною культурою, виступаючи специфічним засобом адаптації людини в культурній сфері як місця духовного збагачення, що стимулює моральний і естетичний розвиток особистості. При цьому музей потребує (і формує) глядача, що розуміється на культурних пам'ятках і саме за цим чинником він протистоїть сучасній ситуації інфантильної залежності у ставленні до засобів інформаційного впливу. Музей уніфікує образ культури, візуалізує її певний норматив, конвенційний формат історії і сучасності, намагаючись стати системою повного візуального контролю. Музейне середовище сьогодні є тим особливим місцем осмислення візуальних образів культури, вивчення основ соціального функціонування візуальних знаків та їх впливу на суспільні процеси, «простором» бачення мистецтва.

Позитивними в цьому є й тенденції стосовно використання вітчизняної спадщини, тобто організації екскурсійної діяльності та іншої фахової роботи музейної мережі. Якщо у 2004 році таких екскурсій у закладах мережі проведено 5.084, то у 2008 році їх було організовано вже 6.635 [4; с. 5]. Лише працівниками Дубнівського національного історико-культурного заповідника у 2010 році проведено 2678 екскурсій [21; с. 12]. І за останній, 2010 рік, кількість проведених екскурсій зростала в середньому на 100 одиниць (у Дубнівському

*Фольклорно-етнографічне свято «Музейні гостини». 2010 р.
Фото В. Луца*

НКЗ – на 93, Острозькому ДКЗ – на 89) і т. д. [21; с. 14–15].

Наведені вище дані стосовно діяльності і можливостей цих установ в умовах суспільно-економічної кризи викликають особливу повагу.

У той же час перші роки незалежності (принаймні на підставі нашого контент-аналізу місцевої періодици) демонстрували дещо іншу картину: преса, як важливий чинник активізації культурного життя, зверталася до музейної проблематики епізодично, музеї не ставали предметом особливих зацікавлень широкої громадськості, виключаючи із цього контексту лише шкільну аудиторію, яка заповнює його зали постійно у порядку спеціально організованих шкільних екскурсій.

Влада також особливо не була зацікавлена у музейній справі, принаймні не існувало спеціальних скоординованих програм музейного будівництва. І це при тому, що інтерес до історичної проблематики напередодні та у перші роки незалежності був надмірним майже в усіх соціально-демографічних групах населення. Причина цьому, мабуть, лежала у повільних темпах перебудови власної діяльності співробітників згаданих установ культури із різними категоріями

населення, частково – фінансовими чинниками, що уповільнювали швидку зміну експозицій та й повільною реакцією самих співробітників закладів на проблеми, що цікавили населення. Утім, згодом, зрозумівши та опанувавши ситуацію (оновлення експозицій проводилося силами самих співробітників, які поступово здобували значний досвід, що робило кожен нову експозицію оригінальною і цікавою; поповнення співробітників закладів фахівцями із сучасною освітою), роль цих установ культури у суспільстві починає змінюватися на краще.

Музеї волинського краю (зокрема й Рівненщини) сьогодні, а надто – історико-культурні заповідники – це не лише центри постійного експонування матеріальних зразків із своїх фондів, але й ініціатори численних просвітницьких заходів (спільно з Національними історико-культурними комплексами «Замки Тернопілля», «Львівська картинна галерея» тощо), широкої виставкової діяльності місцевих відділень Національних творчих спілок та асоціацій, значної науково-дослідницької роботи, що підтверджується друком власних Наукових записок (у містах Рівному, Сарнах, Дубно, Млинові, Острозі, Дубровиці,

Відкриття Культурно-археологічного центру «Пересопниця»

Корці), багатопрофільних експонувань у регіоні та широкої організаційно-просвітницької роботи за допомогою проведення різноманітних фольклорно-етнографічних свят: «Музейні гостини» (м. Рівне), «Замкові гостини» (м. Острог), широкої співпраці з подібними установами західноукраїнських теренів (міст Львова, Луцька, Олеська, Бродів), а також Російської федерації; це і методична та консультативна допомога стосовно підготовки різноманітних наукових обґрунтувань у структурі пам'ятко-охоронної, реставраційної діяльності тощо.

Кадровий склад названих вище установ бере активну участь в археологічних експедиціях, часто стаючи їх ініціатором, або ж виступає в ролі експертів стосовно пам'ятко-охоронної роботи, в різноманітних пошукових заходах (листуваннях із представниками діаспори з приводу повернення архівів), а також Всеукраїнських музейних фестивалів (Дніпропетровськ, 2008 р.) та інших подібних заходах, де має змогу поповнити арсенал власних засобів впливу й широко апробувати напрацьовані методики. Крім цього, співробітники, приміром, РОКМ та Сарненського історико-етнографічного музею, як його відділення, залишаються й надалі своєрідним науковим резервом для київської і регіональної аспірантури (ними

захищено 7 кандидатських та 2 докторських дисертацій), активно займаються викладацькою діяльністю у ВНЗ, здійснюють публікації наукових монографій та статей, є постійними ведучими теле- та радіопрограм на місцевих каналах тощо.

При цьому виховний і культурно-мистецький аспект діяльності аналізованих установ залишається також достатньо високим, свідченням чого є наступні дані: якщо у 2004 році заклади музейної мережі Рівненщини відвідали 180,5 тис. осіб, з яких майже 60% – учні та студенти, то у 2008 році їх ефективність підвищилася: у музейних установах побувало 258,4 тис. осіб, тобто більше на 77,9 тис. відвідувачів, але при цьому відсоток молоді зменшився до 43,8% [21], що можна пояснити лише частковим зменшенням місцевого населення, особливо у райцентрах краю та розширенням доступу молоді до глобальних комп'ютерних мереж і зниженням виховної роботи у навчальних закладах області.

Найбільш помітними заходами цих установ 2009 року, крім вищеназваних, є свята: Української Першокниги (в селі Пересопниця), Книги (м. Дубно, м. Острог), «Дерманський світильник», фото-плєнер «Мальовнича Україна» (м. Дубно), підготовка матеріалів до відкриття меморіальних дошок відомих людей краю, а також

укладання реєстру майстрів народного декоративно-прикладного мистецтва м. Дубна, історико-краєзнавча конференція з нагоди 155-річчя від дня народження В.Г. Короленка (м. Рівне), науково-практична конференція, присвячена 190-річчю від дня народження Пантелеймона Куліша (м. Рівне) та 35-річчю від дня заснування Сарненського історико-етнографічного музею (м. Сарни) з друком відповідних наукових збірників, участь співробітників ДІКЗ в археологічних (селі Хрінники) та етнографічних експедиціях (сіл Грядки, Майдан), організація міжнародних науково-практичних конференцій «Чехи і Дубенщина» та «Історико-культурна спадщина Дубна: правові, історичні, мистецькі і музейні аспекти» [10; с. 4–6], створення власних сайт-сторінок ДІКЗ Дубна, Острога, Пляшевої тощо.

Окремо слід відзначити діяльність РОКМ, який за результатами творчого конкурсу (2008 р.) отримав диплом переможця у номінації «Оригінальний музейний проект» за передачу «День у музеї» на II Всеукраїнському фестивалі (на тему «Музеї в сучасному поліетнічному світі» та ін.). До того ж, приміром, у РОКМ щорічно створюється одна нова експозиційна зала.

Тож цілком природно, що з кожним роком зростає, відповідно, кількість публікацій у місцевій пресі, які тією чи іншою мірою торкаються питання ролі музеїв у суспільстві, дискусії щодо формування окремого художнього зібрання в місті, підтримки зазначених установ культури місцевою владою тощо, а також суто фахових питань, пов'язаних із ефективністю їх експозицій, якості і охорони музейного фонду, кваліфікації співробітників тощо. І така тенденція зберігається протягом достатньо тривалого періоду. Тобто музей на місцевому рівні залишається досить популярним закладом культури у населення і сьогодні.

Проведений нами аналіз публікацій місцевої періодики за останні 19 років засвідчив, що ця проблематика лише у найбільш популярних (і, відповідно, з найбільшим накладом та впливом на населення) часописах, якими є «Вісті Рівненщини», «Волинь», «Провінційна Ого», «Рівне вечірне», «Високий замок плюс Рівненщина», «Рівне» тощо та низки районних ЗМІ («Клеванський тракт», «Новини Рокитнівщини», «Сарненські новини», «Радивилів-Post», «Замкова гора» та ін., з яких взято лише вибірковий матеріал для співставлення) акцентувалася понад 300 разів. Причому, якщо, приміром, у 1994 (упродовж

перших трьох років на сторінках місцевої преси жодного разу не з'являвся матеріал стосовно зазначених вище установ культури – авт.) було вміщено лише 6 повідомлень на «музейні теми», то вже у 1996 році таких повідомлень нараховувалося 42; в 2002 році – 52, у 2006 – понад 100, у 2007 р. – 79, а за перший квартал 2009 року – 23 [17] і подібна тенденція зберігається й надалі. І це лише в періодичній пресі. А ще ж друкується у краї й різноманітна дайджест-інформація, аналітичні звіти керівних структур сфери культури і туризму, Наукові записки РОКМ та краєзнавчих музеїв м. Сарн, Корця, Острога, Дубна тощо, університетські наукові записки РДГУ, НУВГіП, НаУ «Острозька Академія», літературні часописи Рівненщини («Проріст» та «Азалія») тощо, де також вміщено подібні повідомлення із достатньо глибоким аналізом їх діяльності у спеціальних культурно-мистецьких розділах.

Місцеве телебачення також постійно тримає у полі зору діяльність музейних установ Рівненщини, спонукаючи останні дбати про свою професійну «форму».

З іншого боку, і сама преса стимулює організаційно-творчу діяльність цих установ, час від часу публікуючи інтерв'ю зі співробітниками, їх керівниками стосовно результатів проведених експонувань, тематичного розмаїття фондів, нових надходжень, проблем існування, оперативно відгукуючись на кожну помітну їх (співробітників) публікацію у науковій площині. Сподіваємося, що саме засоби масової інформації допоможуть нашим музейним установам, принаймні хоча б Національним історико-культурним заповідникам, стати ще більш важливими осередками духовності, як це зробили за допомогою тих же ЗМІ у сусідній Польщі з пам'ятками дерев'яної архітектури.

У контексті змістовної частини повідомлень найбільше зацікавлень, за матеріалами нашого контент-аналізу, на початку XXI століття викликає інформація про події мистецької сфери, зокрема виставки («Втрачені церкви», «Біблія в світовій культурній спадщині», «Предмети запорізької старовини» та Петриківський розпис, «Народний одяг мешканців Рівненщини», «Музейний арсенал», «Архітектурні зразки краю – Палац Любомирських у м. Рівному» та ін.), експозиції волинських ікон, творів лауреата Шевченківської премії Марії Приймаченко, обмінні виставкові заходи з Дніпропетровським державним історичним (серія художніх картин «Козак Мамай» із зібрань

Д. Яворницького), Івано-Франківським, Сумським обласними державними краєзнавчими музеями, «Музей однієї картини», експонування художніх робіт дітей-інвалідів краю, де зустрічаються часто унікальні твори, а також експонування мистецьких робіт як відомих місцевих майстрів (виставка робіт членів Асоціації карикатуристів України), так і представників різних художніх шкіл, течій та епох, поданих у комп'ютерному чи будь-якому іншому форматі (2002–2010 рр.).

Певний культурний резонанс мав й спільний музейний проект («Вічна книга: шлях крізь віки»), проведений співробітниками Рівненського, Луцького та Острозького краєзнавчих музеїв (2003 р.), як і факт створення постійно-діючої виставки в РОКМ про наш край в епоху Середньовіччя.

Предметом уваги глядачів були також ретроспективні фотовиставки від часів II Світової війни й до сьогодні, нові музейні структури в області («Дерев'яної хати», «Етнографічної спадщини села» – в Гоцанському районі, «Костюму» – в міських загальноосвітніх школах та ін.), виставка Подільської та Волинської ікони в РОКМ, оригінальні витвори народних майстрів декоративно-прикладного мистецтва краю, експонувань зразків Корецької й Барановської порцеляни XVIII – початку XIX століть та низки інших художніх презентацій в області (2004 р.).

Виставки церковного шитва з колекцій РОКМ та приватних збірок високих духовних осіб краю, відгуки на збірки «Волинська ікона: дослідження та реставрація», що друкуються спільно з музеєм Волинської ікони (Луцьк), репортажі з науково-практичної конференції Сарненського історико-етнографічного музею «Західне Полісся: історія і культура», численних презентацій художніх творів знаних місцевих майстрів, окремі «творчі портрети» співробітників установ, етнографічні експедиції, проведені працівниками окремих музеїв та чи не найчисленніші відгуки на вже традиційне свято «Музейні гостини в Рівному» (чи подібні заходи в Острозі), експонування до ювілеїв відомих діячів краю тощо стали предметом особливого зацікавлення у 2005 році [17]. Та й про музей, як сучасний центр культури, в широкому його контексті, йдеться фактично в матеріалах усіх наукових збірників гуманітарного профілю, що виходять на Рівненщині.

2006 рік став ювілейним у справі відзначення річниць відомих постатей, причетних до колишньої Рівненської гімназії (тепер – приміщення

РОКМ) – П. Куліш, М. Костомаров, В. Короленко, І. Огієнко, Ф. Пекарський, Я. Гофман та ін., яким присвятили свої розвідки автори місцевих ЗМІ, так само, як і 120-річчя від дня народження Г. Косміаді відзначила громадськість міста, викликавши низку тематичних публікацій, зокрема (й згодом, у 2009 р.) збірку матеріалів «Георгій Косміаді: життя і творчість у документах» [15] та монографію про еволюцію художнього мислення митця.

До найбільш помітних розвідок 2011 року слід віднести аналітичні огляди про виставку видань Кобзаря, експоновану в РОКМ, підготовка та відкриття музею У. Самчука у Рівному, створення музею побуту і фольклору села Голишів (Рівненський р-н), тематична фотовиставка «Чорнобиль, якого ми не знаємо», підготовлену РОКМ, акція-виставка «Мій біль – Чорнобиль» (художника О. Лаворика у Сарненському історико-етнографічному музеї), персональні виставки (картин, вишитих гладдю Заслуженого діяча культури Польщі Ганни Бабич та її дочки Леокадії, родом із Дубенщини), вишиванок у Млинівському краєзнавчому музеї, солом'яних мініатюр В. Галкіної (у Сарненському), декоративно-ужиткового мистецтва (у Володимирецькому), ікон доктора теології Д. Блажейовського та групи учнів Сарненського економіко-правового ліцею (у Березнівському), експонованих по краєзнавчих осередках області; українського костюму XVIII – початку XX століття в краєзнавчому музеї смт Млинова, численних презентацій нових книжкових видань, а також обговорення обласної комплексної програми «Музей і діти»: шляхи розробки і реалізації, участі у наукових конференціях, що проводяться в місті, провідних вітчизняних науковців та їх культурний ефект тощо [17].

У наступні роки предметом зацікавлень ЗМІ в контексті окресленого нами кола питань, крім вищезазначених, стали аналіз наукових збірок, друкованих у цих установах, широкий історико-культурний екскурс, пов'язаний із ювілеями музеїв, акцентуванням уваги на витоках своїх населених пунктів, на території яких вони розташовані, огляд музейної мережі Рівненщини й нові форми її діяльності серед населення, пропагування практичного досвіду подібних установ Польщі та інших європейських країн, форми роботи яких вивчали співробітники, огляд і можливості реалізації різноманітних культурних проектів («Палац Любомирських», Художній музей у Рівному, меморіальний музей місцевого театрального худож-

ника Г. П. Косміаді, «Пересопниця як культурний феномен» та ін.), а надто – мистецька практика музейної мережі загалом («Образ м. Рівного у творчості художників», «м. Рівне в ліногравюрах Є. Чорного», «Портретне мистецтво XIX століття у фондах РОКМ», «Колекція періодики в РОКМ», «Художнє життя краю»: за матеріалами фондів РОКМ, «Корецький фарфор», «Волинська ікона XIII – XVIII ст.» та ін.), поява нових осередків (Археологічний музей у м. Дубні, Освітнянський – у Рівному, приватні історико-краєзнавчі – у Дубровиці та Радивилівському районі, музей Г. Дем'янчука – у с. Карпилівці (Рівненський р-н), музей Л. Поліщук із Володимирця, проблеми становлення Інституту дослідів Волині як наукової структури РОКМ) тощо.

Не спадає інтерес й до різноманітних ретроспективних експозицій («Радянські нагороди у фондів збірок РОКМ», «Грошові знаки України», «Поліські вишиванки», персональні мистецькі виставки членів Національної спілки художників України, окремих аматорів тощо) [21], як і проведення Круглих столів («Іван Мазепа та його доба», «Сучасна Рівненщина»), що стимулює інтерес до культурно-мистецької спадщини Волині загалом.

Достатньо актуальною є й експонована візуальна інформація про стан єврейської та інших культур національних меншин (див.: «Надслучанський вісник», 2009. – № 30). Подібні експонування здійснено і в РОКМ: «Поляки Рівного», «Євреї Рівного», «Польська література з фондів обласного краєзнавчого музею», присвячена 15-річчю створення Товариства польської культури ім. В.-С. Реймонта, на якій демонструвалося майже 100 книг XVIII-XIX ст., серед яких і зразки з бібліотеки колишніх правителів міста Рівне князів Любомирських.

Завдячуючи пошуковій роботі наукових співробітників музею, його фонди поповнилися новими матеріалами на тему «Національні меншини Рівненщини: історія та сучасність».

Від другої половини 2009 року все активніше РОКМ бере участь у презентаціях нових друкованих видань (книг місцевих авторів – В. Войтовича, Т. Пономарьової, А. Обарчук, В. Ковальчука, Г. Істоміної, передруку одного з томів (т. 2) книги М. Теодоровича «Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии» та ін.), підготовці відповідних довідок місцевій державній службі, розробці тематичних сценаріїв

для відеофільмів серії «Національно-культурна спадщина України», що знаходить підтримку в органах державної (центральної) влади, широкій популяризації особистих фондів на місцевому телебаченні, розширює й власні наукові дослідження тощо, свідченням чого є постійні тематичні виставки «Старе Рівне» – «Палац Любомирських у м. Рівному», «Волинська ікона», «Народний одяг мешканців Рівненщини», «Берестецька битва 1651 року», «Золоте сузір'я – 2009», «Волинська ікона XIII – XVIII ст.», «В. Г. Короленко і м. Рівне», а також – останнім часом – фотовиставка «Край, наш рідний край...» (фото-твори О. Харвата та М. Годуна) до 70-річчя створення Рівненської області (грудень, 2009 р.) та ін., у результаті проведення якої з'явилося два достатньо оригінальних художніх альбоми [18].

До знакових подій у культурно-мистецькому житті міста слід віднести й досить потужну експозицію «Книжковий всесвіт: із фондової колекції музею XVI – першої половини XVII ст.» (вересень-грудень, 2010 р.), де вперше презентовано збірку раритетних видань – книги видавничих домів Мануціїв (Венеція) і Ельзевірів (Нідерланди). Ця колекція (майже 500 книг), на думку співробітників музею, є найбільшою приватною збіркою тогочасної Волині. В її основі – зібрання з приватних бібліотек волинських князів Любомирських, Валевських, Стецьких, Карвіцьких, що комплектувалися відповідно до вимог доби Просвітництва. Крім цього, на виставці представлено й видання німецькою, польською, російською мовами, друковані у XVIII – першій половині XIX століття у Берліні, Варшаві, Кракові, Москві, Санкт-Петербурзі.

Окремо слід згадати й багаторічні виставкові експонування з колекції Ялтинського та Петербурзького музеїв воскових фігур, Третьяковської й Львівської картинних галерей, що традиційно викликають широкі відгуки і в періодиці, і в мистецькому середовищі краю, а також обмінні виставки РОКМ із музеями Поділля.

Не втрачають актуальності й численні тематичні експонування в мережі краю, зокрема «Народний одяг жителів Рівненщини», «Край мовою документів», експозиції з приватної колекції (макети церков України) майстра М. Козачевського (м. Біла Церква) «Соборна Україна» та інші, що відбуваються щорічно з нагоди важливих суспільно-політичних дат.

Так, лише історико-культурним заповідником м. Дубна (15 наукових працівників із 51 штатних)

у 2010 році (попри власне суто фахову діяльність – проведення культурно-хронологічних ідентифікацій, збирання матеріалів різних культурних епох у краї, проведення реставраційних робіт, аналіз картографічних джерел, етнографічні експедиції та ін.) організовано 46 культурно-мистецьких заходів, 2 науково-практичні конференції, створено 14 виставок, проведено 2678 екскурсій тощо. Крім цього, на основі фотодокументів Заповідника та за участю співробітників цієї установи відзнятий науково-документальний фільм «Шляхами Тараса Бульби», який демонструвався під час проведення Міжнародної наукової конференції «Микола Гоголь і світ у XXI столітті», в НБУ ім.В. Вернадського у м. Києві. Ця кінострічка під час Міжнародного фестивалю «Кінокімерія» у м. Херсоні здобула I місце і була відібрана для подальшого показу на Міжнародний кінофестиваль у Швейцарію.

Подібна тенденція зберігається і в іншій установі. 13 наукових (із 57 загалом) співробітників Державного історико-культурного заповідника м. Острога провели 952 оглядових і тематичних екскурсій, підготували 23 стаціонарні й пересувні виставки (до 100-річчя створення братства ім. князів Острозьких, експонування за збірками історичних, географічних і військових карт, «Рушники і сорочки XIX–XX століття» та ін.) [21; с. 15]. Чимало добрих справ роблять й співробітники інших районних музейних зібрань.

Та й преса, як уже неодноразово відзначалося навіть у наших публікаціях [20], також значною мірою спеціалізувалася на висвітленні культурно-мистецької проблематики, стимулюючи інтерес і у населення, і у фахівців.

Ще однією помітною подією у підтримці автентичної культури сучасного українського села, стало започатковане у квітні 2010 року

РОКМ проведення виставок-фестивалів «Мистецтво одного села» з широкою репрезентацією різноманітних форм художньої діяльності його мешканців – переважно в ділянці фольклору, художніх промислів та ремесел, місцевого костюму, засобів художнього виробництва тощо. І такі заходи стануть, як зазначають керівники державних структур, – традиційними, охоплюючи поступово усі райони Рівненщини. Початок цьому вже поклали художні колективи, окремі виконавці та клубні працівники Сарненського району області. А проведення міського і обласного конкурсу екскурсіводів, як і вже традиційного обласного фольклорно-етнографічного свята «Музейні гостини» (м. Рівне) чи «Замкові гостини» (м. Острого) – поступово ставить ці заклади культури в розряд ефективних установ виховного впливу в області. Та й 514.4 тис. грн. надання платних послуг лише, приміром, у 2010 році (при часто символічній ціні на ці послуги загалом) є цілком високим показником потрібності і ефективності музейної мережі в краї [21; с. 13].

Таким чином, музейна мережа Рівненщини й надалі залишається привабливим середовищем не лише для проведення змістовно наповненого вільного часу населення, але й осередком пам'ятко-охоронної, науково-дослідної, культурно-освітньої діяльності, збереження історичної пам'яті та підвищення духовності широкого загалу. Адже у сучасному світі на перший план у музейній політиці виходить виховання поведінки у мультикультуральному середовищі. І при належній її організаційно-фінансовій підтримці вона здатна принести значну фінансову допомогу населенню краю, вивести Рівненщину до числа найвідоміших центрів концентрації слов'янської матеріальної й духовної культури.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Пам'яткознавство: правова охорона культурних надбань. Зб. док. / упоряд. Л. В. Прибега (кер. проекту та ін.). – К.: Ін-т Культурології Академії мистецтв України, 2009. – 416 с.; див., також зб.: «Реалізація державної політики у галузі культури»: аналітичний звіт Міністерства культури і туризму за 2009 рік. – К.: НАКККіМ, 2010. – С. 44–48.
2. Див.: Аналіз діяльності державних музейних установ (статистичний звіт) // Поточний архів управління культури та туризму Рівненської обласної державної адміністрації за 2008 рік.
3. Там само.
4. Статистичний аналіз діяльності у сфері охорони історико-культурної спадщини // Поточний архів управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації за 2008 рік. – Рівне, 2009.
5. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні / В. Ф. Кифяк. – Чернівці: Книга ХХІ, 2003. – 300 с., з іл.
6. Белофастова Т. Ю. Public Relations як інструмент музейної практики / Т. Ю. Белофастова // Українська культура в добу глобалізаційних трансформацій: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф., 10–12 груд. 2009 р.) / М-во освіти і науки України, Рівненський держ. гуманітарний ун-т // Актуальні питання культурології: альманах наукового товариства «Афіна». Вип. 8, у 2-х тт., т. 1. – Рівне: РДГУ, 2009. – С. 125–130.
7. Виткалов В. Г. Культурно-мистецький потенціал Рівненщини / В. Г. Виткалов // Вища педагогічна освіта і наука в Україні: історія, сьогодення та перспективи розвитку. В 27 т., т. Рівненська область. – К.: Знання України, 2010. – С. 105–143.
8. Звіт про роботу Державного історико-культурного заповідника (ДІКЗ) м. Острога за 2008 рік // Поточний архів Острозького ІКЗ. – 13 с.
9. Більш детально, див.: Експрес-випуск (статистичний звіт) «Про діяльність музеїв Рівненщини» // www. Oblast. Rivne. Com (від 6. 04. 2009. – № 06–2 – 09/209).
10. Там само.
11. Там само.
12. Звіт про роботу Державного історико-культурного заповідника м. Дубна за 2008 рік // Поточний архів ДІКЗ. – Дубно, 2009. – 9 с.
13. Див.: Новини краєзнавчої літератури. Поточний бібліографічний покажчик за 1991–2009 роки. – Рівне: ОНБ, 1991–2009.
14. Там само (2005 р.).
15. Георгій Петрович Косміаді: життя і творчість у документах / Зб. документів. У 2-х т., т. 1., укл. Н. Г. Косміаді, Л. К. Костюк, Н. О. Тарасевич. – Рівне: ППДМ, 2009. – 320 с.; т. 2. – 331 с.
16. Новини краєзнавчої літератури. – Рівне: РОНБ, 2006.
17. Новини краєзнавчої літератури. ... (2007 – III квартал 2009 рр.). – Рівне: РОНБ, 2010.
18. Харват О. Рівне. На межі тисячоліть [Образотворче видання]: [фотоальбом] / О. Харват. – Рівне: О. Харват, 2008. – 136 с.; Харват О. Я люблю своє місто [Образотворче видання]: [фотоальбом] / О. Харват. – Рівне: О. Харват, 2008. – 142 с.
19. «Реалізація державної політики у галузі культури»: аналітичний звіт Міністерства культури і туризму за 2009 рік. – К.: НАКККіМ, 2010. – 223 с.
20. Виткалов С. В. Культурно-мистецька панорама Рівненщини періоду незалежності: за матеріалами періодичної преси / Виткалов С. В., Виткалов В. Г. // Аркадія: Культурологічний та мистецтвознавчий журнал. – Одеса: національний політех. ун-т, 2009. – № 2. – С. 27–33; Вони ж: Регіональна культурна практика в умовах сьогодення: проблеми становлення і тенденції // Динаміка культурних процесів в Україні. – К.: Національна Академія мистецтв України, 2010. – С. 27–30 та ін.
21. Інформаційні матеріали про діяльність обласних установ культури і мистецтва, управління та відділів культури і туризму рійдержадміністрацій, виконкомів рад міст обласного значення Рівненської області у

- 2009 році // Поточний архів управління культури Рівненської обласної державної адміністрації за 2009 рік. – Рівне, 2010.
22. Акулич Е. М. Музей как социокультурное явление / Е. М. Акулич // Социологические исследования. – 2004. – № 10. – С. 89–92.
23. Белофастова Т. Сучасний музей в культурній практиці України / Т. Белофастова // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наук. зап. Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 16. – Т. 2. – Рівне: РДГУ, 2010. – С. 129–134.
24. Реалізація державної політики у галузі культури: аналітичний звіт Міністерства культури і туризму України за 2009 рік. – К.: НАКККіМ, 2010. – 223 с.
25. Мушировський В. Раритети музею / Володимир Макарович Мушировський // Наукові записки Рівненського обласного краєзнавчого музею. Вип. 2. – Рівне: Волинські обереги, 2005.
26. Свешніков І. К. Битва під Берестечком / Ігор Кирилович Свешніков. – Львів: Слово, 1993. – 304 с.
27. Виткалов В. Г. Українська культура: сторінки історії ХХ століття: монографія / Володимир Виткалов. – Рівне: Вертекс, 2005. – 640 с.
28. Пономарьова Т. О. Колекція періодики Рівненського обласного краєзнавчого музею: спроба систематизації / Т. О. Пономарьова, В. Г. Виткалов. – Рівне: Волинські обереги, 1999. – 46 с.
29. Прищепа Б. А. Літописний Дорогобуж в період Київської Русі. До історії населення Західної Волині в Х–ХІІІ століттях / Б. А. Прищепа, Ю. М. Нікольченко. – Рівне, 1996. – 247 с.; Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини: колективна монографія. – Рівне: ППДМ, 2010. – 234 с. та ін.
30. Національний пантеон «Козацькі могили»: Історико-краєзнавчий нарис / В. Рожко, В. Пришляк, П. Лотоцький та ін. – Луцьк: Медіа, 2003. – 544 с.

3.8. ОХОРОНА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ В ПРОГРАМАХ ДІЯЛЬНОСТІ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ

У міру просування людської цивілізації в сучасному прсторі, все більше вивільняється вільного часу для самовдосконалення людини; тож сфера туристичної індустрії об'єктивно буде розширюватися, як буде зростати й зацікавлення людини культурно-мистецькою спадщиною, посилюватися її інтерес до міжкультурних контактів. А отже, актуалізується питання охорони культурної спадщини, яка в сучасних умовах все більше виступатиме об'єднуючим чинником народів та значним фінансовим джерелом існування держави.

Одним із першочергових завдань в Україні у цій сфері є створення сучасної законодавчої бази, її розвиток та гармонізація у відповідності до вимог європейського законодавства.

Нині в республіці діє понад 100 нормативних актів, що формують відповідне правове поле охорони пам'яток історії та культури [6].

Серед здобутків у цій сфері останнім часом – прийняття Постанови Кабінету Міністрів України

«Про занесення об'єктів культурної спадщини національного значення до Державного реєстру нерухомих пам'яток України» (2010 р.).

Низкою наказів Міністерства культури та туризму України (№ 689/0/16–08) визначено перелік пам'ятників доби тоталітаризму, які з огляду на невідповідність зазначеним критеріям не можуть заноситися до Державного реєстру нерухомих пам'яток і, відповідно, не є пам'ятками культури. Цей перелік опубліковано в газеті «Культура і життя».

Цінні об'єкти культурної спадщини мають сьогодні майже 1.500 міст і селищ та понад 8 тисяч сіл України. На державному обліку перебуває понад 130 тис. пам'яток, з яких 44% – пам'ятки археології, понад 39% – історії, майже 13% – архітектури і містобудування, понад 4% – монументального мистецтва. До Списку історичних населених місць України включено 401 населений пункт [1; с. 49].

Прийнята, однак через брак коштів фінансувалася (найкраще – майже на третину у 2005 р.) «Комплексна програма паспортизації об'єктів культурної спадщини на 2003–2010 рр.». В інші роки фінансування здійснювалося з позабюджетних джерел.

Справа охорони культурної спадщини в усьому її розмаїтті є предметом уваги органів державної влади, зокрема й Рівненської обласної державної адміністрації, обласної Ради та Управління культури як структурного підрозділу ОДА.

На Рівненщині сьогодні діють декілька обласних цільових Програм [2]:

– Програма розвитку культури Рівненщини на 2008–2012 роки (розпорядження Голови облдержадміністрації від 28 грудня 2007 року № 637, рішення обласної ради від 29 лютого 2008 року № 688). Згідно цієї програми реалізовано заходи по модернізації й технічному переоснащенню установ культури і мистецтва, забезпеченню ефективності використання бюджетних коштів, інформатизації культурно-мистецької сфери, поліпшення рівня зайнятості працівників галузі, здійснення творчої діяльності, збереження пам'яток історико – культурної спадщини.

У ході її виконання спільно з райдержадміністраціями та виконкомами рад міст обласного підпорядкування, творчими спілками, громадськими організаціями проведено 57 культурно-мистецьких заходів обласного, всеукраїнського і міжнародного значення. З обласного бюджету для їх проведення було виділено 548,4 тис. грн.

Наймасштабнішими із них були щорічні: Міжнародний фестиваль дитячого фольклору «Котилася торба...», Міжнародний молодіжний фестиваль традиційної народної культури «Древлянські джерела» та Перший регіональний відкритий Етно-Тур-Фест «Бурштиновий шлях» у рамках проекту «Поліський трамвай». До речі, цей Фестиваль проходить упродовж 16 років (2010–2025 роки) за кількістю зупинок на маршруті «Поліський трамвай».

До участі у фестивалі запрошуються аматорські фольклорні, етнографічні, обрядові колективи, сімейні ансамблі, солісти, творчі колективи іншого спрямування, народні умільці, власники агросадиб Рівненської області та України.

Розроблено положення й розпочато присудження обласної премії у галузі охорони культурної спадщини ім. І. К. Свешнікова.

Крім цього, проведено ремонтно-реставраційні роботи на об'єктах історико-культурних заповідників міст Дубно й Острога та обласних мистецьких установах за кошти обласного бюджету і кошти, отримані від господарської діяльності установ. В Історико-культурному заповіднику м. Дубно проведено поточний ремонт Палаців Любомирських та Острозьких, Надбрамного корпусу та оборонного мура замку.

В історико-культурному заповіднику м. Острога проведено поточний ремонт у музеї Книги та друкарства, приміщення фондів та замку.

Виготовлено робочий проект на поточний ремонт фасаду зали Органної та камерної музики обласної філармонії, проведено поточний ремонт даху її адмінприміщення. Влаштоване центральне опалення машинного залу Академічного музично-драматичного театру. Здійснено ремонт приміщень обласного красзнавчого музею, зокрема покрівлі головного корпусу музею.

Призначено і виплачено 6 грантів Голови облдержадміністрації та Голови обласної ради для втілення молодіжних проектів на суму 14,8 тис. грн.

Із червня 2010 року щомісяця виплачуються 13 стипендій Голови облдержадміністрації та Голови обласної ради по 200 грн. кожна. Здійснено відчутні заходи стосовно розвитку бібліотек, музеїв тощо. До обласних бібліотек щороку надходить майже 16 тисяч друкованих видань, здійснюється передплата 2005 назв періодичних видань.

Бібліотека підтримує та наповнює інформацією 6 Інтернет-продуктів: сайт бібліотеки; регіональний портал «Рівненщина»; «Історична Волинь»; «Освітній навігатор»; бібліотека книг, виданих на Рівненщині; перший Молодіжний форум.

На дані потреби з обласного бюджету щороку виділяється майже 300,0 тис. грн., що становить майже 40% від передбаченого програмою.

У рамках програми «Бібліоміст» (за підтримки міжнародних організацій) створено обласний навчальний центр у Рівненській державній обласній бібліотеці, відкрито Інтернет – центри у Млинівській і Сарненській районних бібліотеках, Такі Інтернет-центри у 2011 році створено ще у 13 районах області, що стали переможцями даного проекту.

Для популяризації культурного потенціалу Рівненщини виготовлено фотоальбоми «Рівненщина запрошує» і «Рівненський край», придбано

книгу і комплект компакт-дисків «Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся».

– Програма розвитку книговидавничої справи та сприяння збільшенню випуску книжкової продукції місцевих авторів у м. Рівному на 2006–2010 роки, затвердженої рішенням міської ради від 30.12.2006 р. № 1921 та Програма підтримки національного книгодання, популяризації української книги та сприяння книгорозповсюдженню в Рівненській області на 2009–2013 роки, затвердженої рішенням обласної ради від 29.05.2009 р. № 1232 та подібної програми, продубльованої міською радою м. Рівне «Програма підтримки книгодання місцевих авторів та популяризації української книги у м. Рівному» від 28.12.2010. № 47 – виконанням яких й забезпечено друк різноманітної навчальної літератури, матеріалів науково-практичних конференцій, художніх творів місцевих митців.

– Програма підтримки та розвитку культури села Рівненської області на період до 2015 року (розпорядження Голови ОДА від 24 січня 2009 р. № 16), сесії Рівненської облради 27.03.2009 р. за № 1145).

На виконання Програми обласними мистецькими установами лише у 2010 році для жителів сіл проведено показ 132 вистав і концертних програм, які переглянуло 14,9 тис. глядачів. Проведено фестиваль «Повстанської пісні» у м. Костополі, літературно-мистецьке свято «Дерманський світильник», літературне свято «Городецький автограф», мистецьку акцію «Мистецтво одного села» (села Балашівка Березнівського району) – у березні і листопаді – села Каноничі Володимирецького району та ін.

– Звід пам'яток історії та культури Рівненської області на 2008–2018 роки (розпорядження Голови ОДА від 18.02.2008 № 61 «Про додаткові заходи з підготовки і випуску багатотомного енциклопедичного видання «Звіт пам'яток історії та культури Рівненської області»). Реалізація заходів з підготовки обласного тому Зводу пам'яток історії та культури здійснюється в межах видатків обласного бюджету на галузь «Культура і туризм».

Авторським колективом у 2010 році підготовлено майже 100 статей із проблем наявності й збереження пам'яток культурної спадщини Корецького району.

Упорядковано картотеку ілюстративного матеріалу.

*Всеукраїнський фестиваль гумору
«Лауреат Нобельської премії»*

Зрозуміло, що низка подібних обласних програм вже виконана, утім доречно згадати їх та окремі здобутки під час їх реалізації, оскільки їх виконання принесло населенню достатній культурний ефект та імідж нашої області:

– Програма підтримки творчих спілок Рівненської області на 2007–2016 роки (розпорядження Голови ОДА від 06.08.2007 за № 369 та рішення облради від 17.08.2007 № 394).

Метою програми є сприяння розвитку професійної мистецької і літературно-художньої творчості, підтримки творчих спілок.

На її виконання, серед іншого, проведено Всеукраїнський фестиваль гумору «Лауреат Нобельської премії» (с. Нобель Зарічненського району), обласне літературно-мистецьке свято «Дерманський світильник» (в рамках проведення якого вручається щорічна обласна премія в галузі літератури ім. Світочів) та низку інших літературних заходів; зокрема запроваджено щорічні: обласний літературний конкурс дитячої творчості «Перло многоцінне...»; міжнародний живописний пленер «Історичні та природні перлини Рівненщини»; міжнародний фотосалон «Фотовернісаж на Покрову», Літературні читання «Городецький автограф» у селі Городець Володимирецького району (в рамках якого відбулося оновлення експозиції літературного музею ЗОШ с. Городець та проведено зустрічі з письменниками Києва, Львова, Рівненщини) та ін.

У програмі передбачено й низку заходів обласного рівня, зокрема: обласні фестивалі бандуристів ім. А. Грицяя (у рамках якого проведено конкурсні змагання, майстер-класи, зустрічі з

відомими солістами-бандуристами), молодіжний мистецький фестиваль «Нові імена» (за період 2008–2010 рр. взяло участь понад 150 кращих виконавців-учнів початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів), випуск творів пісенно-поетичної спадщини членів обласної асоціації Національної Всеукраїнської музичної спілки та видання фотоальбому «Народний одяг мешканців Рівненщини».

У Програмі передбачено й обласні конкурси «Краща книга Рівненщини», проведення обласних виставок та пленерів членів Національних творчих спілок; фестивалі дитячих лялькових колективів «Березневі сходинки»; цикли заходів «Книжкова весна», що передбачає зустрічі з представниками творчих спілок, презентації нових видань, приїзд на Рівненщину значної кількості художніх колективів, окремих митців тощо, тобто розширення творчих контактів жителів краю.

В області організовано цикл заходів «Письменницький маршрут», що передбачає презентацію авторських видань, авторгаф-сесії рівненських письменників у районних центрах, містах і селах області.

Важливим кроком у цьому напрямі є й сприяння органів державної влади популяризації досягнень української культури та мистецтва, художніх здобутків членів творчих спілок, свідченням чого є й видання науково-допоміжних покажчиків із серії «Славетні земляки».

У 2007 році проведено міжнародне фото бієнале та Асамблею Лауреатів Національної премії ім. Т. Г. Шевченка.

Виплачені обласні премії: літературна премія ім. Світочів та в галузі музичного мистецтва – ім. Германа Жуковського та премію в галузі театрального мистецтва. Загалом програму профінансовано на 37% (із запланованих 1.216 млн. грн.).

Однак її культурний ефект надзвичайно високий, адже чимало заходів і не передбачає відповідного фінансування, утім приносить значну користь.

– Регіональна Програма розвитку туризму до 2010 року (схвалена розпорядженням Голови обласної держадміністрації від 15.11.2002 № 662 «Про регіональну програму розвитку туризму до 2010 року» із низкою змін у 2008–2009 рр.).

Мета програми полягає у створенні більш сприятливих умов для розвитку сфери, охорони культурної спадщини, забезпечення належного рівня збереження та використання об'єктів куль-

турної спадщини у культурному житті населення Рівненщини.

У рамках її виконання лише за 2010 рік організовані та проведені виїзні навчальні тури, тренінги, семінари для голів сільських та селищних рад, власників агро садиб, «прес-тури Рівненщиною» для представників всеукраїнських засобів масової інформації, акції «Відпочивайте на Рівненщині», регіональна туристична виставка «Туризм. Відпочинок» тощо.

Рівненська область була представлена на 16 міжнародних, всеукраїнських та регіональних виставках. Видруковані інформаційні буклети, карти, путівники, банери, фотоальбоми, фільм, листівки.

Видані 63 кредити власникам агро садиб.

У цілому програма профінансована на 52% (передбачено 2.980 тис. грн., профінансовано 1.537 тис. грн.). У 2007–2008 роках програма фінансувалась на 100%, у 2009 році – 41%, 2010 р. – 17% від загальної потреби. Враховуючи важливість подібних заходів для області, у травні 2011 року була затверджена Програма розвитку туризму Рівненської області на період 2011–2015 роки, схвалена відповідним розпорядженням Голови облдержадміністрації.

– Програма реформування та покращення кінообслуговування населення Рівненської області на 2006–2010 роки (розпорядження Голови обласної держадміністрації від 11.01.2006 року № 15, рішення обласної ради від 15.02.2006 за № 747).

Програма була розроблена з метою удосконалення кінообслуговування населення області. Утім, у жодному році видатки з обласного бюджету на реалізацію завдань програми не передбачались.

Видатки на фінансування заходів Програми у 2010 році також не затверджені. (рішення облради від 14.05.2010 № 1601 «Про обласний бюджет на 2010 рік»).

З ініціативи обласної ради ОКП «Рівневідео-кіно», що здійснювало функції управління галузю кіно, у 2008 році припинило свою діяльність; усі працівники звільнені, робочі кімнати опломбовані, частина приміщень здається обласною радою в оренду приватним структурам.

У зв'язку з тим, що обласною радою не визначено правонаступника цієї установи, повноваження з управління, методичного забезпечення галузі кіно впродовж 2008–5 міс. 2010 років не здійснювалось.

На даний час обласною радою документи ОКП «Рівневідеокіно» управління культури і туризму не передані.

– Програма збереження та використання об'єктів культурної спадщини в Рівненській області на 2004–2010 роки (схвалена розпорядженням Голови обласної держадміністрації від 10 червня 2004 року № 280, затверджена рішенням обласної ради від 20 серпня 2004 року за № 392.

Дана обласна програма не передбачала спеціальне фінансове забезпечення.

В області функціонує 12 музейних закладів, де зберігається понад 250 тис. одиниць державного музейного фонду України. Діє три заповідники: історико-культурні заповідники міст Дубно, Острога, Національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви» у с. Пляшева Радивилівського району.

До складу заповідників входять комплекси (ансамблі) пам'яток, що мають особливу культурну цінність.

На державному обліку перебуває 3280 пам'яток історії та культури (з них: 1088 – археології, в тому числі національного значення – 20, 1761 – історії, 84 – монументального мистецтва), 335 пам'яток архітектури та містобудування (з них: 96 національного значення, 239 місцевого значення, 11 – садово-паркового мистецтва, 1 – ландшафтна пам'ятка).

У 2010 році проводилась робота з інвентаризації та моніторингу технічного стану об'єктів культурної спадщини. Протягом року обстежено Млинівський й частково Острозький райони та м. Дубно; загалом обстежено 112 пам'яток.

Проведено моніторинг у 5 районах та 3 містах обласного підпорядкування.

Підготовлено та подано до Державної служби з питань національної культурної спадщини України перелік щойно виявлених об'єктів культурної спадщини області з метою взяття їх на державний облік. Зареєстровано 8 археологічних досліджень. Укладено 30 охоронних договорів на об'єкти культурної спадщини.

– Програма розвитку краєзнавчого руху на Рівненщині на період до 2010 року (не затверджувалась окремим розпорядженням у зв'язку з тим, що відповідні обласні заходи з розвитку краєзнавчого руху не потребували додаткового фінансування, були включені до розпорядження Голови облдержадміністрації від 28.12.2007 року

за № 637 «Про програму розвитку культури Рівненщини на 2008–2012 роки»).

І все ж у вересні 2010 року у Рівненському обласному краєзнавчому музеї проведено наукову конференцію, присвячену 140-річчю від дня народження засновника першого музею на теренах краю – Федора Штейнгеля. Її учасниками стали краєзнавці Рівненської, Волинської, Львівської, Житомирської, Сумської областей та міста Києва. За матеріалами конференції видано науковий збірник;

➤ у грудні 2010 р. у Національному університеті «Острозька академія» відбулась наукова конференція, присвячена 550-річчю від дня народження Костянтина Івановича Острозького. Готується до друку науковий збірник;

➤ у червні у Державному історико-культурному заповіднику м. Острога відбулась наукова конференція, за матеріалами якої видано «Острозький краєзнавчий збірник»;

➤ у січні 2011 року вийшло друком краєзнавче дослідження Рівненського обласного краєзнавчого музею «Поєднані Волиню»;

➤ у жовтні 2010 р. на базі Національного історико-меморіального заповідника «Поле Берестецької битви» відбулась науково-практична конференція, приурочена до 155-ї річниці від дня народження Д. Яворницького та 95 річниці від дня народження І. К. Свешнікова. Вийшов друком науковий збірник.

– Програма паспортизації об'єктів культурної спадщини в Рівненській області на період до 2010 року (схвалена розпорядженням Голови облдержадміністрації від 19 жовтня 2002 року за № 622, затверджена рішенням обласної ради від 27 травня 2005 року).

Стосовно виконання комплексу заходів другої програми – «Паспортизації об'єктів культурної спадщини Рівненської області до 2010 року» [5], то навіть її побіжний аналіз засвідчує, що у цьому напрямі для її ефективної реалізації потрібні чималі кошти, які потрібно вишукувати із державного бюджету, спонсорських надходжень тощо, і тоді, відповідно, інакше ставитися до виконання цієї програми, або лобювати її вирішення перед вищестоячими органами державного управління – Кабінетом Міністрів України, сподіваючись що в Держбюджеті України у відповідному розділі буде передбачене необхідне фінансування й для області. Утім, хід її виконання можна представити наступним чином:

*Садиба музейного типу «Ремісничий хутір Плугаки»
с. Дермань Перша Здолбунівський район*

Упродовж звітнього періоду здійснено інвентаризацію об'єктів культурної спадщини в краї, перевірено стан та збереження пам'яток археології, історії та монументального мистецтва, виявлено низку нових об'єктів культурної спадщини, які потребують більш детального дослідження.

Лише у 2008 році на паспортизацію пам'яток культурної спадщини з обласного бюджету виділено 20 тис. грн та виготовлено 16 паспортів на пам'яток археології (по м. Рівне – 9, Рівненському району – 7). Аналогічна сума виділялася з державного бюджету області на цю справу й у 2009 році, в результаті чого було виготовлено 15 паспортів на пам'ятки археології (по м. Рівне та Рівненському району).

У 2010 році на ці потреби виділялося 40 тис. грн., у результаті чого виготовлено 30 паспортів на пам'ятки археології Березнівського, Гоцанського, Дубенського, Здолбунівського, Корецького й Рівненського районів області та міста Острога.

За період реалізації програми з обласного бюджету виділено 334,55 тис. грн. і паспортизовано 66 пам'яток архітектури місцевого значення та 82,3 тис. грн. і паспортизовано 61 пам'ятку археології місцевого значення.

У 2010 році дія обласної програми паспортизації завершилася, проте, через її недостатнє фінансування, більшість об'єктів культурної спадщини не паспортизовано. Однак розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2010 року № 1794-р «Про затвердження плану заходів на 2011 рік щодо реалізації Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року», пункт 7, передбачено проведення

інвентаризації та розроблення облікової документації на об'єкти культурної спадщини (тобто їх паспортизація).

Враховуючи вищезазначене, відповідними розпорядженнями Голови облдержадміністрації та Голови обласної ради затверджено нову Програму паспортизації об'єктів культурної спадщини Рівненської області на період до 2015 року.

Слід підкреслити, що достатньо широко хід виконання зазначених вище Програм обговорюється на засіданнях відповідних депутатських комісій обласної ради та Колегій управління. Є вони об'єктом зацікавлень і засобів масової інформації. Громадськість краю завжди має добру нагоду переконатися у позитивних кроках у зазначеному напрямі.

Проводиться значна робота й щодо підтримки обдарованої молоді, створення максимально сприятливих умов для реалізації найбільш соціально значущих творчих проектів.

Із цією метою лише у 2007 році було надано 7 грантів Голови облдержадміністрації та Голови обласної ради молодим талановитим людям на суму 10.00 тис. грн., для видання інформаційного бюлетеня для людей з обмеженими фізичними можливостями «Інва. Net», підготовки до видання компакт-диску групи «Miss Terry» («Самотня тиша»), для історико-краєзнавчого обстеження смт Степань та його околиць, для спорудження традиційної плетеної клуні на території садиби музейного типу «Ремісничий хутір Плугаки» в с. Дермань Перша Здолбунівського району, створення розважальної, навчально-ігрової програми для дітей-інвалідів, дітей позбавлених батьківського піклування «Молоді актори театру ляльок – дітям», створення відеофільму «Села, яких немає» про долю населених пунктів Рівненщини, які зникли або зникають.

Правда, не завжди все це дістає, як уже відзначалося, належну державну організаційно-фінансову підтримку, утім, беззаперечно зрушення є. Та й обсяг запланованого також вартий уваги.

У підтвердження наведемо декілька переконливих, на нашу думку, аргументів, що деталізують виконання однієї із таких Програм.

Приміром, цільова обласна Програма збереження, відродження і розвитку народних художніх промислів на період до 2010 року (затверджена рішенням Рівненської обласної ради від 17 серпня 2007 р. за № 395) [3].

Для виконання заходів Програми з обласного бюджету профінансовано 149 тис. грн., що становить 36% від загального обсягу фінансування, передбаченого програмою.

У 2008 році ця сума становила 120,0 тис. грн. (71% від запланованого), у 2009 році – 26,5 тис. грн. (14%), у 2010 році – 2,5 тис. грн. (4%), у 2007 році кошти не виділялись взагалі.

Серед організаційних заходів на виконання Програми здійснено перепис збирачів фольклору в краї (270 осіб). Щороку в містах і селах області організується майже 200 виставок декоративно-прикладного мистецтва, при проведенні яких діють розгорнуті виставки-продажі виробів народних умільців.

Фахівцями Рівненського державного гуманітарного університету, Міністерства культури і туризму України обстежено ряд сіл області, де розвивається виготовлення майстрами виробів декоративно-ужиткового призначення, зберігається самобутність традицій. Однак територія, у межах якої історично склався і розвивається відповідно до самобутніх традицій народних художніх промислів і визначається як осередок традиційного народного мистецтва, відсутня. Розглядалось село Крупове Дубровицького району як осередок ткацтва, але позитивного рішення Міністерством культури України, на жаль, не ухвалено.

Запроваджено практику надання грантів Голови ОДА та Голови обласної ради, яка успішно реалізується в інших сферах культурної діяльності області, зокрема книговидавничій чимало років поспіль.

Так, у 2008 році підтримано проекти: «Оновлення експозиції районного історичного музею «Традиції будівництва та інтер'єру хат початку ХХ століття на Радивилівщині» та «Дослідження і фіксація народних декоративно-розписних скринь у селах Зарічненського району». У 2009 році – видання мультимедійного диску «Іван. Співак і музикант із с. Переброди»; макет фотоальбому про історико-культурну спадщину с. Степань «Старий Степань». У 2010 році – видання книги «Народна музика Рівненського Полісся. Звичайні пісні»; видання і тиражування компакт-дису традиційної скрипкової музики Західного Полісся «Ой, ти полька «Рухля». У 2011 році було профінансовано друк колективної монографії «Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини».

Запроваджено щорічну обласну премію ім. Г. Леончук за кращі досягнення у сфері народ-

ної культури. У 2009 році її лауреатом став гончар із м. Березне Віктор Андрощук. У 2010 році – майстер соломоплетіння Віктор Огородник із м. Здолбунів. Крім цього, упродовж років постійно проводяться широкі виставкові заходи, спрямовані на репрезентацію художніх зразків.

При обласному Центрі народної творчості (ОЦНТ) та районних будинках культури (РБК) створено постійно діючі консультаційні пункти з питань народної творчості для керівників гуртків декоративно-ужиткового мистецтва. Центри оснащені комп'ютерною технікою, підключені до мережі Інтернет.

У Березнівському районі інформаційно-методичний центр створений на базі районного краєзнавчого музею, обладнаний він технічними засобами з підключенням до мережі Інтернет.

Створена обласна художньо-експертна рада з питань народного мистецтва при ОЦНТ. До її складу входять представники основних напрямів народного мистецтва, фахівці в галузі культури, історії і мистецтва. Координацію діяльності в цьому напрямі здійснює відділ фольклору та етнографії ОЦНТ, де створено інформаційну базу культурно-мистецьких заходів із традиційної культури.

За допомогою методистів ОЦНТ, керівники аматорських колективів та народні умільці отримують інформацію про фестивалі, конкурси, виставки декоративно-ужиткового мистецтва.

Через обмеженість бюджетного фінансування не вдалося створити Центр історії ткацтва у с. Крупове Дубровицького району, творчу лабораторію з соломоплетіння на базі туристичного комплексу «Хутір Плугаки» у с. Дермань Здолбунівського району, творчу лабораторію «Полісся» на базі Сарненського історико-етнографічного музею.

Разом із тим, проведено низку заходів у цьому напрямі: спільно з Рівненським факультетом Національної академії керівних кадрів культури і мистецтва на базі згаданих туристичних об'єктів організовано семінари для керівників фольклорно-етнографічних колективів, директорів сільських закладів культури за темою: «Дозвілля» та «Відродження і популяризація художніх промислів».

Здійснено спробу публікації картотети майстрів декоративно-прикладного мистецтва області у книзі «Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини».

Ткаля У. Кот серед учнів Крупівської ЗОШ.

У м. Рівне створено обласний фонд народного мистецтва, для поповнення якого щорічно виділяється 10 тис. грн.

У Крупівській загально-освітній школі I-III ступеня облаштовано кімнату мистецтв, встановлено ткацький верстат. Учні здобувають перші навички ткацтва під керівництвом відомих ткаль Уляни Кот, Ніни Рабчевської.

На базі Сарненського музею проведено творчі лабораторії для народних умільців Рівненського Полісся. В роботі лабораторій брали участь гончарі Березнівського, ткалі з Дубровицького, вишивальниці з Сарненського, бондарі з Костопільського районів.

У м. Рівному створена постійно діюча «Алея творчості». В області діє мережа магазинів із продажу українських сувенірів, виробів традиційного народного мистецтва. Є вони й при готельно-ресторанному комплексі «Скольмо» Рівненського району, в історико-культурному заповіднику м. Дубно, мистецькому салоні «Зуза» (м. Рівне) та ін.

При проведенні культурно-мистецьких заходів діють розгорнуті виставки-продажі виробів народних умільців. Наймасштабніші відбулись під час проведення обласного свята «Музейні гостини» (м. Рівне), «Замкові гостини» (м. Острог), творчого звіту Рівненщини в м. Києві в рамках Фестивалю мистецтв України, Міжнародного фестивалю дитячого фольклору «Котилася торба...» (м. Дубно), Міжнародного молодіжного фестивалю традиційної народної культури «Древлянські джерела» (м. Рівне), обласного фестивалю народного мистецтва, історії та побуту «Красносільські вітряки» в селі Красносілля Гоцанського району,

регіонального тур-фесту «Бурштиновий шлях» у селі Антонівка Володимирецького району та ін.

При обласному центрі створено обласний фонд народного мистецтва. Щорічно закуповуються вироби майстрів декоративно-ужиткового мистецтва Рівненщини: роботи з художньої обробки дерева В. Позніка (м. Сарни), М. Щедріна (м. Радивилів), О. Баранової (м. Рівне), вишивка О. Рябунець (м. Рівне), чорно-димлена кераміка В. Андрощука (м. Березне) та ін. На сьогодні цей фонд налічує 72 вироби.

При РБК області створені методичні центри для сприяння розвитку художніх промислів. На базі центрів проводяться семінари, творчі лабораторії, видаються методичні розробки. Для керівників гуртків декоративно-ужиткового мистецтва, директорів сільських закладів культури за окремим планом проводяться творчі лабораторії, семінари, курси підвищення кваліфікації за темами: «Вишивальне мистецтво», «Дозвілля», «Відродження й популяризація художніх промислів».

У Крупівській загально-освітній школі облаштовано кімнату мистецтв, встановлено ткацький верстат. Учні здобувають перші навички ткацтва під керівництвом відомих ткаль крју Уляни Кот і Ніни Рабчевської.

У м. Кузнецовськ учнів навчає відомий різьбяр Іван Коваленас, у м. Сарни – Василь Познік, м. Дубно – Микола Бондарчук.

У місті Острог діє підприємство з виготовлення художньої кераміки.

Проводяться майстер-класи для бажаючих навчитися виготовляти вироби із соломки та виготовляти писанки під керівництвом М. Огородника у м. Здолбунів. При Рівненському МБК діє народна аматорська студія декоративно-ужиткового мистецтва, що має звання «народна».

На веб – сайтах обласних та районних бібліотек у мережі Інтернет створено розділ «Народне мистецтво краю», «Народні таланти». В мережі Інтернет на регіональному інформаційному порталі «Рівненщина» та «Рівненщина туристична» розміщується інформація про майстрів та народних умільців Рівненщини. В 10 музейних закладах області створено експозиційні розділи, присвячені видатним народним умільцям, традиційному мистецтву регіону.

Щорічно у травні на подвір'ї обласного краєзнавчого музею відбувається традиційне обласне фольклорно-етнографічне свято «Музейні гостини», приурочене до Міжнародного дня

*Виставка «Мистецтво одного села». С. Крупове Дубровицького р-ну в РОКМ.
2011 р. Фото В. Луца*

музеїв, де відбувається розгорнута виставка-продаж виробів народних умільців Рівненщини, Івано-Франківщини, Львівщини, Тернопільщини, Хмельниччини, Волині; проводяться майстер-класи з виготовлення виробів із глини, вишивки, макраме.

У 2008 році започаткована обласна культурно-мистецька акція «Мистецтво одного села». В обласному краєзнавчому музеї було репрезентовано мистецтво с. Лісопіль Костопільського р-ну, с. Балашівка Березнівського району, с. Городець Володимирецького району, смт Степань Сарненського району.

Майстри народної творчості представляли область на міжнародних фестивалях та конкурсах: загальнодержавна виставкова акція «Барвіста Україна», виставка – ярмарок «Українське село запрошує», Національний Сорочинський ярмарок у с. Великі Сорочинці Полтавської обл., літературно-мистецьке свято «Лесені джерела» у м. Новоград-Волинському, а також на «Дні різьбяр» та «Дні вишивальниці і ткалі» у Національному Музеї Народної архітектури та побуту України (м. Київ), фестивалі народної творчості «Барви України» в Польщі та ін.

Фестиваль «Древлянські джерела» відбувся у серпня 2007–2010 рр. за участю художніх колективів з України, Великобританії, Польщі, Литви, Вірменії, Франції, Португалії, Мексики, Туреччини, Грузії, Росії, Іспанії.

Фестиваль-конкурс «Котилася торба» відбувся у 2008, 2010 рр. за участю художніх фольклорних колективів з України, Польщі, Чехії, Німеччини, Сербії, Естонії.

Свято народного мистецтва «Творче жниво» проводиться щорічно у грудні місяці за участю колективів народної творчості, окремих виконавців і майстрів декоративно-ужиткового мистецтва.

Фестиваль «Пісні рідного краю» приурочений до 500-річчя від дня заснування смт Млинів, 70-річчя від часу утворення Рівненської області, 125-річчя від дня заснування м. Сарни.

У Млинівській дитячій художній школі запроваджено уроки з вивчення сучасного ткацтва – гобелену, у Рівненській дитячій художній школі – уроки писанкарства та створено клас із виготовлення кераміки.

Працівниками Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського Національної Академії наук України здійснено

дослідження пісенної народної творчості жителів Костопільського, Сарненського, Рокитнівського, Дубровицького районів області. Матеріали експедицій розміщені на сторінках Всеукраїнських спеціалізованих журналів «Українська культура», «Народна творчість та етнографія», «Студії мистецтвознавчі».

Видано диски з записами виконавців пісенної і музичної творчості області під назвою «Живи й твори, моя бабусю».

Серед учнівських об'єднань проведено обласний конкурс кращих досліджень багатопрофільної туристсько-краєзнавчої експедиції «Краса і біль України», куди представлено 90 досліджень творчих учнівських об'єднань.

Кращою визнана пошуково-дослідницька діяльність членів творчого об'єднання «Дебют» Костопільського районного Будинку школяра та юнацтва за напрямом «Свята спадщина». Темою дослідження цього об'єднання є вивчення історії давнього ткацтва на Поліссі, збереження пам'яток ткацького ремесла в сучасних умовах.

Надана допомога у виданні книги про Заслуженого майстра народної творчості України Марії Шевчук «Червоними і чорними нитка-

ми...»; збірки Т. Пархоменко «Календарні звичаї та обряди Рівненщини» у 2-х частинах; вийшли з друку збірки А. Зданюка «Знову наснилося рідне село» та «Гей, там на Поліссі»; В. Торчика «Краса і мудрість, і любов»; Ф. Гощука «В гостоньки прийшла співаночка»; В. Ковальчука «Народна музика Рівненського Полісся. Обрядові пісні».

Здійснено випуск вісника обласного центру народної творчості «Народна творчість». Для бібліотек області придбано книги «Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся» та «Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини». Загалом Програма профінансована на 36% (149 тис. грн. із передбачених 415,0 тис.).

Основним чинником, що не дає можливості виконати будь-яку програму у повному обсязі, як бачимо із подано матеріалу, є недостатнє бюджетне фінансування.

Утім, розробка і реалізація подібних програм є, беззаперечно, позитивним явищем, оскільки приносить відчутну користь місцевому населенню, спрямована на збереження національної спадщини та суттєво впливає на імідж держави, керівництво якої опікується культурним зростанням своїх громадян.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Реалізація державної політики України в галузі культури: аналітичний звіт Міністерства культури і туризму України за 2009 рік. – К.: НАКККіМ, 2010. – 223 с.
2. Охорона культурної спадщини на Рівненщині // Поточний архів Управління культури та туризму Рівненської обласної державної адміністрації за 2002–2011 роки.
3. Програма збереження, відродження і розвитку народних художніх промислів на період до 2010 року // Поточний архів Управління культури та туризму Рівненської обласної державної адміністрації за 2011 рік.
4. «Паспортизації об'єктів культурної спадщини Рівненської області до 2010 року»: програма заходів, затверджена рішенням обласної ради від 20 квітня 2005 року № 551, розпорядження Голови облдержадміністрації від 19.10. 2002 року № 622 // Поточний архів Управління культури та туризму Рівненської обласної державної адміністрації за 2011 рік.
5. Там само.
6. Культурна спадщина України: Правові засади збереження, відтворення та охорони культурно-історичного середовища / Ред. М. В. Гарник. – К.: Істина, 2002. – 336 с.

3.9. НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ МЕНШИНИ КРАЮ ЯК ФАКТОР ОПТИМІЗАЦІЇ ДУХОВНОГО ЖИТТЯ РІВНЕНЩИНИ

В усі часи, а надто зламні в історії країн, загострюється питання життєдіяльності й культурної творчості національних меншин. Адже у ставленні до цієї національно-культурної групи відповідних державних інституцій та корінного населення виявляється сутність і глибина декларованих ними фундаментальних засад власної національної політики.

Про актуальність подібної проблематики свідчить не лише достатньо різноаспектна джерельна база, численна фахова література, але й функціонування в кожній області республіки в структурі обласних державних адміністрацій відповідних управлінь із питань внутрішньої політики та інформації, до функціональних обов'язків яких входять і питання координації міжнаціонально-культурного життя.

В Україні сьогодні створена необхідна правова база, що регулює міжетнічні відносини та права меншин відповідно до світових стандартів. Позитивним результатом державної політики щодо культурного розмаїття є той факт, що республіка була і залишається територією міжетнічного миру.

20 січня 2010 року Верховною Радою України ухвалено навіть Закон «Про ратифікацію Конвенції ЮНЕСКО про охорону й заохочення розмаїття форм культурного самовираження», що сприятиме створенню умов для подальшого розвитку культур національних меншин, заохоченню різноманітних форм культурного самовираження та міжкультурної взаємодії.

Є й інші помітні кроки у цьому напрямі, спрямовані на збереження й популяризацію культурної та історичної спадщини різних етносів, розвиток транскордонних культурних зв'язків, збереження культурного розмаїття в Україні і світі. Принаймні в Аналітичному звіті Міністерства культури і туризму України цей розділ став чи не першим, таким достатньо об'ємним, починаючи з 2008 року [1].

Актуальною залишається зазначена проблема і для Рівненщини, оскільки ці землі упродовж всієї їх історії (від древніх слов'янських племен – дулібів і волинських древлан) населяло чимало інших різно-етнічних національно-культурних груп, що специфічно впливали на автохтонне населення,

здійснивши помітний внесок у культурну спадщину краю.

Найбільш достовірними джерелами інформації про національний склад населення краю можна вважати, зрозуміло, державні переписи 1989 та 2001 років. Натомість польські переписи (до 1939 року ця територія перебувала у складі Польщі) (1921 і 1931 рр.) прямо не фіксували національно-культурну приналежність, акцентуючи увагу лише на релігійному чинникові, безперечно важливого, утім майже не додаючи нічого нового до окресленого питання.

Небагато інформації про цей показник можна взяти і з офіційних джерел радянської доби, оскільки національно-культурна проблематика була найбільш подразнюючим чинником і вважалася розв'язаним питанням. Тож ця сфера також залишалася фактично закритою для широкого загалу і науковців.

Всеукраїнський перепис 2001 року Рівненщину подає наступним чином: 1.171.445 осіб, з яких 1.123.401 (95,5%) – етнічні українці, 48.044 осіб (4,5%) – представники інших національностей, що репрезентують 70 національностей і народностей із 130, які проживають в Україні [2; с. 11].

Найчисельнішими, за матеріалами перепису групами серед них, є росіяни, євреї, білоруси, поляки, хоча звичайні спостереження підтверджують, що, приміром, євреїв є значно більше в краї, ніж їх кількість за даними офіційної статистики.

У зв'язку з цим, зробимо деякі порівняння і наведемо дані стосовно національно-культурного чинника розвитку нашого краю у дослідженнях (7 томів наукових праць у результаті вивчення «Западно-Русского края», надрукованих у 1872–1878 рр.) П. Чубинського, який у 1869–1870 роках виступав у якості керівника етнографічної експедиції, спорядженої Російським Імператорським Географічним товариством (РІГТ), дійсним членом якого він був. За його обстеженням 50–60% жителів Рівного склали євреї, а в Дубно, Корці та Радивилові їх було від 70 до 80%; в Острозі їх загальна кількість наближалася до 90%. Відсоток польського населення в останніх трьох містах знаходився в межах 5–10% [3; с. 6].

Натомість, за даними перепису 1989 року, в міських поселеннях Рівненщини українці становлять 93,7% від загальної кількості населення, а в сільських – до 98,4% [3]. Найбільша кількість етнічного населення проживає в Березнівському (99,3%), Володимирецькому (99,2%) та Острозькому (99,1%) жителів, а найменше – в Рокитнівському (83,5%) та у містах Рівне (91,6%) і м. Кузнецовську (90,9) [4; с. 74]. За роки, що минули від перепису 1989 року, їх кількість зросла на 3,5% [4; с. 27].

Враховуючи динаміку розвитку національних меншин в області упродовж XX століття, їх можна умовно розподілити на декілька груп: до першої, посилаючись на матеріали відповідного управління Рівненської обласної державної адміністрації, віднесемо ті з них, в якій кількість населення збільшувалася до 1989 року (росіяни, білоруси, німці); до другої – відповідно, групу, національний склад населення якої збільшувався після 1989 року (вірмени, азербайджанці, цигани, молдавани). До третьої групи будемо зараховувати ті національності, в яких кількість населення утримується фактично на тому ж рівні, що і до перепису 1989 року (чуваші, литовці, латиші, болгарини). І, нарешті, у четвертій групі опинилися національності, в яких кількість населення у зазначений вище період зменшилася (поляки, башкири, караїми, татари).

Природно, що національно-культурні товариства почали активно організовуватися із прийняттям державної незалежності України і ухваленням відповідної нормативної бази. При цьому процес їх стабілізації відбувався досить строкато. Якщо у 1991 році на Рівненщині виникло лише одне таке товариство, то до кінця 1995 року їх було вже 7, а в 2000 році їх кількість подвоїлась – 15 [4; с. 38].

Нинішня ситуація з питанням самоорганізації національних меншин на Рівненщині є достатньо сприятливою і демонструє сталу тенденцію не лише їх кількісного зростання (станом на 1.09.2009 р. в області визначилися як національні меншини 8 етносів і створено 21 національно-культурну структуру, з яких 10 мають обласний статус, 4 – районний, 7 – міський) [5; с. 37], але й розширення їх власної громадсько-культурної діяльності, що засвідчує про достатній творчий потенціал, широкі культурні контакти з місцевим населенням, добру адаптованість до структури духовної практики краю тощо.

Доба незалежності виявила цікаву закономірність, що спростовує пряму залежність кількості

населення від відповідної кількості його організаційних утворень за національно-культурною ознакою, що може свідчити не лише про відсутність бажання створювати власні національно-культурні організаційні структури, але й про достатньо комфортне духовне життя того чи іншого етносу в інокультурному середовищі.

Враховуючи попередній історичний досвід, близькість традицій та території, найбільше з цих громад є польськими – 8, з яких 2 розміщені в м. Рівне і по одній в містах Дубно, Острозі, Кузнецовську, Костополі, Здолбунові, смт Томашгород (Рокитнівського р-ну). При цьому, за даними перепису 2001 року, поляків нараховувалося в області лише 2 тис. осіб.

Російських громад налічується, натомість, 5, з яких 4 знаходяться в обласному центрі та 1 – в Острозі, при тому, що тих, хто ідентифікував себе як росіяни, за даними перепису, в області нараховується 30,3 тис. осіб. Німецьких товариств є 2 – у містах Рівне і Кузнецовську, при загальній чисельності цього населення в 200 осіб загалом.

Вірменських, білоруських, чеських та азербайджанських товариств – по одному, переважно у м. Рівному (лише чеське – в м. Дубно); утім у кореляції із загальною чисельністю населення це представлено відповідно: 300 (вірменів), 11.800 (білорусів) та по 300 чехів й азербайджанців.

Така статистика може свідчити лише про більш чи менш високу здатність до самоорганізації тієї чи іншої національно-культурної меншини або, як уже відзначалося, про достатньо високу комфортність життя національних етносів, що не потребують створення додаткових організаційних структур для задоволення своїх національно-культурних потреб.

За національною спрямованістю вони класифікуються наступним чином:

- Рівненська обласна регіональна організація Конгресу азербайджанців України;
- Рівненське обласне відділення Всеукраїнського об'єднання «Білорусь»;
- Громадська організація «Рівненська обласна вірменська громада «Наїрі»»;
- Міська громадська організація «Рівненська єврейська громада»;
- Острозька міська єврейська община;
- Земляцтва німців «Відергебурт» (м. Кузнецовськ);
- Громадська організація «Товариство німців «Відергебург»» (м. Рівне);

- Товариства польської культури на Рівненщині ім. Владислава-Станіслава Реймонта;
- Товариство поляків «Відродження» (м. Кузнецовськ);
- Товариства польської культури Здолбунівщини;
- Товариство польської культури ім. Г. Сінкевича у Рівненській області;
- Товариство польської культури Острожчини;
- Товариство польської культури Дубенщини;
- Товариство польської культури Рокитнівщини;
- Товариство польської культури (м. Костопіль);
- Рівненська обласна громадська організація «Російський культурний центр»;
- Товариство «Російський дім» (м. Здолбунів);
- Громадська організація «Товариство російської культури на Рівненщині ім. О. Пушкіна»;
- Відділення Всеукраїнської громадської організації «Руський рух України» у Рівненській області;
- Громадська організація «Російська община Рівненської області»;
- Дубенське чеське товариство «Стромовка» [5; с. 10–11].

Чимало цих організацій є обласними (районними) відділеннями Всеукраїнських національно-культурних структур.

Мета створення цих товариств – задоволення їх представниками національно-культурних потреб у розвиткові рідної мови, культурно-мистецьких аспектах діяльності, налагодження широких творчих контактів із представниками інших об'єднань України та своїм корінним населенням в інших країнах тощо.

На Рівненщині представники польського, чеського, німецького, російського та інших етносів, об'єднаних у національно-культурні товариства, займаються, як і в багатьох інших регіонах республіки, не лише збереженням, а й популяризацією традицій своєї культури через систему різноманітних заходів: Дні національних культур, фестивалі, вшанування пам'ятних для них дат, святкування релігійних урочистостей тощо.

Ефективність діяльності їх досить різноманітна, утім достатньо помітно виділяються провідні напрями, які можна звести до наступного:

- розвиток дружби між народами, збереження національно-культурних надбань та історичної пам'яті, відродження власних традицій в етнокультурному контексті, що знаходить вияв у:
- створенні гуртків із вивчення національних мов (м. Дубно, міський Будинок учнівської молоді – чеське товариство «Стромовка»; куль-

- турно-освітній центр національних меншин при Рівненській гуманітарній гімназії – товариство польської культури ім. В.-С. Реймонта та ін.);
- обмінних заходах (студенти ВНЗ Польщі, Чехії, Німеччини, Франції щорічно організують інформаційні ярмарки про звичаї, культуру своєї батьківщини, делегації діячів культури тощо – чеське т-во «Стромовка», група польських товариств);
- проведенні конкурсів на краще знання національних мов (м. Дубно, Рівне; зокрема відзначимо найбільш помітні щорічні заходи чеського товариства та Товариства російської культури ім. О. Пушкіна в рамках обласного літературно-мистецького свята «Мова рідна, слово рідне»);
- організації постійно діючих книжкових експозицій «Мальовничий куточок Європи – Чехія», «Письменники Чехії», «Література чеською мовою» тощо, що організовує чеське т-во «Стромовка»;
- святкуванні ювілеїв національних діячів культури (літературний вечір із нагоди 210-річчя від дня народження О. Пушкіна, проведений Російським культурним центром 6 червня 2009 р. у МПК «Текстильник»), державних та релігійних свят (День Конституції Російської Федерації, День злагоди і примирення тощо); подібні заходи здійснюють усі громади;
- створенні фольклорних колективів, базованих на національній основі, що є постійними учасникам фестивального руху (хореографічна студія «Арабеск», дитячі хори «Унісон», «Аве Марія», «Фантазія», дитячі гуртки, ляльковий театр «Уволшебного лукоморья», фотогурток «Дагер», клуб «Русский самовар» – Російський культурний центр; (хорові та хореографічні гуртки, що є учасниками Всеукраїнських фестивалів у Житомирі, Львові, Луцьку та у багатьох польських містах) – польське т-во ім. В.-С. Реймонта та ін.);
- проведенні численних культурно-мистецьких заходів («Дні німецької (польської) тощо культури», вечорів російського романсу, «Днів національного кіно» – Земляцтво німців, польські громади тощо);
- організації науково-практичних конференцій, спрямованих на ознайомлення з культурами національних меншин (м. Дубно, Острог, зокрема щорічна міжнародна конференція «Кондратьєвські читання», що проводиться Товариством російської культури ім. О. Пушкіна), організована спільно з кафедрою теорії та історії світо-

вої літератури РІС КСУ за участю науковців Росії, Польщі, США та внучки О. Кондратьєва – К. Кондратьєвої – Російська Федерація), міжнародна конференція «Єврейському народові» – Дубенська єврейська громада;

- щорічних святкуваннях Масляної («Російський культурний центр» із широким запрошенням представників ін. Громад, інших національних свят та соціальних проєктів («Волинська маївка», «Вілія», «Господарочка») – польські громади);
- щорічних міжнародних фестивалів культури і традицій країн Західної та Східної Європи у рамках Тижнів польської культури тощо (група польських товариств);
- відкритті курсів вивчення німецької мови в м. Рівне для представників німецької громади за сприяння Гете-центру Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут»;
- друці різноманітної інформаційної продукції про культурні здобути національних меншин тощо (усі товариства).

Цікавим видається й факт ставлення представників національних меншин до мови титульної нації. Якщо лише 16,8% росіян вважають рідною мовою українську, то серед представників білоруського етносу такою її вважають 80,0% (російську – 8,7%); майже тотожна статистика характеризує й чехів: (81,4%) (російську – 6,6%) та поляків (80,3%) (російську – 9,5%).

Серед німців українську вважають рідною 52,4% (російську – 40,5%). І лише представники вірменської спільноти майже порівну визначили своє ставлення до української і російської мов як рідних (25,8% та 22,3%) [4; с. 35]. Натомість 83,2% росіян вважають рідною мову своєї національності; високий відсоток цього показника й у азербайджанців – 64,6% та вірменів – 50,6%, а серед німців таких лише 7,1%, поляків – 9,3%, євреїв – 5,3%, білорусів – 11,3% [4; с. 35].

Акцентуємо увагу на культурній діяльності окремих національних спільнот.

Загальна кількість чеського населення в краї становить 431 особу (найбільше в м. Рівне – 351). А в м. Дубно з 2003 року функціонує міська організація цієї меншини, що є однією з найактивніших в області. В її складі дитячий та дорослий фольклорні колективи, що є постійними учасниками міжнародних фольклорних фестивалів у Празі, а також організація (спільно з Рівненським інсти-

тутом слов'янознавства Київського славістичного університету та місцевим історико-культурним заповідником) щорічних науково-практичних конференцій «Чехи і Дубенщина», встановлення меморіальних дошок видатним діячам чеської культури – композитору і педагогу Мечиславу Кодейшко та поетесі Антонії Гржибовській у селі Семидуби та видатному громадському діячеві Чеської республіки Вацлаву Вондраку – у селі Софіївка Дубенського району тощо.

Російська спільнота, що за чисельністю посідає провідне місце в краї, також завжди вирізнялася й своєю соціокультурною активністю. Особливо це помітно останнім часом в обласному центрі, де свідченням цього є численні культурно-мистецькі заходи, що проводяться в залі органної та камерної музики за матеріальної підтримки керівника цієї структури і завжди мають достатньо широке коло вдячних слухачів.

Слід відзначити і намагання очільників названих вище товариств самим сприяти активній етнічній консолідації, ознайомленню місцевого населення зі специфікою свого культурного життя, свідченням чого є спільне рішення про проведення щорічних фестивалів національних культур «У родинному колі», започаткованому у м. Дубно 2007 року і організованого за фінансової підтримки Державного комітету України у справах національностей та релігій, за сприяння низки державних структур місцевого рівня краю й участі ІІІ секретаря Генерального консула Російської федерації у Львові, благодійного фонду «Хасид-Ошер» (м. Рівне), Іудейської релігійної громади (м. Дубно), учасників художніх колективів Дубенського коледжу культури і мистецтв, Товариства польської культури на Рівненщини ім. В.-С. Реймонта, Товариства німців «Відергебурт», Рівненського обласного відділення Всеукраїнського об'єднання «Білорусь», Рівненської обласної організації «Російський культурний центр», Рівненської обласної вірменської громади «Наїрі», Рівненської обласної організації «Французький альянс».

Окремі із аналізованих вище структур виявляють особливу зацікавленість й у розробці нормативної бази із національно-культурної проблематики, як це помітно, приміром, у діяльності «Російської общини Рівненської області», що була учасником численних регіональних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, присвячених проблемам самоорганізації етнічних росіян, проведених у Запоріжжі, Житомирі, Києві, Львові, Луцьку, брала

участь у всеукраїнському заході «Досвід Канади в етнополітиці» та семінарі з питань обговорення проекту Закону України Про внесення змін до Закону України «Про національні меншини в Україні» (м. Ужгород), Круглому столі «Росіяни у західних регіонах України» (м. Луцьк) тощо [5; с. 73].

Помітні кроки у цьому напрямі здійснює й держава. Восени 2009 року проведено масштабний захід – Всеукраїнський форум етнічних культур «Україна: мистецьке розмаїття та діалог культур», у рамках якого організовано міжнародну науково-практичну конференцію «Міжнародний культурний діалог та українська етнокультурна політика», в якому брали участь і представники Рівненщини.

Підсумовуючи вищенаведене, слід зазначити, що подібна діяльність є достатньо ефективною, оскільки не лише урізноманітнює культурне життя краю, сприяє культурній консолідації народів, але й усуває можливий культурний чи політичний дисбаланс, дає змогу органам державної влади швидко реагувати на проблеми того чи іншого етносу, а представникам іншомовних культур – повноцінно розвиватися.

Географічне розташування нашої області, у свою чергу, сприяє процесам міжкультурного діалогу, підвищує інтеграційну динаміку, породжує асиміляцію та універсалізм в етнокультурних моделях способу життя. На це вказують й інші дослідники. Зокрема, як зазначає В. Личковах, «... притаманне це, перш за все, тим регіонам та етносам, котрі знаходяться на «стику» «пограниччі», «помежеві» культур (зокрема й слов'янських). Якраз тут, «на кордонах» національних культур і відбувається, за влучним визначенням М. Бахтіна, їхня «зустріч» і «діалог», здійснюється загальнолюдська функція інтеграції народів, геополітичного «Заходу» і «Сходу», «Півночі» і «Півдня» [6; с. 10–11].

Отже, проаналізувавши наявний культурно-мистецький потенціал Рівненщини, слід відзначити, що:

- Волинський край має достатньо потужну і ще збережену замкову мережу, яка при проведенні відповідних організаційно-фінансових заходів здатна стати культурно привабливою як у системі національного виховання, так і в туристичному аспекті краю. А відтак може використовуватися як важливий резерв покращення фінансових проблем області;
- клубна і бібліотечна мережа Рівненщини, попри численні економічні та політико-організаційні

проблеми, залишається збереженою і продовжує виконувати свої фахові функції. Її модернізація (а надто – бібліотечної мережі) дає всі підстави стверджувати про високі потенційні можливості і потрібність населенню в сучасних, значно змінених суспільно-економічних обставинах;

- державний архів Рівненської області (ДАРО) залишається важливим інформаційним центром у вивченні культурно-мистецьких процесів. Його наявна інформаційна база складає потужний потенціал для виявлення провідних тенденцій у культурному поступі краю, дає змогу відтворити сторінки культурного розвитку Рівненщини, творчу спадщину окремих особистостей, робити певні прогнози стосовно культурного розвитку області у майбутньому і не повторювати при цьому помилок попередників;
- музейна мережа області також являє досить потужний культурний потенціал, що сприяє збереженню культурно-мистецьких цінностей, суттєво впливає на формування національної свідомості населення, особливого його молодшої частини. Музейна мережа сьогодні зберігає унікальні зразки матеріальної культури різних епох і при відповідній її реорганізації та належному технічному оснащенні може стати потужним чинником в організації дозвілля та виховання загалом. І перші кроки у цьому напрямі вже зроблено створенням Консорціуму «Історична Волинь», що об'єднав зусилля фахівців історико-культурних заповідників, музеїв, архівів, бібліотек західноукраїнських теренів;
- охорона культурної спадщини залишається одним із важливих пріоритетів як молодшої української держави загалом, про що свідчить сучасна нормативно-правова база, так і Рівненської області зокрема, свідченням чого є значна кількість цільових Програм, спрямованих на збереження цієї культурної спадщини та той культурний ефект, який залишається в результаті їх виконання;
- національно-культурне піднесення, що розгорнулося з початком утвердження державної незалежності України, сприяло відродженню діяльності низки національно-культурних товариств у краї, соціокультурна діяльність яких стала важливим чинником відродження культурних традицій національних меншин, що проживають на Рівненщині і таким чином сприяє розмаїтості культурної творчості в регіоні.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Реалізація державної політики в галузі культури. Аналітичний звіт Міністерства культури і туризму за 2008 рік. – К.: ДАКККіМ, 2009. – 255 с.
2. Національний склад та мовні ознаки населення Рівненщини. За даними перепису населення 2001 року. – К., 2003.
3. Костюк В. Рівненські мотиви у творчості Павла Чубинського / В. Костюк // Волинь. – 1993. – 22 січ.
4. Рівненщина – наша спільна Батьківщина: національні меншини, їх роль у становленні та розвитку краю: до 70-річчя утворення Рівненської області / Головне управління з питань внутрішньої політики та інформації. – Рівне, 2009. – 84 с.
5. Національно-культурні товариства Рівненщини. – Рівне, 2008.
6. Личковах В. А. Універсалізм і регіоніка у сучасній етнокультурології / В. А. Личковах // Україна: шляхи культурного розвитку та формування духовної цілісності: матеріали Першої міжнародної наукової конференції, 18–19 травня 2006 р. – Чернігів, 2006. – С. 7–17.

РОЗДІЛ IV.

СУЧАСНА РІВНЕНЩИНА ЯК СФЕРА РЕАЛІЗАЦІЇ КУЛЬТУРНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ НАСЕЛЕННЯ

4.1. КІНОМИСТЕЦТВО І СУЧАСНЕ ФОТО ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Глобалізаційні процеси, що охопили світову спільноту, зачепили значною мірою й Україну, в якій на початку XXI століття значно активізувався матеріальний чинник, що, здавалося б, відсунув усі інші проблеми життєдіяльності особи на другий план. Розтягнуті в часі і мало реалізовані державні програми покращення добробуту широкого загалу теж поки що не додають останньому особливого оптимізму на майбутнє. Держава перестала опікуватися не лише дозвіллям власного населення, але й багатьма іншими, притаманними саме державі, складовими. Тому цілком логічно, що зважаючи на складне суспільно-політичне сьогодення, питання форм побутування аматорського кіно та фотомистецтва непомітно відійшло на інший план, пропустивши вперед такі, начебто більш актуальні, видовищні чи емоційно насиченіші види художньої культури, як професійний театр, образотворче мистецтво, музика, врешті-решт, – шоу-бізнес. Адже інтерес до кіномистецтва, як масового виду художньої продукції, у держави зник вже тоді, відколи вона перестала вбачати в ньому важливий засіб впливу на масову свідомість (Це, загалом, стосується й її інтересу до сфери масового дозвілля).

Серед інших причин занепаду вітчизняного кінематографа – відсутність належної матеріально-технічної бази, яскравих особистостей в середовищі кінематографістів, байдужість пересічного глядача, немічність громадської думки

через відсутність в Україні інститутів громадянського суспільства та мала активність існуючих їх зародків.

Утім, на Рівненщині ці два окремі види, здавалося б, і не втрачали своєї привабливості. Зрозуміло, що йдеться про кіностудії з локальним сальдо впливу. Адже глибокі традиції, а головне люди, що ними займаються, створили йому добру славу в місцевому середовищі в попередній період і в невизначене сьогодення. Достатньо згадати аматорські кіностудії «Горинь» (м. Рівне), «Дубно» (м. Дубно), «Азалия» (м. Гоща), першу з яких очолює відомий знавець цього виду мистецтва В. С. Рябунець, що започаткував подібний вид мистецтва і в Луцьку (кіностудії «Пошук», м. Стара Вишва (1969–1973 рр.) та «Волинь», Луцьк (1969–1973 рр.)), чії студії вважалися найкращими на Волині у 70-х роках минулого століття.

Він – єдиний представник художніх аматорів колишнього СРСР, творча праця якого 25 разів відзначалася престижними дипломами лауреата Всесоюзних конкурсів. При цьому, треба відзначити, що Василь Рябунець є й засновником Першого обласного фестивалю самодіяльного кіномистецтва на Волині (1972 р.), співзасновником міжреспубліканського (пізніше – міжнародного) фотофестивалю «Фотодебют» (70-ті) (єдиний фестиваль такого масштабу в країні), щорічного західноукраїнського кінофестивалю (1975 р.), що проходив у містах Луцьку, Володимирі-Волинському, Львові і Здолбунові та низки інших

обласних кіноконкурсів, проведених у більш пізній період.

Утім, у сучасних умовах цей вид художньої культури фактично не залишається в полі зору мистецтвознавців, адже, з одного боку, мистецтвознавство займається начебто більш глибокими проблемами і творчість аматорів його менше цікавить (виключення складають статті у наукових збірниках окремих ВНЗ, де є подібні поодинокі розвідки й частково – журнал «Народна творчість та етнографія»). Спеціалізованого ж видання рівня колишніх «Клуб и художественная самодеятельность» чи «Культурно-просветительная работа», частково – «Музыка» та низки щомісячних видань Інформкультури, де подібні питання ставали б предметом фахового обговорення, в Україні для аматорів не існує.

А з другого – сучасне технічне оснащення населення дає змогу кожному навчитися елементарній зйомці на мобільний телефон чи відеокамеру (і перші конкурси такого виду культури вже почали проводитися в Україні), відсуваючи таким чином кіно, як вид мистецтва, на інший план, що не стає предметом уваги дослідників. Тож перенасичений культурними благами, часто сумнівної якості, вітчизняний дозвіллевий простір без належної піар-кампанії, на нашу думку, взагалі не здатен протистояти будь-якому інокультурному впливу і викликати інтерес у науковців.

Як елемент художньої культури, кіно і фото стали самодостатніми на волинських землях досить давно. Ще у 1909 році в м. Луцьку почав працювати перший стаціонарний електробіоскоп, а місцевий Будинок для зібрань Товариства тверезості, поширених на усіх теренах Російської імперії, або тих, хто перебував під її впливом – «Замок Любарта» вже з 1916 року, поряд із концертними програмами, демонстрував сеанси ілюзіону. І відтоді ці два види мистецтва неначе доповнюють одне одного, зберігаючи сторінки людської життєдіяльності в русі чи зупиняючи мить у кадрі.

Отже, сьогодні періодична преса краю залишається чи не єдиним джерелом інформації стосовно розвитку цього жанру та стимулятором його розгортання, адже зібрана на її сторінках інформація про витоки, шляхи розвитку мистецтва і його проблеми, окремі постаті тощо згодом може скласти міцне підґрунтя для більш глибокого його вивчення. Та й понад 60 різноманітних повідомлень про ці види художньої діяльності в періодиці Рівненщини за понад 20 років державної

незалежності – хіба це не є свідченням високої актуальності жанру!?

Починаючи його розгляд, зауважимо, що дискусії з приводу того, що є аматорством, а що – виключно професійним мистецтвом, начебто відійшли у минуле. Зрозуміло, кожна з цих дефініцій має свій набір визначальних рис. Проте, що стосується форми висловлення творчої думки на музичному інструменті, в кінокадрі чи фотооб'єктивом, – то тут перевага має надаватися, все таки, рівню художньої культури автора, його бажанню створити справді мистецьку пам'ятку і, безперечно, технічним можливостям засобу, на якому планується це виконати. І в такому зв'язку маємо чимало прикладів, хоча б із середовища блискучих віртуозів-музикантів західноукраїнського села чи південноукраїнського міста (причому, м. Одеси), які, не маючи фахової освіти, у виконанні національних музичних зразків не мають собі рівних, оскільки їм притаманне надзвичайно тонке відчуття колориту твору, мелосу, мелізматики, народності музики тощо. І саме вони можуть відтворити чи то на скрипці, чи то на бандурі (як правило, на не темперованих інструментах, або ж, принаймні, за допомогою людського голосу) все те, чого не можна зіграти (виконати) з фіксованого тексту (нот) професіоналам справді високого гатунку, враховуючи не лише температуру музичного інструменту, але й чимало інших чинників.

Чи не свідченням саме такого підходу стало рішення двох профільних Міністерств України (Культури і Освіти та науки, молоді і спорту) запровадити в класифікаторі спеціальностей для вищих навчальних закладів лише один напрям – «Мистецтво» (музичне, образотворче, театральне і т.д.)? Наскільки це вірно та об'ємно реалізується у сучасному житті і його ефективність – питання іншого плану і воно не є предметом обговорення у даному випадку.

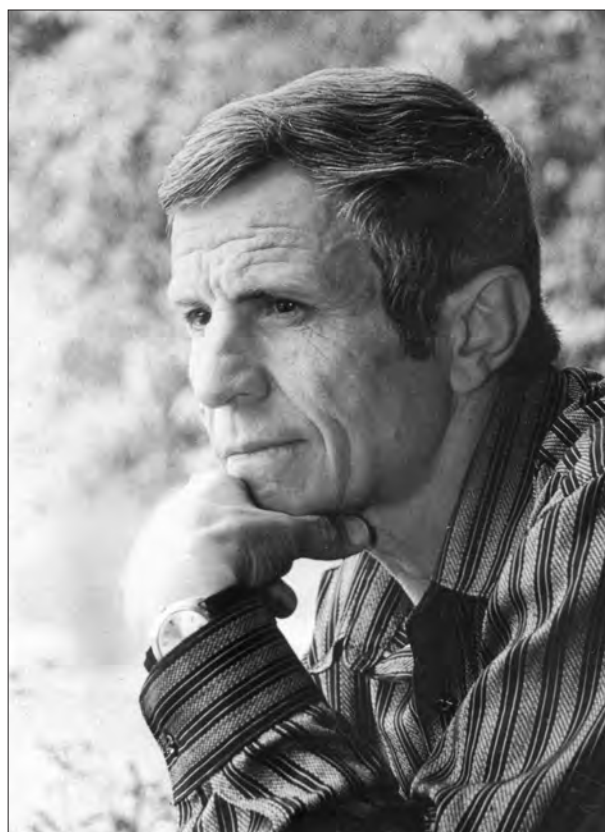
Отже, перші спроби нагадати про ці види художньої діяльності вже в новій суспільно-культурній формації на Рівненщині почалися 1993 року, коли преса стала поступово звертати увагу на культурно-мистецький чинник у суспільному процесі. Тим більше, нещодавно наші кіномитці повернулися з першого регіонального фестивалю аматорських фільмів Західної України (м. Володимир-Волинський), де здобули престижні нагороди за фільми «Легенди Соколиних гір» (кіностудія «Горинь») та «Є думка?» (кіностудія «Азалія»).

Саме тоді й почали в молодій державі відроджувати фестивальний рух, численні промисли і ремесла, найбільш характерні західноукраїнським теренам.

Інтелігенція поверталася до своїх витоків. Тим більше, що новій формації це було конче потрібно, адже аналізовані види належать до візуальних, а отже найбільш сприйнятливих широким загалом. Рівненщина стала центром, де вперше було проведено і Всеукраїнський кіноярмарок [1], що став предметом широкого висвітлення у засобах масової інформації та спонукав до обговорення подібні проблематики в середовищі представників методичних органів культури. Цю справу продовжили, як то часто буває, й самі керівники художніх колективів.

Роздуми В. Рябунця, вміщені в газеті «Вісті Рівненщини» стосовно можливостей кіно в сучасних умовах [2], започаткували формування громадської думки стосовно важливості та шляхів подальшого розвитку аматорства в суспільстві і кіномистецтва зокрема. Його підтримав обласний Центр народної творчості, управління культури обласної державної адміністрації, які безпосередньо опікувалися подібними справами. Тим більше, що це явище чимало років поспіль було для краю найбільш визначним і визначальним у сфері дозвілля. Адже Рівненщина зберігала достатньо високий рейтинг у сфері вільного часу стосовно кількості та особливо якості художніх колективів вокально-хорового, розмаїття інструментального, театрального жанрів. Наші колективи з успіхом виступали не лише на теренах колишнього Радянського Союзу, але й країнах Європи, на американському континенті. Їх виконавський рівень вже давно переріс рамки аматорських і став доброю школою художньо-творчої діяльності не одному поколінню людей. Та й проведення різноманітних Всесоюзних науково-практичних конференцій і нарад із проблем розвитку аматорства, а надто – кадрового забезпечення галузі «Культура» наприкінці 80-х років (у Рівненській, Тернопільській, Львівській, Івано-Франківській областях) засвідчували, що Західна Україна набагато випереджає будь-які терени СРСР за якістю культурно-дозвілєвого чинника. Заклади культури у окресленому регіоні на 70–95 % були забезпечені кадрами зі спеціальною освітою і мали потужну науково-методичну мережу і базу.

Тож стаття постійного дописувача місцевих газет і співробітника обласного Центру народної

Василь Рябунець

творчості (ОЦНТ) А. Дацкова [3], який досить добре знав цю роботу і сам чимало зробив для становлення подібного виду мистецтва в якості сценариста, допомогла художнім колективам у вирішенні організаційно-правових проблем, сценарному плані. Інакше кажучи, навіть за цей (1993) рік студії заявили про себе не лише у творчому напрямі, про що йшла мова у названих вище розвідках З. Голоденко, В. Рябунця, але й для становлення громадської думки стосовно розвитку саме національного мистецтва.

Незабаром у м. Рівному відбувся Перший фестиваль аматорських кінофільмів, який, безперечно, привернув увагу до себе незвичністю обраних сюжетів, форм висловлення творчої думки, режисерськими знахідками тощо [4]. А ще через деякий час рівненські кіномитці довели свою спроможність і потрібність державі, одержавши високі нагороди на достатньо престижних культурологічних заходах. Йдеться, насамперед, про Всеукраїнський фестиваль кіно- й відеофільмів аматорських та некомерційних студій, що проходив у м. Луцьку, де серед нагороджених – фільм

кіностудії «Азалія» «Людина з планети Старість» Ю. Калюха [5].

Проте, поетичні, елегійно огорнуті кінофільми-замальовки В. Рябунця «Слідами Мавки», «Продовження легенди», «Щедрий вечір», «В обійсті старого самітника», «Легенди Соколинних гір», «На берегах древлянської ріки» та ін., створені ним ще наприкінці 70–80-х років, хоча й не брали участі у конкурсних програмах, утім, здається, не втрачають своєї популярності й актуальності і сьогодні та мають своє стале коло прихильників. Згадаємо ті, що запам'яталися: «Пересопниця», «Світанок древнього Корця», «Твердиня над Іквою» та ін. Як і кожен майстер, Василь Рябунець має декілька своїх версій стосовно вітчизняних літературних класиків. Телеглядачі мали змогу переглянути й його фільми про творчість Уласа Самчука («Улас Самчук повертається»), Лесю Українку («Одержима»), Володимира Короленка («Серед руїн»), Тараса Шевченка («Караюсь, мучюсь, але не каюсь», «Ми не лукавили з тобою...», «Така, як ти, колись лілея...», «Волинськими дорогами Тараса»). Є в нього і яскраві замальовки про визначних людей Рівненщини, зокрема про народну майстриню, одну з визначних виробників «поліського серпанку» – Уляну Петрівну Кот («Берегиня»).

Його фільми не залишають байдужими ніколи!

Пам'ятаючи, як важко давалася молодій державі мовно-культурна політика на всіх етапах її розвитку, свідомі інтелігенція міста намагалася всіляко допомагати розв'язанню цього питання. Все частіше на сторінках місцевої преси, а особливо опозиційно спрямованої, з'являлися критичні матеріали стосовно заснування у м. Рівному спеціального закладу, де б подібні питання були остаточно розв'язані. І в цьому контексті перед знову взяли кіномитці.

На початку 1997 року на сторінках періодики почалося жваве обговорення проблеми створення базованого на місцевому ґрунті кінотеатру, який би використовувався виключно для показу вітчизняного кіно і сприяв формуванню нових ціннісних орієнтацій, передовсім молодого покоління.

Незабаром такий заклад було створено. Це був перший в Україні саме український кіноцентр і він почав розгортати свою діяльність [6]. На перешкоді, правда, швидко став не лише брак власної кінопродукції, ціна на квитки тощо, чим швидко скористалися місцеві митці та керівники

Василь Рябунець за роботою

кіностудій (представивши для демонстрації власні здобутки), але й матеріально-технічна база, яка не давала змоги вирішувати ці питання ефективно. В країні швидко міцнішала технічна приватна база теле – та відео екрану. Поряд створювалося чимало кафе та барів, де постійно демонструвалася достатньо різноманітна, яскрава, часто дуже сумнівного спрямування відеопродукція, боротьба з якою місцевих управлінь культури та окремих осіб фактично не давала бажаного результату. Проте технічні якості її були бездоганні, а репертуар виходив навіть за межі можливого в уяві, що й створило значну перешкоду згаданому вище Центру.

То ж надалі кіномистецтво Рівненщини почало розвиватися у більш спокійному і виваженому темпі. І митці, здається, знайшли свою культурну нішу. Місцеві кіностудії й надалі створювали достатньо оригінальні стрічки локального спрямування, знаходили найбільш вдалий ракурс висвітлення переважно краєзнавчої проблематики, брали участь у численних конкурсах і фестивалях. Їх «творчі портрети» (окремих осіб чи місцевих художніх колективів) відрізнялися глибиною розкриття образу, точністю бачення проблеми, яскравістю тощо, а оригінальні мистецькі замальовки, з точки зору змісту, були бездоганними, адже йшлося про осіб, достатньо знайомих і режисеру, і оператору та сценаристу. Тому ці мистецькі нариси подавали, як правило, ту інформацію, на яку сподівалися глядачі і цим мали у них успіх.

Утім, не лише «творчими портретами» задовольнялися рівненські митці. Тема національно-визвольної боротьби українського народу також знайшла своє образне втілення в хронікально-документальних фільмах, зокрема В. Рябунця: «Гурби»,

Василь Рябунець за роботою

«Довга дорога до рідного краю» (про важку долю зв'язкового УПА Артема Дереша із с. Русивель Гощанського р-ну). Згадаємо також телевізійні фільми В. Рябунця, створені ним у співдружності з тележурналістами П. Мідріганом, Б. Трофімюк, Г. Шепель, Н. Васильєвою, О. Бухалом та ін. Зокрема, за сценарієм П. Мідрігана були створені фільми «Я прагнув волі Україні» (про керівника національно-визвольного руху періоду Великої вітчизняної війни – Тараса Бульбу-Боровця), гостро публіцистичну стрічку «Перевертні» (про спецзагони НКВС, що під виглядом бандерівців наводили жах на місцеве населення). А за сценарієм Богдани Трофимюк – фільми «Німа правда» (про голодомор 1933 року) і «Зламане крило душі» (про війну в Афганістані). До речі, фільм «Німа правда» був удостоєний Гран-прі на XIII (2008 р.), а «Перевертні» – отримав Першу премію XIV (2009 р.) Всеукраїнського конкурсу телевізійних програм «Калинові острови» [30, с. 98].

Серед цього ряду осібно стоять фільми «Посвячений у таємниці зеленого світу» та «Нерозривне коло», в яких йдеться про відомого фітотерапевта Івана Михайловича Носаля та

фільми-замальовки, зняті за його ж сценарієм, зокрема «Повернення».

Значний вплив на формування В. Рябунця як митця мали зустрічі з професіональними згодом режисерами українського кіно Ю. Ілленком, Л. Осикою, М. Машенком, Л. Биковим, І. Миколайчуком та ін. майстрами, з якими він спілкувався ще під час навчання в Київському інституті театального мистецтва та в процесі роботи над своїми фільмами.

Історія справді почалася писатися об'єктивом. І це знову ж таки вивело зазначений вид мистецтва на належний йому професійний рівень. Воно вже мало своїх глядачів, своїх симпатиків та опонентів. Обласний Центр народної творчості у міру можливостей надавав їм методичну допомогу, влаштовував семінари, «творчі лабораторії» на місцях, сприяючи таким чином розвитку цього виду мистецтва в краї. Авторські роботи неодноразово демонструвалися й на місцевому телебаченні. Та й періодична преса теж постійно про них пам'ятала.

Достатньо згадати оригінальні публікації М. Шершень та Т. Ляшенко стосовно пошуку сценаріїв для місцевих кіностудій, особливостях

його втілення, специфіці озвучування, розмаїтті тематики, проблемах аматорів в умовах сьогодення тощо [7] та телерепортажі про учасників Всеукраїнського фестивалю некомерційних фільмів «Гей, фільмарі», що відбувся у Київському Центральному будинку кіно 21–23 лютого 2003 року з нагоди 75-ліття від дня утворення кіноаматорського руху, або ж міжнародного фестивалю туристичних фільмів «Вітер мандрів» (2003 р.), Міжнародного фестивалю документального кіно у м. Луцьку (березень, 2011 р.) де в числі переможців в окремих номінаціях були й рівненські сюжети [8].

У цьому ряду стоять і достатньо елегантні розвідки колишнього співробітника ОЦНТ, згаданого вже Анатолія Дацкова, причетного як до сценарної справи, так і до озвучування матеріалу, присвячені розкриттю сутності творчого процесу корифея рівненських кіномитців – Василя Сидоровича Рябунця, чийми зусиллями і подвижницькою працею тримається неодноразово згадана вже кіностудія «Горинь», як і кіномистецтво Рівненщини загалом [9].

Сьогодні цей вид мистецтва є досить стабільним у нашому волинському краї.

На кафедрі культурології Рівненського державного гуманітарного університету було здійснено навіть спробу підвести під цей вид художньої діяльності певне наукове підґрунтя у вигляді магістерського дослідження [10], обговорити окреслені проблеми на спеціальних навчальних конференціях, провести декілька ретроспективних показів цих фільмів із запрошенням безпосередніх учасників – В. Рябунця, В. Томчука, А. Бабака та ін.

Отже, кількість кіностудій в області (7), як і їх учасників, уже чималу кількість років залишається без змін – у Гошанському – 1, Дубенському – 2, Сарненському районах – 3 та одна у м. Рівному [11; с. 11]. Утім, проблематика фільмів й надалі акцентує увагу лише на місцевому чинникові, що залишає ці кіностудії цікавими місцевому глядачу, добре обізнаному з героями та подіями фільмів. І спілкування режисерів із подібними осередками в сусідньому місті Луцьку лише підтверджує відрив обраного шляху.

Започаткований у м. Херсоні ще 2006 року кінофестиваль «Кіно-Кімерія», від 2008 року став Міжнародним, що дає змогу тепер частіше і рівненським кіномитцям пробувати себе на міжнародному рівні. Принаймні у разі вирішення

питань фінансування, – творчої наснаги і професійного рівня у них не бракує. І в «Горині», і в «Азалії» та «Дубно».

Так, аматорський відеофільм народної кіностудії районного Будинку культури «Дубно» став переможцем Міжнародного фестивалю аматорського кіно «КіноКімерія – 2009» та був відібраний для участі у Міжнародному кінофестивалі, який пройшов у Швейцарії в 2010 році.

Загалом ця кіностудія на згаданому вище міжнародному фестивалі у м. Херсоні чотири рази поспіль (2006–2009 рр.) здобувала дипломи I та II ступенів. А за конкурсний показ фільмів на Міжнародному фестивалі екранних мистецтв (м. Житомир, 2007 р.) «Апокаліпсис» одержала диплом визнання у відкритому фестивалі аматорського і професійного кіно.

Колектив відзначений й дипломом за перемогу у бліц-турнірі за темою «Будинок зі скульптурами» міжнародного фестивалю кіномистецтва у м. Луцьк (2007 р.). Їх кінофільми «Моя бабця казали», «Що ти нам даєш», «Липа», «Слідами Тараса Бульби», «Афган», «Золота нитка долі», «Прилітайте лелеченьки» та дитяча стрічка – «Кольорові зайці» складають золоту сторінку вітчизняного аматорського кіно.

До нових змін у популяризації кіно, що з'явилися у 2010 році на Рівненщині, слід віднести започатковану (а точніше – відроджену) практику демонстрації кінофільмів на «зеленій естраді» в Парку культури та відпочинку ім. Т. Шевченка – «Кіносуботник». Цей вид обслуговування глядача повернувся із попередньої доби і збирає до 800 глядачів на кожний сеанс, який проводиться безкоштовно щосуботи, а останнім часом – тричі на тиждень. Використання рекламних роликів агенції «Movie Media», що є меценатом парку, дає змогу організаторам проекту мати достатньо якісне технічне оснащення та демонструвати різноманітні документальні стрічки про м. Рівне, а також кінопродукцію переважно з українським перекладом [12].

Відзначимо й все більш популярну на місцевих святах практику під загальною назвою «Молодіжне кіно. Документальні стрічки про м. Рівне».

Вже з жовтня 2010 року у місті, за підтримки Рівненської обласної державної адміністрації, започатковано багатоетапний Всеукраїнський фестиваль «молодого кіно» «Dvery», суть організації якого полягає у публічному конкурсному відборі сценаріїв (причому не лише місцевих авторів, але

й жителів сусідніх областей), проведенні майстер-класів відомих діячів вітчизняного кінематографу та телеекрану, створення конкурсних кіноробіт різного формату із широким залученням представників професійних кінооб'єднань та аматорів (В. Оселедчик (екс-продюсер телеканалу «1+1») вже розпочав свою творчу діяльність): Віталій Райнюк (електрик за професією) із м. Рівного взяв участь в Одеському кінофестивалі у якості учня. Його відібрали із 350 молодих сценаристів для навчання у відомих російських та голівудських режисерів і продюсерів.

Утім, на нашу думку, така практика не є достатньо ефективною, оскільки кожен вид мистецтва, як відомо, передбачає й відповідну систему поглибленого навчання. А декілька днів спілкування із відомими фахівцями, безперечно, є позитивним моментом у сприйнятті чи то сценарію, чи то кінофільму загалом. Однак сподіватися на справді позитивний результат при такому підході – справа марна. Негативною ж стороною цієї проблеми залишається формування у широкого загалу молоді й надалі думки про не обов'язковість фахової освіти.

Позитивним моментом культурно-мистецького процесу в краї є й те, що заступником Голови обласної держадміністрації з гуманітарних питань призначено колишнього випускника РДГУ, що певний час навчався на кафедрі культурології – О. Губанова, добре обізнаного з проблемами культури в регіоні і не байдужим до їх вирішення.

У листопаді 2010 року згаданий вище захід взяло під свій патронат тодішнє Міністерство України у справах сім'ї та молоді, що надало йому значну організаційно-творчу підтримку. Тоді ж (на цьому етапі) розпочато підготовку до проведення фестивалю не класичних театрів та електронної музики. За задумом організаторів цей фестиваль має стати також традиційним.

І вже в квітні 2011 року було організовано Фестиваль аматорського кіно «DVERU», що зібрав чимало симпатиків і опонентів, думки яких активно публікувала місцева преса.

А започаткована обласною науковою бібліотекою практика демонстрації кінофільмів минулих років, як і відродження нею проведення танцювальних вечорів у проекті «Історична реконструкція танцювального майданчика 50-х років» із репертуаром та тогочасним інструментальним складом, а також поступове залучення молодих науковців до підготовки дипломних

досліджень із окресленої проблематики, сподіваємося, буде сприяти збереженню і цієї сторінки художньої практики минулої епохи. Інакше кажучи, поступово відроджуватиметься й названий від художньої діяльності у поліському краї.

Паралельно із цим видом художньої творчості, подібними шляхами розвивалося в краї й мистецтво фотографії. Тим більше, що перший фотоклуб «Промінь» на Волині був заснований ще 1969 року згаданим уже В. Рябунцем.

На хвилі національно-культурного піднесення в обласному центрі було засновано відділення Національної Спілки фотохудожників України та фотоклуб «Час» (згуртував понад 20 фотомайстрів), мета яких – об'єднання для творчої співпраці небайдужих людей, обговорення фахових питань, формування нових ціннісних орієнтацій та ідеалів у молодого покоління [13] (10 осередків творчих спілок в області станом на кінець 2009 рік – вагома підстава для формування нового культурного середовища). В результаті цих заходів рівняни тепер мають змогу регулярно «бачити» своє місто очима фотомитців. Та й тематика фоторобіт ставала зовсім іншою, достатньо незвичною після багатьох років домінування лише «червоного тла».

Останні, в свою чергу, постійно демонстрували кращі здобутки, що експонувалися на різноманітних конкурсах і фестивалях [14]. Розширювалася проблематика експозицій. У виставковій залі Рівненського обласного краєзнавчого музею відбулася перша виставка старовинних фотографій, що також привернула увагу громадськості незвичним ракурсом побачених проблем, фаховим рівнем реставрації робіт тощо [15]. Спонукала вона й задуматися над швидкоплинністю життя, вічними цінностями, кінакше кажучи – змінювала стереотипи сприйняття.

Фото, як жанр мистецтва, впевнено заявляв про себе. Допомогала йому в цьому і періодична преса, постійно публікуючи творчі «портрети» найбільш відомих митців, чий доробок ставав достойним для наслідування [16], аналізуючи проблеми місцевих майстрів та окремі види фотографій, кращі зразки серед дипломованих і, таким чином, стимулюючи відповідні державні структури та підприємців до підтримки обдарованих осіб, як це було, приміром, із останньою експозицією А. Похилока «Ба! Знайомі обличчя», де експоновано чимало цікавих портретів, які показують сутність добре знайомих людей. Згодом

«Фотовернісаж на Покрову-2010». Фото О.Харвата

і цей вид мистецтва знайшов своє втілення на усьому розмаїтті місцевої періодики [17]. У цьому добру допомогу надавав й заснований 2006 року щомісячний спеціалізований журнал «Мистецькі грані».

У міру того, як розгорталися інші види культурно-мистецької діяльності міста, у Рівному було проведено Міжнародний фотосалон «Рівне-2001», інші подібні заходи, що привернули увагу і професіоналів, і широку громадськість та зробили місто привабливим для вітчизняних митців.

Фото галерея «Вертеп» – ініціатор А. Мізерний, розташовується в Академічному музично-драматичному театрі, залишаючи по собі безліч світлин із мистецького життя акторів. Перша її виставка – «На перехресті осені і зими» (А. Мізерний, О. Харват, О. Купчинський). А започаткований О. Харватом арт-проект «Обличчя планети Земля» вилився у щорічну виставку «Міжнародний салон художньої фотографії «Фотовернісаж на Покрову»», в якому беруть участь фотохудожники з усього світу. Триває й авторський проект О. Харвата «Діти для миру», мета якого – привернути увагу до «не дитячих проблем дитинства».

Портрети друзів і пейзажі екзотичних країн, розмаїття пам'яток історії, архітектури, життя і побут людей – на численних виставках міст Рівного, Кракова, Києва, Пряшева, в Китаї і на Сицилії, – представлені усі жанри творчої фотографії, якою володіє О. Харват. Він – автор численних мистецьких програм: «Рівне. На межі

тисячоліть», «Рівненський край», «Я люблю своє місто», «Острог. На межі тисячоліть», «Культурна спадщина Рівненського краю».

Тож творчі здобутки фотомитців почали обговорюватися не лише у засобах масової інформації, але й на засіданнях колегій Управління культури обласної державної адміністрації; достатньо широкого розголосу ця подія набула і на Всеукраїнському рівні [18]. Це, у свою чергу, лише стимулювало місцевих митців продовжувати свою справу. Їм охоче надавали зали краєзнавчого музею, наукової універсальної бібліотеки, численних торгових центрів. У м. Рівному згодом було відкрито спеціалізовану галерею «Щілина», що стала постійно діючим місцем для художніх експонувань. І не лише творів фотомистецтва, але й формування певного кола зацікавлених осіб цим видом художньої культури [19].

Про високий рівень організації творчих заходів, власний професіоналізм членів клубу засвідчує факт проведення в місті вже III міжнародного фотосалону «Фотовернісаж на Покрову-2008», в якому взяли участь представники майже 40 країн світу (328 робіт). Підтвердили це і численні відгуки у місцевій пресі. Надалі ці заходи в місті стали традиційними. А вихід друком перших двох (2007 та 2009 рр.) каталогів міжнародних фотобісеналє в м. Рівне, упорядкованих С. Бусленком, не лише дав можливість мати ще дві оригінальні фотозбірки, але й відчуті глибину мистецького бачення сучасного світу іншими, стимулював наших майстрів переглянути свою технічну базу

ПОДПИСАТЬ ЗДЕСЬ

й дещо змінити погляд на власну мистецьку діяльність.

А останнім часом членами фотоклубу «Час» організовано виставку найцікавіших робіт Одеського Фотобіенале, поставивши за мету продемонструвати глядачам «все найцікавіше, що є в українській фотографії сьогодні» [20].

До найбільш переконливих успіхів місцевих майстрів фотографії слід віднести і здобуте III місце «збірної України» на Міжнародному Бієнале у В'єтнамі, що відбулося в рамках конгресу Міжнародної федерації фотомистецтва (FIAP). Колекцію з 10 українських світлин (по одній від автора) збирав та надсилав до оргкомітету відомий рівненський фотохудожник С. Бусленко [21].

У цей же ряд поставимо й спільні проекти українських, італійських та чеських фотомайстрів на фотопленері «Українське село очима іноземних майстрів» (серпень, 2010 р.), організоване О. Харватом із цікавими майстер-класами видатних фахівців Вірджідіо Бардосі, Періні Марчело Матерассі, які демонструвалися у рівненських торгово-розважальних центрах.

Це також і представницька презентація світлин на святкуванні Дня незалежності України (24 серпня 2010 р.) – «м. Рівне. На європейських перехрестях. 2010» та «Фотомайстри світу у м. Рівному» [22, с. 13], що дала змогу співставити, порівняти творчі здобутки різних мистецьких шкіл, напрямів і уподобань.

Широкий розголос мала також не лише виставка учасників Міжнародного живописного

пленеру «Історичні й природні перлини м. Рівного та Рівненщини», проведена у рамках вищеназваного святкування, але й її фотомонтажі, зроблені вже місцевими майстрами [23].

Утім, беззаперечний інтерес глядача мало відкриття «Фотовернісажу на Покрову» (14 жовтня 2010 р.) з широкою репрезентацією творчих робіт призерів конкурсу у ТРЦ «Злата Плаза», Академічному українському музично-драматичному театрі, обласному краєзнавчому музеї, мистецькій залі обласної наукової бібліотеки тощо.

Майже 4.000 художніх зразків фотомайстрів із 49 країн світу переглянуло авторитетне міжнародне журі, очолюване організатором заходу – О. Харватом, відібравши 372 роботи для широкого конкурсного показу. Різномасштабна програма заходу, що включала не лише, власне, експонування зразків, але й майстер-класи відомих фахівців, презентацію альбому краєзнавчого фото-Салону, акція «Народна фотосесія» (спілкування з відомими фотомайстрами світу), лотерея «Фортуна на Покрову» (для усіх, хто був із фотоапаратом), від'їзд до с. Дермань, хутора Плугаки, де для іноземних майстрів відкрилися сільські пейзажі, життя людей тощо. Родзинкою пленеру стала фотосесія «Ню», – оголена натура в українському селі, в старих хатах, подвір'ях тощо, а також достатньо різномасштабна репрезентація заходу на відповідних сайтах тощо. Все це суттєво розширило уяву глядача про можливості сучасної фотоапаратури і перетворення фотографії в самостійний вид мистецтва [24].

Із не меншим сальдо популярності відбулися подібні заходи і в 2011 році, у яких взяли участь 400 учасників із 57 країн світу, що надіслали 4.5 тис. робіт. Відповідний рекорд офіційно зареєстровано в Книзі рекордів України.

А 3 грудня 2010 р. під досить специфічною назвою – «Спекотні казки Аравії» відбулося відкриття чергової фотовиставки із серії «Відомі фотохудожники світу», представника з далекого Оману – Ібрагіма Аль-Бусаїді. Місцем експонування обрано арт-галерею «Сальвадор Далі».

Цей захід, як і майже аналогічний, підготовлений за матеріалами подорожі до В'єтнаму, також дав відвідувачам добру нагоду відчутти подих екзотичної країни. Однак, на відміну від проведеної майже одночасно фотовиставки О. Харвата та С. Бондарука, які лише побували в далекій країні (В'єтнамі) і «очима фотооб'єктиву» поглянули на світ чужої їм культури, – на цьому експонуванні

*Презентація книги «150 святинь великої Волині».
На фото автори книги М. Бендюк, О. Харват, В. Луц. 2011 р.*

демонструвалися роботи людини, яка має міцні місцеві корені і добре знає власний культурний контекст. До того ж, відзначена прихильністю своєї Батьківщини: у 2007 році він був обраний Президентом фотоклубу Оманської асоціації мистецтв, отримав чимало нагород на різноманітних міжнародних і місцевих фотоконкурсах. Він – член міжнародної асоціації фотомистецтва (FIAP), має почесні міжнародні звання AFIAP, ESFIAP, є офіцером зі зв'язку FIAP в Омані.

Улюбленими жанрами фотографії для нього залишаються портрети, пейзажі і, безперечно, люди. «Фотографія – це надзвичайний дарунок, що дозволяє бачити реальність у різних її аспектах. Деталі, світло, композиція, і потрібний момент – все це складає рими моєї фотопоезії» – так образно висловлюється майстер про своє мистецтво бачити світ.

Ібрагім Аль-Бусаїді привіз до м. Рівного свою нову колекцію, щоб рівняни та поціновувачі прекрасного загалом змогли побачити екзотичний та загадковий світ Сходу, що являє собою

фрагменти «Казок 1.000 та однієї ночі». Адже, як висловивлюється сам Ібрагім Аль-Бусаїді: «Моєю концепцією є поповнення світової галереї фотосвітлинами, візуальними образами феноменів мистецтва, відкритих мною». Виставка мала достатньо цікаву репрезентацію і включала велику кількість казкового і незвичайного, різних та яскравих колоритних пейзажів. Неординарним є й манера представлення цих фотографій, адже більшість із них експоновано в оранжево-жовто-гарячих тонах, що надає більш реалістичного бачення та відчуття Аравії у будь-яку пору року, а надто – взимку.

Ця колекція продовжує проект арт-галереї О. Купчинського «Відомі фотохудожники світу», який у черговий раз намагається продемонструвати рівнянам надзвичайні можливості мистецтва фото, помножені на художню культуру митця і спрямовується на зближення і порозуміння народів. Митцям, як бачимо, це зробити значно легше, ніж вітчизняним політикам!

Фотомитець А. Мізерний

Стародавні ікони, живопис, скульптури та зразки декоративного мистецтва Рівненщини від XIII до XXI століття: усе це тепер можна побачити не лише у музеях, храмах чи приватних колекціях, а й в унікальному виданні «Культурна спадщина Рівненського краю» [27], видрукованому на Рівненщині і підготовленому місцевими фотохудожниками, організаторами численних фотосалонів, О. Харватом та М. Бендюком. Загалом альбом об'єднав фото майже 400 експонатів, що пов'язані з Рівненщиною та зберігаються на її території. Виняток становить лише Пересопницьке Євангеліє. Хоча святина й зберігається за межами області, але створена саме у нас. Найбільше в зазначеному альбомі представлено експонатів з обласного краєзнавчого музею, Історико-культурних заповідників міст Острога, Дубна та смт Млинова.

А з вересня 2011 року робота цього тендему сприяла започаткуванню серії мистецьких альбомів під загальною назвою «До футбольного Олімпу шляхами Великої Волині», перший з яких під назвою «150 святинь Великої Волині» вже побачив світ, зібравши на своїх сторінках кращі зразки іконопису, живопису, скульптури, декоративно-ужиткового мистецтва та стародруків від XII до XX століть, що походять із території Рівненської, Волинської, Львівської, Волинської, Тернопільської, Житомирської та Хмельницької областей. Сто п'ятдесят найцінніших пам'яток культурної спадщини вибирали з музейних експозицій, приватних колекцій, а також знаходили в храмах та запасниках. Його продовженням

стане другий том альбому, який знайомитиме з нерухомими пам'ятками культури цього регіону.

Нещодавно вийшов друком також авторський альбом фотохудожника, члена НСФХУ А. Мізерного «Запрошує Рівненщина». У книзі відтворені унікальні історичні, архітектурні та мистецькі пам'ятки Рівненської області, регіон, що справедливо вважається перлиною Волині та Полісся. У фотовиданні вміщені пам'ятки історії та культури, музеї, архітектура, побут, традиції і народне мистецтво, моменти різноманітних свят та фестивалів, духовного життя загалом. Ці друки є помітною допомогою сучасній студентській молоді; певним чином вони готують місцеву публіку до сприйняття пам'яток культури у музейній мережі краю.

Не можна не згадати й його ж фотоальбом «Козацькі могили» (Стрий, 2011 р.) [29], презентований широкій громадськості наприкінці серпня 2011 року, який, за свідченням автора, готувався як данина пам'яті видатного дослідника Поля Берестецької битви 1651 року І. К. Свешнікова, з яким неодноразово спілкувався художник і справу якого продовжує за допомогою фотооб'єктиву уже понад 30 років.

Видання містить чимало унікальних світлин не лише пам'яток архітектури, але й інших пам'яток, причетних до славного минулого нашого народу. Ці фотороботи широко презентують козацьку минувшину, переносячи нас у «віртуальну мандрівку» до історичних місць. Там ми бачимо безліч речей, пов'язаних із добою національно-визвольних змагань – зброя, речі козацького побуту, хрести та іконостаси, а загалом – пантеон «Козацьких могил» в усій його величі і пересторозі.

Зі сторінок видання вкотре постають Свято-Михайлівський та Свято-Георгіївський православні храми, розташовані на острові Журавлиха; нам відкривається вражаюча палітра експозицій музею, викликаючи ефект присутності у цьому заповідному та, водночас, сумному місці.

Окремо в альбомі виділяються світлини, що відображають козацьку минувшину і ставлення до неї наших сучасників: від Президента держави, високих духовних осіб країни, до пересічних громадян. І все це – мить історії!

Чи не найяскравішим завершенням фотоальбому є, здається, світлини, що подають мальовничі краєвиди тих місць, де відбувалася ця знакова в нашій історії подія; зразки її унікальної

флори та фауни. Саме в них найбільше виявляється майстерність автора як художника, глибоко закоханого в природу і культуру нашого краю.

У місті щорічно відбуваються десятки фотовиставок найрізноманітнішого спрямування. Назвемо лише філософські, згаданого вже А. Мізерного: «Дерева помирають стоячи», «Багатоликий Морозюк» (2004 р., про Народного артиста України, актора Г. Морозюка); «... І кожну мить візьму на згадку» (2005 р.), «МізАнСцени» (2006 р.), «Образи. Образи. Образи» (2007 р.), «Берестечко: два світи» (2008 р.), «Краса і велич давньої Волині» (2009 р.), «Метаморфози» (2011 р.) та ін. Адже кожен фотомитець прагне довести свій погляд на проблеми сьогодення або історико-культурну спадщину Волині!

Час від часу увагу краян привертають різноманітні фотовиставки ліричного або суто інтимного (фотоальбом «Ню» Миколи Тинкалюка, «В обіймах наготи» Олександра Харвата та ін.) спрямування, художньої та репортажної фотографії, або найдорожчі фотопроекти, привезені з Російської Федерації тощо, що лише підвищують зацікавлення цим видом мистецтва широкого глядача та стимулюють творче самовдосконалення майстрів. Проводяться вони, як правило, у торговельно-розважальних центрах, міських бібліотеках тощо [28], або приватній Арт-галереї «Сальвадор Далі» (О. Купчинського) і також збирають чимало зацікавленого глядача. Якісний, повноколірний друк, професійна верстка художника роблять ці альбоми справді мистецькими зразками.

Поступово відбувається певна спеціалізація місцевих майстрів: В. Бурсан, І. Похилюк, Р. Малиновський – починають виявляти себе в мистецтві спортивного репортажу (переважно спідвейного); О. Майструк – (премія Кабінету Міністрів України за особисті творчі досягнення); О. Захарук – автор пейзажу, Т. Гожій – прихильник чорно-білої фотографії, М. Демченко – українська природа, О. Потянок – взагалі відійшов від традиційної фотографії і перейшов до абстракції; світлина Е. Хитрого схожі на твори митців образотворення першої половини XIX століття; С. Бусленко – жіночі образи та фантастичні підводні фото.

Отже і цей вид мистецтва продовжує розвиватися і допомагають йому все ті ж ентузіасти, в планах яких – інші цікаві проекти. Серед них «Рівненський край: нерухомі пам'ятки» та аль-

Фотовиставка «Художники неба». Галерея «Сальвадор Далі». На фото С.В. Виткалов, О.Шамов (м. Львів), О.Купчинський. 2010 р.

бом, присвячений тим мистецьким зразкам, що були створені на Рівненщині, однак через певні обставини зберігаються за її межами.

Незважаючи на низку несприятливих обставин (відсутність Художнього музею, якісних майданчиків для експонувань) окремим фотомитцям краю вдалося посісти помітне місце в структурі художньої культури України. Так, С. Бусленко удостоєний спеціального призу I Міжнародного конкурсу газети «День» (1999 р.); він – Заслужений художник Міжнародної федерації фотомистецтва, член Королівської фотографічної асоціації Великої Британії, а також фотографічних асоціацій США, Європейської спілки професійних фотографів. Його роботи демонструвалися у багатьох країнах світу.

Ще один представник рівненчан, О. Харват, є членом Національної спілки фотохудожників України, Заслуженим художником Міжнародної Федерації фотомистецтва (EFIAP), членом Спілки журналістів України, «Послом Миру». Учасник та дипломант понад 140 національних та міжнародних фотовиставок у різних країнах світу. Має майже 40 персональних виставок в Україні, Румунії, Угорщині, Словаччині, Китаї, Росії, Латвії. Автор численних проектів, зокрема «Обличчя планети

Земля», «Від Парижа до Сіднея. Подорожні нотатки», «Судан. Спека і люди», «Діти світу», «Краса і велич гір», «Діти для світу?», «Китайські подорожі», «Сіцилія плюс», «Подорожуючи по світу», «Рівне на межі тисячоліть», чималої кількості видань та творчих проєктів. Він – автор міжнародних проєктів «Кременець – ворота раю» (осінь, 2005 р.), «Волинь. Європейські перехрестя» (весна, 2006 р.), «Фотовернісаж на Покрову» (2006–2010 рр.).

Він – засновник та керівник клубу-студії «Простір фото» міського Будинку культури (IL FIAP, PSA). І цей ряд здобутків рівненських фотомитців можна легко продовжити, аналізуючи творчість В. Пилип'юка, О. Купчинського, О. Майструка, Ю. Антонюка, П. Виноградова та ін., про що неодноразово йшлося у наших публіцистичних розвідках, опублікованих на сторінках місцевої періодики [25].

До речі, Рівненщина посідає друге місце в Україні (після Львова) за кількістю фотомайстрів, що входять до Міжнародної федерації фотомистецтва FIAP. У західноукраїнській мистецькій столиці їх 15; у м. Рівному – лише на одного менше, хоча умови для творчої діяльності у місцевих значно гірші, як і менші можливості творчої самореалізації.

Акцентуємо увагу на вимогах щодо здобуття цієї, безперечно, престижної відзнаки: для того, щоб увійти до переліку фотомайстрів міжнародної федерації, необхідно бути представленим на кількох міжнародних фотовиставках певною кількістю робіт. І останні рівненські представники – Олег Жилін, Володимир Захарук та Василь Черенков – це виконали з честю.

Колишній кінооператор Жилін, що має лише кількарічний фотографічний досвід, своєю активністю потрібний норматив виконав ще минулого року.

Член фотоклубу «Час» – В. Захарук – спеціалізується переважно на традиційному пейзажі. А Василь Черенков відомий своїми авангардними поглядами на фотографію взагалі, серед необхідних вимог щодо входження до цього престижного клубу, має ще й не менш престижну відзнаку – Золоту медаль найвідомішого у світі фотоконкурсу в Австрії «Суперкруг» («Supercircuit»).

І хоча в місті поки що відсутні стаціонарні приміщення для подібних демонстрацій, і Рівненщина за цим показником відстає від аналогічних міст України (Суми, Дніпропетровськ), сподіваємося, що тією активністю згаданих митців, з якою вони організують свої численні презентації та друк фотоальбомів, все це буде зроблено найближчим часом.

Тож саме засоби масової інформації мають допомогти їм і надалі писати розмаїту історію людського буття. Принаймні відгуки, що виходять друком останнім часом у місцевій пресі, хоча й не являють собою зразок глибокого культурно-мистецького аналізу проблеми, проте на це досить активно спрямовують громадську думку [26].

Дбають фотомайстри й про свою зміну. Принаймні уже декілька років у місті Рівному функціонує школа фотомайстерності О. Харвата, а в квітні 2009 року відкрито подібну фотошколу О. Купчинського.

Таким чином, сучасна Рівненщина й надалі демонструє збережені культурні традиції і в своєму мистецтві бачити світ.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Голоденко З. Ярмарок, але не Сорочинський... / З. Голоденко // Волинь, 1993. – 22 трав.
2. Рябунець В. А в кіно – весь світ / В. Рябунець // Вісті Рівненщини, 1993. – 29 черв.
3. Дацков А. Дорога до серця [про народні самодіяльні кіностудії «Горинь» та «Дубно»] / А. Дацков // Вільне слово, 1993. – 16 жовт.
4. Степаненко М. Фестиваль «Стара Волинь» [про перший аматорський фестиваль кінофільмів] / М. Степаненко // Волинь, 1993. – 5 лист.
5. Хапатьяк М. Гідна перемога кіностудій Рівненщини [кіномистецтво Рівненщини] / М. Хапатьяк // Волинь, 1994. – 30 верес.; «Армагедон» із «Малого екрану» // Віче, 1995. – 22 груд.

6. Цінко В. Центр українського кіно сприяє нашому духовному відродженню [в Рівному на базі колишнього кінотеатру «Юність» створено центр українського кіно] / В. Цінко // Рівне, 1997. – 11 квіт. – С. 3; Леонова Л. Від театру Зафрана до кінотеатру «Партизан» [історія рівненських кінотеатрів] / Л. Леонова // Рівне вечірне, 2008. – 31 січ.
7. Ляшенко Т. Він знімає фантастику [О. Войтович із Костополя створює фільми] / Т. Ляшенко // Вісті Рівненщини, 1999. – 8 жовт.; Шершень М. Жахи народжуються в Мізочі [про кіносценарій І. Устянчука] / М. Шершень // Рівне вечірне, 2005. – 19 трав.
8. Богуш О. «Вітер мандрів» про Волинь туристичну / О. Богуш // Волинські губернські відомості, 2003. – 18 вер.
9. Дацков А. Кіношник Сидорович [про кінорежисера В. Рябунця] / А. Дацков // Погорина: літературно-мистецький альманах. – Рівне: Волинські обереги, 2002. – Вип. 4. – С. 110–112;
10. Москалець Д. О. Аматорське кіно Волинської області. Історія та сучасність. Проблеми та імена: Дипломна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «спеціаліст» за спеціальністю 7.02.01.01. – «Культурологія» (рукопис) – Рівне: РДГУ, 2008. – 94 с. / Д. О. Москалець // Поточний архів кафедри культурології РДГУ за 2008 рік.
11. Основні показники діяльності закладів культури клубного типу Рівненської області у 2009 році // Поточний архів Рівненського Обласного центру народної творчості. – Рівне, 2010. – 15 с.
12. Матвіїв А. Кінематограф під зорями / А. Матвіїв // Рівне вечірне, 2010. – 12 серп.
13. Степаненко М. Як крокує «Крок» [про Рівненську обласну організацію Української спілки фотохудожників – фотоклуб «Час»] / М. Степаненко // Волинь, 1994. – 30 верес.
14. «Дівчина» підкорила Англію: нагорода дісталася С. Бусленку [про перемогу нашого земляка С. Бусленка в королівському міжнародному фотосалоні] // Рівне вечірне, 1994. – 5 лист.; Попова М. Такого фотовернісажу м. Рівне ще не бачило / М. Попова // Рівненська газета, 2008. – 16 верес.
15. Хитрий Е. Старовинне фото [про виставку фотографії кінця XIX – початку XX століття в обласному краєзнавчому музеї] / Е. Хитрий // Рівне вечірне, 1995. – 28 січ.
16. Горобаха М. Приклад високого мистецтва фото [про фотомайстра П. Здоровила] / М. Горобаха // Вільне слово, 1996. – 16 лист.; Петриченко А. Олексій Потянюк і його світ / А. Петриченко // Вісті Рівненщини, 2000. – 16 лют.; Ляшенко Т. Принц із фотоапаратом [про фотомайстра С. Майструка] / Т. Ляшенко // Вісті Рівненщини, 2001. – 6 лип.; Шершень М. Людина в стилі «Фото-шок» [про фотохудожника О. Потянюка] / М. Шершень // 7 днів, 2001. – 23 лист.
17. Тарасюк Д. Фото центр України у Рівному / Д. Тарасюк // Вільне слово, 1996. – 12 жовт.; Сербін Г. Державна стипендія – рівненському фотомитцю [К. Закалок] / Г. Сербін // 7 днів, 2000. – 1 верес.; Матвіїв А. А обличчя знайомі... / А. Матвіїв // Рівне вечірне, 2008. – 28 серп.
18. Басараба В. Вікну у близькі та далекі світи [у м. Рівному відкрився Перший міжнародний фотосалон] / В. Басараба // Вільне слово, 2001. – 17 жовт.; Тубіна С. Мистецтво не знає кордонів [про міжнародний конкурсний фотосалон] / С. Тубіна // Вісті Рівненщини, 2001. – 17 жовт.; Омелянчук І. Престижний фотосалон [про відкриття у Рівному Будинку вчених та міжнародного фотосалону «Рівне-2001»] / І. Омелянчук // Урядовий кур'єр, 2001. – 19 жовт.; Драганчук М. Фотомить зупинилася у Рівному [3–5 листопада у Рівному відбудеться міжнародний конкурсний фотографічний салон] / М. Драганчук // Україна молода, 2001. – 3 жовт.;
19. П'ятигіна Н. Фотовиставка у галереї «Щілина» / Н. П'ятигіна // 7 днів, 2008. – 1 лют.
20. Матвіїв А. Пейзажний фотозвіт / А. Матвіїв // Рівне вечірне, 2008. – № 2. – 12 січ.
21. Матвіїв А. Будемо дружити бієналями! / А. Матвіїв // Рівне вечірне, 2010. – 19 серп. – С. 14.
22. Татеренко С. «Неймовірні пригоди італійців на Поліссі» / С. Татеренко // Рівне вечірне, 2010. – 19 серп.
23. Федас О. Рівненські фотохудожники перемогли на міжнародному фестивалі в Китаї / О. Федас // Рівне вечірне, 2002. – 13 верес.
24. Достатньо згадати проєкт О. Купчинського «Фотоклуби України», що традиційно відбуваються у приватній фотогалереї «Сальвадор Далі» з постійною презентацією фотоклубів українських міст, або фотовиставки,

- експоновані у фото клубі «Час» (остання – «З любов'ю до життя» – О. Жиліна) та мистецькій галереї «Зуза», які збирають досить широку аудиторію та схвальні відгуки у періодичній пресі. Остання – міжнародний «Осінній салон» у вересні 2010 року.
25. Виткалов С. В. «Відкрито цікаву сторінку культурної спадщини» / С. В. Виткалов // Рівне вечірне, 2010. – 14 верес. – С. 3; він же: «Обговорення проблем історичної спадщини Волині в Рівному» // Вісті Рівненщини, 2010. – 17 верес. – С. 3; він же: «Картини, скульптури і... «Романси осені»» // Рівне вечірне, 2010. – 28 верес. – С. 3; він же: «Фотовернісаж на Покрову» у Рівному // Рівне-експрес, 2010. – 21 жовт. – С. 5; він же: «Олександр Харват: спроба мистецького портрету» // Мистецькі грані: щомісячний журнал із питань мистецтва, 2010. – 14'10. – С. 18–19; він же: «В'єтнам. Нескорена земля: подорожні нотатки... (репортаж із фото-виставки) // Рівне-експрес, 2010. – № 95. – 9 груд. – С. 4; він же: «Спекотні казки Аравії» у м. Рівному // Рівне вечірне, 2010. – № 97. – 9 груд. – С. 16; він же: «Творче жниво-2010» в Академічному музично-драматичному театрі // Вісті Рівненщини, 2010. – № 375. – 16 груд. – С. 3; він же: «Художники неба» та «Реверс міського простору» // Рівне-експрес, 2011. – С. 4.
 26. Виткалов С. В. Киномистецтво та художнє фото сучасної Рівненщини: погляд на проблему крізь призму періодичної преси / С. В. Виткалов, Граб О. В. // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наук. зап. Рівненського держ. гуманітарного ун-ту. Вип. 14. – Рівне: РДГУ, 2008. – С. 70–75.
 27. Виткалов С. В. Культурна спадщина Рівненського краю / С. В. Виткалов // Мистецькі грані, 2011. – № 19. – С. 10–11.
 28. Матвійв А. Найдорожчий фото-проект Росії привезе в Рівне... торговельний центр / А. Матвійв // Рівне вечірне. – 2009. – 3 груд.
 29. «Козацькі могили»: фотоальбом / А. Мізерний. – Стрий: Видавничий дім «УКРПОЛ», 2011. – 150 с.
 30. Дацков А. Яринівський шлях / А. Дацков. – Рівне: Волинські обереги, 2010. – 152 с.

4.2. ТЕАТРАЛЬНЕ ЖИТТЯ КРАЮ НА ЗЛАМІ ЕПОХ

Театральне життя в усьому його розмаїтті – окрема і надзвичайно цікава сторінка мистецького поступу регіону. Започаткований ще в палацах перших правителів міста Рівного, князів Любомирських, цей вид мистецтва у різних своїх формах пройшов досить непростий шлях і врешті-решт втілюється в самотутнє явище краю доби незалежності – Академічний музично-драматичний театр.

За чималий період театр міста, як культурне явище, зосередив у собі достатньо великий арсенал форм і виражальних засобів – власне тих, які має професійне мистецтво, що демонструється з малої та великої сцен цієї установи.

Проте, поряд із ним сьогодні активно діють різноманітні форми експериментальних зразків («Театр на Боярці», молодіжний студентський театр «Світовид», молодіжна театральна школа,

театр-студія «Ярило», Театр під керівництвом Аталії Гаврюшенко, численні театри пластики, СТЕМи навчальних закладів, зокрема «Шалантух» тощо), а також театральні колективи найбільш відомих культурно-дозвіллевих центрів – Палацу дітей та молоді (театри-студії «Від ліхтаря», «Маленький принц»), Рівненських міських Палаців культури «Хімік» і «Текстильник», народний аматорський театр Острозького РБК (заснований 1939 р.), що одним із перших в Україні (1959 р.) дістав звання «народний»; народний аматорський театр Дубенського РБК, народний аматорський колектив Гоцанського районного об'єднання культури і дозвілля, народний аматорський театр естрадних мініатюр Радивилівського РБК, численні читці тощо. Переважна їх кількість – це нова модель гуманітарно-естетичного виховання у позашкільному закладі.

Рівненський академічний український музично-драматичний театр. Фото В. Луца.

Окрему сторінку культурної спадщини краю складає й театральна творчість Академічного лялькового театру, що відзначив нещодавно 35-ліття творчої діяльності.

Започатковані наприкінці 70-х років і широко розрекламовані засобами масової інформації, експериментальні пошуки у царині сценічного російського (Театр на Таганці, Театр ім. В. Маяковського чи Театр В. Спесивцева), як і в дещо меншій мірі – українського мистецтва (театр Драми і комедії та Молодіжний театр у Києві), зробили цей феномен найбільш привабливим видом радянської художньої культури, яка, поруч із високим інтересом до книги, в той час переживала справжній бум.

До речі, саме наприкінці 80-х років встановився повний баланс суспільного запиту та театральної пропозиції, розбуджений шістдесятниками, які певною мірою структурували громадську думку й вплинули на принципове оновлення акторського і режисерського складу. Тоді ж з'явилися перші спроби того, що згодом назвуть українською школою сценографії [1, с. 14]. Інакше кажучи, була відтворена культурна ситуація 10–20-х років минулого століття, коли на тлі процесів, що супроводжували поступовий розклад

імперії, виникли потужні національно-культурні рухи, численні мистецькі ініціативи «знизу», що вилилися у справжню хвилю народження нових театрів-студій, а представлений на розгляд глядача вже оновлений драматургічний матеріал, опублікований у літературно-мистецькій періодиці, врешті-решт вдовольнив попит суспільства, яке значно активізувалося у питанні повернення до заборонених, гострих тем, переосмислення свого історичного шляху й перспектив подальшого розвитку держави та її людності.

Доба державної незадежності, принаймні її початковий етап, став часом творчих шукань, значних організаційних змін. Було створено низку нових художніх колективів, театрів-студій, виникла значна кількість експериментальних вистав. На сцені з'явився новий репертуар – раніше заборонена драматургія абсурду, вистави-колажі за культовою прозою ХХ століття, специфічна інтерпретація вітчизняної класики тощо.

Однак як і тоді, так і сьогодні буває достатньо складно визначити різницю між професійним театром і його аматорським аналогом, якщо залишити осторонь суто формальні показники: умови роботи, заробітну плату, освіту акторів та інші подібні чинники, характерні добі планової

економіки. Та, мабуть, це і не головне. Набагато важливішою є роль цього осередку у житті населення, бажання цього населення частіше бувати в ньому та виходити після відвідин іншими, духовно збагаченими людьми.

Тож вільний від регламентації чиновницького апарату, цей вид мистецтва ще на початку нової доби дістав змогу достатньо спробувати свої творчі можливості і саме цим захоплював переважно молодь. Він мав в усі часи «своїх» драматургів – від М. Кропивницького і О. Довженка до Я. Стельмаха та О. Ірванця, як і своїх літописців в особі журналістів та окремих місцевих чи поважних мистецтвознавців.

Продовжуються ці експерименти в Німеччині і в повільно еволюціонуючій Англії. З різним сальдо розголосу експериментальні пошуки не залишають й театральну сцену Рівненщини і сьогодні, втілюючись у різноманітних інсценуваннях то на малій сцені, то на повітрі, за межами сценічного майданчику, проте завжди викликаючи дискусії серед різних соціально-демографічних груп.

Про високий рейтинг театрального мистецтва у суспільстві, й місті зокрема, увагу і підтримку глядачів засвідчує той факт, що зі всіх проаналізованих нами статей в місцевих, найбільш популярних виданнях за 1991–2009 роки, понад четверту частину (131) складають матеріали, що висвітлюють під різними кутами зору театральну справу. І це при тому, що в місті практично відсутні професійні театрознавці та й саме м. Рівне, здавалося б, не є театральним центром із міцними культурними традиціями, хоча театр – одне із захоплень місцевого населення упродовж десятиків років.

Отже, народ справді «мислить образами», а відтак йому близьке і зрозуміле саме сценічне мистецтво.

Перша реакція у засобах масової інформації перших років державної незалежності починалася із традиційних характеристик провідних акторів та вистав, репертуару, яким започатковувався кожний театральний сезон нової доби чи найбільш яскравих п'єс [2].

Як відгук на величезний творчий і патріотичний спадок (частина якого створена на матеріалах Волинського краю), залишений видатним письменником і громадським діячем, тісно пов'язаним із Рівненщиною – Уласом Самчуком; його твори на початку 90-х років поступово почали входити і до репертуару нашого театру, як й на полиці

книжкових магазинів, залишаючи за собою чималу дискусійну пошту. Певним чином реагувала на це і громадськість [3].

У суспільстві поступово визрівала думка про відкриття пам'ятника та музею цій непересячній особистості; неодноразово на різних рівнях спалахували дискусії, які, власне, і завершилися створенням у місті літературно-меморіального музею та пам'ятника, встановленого біля приміщення самого театру.

Театр відносно швидко адаптувався до нових умов і, незважаючи на складні організаційно-фінансові й творчі проблеми, розпочав активно впроваджувати у життя тезу корифея української сцени – Леся Курбаса про те, що театр не лише віддзеркалює час, потреби, але й активно формує суспільне буття, за що глядач відповідав йому вдячністю. До речі, серед такої великої кількості розвідок, опублікованих на сторінках місцевої преси і присвячених театральним питанням, фактично відсутні гостро критичні рецензії чи то на вистави загалом, чи на гру окремих акторів зокрема.

Однак, якщо в перші роки незалежності проблемою був пошук нових творів, показ образу сучасника, повернення на вітчизняну сцену п'єс про складне минуле українського народу, а точніше їх активного впровадження на рівненській сцені, про що свідчать численні рецензії в періодиці [4], то далі тематика виступів дещо змінилася.

Романтизм перших років державної незалежності в суспільстві поступово розвіювався і на його місце приходила твереза оцінка ситуації, а відтак в основі наступних рецензій – сучасність й актуальність репертуарної афіші, професіоналізм акторської гри, мізансцен вистав, музичного супроводу п'єс, оформлення сценічного простору і, врешті-решт, формування «свого» глядача та ролі в цьому процесі представників місцевої влади [5]. Адже пострадянська людина виявилася надзвичайно чутливою і здатною до максимального сприйняття усіх форм і проблем культури споживацького західного суспільства, як і до усіх його «хвороб». Обмінні гастролі провідних театральних колективів країни, що побували в м. Рівному, а надто – Львівського національного театру ім. М. Заньковецької на чолі з Народним артистом України Ф. Стригуном («Останній день Андрея Шептицького», «УБН») та сусідів із Волині, давали цьому добрий приклад для самовдосконалення.

*Сцена з вистави «Гальшка Острозька»
Рівненського академічного українського музично-драматичного театру. Фото А. Мізерного*

На сцені театру вже тривалий час йде драматична фєєрія Лєсї Українки «Лїсова пїсня». Вперше у свїті здїйснена їнсценїзація та постановка роману нашого земляка Уласа Самчука «Марїя» – народна трагедїя «Сльози Божї Матерї».

У травнї 2003 року театр втілює свою давню мрію, поставивши їсторичну драму О. Огоньського «Гальшка Острозька», що вїдтворює сторїнки з життя наших предків, князїв Острозьких, якї дїяли на теренах краю у XVI столїтті.

Посилена увага глядача та преси до колективу давала змогу останньому постійно експериментувати. Цї експерименти пїдхопили й їнші театральнї осередки, тим бїльше, що у мїсті для цього є чимало структур, де це з успіхом реалїзується. Вони не обмеженї ані в доборї репертуару, ані у виражальних засобах ї, вїдповїдно, глядачах, якї чекають на такї експерименти ї стимулюють до подальших знаїдок акторїв. Таким є згаданї вже вище Театр-студїя на Боярцї пїд керївництвом колишнього випускника кафедри театральної режисури Інституту мистецтв РДГУ Д. Карачуна [6] та експериментальна театральна студїя «Сонях».

Їз певною мїрою умовностї до подїбних груп можна вїднести й театр, очолюваний Атталїєю Гаврюшенко [7], численнї театральнї колективи Палацу дїтей та молодї, театр пластики «Яблуко» (кер. – В. Опанасюк) Гуманїтарного унїверситету тощо [8].

Кожен їз них сповїдує свої принципи як акторської гри, так ї оформлення самих вистав, обумовлених свїтобаченням та творчим досвїдом режисерїв, акторським складом, певними технїчними та органїзаційно-фїнансовими можливостями, проте кожен їз них має своє, достатньо виразне мистецьке обличчя. Власне цї колективи стали вже давно доброю школою виховання художньої культури, де творча молодь здобуває навички акторської гри, сценїчної майстерностї тощо. На їх вистави завжди їз задоволенням їде й студентство, особливо художньо-педагогїчного факультету РДГУ. Та й жвава реакція перїодичної преси стосовно навїть незначних ювїлеїв або прем'єр у цих творчих колективах теж є чутливим показником їхньої популярностї у молодїжньому середовищі. Їнакше кажучи, цї осередки залишаються й надалї добротною школою довузївської пїдготовки для всїх, хто бажає згодом здобути театральну спеціальнїсть або ж ї надалї реалїзуватися на сценї.

Вїдкриття кожного театрального сезону, як ї прем'єра, – завжди подїя у мїсті. Це помїтно не лише по розпроданих квитках, соціальному складї глядачїв у залї, але й по жвавїй реакції на неї мїсцевих ЗМІ [9]. Однак особливїо рїзницї у ставленнї до прем'єрного показу тут непомїтно – чи це класика, як то було з вїдомими виставами, зокрема «Камїнний господар» [10] чи їншими її

зразками – «Кайдашева сім'я» [11], «Назар Стодоля» [12], «Москаль-чарівник», «Украдене щастя» та навіть «Тіль Уленшпігель» [13], або більш політично загостреними, через власну позицію автора-драматурга – «Сотниківна» (за Б. Лепким) та іншими, подібного спрямування, творами [14].

Дещо осібно у низці рівненських прем'єр залишилася вистава Гр. Горіна «Кін IV», поставлена колишнім випускником Рівненського державного інституту культури В. Юрцівим, що чимало часу стажувався у творчій майстерні провідного київського режисера та громадського діяча М. Резниковича і спробував перенести набутий там досвід на рівненську матрицю.

Це перша вистава, реалізована молодим режисером на професійній сцені. Крайній склад акторів, яскрава режисура спонукала й відповідну реакцію ЗМІ [15], може й не зовсім очікувану, проте цілком природну.

Отже, театр впевнено йшов до своєї мети. Про найбільш вдалі прем'єри, як і про недоліки, досить часто йшлося й у республіканській центральній пресі [16]. Проте усі ці відгуки ставали лише черговим кроком до визначення в репертуарній політиці, символіці образів сцени, а вистави – справді театральними подіями, і колектив акторів робив ще один крок на шляху до свого творчого зростання.

Тож робота над прем'єрною виставою «Берестечко» за твором Ліни Костенко у постановці О. Дзекуна цілком заслужено увінчалась Національною премією ім. Т.Г. Шевченка (2008 рік). Ця вистава, до речі, була відзначена і народною (національною) премією в м. Києві, тобто рішення державної установи і широкої громадськості співпали, що стало найвищим показником і найкращим стимулом для подальшої творчої праці колективу.

Сьогодні для нових постановок театр запрошує провідних майстрів сцени, режисерів, сценографів як із театрів України, так і з зарубіжжя, що дає змогу урізноманітнити творче обличчя колективу. Чимало допомагають цьому і різноманітні колективи з Москви, Петербурга тощо, що бувають у місті.

Щорічно творчий склад колективу бере участь у традиційних театральних фестивалях: «Прем'єри сезону», що проходить у травні в м. Івано-Франківську, де здобуває високі оцінки; неодноразово – у літньому театральному фестивалі у м. Зволен (Словаччина); у 2001 році – у

Сцена з вистави «Украдене щастя» Рівненського академічного українського музично-драматичного театру. Фото А. Мізерного

III міжнародному театральному фестивалі «Мандруючі зірки», що проводився у Києві; він є постійним учасником міжнародного фестивалю «Мельпомена Таврії» (м. Херсон), «Золоті оплески Буковини» (м. Чернівці, 2009 р.). На останньому міжнародному фестивалі «Класика сьогодні», що відбувся у м. Дніпродзержинську (2011 р.) наші актори презентували нову виставу «Калігула». Її ж вони й показували у м. Херсоні. І цей ряд можна легко продовжити.

Узагалі фестивальний рух в умовах сьогодення вступає важливим чинником стимулювання творчої праці акторського складу.

Уперше за всю історію українського театру при стаціонарній установі почав діяти «Театр просто неба». Конструкція побудови Рівненського Академічного театру дала змогу використати внутрішній театральний дворик, що має форму прямокутника. Тут була побудована театральна сцена зі звуковим та світловим устаткуванням і глядацька зала на 256 місць.

Для першої постановки обрали музичну комедію «Рогоносець» за п'єсою Вільяма Шекспіра «Віндзорські жартівниці».

У театрі постійно функціонує й мала сцена, що за своїм світловим та звуковим устаткуванням, обладнанням глядацької зали (на 100 місць), є однією з кращих в Україні. Свого часу тут було проведено Перший республіканський огляд вистав «малих сцен».

Аналізуючи відгуки про Рівненський театр, його витоки та складну історію, слід згадати й численні публікації про цей феномен у місцевій пресі колишнього актора, а нині доцента Рівненського державного гуманітарного університету

*Сцена з вистави «Берестечко»
Рівненського академічного українського музично-драматичного театру. Фото А. Мізерного.*

І. Ф. Жилінського [17], який сьогодні підготував досить ґрунтовну працю з історії театральної справи у краї. І хоча працю відзначають увага лише до професійного театру і тільки побіжно автор торкається проблем аматорів, цінність її від того не зменшується. Тож його розвідки, на відміну від переважної більшості газетних статей, подають чимало історико-культурної інформації, а не лише реакцію на ту чи іншу виставу або актора чи режисера.

Окреме місце в житті рівнян посідає і Академічний ляльковий театр, який понад усе люблять діти. Для них низка випускників кафедри режисури колишнього інституту культури, що стали згодом акторами, літературними редакторами, режисерами цього осередку, ставили безліч п'єс, дитячих ранків, казкових феєрій. Вони часто приходили до них у дитячі садки, школи, поступово формуючи повагу до мистецтва з дитинства.

Щось подібне, правда у дещо меншому обсязі, робили для дітей і актори музично-драматичного театру. Чимало місцевих жителів зростало поруч зі своїм ляльковим. Тому навіть незначні ювілеї театрів громадськість міста відзначала

завжди і преса у цьому їй допомагала [18]. Тим більше, що це давало зайву нагоду підвести певні підсумки, накреслити нові шляхи у театральному мистецтві, почути про майбутні прем'єри та гастролі з перших уст.

Ляльковий театр міста сьогодні має достатньо різноманітний за жанрами, стилістичними особливостями, манерою акторського виконання репертуар, що складається із 150 п'єс, високоякісний акторський склад із добрими не лише акторськими, але й музичними чи загалом мистецькими даними, що дає їм змогу ставити високоякісні вистави у себе вдома та перемагати на всеукраїнських і міжнародних творчих змаганнях [19] у Польщі, Фінляндії, Угорщині, Росії, республіці Білорусь тощо.

Перевагою нашого театру є широке використання у виставах багатоголосного співу. Саме цей спів «ляльок», як і професійна гра акторів, забезпечує колективу впевнені перемоги на усіх рівнях.

У театрі працює 18 акторів-ляльководів, із них три – Заслужених артисти України.

Своє ім'я в історії цього театру викарбували режисери-постановники Володимир Долгополов,

Рівненський академічний обласний театр ляльок. Фото В. Луца, 2011 р.

Володимир Какурін, Анатолій Роденко, якому за значні досягнення у творчості ще у 1992 році було присвоєне почесне державне звання – Заслужений артист України, Володимир Підцерковний та ін.

Плідно в театрі працює як режисер-постановник, головний режисер Хмельницького театру ляльок Сергій Брижань.

У репертуарі театру багато постановок, здійснених відомими у ляльковому мистецтві режисерами: Заслуженим діячем мистецтв України Борисом Азаровим, Заслуженим артистом України Леонідом Поповим, художнім керівником Вітебського театру «Лялька» Віталієм Климчуком, Народним артистом України, головним режисером Київського Міського театру ляльок Сергієм Єфремовим та ін.

Акцент творчого колективу в своїй діяльності на народознавчому чиннику і постановка вистави «Різдвяна ніч» (2000 р.) за народним ляльковим Вертепом, записаним свого часу М. Маркевичем, забезпечив акторам високі нагороди («за збереження національних традицій», «за кращий театральний експеримент», «за краще сценічне рішення», «за високу духовність і сценічну культуру» тощо) на численних міжна-

родних фестивалях у Санкт-Петербурзі, Москві, Оренбурзі (Росія), Катовіце, Більськ Подляську (Польща), Суботиці (Сербія, Чорногорія) тощо: в січні 2001 року на IV фестивалі театрів ляльок «Різдвяна містерія» в м. Луцьку – диплом за високу сценічну культуру, духовність; у вересні 2001 року на VI Міжнародному фестивалі «Белая Вежа» в м. Брест – спеціальний приз за кращий театральний експеримент; у червні 2002 року на Міжнародному фестивалі в Польщі «Катовіце – дітям, 2002» – вищу нагороду (Гран-Прі); в жовтні 2002 року на VII Міжнародному фестивалі в м. Ужгороді – подібну нагороду.

Оригінальною виявилася постановка й нової вистави «Снігова королева», продемонстрована на VII Міжнародному фестивалі театрів ляльок у м. Вінниця. І цей ряд творчих відзнак продовжується й надалі.

Він – лауреат міжнародного рейтингу популярності «Золота фортуна» (2007 р.). У червні 2007 року на Четвертому міжнародному театральному фестивалі «Чорне й біле» (м. Іматра, Фінляндія) зазначена вище вистава отримала диплом «За гармонію візуального та вокального

*Сцена з дитячої комічної
опери М. Лисенка «Коза-дереза»*

Рівненського академічного обласного театру ляльок

світу». Серед 20 колективів із багатьох країн світу рівняни були єдиними представниками України.

На сцені нашого театру часто проходять обмінні гастролі запрошених лялькових колективів з інших міст України, Білорусі, Польщі, Росії (м. Астрахань), даючи змогу місцевим акторам покращувати свою майстерність через співставлення творчих прийомів, специфічним чином організований репетиційний процес, а маленьким глядачам бачити розмаїття сценічних образів і жити в казці.

Сьогодні у репертуарі театру понад 20 діючих вистав, створених за кращими творами української та зарубіжної класики. Кращі з них: «Коза-дереза» за М. Лисенком, «Допитливий слоник» за Р. Кіплінгом, «Стережися лева» Я. Стельмаха, «Солдат і відьма» Г. Х. Андерсена, «Карлик ніс» за казкою В. Гауфа, «Ще раз про Червону Шапочку» за мотивами казки Шарля Перро, «Гусеня» Н. Гернет та ін.

У кожній виставі використовуються неповторні ляльки різних систем – від петрушки до маріонетки, що виготовляються у місцевому театральному цеху акторами.

На його базі постійно здійснюють постановки дипломних вистав випускники Київського та Харківського національних університетів кіно і телебачення, проходять обмінні гастролі творчих груп із різних міст України, Білорусі та Польщі.

Колективом започатковано фестиваль театрів ляльок «Чарівне перевесло» (1997 р.), що дає змогу й самому приймати художні колективи і таким чином постійно вдосконалювати власну майстерність та примножувати кращі традиції національного театрального мистецтва.

Актор і режисер у театрі – головні постаті, від художніх здібностей яких залежить творче обличчя установи. Тому час від часу у місцевій пресі з'являються «творчі портрети» акторів, режисерів, інших працівників сцени, які допомагають краще впізнати улюбленця, віддати йому шану за приємні хвилини спілкуванні з мистецтвом [20]. Актори і «дорослого», і дитячого театрів поставали в центрі уваги громадськості однаково часто, адже мистецтво не можна розділити на «доросле» та «дитяче».

Взагалі «творчий портрет» – найбільш приваблива форма розповіді у будь-якому виді людської діяльності. Його появі передують, як правило, достатньо значима в житті героя розповіді (колективу) подія. Не полишений певної долі вимислу, романтизації образу тощо цей жанр залюбки сприймається й сучасною публікою.

У театрі також широко застосовується й така форма звертання уваги на актора, вшанування його здобутків, творчого шляху, як бенефіс, яка, власне, і стає основою для такого портрету.

Ще однією формою стимулювання творчої праці в місті Рівному стала практика до свята міста (28–29 серпня) або Дня незалежності експонувати портрети кращих людей, що принесли славу місту або своєю діяльністю залишили помітний слід у серцях місцевих жителів за допомогою візуальної реклами на центральних вулицях міста. Все це здійснюється в рамках відкритого загальноміського (вже IX у 2010 році) Рейтингу популярності «Гордість міста». І представників театральної сфери, як правило, найбільше.

Завершуючи розгляд обраної нами проблеми, звернемо увагу й на наступне. Аналізуючи відгуки ЗМІ останніх років на культурно-мистецькі події волинського краю не складно помітити певну закономірність, суть якої полягає в тому, що «свій» читач формується значно повільніше, ніж «свій» глядач. І причина цього, здається, лежить на поверхні.

Серед 294 періодичних видань, що виходять друком сьогодні на Рівненщині (із сферою впливу на область та місцевого характеру) лише в одній засновником є обласна рада, у 4-х – районні ради, ще у 4-х – міські ради міст обласного підпорядкування, в 11 – районні ради і райдержадміністрації, засновані органами державного управління, решта – політичними партіями, громадськими організаціями, творчими спілками тощо. А понад 25% друківаних органів (70) своїми власниками мають приватних осіб [21; с. 8], яких меншою

мірою цікавить проблема духовного становлення як кожного конкретного громадянина у новій системі культурних координат, так і загалом усієї держави (Адже провідна негативна тенденція сучасного суспільства – нівелювання особистості. Індустріальний прогрес потребує виключно людини виробника та людини споживача. Все інше – немає значення, і, відповідно, стає нерентабельним. Такою ж нерентабельною є й індивідуальність особи.

Як підкреслював свого часу Микола Бердяєв, технічна цивілізація за своєю сутністю залишається імперсоналізованою. Вона потребує лише

активності людини, проте не бажає бачити в ній особистість [22].

Отже, на часі створення принципово нової ідеології та політики у ставленні до культурного розвитку сучасного та майбутнього суспільства.

Паралельно з цим потрібно активніше прилучати молодь до читання періодики, як і загалом до читання як засобу пізнання та самовдосконалення. І в цьому контексті преса краю вирізняється достатньо широким спектром можливостей, що стають предметом обговорення та спонукають до роздумів.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Липківська А. Національний театр та суспільний запит у ХХ – початку ХХІ ст. / А. Липківська // Аркадія. – Одеса: видавничий центр «Студія «Негоціант», 2008. – № 2 (20).
2. Омелянчук І. Коханню срібний передзвін [Ніколаєва?.. Та вона ж неперевершена] / І. Омелянчук // Зміна, 1993. – 27 берез.; Тхорук Р. «Гра у фанти» / Р. Тхорук, І. Захарчук // Вісті Рівненщини, 1993. – 14 трав.; Сачук М. Запрошуємо в театр [про відкриття театрального сезону у м. Рівному] / М. Сачук // Волинь, 1993. – 5 лист.; Мізерний А. На рівненській сцені – «Москаль-чарівник» / А. Мізерний // Вісті Рівненщини, 1995. – 2 черв.; Хитрий Е. На сцену, хоч і малу, повернувся Великий Чехов / Е. Хитрий // Рівне вечірне, 1998. – 9 трав.
3. Поліщук Я. Народження трагедії [про прем'єру п'єси «Сльози Божої матері» за мотивами роману У. Самчука «Марія»] / Я. Поліщук // 7 днів, 1994. – 31 травня-6 черв.; Ходаков В. За успіхом – велика праця / В. Ходаков // Рівне, 1994. – 3 груд.
4. Поліщук Я. Супліка до пана режисера... / Я. Поліщук // 7 днів, 1994. – 12 груд. – С. 9.
5. Петрова М. В очікуванні дива: післямова до останньої прем'єри обласного музично-драматичного театру / М. Петрова // 7 днів, 1996. – 13 квіт.; Клекота Л. Яке мистецтво ми отримасмо від схрещення театру з філармонією / Л. Клекота // Вечірнє Рівне, 1996. – 16 лист.
6. Карачун Д. Театр – це моє життя, моє мислення [театр-студія на Боярці] / Д. Карачун // 7 днів, 1996. – 20 черв.; Ляшенко Т. Випий море, Ксанф, або Вогонь, вода і мідні труби театру на Боярці / Т. Ляшенко // Вісті Рівненщини, 1996. – 28 черв.; Левчун Н. Між небом і землею – на вул. Макарова, 6 знаходиться Молодіжний театр на Боярці, який нещодавно відсвяткував своє п'ятиліття / Н. Левчун // 7 днів, 1996. – 5 жовт.; Кравчук П. Зоря «Театру на Боярці» сходить / П. Кравчук // 7 днів, 1999. – 16 квіт.
7. Рябунець І. Театр Атталії Гаврюшенко / І. Рябунець // Вільне слово, 1998. – 10 черв.; Гулюк С. Дві вистави про брехню [про народний театр під керівництвом А. Гаврюшенко] / С. Гулюк // Рівне вечірнє, 2000. – 5 жовт.; Молоді слуги Мельпомени // Рівне вечірнє, 2003. – 20 лют.; Дем'янчук О. Серце, віддане театру [Про А. Гаврюшенко] / О. Дем'янчук // Вісті Рівненщини, 2003. – 19 лист.
8. Метричні потуги [Про молодіжний експериментальний театр м. Рівного] // Рівне вечірнє, 2003. – 28 лют.
9. Ярошук П. Ідеальні подружжя в ідеальних умовах [Відкриття чергового театрального сезону] / П. Ярошук // Рівне, 1996. – 8 лист.; Тубіна С. Облагороджують думки і серця [60-річчя від дня заснування Рівненського обл. муз.-драм. театру] / С. Тубіна // Вісті Рівненщини, 1999. – 22 груд.; Кидрук І. Важка завіса для

- актора [Початок шістдесятого театального сезону рівненського театру] / І. Кидрук // Вісті Рівненщини, 1998. – 11 лист.
10. Федас С. Середньовічна Іспанія в обл. муз.- драм. театрі [«Камінний господар» Лесі Українки] / С. Федас // Рівне вечірне, 2000. – 31 берез.; Степанишин Б. Творчий подвиг або Оце так прем'єра / Б. Степанишин // Волинь, 2000. – 31 берез.; Гон М. На сцені «Камінний господар» / М. Гон // Вільне слово, 2000. – 7 черв. та ін.
 11. Свердлик П. «Кайдашева сім'я» в Рівному / П. Свердлик // Вільне слово, 1997. – 27 груд.
 12. Кондратюк І. На сцені і на екрані: вистава «Назар Стодоля» на малій сцені Рівненського обласного музично-драматичного театру / І. Кондратюк // Вільне слово, 1999. – 19 трав.
 13. Хитрий Е. Легендарний Уленгшпігель на сцені Рівненського театру / Е. Хитрий // Рівне вечірне, 1998. – 28 лют.; Кидрук І. «Тіль» запрошує глядачів [Про прем'єру вистави в театрі Рівного] / І. Кидрук // Вісті Рівненщини, 1998. – 4 берез.; Гулюк С. «...А у нашого голови нема клепки в голові» [Театральна прем'єра вистави «Утоплена» за мотивами М. Гоголя] / С. Гулюк // Рівне вечірне, 2000. – 26 груд.; Горак Р. Щастя з провінції [«Украдене щастя» на сцені Рівненського театру] / Р. Горак // Вільне слово, 2002. – 29 трав.
 14. Новини сезону – «Сотниківна» [нову виставу за повістю «Сотниківна» Б. Лепкого підготував рівненський театр] // Волинь, 1998. – 22 берез.
 15. Плюта І. Ех, провінційні ми все-таки! [Прем'єра трагікомедії «Кін IV»] / І. Плюта // Рівне вечірне, 2001. – 27 лист.; Провінційний театр [Про нову виставу «Кін IV» рівненського драмтеатру] // Рівне вечірне, 2001. – 30 лист.
 16. Омелянчук І. Ноанське літо серед рівненської зими [«Літо в Ноані» на сцені Рівненського театру] / І. Омелянчук // Урядовий кур'єр, 2003. – 22 лют.; Савчук М. У стародавньому замку і в театрі просто неба [Рівненський обласний муз.-драм. театр] / М. Савчук // Культура і життя, 2003. – 29 жовт.; Васильєв Є. Перемога над «Берестечком» / Є. Васильєв // Кіно-театр, 2006. – № 1. – С. 10–12.
 17. Жилінський І. Театр Зафрана у Рівному: до 90-річчя театальної справи в нашому краї / І. Жилінський // 7 днів, 1999. – 5 лист.; Жилінський І. «...І золотої нитки не згубить»: з історії театального мистецтва на Рівненщині / І. Жилінський // Волинські дзвони, 2000. – Вип. 3. – С. 46–49. Див., також: Виткалов В. Г. До питання про початки театальної справи на Рівненщині (кінець XVIII – перша половина XX століття) / В. Г. Виткалов, О. Г. Сістук // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наукові записки РДГУ. Вип. 11. – С. 112–119.
 18. Песчаний М. «Алло, яка завтла вистава?» / М. Песчаний // Вільне слово, 1994. – 1 жовт.; Петрова М. Будинок «живої казки» святкує свій 20-річний ювілей / М. Петрова // 7 днів, 1995. – 21–28 лист.; Дацков А. Сіячі добра [Рівненському обласному театру ляльок – 20 років] / А. Дацков // Вільне слово, 1995. – 2 груд.; Слобожанник М. Пошуки продовжуються [22-й сезон у Рівненському театрі ляльок] / М. Слобожанник // Вільне слово, 1996. – 12 жовт.; Песчаний М. Пошуки продовжуються / М. Песчаний // Вільне слово, 1996. – 15 травн.; Сербін Г. Театру ляльок – чверть віку / Г. Сербін // 7 днів, 2000. – 10 лист.; Стецюк Ю. Казковий дім: обласний театр ляльок відсвяткував своє 30-річчя / Ю. Стецюк // Вільне слово, 2005. – 22 лист.
 19. Данилюк В. Святковість, ігрове завзяття акторів і дітей / В. Данилюк // Культура і життя, 2004. – 7 січ.; Дем'янчук О. Край голубих озер підкорив серця рівнян [Із черговою перемогою повернувся із Фінляндії обласний театр ляльок] / О. Дем'янчук // Вісті Рівненщини, 2007. – 29 червн.; Мошняга Л. Ляльковий став Академічним і порадував прем'єрою / Л. Мошняга // Вільне слово, 2007. – 15 лист.; Данилюк В. «Звання – це моральний стимул» / В. Данилюк // 7 днів, 2007. – 23 лист.; Див., також: «Творчу характеристику колективу рівненського обласного театру ляльок» // Поточний архів Рівненського Академічного лялькового театру за 2008 рік. – 7 с.
 20. Ляшенко Т. Маг? Чаклун? Характерник? Актор... [Про актора театру ляльок І. Процюка] / Т. Ляшенко // Вісті Рівненщини, 1996. – 3 квіт.; Ярошук П. Ідеальні подружжя в ідеальних умовах [відкриття чергового театального сезону] / П. Ярошук // Рівне, 1996. – 8 лист.; Олексин В. Петрів? Петрів... Петрів! [Директор Рівненського обл. музично-драматичного театру, актор, а з грудня 1997 року – заслужений артист України] / В. Олексин // 7 днів, 1998. – 17 січ.; Конєва К. Ярослава і Олег Мосійчуки «...Треба просто любити одне одного» / К. Конєва // Вільне слово, 1998. – 24 січ.; Омелянчук І. Освідчення в коханні [Про подружжя

Гаврюшенків] / І. Омелянчук // Урядовий кур'єр, 1999. – 31 лип.; Гулюк С. Варіації на вічні теми у виконанні Ліни Ізарової / С. Гулюк // Рівне вечірне, 2001. – 23 лют.; Гулюк С. Несподіваний символізм у бенефісній виставі [«Старомодна комедія» О. Арбузова на рівненській сцені] / С. Гулюк // Рівне вечірне, 2001. – 27 лют.; Басараба В. Георгій Морозюк – в житті, на сцені, на екрані / В. Басараба // Вільне слово, 2004. – 2 квіт.

21. Найдыш В. Проблема цивилизации в научной мысли нового времени / В. Найдыш // Человек, 1998. – № 5.

4.3. ФОЛЬКЛОРНА ОСНОВА ХУДОЖНЬОЇ КУЛЬТУРИ КРАЮ

Як свідчить практика, соціальна концепція розвитку суспільства, за якою духовні чинники є похідними від матеріально-прагматичних, суперечить природі і принципам традиційної культури українців, у якій, навпаки, соціально-прагматичний світ обумовлений духовними уявленнями про його цілісність й ідеали. Життя за цими ідеалами залишається змістом і метою традиційного суспільства. Кожне явище традиційної культури, кожен її виріб неминуче мусить мати визначальні і сакральні, і мистецькі якості, що складають їхній духовний зміст.

Та й першою і найважливішою складовою становлення будь-якої держави, як відомо, є її національна традиція і культура.

Сучасне життя, незважаючи на досить потужний матеріальний чинник, який, здавалося б, визначає чимало у нашому суспільстві, дає цікавий прецедент: незважаючи на складні економічні проблеми, які переживає Україна, нечітку визначеність її політичного курсу, складність розв'язання багатьох суспільних протиріч через різницю в матеріальному добробуті, різновекторній політичній орієнтації певних структур, що намагаються взяти на себе відповідальність за долю країни і пропонувати суспільству шляхи подальшого руху, а також стати учасником розробки відповідних соціально-економічних програм, – демонструє значну увагу до культурно-мистецької проблематики, свідченням чого є стабільне розгортання мистецького життя, активізація культурного чинника на регіональному рівні. Достатньо у підтвердження цьому переглянути програми пропонованих заходів, що проводяться місцевими філармоніями, театрами, афіші концертів художніх колективів та окремих виконавців, плани роботи і творчі звіти установ культури та мистецтва тощо.

Із іншого боку, саме регіони, як уже наголошувалося, постійно демонструють увагу до вивчення своїх витоків, з'ясування місця того чи іншого терену в загальній державній культурній структурі тощо.

Активно допомагають становленню цього процесу й місцеві засоби масової інформації. Саме тут, у регіонах, не сподіваючись на підтримку держави, розробляються різноманітні програми поліпшення книговидавничої справи, спрямованої і на фінансову підтримку місцевих авторів; тут ухвалюються численні гранти, іменні стипендії для обдарованих митців, працівників культури для друку або ж виконання їхніх творів. І хоча ці фінансові обсяги, як правило, досить незначні і не дають особливих можливостей зробити творчі здобутки надбанням широкого загалу і вийти за межі суто місцевого рівня, факт активізації культурного чинника на місцях є помітним і справді сприяє розгортанню культурно-мистецьких процесів.

Прикладом цього є Рівненщина, терен, характерний за територіальними, кліматичними й культурними ознаками, культурною інфраструктурою, запитами та потребами молодого населення для західних земель України загалом.

Зосередимо увагу на характеристиці регіональної (рівненської) періодики, архівних матеріалів Рівненського обласного центру народної творчості (ОЦНТ), окремих наукових збірників, що друкуються в краї, предметом уваги яких залишаються питання розвитку народних промислів та ремесел і, безперечно, невичерпного джерела вітчизняної культури – фольклору.

Рівненщина й надалі залишається унікальним тереном і в цій ділянці культури. Населення краю історично пов'язане з іншими регіонами України, що межують із Росією й Білорусією, а це,

в свою чергу, вплинуло на характер культурного життя. Етнографічна східнослов'янська спорідненість регіону має глибокі коріння, що сягає часів формування Київської держави. Характерною рисою, приміром, традиційно-побутової культури є те, що в ній збереглося чимало архаїчних елементів, що свідчать про певний її консерватизм. Проте культурні традиції не однаковою мірою розвивалися на всій території українського Полісся; у різних місцевостях їх відзначає певна регіональна строкатість. Походить це, очевидно, з часу розселення тут різних племен, від приналежності різних частин Полісся після розпаду Київської Русі до різних державно-політичних утворень, переорієнтацій і змін господарсько-економічних і культурних відносин, особливостей міжетнічних контактів, певної природної ізоляваності цього краю.

Отже саме традиційно-побутова народна культура Полісся в сукупності регіональних різновидів і місцевих своєрідностей залишається певним феноменом, що комплексом характерних рис відрізняється від інших етнографічних регіонів України.

В області станом на кінець 2011 року налічується достатньо велика кількість видів народної культурної творчості, де обдаровані люди мають змогу виразити себе у мистецьких зразках із дерева, каменю, бурштину, розмаїтті кераміки, виробих із рослинних матеріалів і, безперечно, мереживній роботі, художній вишивці та ткацтві. Їхніми художніми зразками, у першу чергу, прикрашаються численні осередки освіти та культури в районах; чимало їх осідає в Музеї українського мистецтва, обласному краєзнавчому та його районних відділеннях, приватних колекціях. Статистика це підтверджує: 188 гуртків декоративно-ужиткового мистецтва в області; активно працюють 1.354 майстра народної творчості, 172 художників-аматорів взяті на облік при місцевих районних Будинках культури [1; с. 7–8]. Звання «народний», як вищу відзнаку в середовищі аматорів, мають 223 колективи області, а 60 (фактично усі з них – дитячі) носять почесне звання «зразковий». Усіх їх відрізняє не лише стабільна навчальна та творча діяльність; мають вони й достатньо широкий діапазон концертно-просвітницької роботи, компенсуючи для широкого загалу брак сталої художньої освіти та розширюючи населенню можливості знайомства з вітчизняною мистецькою спадщиною.

Відзначимо, що практика підтримки цього виду діяльності, як і загалом народної художньої творчості, відкриття і стимулювання роботи середніх спеціальних навчальних закладів – училищ культури, педагогічних коледжів у районних центрах, дають змогу цим теренам підтримувати достатній культурний рівень, утримувати там молодь, а отже й надалі залишатися привабливими для життя і творчої праці.

Тож і для місцевих засобів масової інформації аналізована сторінка залишається цікавою в багатьох аспектах. Утім, якщо у перші роки незалежності цей вид мистецтва був фактично поза їх увагою і перші поодинокі відгуки в пресі на його зразки з'явилися лише у 1994 році, причому в ЗМІ тоді публікувалися переважно короткі повідомлення про ту чи іншу мистецьку подію, оглядові історико-культурні довідки тощо, зважаючи на брак фахівців, невизначеність духовно-політичного життя, беспорядність управлінських структур, на які покладалося організаційно-методичне керівництво галуззю «культура», плинність кадрів у самій галузі, кваліфікацію дописувачів, то згодом навколо редакцій часописів сформувалося певне коло авторів, які почали активно розробляти цю проблематику, певним чином допомагаючи і самим митцям, і структурам, які ними опікуються – Ю. Береза, А. Гайдамошко, С. Тубіна, А. Українець, М. Петрова та ін.

З'явилися достатньо професійні огляди окремих видів ремесел, проблем становлення виставкової діяльності, «творчі портрети» яскравих особистостей тощо [2]. Та й напрями творчої праці народних майстрів значно розширилися. На виставках, що стали характерною ознакою сучасного життя, почали частіше експонуватися зразки чорнодимної кераміки (В. Чернієнко, В. Андрощук) [3], численні вироби ужиткового призначення зі шкіри (Л. Нижник), дерева (В. Шадрін, І. та Н. Коваленаси) тощо. У матеріалах науково-практичних конференцій (хоча й строкатих за науковою вартістю, глибиною опрацювання матеріалу тощо, однак багатих на фактичний матеріал), започаткованих наприкінці 90-х років XX – початку XXI століття, у зв'язку із ювілеями старовинних західноукраїнських міст (Дубна, Корця, Клевани, Млинова, Острога), з'явилися достатньо глибокі огляди стану справ у цій галузі, витоків народної культури, форм і проблем її побутування у різні історичні періоди,

*На відкритті виставки народних майстрів П. Онищука, О. Рябунець.
Слово має директор обласного центру народної творчості Ф. Васечко*

аналізу семантичного ряду виробів та його зв'язку із правдавньою культурною спадщиною [4].

Про рівненські здобутки неодноразово йшла мова й у столичній пресі [5]. Наших майстрів із художньої обробки дерева (П. Онищука, О. Баранову, Л. Пікіну), як і майстринь із художнього ткацтва (О. Рябунець, Н. Гіроль, В. Галапач та ін.), флористики (Е. Гілко, В. Кисіленко) почали запрошувати до участі у спільних культурологічних проектах, зокрема на Всеукраїнські виставки-ярмарки сільського зеленого туризму, що проходять, як правило, в музеї Народної архітектури та побуту (м. Київ), загальнодержавні виставкові акції «Барвіста Україна» (серпень 2007–2010 рр.) (П. Онищук, В. Андрощук, О. М'якота, О. Рябунець, І. Назаришина), Національну Сорочинську ярмарку у Великих Сорочинцях, що на Полтавщині, літературно-мистецьке свято «Лесені джерела» у м. Новоград-Волинському

Житомирської області, «Дні різьбяр» та «Дні вишивальниці і ткалі» у Національному Музеї народної архітектури та побуту тощо [1; с. 5–6]. А зала мистецтв обласної універсальної бібліотеки й наділі залишається найкращим місцем для експозицій їх творів. Проте й інші області у цей час також демонстрували не менше зацікавлення подібними видами творчості, що додавало певного суперництва у працю наших майстрів.

Засоби масової інформації стали активно пропагувати, так би мовити, «дозвільницький стиль» життя в районах області, публікуючи розвідки про окремих непересічних особистостей або родинні колективи, що займалися збереженням майже забутих старовинних ремесел, таких, як плетіння із соломки, лозоплетіння [6], сакральну вишивку [7], дерев'яне меблеве мистецтво [8], тканинну пластику, писанкарство тощо. Роботи окремих майстрів області прикрасили місцевий

парк культури ім. Т. Шевченка, дитячі ігрові майданчики в мікрорайонах міст, бібліотеки, клуби, окремі навчальні заклади. Та й обласний центр народної творчості (ОЦНТ), маючи у своєму штаті людей, небайдужих до народної культури, поступово почав повертати минулу славу м. Рівне стосовно відродження багатьох форм традиційної культурної діяльності. Продовжилося ведення картотеки кращих майстрів, художніх колективів, опис виробів тощо, конкретнішими стали контакти з кафедрами культурології та образотворчого мистецтва місцевого Гуманітарного університету.

При ОЦНТ виходить друком спеціальна не періодична газета «Народна творчість», предметом зацікавленень редколегії якої стала діяльність Центру та підлеглих йому осередків, спрямована на підтримку народної культури в усіх її вимірах. Тут друкуються репортажі з виставок, кращі сценарні розробки, інтерв'ю з лауреатами, практичний досвід організації роботи за напрямками тощо, компенсуючи таким чином брак інформації фахових часописів. Ця інформація постійно надходить в усі райони області і стає набуттям широкого загалу, принаймні місцевих працівників культури, вчителів, активу культурно-дозвіллевих закладів, бібліотек. Та й факт відзначення 5 майстрів декоративно-ужиткового мистецтва краю почесними державними званнями «Заслужений майстер народної творчості» та одного – державним орденом України – теж свідчення і високого фахового рівня їх творчості, і зацікавлення держави у збереженні народної культурної спадщини.

Західна Україна, як уже наголошувалося, взагалі належить до тих теренів, де народні традиції мають стійку і міцну основу. Може саме тому різноманітні фольклорні чи напівфольклорні форми творчості («Коляда», вечорниці, «Великодні піснеспіви», мистецький комплекс «купальських» заходів) у нас фактично і не забувалися у тому обсязі, який, приміром, присутній на сході України чи в її центральній частині, оскільки навіть у попередні часи доросле населення у переважній своїй більшості дотримувалося народних звичаїв, обрядів і громадська думка залишалася важливим чинником поведінки самого населення загалом.

До цієї роботи активно залучаються й співробітники кафедр культурології та образотворчого мистецтва РДГУ, що беруть участь у численних «творчих лабораторіях» ОЦНТ, виступають на семінарах працівників культури області, проводять заняття в системі підвищення кваліфікації, що

певною мірою сприяє поширенню теоретичного матеріалу у практику культурно-дозвіллевої діяльності і розширює її творчі можливості.

У міру того, як до читача почала надходити інформація про культурне життя нашого народу у попередні періоди, стиль і стан його життєдіяльності, мистецькі зразки доби бароко та рококо й наступних культурних епох, поступове розширення власних можливостей людей у плані облаштування житла, доступності одягу, й загалом міжкультурного і міжнаціонального спілкування, зростав інтерес населення до оригінальних мистецьких виробів. Все частіше окремі прошарки звертали увагу на необхідність формування власних колекцій картин, інших мистецьких виробів тощо. Тим більше, що оприлюднені зразки корецького фарфору (XVIII – XIX ст.) із колекцій Ермітажу, інших провідних мистецьких зібрань Європи (Парижа, Варшави, Лейпцига) стимулювали увагу до їх подальшого вивчення, розуміння важливості справжніх цінностей у житті. А величезні запаси бурштину сприяли відкриттю у місті (серпень, 2010 р.) спеціального музею, що залишається єдиним у країні.

Суспільство почало поступово усвідомлювати свою славу і складну історію.

Кінець XX століття характеризувався в Україні, як відомо, активним накопиченням «первісного капіталу». І хоча для переважної частини населення власне накопичення, як такого, й не відбулося, проте комерційні поїздки до Польщі, Чехії, Німеччини, Китаю тощо значно змінили уяву про стиль життя європейських країн, змусили задуматися і над власним буттям.

І в цьому контексті виробили місцевих майстрів якщо й не завжди «дотягували» до високого мистецького рівня (хоча окремі зразки справді достойні музейних зібрань), проте їх вартість була доступною і дещо тішила уяву власника. У той же час сама аматорська діяльність швидко почала комерціалізовуватися, особливо ті її види, що мали по завершенню конкретний мистецький продукт. Це дещо уповільнило відповідну клубну роботу таких об'єднань, однак у суспільстві завжди залишалося чимало справді подвижників, що працювали не на гаманець, а виключно із цікавості, результату, спілкування тощо. У даному випадку їм активно допомагала і місцева періодика та клуби колекціонерів.

З'явилися розлогі аналітичні огляди у газетах «Вільне слово» [9], «7 днів» [10], спрямовані

на пошук витоків цього виду мистецтва, його зв'язків із подібними осередками на Волині чи українських теренах загалом, аналіз кращих зразків. У майстрів з'явилися послідовники, здатні підхопити загальні принципи роботи та творчо їх розвивати вже у нових суспільно-культурних умовах [11].

І ЗМІ знову ж таки відіграли тут далеко не останню роль. Адже вдалий репортаж із виставки, відгуки про цей вид діяльності відомих майстрів, професійно представлений візуальний ряд швидко зробили свою добру справу. До того ж, у Рівненському державному гуманітарному університеті при кафедрі українознавства (сьогодні – образотворчого мистецтва) було відкрито нову спеціальність «Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво», де, власне, завдячуючи зібранню фахівців саме з декоративно-прикладного мистецтва та скульптури малих форм (членів Спілки художників України М. Йориша, М. Токар, В. Чернієнко, І. Жилки), а також співробітників з інших галузей культури – Г. Істоміної, І. Локшук, П. Подольця та ін., започатковано на більш високому рівні вивчення цієї ділянки матеріальної культури.

Достатньо ґрунтовні дослідницькі роботи у цьому плані виконано й магістрантами кафедри культурології (І. Локшук, Н. Пілюгіною) [12], які згодом почали свою професійну діяльність на згаданій вище спеціальності і відповідному відділі краєзнавчого музею. Та й в оновлених навчальних планах спеціальностей вже згаданого ВНЗ чимало аудиторного часу передбачалося на вивчення вітчизняної культурно-мистецької проблематики.

Подібну роботу (правда, у дещо меншому обсязі) проводить Рівненський інститут слов'янознавства Київського славістичного університету зусиллями співробітників кафедри мистецтвознавства і культурології. І все це поступово змінювало на краще ставлення суспільства до подібних видів культурної творчості.

До народного мистецтва повною мірою можна віднести й художню вишивку та ткацтво, перша з яких зародилася ще в XI столітті і також має широку сферу побутування у волинському краї.

Залишаючи осторонь характеристику окремих її складових, витоків, роль у культурній практиці в історичній ретроспективі, нагадаємо, що у цьому жанрі успішно працювали і працюють відомі особистості, Заслужені майстри народної творчості України Г. Леончук, О. Рябунець, Н. Рабчевська, У. Кот та інші, не менш знані майстрині.

Ткаля, Заслужена майстриня народної творчості України Н. Рабчевська, с. Крупове Дубровицького р-ну

І хоча цій діяльності дещо менше (у порівнянні, приміром, із театром) уваги приділяють ЗМІ, оскільки часто згаданий вид мистецтва експонується, як правило, «в додаток», під час антрактів у наших двох Академічних театрах, органній залі, чи у процесі організації інших подібних заходів, начебто супроводжуючи музично-драматичну дію, – його значення як самодостатнього виду мистецтва зовсім не втрачає від цього [13]. Принаймні експонування цього розділу мистецтва на одній з останніх обласних виставок (2009 рік), де взяло участь понад 60 майстрів Рівненщини [1; с. 7], чи у національному кінопалаці «Україна» під час звітів Рівненської області в Києві, на численних музейних гостинах та згаданих вище всеукраїнських заходах, Дні міста (серпень, 2010 р.) засвідчив надзвичайно високий професійний рівень виконання робіт. Їх якість відзначалася неодноразово й на державному рівні. А наші поліські вишиті сорочки охоче купують іноземні гості, що часто навідується до м. Рівного і розголос про це мистецтво став загальнодержавним.

У 2007 році в Рівненському обласному краєзнавчому музеї (РОКМ), приміром, проведено навіть Всеукраїнську культурно-мистецьку акцію «Рушник національної єдності», під час якої

Учасник акції «Вишиванка» С.Виткалов

Найбільша в Україні лялька-мотанка

до вишивання такого рушника були запрошені керівники та кращі вишивальниці області, про що неодноразово відзначалося і в періодиці. Цю акцію згодом (у 2008 році) продовжили рівненські освітяни (представники загальноосвітньої школи № 18), які також долучилися до вишивання подібного рушника.

Ініціатором заходу стало міське управління Освіти та науки. А завершена робота була передана на зберігання до музею освіти міста і стане ще одним кроком у пошуку злагоди та порозуміння між різними політичними партіями й громадськими структурами.

Місто Рівне уже четвертий рік поспіль до Дня незалежності виступає ініціатором проведення акції «Вишиванка», мета якої – під час проведення заходу зібрати на центральному майдані найбільшу кількість людей, одягнених у національне вбрання. Результатом одного із таких заходів стала навіть реєстрація всеукраїнського

рекорду (2009 та 2011 роки), коли на майдані Незалежності одночасно зібралося 6.597 осіб у національному вбранні. Саме у серпні 2011 року під час святкування 20-річчя державної незалежності у центральній частині міста було реалізовано унікальний проект – «Музей віднайдених секретів» із широкою демонстрацією повноцінних комплексів народного вбрання Рівненського Полісся кінця XIX – початку XX століття із колекцій Рівненського обласного краєзнавчого музею та приватних зібрань.

Бажані наші вишивальниці і в інших громадсько-політичних заходах, якими останнім часом стало проведення з ініціативи рівненського земляцтва в Києві виставки декоративно-ужиткового мистецтва та концерту аматорських колективів, а також (спільно із Всеукраїнським відділенням «Белорусь») міжнародної конференції «Спадщина», присвяченої 125-й річниці від дня народження видатних білоруських письменників

Янки Купали та Якуба Коласа [1; с. 11]. Значним стимулом у підтримці цього виду мистецтва є запровадження обласної мистецької премії імені народної майстрині Г. Й. Леончук.

При постійному стимулюванні згаданого виду мистецтва співробітниками ОЦНТ, в обласному центрі та на селі відбуваються чимало експонувань творів народних майстринь, що значно урізноманітнює духовний клімат українського села, підносить і рівень художньої культури самих майстрів, технологічний та загалом мистецький рейтинг експонованих творів. Лише за, приміром, 2007 рік в області експоновано 1.786 групових та індивідуальних виставок декоративно-ужиткового та образотворчого мистецтва, причому майже 1.600 – у сільській місцевості і лише 196 – в районних Будинках культури [1; с. 7–8] (де культурна інфраструктура дещо краща), що теж відбиває достатньо спрямовані кроки у ставленні до українського села методичних служб управління культури та туризму Рівненської обласної державної адміністрації.

Надбання народної культури залишається в центрі уваги широкого загалу співробітників методичних служб області. Так, лише останнім часом в обласному центрі зусиллями штатних працівників ОЦНТ проведено 11 групових та індивідуальних виставок образотворчого й декоративно-ужиткового мистецтва. В цьому процесі активно використовується обласна універсальна наукова бібліотека (ОНУБ), в залах якої постійно відбуваються чимало мистецьких експонувань, які її співробітники вдало поєднують із власними тематичними виставками краєзнавчої літератури, публікацією та надсиланням у районні бібліотечні осередки тематичних регіональних покажчиків, інформації про дарчі експонати української діаспори, що накопичуються в фондах ОНУБ тощо. Приміром, лише у 2007–2008 роках тут проведено персональні виставки відомих майстрів народного мистецтва: заслуженого майстра народної творчості, фахівця з художньої обробки дерева В. Позніка (м. Сарни) та майстра П. Онищука (м. Корець), заслуженого майстра народної творчості України з художньої вишивки О. Рябунець, художника обробки дерева та каменю О. Баранової, майстрів художньої вишивки Н. Гіроль, В. Нестерук, майстра художнього розпису по дереву Л. Пікіної (м. Рівне) та ін. Ці виставки частково були повторені і навесні 2011 року.

В.Кисіленко майстриня народної творчості

Відзначимо, що працівники ОЦНТ та постійні публікації в ЗМІ стимулювали відродження унікальних видів художньої культури краю, зокрема народної іграшки (В. Кисіленко), писанкарства (Н. Дребот), флористики (Е. Гілко, Н. Стельмах), художньої обробки та виробів зі шкіри (О. Соловей, Л. Нижник), пластикової картини (О. Петровська). А блискучі зразки ткацтва Заслуженого майстра народної творчості України Уляни Петрівни Кот телебачення донесло й на інші континенти і певною мірою зробило Рівненщину привабливим центром із питань народної культури, особливо оздоблення сорочок, для туристів.

Достатню кількість таких експонувань для спеціальних виставкових приміщень бібліотеки надають і студенти згаданої вище спеціальності «Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво» Інституту мистецтв РДГУ. Принаймні молодь міста та студенти інших ВНЗ різних рівнів акредитації, які є постійними відвідувачами бібліотеки, мають змогу упродовж чималого часу насолоджуватися цими мистецькими зразками [14]. Взагалі випускники кафедр культурології та музичного фольклору РДГУ, що працюють в ОЦНТ, управлінні культури та туризму ОДА,

відділах культури районних державних адміністрацій, РБК, краєзнавчому, історико-етнографічних музеях та музеях-заповідниках області певною мірою сприяють поверненню молоді до традиційних зразків духовності нашого народу, відроджують минулу славу України.

Маючи розгалужені контакти з представниками не лише місцевих органів влади, співробітниками Центру народної творчості намагаються залучити до справи пропаганди народної культури Рівненщини й представників інших громадських структур, зокрема згаданого вже рівненського земляцтва у Києві, чи представників подібних структур у близькому зарубіжжі (Білорусія, Росія, прибалтійські країни), які допомагають їм переважно у матеріально-організаційному плані. І від проведення спільних концертів, експонувань мистецьких колекцій тощо справа збереження культурно-мистецьких зразків лише виграє. І такі обмінні мистецькі кроки є достатньо звичною формою діяльності в поліському краї. Однак повернемося до розгляду обраної нами проблеми.

Оригінальний матеріал стосовно обраної нами проблематики, своєрідне наукове підґрунтя знаходимо й у декількох випусках фахового наукового збірника кафедри культурології «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку», де упродовж чималого періоду молодією дослідницею Н. Кубицькою, аспіранткою Львівської академії мистецтв, друкувалися глибокі аналітичні розвідки з питань розвитку цього виду культури на Волині, що досліджувала витоки волинської іграшки, даючи при цьому унікальний матеріал стосовно керамічного виробництва волинських теренів починаючи із прадавніх часів. Вміщено тут цікавий матеріал ще однієї дослідниці з Львівської Національної академії мистецтв Т. Лупій стосовно художньо-образної та семантичної структури геометричного орнаменту західнополіських рушників [15].

Помітною подією для м. Рівне у культурно-мистецькому контексті став 2001 рік, коли в місті було відкрито Будинок вчених, при якому сьогодні успішно функціонує Музей українського мистецтва, літературно-меморіальний музей Уласа Самчука, музей бурштину, Інститут дослідження Волині, як філія РОКМ. Якщо додати сюди зали виставкової галереї обласного відділення Національної спілки художників України, обласного краєзнавчого музею, спеціалізовану Арт-кав'ярню з мистецькою галереєю «ЗУЗА» та

декілька мистецьких крамниць із продажу зразків образотворчого та декоративно-прикладного мистецтва з консультаційними пунктами для початківців при них, холи та фойє Академічного музично-драматичного театру, де охоче експонуються твори майстрів різних жанрів та ін., то культурна інфраструктура цього виду діяльності буде достатньо імпозантною.

Рівненщина – не лише один із центрів етнографічної Волині, але й помітний осередок її складової – побутово-звичаєвої культури. Тут зберігаються не тільки прадавні християнські обряди, детально описані у відомій пам'ятці давньоруської літератури – «Слові о полку Ігоревім», але й язичницькі дійства, що ретельно охороняються та з любов'ю відтворюються аматорськими фольклорними колективами Сарненщини, Рокитнівщини, Дубровиччини, всього Північного Полісся, а також центральної і південної частини цього регіону і досить часто подаються на суд глядача.

Дослідники завжди відзначали надзвичайне багатство слов'янської архаїки, самотні елементи у календарних і сімейних звичаях та обрядах Полісся, зокрема в провадах зими, весільних обрядах із закликаннями, співами, іграми, хороводами, ворожіннями, в русальних, купальських, колядних традиціях, у звичаях і обрядах, пов'язаних із різними трудовими процесами, земним людським циклом, у світоглядних уявленнях та віруваннях.

Рівненщина має достатньо потужний народознавчий, фольклорний потенціал, який вигідно вирізняє область серед інших у республіці за цим показником.

Станом на початок 2009 року в області функціонувало 213 фольклорних та фольклорно-етнографічних гуртів, що об'єднують понад 2.500 учасників. Незважаючи на складні суспільно-політичні та економічні обставини, відсутність особливої підтримки владою подібного виду мистецтва, зацікавлення народною культурою широкого загалу тощо, кількість цих колективів фактично щорічно збільшується (І це при тому, що народна культура в усьому світі зберігає сталу тенденцію до згорання). А їх якісний рівень підтверджує факт присвоєння 59 гуртам почесних звань, з яких 46 – «народний» та 13 – «зразковий» [16].

Певну методологічну та методичну підтримку цьому виду діяльності надає створене в обласному центрі у 1996 році Фольклорно-етнографічне товариство (асоціація діячів фольклору)

*На слов'янському фольклорному фестивалі
«Коляда»*

Національної музичної спілки України (голова – В. Ковальчук). Членами товариства є наукові працівники обласного краєзнавчого музею, ОЦНТ, науковці вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації міста, керівники фольклорних колективів. Його мета – вивчення, відродження, успадкування та пропаганда етнокультурної спадщини Рівненщини та Волині загалом. Основним завданням товариства є проведення експедиційної пошукової та науково-дослідної діяльності з фіксації пам'яток традиційної культури, упорядкування фольклорного архіву, відродження та популяризація традиційних свят і обрядів, проведення фольклорних фестивалів і конкурсів, семінарів та курсів із підвищення кваліфікації керівників фольклорних колективів, виробничої практики студентів.

За роки існування товариства його членами проведено понад 40 експедицій у північні райони області, зафіксовано значну кількість пам'яток духовної та матеріальної культури. На сьогодні фонди цієї структури налічують майже 130 аудіокасет, 20 відеокасет, понад 1.200 фотоматеріалів, майже 100 малюнків, а також колекцію народного костюма, виробів декоративно-ужиткового мистецтва та предметів побуту. Матеріали фольклорного архіву товариства надруковані у 3-х випусках збірників «Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся». Його члени – активні учасники усіх фестивалів народознавчого спрямування в краї. Тому цілком природно, що важливою формою збереження цієї спадщини є фестивальний рух. Фестивалі, як специфічна форма існування вітчизняного мистецтва

і альтернатива до сезонних концертів, утворили специфічний календар новітніх українських свят.

Як зазначають дослідники, фестивалі сформували новий регламент культурного життя, нову модель споживання мистецтва, компенсуючи населенню «ностальгію за святом». Тож в умовах зменшення фінансування гастрольної діяльності, фестивалі стали альтернативою концертному сезону та специфічним засобом демонстрації культурної значущості певного просторового контексту.

Традиційно упродовж січня місяця в області спільно з творчим об'єднанням «Коляда» проводиться Міжнародний слов'янський фестиваль під аналогічною назвою (XV – у 2010 році), що є предметом особливої уваги місцевих та республіканських ЗМІ. Нагадаємо, що реалізації ідеї проведення фестивалю, як форми збереження колядних традицій, передували районні та обласні огляди-конкурси колядок і щедрівок, організовані у Рівненському районі (сmt Клевань, 1988 р.) і м. Рівному (1990–1991 рр.), вертепної драми у сmt Городок (1990 р.), а також народне свято «Проводи Коляди» (сmt Клевань, 1991 р.), народно-релігійне свято «Водохреща» (м. Рівне, 1993–1994 рр. і 1996–2009 рр.) тощо. Утім, саме слов'янський фольклорний фестиваль «Коляда», що відбувається у м. Рівному, найбільше сприяє процесу збереження народно-фольклорної звичаєвості, незважаючи на те, що проводиться він в урбанізованому середовищі.

І вже понад 10 років у ньому беруть участь фольклорні гурти щедрувальників із Польщі, Сербії, Білорусі, Росії тощо та окремих областей України (понад 350 художніх колективів, а також 150 науковців із 8 зарубіжних країн та представників 21 області нашої держави). У 2008 році це, приміром, фольклорний гурт «Дон» із м. Луганська, «Вертеп» із сіл Бондарів, Белелуя Калуського р-ну та «Маланка» с. Мединя Галицького р-ну Івано-Франківської області, фольклорні гурти «Краяни», «Горина» (м. Рівне) та ін.

Як свідчить проведений нами аналіз тематичних програм, фестивальні заходи побудовані за трьома головними напрямками: конкурс регіональних колядних звичаїв та обрядів; наукова конференція і народне масове свято.

Від 1995 року і до сьогодні ці напрями належать до пріоритетів кожного фестивалю, хоча конкурсна програма зазнає деяких змін щороку. Конкурси розподілено за жанровою ознакою на

різдвяні колядки (Різдвяні колядки), новорічні щедрівки та обряди (Новорічна Переберія) й вертепну драму (Вертепна Містерія). Тобто за кожною новорічною назвою зберігається намагання продемонструвати окремий жанр, по-своєму теж унікальний, а також спрогнозувати певні ситуації та події у фольклористичному процесі.

Таким чином, фестивалні заходи об'єднують увесь колядний календарний цикл. Подібні заходи завжди супроводжуються проведенням урочистого концерту-містерії «Українців об'єднує Коляда. Від Дону до Підляшшя», науково-практичних конференцій, на яких народознавці і мистецька проблематика є предметом особливої уваги. І про це свідчить знову ж таки місцева періодична преса [17].

Постійні гості на фестивалі – представники СІОФ (секція культури при ЮНЕСКО) зі Словаччини, Польщі, Югославії, що демонструють своє бачення розвитку народної культури в світі і всіляко її підтримують.

Окремі науковці кафедр культурології, українознавства, музичного фольклору, пісенно-хорового мистецтва РДГУ, як і представники наукових кіл Києва, Луцька, Львова й інших міст на підставі цих заходів розробляють тематичні збірки, готують дисертаційні дослідження, публікують численні наукові розвідки. Подібні заходи мають резонанс у центральних засобах масової інформації та серед населення краю, студентської молоді, адже проводяться упродовж декількох днів із розрахунком на широкий глядацький загал. Та й факт проведення упродовж 12 років такої акції із залученням сузір'я мистецьких фольклорних колективів Європи також свідчить про глибокі корені української культури, увагу до неї громадськості та художньої інтелігенції багатьох країн.

Як зазначає його організатор, М. Федоришин (який основні положення, накопичені упродовж часу проведення подібних заходів виклав у відповідному магістерському дослідженні) [18] – «... Фестиваль все впевненіше набуває первісної магічної функції, стає вітчизняним оберегом зимових звичаїв та обрядів. Коляда – це незгасаюча свічка, яка запалює в наших серцях потяг до святої всім спадщини предків, кличе до єднання, згуртованості» [19, с. 7].

Отже, незважаючи на сталу тенденцію до згортання сфер побутування народної культури у світі через урбанізаційні процеси, на Рівненщині (та й в окремих регіонах України) ситуація розгортається у зворотному напрямі, причому у

цей процес охоче включається молодь. І часто саме вона стає організатором подібних починань. Тож постійно розширюється практика залучення творчих одиниць районів області для проведення спільних мистецьких заходів, що зайвий раз стимулює увагу громадськості до проблем аматорів, форм побутування окремих жанрів народного мистецтва і таким чином допомагає зберігати вітчизняну культурно-мистецьку спадщину.

Лише упродовж 2008 року ОЦНТ спільно із відділом культури Володимирецької РДА проведено обласне свято «Стрітіння», у якому взяли участь гурти Володимирецького, Рівненського, Здолбунівського, Млинівського, Рокитнівського районів області.

14 жовтня у цьому ж районі проведено обласний родинний фестиваль «Завітайте у Володимирець на святковий млинець», за участю родинних ансамблів Дубровицького, Рокитнівського та Гошанського районів [16, с. 14]. До речі, родинним колективам різних жанрів народного мистецтва приділяється особлива увага з боку ОЦНТ, управління культури та туризму ОДА. Вони – постійні учасники численних фестивалів і свят, що проводяться в області та творчих звітів мистецьких колективів краю перед громадськістю столиці. Багаторічна картотека цих творчих одиниць в ОЦНТ (яка постійно поповнюється) є прикладом належного ставлення та творчого використання сімейного мистецького потенціалу у пропаганді української культури, духовності, ролі сім'ї у вихованні молодого покоління.

Стосовно регіонального чинника у проведенні народознавчих, мистецьких заходів, відзначимо наступне. У м. Сарни стало вже традицією проведення обласного народного свята «Купальська ніч». Народне гуляння розпочинають, як правило, народні гурти Сарненського району, які завжди демонстрували високу традиційну манеру виконання обрядового дійства.

І взагалі співробітники управління культури та туризму ОДА, ОЦНТ, РБК намагаються урізноманітнити культурно-мистецьке життя своїх теренів за допомогою згаданих вище акцій. Такі кроки повертають минулу славу області, як краю високої художньої культури, глибоких мистецьких традицій, що поступово втрачаються у глобалізаційному, перенасиченому зразками масової культури, суспільстві.

Незважаючи на складне економічне становище, засилля чужоземної культури й інші негативні

чинники, інтерес до вивчення прадавніх зразків народної культури не знижується. Його певною мірою стимулюють й численні науково-практичні конференції, що проводяться в райцентрах області з нагоди переважно краєзнавчих ювілеїв. Вони зайвий раз активізують увагу до проблем побутування не лише інтелігенції, учасників художніх колективів, місцевого населення, але й державних та комерційних структур, що беруть участь в обговоренні зазначених проблем, певним чином фінансують ці заходи [20].

Із метою збереження та популяризації народної творчості художньою інтелігенцією у серпні 2006 року започатковано ще один Міжнародний молодіжний фольклорний фестиваль традиційної народної культури «Древлянські джерела». Він має статус фестивалю СЮФФ (Міжнародної ради організації фестивалів фольклору) та IOF (Міжнародної організації з народної творчості) – організацій, що співпрацюють із ЮНЕСКО.

Мета фестивалю – залучення дітей та молоді до успадкування, збереження та популяризації традиційних звичаїв і обрядів свого народу, ознайомлення з традиційними культурами інших країн і розвиток на цій основі взаєморозуміння між молодим поколінням світового співтовариства на межі ХХ – ХХІ століть.

Серед завдань фестивалю – залучення до активної пізнавальної, виконавської та дослідницької діяльності, популяризації справжніх пам'яток культури, успадкування традиційної манери співу та гри на народних інструментах, цілісного образу народного вбрання. Важливе значення фестивалю полягає також у вихованні ентузіастів – збирачів музичного фольклору, дослідників, а в перспективі – і науковців із молодіжного середовища, виконавців, учасників фольклорних колективів та студентів ВНЗ, – наголошує кореспондент місцевого часопису [20, с. 8].

Цей захід спонукав до приїзду на Рівненщину фольклорних гуртів із Росії, Грузії, Австрії, Туреччини, Іспанії, Литви, Сербії (Для Рівненщини він став мистецькою візиткою і проводиться щорічно). На фестивалі виступали фольклорні колективи з різних районів області, зокрема із сіл Омит, Комори Зарічненського, народний аматорський фольклорний ансамбль села Залужжя та родинний ансамбль Чудиновичів із села Сварицевичі Дубровицького, народний аматорський фольклорний гурт села Бортівка Костопільського, народні аматорські фольклорні

гурти «Криниченька» с. Велике Вербче, «Горлиця» с. Кричильськ Сарненського, народний аматорський фольклорний колектив с. Хиночі Володимирецького районів та ін. [21]. Вони демонстрували автентичний фольклор, тобто зразки народної культури, фактично не оброблені спеціально для сценічного виконання.

До речі, головною вимогою фестивалю є виконання пісенних творів, записаних у рідному селі зі збереженими діалектичними особливостями і місцевих одностроїв.

Із часу проведення заходу (1998 р.) жителі м. Рівного та області ознайомилися з народною культурою понад 250 фольклорних гуртів зарубіжних країн, окремих регіонів України та, власне, Рівненщини. А це – понад 7.000 учасників фольклорних колективів. У той же час наше місто завдяки фестивалю відвідали фольклорні гурти зі Словаччини, Молдови, Білорусі, Великобританії, Росії, Польщі, Грузії, Угорщини, Австрії, Туреччини, Італії, Франції, Чехії, Латвії, Канади, Вірменії, Португалії, Мексики тощо.

Як і переважна більшість подібних, цей захід традиційно розпочинається етнографічною виставкою «З древлянського джерела», де, крім різноманітного столітнього одягу, представлено речі щоденного вжитку кінця ХІХ – початку ХХ століття з с. Нетреба Володимирецького району Рівненщини, зокрема вироби з кори сосни, «набірушка» для ягід, гребінка дерев'яна для збирання ягід, частина ткацького верстату, кошик із соломи, дерев'яна діжка для закваски на хліб, металева праска та ін.

Із року в рік змінюється число учасників, розширюючи поступово кількість країн, що беруть участь у фестивальних заходах. Зростає якість художніх програм; все яскравіше відбуваються самі заходи, вони значно розтягнуті у часі (22–27 серпня), їх проведення реалізується в контексті численних виставок зразків народної культури, конкурсів, зокрема (з 2010 р.) – запровадження нових форм демонстрації народної культури – «Кобзарський майдан», де представляють традицію гри на кобзі та бандурі; показу специфічних програм «родзинок» фестивалю – творчості представників із Сенегалу та Індонезії, як це було у серпні 2010 року.

До помітних фестивальних презентацій віднесемо й ІV регіональний відкритий дитячий фестиваль пітріотичної пісні «Наша слава козацькая не вмере, не загине!» (червень, 2011 р., с. Хрінни-

ки), у якому взяло участь 110 дітей із Рівненської, Житомирської, Волинської, Хмельницької областей. В рамках фестивалю відбулася екскурсія до Національного історико-меморіального заповідника «Поле Берестецької битви» в с. Пляшева Радивилівського району, виступи з концертними програмами в селах Демидівського району.

Інакше кажучи, такі заходи є важливим чинником патріотичного виховання, адже під час проведення заходу молодь знайомиться з історією країни, її статусом у світовому співтоваристві, ставленні до культурної творчості тощо. Тому мистецькі фестивалі є обов'язковим елементом демократичного суспільства, носіями творчості і патріотизму.

На Рівненщині відновлено й Міжнародний фестиваль дитячого фольклору «Котилася торба...», проведеного у 2010 році в м. Дубно за участі дитячих фольклорних колективів із Росії, Литви, Польщі, республіки Білорусь, України (АР Крим, Волинь, Закарпаття, Івано-Франківщина, Одеса, Чернігівщина, Хмельниччина, Рівненщина). Всього – 500 учасників.

У рамках фестивалю відбулися творчі зустрічі в школах міста й району, дружній турнір із міні-футболу та концертні програми на майдані м. Дубна.

А в липні 2011 року в с. Маринин Березнівського району проведено вже II молодіжний фольклорний фестиваль «Горлиця», з широкою репрезентацією «Мистецького двору», де діяли різноманітні майстер-класи, зокрема, різьблення по дереву, ковальства, малювання, вишивання, бісероплетіння. Тут організовано торгівлю виробами декоративно-прикладного мистецтва, намети з українською кухнею, де не лише можна скуштувати українських страв, але й познайомитися з її рецептами.

Окрім народних гуртів з України («Тарута», «Камо грядеши», «Русичі», «Чумацький шлях»), його відвідали гості з близького зарубіжжя: «Хуткі Смоуж» (республіка Білорусь), дитячі художні колективи «Таланти Полісся», якими опікується Міжнародний фонд «Відродження».

Протягом фестивальных днів тут функціонувала культурно-туристична програма «Надслучанська Швейцарія», що долучилася до рекламної кампанії стосовно розвитку «зеленого туризму» в області.

Традиція проведення подібних заходів саме на Рівненщині зберігається тому, що край має багату практику у побутуванні і вивченні народної культури. Нагадаємо, що цю галузь вивчало

чи не найбільше дослідників. Причому не лише фольклористів, але й філологів, музикантів, істориків соціологів тощо. Адже цей напрям був чи не єдиним, що дозволялося розробляти в добу політичної несвободи.

Про Волинь та Полісся зібрано величезну кількість мистецьких зразків, які почали публікуватися ще з другої половини XIX століття М. Костомаровим, М. Цертельовим, М. Максимовичем та ін.

Осібне місце у вивченні культурно-мистецької спадщини цього краю складають праці Ф. Вовка, Л. Чикаленка [22, с. 57–78]. Власне Ф. Вовк, маючи глибокі знання та практичні навички, здобути у Паризькій антропологічній школі, першим розпочинає вивчення антропологічних особливостей населення Полісся. Заслугою цього автора стало те, що він систематизував різноманітний етнологічний матеріал, провів порівняльний аналіз у відповідності з вимогами тогочасної європейської науки. Світове визнання вченому принесли праці «Етнографічні особливості українського народу» й «Антропологічні особливості українського народу», опубліковані у 1916 році, за що автор отримав золоту медаль Російського географічного товариства та звання доктора «гоноріс каузе» від Петербурзького імператорського університету. Чимало наукових розвідок цього автора стосувалося вивчення мистецької спадщини Волині й Полісся, зокрема архітектури, декоративно-ужиткового мистецтва тощо.

Повертаючись до фольклору, відзначимо, що активно дослідження у цій галузі розвивалися на волинських теренах і в першій третині XX століття. Назвемо, для прикладу, фольклорний збірник Ф. Колесси «Українські народні пісні з Волині», що вийшов друком дещо пізніше, 1936 року у м. Рівному.

Його випуск, як відомо, став результатом конкурсу на збірку регіональних волинських пісень, оголошеного 1934 року. Ф. Колесса особисто редагував 306 пісень, зібраних свого часу шкільними учителями Волині [23; с. 154]. Деякі з них він обробив для мішаного складу хору, щоб художні колективи України мали змогу включати їх до свого репертуару. Таким чином саме Ф. Колесса дав поштовх для ґрунтовного опрацювання фольклорної спадщини Волині й Полісся.

Цю справу продовжив його син, що з дитячих років також захоплювався зразками народної культури. Микола Філаретович одним із перших почав займатися збиранням та фонографічними й

нотними записами цих зразків. Його перші фольклорні публікації у цьому плані теж присвячуються нашому краю – «Пісні з Волині» (1935 р.).

Деякі інші контексти мають зразки пісенного фольклору із збірника цього ж автора «Пісні з Полісся», добір до якого здійснювався на підставі образної ознаки, що в першу чергу характеризує розмаїття людського життя. При цьому автор знову ж таки активно користувався нотатками свого батька та відомого польського фольклориста М. Кошинського, які спільно здійснили у 1936 році фольклорну експедицію на Полісся і записали чимало зразків, з яких до збірника відібрали 220. До речі, своєрідність манери виконання цих творів, що полягає у двоголосному заспівуванні, схильності до підголоскової поліфонії та у фонетичному забарвленні мовного діалекту з пом'якшенням деяких приголосних, – зазначають автори цитованої розвідки, Ф. Колесса виклав згодом у відомій своїй праці «Народна музика на Поліссі» [23; с. 155].

Подібну практику продовжують сьогодні співробітники кафедр музичного фольклору та оркестрового диригування (народні інструменти)

Інституту мистецтв РДГУ, результатом чого є друк низки наукових розвідок [24], що є першими спробами вивчення фольклорно-етнографічних особливостей регіональної культури та окремих збірників під загальною назвою «Українська культура в іменах і дослідженнях», «Етнокультура Волинського Полісся і чорнобильська трагедія» тощо.

Інакше кажучи, глобалізація викликала мистецьку протидію, відтак українці після чергової хвилі захоплення чужою естетикою і чужим стилем життя, іноземними зразками масової культури знову тягнуться до власної культури.

Ще на початку ХХ століття відомий український історик В. Б. Антонович писав: «Трагічна розв'язка історії України викликана тим, що український народ ніколи не міг виробити ані ґрунтовної цивілізації, ані міцної власної дисципліни; бо ті, що ставали на чолі його та бралися піклуватися народною долею, мали в собі недостатній запас культури».

Сподіваємося, що акцентуація уваги саме на культурному чинникові дозволить українцям врешті-решт навчитися уникнути минулих помилок у майбутньому.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Звіт Рівненського обласного центру народної творчості за 2000–2008 роки // Поточний Архів Рівненського Обласного центру народної творчості; відділ фольклору та етнографії. – Рівне, 2009. – 25 с.
2. Сопілка С. Дивовижний світ скульптури / С. Сопілка // 7 днів, 1994. – 13–19 грудня. – С. 4.; Бялий О. Продовження казки: про скульптора по дереву О. Музичука / О. Бялий // Вільне слово, 1998. – 18 берез.; Гайдамошко А. Олександр Музичук: «... Потрібне бажання бачити Рівне красивим» / А. Гайдамошко // Вісті Рівненщини, 1996. – 27 лист.; Хитрий Е. Скульптура малих форм: про скульптора О. Музичука / Е. Хитрий // Рівне вечірне, 1995. – 5 серп.; Корнійчук І. Ноу-хау дядька Федосія [про народного майстра Ф. Н. Васильчука] / І. Корнійчук // Вільне слово, 2002. – 8 лист. та ін.
3. Тубіна С. Магія прадавньої краси [про майстра чорнодимленої кераміки В. Андрощука] / С. Тубіна // Вісті Рівненщини, 2001. – 13 черв.
4. Українець А. Народне гончарство Рівненщини / А. Українець // Корцю 850 років: зб. матеріалів і тез науково-практ. конференції. – Рівне – Корець, 2000. – С. 72–74; Яноші В. Корецький фарфор знала вся Європа / В. Яноші // Там само. – С. 57–60; Закалюк К. Корецька порцеляна [про корецьку фарфоро-фаянсову фабрику] / К. Закалюк // Зміна, 1993. – 23 січ.
5. Никанорова Ю. Живе у Рівному майстер [М. Т. Христин – майстер дерев'яних меблів] / Ю. Никанорова // Урядовий кур'єр, 1999. – 9 жовт.; Мельник Я. Світла зоря бурштинового краю / Я. Мельник // Культура і життя, 2007. – 22 серп.; Омельчук І. Коли зірки об'єднуються в сузір'я [золоте сузір'я митців Рівненщини] / І. Омельчук // Урядовий кур'єр, 2006. – 29 груд. – С. 8–9.

6. Павленко М. ... І золотиста булава [про народного майстра по плетінню з соломки М. Огородника] / М. Павленко // Рівне, 1999. – 9 жовт.
7. Береза Ю. На золотому тлі любові [про виставку вишитого іконостаса отця Д. Блажейовського] / Ю. Береза // Рівне, 1996. – 20 верес.
8. Береза Ю. Дерево уміє говорити [про різьбярів із Сарн В. Позніка] / Ю. Береза // Рівне, 1993. – 10 лип.; Никанорова Ю. Живе у Рівному майстер, що бачить місто гарним [майстер дерев'яних меблів] / Ю. Никанорова // Рівне вечірнє, 1999. – 27 жовт.
9. Приймачук К. Із глибини віків [про декоративно-прикладне мистецтво на Рівненщині] / К. Приймачук // Вільне слово, 1999. – 25 серп.
10. Закревський В. Чаклуни [про рівненських майстрів кераміки] / В. Закревський // Сім днів, 2000. – 4 лют.; Українець А. Майстри унікальних ремесел / А. Українець // Вісті Рівненщини, 2000. – 22 верес.
11. Гайдамошко А. Є в гончарів послідовники [про українську кераміку Кореччини] / А. Гайдамошко // Вісті Рівненщини, 1993. – 12 бер.
12. Пілюгіна Н. С. Волинська порцеляна: проблеми виникнення, вивчення та збереження: дипломна робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за спец. 8.02.01.01. – «Культурологія». – 137 с. (рукопис) та Локшук І. С. Сучасний український гобелен: традиції, новації, стилістика: магістерська робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за спец. 8.02.01.01. – 149 с. (рукопис) // Поточний архів кафедри культурології РДГУ за 2004–2005 роки.
13. Українець А. Поліські сорочки / А. Українець // Вільне слово, 1998. – 29 серп.; Волинюк А. Кришталеві джерела [символіка вишивки] / А. Волинюк // Вільне слово, 1999. – 25 серп.; Левчун Н. Виставка гобеленів у Музеї українського мистецтва / Н. Левчун // Сім днів, 1996. – 15 черв.; Корпусова Т. У невмілого руки не болять [про виставку витинанок І. Мосіної у Музеї українського мистецтва] / Т. Корпусова // Рівне вечірнє, 2000. – 1 серп.; Плюта І. У Рівному немає місця для митців [виставка гобеленів Богдана Губалія] / І. Плюта // Рівне вечірнє, 2001. – 9 серп.; Гриб В. На рушнику мережка – то долі стежка [про вишиванки О. Рябунець] / В. Гриб // 7 днів, 2007. – 30 берез. та ін.
14. Толубаєв В. Леонардо з вулиці С. Бандери [виставка студентів РДГУ] / В. Толубаєв // Рівне вечірнє, 2000. – 28 лист.
15. Див.: Кубицька Н. В. Особливості давньої кераміки Західного Полісся / Н. В. Кубицька // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 6. – Рівне: РДГУ, 2001. – С. 5–10; Кубицька Н. В. Походження та художні особливості глиняної іграшки Волинського Полісся (на матеріалах С. Кульчин) / Н. В. Кубицька // Там само. Вип. 7. – С. 8–17 та ін.; Лупій Т. Ф. Художньо-образна та семантична структура геометричних орнаментів західнополіських рушників / Т. Ф. Лупій // Там само. – С. 18–27.
16. Звіт Рівненського обласного центру народної творчості (відділ фольклору та етнографії) за 2007 рік // Поточний архів ОЦНТ за 2007 рік. – Рівне, 2008. – 19 с.
17. Символіка костюму учасників заходу стала предметом уваги рівненської дослідниці. Див.: Локшук І. Народний одяг, традиційне вбрання колядників та шедрувальників (за матеріалами XI міжнародного слов'янського фольклорного фестивалю «Коляда») / І. Локшук // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наук. зап. РДГУ. Вип. 12. – Рівне: РДГУ, 2007. – С. 131–138; Гриб В. Різдвяна містерія: X фольклорний фестиваль «Коляда» у Рівному / В. Гриб // 7 днів, 2006. – № 3. – С. 9; Дем'янчук О. Весела Маланка та урбанізований вертеп – основні ознаки цьогорічної «Коляди» / О. Дем'янчук // Вісті Рівненщини, 2007. – № 4. – С. 6.
18. Федоришин М. В. Збереження фольклорних традицій засобами фольклорних фестивалів: дослідницька робота на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за спеціальністю 8.02.01.01. – «Культурологія» / М. В. Федоришин. – Рівне: РДГУ, 2005. – 138 с. (рукопис; (подано бібліографію заходу) // Архів кафедри культурології за 2005 рік.
19. Федоришин М. «... Гості вчаться у нас зберігати свої культурні традиції» / М. Федоришин // Рівне. Час, 2007. – № 4.

20. Джигирей О. Фестиваль «Древлянські джерела» в сьоме побачив світ / О. Джигирей // Волинь, 2007. – № 34; «Древлянські джерела»: програма VII міжнародного фестивалю традиційної народної культури (23–27 серп. 2007 р.) // Вільне слово, 2007. – № 65; Сьомий міжнародний молодіжний фестиваль традиційної народної культури «Древлянські джерела» // Волинь, 2007. – № 33 й ін.
21. Матвій А. Стабільні джерела / А. Матвій // Рівне вечірнє, 2008. – 28 серп.; Снісаренко С. Джерела народної душі / С. Снісаренко // 7 днів, 2008. – 29 серп. та ін.
22. Чикаленко Л. Подорож з проф. Хв. Вовком по Волині / Л. Чикаленко // Літопис Волині. – Ч. 2. – Вінніпег, 1967.
23. Афонченко М. Регіональні особливості волинсько-поліського фольклору як предмет дослідження і опрацювання Філаретом і Миколою Колессами / М. Афонченко, В. Кравчук // Українська культура в іменах і дослідженнях: наук. зап. Рівненського державного інституту культури. Вип. 1. – Рівне: Україна – синтез, 1997. – 193 с.
24. Полісся: мова, культура, історія. – К., 1996. – 486 с.; Вернюк Я. С. Волинь у фольклористичних дослідженнях XIX – поч. XX століття / Я. С. Вернюк. – Рівне: Волинські обереги, 2000. – 146 с.; Етнокультурна спадщина Полісся. Вип. 5. – Рівне: Перспектива, 2004. – 254 с.; Поліссязнавство: наукові фольклорно-етнографічні та мистецтвознавчі студії. – Рівне: Волинські обереги, 2005. – 235 с.

4.4. ФЕСТИВАЛЬНА ПРАКТИКА РІВНЕНЩИНИ ЯК КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Фестивальний рух, при відносно новому часі його виникнення в історичній ретроспективі, є не новим явищем в українській спільноті. Адже людині завжди було притаманне бажання змагальності, намагання ствердити себе у будь-якій сфері та будь-якими засобами. У світовій історії цих прикладів безліч. Тож і фестиваль (змагання, конкурс) із різною мірою розголосу побутував у дозвіллевій практиці усіх народів й українців зокрема, мабуть, завжди [6].

Однак, як явище культури він виник у Великобританії наприкінці XVII століття і мав форму музичних свят. А перший такий захід проведено у Лондоні і вирізнявся він релігійним характером, оскільки представляв виключно церковну музику.

Значного розголосу це явище набуває у XVIII столітті, поширюючи ареал свого проведення на Центральну Європу. І в історію воно увійшло згодом як апофеоз музичних заходів (Зальцбургський фестиваль, Віденські музичні тижні (Австрія), Единбургський музичний фестиваль, Берлінські фестивальні дні, Будапештські музичні тижні, «Варшавська осінь» тощо).

У Західній Європі після Другої Світової війни стали традиційними театральні фестивалі під відкритим небом, що проводилися у Франції,

Німеччині, Бельгії, Ельзасі, Люксембурзі. Вони відбувалися на міських площах і циркових аренах.

1949 року в Угорщині (м. Дубровник) було організовано Дубровницький фестиваль, місцем проведення якого стало старовинне укріплення.

У контексті нашої розмови, інтерес являє XII Міжнародний фестиваль молоді і студентів, що проходив у Москві, де вперше за всю історію проведення подібних заходів була організована міжнародна фольклорна майстерня, в програму якої увійшли виступи молодіжних фольклорних груп із різних континентів, обговорення проблем розвитку і збереження фольклору.

Утім, у тому вигляді, яким це явище є сьогодні, його асоціюють як культурний феномен XX століття, починаючи від заідеологізованих заходів радянської доби («СРСР – велика залізнична держава» та ін.) до фестивалів пива, латино-американських танців тощо, що є звичним явищем не лише в країнах Європи чи Сполучених Штатів, але й сучасної України.

На Рівненщині фестивальний рух уперше започаткувався 1953 року і присвячувався 300-річчю возз'єднання України з Росією. Заключний його етап відбувся на республіканській сцені Києва, де серед багатьох областей за успіхи в роз-

витку художньої самодіяльності було відзначено й Рівненську область [1; с. 53].

Із часом проведення конкурсів, що стали традиційними, призвело до змін у мистецькому житті сіл і невеличких українських міст краю. Так, уперше на Рівненщині в грудні 1955 року відбувся огляд сільської самодіяльності, що проходив у 6 турів; і в них взяло участь 22.930 учасників, а на заключний концерт було відібрано 527 осіб [2; арк. 207].

Організація фестивалів у той час переслідувала декілька завдань, а саме:

- давала змогу тримати під контролем вільний час населення, що постійно збільшувався, адже ця діяльність розгорталась виключно у сфері дозвілля;
- по-друге – репертуар ставав важливим чинником патріотичного виховання населення, оскільки через зміст творів популяризувалися й певні ідеологічні настанови;
- по-третє, активізація фестивального руху допомагала зберегти культурну спадщину, стимулювала появу нових творів та сприяла підвищенню виконавського рівня художньої діяльності загалом. Утім, історичний аспект розвитку фестивального руху не є зараз предметом нашого детального аналізу. Тому продовжимо подальший розгляд питання.

Україна 90-х років також характеризується величезною кількістю фестивалів і конкурсів, починаючи від міжнародного фестивалю оперного мистецтва ім. С. Крушельницької, «Музичних прем'єр сезону», міжнародних фестивалів органної та фортепіанної музики (в яких взяли участь видатні виконавці з Німеччини, Австрії, Польщі, Чехії, Швейцарії і, зрозуміло, України) тощо, до всеукраїнських: – «Київська Русь», визначивши музичною темою романтизм – одну і найцікавіших сторінок у класичній музиці України ХІХ – початку ХХ століття. Позаяк епоха романтизму дала країні імена таких визначних композиторів, як М. Вербицький, Г. Рачинський, М. Лисенко, К. Стеценко та ін., твори яких і зазвучали на цьому фестивалі.

Науковці пов'язують активізацію фестивального руху на початку 90-х років зuboженням концертного сезону, з одного боку, та процесами регіоналізації й децентралізації з іншого. Зменшення фінансування сфери культури, котре призвело до майже повного припинення функціонування гастрольної системи, супроводжується

дією певної «культурної інерції». Цей злам відзначився пошуками нових шляхів розвитку, зокрема й «оптимальних» форм існування мистецтва, у тому числі й музичного.

У цьому сенсі саме фестиваль став альтернативою концертному сезону та резонансним засобом демонстрації культурної значущості певного просторового локусу. Проведення фестивалю стає фактором залучення міста, як повноцінного культурного суб'єкта, до світового культурного простору, а сам фестиваль набуває значення обов'язкового атрибуту культурного центру.

Продукт міської семіосфери, цей захід неодмінно пов'язується, а іноді просто отожднюється з конкретним містом. Виконуючи просторово-ідентифікаційні функції, фестиваль одночасно стає учасником «змагання» за статус у культурному просторі. Тому зусилля організаторів заходу спрямовані на досягнення непровінційного рівня містечкового заходу.

Досліджуючи фестиваль у контексті теорії свята, польський дослідник К. Жигульський [3] підкреслював його суттєву ознаку – «штучний заміник свята», а Ж. Боже-Гарн'є та Ж. Шабо вказують на виконання фестивалем функцій культурного центру, здатного приваблювати численних відвідувачів і сприяти розвитку інфраструктури культурної сфери конкретного міста чи села.

По-різному складається сьогодні доля цих заходів на заході та сході, півдні і півночі республіки, утім інтерес до них на регіональному рівні особливий, а надто на західноукраїнських теренах. Може тому, що в керівній ланці «регіональної» західноукраїнської культури практики знаходяться випускники колишніх інститутів культури (які запам'ятали класичний вислів діячів культури Естонії: якщо будь-який жанр мистецтва загальмовується у своєму розвитку, – необхідно терміново провести фестиваль!), чи ті з них, що самі колись брали активну участь у подібних заходах, а може тому, що дух змагальності краще виявляється саме на заході нашої держави, якому ближчим є саме західноєвропейський вектор розвитку? Подібних досліджень, на жаль, не існує.

Однак факт існування й інтенсифікація фестивального чинника тут помітний досить переконливо. Причому цим заходам значною мірою притаманне фольклорне забарвлення, базування на народній практиці загалом. І це тоді, коли стара Європа впевнено демонструє згасання інтересу до народної творчості, етнічної культури загалом.

В ній він залишається лише екзотичним явищем, який, безперечно, потрібно поважати, але лише як згадку про минулі й добрі часи.

На Рівненщині все відбувається дещо інакше. Фестивалі утворили в краї свого роду календар новітніх українських свят або «фестивальне коло». Спробуємо узагальнити особливості фестивальної практики в краї в умовах сьогодення.

Так, лише сам перелік міжнародних культурно-мистецьких заходів в області справляє враження – 25 фестивальних феєрій щорічно, переважна більшість з яких організується поза межами державного фінансування, що зайвий раз нагадує яким актуальним сьогодні є ухвалення нових редакцій Законів про спонсорство та меценатство.

А загалом на Рівненщині упродовж останніх років відбувається понад 120 культурно-мистецьких акцій щорічно, актуалізуючи проблему професіоналів, що особливо наочно виявилось у період кризи, коли зменшився спонсорський потік.

Чимало з них проводиться в краї за певними річними циклами.

Уже стали давно традиційними міжнародні фестивалі з яскраво вираженою фольклорною чи ширше – народознавчою основою – «Коляда». Заходи, проведені упродовж 14 років, є підтвердженням не лише професіональної організації цих комплексних видовищ із залученням художніх колективів багатьох країн світу (в останньому, приміром, взяли участь представники з 14 країн), але й популярності зазначеної форми серед місцевого населення та підтвердження значення народознавчого чинника в культурній практиці регіону і діяльності його керівників.

Його продовжує фестиваль пісенно-музичного мистецтва «Різдвяні піснеспіви» (VII – у 2010 р.), що проходить на різних майданчиках та церквах із презентацією відповідного репертуару.

Це можна сказати й про аналогічний фестиваль – «Древлянські джерела», який спонукає щоразу приїзд до міста Рівне низки художніх колективів етнографічного спрямування з країн далекого зарубіжжя і якісно вирізняє Рівненщину із переліку подібних їй областей, де масова культура активно усуває з побуту етнічний вектор розвитку, нівелюючи форми поведінки, одягу та відпочинку населення загалом.

Приміром, IX Міжнародний молодіжний фестиваль традиційної народної культури «Древлянські джерела», що відбувся 21–25 серпня

Гості з Сенегалу. Міжнародний молодіжний фестиваль традиційної народної культури «Древлянські джерела»

2010 року за участю іноземних колективів із Латвії, Польщі, Словаччини, Сенегалу, Турції, Чехії, Хорватії та Венесуели, продемонстрував подальше зростання інтересу до народної художньої спадщини. Урочистим парадом із музикою й танцями проходили колективи вулицями нашого міста та створювали незабутню феєрію радісного свята.

Серед фольклорних гуртів, що представляли народне мистецтво нашої області були народні колективи: фольклорний гурт «Серпанок» (с. Берестя Дубровицького р-ну), фольклорний ансамбль «Берегиня» (с. Заслав'я Рокитнівського р-ну), фольклорний гурт села Старі Коні Зарічненського р-ну, фольклорний гурт с. Білка Березнівського р-ну, фольклорний гурт «Веретенце» (м. Сарни), фольклорний гурт «Веселики Полісся» (с. Жовтині Володимирецького р-ну), фольклорний гурт «Криниченька» (с. Велике Вербче Сарненського р-ну), фольклорний гурт «Любисток» (с. Здовбиця Здолбунівського району).

Стратегічною метою проведення подібних заходів, а надто їх організаторів, є, як бачимо, активізація рівня якості культурного обслуговування населення.

Тож в області, можна стверджувати на цій підставі, створена навіть своєрідна система залучення різних соціально-демографічних груп до подібних форм, тобто чимало заходів культурно-мистецького спрямування організується з орієнтацією вже на певну вікову спільноту – дітей,

молодь та дорослу категорію населення з усім набором притаманних кожній групі ціннісних орієнтацій та форм.

Це підтверджує й проведення, приміром, дитячих аналогічних заходів (зокрема Міжнародного фестивалю дитячого фольклору «Котилася торба...» ім. В. Скуратівського з широким відтворенням під час його організації різноманітних лічилок, фольклорних ігор, що проводилися упродовж усіх п'ять років, а також організацією так званих міжнародних спортивних зустрічей представників країн-учасниць із футболу, волейболу інших рухових видів тощо, що має особливе емоційне забарвлення в дитячій аудиторії і сприяє розширенню міжнародних контактів, кращому пізнанню національних культур, ментальності тощо.

Лише на останньому такому заході, що відбувся у місті Дубно, переможців відзначали у наступних номінаціях:

- «Краще представлення традиційної культури» – дитячий фольклорний колектив «Алксніукай» (м. Мажейкяй, Литва), ансамбль народної пісні «Світанак» (м. Мінськ, Республіка Білорусь), фольклорний гурт «Земля Живецька» (м. Живець, Польща), фольклорний колектив крайової дитячої «Школи народного мистецтва» кубанського козачого хору ім. В. Г. Захарченка (м. Краснодар, Росія);
- «Успадкування та відтворення регіональних традицій дитячого фольклору» – фольклорний гурт «Веретенце» (м. Сарни Рівненської обл.), зразковий фольклорний гурт «Калиновий цвіт» (м. Луцьк), фольклорний гурт «Щедрик» (м. Славута Хмельницької обл.), зразковий фольклорний гурт «Любисток» (с. Здовбиця Рівненської обл.), зразковий фольклорний ансамбль «Кирниченька» (м. Іршава Закарпатської обл.);
- «Популяризація української культури» – фольклорний гурт «Витинанки» (м. Прилуки Чернігівської обл.), зразковий фольклорний гурт «Марічка» (м. Калуш Івано-Франківської обл.), народний ансамбль танцю «Дана» (м. Іллічівськ Одеської обл.).

Це яскраве фольклорне дійство, на думку організаторів, є «...цілющим джерелом національної культури, невичерпною криницею для творчості молодого покоління, що за багато років його проведення посіло гідне місце серед культурно-мистецьких заходів, якими пишається Україна» [4].

До такої, умовно виділеної нами програми, можна зарахувати й конкурсні дійства Міжнародного фестивалю дитячих хорових колективів «Весняні дзвіночки», Міжнародного фестивалю дитячого хореографічного мистецтва «Слідами Мавки», метою яких є стимулювання творчої активності саме дітей.

На це розраховані й концертні виступи колективів-учасників «Великодних піснеспівів», що охоплюють відповідне тематичне музичне розмаїття програм і поступово повертають західно-українську молодь в її традиційну систему, сферу існування, значно загальмовуючи негативний, у даному контексті, вплив глобалізаційних чинників. Може тому в області традиційно утримується достатньо високий статус шкіл мистецтв і зростає кількість їх учнів, популярними є хореографічні гуртки у загально-освітніх школах, Палацах дітей та молоді, клубній мережі?! І взагалі ці майже забуті культурні практики й надалі продовжують активно функціонувати саме на Рівненщині, де є для цього усі підстави.

Пам'ятаючи, що для кращого сприйняття будь-якого виду культурного продукту потрібно достатньою мірою оволодіти його мовою, співробітники обласного Центру народної творчості спільно з Рівненською обласною державною телерадіомовною компанією один раз на тиждень готують навіть телепрограму «Азбука ремесел», де глядач має змогу познайомитись із майстрами народного мистецтва області та довідатись про секрети художньої обробки дерева, каменю, художнього ткацтва, вишивки, виробів із природного матеріалу тощо.

Для подальшої мистецької самореалізації (адже лише в конкурсному змаганні можна відчути власну художню вартість) і виховання дітей в області також щорічно організовується низка спеціальних заходів. На це, перш за все, розраховані фестивальні програми яскравого патріотичного спрямування.

Такими є Регіональний фестиваль духової музики «Дзвенить оркестрів мідь», який, як правило, проводиться до річниці Перемоги у Великій вітчизняній війні на майданах м. Рівне або готельному комплексі «Сколько» (сmt Клевань) із широким залученням мистецьких колективів з інших областей України: традиційно – з Житомирської, Хмельницької, Волинської [5]. Його обов'язковий тематичний репертуар, низка організаційно-виховних заходів у вигляді марш-парадів і показових

виступів дають значний виховний ефект. І хоча участь у ньому беруть не лише дитячі колективи, утім останні домінують і їхні виступи, а особливо безпосереднє прослуховування концертних програм інших учасників, подальше спілкування з ними, дає натхнення і зразок наслідування у подальшій організації власного творчого процесу. Тим більше, що в таких імпрезах представлені й муніципальні оркестри України, інструментарій, спеціальний одяг та ритуальна атрибутика яких явно відрізняється від інших колективів. І це має також важливе виховне й організуюче значення.

Складовою згаданої виховної системи в області, базованої на мистецтві і розрахованої на цю аудиторію, є й Регіональний (IV – у 2010 р.) відкритий дитячий фестиваль патріотичної пісні «Наша слава козацька не вмере, не загине!» (сmt Демидівка).

Основним завдання проведення фестивалю залишається відродження та популяризація історичної пам'яті й національно-патріотичної пісні, виявлення і підтримка талановитих молодих виконавців. Утім, програмою таких заходів завжди передбачається й низка патріотичних їх складових: екскурсій по історичним місцям району, покладання квітів до пам'ятника козацької слави, відвідання музейних комплексів, виступи у місцевих Будинку культури та сільських клубах і, зрозуміло, Гала-концерти із врученням усім учасникам пам'ятних сувенірів [5].

У місті Костополі традиційно вже чимало років проводиться обласний пісенний фестиваль «Повстанські ночі», що розкриває ще маловідомий широкому загалу пласт пісенної творчості, пов'язаний з українською Повстанською армією. У ньому також, крім конкурсної програми відповідного тематичного спрямування, застосовуються форми, що допомагають усвідомити події нашого минулого. Кульмінацією та найбільш емоційною частиною програми фестивалю є вшанування пам'яті полеглих за волю України вояків УПА та покладання квітів до пам'ятного знака в урочищі Гутвин [5].

Для іншої вікової групи, в умовно виділеній нами програмі, призначена серія міжнародних заходів: молодіжних фестивалів «Партнерське музикування», Міжнародного студентського фестивалю акустичної музики «Я і гітара», «Шоу-західний регіон», які мають понад 20-річний «стаж» на Рівненщині і спрямовані на виявлення фахового рівня молоді в сфері художньої культури,

VI регіональний фестиваль духової музики «ДЗВЕНИТЬ ОРКЕСТРИВ МІДЬ»

Відбудеться 29 травня 2011р.
у готельно-розважальному комплексі «Скольмо»

В ПРОГРАМІ СВЯТА:

12:00-13:00 Марш-парад духових оркестрів:
13:00-18:00 Виступ учасників марш-параду на літній естраді:

- Народний аматорський духовий оркестр Березнівського РБК
- Зразковий аматорський духовий оркестр «Смига» Дубенської райдержадміністрації
- Народний аматорський духовий оркестр Дубенського МБК
- Зразковий аматорський духовий оркестр «Олександрія» Рівненської РДА та райради
- Народний аматорський духовий оркестр Рівненського ЛМК
- Народний аматорський духовий оркестр ВАТ «Волва-Цемент» м. Зарудин
- Муніципальний духовий оркестр «Орестро Вол» м. Тернопіль
- Муніципальний духовий оркестр м. Славути Хмельницької обл.
- Народний аматорський духовий оркестр Палацу культури м. Пуцьк
- Муніципальний духовий оркестр м. Новоград-Волинський Житомирської обл.

18:00 Виступ гурту «СКОЛЬМО»
20:00 Святкові заходи, дискотека, вечір танців на літній естраді - грає гурт «Скольмо», феєрверк.

Вхід безкоштовний!

25 червня 2011р. - фестиваль естрадної музики «Літо у Скольмо». Початок - 19:00

НА ПРОТЯГІ ДНЯ: прогулянки на кіньому фаєтоні, квадроцикли, відпочинок у літній корчмі, живе пиво «Скольмо», святкові феєрверки.

Ласкаво просимо на свято !!!

вул. Б. Хмельницького 1 В
сmt. Клевань-1

www.skolimo.ua довідка за тел.: (067) 838-0331

Афіша регіонального фестивалю духової музики «Дзвенить оркестрів мідь»

зокрема інструментальному та, частково, вокальному виконавстві. Подібні заходи, незважаючи на загальне падіння духовності в суспільстві, на Рівненщині певною мірою сприяють утриманню інтересу молоді до цього різновиду мистецтва.

Ще один вектор культурної практики в області посідають міжнародні фестивалі студентських театрів естрадних мініатюр «Шалантух», пік розвитку яких припав, як відомо, на 70 – початок 80-х років минулого століття і які завжди пов'язувалися з безжурним студентським життям, де й предметне поле конкурсних програм базувалося в основному на проблемах вищої школи в усьому її розмаїтті – від спільних поїздок на збирання врожаю до критики навчального-виховного процесу та окремих його організаторів у тогочасній вищій школі.

Ці заходи у попередню добу значно урізноманітнювали студентське життя, сприяли набуттю навичок міжкультурного спілкування, популярності освіти, яскравості духовного життя, а також

Рівненський обласний пісенний фестиваль «Повстанські ночі». м. Костопіль

формуванню навіть нової генерації режисерів, що працювали над розробкою цих програм, і врешті-решт зробили проблеми молоді та системи вищої освіти відомими не лише самим студентам, а й широким колам громадськості.

Згадані заходи, набувши згодом всесоюзного статусу у формі КВН, поступово знову повернулися в молодіжне середовище на регіональний рівень і надалі демонструють свою потрібність як молоді (для розваг та відпочинку), так і дорослим (для усунення недоречностей у роботі з молоддю).

І хоча сьогодні їх організують вже інші режисери, часто зовсім з іншим рівнем художньої (сценічної) культури або відсутністю її взагалі (що часто помітно як у примітивізмі назв команд (утім, лише до районного рівня), так і в режисерських інтерпретаціях мізансцен, проблематиці обговорення, конкурсних програмах, костюмах тощо), факт проведення подібних заходів є позитивним, адже вони й надалі підтверджують думку про те, що молодь сама обирає собі своїх лідерів. А така

форма й надалі залишатиметься добрим виявом соціальної активності.

Натомість міжнародні фестивалі духової музики «Сурми», як і Всеукраїнський конкурс виконавців на духових та ударних інструментах ім. В. Старченка, являють собою інший вектор дозвіллевої практики і стають професійною ареною, де молоді фахівці мають можливість довести свою спроможність у професійній інструментальній сфері. А проведення в процесі заходів майстер-класів та науково-практичних конференцій із проблем виконавської майстерності, історії виконавства, еволюції музичного інструментарію тощо надає їм не лише логічної фахової предметної завершеності, але й підводить певне теоретичне підґрунтя під культурно-мистецьку сферу загалом, дає можливість почути думку фахівців, відвідати індивідуальні заняття, майстер-класи досвідчених музикантів, уточнити стилістико-семантичну складову художньої діяльності, питання інтерпретації творів тощо.

Молодіжний рок-фестиваль «Тарас Бульба». м. Дубно.

Згодом ці матеріали стають набутком студентської аудиторії і виконують свою важливу функцію у популяризації як традицій інструментального виконавства, так і музичної культури в Україні загалом.

Подібні заходи певною мірою локалізуються й на всеукраїнських та обласних мистецьких презентаціях: – фестивалях естрадної пісні «Пісенна фієста», «Під небом Рівного», молодіжному рок-фестивалі «Тарас Бульба» (м. Дубно), фестивалі гумору «Лауреат Нобельської премії» тощо.

Як результат – всі ці «Музейні гостини» (м. Рівне), «Замкові гостини» (м. Острог), різноаспектні «Музеї однієї вулиці», «Музеї одного села» (РОКМ), що відбуваються з широкою презентацією форм народного одягу, національної кухні, пісенної практики, мистецтва сакральної вишивки та навіть не обрахованих у їх кількості зразків декоративно-ужиткового мистецтва (чорнодимленої кераміки, «поліського серпанку», в'язаної (мотаної) дитячої іграшки, безлічі виробів із дерева та металу, писанки тощо), що

експонуються на подібних заходах, – все це стає можливим лише тому, що саме на Рівненщині створені і збережені природні, суспільно-культурні та інші умови (зокрема й система організації спеціальної культурологічної освіти, започаткованої із заснуванням у 1971 році Інституту культури) для консервації культурної традиції і народознавчий чинник відіграє тут не останню роль, виступає важливим її стимулятором.

Сьогодні лише мала частка цього надбання знаходить своє відображення в текстах колективних, упорядкованих В. Ковальчуком, В. Виткаловим, С. Шевчуком та ін. («Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся», «Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини» та ін.), або одноосібних монографій місцевих авторів «Мистецтво народної кераміки Волині другої половини XIX – початку XX ст.» (Г. Істоміна), «Полотняний літопис України» (С. Китова) тощо), численних монографіях історико-культурного спрямування про волинські міста кінця XIX – початку XX століття загалом (О. Прищеп) та старовинні

містечка краю – Степань (В. Войтович), Межиріч-Корецький (А. Обарчук), Дубно (П. Савчук), Дорогобуж (Б. Столярчук), Острог (П. Смолін), Млинів (Є. Цимбалюк); низці збірників-довідників про фольклористів, письменників, музикантів, літераторів, художників, та загалом митців, упорядкованих Б. Столярчуком, О. Гайдабурою, А. Ляшевичем й іншими краєзнавцями, публіцистичних розвідках та перших дисертаційних дослідженнях про сучасний культурно-мистецький потенціал краю (С. Виткалов).

Їх презентації засвідчили досить високий інтерес місцевого населення до народної культури, стимулювали фахівців до подальшого вивчення народно-культурної проблематики. І продовжити це вивчення й популяризацію художнього надбання краю – чи не найважливіше завдання для усіх зацікавлених осіб, і в першу чергу місцевих науковців та керівників галузі «культура». Однак, продовжимо аналіз фестивальних здобутків.

На усі соціально-демографічні групи населення поширює свій вплив соціально-екологічний фестиваль «Біле озеро», який щороку проводиться під гаслом «Від мистецтва – до екології».

Основна мета акції – привернути увагу громадськості до проблем збереження довкілля, популяризації національної культури, підняття культурного рівня молоді, збереження краси Західного Полісся, активізації місцевого «зеленого туризму», спорту і відпочинку, молодіжного підприємництва.

У процесі проведення його заходів реалізуються програми, мета яких – вирішення певних соціальних та економічних проблем, пропаганда здорового способу життя, запобігання негативним проявам у молодіжному середовищі, а також прибирання території, прилеглої до озера та показові виступи малих водних вітрильних видів спорту тощо.

Ці настанови продовжує й молодіжний арт-фестиваль «Майдан», що проводиться у м. Володимирці і є культурними проектом МК «Лемніска-ката», МО «Розмай» та програми обласного радіо «Край». Його мета – аналогічна – формування свідомого екологічного ставлення до довкілля, створення умов для творчого розвитку учасників заходу, залучення молоді до вивчення фольклорних традицій Волинського Полісся, а також пошук нетрадиційних соціально-привабливих форм пропаганди «ідеї еко-свідомості» через нові види культурно-мистецьких заходів, через «зелений туризм», вивчення річок, місцевої флори і фауни у польових умовах.

За формою цей фестиваль є набором синкретичних дійств: мистецькі акції, екологічна експедиція, еко-семінари, фольклорно-краєзнавчі розвідки, сплав на плотах з одночасними береговими, кінними переходами, психологічні тренінги, зйомки відеофільмів тощо.

Заходом місцевого рівня є й фестиваль «Українська класика на аматорській сцені», що проводиться в Палаці культури «Текстильник». Це – обласний фестиваль кращих вистав народних (театрів) аматорів Рівненщини. Його мета – активізація інтересу молоді до театрального мистецтва, оприлюднення його художніх надбань.

(Частину фестивальних заходів краю нами проаналізовано у відповідних розділах цієї книги, тому у даному тексті свідомо уникнуто значної деталізації заходів – авт.).

Отже, Рівненщина сьогодні дійсно залишається краєм із потужним фестивальним рухом, що засвідчує як бажання населення брати активну участь у подібних заходах, компенсуючи брак розгалуженої філармонійної діяльності, так і намагання керівних структур галузі організаційно-фінансово підтримувати ці ініціативи.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Носов Л. І. Музична самодіяльність Радянської України: (1917–1977) / Л. І. Носов. – 2 вид., перероб. і доп. – К.: Музична Україна, 1984. – 72 с.; іл.
2. Звіт про організацію фестивальних заходів у м. Ровно // Державний архів Рівненської області (ДАРО). Фонд Рівненського обласного Будинку народної творчості – Ф.597. оп. 1, од. зб. 53. – 345 арк.
3. Жигульский К. Праздник и культура / К. Жигульский: пер. с польск. – М.: Прогресс, 1985. – 382 с.

4. Підсумки заходу // Рівне вечірнє, 2010. – 23 трав.
5. Звіт про діяльність Рівненського обласного Центру народної творчості за 2010 рік // Поточний архів Рівненського обласного Центру народної творчості за 2011 рік. – 24 с.
6. Красільников В. Фестивалі світу / В. Красільников // Український туризм. – 2006. – № – С. 28–33.

4.5. ТВОРЧІ ЗДОБУТКИ У СФЕРІ МУЗИЧНОГО ЖИТТЯ

Враховуючи той факт, що предметом нашого контент-аналізу стали понад 700 повідомлень у періодичній пресі м. Рівного та різнопрофільних періодичних наукових збірниках за період 1991–2010 років та, частково – 2011 року, а також репертуар художніх колективів (за звітами обласного Центру народної творчості, окремих районних відділів культури області), обрану для розгляду проблематику сконцентруємо у відповідні розділи, а саме: музичне життя краю (куди віднесемо вокально-хорову, вокальну, інструментальну творчість), фольклор, народну художню діяльність (художні промисли та ремесла), кіно- та фотомистецтво, театральні здобутки, інші види мистецької практики доби державної незалежності, «творчі портрети» окремих об'єктів нашого дослідження (митців, художніх колективів і їх керівників).

Як окрему складову, виділимо особливості методичного керівництва народною ініціативою, культурно-мистецький рівень як самих майстрів, так і відповідальних працівників галузі, слухачів та глядачів, матеріально-технічну й організаційно-правову базу проблеми, що стала в центрі уваги на сторінках періодичних видань.

Звернемо увагу також на розгляд зазначеної нами проблематики у місцевих наукових виданнях (матеріалах регіональних конференцій, окремих фахових збірниках рівненських ВНЗ, монографіях тощо). Утім, предметом уваги цього параграфу є культурно-мистецький аналіз розвитку Рівненщини у період 1991–2011 років (на прикладі музичного мистецтва), здійснений за матеріалами періодики та аналізу художніх програм і наявного репертуару.

Музика залишається чи не єдиним жанром мистецтва в поліському краї, яким цікавляться усі соціально-демографічні групи населення. Зрозуміло, що мова йде про різні види музичної

культури і різний рівень цих зацікавлень. На Рівненщині цей напрям успішно розвивається в усьому його розмаїтті – вокальна, вокально-хорова, інструментальна (вокальні та інструментальні тріо та інші склади), естрадні гурти тощо.

Відзначимо у цьому зв'язку той факт, що започаткування в м. Рівному Інституту культури (1971 рік) дало свої позитивні результати. Готуючи фахівців спеціальності «Народна художня творчість» із широким спектром спеціалізацій для забезпечення сфери культури, його випускники значною мірою сприяли поповненню вже існуючих та створенню нових художніх осередків в області, а відтак – піднесенню духовної культури загалом (Випускники ж державного музичного училища, що існує чималий час у місті (з 1955 р.), як і випускники будь-якого іншого спеціального музичного закладу України, більшою мірою орієнтуються на сферу професійного мистецтва і розподіляються, як правило, в професійні структури – філармонії, музичні училища чи на педагогічну роботу в ДМШ, або місцем своєї фахової самореалізації обирають професійні художні колективи зарубіжжя – Росія, Німеччина, Ізраїль, Польща. То ж розгляд їх діяльності не є предметом нашого аналізу).

Цю практику активно розвиває й мережа шкіл естетичного виховання та шкіл мистецтв (8.432 учні станом на 1.01.2011 р.), численні аматорські гуртки, які поступово відроджуються в краї попри сталу світову тенденцію до згорання народної творчості.

Можна помітити навіть стійку тенденцію: чим ближче знаходиться район до обласного центру, чим більш яскравим цей терен є у культурній інфраструктурі області, тим менше активним там є аматорство. Тому найбільший приріст і колективів, і учасників аматорської творчості навіть сьогодні дають віддалені північні ра-

йони області – Рокитнівський (+6 колективів та +164 учасників), Радивилівський (+5 колективів та +48 учасників), Зарічненський (+4 колективи та +24 учасники), або ті з них, де традиційно були розвинутими зазначені види аматорства – Березнівський (+4 колективи та +67 учасників), Сарненський (4 колективи та +41 учасник) і навіть м. Рівне (+1 колектив та +17 учасників) [1, с. 13]. Тобто аматорство й надалі забезпечує відповідний рівень художнього життя чи, краще б сказати, художньої самореалізації в краї.

Як результат, саме на Рівненщині й надалі функціонує чимало художніх колективів, що займаються збереженням і відтворенням старовинних форм культурної творчості. В краї побутує навіть весільний обряд водіння Куста, згадки про який знаходимо ще у «Слові о полку Ігоревім» (XII ст.), і який активно відтворюється не лише у практиці роботи аматорських гуртів фольклорного спрямування району, але й навіть в системі організації «зеленого туризму» в краї, про що детально йшлося у попередніх розділах книги.

То ж і преса на це розмаїття художньої ініціативи населення реагує по своєму – від подання коротких «творчих портретів» окремих виконавців чи мистецьких колективів, їх звітів про перемоги на різноманітних конкурсах і фестивалях [2], до достатньо аналітичних оглядів стану музичного життя, проблем виконавства, творчих зв'язків колективів різних регіонів та країн, ролі аматорства в умовах світових глобалізаційних процесів (коли поступово зникають традиційні музичні, як і загалом інші народні форми організованого мистецького дозвілля, народний інструментарій, одяг тощо), що подаються у фахових наукових розвідках.

Однак, творчість аматорів, на загал, все ще не достатньо висвітлюється у ЗМІ. І причина цього, мабуть, у тому, що яскраві зразки художнього аматорства попадають на шпальти газет або в телерадіопрограми лише у варіанті «призера», тобто тоді, коли колектив досяг значних успіхів і став об'єктом зацікавлення широкого загалу. Натомість щоденна робота і успіхи місцевого масштабу аматорів стають предметом обговорення лише у фаховій періодиці області (часописі Рівненського ОЦНТ – «Народна творчість») і поодиноких розвідках місцевих науковців чи співробітників кафедри культурології, музичного фольклору, хорового мистецтва тощо РДГУ і фактично не стимулюють митців.

У той же час творчість місцевих солістів-вокалістів (М. Фарини, Т. Денисюка, Я. Кульчинського та ін. – то взагалі окрема сторінка рівненської періодици. Саме вона допомагала останнім і у віднайдені коштів на організаційні потреби, пишалася їхнім перемогами; вона ж їх і найбільше критикувала.

Проте, якщо перші публікації доби державної незалежності торкалися переважно проблем, що не ставали предметом обговорення у попередній період (церковний спів, сакральність як явище культури, гастрольна діяльність тощо) без особливого аналізу сутності того чи іншого явища, виду мистецтва, фахового рівня його авторів чи виконавців, то в останній період цим публікаціям притаманна не лише констатація фактів або бажання віднайти щось не типово і саме цим повернути увагу читача, а й критичність, глибина розгляду питання [3], намагання вплинути своїм виступом на загальний стан справ, про що красномовно свідчать навіть самі назви статей. Хоча публікацій з відверто скандальним забарвленням також вистачає.

Це стосується особливо не лише самих виконавців, до яких завжди було дещо прискіпливе ставлення з боку широкого загалу і які все частіше називають себе не менше, як «зірки вітчизняної естради», але й слухачів, яких також потрібно художньо виховувати, залучати до цього складного виду художньої культури, спонукати розуміти мову сучасного мистецтва [4].

Час від часу у рівненській періодиці з'являються ґрунтовні статті стосовно історії розвитку та проблем місцевої композиторської школи і музичних організацій міста (в м. Рівному функціонує обласна асоціація Волинського відділення Національної Спілки композиторів України), шляхів подальшого функціонування професійного виконавства, його нових форм, інтерв'ю місцевих керівників щодо подальшого розвитку галузі [5]. Тим більше, що й місто має достатньо яскраві здобутки в ділянці інструментального виконавства. Ініціативу у цьому контексті веде державне музичне училище РДГУ, інструментальні дуети, тріо та окремі виконавці якого завжди упродовж десятків років є переможцями престижних Всеукраїнських та Міжнародних конкурсів і фестивалів, – зазначається у переважній більшості публікацій.

Особливо відзначається в цьому контексті хоровий колектив, що став лауреатом Всеукраїнських

хорових конкурсів ім. М. Леонтовича (2002 р.), ім. Д. Січинського (2003 р.), ім. Б. Лятошинського (2007 р.), численних конкурсів у Парижі, Римі, Варшаві та ін.

У його репертуарі яскраві програми із творів А. Веделя, Д. Бортнянського, М. Леонтовича, музично-хоровий супровід окремих театральних вистав, Симфонія № 9 Л. Бетховена, яку виконано спільно з оркестром обласної філармонії тощо. Саме це виконання стало предметом обговорення на сторінках багатьох місцевих видань та телебаченні. Йдеться про хор «Воскресіння».

Понад 50 років діє при училищі кобзарська мистецька школа А. Гриця (1931–2003 рр.), яка давно вже, а надто від 1991 року, переросла межі лише цього навчального закладу і про успіхи якої також неодноразово згадувалося не лише у місцевих ЗМІ, особливо в газеті «Волинь». Під впливом цієї школи мистецтво гри на бандурі опанували чимало подвижників вітчизняної культури і продовжують розвивати його навіть у цей складний час у багатьох областях України [6]. А етнопроект «Кобзарський майдан», організований під час проведення IX молодіжного Міжнародного фестивалю народного мистецтва «Древлянські джерела» (22–25 серпня 2010 р.) за участю виконавців на старосвітській бандурі, кобзі, лірі та дуді започаткував поступове відродження цього виду народного інструментарію, як і поступове його вивчення.

Музичне училище є ініціатором проведення традиційного Міжнародного конкурсу виконавців на духових інструментах «Сурми». Духовий та оркестр народних інструментів закладу «Древляни» – неодноразові лауреати Всеукраїнських та міжнародних конкурсів. Лише за останні 9 років 14 студентів закладу перемагали на престижних Міжнародних та Всеукраїнських конкурсах.

Випускники училища, як уже згадувалося, радо приймаються до провідних оперних театрів, мистецьких колективів й далекого зарубіжжя; мають свої художні осередки вони і в м. Рівному. Достатньо згадати вокально-інструментальне тріо «Срібна терція», яке чимало років приносить задоволення слухачам не лише Рівненщини, а й багатьох країн Європи, пропагуючи високу виконавську культуру, базовану на народно-фольклорній основі; оркестр українських народних інструментів під керівництвом Б. Забути, дует баяністів чи фортепіанний дует із його колишніх випускників тощо [7]. Ці колективи, а надто

*Зал камерної та органної музики
Рівненської обласної філармонії.*

платівки із записом їх репертуару, є зразками для наслідування в широкій аматорській сфері.

Чимало мистецьких колективів створено в місті в останні роки – народне тріо бандуристок «Любисток» (2002 р.), вокальний ансамбль «Лукаш» (1999 р.), що складають окрасу міського Будинку культури; ансамбль народної музики «Мереживо» (РДГУ) та ін.

Центром музичного життя є, безпечено, обласна філармонія, яка й надалі підтримує високий статус професіонального мистецтва. В її штаті майже 50 артистів, 8 із яких мають почесні державні звання. В її складі – оригінальні художні колективи: тріо «Контрасти» та «МІО», камерний ансамбль «Концертіно», фольк-театр «Дуліби», низка солістів-вокалістів й інструменталістів (Народна артистка України Н-М. Фарина, Заслужені артисти України Т. Денисюк, Я. Кульчинський, м. Іванів та ін.).

Її творчими одиницями реалізується низка цікавих культурних проектів. Зокрема, лише у 2009 році Камерним оркестром реалізовані нові концертні програми: «Різдвяні дарунки»; до Дня пам'яті Героїв Крут; до «60-річчя з дня на-

Наталія-Марія Фарина

родження В. Івасюка»; «Променад-концерт» за участю гітариста А. Шевченка (м. Одеса), «Музичний вернісаж» (шедеври епохи класицизму), «Шевченко і музика»; «В сузір'ї опери» (сцени та арії з всесвітньо відомих опер); «Ранні симфонії Й. Гайдна та В. Моцарта»; «Твори Л. Бетховена» за участю піаніста Т. Гасратова (Німеччина) та І. Дуднікової (м. Москва) та ін. Ця практика продовжена і в наступні роки – зокрема співпраця з київським струнним квітетом «Kiev-Tango-Projekt» (що пройшли свого часу професійну школу у складі «Київських солістів» під орудою Б. Которовича), єдиним колективом в Україні, що виконує оригінальні твори Астора Пьяццоллі в оригінальному складі за оригінальними нотними зразками, ставлячи за мету максимально наблизитися до аутентичного звучання аргентинського танго, – розширює можливості місцевого слухача. Це можна сказати і про започатковану (вересень, 2011 р.) співпрацю з білоруськими диригентами, що також дає можливість вдосконалювати твор-

чий досвід філармонічних музикантів та розширювати слухові можливості місцевої публіки.

Відбувся традиційний фестиваль органної музики «Поліфонічні фрески – 2009». Окремими артистами та колективами філармонії виконувались наступні програми – Гурт «Ліра»: «Міфи та легенди старовини», «Пори року» (оновлена), «Маруся Чурай»; Гурт «Барви»: – «Іван Франко», «Пісні рідного краю» (за творами композиторів та поетів Рівненщини); Катерина Огаркова виступала з концертними програмами органної музики (історія розвитку органної музики від середньовіччя до сучасності.). Крім того, К. Огаркова підготувала нові концертні програми: «Легенди і міфи старовини», «Перлина примхливої форми», «До 200-річчя з дня народження Ф. Мендельсона» (спільно з І. Калиновською), цикл концертів «Вечори органної музики». Тріо «Контрасти» – «Танці народів світу»; Ансамбль «Концертіно» – «Вечірня мелодія», Музично-літературний лекторій – «Пісня буде поміж нас», Етно-гурт «Дуліби» – «Традиційна культура Рівненщини» (на основі календарно-обрядових пісень нашого краю).

Зміни в системі керівництва культурною сферою в області, прихід нових художніх керівників мистецькими структурами в краї, сприяли й появі нових форм діяльності.

Як позитив, слід відзначити й відновлення творчим складом філармонії у новому сезоні 2011–2012 рр. абонементських концертів, які не лише покращать фінансовий стан установи, але й повернуть її художні колективи до практики

Фольк-театр "Дуліби"

Камерний оркестр Рівненської обласної філармонії.

цілеспрямованої діяльності, орієнтованої на окремі соціально-демографічні групи населення, розширяють репертуарну палітру, сприятимуть виступам в органній залі провідних митців вітчизняної і зарубіжної культури. Принаймні, аналіз програми концертного сезону (жовтень, 2011 – січень, 2012 рр.) це засвідчує повною мірою. Тут і цикли концертів «Органна академія», «Дивовижний світ оркестру», «Людський голос – небесний дар», студентський «Гранд-абонемент», де звучить музика усіх стилів, форм та жанрів. А надто, тематичний цикл концертів «Дитячий», де серед низки музично-просвітницьких заходів (ознайомлення з музичними інструментами, оперним мистецтвом, музичними практиками інших країн тощо) є й конкурс малюнку «Музика і кольори», що дає підставу сподіватися на розширення контингенту слухачів та шанувальників мистецтва. Усі названі тематичні програми ставлять за мету не лише познакомити публіку з новим баченням музичної спадщини, але й охоплюють мистецькі заходи з нагоди 280-річчя від дня народження Й. Гайдна, 70-річчя І. Поклада, 80-річчя О. Білаша, 170-річчя М. Лисенка, 350-річчя композитора доби бароко

святителя Димитрія (Д. Туптала), митрополита Ростовського та багато іншого.

Десятки високопрофесійних інструментальних художніх одиниць засновано ще й при потужних палацах культури «Текстильник», «Хімік», вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації, особливо при Інституті мистецтв РДГУ та Міжнародному економіко-гуманітарному університеті ім. С. Дем'янчука [8]; започаткував свою творчу діяльність філармонічний симфонічний оркестр «Brevis»; понад 15 років функціонують при місцевій філармонії тріо та струнний квартет.

Сьогодні стало навіть престижним майже у кожному навчальному закладі міста не мистецького спрямування мати власні художні колективи (є вони в Інституті слов'янознавства Київського славистичного університету, НУВГіП і, особливо у середній ланці, про що неодноразово згадувалося у ЗМІ. Та й перелік посилань цього розділу – тому красномовне підтвердження). Інакше кажучи, як свідчать навіть наведені матеріали, мистецьке життя Рівненщини не обділене увагою засобів масової інформації, які постійно і досить кваліфіковано відгукуються на будь-яке помітне

Хор палацу культури “Текстильник” на творчому звіті майстрів мистецтв та художніх колективів Рівненщини у Києві. Фото, 1980 р.

мистецьке явище, принаймні акцентують увагу читачів (глядачів) на цих проблемах.

Утім, й критичних відгуків у періодичній пресі стосовно не лише якості виконання того чи іншого твору, професійної культури художніх колективів, а й ролі керівників міського й обласного управліннь культури і туризму, обласної філармонії, Центру народної творчості у налагодженні повноцінного мистецького життя [9], піклування про імідж місцевих художніх структур та окремих виконавців, як уже згадувалося [10], теж не бракує.

Хоровий жанр чи не найкраще представлений у краї. Він має міцне підґрунтя, закладене особливостями культурної практики Західної України, де хоровий спів був обов’язковим у школі й церкві, де постійно, незважаючи на численні утиски неукраїнської влади, проводилися творчі змагання, де співало завжди українське село.

Хорові колективи на Рівненщині були поширені й у більш пізній період, середині – останній третині ХХ століття. Очолювані знаними майстрами – А. Войцеховським, М. Фенглером,

М. Дациком, І. Корсюком, П. Невірковцем, О. Кривенчуком, Ф. Васечком та десятками інших, не менш знаних у цій галузі фахівцями, що мали яскраві мистецькі гурти на підприємствах та в районах області, хорове мистецтво Рівненщини складало яскраву сторінку художньої культури України [25].

Без виступів хорових колективів у краї не можливе було будь-яке свято. Хоровий спів завжди залишався своєрідною візиткою поліського села. Це неодноразово відзначалося й у місцевих та республіканських ЗМІ [11].

І хоча сьогодні цю справу продовжують вже інші колективи (церковні хори «Покрова», «Воскресіння», «Софія» та художні колективи багатьох навчальних закладів) з іншими художніми керівниками, вихованими в інших суспільно-культурних умовах – традиція хорового співу продовжує функціонувати. Зрозуміло, що ці мистецькі структури вже в нових умовах поглиблено займаються навчальною, студійною діяльністю та й іншою мистецькою роботою. Вони мають й

Камерний хор "Покрова"

широку гастрольну практику і, відповідно, виконавський досвід.

Суттєво зріс їх професійний рівень. Вони стали постійними учасниками різноманітних Всеукраїнських хорових конкурсів, часто запрошуються на престижні фестивалі до Києва, Парижу, Риму, Софії, де на них чекають і повертаються з відти вони, як правило, з низкою нагород.

Позаяк ці осередки культивують переважно церковну (духовну) хорову традицію професійного виконавства [12], зацікавлення названим видом мистецтва в краї не спадає. Тим більше, що за всіма ознаками вони найбільше наближаються до професійного виконавства.

Особливо його стимулював Міжнародний фестиваль духовної православної музики «Благовість Пересопниці» (проведений 27–29 серпня 2011 року з нагоди 450-річчя написання Пересопницького Євангелія – української Першокини), де місцеві майстри хорового співу мали змогу переконатися у власних силах: репертуарі, інтерпретації творів тощо, оскільки тематичний аспект виступів був майже тотожним: колективи вирізнялися лише рівнем інтерпретації, манерою виконання, фаховою майстерністю тощо. Вражало й те, що навіть художні колективи навчальних закладів, що брали участь у фестивалі, спромогли-

ся на підготовку повноцінних програм виключно з духовних творів.

Дводенний марафон у Рівненській органічній залі, де колективи мали всі умови для якісного виступу, дав змогу у цьому переконатися. Як і переконалися в цьому жителі Рівненщини, адже за задумом організаторів, колективи-учасники здійснили триденне турне по містечках області (Корець, Гоща, Млинов, Костопіль, Дубно) і повною мірою продемонстрували свої мистецькі можливості.

На цьому фестивалі можна було вкотре довести досягнення того чи іншого колективу у своїй царині. Адже захід проводився у 20-річницю державної незалежності України, а отже хорові колективи духовного співу є фактично ровесниками цієї незалежності, оскільки у попередню добу мова взагалі не йшла про функціонування таких виконавських структур. Утім, чимало з них були засновані значно раніше і у своїй концертній практиці культивували переважно світську виконавську хорову традицію, а 1991 рік став часом певної корекції творчих програм і мистецьких прагнень, змін у ціннісних орієнтаціях учасників.

То ж, приміром, жіноча хорова капела Гродненського державного музичного коледжу (республіка Білорусь), заснована 1969 року, маючи

Міжнародний фестиваль духовної православної музики «Блага вість Пересопниці». 2011 р.

звання лауреата Міжнародних фестивалів православних піснеспівів у м. Мінську, Могильові, республіці Польща та ін.; студентська хорова капела університету м. Ниш (Сербія), чи жіноча хорова капела «Містика» (м. Добрич, Болгарія), що в своєму творчому доробку має перемоги на не менш престижних фестивалях духовної музики в Македонії, Болгарії, як і Тамбовський камерний хор ім. С. Рахманінова (Російська федерація), з його перемогами на численних Міжнародних хорових конкурсах у Польщі, Іспанії, Франції, Італії, Угорщині. Він – лауреат I премії регіонального конкурсу хорів Росії ім. Т. М. Хренникова (1994 р.), I премії міжнародного конкурсу академічних хорів і вокальних ансамблів «Поющая Россия» (1996 р.), I та II премій XVI й XXV міжнародних фестивалів церковної музики (Најповка, Польща, 1997, 2006 рр.), володар дипломів: I ступеня «За высокое исполнительское мастерство и весомый вклад в хоровое искусство России», диплома в номінації «Высокий профессионализм» II фестивалю університетських хорів Росії (Іжевск, 2002 р.), «Золотих» дипломів у номінаціях «Смешанный хор» и «Духовная музыка» VI міжнародного конкурсу хорів «Isola del sole» (Італія, 2004 р.).

Цей Камерний хор – учасник XV міжнародного фестивалю в м. Аллаве (Іспанія, 1996 р.), московських міжнародних фестивалів сучасної музики «Московская осень» (2001, 2002, 2004, 2008 рр.), V московського міжнародного пасхального фестивалю (2006 р.), III Всеросійського фестивалю хорових колективів ім. Л. Сивухина (Нижній Новгород, 2010 р.), XI міжнародного свята пісні і танцю «Славянский венок» (Естонія: Таллін – Тарту, 2009 р.), всеросійських фестивалів пам'яті А. Юрлова «Любовь святая» (1977–1978 рр.), всеросійських хорових асамблей з нагоди 90-річчя Г. Свиридова (Тамбов – Курск – Фатеж), хорового фестивалю ім. С. Дегтярьова та Г. Ломакина в м. Белгороді, фестивалю ім. Ю. Голіцина в м. Ліпецьку, Міжнародного фестивалю «Славянский мир» (м. Белгород, 1995 р.), «Рахманиновских» фестивалей в містах Тамбові і Белгороді, проекта «Российская премьера», пов'язанного із виконанням ораторії Й. Гайдна «Сотворение мира» (Воронеж – Тамбов – Курск). I його інтерпретація неперевершених перлин духовної музики П. Чайковського та С. Рахманінова, як і сучасних композиторів Росії стала ще одним відкриттям і для рівненчан, і для інших конкурсантів.

Хор співробітничав чимало років з естонським композитором Вельо Тормисом, і з його творами виступав у Франції та Угорщині.

Із 1998 року колективом хору реалізується унікальний в російській провінції проект «Российские композиторы в Тамбове». На авторські хорові концерти до м. Тамбова приїздили композитори В. Калістратов, Р. Леденьов, Ю. Фалик, Ю. Євграфов, А. Ларин, В. Беляєв та ін.

Завдячуючи творчим контактам із московськими композиторами, для хора написані «Три хора на слова І. Бунина», хорові цикли «Парижская нота», «В сумерках», хореографічний етюд-вокаліз «В час рассветный» Р. Леденевим, «Шість стихотворень Е. Баратынского», «Три хора на слова Н. Ладыгина» Ю. Євграфовим, хорова транскрипція пролога опери А. Асаф'єва «Тамбовская казначейша» В. Калістратовим, кантата-паліндром на вірші Н. Ладыгина «И жар, и миражи» А. Лариним).

Отже, ці колективи давали добру можливість місцевим виконавцям та їх художнім керівникам співставити репертуарні здобутки, особливості організації репетиційного процесу, вирішення інших, особливо організаційно-фінансових проблем у різних країнах тощо. А головне – ту незбагненну глибину філософського бачення іншої Першокниги – Біблії. Особливо це вдалося муніципальному хоровому колективу «Орея» м. Житомир з його блискучою інтерпретацією мистецьких перлин А. Шнітке, Є. Станковича, В. Сильвестрова та ін.

Крім цього, запрошені мистецькі колективи мали різне функціональне призначення: одні з них, що були засновані при навчальних закладах, – знаходилися в кращих умовах для проведення репетицій, фахового зростання своїх учасників тощо.

Інші – поштовхом для створення яких стали Кафедральні собори, крім усього іншого, мали забезпечувати, перш за все, проходження церковної служби і вже потім концентрувати свою увагу на концертному репертуарі, гастрольній діяльності тощо. Утім, усі запрошені колективи демонстрували високий професіональний рівень.

Не відставали від них і вітчизняні мистецькі структури: Академічна хорова капела «Орея» (м. Житомир) – володар семи Гран-Прі у Німеччині (1996, 1999 рр.), Швейцарії (1998 р.), Франції (1995 р.), Словенії (2008 р.), Україні та 27 перших місць на Міжнародних конкурсах хорового мистецтва.

28 співаків капели складають один із найоригінальніших сучасних українських мішаних хорів. Наведемо декілька підтверджень цьому.

У 1997 році Президент Французького фестивалю хорів-лауреатів Марсель Корнелю так оцінив виступ капели: «Це один із чотирьох найкращих хорів світу, які я чув». А 2009 року Келлі Парк – художній керівник міжнародного хорового фестивалю ім. Інчон (Південна Корея), відзначив: «Цей колектив встановлює нові стандарти хорового мистецтва...». І те, що почули та побачили слухачі 27 серпня в органній залі значною мірою змінило уявлення про можливості людського голосу та мистецького світобачення.

Не кажучи вже про чи не найвідомішу вітчизняну мистецьку формацію – Чоловічу хорову капелу України ім. Л. Ревуцького (м. Київ), творчим складом якої під керівництвом Б.-З. Антківа вперше зі сцени прозвучали стрілецькі та повстанські пісні, визначились репертуарні пріоритети капели: світова класика, вітчизняний фольклор, духовна спадщина й сучасна композиторська творчість; розшукувались, виконувались і записувались забуті сторінки української хорової музики: колядки, щедрівки, історичні, козацькі, чумацькі, стрілецькі, повстанські, весільні та інші народні пісні, кантати, старовинні канти, київські розспіви, розспіви Києво-Печерської лаври, твори Д. Бортнянського, М. Березовського, А. Веделя, М. Лисенка, К. Стеценка, інших європейських композиторів.

У репертуарі цього колективу вже під орудою Ю. Курача (з 2009 р.), крім української, є зразки слов'янської та зарубіжної церковної і класичної хорової музики як а capella, так і в супроводі симфонічного оркестру або органу. Капела виконує вокально-симфонічні твори: «Реквієм» Л. Керубіні, «Меса» Л. Перозі, оперу-ораторію «Цар Едіп» І. Стравинського, кантату «Карміна Бурана» К. Орфа, 13 симфонію Д. Шостаковича, рапсодію «Думка» Л. Дичко та інші твори з симфонічними оркестрами багатьох країн та презентує художні програми в концертних залах України, Польщі, Болгарії, Нідерландів, Іспанії, Франції, Ізраїлю, Італії, Великобританії, Бельгії. Хорова капела – учасник багатьох мистецьких фестивалів та конкурсів, зокрема:

- Старовинної музики в м. Старий Сонч (Польща);
- Фландрійського (Бельгія, 1992–2000 рр.);

- Борнемунського, Бредфорського, Малвернського, Леомінстерського та Глоувенського (1992–2000 рр.);
- Духовної музики в м. Тортоза та хабанер у м. Торев'єха (Іспанія, 1997 р.);
- «Різдво Христове-97» в Єрусалимі та Назареті (Ізраїль, 1997 р.);
- духовної музики «Краків – культурна столиця Європи 2000 року» (Польща). 20 компакт-дисків із репертуаром – основний доробок капели.

Групу художніх колективів згаданого фестивалю представляли також й мистецькі осередки суто церковного спрямування, як от: Камерний хор Перемисько-Новосанцівської єпарії «Ірмос» (республіка Польща) чи Архієрейський хор Свято-Троїцького кафедрального собору «Оранта» (м. Луцьк), в доробку якого не лише понад 20-річний досвід культурної практики, але й участь у таких знакових подіях, як інтронізація (1993 р.) Патріарха Володимира («Всенічна» в кафедральному Володимирському соборі, Літургія в соборі св. Софії).

У 1997 році в Іспанії цей колектив брав участь у Першому Інтернаціональному фестивалі хорової музики «Сажа Salamanca у Soria» за участі колективів з Аргентини, Бельгії, Камеруну, Мексики, Румунії, Росії, Уругваю, Пуерто Ріко, України.

У репертуарі колективу – світська музика, українські народні пісні, твори Є. Станковича, В. Зубицького, Л. Дичко, В. Тиможинського, О. Некрасова, обробки народних пісень О. Яковчука та ін.

Репертуар складають також класичні зразки М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя, М. Лисенка, К. Стеценка, М. Леонтовича, О. Кошиця.

На II міжнародному конкурсі хорових колективів ім. Лесі Українки (1994 р.) він посів I місце (виконав твори В. Герасимчука на слова Лесі Українки «Вечірня година», І. Шамо «Якби мені дістати струн живих», духовний твір М. Львова «Вечері твоєї тайної», українську народну пісню в обробці Є. Козака «Човен хитається»).

Та й керівники названих вище художніх колективів теж вирізняються надзвичайно високим професіоналізмом і фаховим рейтингом.

Приміром, Олександр Вацик (Житомирська муніципальна Академічна хорова капела), крім керівництва своїм художнім колективом і виведенням його на надзвичайно потужний професій-

ний рівень, є й засновником хору університету в місті Брно (Чехія) «GAUDEAMUS».

Він – член журі II – III та VI Світових хорових ігор, що проходили у містах Пусан (Південна Корея, 2002 р.), Бремен (Німеччина, 2004 р.), Хіатіп (Китай, 2006 р.), а також престижних міжнародних хорових конкурсах у містах Толоса (Іспанія), Марктобердорф, Вернігероде (Німеччина), Ріва-дель-Гарда (Італія), «Артеку» (Україна).

Ним реалізовані симфонічні проекти у Франції, Німеччині, Румунії, Україні, Чеській Республіці. Організовано також майстер-класи в Канаді, Італії, Німеччині, Латвії, Чеській Республіці, Україні, Угорщині, Молдові.

Він також є членом Музичної Комісії Європа-Кантат, Intercultur, IFCM, єдиним представником від Східної Європи.

І цей ряд відзнак і творчих здобутків запрошених гостей можна продовжувати.

Хоча й рівненські виконавці теж були на відповідному мистецькому рівні. Наведемо декілька переконливих характеристик.

Архієрейський хор «Знамення» (художні керівники – Наталя та Володимир Іваники) заснований як Архієрейський хор Рівненської єпархії Української Православної церкви Київського Патріархату. Утім, лише за свою концертну практику він відзначений багатьма нагородами: лауреат I Всеукраїнського конкурсу художніх колективів «Просвіти» (м. Київ, 2001 р.), дипломант XI Міжнародного конкурсу духовної музики «Магутны Божа» (м. Могильов, республіка Білорусь), Лауреат (I премія) IX Слов'янського фольклорного фестивалю «Коляда» (м. Рівне), Лауреат (I премія) XII Міжнародного фестивалю хорової музики «Південна Пальміра» (м. Одеса), Дипломант Міжнародного фестивалю духовної музики «Підні музики церковної Ридзина, 2006» (м. Познань, Польща) та ін.

У надбанні хору є аудіокасети «Співає хор Свято-Покровського собору», «Колядки» та компакт-диски духовної музики «Хвалить ім'я Господне», «Возвеселімося всі разом нині», «Холмські пісні», «З нами Бог».

Не менш поважні здобутки має й Архієрейський хор «Воскресіння» Свято-Воскресенського кафедрального собору міста Рівне (регент – Заслужений діяч мистецтв України Олександр Тарасенко).

Заснований у липні 1991 року із благословіння Його Преосвященства, Преосвященнішого

Архієрейський хор «Воскресіння»

Варфоломія (Вашука) – єпископа Волинського і Рівненського, та маючи в репертуарі понад 500 мистецьких зразків, цей колектив, крім, власне, забезпечення церковних служб, має також широку концертну практику та вагомі мистецькі здобутки. Зокрема він є лауреатом шести Міжнародних, двох Всеукраїнських конкурсів та учасником багатьох хорових фестивалів в Україні й за її межами:

- 1993 р. – Всеукраїнський конкурс ім. М. Леонтовича в м. Київ (I премія, Диплом за краще виконання творів М. Леонтовича та краще виконання духовної музики).
- 1994 р. – XIII Міжнародний конкурс церковної музики в Гайнувці, Польща (II премія).
- 1995 р. – Міжнародний Конгрес «EVROPA NOSTRA» м. Краків, Польща.
- 1996 р. – Міжнародний конкурс хорової пісні в м. Щецін, Польща (II премія);
- Міжнародний хоровий конкурс «ANKARA POLIFONIK FEST» у м. Анкара, Туреччина (III премія);
- Міжнародний фестиваль камерних хорів у м. Мішкольц, Угорщина;
- Міжнародний фестиваль ім. Адама Дідура в м. Сянок, Польща.
- 1997 р. – Міжнародний хоровий конкурс ім. проф. Г. Дімітрова в м. Варна, Болгарія (II премія та Премія за краще виконання не болгарським хором обов'язкового твору, Диплом кращого диригента на конкурсі (О. Тарасенко).
- 1998 р. – Міжнародний хоровий конкурс «Флоріже вокал де тур» у м. Тур, Франція (III премія).
- 1999 р. – Міжнародний фестиваль MILENIUM SAKRUM» у м. Валенсія, Іспанія.
- 2000 р. – Всеукраїнський конкурс ім. Д. Січинського в м. Івано-Франківську (I премія);
- Всеукраїнський хор-фест «Золотоверхий Київ»;
- Здобуття колективом хору обласної мистецької премії ім. Г. Жуковського.
- 2001 р. – Всеукраїнський фестиваль духовного пісенства «Від Різдва до Різдва» в м. Дніпропетровську;
- Міжнародний хоровий фестиваль «Передзвін» у м. Івано-Франківську.
- 2001–2003 рр. – Міжнародний фестиваль «Колядки по-сусіцьки» м. Краків.
- 2003 р. – Міжнародний фестиваль «З Днем народження, Гендель» у м. Галле, Німеччина.
- 2004 р. – Міжнародний хор-фест у м. Вааса, Фінляндія;
- 2004 р. – Міжнародний Європейський конкурс Кафедральних хорів у м. Сенліс, Франція (III премія);
- 2007 р. – Фестиваль Legnica cantat 38 (м. Лігниця, Польща); фестиваль Музики християнської у м. Гданську (Польща); участь у виставі Краківського театру STU Ф. Достоєвського «Бесы» (2007–2011 рр.) [24];
- 2009 р. – Міжнародний фестиваль «Дні музики в Міколайові» (м. Міколайов, Польща);
- 2009 р. – Міжнародний фестиваль «Балтийський дом» (м. Санкт-Петербург, Росія);
- 2010 р. – XV Міжнародний фестиваль східнослов'янських колядок (м. Тересполь, Польща).

У репертуарі цього художнього колективу багато тематичних концертних програм. Осо-

бливою популярністю у слухачів користуються багаторазово апробовані:

- «П'ять століть української духовної музики»;
- «Духовна музика ХХ століття»;
- «Духовна музика російських композиторів-романтиків» та ін.

Навіть цього переліку, на нашу думку, достатньо, щоб скласти враження про те конкурентне середовище, в якому брали участь місцеві художні колективи і яку насолоду дістали гості та присутні від цього масштабного мистецького проекту.

А з іншого боку, навіть частково названий репертуар та те представницьке середовище, в якому брали участь названі вище колективи, вимагає, власне, професійного, фахового підходу до організації творчого процесу й відповідної організаційно-фінансової підтримки, чого не можна було очікувати у перші роки державної незалежності України.

Згадані художні колективи брали участь у виступах не лише в Органній залі, де справді можна було продемонструвати свої виконавські можливості у конкурсному змаганні, але й, як уже згадувалося, познайомили із своєю творчістю слухачів із містечок Рівненщини – Острога, Дубна, Костополя, Корця, Гощі, Млинова та Пересопниці.

Найкращий комплімент, який зробили Рівненщині учасники та їх керівники – це наша публіка, сприйняття якої запропонованого репертуару дозволило художнім колективам максимально розкрити свої творчі можливості.

Тож, може інтерес до церковного мистецтва й стане тим стимулом, який дозволить зберегти повагу до хорового співу загалом через його духовний аспект.

Поступово змінюється й сама соціокультурна ситуація в краї та й Україні загалом. Чимало звичних речей та стереотипів відходить у минуле, натомість з'являються інші форми мистецького самовираження. Глобалізаційні процеси також значною мірою уніфікують ці форми, утім, вони й загострюють шире бажання зберігати національну ідентичність та ментальність.

Відзначимо, що й інших заходів, добре підготовлених, у місті стало помітно більше. Лише обласна філармонія постійно проводить різноманітні фестивалі, зокрема й вокальної та органної музики: «Дивовижний світ органа», «Шедеври вокального мистецтва», «Церковні пісенспіви», «Весняні дзвіночки» тощо, у яких беруть участь чимало яскравих виконавців не лише з України,

але й далекого зарубіжжя, маючи постійну нагоду вдосконалювати свою майстерність.

Традиційними стали обмінні гастрольні концерти (які впливають на зміну в репертуарі, стимулюють репетиційний процес, спонукають до пошуку нових вокальних зразків), мистецькі вечори з нагоди ювілейних дат провідних майстрів мистецтв краю; чимало виробничих колективів, фірм тощо свої ювілеї проводять із широким залученням мистецьких колективів, фінансуючи митців і виступаючий своєрідним гарантом їх стабільної мистецької праці. І призначення директором місцевої філармонії О. Тарасенка – регента згаданого вже художнього колективу, сподіваємося, поглибить традиції хорового виконавства в області та розширить географію гастрольної діяльності в краї.

Масштабною та багатогранною є й творча праця Інституту мистецтв РДГУ у жанрах музичного, хореографічного, театрального та декоративно-ужиткового мистецтва. Щорічно університет в особі цієї структури організовує або є учасником майже 200 культурно-мистецьких заходів. Так, в Італії, Польщі, Росії, Білорусії та Україні переможцями міжнародних та Всеукраїнських мистецьких фестивалів і конкурсів стали камерний хор «Покрова», чоловічий камерний хор «Софія», український народний оркестр, фольклорні ансамблі «Горина», «Джерело», ансамбль сучасного танцю «Неоданс», ансамбль народного танцю «Візерунки», диксиленд-Бенд «Джокер» та багато інших навчально-творчих колективів.

Щорічно численні художні колективи закладу стають переможцями регіональних фестивалів та мистецьких конкурсів. Так, у 2004 році лауреатами стали 18 художніх колективів Інституту мистецтв РДГУ, у 2005–20, 2006–24, 2007–21. За кордоном із фестивальними та концертними поїздками побували у 2004 році фольклорний ансамбль «Горина» та чоловічий камерний хор «Софія» (2 фестивалі у Польщі); 2005 рік – фольклорний ансамбль «Горина» (1 поїздка до Польщі); 2006 рік фольклорні ансамблі «Горина», «Джерело», «Краяни» (3 фестивалі у Польщі та Росії); 2007 рік – український народний оркестр, ансамбль сучасного танцю «Неоданс», фольклорні ансамблі «Горина» та «Краяни» сталим переможцями (володарями Гран-прі та лауреатами) 12 престижних міжнародних фестивалів та конкурсів в Італії та Польщі.

*Р. Постоловський.
Ректор РДГУ*

У республіканських олімпіадах, Всеукраїнських і Міжнародних мистецьких конкурсах лише за останніх 5 років брали участь понад 300 студентів інституту. Ю. Швець, А. Перетягіна, І. Кльоц, О. Кожушко, Т. Пастушок, Д. Педан, І. Євтушок, Н. Євтушок, К. Шарабар, Я. Куришко та ін. стали лауреатами престижних міжнародних мистецьких конкурсів у Варшаві, Санкт-Петербурзі, Києві, Запоріжжі, Львові, Ялті, Мелітополі. О. Заворотній, О. Чекмарьов (театральне мистецтво), В. Ключко (хореографія), А. Завалін, Р. Прох, І. Бородійчук, М. Матвієнко, Г. Куришко, О. Коржицький, Б. Чубик, Я. Яцук та багато інших студентів музичних спеціальностей стали переможцями численних Всеукраїнських та регіональних мистецьких конкурсів, маючи добру нагоду співставити свої професійні навички, здобуті у ВНЗ із навичками своїх мистецьких опонентів.

У 2004 році лауреатами та дипломантами стали 22 студенти РДГУ, у 2005–36, 2006–39, 2007–45, 2008 році – 43 студенти денної та заочної форми навчання.

Окремо відзначимо здобутки яскравого мистецького колективу – Диксиленд-Бенд «Джокер», заснованого 1993 року на кафедрі духових та ударних інструментів Інституту культури (кер. – доц. О. Сіончук). Це – студентський навчальний колектив, що став творчою виконавською лабораторією для багатьох молодих музикантів.

Заняття в ансамблі дає можливість кожному виконавцю підвищити свій фаховий рівень та розкритися як творча особистість.

За майже 20-річну діяльність колектив став відомим не лише на Рівненщині, але й далеко за її межами, виконуючи чимало українських народних мелодій та пісень у джазових обробках, поряд із класикою світового джазу.

Колектив – дипломант Всеукраїнського фестивалю джазової музики «Рівне-98», багаторазовий лауреат: Міжнародного конкурсу духової музики «Сурми-2000», Міжнародного фестивалю «Польсько-українські зустрічі (Білосток – 2000)», II Всеукраїнського конкурсу молодих виконавців на духових інструментах ім. В. Старченка (2006 р.), III Міжнародного конкурсу молодих виконавців «Шоу-Західний регіон» (2009 р.) тощо. В його репертуарі – 19 сольних програм, участь у понад 200 концертах.

За час існування колективу в його складі змінилося декілька поколінь музикантів, понад 100 осіб «пройшли» через цю творчу лабораторію, відбулися сотні концертів. Чимало його музикантів сьогодні очолюють не лише яскраві творчі одиниці в Україні (рівненський Джаз-Бенд «Контраст» – М. Філіпчук, муніципальний духовий оркестр м. Хмельницька – Т. Безнюк; В. Луговський – художній керівник Житомирської філармонії та ін.), але й працюють у художніх колективах Швеції, Німеччини, Китаю, Кореї тощо.

Вагомою є й робота студії звукозапису «Камертон», що проводить студійні архівні записи кращих виконавців, художніх колективів та мистецьких конкурсів. Підготовлено та започатковано серію презентаційних компакт дисків: «Творчістю окрилені». – Рівне: Камертон РДГУ, 2004; «Весільні обряди з гуртом «Джерело»» (2004 р.); «Співають фольклорні ансамблі «Горина», «Джерело», «Волиняни»» (2004 р.); «Грас Олексій Кожушко» (2005 р.); «Народний інструментальний ансамбль «Медіатор»» (2006 р.); «Грас сопілкар Тарас Горін» (2006 р.); «Альт-саксафон – Артур Анучкін» (2007 р.); «Український народний оркестр РДГУ» (2007 р.); «Із народного джерела» (8 випусків Всеу-

Інститут мистецтв Рівненського державного університету

країнського фестивалю-конкурсу 2001–2008 рр.) та ін. Відеоальбоми записали народний український хор (2007 р.); ансамбль традиційної народної музики «Хутірські музики» (2008 р.) тощо.

Інститут мистецтв є організатором Міжнародних та Всеукраїнських фестивалів та конкурсів «Шоу-Західний регіон», «Я і гітара», «Із народного джерела», «Виконавців на духових та ударних інструментах ім. В. Старченка», регіональних фестивалів хорового мистецтва «Різдвяні піснеспіви» та «Великодні піснеспіви» та конкурсів виконавців на музичних інструментах, диригентів тощо, співorganizатором Міжнародних фестивалів «Коляда», «Сурми», Всеукраїнських конкурсів «Прем'єр ліга», «Мистецька толока» та ін., значно урізноманітнюючи культурно-мистецьку палітру й Рівненщини.

Розширюючи тему, слід відзначити, що чималий інтерес у структурі музичного мистецтва посідає й інша музика, на яку чекає переважно

молодь. Йдеться про джаз та альтернативну мистецьку практику в регіоні.

Часи, коли інтерес до цієї музики ставав предметом осуду, відійшли у минуле і в цьому зв'язку періодична преса теж є добрим барометром, швидко реагуючи на такі зрушення.

Наголосимо, приміром, на публікаціях А. Матвіїва [13], в яких проаналізовано коротку історію такого виду мистецтва в області, подано рекламні зауваження щодо спільних (міста Рівне – Луцьк) джазових міжнародних проектів в організації подібних фестивалів, та розвідках Е. Хитрого [14], предмет зацікавлень якого зосереджується на достатньо популярному сьогодні серед молоді місцевому гурті «Осінній дощ», у якому також беруть участь колишні випускники Інституту культури.

Саме в цьому закладі і створена єдина в Західному регіоні кафедра естрадної музики, на яку покладається підготовка фахівців у цій сфері. Тут

створено етно-блюзовий художній колектив «Вишнева гора», джаз-хор, естрадний оркестр.

Не можна оминати, завершуючи розгляд обраного питання, й достатньо критичні огляди С. Гулюка стосовно рівня художньої культури окремих рівненських виконавців [15], який неодноразово звертав увагу читачів на стан роботи з молоддю, виконання своїх обов'язків місцевим керівництвом галузю культури, репертуарної політики в області.

Розробляючи це питання, він започаткував на місцевому телеканалі «Рівне-1» (2010 рік) серію телепередач «Музичний барометр» (14 випусків), що ставить за мету ретроспективний аналіз нової української інструментальної культури.

І його інтерв'ю з керівником скандально відомої рок-групи «От вінта» Ю. Журавлем та знаним очільником різних рівненських джазових колективів 1970 – початку 90-х років О. Гайдабу-рою, який започатковував цю музику на Рівненщині, й місцевому Інституті культури зокрема, складають окрему сторінку в історії рівненського джазу та альтернативної музики взагалі, адже роблять спробу відновити в пам'яті рівнян не лише факт існування альтернативної музики в краї чи Україні загалом, але й імена відомих виконавців, художні колективи, їх репертуар тощо.

А книга О. Гайдабури та Б. Столярчука [16] (на підставі якої й створено цикл телепередач «Музичний барометр»), який також є одним із відомих джазових виконавців на Рівненщині – це ще одна спроба зберегти набутки місцевої художньої практики в сучасних умовах.

Узагалі аналітичні виступи цього кореспондента (С. Гулюка – авт.) значною мірою впливають на різні ділянки творчості, особливо її організаційного аспекту.

Проте є чимало в його доробку й розвідок, що розкривають складний період становлення місцевого рок-клубу, життя аматорів, проблем дитячої естради тощо [17]. А роздуми відомого місцевого композитора, поета, громадського діяча О. Смика, лауреата низки престижних мистецьких відзнак Польщі, Німеччини (який вперше в Україні заснував приватний Будинок творчості), в якому б амплуа він не з'являвся перед глядачем чи слухачем, завжди очікують рівненські читачі. Йтиметься про окремих лідерів мистецьких гуртів [18], сучасну українську прозу чи поезію.

Треба відзначити, що альтернативна музика є досить цікавою сторінкою в історії вітчизняної та

й зарубіжної естрадної класики і також заслуговує на окремий професійний розгляд [19]. Адже під час її аналізу виникає цікавий парадокс: фахівців для цієї сфери не готував жоден навчальний заклад республіки, утім музика продовжувала і продовжує хвилювати серця слухачів. І в нашому випадку саме студенти і викладачі Рівненського державного музичного училища та Інституту мистецтв РДГУ (раніше – Інституту культури – авт.) упродовж чималої історії зародження й розвитку цього виду мистецтва склали основу фактично усіх художніх колективів, особливо від середини 70 – початку 80-х років минулого століття, коли подібні гурти існували при багатьох не лише клубних установах області, але й при численних виробничих підприємствах, організаціях тощо, посилюючи поширення подібної практики в краї.

Цю практику продовжують сьогодні вже нові мистецькі особистості і III Міжнародний фестиваль джазового мистецтва «Art Cooperation» має всі шанси стати найвизначнішою мистецькою подією в місті Рівному. Принаймні «стартовий» (2010 р.) склад учасників дозволяє говорити про те, що автори ідеї фесту розгорнули джазову діяльність у «планетарних» масштабах.

Під час його проведення було реалізовано ідею «музики в малюнках», коли паралельно з виконавцями музичного твору відбувалася реакція на цю музику засобами графіки. І цей процес демонструвався одночасно на великий екран. Завершені замальовки експонувалися у фойє Академічного театру, де й відбувався цей фестиваль [20]. І це, зрозуміло, не було б можливим реалізувати без попереднього творчого досвіду та високої професійної майстерності [21].

Осінній (3–4 вересня) етап вже IV фестивалю також приніс рівнянам чимало сюрпризів, і перш за все участь у його проведенні німецького співака Карла Фріерсона, більш відомого як соліста всесвітньо відомого гурту «De Phazz» (Два роки тому тут виступав американський піаніст Дон Фрідман).

Цьогорічний фестиваль зібрав плеяду українських та європейських джазменів: традиційно тут виступали поляки; за допомогою посольств цих країн до м. Рівного приїхали музиканти з Чехії, Білорусі та Болгарії. Україну представляв відомий в джазових колах колектив «Acoustic Quartet», який грає близький до авангардного джаз. Українською родзинкою став унікальний

виконавець Георгій Матвіїв – музикант, що грає джазові композиції на бандурі.

«Art Cooperation» намагався поєднати різні види мистецтв у джазовій площині. Утретє в перервах концертів була можливість переглянути результати всеукраїнського фотоконкурсу «Джазові емоції». Організатори конкурсу продовжили практику «квік піку», коли художник зображає те, що бачить на сцені, а глядачі за допомогою екрана та проєктора спостерігають за цим процесом.

Конкуренція з волинськими продюсерами у цьому напрямі лише допомагає справі, а слухачі від такого творчого суперництва мають високоякісний мистецький матеріал. Як це, приміром, було помітно під час проведення заключного концерту Міжнародного фестивалю «Art Jazz Cooperation-2011» 4 вересня 2011 року.

У цьому контексті слід згадати й про рок-фестиваль «Тарас Бульба», що традиційно проводиться у місті Дубні і має чималий розголос по теренах не лише республіки. Заснований 1991 року як «націоналістичний» фестиваль, він став справжнім проривом для незаангажованої української молоді.

Із моменту свого відродження у 2002 році, «Тарас Бульба» більше приваблює шанувальників «важкої» музики, байдужих до проблем політики, а відтак, як зазначають місцеві кореспонденти [22], організується при мінімальних фінансових витратах і організаційній увазі владних структур. І на відміну від фестивалних заходів із потужним фінансовим забезпеченням, які займаються «розкручуванням зірок», він сам «вирощує зіркових виконавців» [22, с. 13] в жанрі «важкої» музики, які справляють достатньо професійне враження саме своєю майстерністю.

Принаймні на думку, члена журі Серго Чинтурія, володар Ган-прі, луцький поп-рок-гурт «Фіолет», виборовши цей почесний приз, визнаний кращим не лише серед 22 команд, які приїхали до м. Дубно у цьому році, але й серед 200 художніх колективів, що взяли участь у попередніх відборах загалом. При цьому, доречно нагадати, що попри всі організаційно-фінансові проблеми, які виникали на шляху організації цього ювілейного заходу, таких відборів до фестивалю «Тарас Бульба-2011» було вісім у діаметрально протилежних регіонах країни.

Члени журі пояснюють це тим, що у фестивалю, незважаючи на відсутність сталого фінансового резерву, є чимало друзів, які самі були свого

часу до цього причетними – або як гості, або як учасники конкурсу.

Відзначимо й гурти «Чорні черешні» та «Вій», прихильниками яких також є молодь.

Сьогодні Рівненщина дедалі більше стає привабливою у мистецькому контексті, свідченням чого є проведення на наших теренах яскравого заходу, що набув широкого розголосу не лише в області, але й в Україні. Мова йде про започатковану ще в 2007 році Академію лауреатів Шевченківської премії [23], приїзд яких до міста та участь в обговоренні нагальних суспільно-культурних проблем, зустрічі з громадськістю, молоддю генерацією художньої інтелігенції не лише привертає увагу до вітчизняної мистецької спадщини загалом, краю, де ще залишається чимало справді реліктових зразків світового значення, яким потрібна нагальна державна підтримка, але й певним чином консолідує українське суспільство саме на підставі культурного чинника.

Тож самореалізація Рівненщини, як і регіональної культурної політики України, на нашу думку, можлива лише за умови спільних зусиль із боку державних, регіональних та приватних структур, активності місцевого населення. Адже ні в кого не викликає сумніву, що культура може стати стратегічним чинником потужного піднесення будь-якого регіону, як і держави загалом, оскільки саме вона здатна окреслити неповторність його минулого і майбутнього, наснажити вірою та енергією його людей, консолідувати політичні, економічні й гуманітарні ресурси держави.

Отже, проаналізувавши сучасну періодику, значну джерельну базу культурного процесу на Рівненщині (програми діяльності художніх колективів, статистичні звіти Управління культури та туризму і його відділень на місцях, картотеки творчого доробку майстрів, матеріали поточних архівів ОЦНТ, райвідділів культури і туризму, інших закладів та установ культури області, численні спогади учасників культурного процесу, відтворені у сучасній публіцистичній літературі тощо та переглянувши чимало культурно-мистецьких заходів, що організуються в області), можна встановити наступне:

- сучасна культурно-мистецька практика Рівненщини є достатньо розмаїтою, свідченням чого є потужне і яскраве духовне життя в краї;
- культурно-мистецьке життя Рівненщини базується на міцних фольклорних традиціях, що знаходить свій вияв у подальшому побутуванні

традиційної народної культури у вигляді численних фольклорних гуртів, народних хорів, осередків декоративно-прикладного мистецтва тощо, високій активності населення у сприйнятті народних мистецьких зразків;

- сучасна Рівненщина являє собою достатньо художньо розмаїтий край, де музична культура знайшла своє широке відтворення, що помітно у паралельному існуванні як традиційних форм хорової чи народно-інструментальної музики, втіленої у хорових колективах, оркестрах (ансамблях) народної музики вищих навчальних закладів, клубній мережі, осередках Палаців дітей та молоді райцентрів області тощо і доба державної незалежності лише прискорила їх формування й становлення, так і в розширенні форм побутування різноманітних видів сучасної музики, що знайшло свій вияв у заснуванні численних груп альтернативної музичної культури; глибина зацікавленості цим напрямом, коло його учасників, форми підтримки на місцевому рівні цього вектора музичної практики підтверджуються проведенням в області різноманітних джазових фестивалів та інших заходів, спрямованих на поширення нових стильових форм;
- важливим стимулятором цьому розмаїттю художньої практики в краї став широкоаспектний фестивальний рух, активно поширений на західноукраїнських землях загалом і Рівненщині зокрема, свідченням чого є як Всеукраїнські фестивалі молодіжної культури рівня «Я і гітара», «Тарас Бульба», «Конкурс молодих виконавців на духових та ударних інструментах ім. В. Старченка», так і заходи, орієнтовані на зразки високої класики – «Дивовижний світ органа», «Усі симфонії у м. Рівному», «Великодні піснеспіви», «Весняні дзвіночки» або автентичні фольклорні зразки – «Древлянські джерела», «Коляда», «Творче жниво» тощо;
- подібна форма збереження, відтворення і поширення культурних зразків, сформованих вже на новій основі, достатньо розлого представлена в нашому дослідженні й на прикладах театральної творчості, декоративно-ужиткового чи кіно-фото мистецтва;
- фестивальна практика, як засвідчило наше дослідження, виконує важливу роль не лише у питаннях збереження традицій виконавства (що також надзвичайно потрібно), але й сприяє залученню широких верств населення і особливо молоді до участі у подібних колективах,

або, принаймні, долучає їх до ознайомлення з кращими зразками такої культури, базованою не лише на мистецьких вітчизняних артефактах, але й вчить сприймати краще інокультурну спадщину, сприяє певним чином формуванню толерантності, бажанню співставляти власні культурно-мистецькі здобутки з іншими. А перенесення заключних заходів фестивалів на районний рівень та, частково, у сільську місцевість допомагає покращенню духовного клімату західноукраїнського села, розширює можливості культурного обслуговування місцевого населення. І таким чином покращує рівень духовності;

- окреслена вище система організації культурного життя в краї майже обов'язково супроводжується, як підтвердив наш аналіз, проведенням науково-практичних конференцій, що створює не лише відповідне наукове підґрунтя тому чи іншому заходу, але й сприяє обговоренню цих питань широким колом науковців, стає надбанням громадськості і таким чином стимулює подальший пошук шляхів розвитку того чи іншого жанру (виду) мистецтва;
- важливе значення згаданих вище культурно-мистецьких ініціатив полягає також і в тому, що вони сприяють організації нових типів й форм культурного дозвілля (міжнародний «Осінній художній салон «Золота ЗУЗА»», «Різдвяна ЗУЗА», організатором яких є Перша приватна мистецька галерея «Зуза», постійнодіючі виставки фотомистецтва та фотосалони, ініціаторами якого виступають члени декількох рівненських фотоклубів, Клуб творчої молоді, серед засновників якого – обласний Центр народної творчості, широкий фестивальний рух та ін.), що знаходить свій вияв в активізації різноманітних мистецьких вечорів, творчих зустрічей, художніх експонувань в Арт-кав'ярнях, театрах тощо, в яких беруть участь усі бажаючі;
- формою стимулювання художньої творчості в краї є й укладені кафедрою культурології РДГУ з окремими часописами («Мистецькі грані»), художніми структурами (мистецька галерея «Зуза») творчих угод на підтримку культурно-мистецьких ініціатив, де співробітники та студенти кафедри виступають активними пропагандистами культурно-мистецького процесу на Рівненщині. Подібні заходи здійснюють й співробітники кафедр музичного фольклору, хорового мистецтва, інструментального

- виконавства (духові та народні інструменти Інституту мистецтв РДГУ;
- провідна роль сьогодні у подальшому стимулюванні культурно-мистецької діяльності в краї належить як органам державного управління, місцевого самоврядування, їх методичним службам, так і широкому загалу місцевої інтелігенції, сформованої вищенаведеною системою організації культурного життя, освіти, ментальністю та тими процесами, що виникли в добу соціально-економічних перетворень в Україні, викликаних здобуттям республікою державної незалежності.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Основні показники діяльності закладів культури клубного типу Рівненської області у 2009 році // Поточний архів Рівненського обласного Центру народної творчості за 2009 рік. – Рівне, 2010. – 27 с.; подібна статистика залишалася і в 2010 році // Основні статистичні показники діяльності галузі культури і туризму Рівненської області за 2010 рік // Поточний архів управління культури Рівненської обласної державної адміністрації за 2011 р. – Рівне, 2011.
2. Перший Міжнародний фотографічний салон «Рівне – 2001». – Рівне, 2001. – 105 с.; «Шедеври вокального мистецтва» вперше була представлена у м. Рівному: Програма // Вільне слово, 2001. – 7 грудня; Матвійв А. В Юрмалі костопільчанка стане німфою [другий призер фестивалю «Новая волна» в Юрмалі Т. Широко] / А. Матвійв // Рівне вечірне, 2010. – 8 лип. та ін.
3. Плюта І. У Рівному немає місця для митців / І. Плюта // Рівне вечірне, 2001. – 9 серп.; Гулюк С. Гоп-стоп або Рятуйте наші вуха. Музика / С. Гулюк // Рівне вечірне, 1995. – 28 жовт.; Гулюк С. Синя папороть до рання і бочка пива від «козацтва» [у с. Олександрія Рівненського району відбувся Міжнародний форум альтернативної музики] / С. Гулюк // Рівне вечірне, 1995. – 28 серпня; Гулюк С. Хто керує «сонним царством» (концертна діяльність у Рівненській області) / С. Гулюк // Рівне вечірне, 1999. – 15 жовт.; Кучерук В. «А я баба молода» [про сучасні весільні пісні] / В. Кучерук // Вісті Рівненщини, 1997. – 10 верес.
4. Плюта І. Куди подітися з такими слухачами? [про стан музичного життя Рівненщини] / І. Плюта // Рівне вечірне, 2001. – 30 лист.
5. Терлецький М. До питання про «Волинську школу» професійних композиторів / М. Терлецький // Волинські дзвони, 2000. – вип. 3. – С. 58–62; Калустьян О. Музична вітальня – це престижно [про музичні організації в м. Рівному] / О. Калустьян // Сім днів, 1996. – 16 лист.; Дацков А. Вперше композитори звітують перед дітьми / А. Дацков // Вісті Рівненщини, 1997. – 7 лист.; Дацков А. Творча наснага Тетяни Леус [композитори Рівненщини] / А. Дацков // Сім днів, 1995. – 12–19 верес.; Олексієнко Т. «Нове виконавство» у м. Рівному / Т. Олексієнко // Музика, 2004. – № 6. – С. 18–19.
6. Джигирей О. 50 років кобзарській школі Рівненщини / О. Джигирей // Волинь, 2007. – 30 лист.; Казимирський О. «Взяв би я бандуру» [про кобзаря В. Горбатюка] / О. Казимирський // Волинь, 2006. – 17 лютого; 50 років Рівненському музичному училищу. – Рівне, 2006. – 18 с. та ін.
7. Піддубник В. Ювілей оркестру: [до 20-річчя від дня створення оркестру українських народних інструментів] / В. Піддубник // Сім днів, 1995. – 16 трав.; Береза Ю. Дзвінка водиця з народної криниці // Вісті Рівненщини, 2006. – 9 черв.; Тубіна С. Уже Європу полонили, весь світ попереду іще / С. Тубіна // Вісті Рівненщини, 2001. – 23 лист.; Самалюк І. Популярний фортепіанний дует / І. Самалюк // Сім днів, 2001. – 25 лист.; Цюлюпа С. Духові оркестри Рівненщини: минуле і сучасність / С. Цюлюпа // Історія становлення та перспективи розвитку духової музики в контексті національної культури України // Рівне: Волинські обереги, 2007. – Вип. 2. – С. 26–33.
8. Кидрук І. Замріяна струна [про тріо «Любисток»] / І. Кидрук // Вісті Рівненщини, 2002. – 8 лист.; Зайванівський М. Лауреати премії ім. Г. Жуковського / М. Зайванівський // Вісті Рівненщини, 2001. – 10 лист.;

- Кидрук І. Ніжна струна / І. Кидрук // Вісті Рівненщини, 2004. – 28 січ.; Колодежний М. Відродити славу бандури / М. Колодежний // Вісті Рівненщини, 2005. – 8 квіт.
9. Гулюк С. Хто керує «сонним царством» (концертна діяльність в області) / С. Гулюк // Рівне вечірне, 1999. – 15 жовт.
 10. Гулюк С. «Носовтирачі»: про успіхи наших музикантів за межами міста / С. Гулюк // Рівне вечірне, 1999. – 1 жовт.
 11. Посільська Л. Коли пісня стає візиткою села / Л. Посільська // Вісті Рівненщини, 2002. – 30 січня; див.: серію рецензій у газеті «Народна творчість» Рівненського обласного Центру народної творчості за 2000–2008 рр.
 12. Конева К. «Воскресіння» вражає світ / К. Конева // Вільне слово, 1999. – 21 квіт.; Хитрий Е. Хор Турського періоду (хоровий конкурс у Франції) / Е. Хитрий // Рівне вечірне, 1998. – 13 черв.; Прокопович Т. Триумф «Воскресіння» / Т. Прокопович // Рівне вечірне, 1997. – 7 червня; Прокопович Т. Жити категоріями прекрасного / Т. Прокопович // 7 днів, 1999. – 7 черв.; Пелячик І. Тут живе музика [про хор «Покрова»] / І. Пелячик // Вільне слово, 2001. – 25 лист.
 13. Матвіїв А. Ми з джазу [Коротка історія джазової музики м. Рівного] / А. Матвіїв // Рівне вечірне, 2003. – 14 берез.; Матвіїв А. Благодійний джаз / А. Матвіїв // Рівне вечірне, 2008. – 28 серп.
 14. Хитрий Е. Осінній дощ: ми всі любимо джаз / Е. Хитрий // Вечірне Рівне, 1996. – 16 лист.
 15. Гулюк С. На півдорозі до Красної площі [Про естрадних виконавців рівненських художніх колективів] / С. Гулюк // Рівне вечірне, 2000. – 22 груд.; Мавпа і культура: мистецтво і культурне життя Рівненщини за рік // Рівне вечірне, 2005. – 6 січ.
 16. Столярчук Б. Й. Ритми Рівненського джазу / Б. Й. Столярчук, О. Д. Гайдабура. – Рівне: Видавець О. Зень, 2009. – 168 с.
 17. Гулюк С. Яма буде! [Довгоочікуваний рок-клуб буде] / С. Гулюк // Рівне вечірне, 1998. – 29 лист.; Він же. Коли співають діти – дорослі роблять ставки [проблеми дитячої естради] // Рівне вечірне, 2001. – 2 лют.
 18. Смик О. Пісні, сповнені щирості: [Про Ю. Поліщука – лідера гурту «Чорні черешні»] / О. Смик // Рівне вечірне, 2002. – 12 груд.; він же. Не мовчи, щоб продовжити вік...: Сучасний український романс. – Рівне, 2003. – 23 с.
 19. Поплавський М. М. Шоу-бізнес. Історія. Теорія. Практика / М. М. Поплавський. – К., 2001. – 560 с.; він же. Освітня політика має бути агресивною: сучасна концепція бізнес-освіти «ВУЗ культури і мистецтв XXI століття: стан і перспективи»: збірник матеріалів міжнародної конференції. – Вип. 1. – К.: Видавничий центр КНУКіМ, 2001. – С. 49–54; він же: Антологія сучасної української естради / М. М. Поплавський. – К.: Преса України, 2004. – 416 с.
 20. Матвіїв А. Музика у малюнках / А. Матвіїв // Рівне вечірне, 2010. – 12 серп.
 21. Матвіїв А. Легендарний саксофоніст, невгамовний рокер і шістка «золотих» голосів / А. Матвіїв // Рівне вечірне, 2010. – 8 лип.
 22. Матвіїв А. «Тарас Бульба – 2011»: скромний ювілей / А. Матвіїв // Рівне вечірне, 2011. – 11 лип.
 23. Див., приміром: Чорна Н. Форум лауреатів / Н. Чорна // Вісті Рівненщини, 2007. – 27 квіт.
 24. Більш детально, див.: Воскресіння. Хорова родина. Нариси з історії хорового мистецтва. Упор. О. Тарасенко. – Рівне: О. Зень, 2011. – 360 с.
 25. Більш детально про розвиток аматорства в краї у попередню добу, див.: Борейко Г. Д. Культурне життя Рівненщини у 50–60 роки ХХ століття: тенденції та особливості розвитку: дис... канд. істор. наук; спец. 26.00.01 – «Теорія та історія культури» / Галина Дмитрівна Борейко / НАКККіМ, 2010. – 227 с. (наук. кер. – проф. Виткалов В. Г.).

4.6. РІВНЕНЩИНА ТУРИСТИЧНА («зелений туризм» як фактор оптимізації життєдіяльності місцевого населення)

Одноєю з провідних тенденцій світового розвитку другої половини ХХ-початку ХХІ століття стало глобальне розширення сфери туризму, що характеризується добровільним тимчасовим переміщенням масових людських потоків в інше географічне, природне та соціокультурне середовище з метою здійснення подорожі. Це зумовлене інтенсивним збагаченням спектра вітальних, культурних і дузовних потреб сучасної людини, поглибленням багатоаспектної взаємодії соціумів, універсалізацією та глобалізацією системи економічних, політичних, культурних і комунікативних зв'язків, а також розвитком засобів комунікації.

Рівненщина розташована в північно-західній частині України і займає площу у 20,1 тисяч кв. км, що складає майже 3,3% від загальної території республіки. Межує вона з Житомирською, Хмельницькою, Тернопільською, Львівською, Волинською областями України та Гомельською і Брестською – республіки Білорусь.

Сучасна територія Рівненської області, як уже згадувалося, належить до однієї з найдавніших земель нашої держави. Археологічні розкопки та історичні джерела свідчать про те, що згадана територія в різні періоди була заселена племенами, що стали спадкоємцями зарубинецької й черняхівської культур VI – VIII століть, а також слов'янськими племенами – волинянами і дулібами, про що вже йшла мова у попередніх розділах цієї книги.

Рівненщина, як і фактично кожна із областей західноукраїнського регіону, має достатньо потужну культурно-мистецьку інфраструктуру, яка, при належному її фінансуванні та вирішенні інших організаційно-правових питань, дасть змогу перетворити цю область у привабливий фінансово-культурний центр, здатний суттєво вплинути на зміну демографічної ситуації, а також значно збільшить кількість молодого працездатного населення.

На державному обліку, як уже згадувалося, знаходиться 3.258 пам'ятки історії та культури, з яких археології – 1.088, історії – 1.761, монументального мистецтва – 84, архітектури та містобудування – 325, 11 – садово-паркового мистецтва, 1 – ландшафтна пам'ятка [1]. Пам'яток сакральної

дерев'яної архітектури на території області нараховується 162, із них 36 національного значення та ще 126 місцевого, що використовуються за призначенням.

Для Рівненщини характерна й унікальна замкова культура, що носила оборонне призначення. Сьогодні тут розміщено 8 замків – пам'яток архітектури національного значення.

Найяскравішими підтвердженнями тому є Тараканівський форт, Дубенський та Острозький замки, що є складовими відповідних історико-культурних заповідників; Межиріцький монастир-фортеця, що дають змогу сьогодні краще усвідомити перепиті національної історії. Тому Рівненщина могла б скласти окрему яскраву сторінку України у розвитку туристичної галузі.

Західна Україна, зокрема й Рівненщина, складає особливий терен стосовно стану релігійності населення, конфесійного розмаїття та кількості культових пам'яток. Адже у даний час в області діючими залишаються майже 800 культових закладів, серед яких – 242 є пам'ятками архітектури та 15 монастирів. А рівненський обласний краєзнавчий музей спільно із музеєм Волинської ікони Луцька являють собою чи не найповніше зібрання пам'яток Волинської сакральної культури республіки. Богородиця Одигітрія з Літописного м. Дорогобужа, як уже згадувалося, – найдревніша ікона України (XIII століття) зберігається в РОКМ.

Особливим багатством її є, безперечно, унікальне природне середовище, адже майже 40% республіки розташовано саме на цій території. Область має 227 територій і об'єктів природно-заповідного фонду, 2 пам'ятки садово-паркового мистецтва, а також місцевого значення: 36 пам'яток природи, 9 парків – пам'яток садово-паркового мистецтва. Тут є також найбільший в Україні Рівненський державний природний заповідник, а також три регіональні ландшафтні парки, 17 заказників загальнодержавного та 110 заказників місцевого значення, 96 заповідних урочищ. Саме на нашій території, на півночі області, в урочищі Юзефін росте дуб князя Ігоря – найстаріший в Україні дуб, вік якого перевищує 1.300 років [2]. І все розташоване на території

області, яка в загальному державному контексті займає 3,3% від загальної території держави.

У загальному переліку історичних міст України, затверджених Указом Президента України, вказані 13 міст Рівненщини: міста Рівне, Дубно, Корець, Острог, Дубровиця, Радивилів, Березне, селища міського типу – Володимирець, Гоща, Клевань, Мізоч, Млинів, Степань.

Сприятливі кліматичні умови, значні масиви лісів, річки, озера, лікувальні торфові грязі та мінеральні води – визначає найголовніші рекреаційні ресурси краю. В області на цій підставі функціонує 6 санаторіїв і пансіонатів із лікуванням, дитячі табори відпочинку.

Найбільш цікавими туристичними об'єктами є: пам'ятки архітектури XVI – XVIII століть, Троїцька церква 1759 р. у селищі Степань; пам'ятки архітектури XVIII – XIX століть у м. Рівне; пам'ятки архітектури XV – XX століть, монастирі Троїцький і Воскресенський у м. Корець, Національний історико-меморіальний заповідник «Козацькі могили» й церква 1650 р. у селі Пляшева; пам'ятки архітектури XV – XIX ст., монастирі Бернардинців і Кармеліток XVII століття, палац XVIII століття у місті Дубно, пам'ятки архітектури XIV – XIX століть, замок, Богоявленська церква XV – XIX ст., Успенський костіол XV – XIX ст. у місті Острог.

Окрему сторінку у цьому ряду складає вузько-колійна залізниця «Антонівка-Зарічне» (106 км Полісся) – найдовша у Європі діюча вузько-колійна залізниця, де протягом 5,5 годин руху можна побачити терен із фактично збереженою первісною природою, оглянути край, оповитий легендами та здійснити, здавалося б неможливу, подорож у часі.

Під час руху перетинає поїзд унікальний міст через річку Стир у селі Млинок. Це єдиний великий дерев'яний залізничний міст в Україні. Його довжина 153 метри. А сполучає він два райони – Володимирецький і Заріченський. І коли навесні розливається Стир, потрапити на протилежний берег можна хіба що через цей залізничний міст. Побудували виняткову дерев'яну споруду ще у 1906 році. І хоча для подальшого існування усього цього розмаїття потрібні немалі кошти, навіть той стан, що збірється сьогодні дає змогу скласти уяву про унікальність цього терену.

На території Рівненщини знаходиться й село Пересопниця, в якому у середині XVI століття було створено унікальну пам'ятку українського

письменства – Пересопницьке Євангеліє. У наш час на ньому під час інаугурації присягає Президент України. Сьогодні його поступово перетворюють в оригінальний туристичний центр, у якому відтворено характерні риси стародавнього княжого міста.

Українське, зокрема й поліське село має чи не найбагатшу історико-архітектурну спадщину, природою даровані ландшафти, багаті лікувально-рекреаційні ресурси. Тому в Україні все більш популярним для відпочинку стає «зелений туризм», на який, власне, і роблять ставку на Рівненщині.

Інакше кажучи, ця територія та її культурно-мистецький потенціал є повною мірою придатний для розширення практики організації туристичної діяльності.

Мета даного параграфу – показати форми реалізації цього потенціалу у програмах діяльності місцевих органів влади.

В області ще у 2004 та 2005 роках було ухвалено дві цільові Програми, спрямовані на розширення цього виду діяльності і підведення під нього відповідної законодавчої бази [3].

Перша з них передбачає комплекс заходів стосовно розширення туристичної діяльності, а друга спрямовувалася на унормування культурної спадщини, проведення паспортизації наявних пам'яток.

Програма збереження використання об'єктів культурної спадщини в Рівненській області на 2004–2010 роки (рішення обласної ради від 28.08.2004 № 392, розпорядження Голови облдержадміністрації від 10.06.2004 за № 280) фактично виконана в межах тих фінансових надходжень, у яких виконуються сьогодні всі програми розвитку у сфері культури. Утім, організаційний чинник її виконання заклав добре підґрунтя для подальших кроків у цій сфері. При цьому потрібно брати до уваги й наступне.

Так, аналіз виконання цієї програми засвідчив, що в області проводилась робота над розширенням екскурсійних пропозицій. Розроблено туристичний маршрут «Вузькоколійка» Антонівка – Зарічне. Працівниками державного історико-культурного заповідника м. Острога розроблені туристичні маршрути по місту.

Розроблені туристичні маршрути з відвідуванням найцікавіших місць та туристичних об'єктів Костопільського району.

Підготовлено та описано 3 маршрути, 3 екологічні стежки територією регіонального ландшафтного парку «Надслучанський», 8 веломаршрутів Березнівським районом. Створений водний маршрут «с. Устя – м. Березне», туристичний краєзнавчий клуб «Едельвейс» (м. Дубно); розроблено 8 туристично-спортивних маршрутів по Дубенському району.

Рівненською станцією юних техніків розроблено та видано збірник геолого-краєзнавчих маршрутів для загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладів області, що допоможе викладацькому складу відповідних спеціальностей орієнтуватися в окресленій проблемі.

Рішенням обласної ради від 11.08.2006 року за № 78 затверджено комплексну Програму забезпечення містобудівельною документацією населених пунктів та територій Рівненської області на період 2006–2011 років. Одним із завдань цієї програми є визначення територій, що мають особливу екологічну, наукову, естетичну, історико-культурну цінність, встановлення передбачених законодавством обмежень на їх планування, забудову та інше використання. Програмою також передбачено розроблення нових генеральних планів історичних населених пунктів, які увійшли до Списку історичних населених місць України.

У рамках налагодження довгострокового співробітництва в туристичній сфері між Україною та Республікою Білорусь, вивчалось питання щодо розробки спільних туристичних маршрутів прикордонними територіями цих країн.

Крім цього, були виготовлені: інформаційні буклети «Полісся туристичне», «Сарненщина туристична», «Сарни», «Мисливський хуторок», «Сільський зелений туризм. Місцями козацької слави», «Екскурсійні маршрути по м. Рівне. Туристичний центр Рівного» та «Екскурсійні маршрути по м. Рівне. Дорога до храму», «Рокитнівський район», «Зарічненський район», «Сім чудес Рівненщини», фотоальбом «Березнівщина запрошує». Підготовлений фільм про Рівненщину (польською, англійською та українською мовами), туристична карта-схема Рівненщиною.

Надруковано рекламно-інформаційну продукцію: Фотоальбоми «Рівненський край», «Запрошує Рівненщина», «Культурна спадщина»; буклети: «Туристичні маршрути», «Вузькоколіяка. 106 км. Полісся», календар, туристичний путівник «Рівненщина» тощо.

У рамках реалізації проекту розробки інноваційного туристичного продукту «Поліський трамвай» розроблений відповідний логотип, виготовлені тематичні буклети, презентаційні пакети та сувенірна продукція.

Райдержадміністраціями та міськвиконками області виготовлені такі матеріали: «Гоща туристична», «Гощанський парк», «Красносільські вітряки»; путівники: «Ласкаво запрошуємо на Дубровиччину», «Ласкаво запрошуємо на Острожчину», «Туризм. Культура. Історія» (м. Дубно).

Лише останнім часом туристичний потенціал Рівненщини був представлений на Всеукраїнській виставці-ярмарці «Українське село запрошує» у м. Києві 21–23 травня 2011 року; проведено II регіональний відкритий етно-турфест «Бурштиновий шлях (24–26.06. 2011)». У рамках програми транскордонного співробітництва «Україна-Польща-Білорусь» готуються спільні проекти на туристичну тематику.

Враховуючи необхідність отримання нової інформації для працівників керівних структур галузі, на базі Рівненського факультету НАКККіМ щорічно проводяться навчання з актуальних питань охорони культурної спадщини (для фахівців районних відділів культури і туризму).

Затверджено орієнтовну тематику екскурсійно-краєзнавчої діяльності в регіоні з урахуванням навчальних програм для різних вікових категорій дітей, яка включена до міжгалузевої програми «Пізнай свою країну».

Ще одним позитивним моментом, що стимулює розвиток «зеленого туризму» в області, (а саме на нього, як уже згадувалося, зроблено ставку) стало рішення місцевих органів влади про збільшення суми кредиту. Торік (2010 р.) власники агросадіб регіону могли брати позику у розмірі до 15 тисяч гривень, а нині суму збільшено до 40 тисяч. Кредит надається на 10 років під 2 відсотки річних. Це має істотно змінити інфраструктуру агросадіб у напрямі створення більш комфортних умов для відпочивальників. Свого часу саме на Рівненщині вдалися до практики надання кредитів для розвитку «зеленого туризму». На сьогодні в області нараховується майже сотня агросадіб.

Найбільше їх є у Демидівському, Березнівському, Володимирецькому та Острозькому районах. Окрім туристів із сусідніх областей, минулого сезону власники місцевих садіб приймали також й іноземців із 10 країн світу.

РІВНЕНЩИНА: КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Якщо станом на 31.12.2009 року в агро-садибах області відпочивав 3.631 турист і було використано 7.614 туроднів, то за цей же період 2010 року їх кількість збільшилася до 4.533 особи і, відповідно – 9.383 туродні. А станом на 31.06.2011 року (тобто ще перед початком літнього сезону) в цих садибах відпочивало 1.918 туристів (5.515 туроднів) [4].

На переконання місцевої влади, подальший розвиток «зеленого туризму» сприятиме підвищенню соціальної активності краян та є одним

із пріоритетів регіональної концепції сталого розвитку «Західна брама».

Подається рекламний матеріал стосовно інфраструктури цього виду туризму в області та можливого надання послуг власниками таких садиб, а також іншу необхідну інформацію [5–6]. До речі, чимало власників агросадиб розглянуті в цій книзі і як яскраві представники народної творчості: художньої вишивки, ткацтва, обробки дерева тощо і саме спілкування з ними багато чого цікавого дасть відвідувачам згаданих агросадиб.

Відомості про сільські садиби Рівненщини					
№	Назва садиби	ПІБ власника	Адреса	Телефон	Послуги
БЕРЕЗНІВСЬКИЙ РАЙОН (код району 03653)					
1.	У Анатолія	Бурченя Анатолій Тарасович	с. Маринин	097–8893743	Проживання в окремому будинку на 9 осіб, харчування (за бажанням), домашній хліб, страви на замовлення, можливість самостійного приготування їжі, відпочинок на березі р. Случ (300 м.) та поблизу лісу, великий садок, прогулянки кінями: верхи та бричкою влітку, санями взимку, лижні прогулянки зимовим лісом, збирання грибів та ягід, прогулянки екологічними стежками, екскурсії по «Надслучанській Швейцарії», купання, риболовля з приготуванням юшки.
2..	Батьківська хата	Лашта Михайло Іванович	с. Маринин	2–98–13, 098–4456525	Проживання у двомісних літніх будиночках (9 чол.), риболовля, збір грибів та ягід, полювання, прогулянки лісом та берегом річки, прогулянки кінями верхи та на бричці літом, на санях взимку (на замовлення), традиційні українські страви та напої. Екскурсії по «Надслучанській Швейцарії».
3.	У Галини	Лашта Галина Іванівна	с. Маринин	5–31–34, 067–6016854	Проживання у двомісних літніх будиночках (9 осіб), риболовля, збір грибів та ягід, полювання, прогулянки лісом та берегом річки, прогулянки кінями верхи та на бричці літом, на санях взимку (на замовлення), традиційні українські страви та напої. Екскурсії по «Надслучанській Швейцарії».
4.	Коваль Юрій Миколайович		с. Більчаки	098–7128883 096–9622208	Проживання у наметах у мальовничій місцевості, харчування (за домовленістю), літній душ, до р. Случ 500 м, риболовля, збір грибів та ягід, прогулянки лісом та берегом річки. Екскурсії по «Надслучанській Швейцарії».
5.	Омельчук Микола Олександрович.		с. Прислuch (Хутір Миня-тин)	097–6459651	Харчування (за домовленістю), літній душ, відпочинок на березі р. Случ, риболовля, збір грибів та ягід, прогулянки лісом та берегом річки. До послуг відпочиваючих дерев'яна альтанка на воді (12–15 місць). Екскурсії по «Надслучанській Швейцарії».
6.	Суходольський Олександр Станіславович		с. Маринин	097–2353167	Агросадиба господаря знаходиться на березі р. Случ у мальовничому куточку «Надслучанської Швейцарії». Поблизу ліс та родонові джерела. На базі агросадиби надаються послуги проживання, організація піших та кінних екскурсій по місцевості, відпочинок на березі р. Случ, прогулянки до лісу, рибалка, катання на човні, катання на гірських велосипедах
7.	Лашта Микола Іванович		с. Маринин	067–6016854	Проживання в окремому двоповерховому будиночку зі всіма зручностями, більярд, баня, барбекю. Будинок знаходиться за 300 м від р. Случ. Харчування за домовленістю.

Розділ IV. Сучасна Рівненщина як сфера реалізації культурних можливостей населення

8.	Гривіцка Галина Володимирівна	с. Маринин	098-4219415	Садиба знаходиться на околиці села, нараховує 5 кімнат. У будинку є гаряча і холодна вода, ванна, телефон. Неподалік розташовані 2 ставка, сосновий ліс, річка. Окрім проживання та харчування, до послуг проживаючих відпочинок на березі р. Случ, риболовля, збір грибів та ягід, кінні прогулянки лісом.	
9.	Титар Віра Василівна	с. Маринин	097-2788715	2 кімнати, душ, туалет. Біля оселі садові, неподалік ліс, річка. Окрім проживання та харчування до послуг проживаючих відпочинок на березі р. Случ, риболовля, збір грибів та ягід, прогулянки гужовим транспортом. Екскурсії розробленими маршрутами: Губківський замок, екологічна стежка Маринин-Майдан.	
10.	Власюк Марія Прокопівна	с. Маринин	096-7463089	Агросадиба господині знаходиться в мальовничій місцевості, сприятливій для відпочинку. На базі агросадиби надаються послуги проживання, харчування, організація прогулянок лісом, збирання ягід, грибів, відпочинок на березі р. Случ, рибалка.	
ВОЛОДИМИРЕЦЬКИЙ РАЙОН (КОД РАЙОНУ 03634)					
11.	Затишок	Палій Марія Степанівна	с. Малі Телковичі	098-8392757	Проживання для 5 осіб (1 кімната одномісна, 2-двомісна), електроплита, пральна машина, холодильник, телевизор, радіоприймач, мікрохвильова піч, гараж, виноградник, смачні домашні страви, відпочинок біля р. Стер, прогулянки по місцевості, полювання, катання на човні, риболовля
12.	Батьківська хата	Тутевич Ніна Василівна	с. Малі Телковичі	096-9322348	Проживання для 5 осіб (1 кімната одномісна, 2-двомісна), електроплита, пральна машина, холодильник, телевизор, радіоприймач, гараж, виноградник, смачні домашні страви, прогулянка на човні по р. Стер, прогулянки по місцевості, риболовля.
13.	Гостина	Кубай Юрій Васильович	с. Воронки	097-9667110 7-44-92	Відпочинок на одному з найчистіших озер Полісся – Воронківському, оточене сосновими лісами, де повітря насичене цілющим запахом хвої, а вода містить гліцерин. Проживання в окремому будинку (4 особи) 2 кімнати, кухня, веранда, холодильник, електроплита, пральна машина, телевизор. Екскурсії на автомобілі до озера Воронки та урочища «Хрести». Збирання грибів, ягід, риболовля.
14.	«У Людмили»	Мельник Людмила Григорівна	с. Антонівка, вул. Зарічна, 6	6-12-26, 097-5903979	Проживання для 9 осіб (4 ос. в окремому буд., два сімейні номери), усі зручності, екскурсії вузькоколійною залізницею. Агрооселя розташована недалеко від залізничної станції Антонівка (300 м), від траси Рівне-Володимирець така ж відстань. Є можливість безпечного паркування автомобіля. Довкола села дубовий ліс (можлива організація походів за грибами, цілющими травами та ягодами); неподалік агрооселі проходить залізнична колія Антонівка – Зарічне (до послуг відпочиваючих цікаві екскурсії у минуле та сучасне життя «Поліського трамваю»); відвідини знаменитого урочища «Хрести». Охочих порибалити запрошуємо на риболовлю – річка Горинь, Козакова дача та урочище Підкова Вас назавжди причарують своєю красою. Відпочиваючі будуть зачаровані легендами та переказами поліського краю. Довкола оселі молодий сад, тож вранці матимете можливість пройти босими ногами по росяній траві, набратися сили в нашій благодатній землі. До послуг відвідувачів: духова кімната, санвузол, пральна машина, постійно є гаряча вода; окрема кухня – холодильник, електроплита, мікрохвильовка, кавоварка (можна приготувати їжу самостійно). Для тих, хто хоче насолодитися справжньою здоровою їжею матиме можливість скуштувати страви, приготовані за старовинними українськими рецептами. Пропонуємо прогулянки на велосипедах, саморобному автомобілі, мотоциклі

РІВНЕНЩИНА: КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ

15.	«Бабуся гостина»	Бутрим Діна Петрівна	с. Біле	7-11-15	Проживання для 3 осіб, електроплита, пральна машина, холодильник, телевізор, радіоприймач, гараж, сад, виноградник, квітник, смачні домашні страви, знайомство з рукоділлям, вишивкою, відпочинок біля озера, прогулянки лісом, похід за грибами, ягодами, полювання, катання на човні, риболовля.
16.	Вишневська Тетяна Анатоліївна		с. Біле	7-11-59 098-4497495	Проживання для 4-6 осіб із домашнім харчуванням, прекрасний сад, гараж, виноградник. Відпочинок біля озера Біле, прогулянки лісом, похід за грибами, ягодами, катання на човні. Кінні прогулянки до річки Стир (організація пікніків, риболовлі) та урочища «Хрести».
17.	Березинська Ніна Наумівна		с. Новосілки	099-3673977 3-48-48	Проживання для 4 осіб, харчування за домовленістю, відпочинок на березі озера, прогулянки лісом, похід за грибами, ягодами, риболовля, катання на човні.
18.	Кукла Світлана Вікторівна		с. Чаква вул. Терешкової, 15	096-7109780	Проживання для 6 осіб, харчування (оригінальні стравами поліської автентичної кухні); до послуг відпочиваючих: ванна кімната, санвузол, електроплита, пральна машина, холодильник, телевізор, мікрохвильова піч, автомобіль. Відпочинок біля річки Горинь (1 км), риболовля, прогулянки по місцевості. Зручне розташування, залізнична станція та авто зупинка 1.5 км.
19.	Волощук Ніна Арсентіївна		с. Антонівка, вул Першотравнева, 4	6-11-19, 097-1154436	Проживання для 6 осіб, харчування за домовленістю (українські традиційні страви), відпочинок на березі р. Горинь (2 км), риболовля, катання на конях. Господиня володіє вмінням української вишивки. Збирання грибів, ягід, лікарських трав, екскурсії вузькоколійною залізницею на озера с. Біле та с. Острівськ, в музей «Історії вузькоколійної залізниці та Поліського краю», шкільний музей с. Антонівка
20.	«Три сосни»	Антецький Станіслав Олександрович	с. Біле, вул. 17 вересня	050-3700171	Проживання для 4 осіб, 2 кімнати, кухня, в окремому будинку, розташованому неподалік від озера в мальовничій місцевості. До послуг: холодильник, електроплита, санвузол, душова кабіна, відпочинок в сауні, мангал (приготування шашликів на території обійстя, альтанка), човен для катання та риболовлі. Зручне розташування: 300 м. до автобусної зупинки та зупинки вузькоколійного потягу Антонівка-Зарічне.
21.	Новак Світлана Григорівна		с. Малі Телковичі	096-8730210	Проживання для 2 осіб, для бажаючих насолодитися справжньою здоровою їжею матиме можливість скуштувати страви традиційної поліської кухні, приготовані за старовинними рецептами, скуштувати домашній хліб. До послуг відпочиваючих: телевізор, холодильник, пральна машина, альтанка. Прогулянки на бричці, риболовля, відпочинок біля річки Стир, полювання.
22.	Зуб Зінаїда Єгорівна		с. Озеро	4-16-52 097-7685727	Проживання для 4 осіб, 2 кімнати, садиба розташована за 150 метрів від озера посеред якого знаходиться острів. Поблизу пасіка, біля садиби обладнано місце відпочинку. До послуг відпочиваючих: телевізор, холодильник, душова кабіна та літній душ, господиня випікає смачний домашній хліб, чудово готує традиційні поліські страви. Господар проводить екскурсії (в селі знаходиться Михайлівська церква пам'ятка архітектури XIX ст.), прогулянки на коні (верхи та бричкою), відпочинок на березі озера, полювання.
ГОЩАНСЬКИЙ РАЙОН (код району 03650)					

Розділ IV. Сучасна Рівненщина як сфера реалізації культурних можливостей населення

23	Подлевська Віра Миколаївна	с. Синів	5-82-32 096-2717820	<p>Проживання для 7 осіб (2 кімнати в новому будинку господині та стара хата-мазанка), криниця, садок, літній душ, харчування (приготування домашніх страв у печі: домашній печений хліб, пампушки з часником, український борщ), свіжі овочі і фрукти, відпочинок на ставку та риболовля, катання на бричці, прогулянки по місцевості, ознайомлення з місцевим фольклором.</p> <p>Екскурсії: Свято-Успенський Липецький чоловічий монастир та Святе (Боже) джерело (с. Липки).</p> <p>Село Синів розташоване за 1,5 км від міжнародної автотраси Київ-Чоп. У 1595 році в Синьові збудовано церкву Івана Богослова, в якій, за переказами, козаки Максима Кривоноса освячували свої хоругви та бойові знамена, шаблі. В 1857 році прихожани звели дзвіницю. Храм є архітектурною пам'яткою.</p>
24	Литвинюк Ігор Євгенович	с. Посягва	097-603604	<p>Будиночок на дві кімнати розташований за межами населеного пункту. До будинку проведена вода. Неподалік знаходиться ставок, боброві загати, ліс, виходи джерельної води. Є можливість для розбиття наметового містечка. Власник агросадиби – гід-рибалка, який залюбки поділиться з усіма охочими тонкощами рибацької справи.</p>
25	Теслюк Григорій Олександрович	с. Малятин	098-2576625	<p>Проживання, бджолина терапія: ліжка-вулики та продукти бджолярства</p>
ДЕМИДІВСЬКИЙ РАЙОН (код району 03637)				
26	Березюк Любов Василівна	с. Хрінники	4-62-81	<p>Проживання для 4 осіб, харчування, відпочинок на березі озера</p>
27	Горайчук Наталія Миколаївна	с. Хрінники	4-61-41, 097-8621601	<p>Проживання для 16 осіб (окремий вхід, камін телефон, телевізор, ванна в будинку, комп'ютер), харчування, відпочинок на березі озера, рибалка, збирання ягід, грибів (можливість заготовити на зиму), екскурсії по місцевості (урочище «Рейзя» (орнітологічний заповідник), санаторій «Хрінники», археологічні розкопки) та до Національного історико-меморіального заповідника «Поле Берестецької битви», Державного історико-культурного заповідника м. Дубно.</p>
28	Стрільчук Світлана Петрівна	с. Товпичин	6-13-00, 097-9316856	<p>Проживання для 6 осіб, харчування, відпочинок на березі озера. Поруч ліс, можна збирати гриби, ягоди (ожина, малина, суниця). На базі садиби надаються послуги фітотерапії, ароматерапії та лікувального масажу</p>
29	Рижук Валентина Олексіївна	с. Хрінники	4-62-52	<p>3 кімнати у двоповерховому цегляному будинку (5 ліжкомісць), кухня, криниця, домашні овочі і фрукти, купання, риболовля, прогулянки по місцевості</p>
30	Чус Петро Іванович	с. Товпичин	097-5404464	<p>Проживання у окремому будинку на березі річки Стир для 4 осіб. Прокат човна</p>
31	Гергусь Петро Володимирович	с. Хрінники	050-1862505	<p>Проживання, харчування організація екскурсій по місцевості, прогулянки до лісу, рибалка, лікування грязевими ваннами, у вечірній час – дискотеки</p>
32	Горайчук Петро Валерійович	с. Хрінники	4-60-89 095-4132210	<p>На території садиби є фруктовий сад, город, ігровий майданчик для дітей. Надаються послуги проживання, харчування, приготування традиційних українських страв (на замовлення), відпочинок на березі озера, рибалка, збирання грибів, ягід, організація екскурсій по місцевості та до історико-культурних об'єктів області</p>
33	Клячук Тетяна Ксенофонтівна	с. Хрінники	096-3427055	<p>Проживання (4 ліжкомісця), харчування, екскурсії по місцевості</p>
34	Комар Леся Олексіївна	с. Хрінники	4-62-66, 095-0906718	<p>Проживання, харчування, екскурсії по місцевості, всі зручності.</p>
35	Кардаш Леся Степанівна	с. Вербень	098-7588480	<p>Проживання для 4 осіб (за домовленістю), надання послуг фітотерапії, ароматерапії та оздоровчого масажу; харчування на лоні прекрасної природи, страви у печі, домашнє молоко.</p>

РІВНЕНЩИНА: КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ

36	Круць Валентина Анатоліївна	с. Золочівка		Проживання для 2 осіб, поруч є ліс, можлива організація збирання грибів і ягід, екскурсії по місцевості	
37	Рослюк Михайло Миколайович	с. Вовковиї		Проживання, організація прогулянок лісом, збирання ягід, грибів, рибалка.	
38	Цимбалюк Марія Олександрівна	с. Хрінники	4-62-19	Проживання для 6 осіб, організація збирання грибів і ягід, екскурсії по місцевості	
39	Менько Людмила Богданівна	смт Демидівка	096-3444829	Садиба знаходиться неподалік р. Стир. Поруч ліс, луг, ставок. Надаються послуги проживання (4 осіб), прогулянки лісом, збирання ягід, грибів, рибалка	
ДУБЕНСЬКИЙ РАЙОН (код району 03656)					
40	У Андрія	Михальчук Андрій Миколайович	с. Бондарі	050-2104396	Проживання в екологічно чистій місцевості, чудові краєвиди, відпочинок на водоймі та поблизу лісу, поряд великий садок, приготування смачної їжі на замовлення, прогулянки кінями: верхи та бричкою влітку, санями взимку, лижні прогулянки зимовим лісом, екскурсії по цікавих історичних та культурних місцях Дубенщини, Кременеччини, транспортні послуги, збирання грибів, ягід, риболовля, прокат рибальського спорядження, катання на човні
41	Хатка	Михальчук Ганна Андріївна	с. Бондарі	050-2104396	Проживання в чистій місцевості біля лісу, відпочинок на водоймі, смачна українська кухня, напої, прогулянки кінями: верхи та бричкою влітку, санями взимку, лижні прогулянки зимовим лісом, екскурсії по цікавих історичних та культурних місцях, збирання грибів, ягід, риболовля, катання на човні, організація пікніків в лісі, садку
42	Олійник Володимир Іванович	с. Повча		7-81-01 097-4416444	Є можливість розмістити 5 осіб. Господар пропонує дивовижну українську сільську кухню, екскурсії за цікавими туристичними маршрутами власним транспортом, гарний відпочинок з приготуванням страв на вогні на природі. Прогулянки кінями, організація рибалки з прокатом спорядження
ДУБРОВИЦЬКИЙ РАЙОН (код району 03658)					
43	Денищич Микола Данилович	с. Хочин		4-02-41	2 кімнати в одноповерховому цегляному будинку, телефон, криниця, господарство забезпечене різноманітними домашніми продуктами, риболовля, похід за грибами, ягодами, полювання, пасіка, сад, гараж. Має можливість прийняти 2-4 особи. Неподалік р. Горинь
44	Конюська Марія Макарівна	с. Вербівка		6-31-17	Одна кімната в цегляному будинку, телефон, телевізор, холодильник, організація прогулянок лісом, відпочинок на березі озера, риболовля, похід за грибами, ягодами, смачні домашні страви. Має можливість прийняти 2 особи.
45	Присяжна Ольга Пилипівна	с. Берестя вул. Гагаріна, 25		3-52-96	Проживання 3 осіб (2 кімнати), харчування, ванна в будинку, гаряча вода, відпочинок на березі р. Горинь, поруч ставок, навчання вишивці. Приготування традиційних українських страв на замовлення
46	Рабчевська Ніна Михайлівна	с. Крупове		5-21-32, 050-5333516	1 кімната в одноповерховому дерев'яному будинку, кухня, смачні домашні страви, домашній хліб, прогулянки лісом, збирання ягід, грибів, холодильник, телевізор, телефон. Є можливість навчитися ткацького ремесла та організувати свято «Водіння куста» (щороку, липень). Може прийняти 2-3 особи
47	Стельмашук Любов Василівна	с. Крупове		5-21-21	Одна кімната в цегляному будинку, харчування, холодильник, прогулянки лісом, збирання ягід, грибів. Є можливість навчитися мистецтву вишивки та організувати святкові посиденьки з традиційними піснями. Може прийняти 2-3 особи

Розділ IV. Сучасна Рівненщина як сфера реалізації культурних можливостей населення

ЗАРІЧНЕНСЬКИЙ РАЙОН (код району 03632)					
48	Куцевич Валентина Павлівна		с. Млини	067-8032809 067-8036192	Відпочинок у двох окремих будиночках: один на 10-12 осіб і другий на 4-5 осіб на березі озера Засвітське, поблизу річки Прип'ять. Харчування – за бажанням, господарина пече хліб, може приготувати будь-яку страву. У господарів є кінь, корова. На господарському дворі є сад, бесідка біля дому, баня, човен з мотором, яким можна прокататись до гори Татарки, гір Невилятин та Нігин Волинської області. Збирання грибів та ягід.
49	Куликович Марія Олексіївна		с. Нобель	4-45-16	Проживання для 5-6 осіб у двокімнатній квартирі, телевізор, холодильник, електроплитка, чайник. Харчування за бажанням, відпочинок на озері, збирання грибів та ягід, катання на човні, риболовля.
50	Світлана	Гулюк Світлана Максимівна	с. Нобель	4-45-59 096-2281189	Проживання у двох кімнатах будинку на березі озера, 5-6 осіб, харчування, риболовля з приготуванням юшки, збирання грибів та ягід, катання на човні, прогулянки по місцевості.
51	Сорочиць Степан Федорович		с. Нобель	4-45-46	Проживання, харчування, відпочинок на берегах мальовничого оз. Нобель, прогулянки на човні, збирання грибів та ягід
ЗДОЛБУНІВСЬКИЙ РАЙОН (код району 03652)					
52	Якимчук Наталія Юріївна		с. Суйми	5-86-86, 097-4425678	Проживання для 4 осіб у мальовничій місцевості (Кременецький кряж), харчування, приготування традиційних українських страв (на замовлення), відпочинок на березі Будеразького та Півчанського ставків, р. Збитинка, рибалка, збирання грибів, ягід. Організація походів: по місцях бойових дій між загонами НКВД та воїнами УПА; – в місця ерозії ґрунтів (урочище «Шкотове», «Біля Югенів»); Прокат: рибацького інвентарю, туристичних палаток, надувних човнів, фотоапаратів, матраців, дитячих кругів для плавання, фотоапарату, інвентарю для приготування шашликів.
53	Огородник Микола Сергійович		с. Дермань Друга	2-23-39, 067-4243485	Огляд хати мазанки ХІХ ст. із старовинними речами тих часів, майстер-класи писанкарства, соломоплетіння, власна пасіка, екскурсії по місцевості
54	Панашук Світлана Володимирівна		с. Мала Мощаниця	096-6305053	Проживання, екскурсії, організація рибальства, походи за грибами, ягодами, збирання лікарських рослин, катання на конях, відпочинок на березі річки, катання на човні. Харчування за домовленістю.
55	Герасимчук Василь Петрович		с. Залібівка	067-3609095	
56	Черняк Василь Володимирович		с. Мала Мощаниця	098-3756450	Проживання, харчування, відпочинок на природі (поруч ліс, ставок), збирання ягід, грибів, лікувальних рослин, риболовля, катання на конях, організація екскурсій
КОРЕЦЬКИЙ РАЙОН код району 03651)					
57	Наметове містечко	Лобачевська Наталія Антонівна	с. Устя	096-7782760	Проживання у наметовому містечку на березі річки, домашня кухня (молоко, хліб, мед і т.п.), холодильник, криниця, садок, літній душ, оренда рибальського інвентарю. Садиба розташована біля хвойного лісу, є можливість збирання ягід та грибів. Екологічні прогулянки лісом, а також на човні

РІВНЕНЩИНА: КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ

58	Воронуха	Царук Володимир Васильович	с. Щекічин	050-3756654	Ставок площею 5 га. розташований у зоні мішаних лісів, де можна купатися, засмагати, порибалити, поплавати на човні чи покататися на катамарані та романтично провести вечір у затишній альтанці, подихати свіжим лісовим повітрям, позбирати грибів, ягід та скуштувати смачного меду, спостерігаючи за бджілками. Комфортні дерев'яні будиночки над берегом ставу, біля кожного з яких є мангал, зручні тераси та місця для паркування автомобіля. Російська лазня, камін та смачна українська кухня на свіжому повітрі з урахування усіх ваших побажань забезпечать неперевершений настрій та почуття. Для відпочиваючих з дітьми на території бази відпочинку є дитячий ігровий майданчик та гойдалки. Також пропонуємо: – організація перевезень; – організація забав, ігор та конкурсів для відпочиваючих; – проведення корпоративів та інших дозвілевих заходів; – екскурсія до «перлини» Рівненщини – «Надслучанської Швейцарії» – мальовничого краєвиду «Соколіні гори» на берегах р. Случ.
59	Тишкевич Володимир Васильович		с. Сторожів	097-1191528	Мальовниче місце для розбиття наметів, домашня кухня, оренда рибальського приладдя
60	Бурченя Оксана Петрівна		с. Устя	096-7795745	Мальовниче місце для розбиття наметів, домашня кухня, оренда рибальського приладдя
КОСТОПІЛЬСЬКИЙ РАЙОН (код району 03657)					
61	Струменська Світлана Василівна		с. Гута	6-44-49, 067-9852617	Домашня кухня, телефон, телевізор, холодильник, зручності (туалет, ванна – всередині), прогулянки лісом та відпочинок біля ставка, збирання грибів та ягід, відпочинок на березі водойми, продукти з власного селянського господарства, прогулянки верхи на конях
62	Банацька Галина Петрівна		с. Гута	6-44-23, 098-5133453	3 кімнати для проживання 6 осіб із зручностями. Будинок розміщений на великому подвір'ї, є місце для розташування автомобіля. Харчування (за бажанням), домашні страви, страви на замовлення, можливість самостійного приготування їжі, відпочинок на березі водойми, що поповнюється з мінеральних джерел, збір та можливість заготівлі ягід, грибів, організація пікніків та приготування шашлика на подвір'ї. Господиня розповість про старовинні методи лікування мінеральними грязями.
МЛИНІВСЬКИЙ РАЙОН (код району 03659)					
63	Рокуль Олександр Ростиславович		с. Перевередів	096-7672614	Проживання, катання на конях, екскурсії в музей м. Млинів, роболовля, відпочинок на березі ставка; садок, городина, гамак, гойдалка, стоянка для машин.
64	Тростянець Андрій Олександрович		смт Млинів	096-9901331	Російська баня, басейн, англійський камін, тибетський баночний масаж
ОСТРОЗЬКИЙ РАЙОН (код району 03654)					
65	Садиба пані Люби	Мороз Любов Іванівна	с. Кургани	098-5900514	Проживання для 5 осіб, кухня, пральна машина, холодильник, телевізор, гараж, криниця, садок, літній душ. Садиба розташована неподалік хвойного лісу, що несе еліксир молодості, здоров'я, краси. За 300 м протікає р. Горинь. Є можливість порибалити, збирати ягоди, гриби. Свіжі овочі та фрукти. Приготування традиційних українських страв. Екскурсії: Свято-Троїцький чоловічий монастир (с. Межирічі), Свято-Троїцький жіночий монастир (с. Дермань)
66	Райський закуток	Романюк Володимир Петрович	с. Ілляшівка, вул. Андрєєва, 78	098-2230077	Садиба розташовується за 23 км від Острога. Будинок розміщений у великому подвір'ї, є гараж для розташування автомобіля. Тут на відпочиваючих чекає кімната для проживання зі зручностями, сауна, домашні страви на будь-які вподобання, свіжі овочі та фрукти, прогулянки до лісу, збирання грибів, ягід, шашлик на замовлення

Розділ IV. Сучасна Рівненщина як сфера реалізації культурних можливостей населення

67	Українська хата	Кірись Володимир Петрович	с. Батьківці, вул. Лісна, 6	067-3629153	Садиба розташовується за 27 км від Острога. Будинок (в українському стилі) розміщений у великому подвір'ї, територія якого дозволяє грати у футбол, волейбол, інші спортивні ігри; є накриття (дерев'яна бесідка) для відпочинку, криниця з джерельно чистою водою, водяна копанка для ловлі риби. Вся територія садиби оточена лісом, недалеко розміщується Урочище Пекло. Тут на відпочиваючих чекає: 2 кімнати для проживання зі зручностями, домашня піч, облаштована кухня. Відпочиваючі можуть здійснити: прогулянки до лісу, позбирати гриби і ягоди, відпочити на території Урочища Пекло, покататися на бричці, приготувати свіжу юшку, шашлик на природі
68	Урочище Діброва	Хижевський Юрій Георгійович	с. Грем'яче	067-9089763	Проживання для 6 осіб у будинку з усіма зручностями. Садиба розташована в хвойному лісі, де повітря наповнене цілющими лікувальними властивостями. Крім збору грибів, відпочиваючі мають можливість поласуватись свіжими ягодами (полуницями і суницями) з власної земельної ділянки розміром в 2 га. Біля садиби є пасіка. Господиня оселі порадить відпочиваючих домашніми стравами на будь-які вподобання. Зможе приготувати шашлик на замовлення. Власник садиби займається столярством. Тому відпочиваючі мають змогу не лише придбати вироби з дерева, а й навчитися столярству. Садиба розташовується за 5 км. від Острога. Біля кафе «Хвилинка» (на трасі Острого-Рівне) вас зустріне господар і власним транспортом доставить до будинку.
69	Ващук Галина Іванівна		с. Бадівка, вул. Механізаторів, 8	51-2-50 067-4378683	Для гостей пропонується велика кімната з усіма зручностями. В приміщенні є кухня та ванна кімната з гарячою водою. Біля садиби розташовується велика земельна ділянка, на якій ростуть свіжі овочі та фрукти.
70	Шпарук Марія Степанівна		с. Бадівка вул. Вознюка, 53	096-3294838	Село Бадівка розташовується за 8 км. від Острога. Добратися можна маршрутним таксі «Острого – Рівне» (через Гощу) та «Острого – Могиляни». Відпочиваючим пропонується 2 кімнати для проживання з усіма зручностями. Біля хати є велике подвір'я, сад, пасіка. Власниця оселі запропонує українські страви на будь-які вподобання. А власник садиби організує цікаві екскурсії до Острога, Межирича, Почаєва.
71	Кацин Степан Іванович		с. Вельбівне вул. Гоголя, 8	067-9263785	Проживання: 2 кімнати з усіма зручностями. Хата розміщується у великому подвір'ї, де можна розташувати автомобіль. Біля подвір'я є великий сад зі свіжими ягодами і фруктами. Неподалік ліс і річка.
72	Яцюк Олександр Миколайович		с. Вельбівне вул. Залучанська, 10	067-7525819	Проживання для 6 осіб з усіма зручностями. Харчування за домовленістю. Господарі пропонують відпочинок на березі р. Горинь, рибалку, прогулянки лісом, збирання гібів і ягід.
73	Тишкун Олександр Степанович		с. Вельбівне, вул. Шевченка, 55	067-3163573	відпочиваючим пропонується 2 кімнати з усіма зручностями. Будинок розміщується біля лісу, недалеко є річка. Харчування за домовленістю, прогулянки місцевістю.
РАДИВИЛІВСЬКИЙ РАЙОН (код району 03633)					
74	Антонюк Галина Олександрівна		с. Пляшева	096-6080992	Садиба розташована на правому березі р. Стир поряд з рекреаційною зоною «Камінчики». З вікон садиби можна милуватися чудовими краєвидами Волинського та Рівненського лісів, р. Стир. Господиня пропонує проживання для 2 осіб (1 кімната), харчування, екскурсії до Почаївської Лаври, Олеського замку, Брестечка та Національного історико-меморіального заповідника «Поле Берестецької битви», риболовлю, катання на човнах, збір грибів, ягід, організацію наметового містечка з приготуванням козацьких страв.

РІВНЕНЩИНА: КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ

75	Бігун Юрій Васильович	с. Пляшева	096-9682813	Приладдя для рибалки, човни для катання, коні для верхової їзди. Екскурсії: Історико-культурний маршрут бричкою з екскурсійним обслуговуванням с. Пляшева – с. Острів. Огляд: Острів Журавлиха – Державний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви», Козацька переправа, Острів Гайок (місце бою останніх 300 козаків), урочище «Монастирщина» (могили козаків із кам'яними хрестами XVII ст.), «Козакова яма» останнього з 300 козаків). – Історико-культурний маршрут бричкою з екскурсійним обслуговуванням с. Пляшева-м. Берестечко. Огляд: Свято-Троїцький костел (XVII ст.); Свято-Троїцький собор (XX ст.); каплиця святої Теклі (XVII ст.); кам'яний стовп на могилі колишнього власника містечка князя Олександра Пронського (XVI ст.). – Рекреаційно-пізнавальний маршрут бричкою з екскурсійним обслуговуванням с. Пляшева – с. Хрінники. Огляд: Державний орнітологічний заповідник в урочищі «Хрінники» Цар-дуб, віком 500 років, водосховище, ГЕС, цілюще Рейзене джерело. – Рекреаційно-пізнавальний маршрут човном по гирлі р. Стир з екскурсійним обслуговуванням. Огляд: ботанічний державний заказник місцевого значення урочище «Солонівське», урочище «Дівочька Гребля», урочище «Камінчики».
76	Грушецький Віталій Михайлович	с. Пляшева	095-6484397	Проживання в оселі господаря (до яблуневого саду 10 м) (2-4 осіб), українська національна кухня, професійний масаж.
77	Меленчук Надія Петрівна	с. Пляшева	096-6072248	Проживання в оселі господаря (4 особи) (5 м. до лісу) Українська національна кухня, юшка, шашлик на природі.
78	Миронова Оксана Василівна	с. Жовтневе	063-3775849	Жовтневе до 1963 р. – с. Пляшева, центр сільської Ради, віддалене на 25 км від районного центру, 4 км від залізничної станції Рудня-Почаївська та 5 км від траси Київ – Чоп. В селі бере початок р. Пляшівка. Основним багатством села є його природа і географічне положення. Жовтневе знаходиться за 5 км від цілющого джерела Святої Праведної Анни в с. Онишківці, Дубенського району – це одна з древніх святинь православ'я, до якої вже не одне століття поспішають паломники в надії зануритися в його цілючі води, черпаючи з них сили та здоров'я, як душевне так і тілесне. В с. Жовтневе є хороші ставки, з усіх сторін хвойні та листяні ліси. На території села є Архангело-Михайлівський храм. Господарі садиби готові прийняти до 8 осіб. Саме тут туристи зможуть забути гуркіт машин та почути за вікнами спів пташок, забути метушню.
79	Романюк Валентина Степанівна	с. Пляшева	2-87-23 096-2183665	Проживання в оселі господаря. До яблуневого саду 5 м; українська національна кухня, юшка, шашлик на природі.
80	Юхимюк Катерина Юхимівна	с. Пляшева	098-9270857	8 осіб, харчування, оригінальні традиційні страви (галушки з маком), неподалік річка, ліс.
РІВНЕНСЬКИЙ РАЙОН (код району 0362)				
81	Горецький Микола Святославович	с. Забороль, вул. Шкільна	20-10-24	1/2 будинку (2 кімнати) зі зручностями, кухня, поблизу ліс, ставок. Може прийняти 4 особи.

Розділ IV. Сучасна Рівненщина як сфера реалізації культурних можливостей населення

82	Козодой Софія Євтихіївна	с. Забороль, вул. Шкільна		Будинок з усіма зручностями, телефон, комп'ютер, сосновий ліс. Є можливість навчитися мистецтву будівництва камінів. Має можливість приймати 3 особи (до водойми 1-1,5 км.).
83	Родзевич Любов Юхимівна	с. Забороль, вул. Травнева	20-10-42 097-4593619 valentyna_sl@ ukr.net	Будинок з усіма зручностями, телефон, господарство забезпечене різновидами домашніх продуктів харчування, сосновий ліс. Має можливість приймати 3-5 осіб (до водойми 1-1,5 км.). Транспортне забезпечення: мікроавтобус на 18 осіб.
84	Солощук Валентина Василівна	с. Забороль вул. Вербова		Будинок з усіма зручностями, телефон, господарство забезпечене різновидом домашніх продуктів харчування, більярд, сауна, сосновий ліс. (до водойми 1-1,5 км.). Власник будинку педагог народної творчості. Збережено етнографію та фольклор регіону. Сімейний ансамбль народної пісні. Жива народна музика, вечірки на замовлення. Окремо від будинку є світлиця для проведення корпоративних, сімейних свят тощо.
85	Дубчак Надія Володимирівна	с. Забороль	096-4859963 20-10-93	Проживання у наметовому містечку поруч водойма, приготування їжі на вогнищі, ліс за 0,5 км.
86	Оксенюк Олексій Петрович	с. Кустин	27-63-50	Проживання у наметовому містечку поруч водойма, приготування домашніх страв на вогнищі, ліс, риболовля.
87	Джеджеря Володимир Віталійович	с. Новоукраїнка	063-4978507	Проживання для 4-7 осіб (зручності в будинку), збирання грибів, ягід, лікувальних рослин, катання на конях. Приготування домашніх страв. Поруч оз. Піщане (Лебедине) з білими лебедями. Дозволений вилов риби та раків. Чарівний ліс, прекрасна природа.
88	Поліщук Борис Олександрович	с. Новоукраїнка	067-3656725	Проживання для 2 осіб (зручності в будинку). Харчування за домовленістю. На власній садибі приймає замовлення та проводить майстер класи з виготовлення рибальських човнів. Ціна в залежності від конструкції та виду матеріалу для виготовлення продукції.
89	Сніцаренко Наталія	с. Корнин	205-205, 62-42-51, 091-3059298	Проживання у будинку для 8 осіб (з усіма зручностями). Пропонується широкий асортимент продуктів харчування. Надаються послуги риболовлі, прогулянки по лісу на велосипедах, купання у природній водоймі. У зимовий період пропонуються катання на лижах, ковзанах, вечори з історій народних традицій та звичаїв. Проводяться кулінарні майстер-класи.
РОКИТНІВСЬКИЙ РАЙОН (код району)				
90	Примак Інна Сергіївна	с. Кисоричі	099-3746167	Проживання в екологічно чистій місцевості, чудові краєвиди, відпочинок на водоймі та поблизу лісу. Поряд великий садок. Господиня приготує на замовлення смачні домашні страви. Прогулянки кінями (верхи, бричкою, на санях), лижні прогулянки зимовим лісом, екскурсії визначними історико-культурними місцями Радивилівщини. Транспортні послуги, збирання грибів, ягід, риболовля, прокат рибальського спорядження, катання на човні.
91	Борисовець Галина Петрівна	с. Більськ	096-7763599	1 кімната (2-3 особи) в одноповерховому дерев'яному будинку, можливість приготування їжі самостійно або харчування на замовлення. До послуг туристів холодильник, телевізор, телефон. Прогулянки лісом, збирання ягід, грибів. Можливість навчитися ткацького ремесла.
92	Наумович Степан Семенович	с. Березове	3-62-09	Проживання для 3 осіб, електроплита, пральна машина, холодильник. Харчування за домовленістю. Поруч із садибою виноградник. Відпочинок на березі озера, прогулянки лісом, збирання грибів, ягід полювання. Знайомство з рукоділлям (вишивка).

РІВНЕНЩИНА: КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ

93	Боюка Іван Степанович	с. Бурове	096-6872216	Проживання для 2–4 осіб, харчування. До послуг туристів гараж, сад, виноградник. Прогулянки лісом, збирання грибів, ягід, катання на велосипеді.
94	Шульгин Мартин Петрович	с. Синиживо	2-39-00	Проживання для 5 осіб (1 кімната одномісна, 2 – двомісні), електроплита, холодильник, телевізор, радіоприймач, гараж, виноградник, прогулянки по місцевості, риболовля.
95	Київська Тетяна Іванівна	смт Томашгород	099-7346763	Проживання для 4 осіб, харчування. Прогулянки лісом, збирання грибів, ягід, катання на велосипеді.

Утім, для подальшого ефективного розвитку туристичної сфери на Рівненщині потрібно, на думку керівників профільного управління Рівненської ОДА [7], вирішити низку організаційно-правових проблем:

- оновлення матеріально-технічної бази закладів культури і мистецтва. Потребують капітального ремонту приміщення історико-культурного заповідника м. Острога, як і загалом реконструкції вся культурна сфера області;
- відсутність регіональної управлінської вертикалі з питань туризму;
- недосконалі форми державної статистичної звітності № 1 – ТУР, № 1 – Готель, № 1 – Курорт, у частині звітування відповідно лише туроператорами та юридичними особами;
- не передбачений механізм підтримки розвитку в'їзного та внутрішнього туризму, ринку готельних послуг тощо;
- відсутня єдина система маркування туристичних маршрутів, адаптована до міжнародних стандартів.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Звіт про виконання комплексної Програми паспортизації об'єктів культурної спадщини Рівненської області до 2010 року // Поточний архів Управління культури та туризму Рівненської обласної державної адміністрації за 2011 рік.
2. Статистичний звіт відділу охорони історико-культурної спадщини і туризму Управління культури і туризму Рівненської облдержадміністрації за I півріччя 2011 року // Поточний архів Управління культури та туризму Рівненської обласної державної адміністрації за 2011 рік.
3. Програма збереження використання об'єктів культурної спадщини в Рівненській області на 2004–2010 роки // Поточний архів Управління культури та туризму Рівненської обласної державної адміністрації за 2011 рік.
4. Статистичний звіт відділу охорони історико-культурної спадщини і туризму Управління культури і туризму Рівненської облдержадміністрації за 2009 – перше півріччя 2011 року // Поточний архів управління культури і туризму за 2011 рік.
5. Більш детально про можливості «зеленого туризму» та його нові адреси в краї, див.: Рівненський обласний туристичний інтернет-портал tourism.rv.ua.
6. Рівненщина туристична: путівник. – Рівне: Світ успіху, 2007. – 381 с.; Туристичний путівник «Рівненщина». – Рівне, 2010. – 32 с.
7. Інформація управління культури і туризму Рівненської обласної державної адміністрації про стан розвитку та проблеми галузі у I півріччі 2011 року / Я. Мельник // Поточний архів управління культури та туризму за 2011 рік.

РОЗДІЛ V

ПРОБЛЕМИ І ТЕНДЕНЦІЇ КУЛЬТУРНОГО ПОСТУПУ РІВНЕНЩИНИ

5.1. КУЛЬТУРНІ ПРОБЛЕМИ РІВНЕНЩИНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ВИКЛИКІВ СУЧАСНОСТІ

У XXI століття спільнота нашої планети увійшла маючи безліч загрозливих суперечностей і не розв'язаних проблем. Ніколи ще людство не стояло так близько до прірви, до можливості апокаліпсичного трагічного кінця. Чи подолає Розум, об'єднавши народи світу навколо принципів гуманізму і порятунку природи, чи планету чекають нищівні війни, екологічна катастрофа, зіткнення культур та цивілізацій і в кінцевому підсумку загибель усього живого?!

XX століття залишилося в історії світової цивілізації як століття, в якому зазнали змін системні особливості нашого світу, збільшилася його «людинозалежність». На наших очах виникає нова реальність.

Прогрес науки і розвиток техносфери створили низку серйозних загроз людині і середовищу її існування [1]. Водночас розвиток техносфери в сучасних умовах є й необхідністю виживання людства. Незважаючи на те, що населення нашої планети нині перевищує 5 млрд. осіб, для свого подальшого розвитку людство у своєму розпорядженні має величезні ресурси. Адже доведено, що приміром, Земля навіть із наявними сільськогосподарськими технологіями здатна прогодувати понад 10 млрд. людей, утім чверть її населення сьогодні голодує; сотні тисяч потерпають від надзвичайних ситуацій, пов'язаних не з пороками техносфери, а з обраним варіантом стратегічного розвитку і прийнятою суспільством шкалою цінностей.

Аналіз світової динаміки дозволяє виділити дві ключові тенденції, що можуть призвести до загрозливої ситуації.

Перша – вибух людської активності, що змінила навколишній світ [2].

Другу тенденцію умовно можна назвати глобалізацією й інтерсоціалізацією проблеми [3]. Економічні, інформаційні та багато інших перешкод розвитку стають усе «прозорішими».

Під терміном «культурна глобалізація» розуміється активізація культурних взаємозв'язків у світі, інтеграція культур, що призводить до виникнення глобальної масової культури [4; с. 28].

Проблему глобальної масової культури досліджували чимало науковців – Т. Адорно, Д. Белл, М. Маклюен, Х. Ортега-і-Гассет, О. Гофман, Т. Кшишот, О. Гриценко, А. Данилюк, І. Дзюба, Н. Колосова, В. Шейко, В. Шапко та ін. Утім, усі вони по-різному оцінюють роль масової культури в суспільстві. В. Шапко, приміром, відзначає позитивність масової культури, вважаючи її засобом масової психотерапії, що виконує в суспільстві складні функції адаптації людей до соціокультурних змін. Натомість, чимало українських та зарубіжних культурологів й інших науковців, політиків, громадських діячів занепокоєні домінуванням масової культури у суспільстві та її впливам на світогляд людей, зокрема дітей і молоді, які у цьому сенсі є найбільш уразливою аудиторією.

Занепокоєно оцінюють розповсюдження масової культури в Україні згадані вже В. Шейко

та М. Александрова. У монографії «Культура та цивілізація в історико-культурній думці України в добу глобалізації» ці науковці зауважують, що «для сучасної української молоді «найкращими» видаються не лише американські автомобілі, а й фільми, поп-співаки, кінозірки, внаслідок цього – принесені такими культурними продуктами життєві цінності та герої, часто вульгарного стибу.

Проблема України, як і деяких інших держав, полягає в тому, що культурно-товарний обмін з іншими країнами світу, на жаль, має багато в чому однобічний напрям. Хоча він і є наслідком втілення в життя принципів вільного культурного обміну, все ж залишається неконтрольованим і необмеженим та відбирає у нас, як поки що слабшого партнера, значно більше, ніж дає, передусім – можливість органічного самостійного культурного розвитку» [5; с. 203].

Неоднозначно сприймається багатьма науковцями не стільки масова культурна продукція Америки і Заходу загалом, як ті цінності, що вона несе.

Різку характеристику цінностям американської масової культури дає М. Сенченко. Він стурбований тим, що під їхнім впливом сформувалася нова мораль, що виправдовує «життя для себе», так звана ситуативна етика під новий спосіб життя. «Пропонуючи секс, наркотики новоявлені (культурні) революціонери зустріли розуміння на телеекранах та в інших засобах масової інформації. Так, культурна революція виявилася справжньою революцією, яка відкинула християнську мораль і створила власну культуру – культуру смерті» [6; с. 42]. Варто зауважити, що науковець говорить про культуру смерті буквально, без будь-якої образності. Аналізуючи зростання практики абортів, відмову від шлюбів та небажання молодого покоління народжувати дітей, М. Сенченко доходить висновку, що західна культура з її цінностями є одним із кроків до загибелі.

Про складність протистояння американській масовій культурі зазначає і Зб. Бжезинський. Він переконує, що опиратися масовій культурі можуть лише країни з глибоко традиційною культурою, більшість населення яких проживає в сільській місцевості [7; с. 22].

Виходячи з українських реалій, наша країна мало захищена від негативних наслідків поширення масової культури. На українському ринку, скажімо, обсяг продажу книжок, імпортованих із Росії (де книговидавництво звільнене від податків), у кілька разів перевищує обсяг продажу вітчиз-

няної продукції; із кількох сотень фільмів, що демонструються в кінотеатрах України упродовж року, лише 2–3 % українського виробництва, решта – іноземні. Записи українських виконавців займають лише 15–20 % музичного ринку та радіоефіру, а домінує там російська та англійська популярна музика [8]. І цей негативний ряд можна продовжувати.

Утім, на сучасному пострадянському просторі домінує «західна» (у переважній більшості – американська) культура ліберальних цінностей, соціокультурного індивідуалізму та економічної незалежності, що охоплює значну частину молоді зі сфери підприємців та нової інтелігенції. Вони відзначаються, як наголошують дослідники [9; с. 29–30], порівняною індіферентністю до духовних та інтелектуальних цінностей, настановами, спрямованими на отримання від життя задоволення, виконання будь-яких соціальних запитів, престижністю матеріального статусу тощо, а з іншого боку, їх вирізняє значна соціальна активність, високий ступінь ідейного плюралізму, інтернаціоналізму, толерантність, повага до вільного соціального та культурного самовираження. Хоча продовжує функціонувати й «висока» інтелігентська культура, що розвиває історичну традицію національної елітарної культури, яка важко адаптується до сучасних ринкових умов та тяжіє до само замкненості у своїй елітарності. Її, як правило, культивують філармонічні художні колективи. Продовжує існувати й «радянська культура», що зберігає традицію минулих десятиліть та ґрунтується на засадах державного патерналізму у ставленні до будь-яких соціокультурних запитів населення, соціальної рівності, пріоритету колективного над особистісним тощо [10].

По-різному відбувається реалізація, вияв цих культурних реалій на більш локальному рівні – Рівненщині, утім вплив глобалізаційних процесів все більше є помітним усюди: у новій системі організації навчального процесу в усіх його ланках, починаючи від дошкільної та загально-освітньої школи; формах сприйняття навчального матеріалу, у тематичному змісті репертуару художніх колективів, у формах сприйняття художньої інформації широким загалом тощо. Хоча все виразніше виявляється й інша тенденція.

Усвідомлюючи стурбованість негативним впливом світових глобалізаційних чинників, варто, у той же час зауважити, що Рівненщина

й надалі залишається краєм, що значною мірою консервує культурну традицію, а отже зберігає безліч форм традиційної культурної діяльності, що залишаються популярними, незважаючи на перераховані вище негативні чинники та впливи. І проаналізовані нами у тексті цієї книги види декоративно-прикладного мистецтва в усьому розмаїтті їх форм (чорнодимлена кераміка, писанкарство, художня вишивка та ткацтво, широкий вияв форм керамічного виробництва, художня обробка дерева, лозоплетіння, відродження практики виробництва ляльки-«мотанки» та ще безліч іншого), музичної творчості, а надто її традиційних видів – хорового виконавства і особливо – церковної музики; факт побутування широких репрезентацій народно-фольклорної практики, особливо в середовищі шкільному та молодіжному, як і зацікавлення не лише старшого покоління, але й молоді реконструкцією дозвілених форм танцювальної й інструментальної культури та, навіть, аматорське кіномистецтво в краї, що продовжує зберігати свою притягальну рису, характерну попередній формації. Тоді як перегляд ретрофільмів в усьому світі залишається цікавим лише достатньо обмеженій кількості фанівців чи любителів саме такої форми дозвілених практики, – засвідчують факт достатньо міцних культурних традицій, ментальності та інших характерних рис, притаманних саме населенню західноукраїнських теренів і, особливо, Рівненщині, що уповільнюють негативний вплив інокультурних та глобалізаційних факторів на місцеве населення, роблять його стійким до чужородних впливів. І навіть факт реєстрації «вишиванкового» рекорду 25 серпня 2011 року (майже 7 тис. осіб у вишиванках одночасно знаходилися на Майдані незалежності), як і аншлаги на конкурсах, фестивалях чи концертах народно-хорових колективів та оркестрів народних інструментів,

чи традиційні українські весілля, що все частіше проводяться з усім набором справді народних обрядів, це переконливо підтверджують.

І нам видається симптоматичним, що сучасна Рівненщина продовжує й надалі робити акцент на підтримці і утвердженні своєї традиційності. І це помітно в підтримці органами державної влади місцевого книгодрукування через реалізацію відповідних Програм (а надто – друці низки монографій, тематичних наукових збірників народознавчого характеру), і в розробці нових Програм збереження культурної спадщини, підтримці організації пошукової (фольклорної чи археологічної) діяльності, і в створенні нових музейних комплексів (Інституту дослідів Волині, Культурно-археологічного центру «Пересопниця») чи їх місцевих адаптацій («Музей однієї вулиці», «Музей одного села», низки меморіальних музеїв) тощо.

І саме такий підхід забезпечить області культурну унікальність у широкому розмаїтті світової спільноти і зробить згодом наш край привабливим не лише в економічному (адже відповідні економічні програми вже реалізуються), але й духовному чиннику. Саме за культурним розмаїттям, як відомо, й цінують народи в світовій спільноті.

Як зауважує сучасний культуролог А. Флієр, ідея єдиної, соціально недиференційованої нормативної культури для всього суспільства є нездійсненною, як і створення соціально монолітного суспільного організму. Навпаки, історично усталене суспільство, як правило, відзначається досить складною та дрібною соціальною структурою та й, відповідно, культурою. Саме тому, на думку вченого, найважливішим завданням культурної політики є сприяння процесам соціальної диференціації та ієрархізації культури, більшої спеціалізації її окремих пластів у відповідності із потребами різних прошарків суспільства [11; с. 21].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Шейко В. М. Історико-культурологічні аспекти кризи техногенної цивілізації / В. М. Шейко // Вісн. Харк. держ. акад. культури: зб. наук. праць / Харк. держ. акад. культури. – Х., 2001. – Вип. 7. – С. 3–14.
2. Савицкая Т. У. Культура на рубеже тысячелетий. Новые парадигмы и старые стереотипы // Культура в современном мире: опыт, проблемы, решения. Науч.-информ. сб. / Рос. гос. б-ка. Информ – культура / Т. У. Савицкая. – М., 1999. – Вип. 6. – С. 3–18.
3. Шейко В. М. Історичні аспекти розвитку індустріальної цивілізації на шляху до інформаційного суспільства / В. М. Шейко // Грані. Наук.- теорет. і громад.- політ. альм. – Д., 2000. – № 6. – С. 22–26.

4. Козлітін В. Д. Основні напрями світових глобалізаційних процесів кінця XX – початку XXI ст., дискусії між глобалістами та антиглобалістами про їх наслідки / В. Д. Козлітін // Зб. наук. праць. Серія «Історія та географія». – 2004. – Вип. 17. – С. 26–30.
5. Шейко В. Культура та цивілізація в історико-культурній думці України в добу глобалізації: монографія / Василь Шейко, Марина Александрова. – К.: Ін-т культурології АМУ, 2009. – 312 с.
6. Сенченко М. І. «Культурна революція» в Україні, або управління деградацією / М. І. Сенченко. – К.: МАУП, 2004. – 212 с.
7. Бжезинский Зб. Выбор. Глобальное господство или глобальное лидерство / Збигнев Бжезинский. – М.: Международные отношения, 2004. – 288 с.
8. Вовкун В. Державна стратегія культурного поступу / В. Вовкун // Культура і життя. – № 7–8. – 2010. – С. 11–22.
9. Кузьо О. З. Суб'єкти національної культурної політики України у сучасному культурно творчому процесі / О. З. Кузьо // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наукові зап. Рівненського держ. гуманіт. ун-ту. Вип. 17, у 2-х тт., т. 2. – Рівне: РДГУ, 2011. – С. 27–32.
10. Там само.
11. Флиер А. Я. О новой культурной политике России / А. Я. Флиер // Общественные науки и современность. – 1994. – № 5. – С. 14–25.

5.2. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКОГО ПРОЦЕСУ

Характерною рисою сьогодення є розширення досліджень у сфері регіональної політики держави в усіх її формах виявлення. Причин такого стану чимало. Адже культура, як відомо, є стратегічним інструментом творення майбутнього. Тому одним із фундаментальних завдань державного апарату республіки сьогодні є акцентування уваги на регіональній культурній політиці, пріоритетними завданнями розвитку якої залишаються й надалі державна підтримка розвитку культури регіонів, усебічне сприяння збереженню місцевих культурних традицій, аматорського мистецтва, традиційної культурної практики, реалізація спільних для регіонів міжнародних і всеукраїнських культурологічних проектів, як важливих чинників формування цілісного культурного простору тощо, – зазначається в Аналітичному звіті Міністерства культури і туризму України [1; с. 62].

Стимулювання регіонального чинника сприяє тому, що фактично усі області країни значно розширили сферу впливу дозвілля на населення, сприяють розгортанню багатьох культурних ініціатив на місцях. Свідченням чого є, приміром, уперше (16–18.09.2009 р.) проведений Всеукраїнський семінар директорів обласних центрів народної творчості «Сучасні тенденції культури

та державна і регіональна культурна політика» (м. Харків) за участю окремих центрів народної творчості Російської федерації, де одним із важливим питань було не лише обговорення результатів впровадження відповідної культурної діяльності на місцях, але й налагодження певних координаційних дій у цьому напрямі. Та й повернення до практики проведення культурно-мистецьких звітів областей республіки у кіно-палаці «Україна» (м. Київ) є також наочним підтвердженням уваги держави до регіонів та їх культурно-мистецького розвитку.

З іншого боку, саме дозвіллева практика при певній її матеріально-організаційній підтримці і спрямуванні допомагає уникати багатьох негативних явищ, особливо серед молоді, а отже повинна залишитися важливим напрямом культурної політики держави. Оскільки культурно-дозвіллева діяльність є провідним показником культури особистості, що підтверджує міру контакту з нею.

Дослідник західноукраїнської народно-культурної проблематики Ю. Лащук [2], аналізуючи культурно-мистецькі традиції нашого краю, наголошував (дещо розширюючи етнографічні межі), що оцінюючи стан народного мистецтва та художніх промислів українського Полісся, треба

мати на увазі й той факт, що вони сформувалися в специфічних умовах натурального господарства і досі зберігають живий контакт між виробником і споживачем та певну стильову чистоту.

Сьогодні саме на регіональному рівні значно розширюється жанрова розмаїтість заходів, яким надається належна державна матеріальна підтримка. Це особливо помітно на прикладі Рівненщини, де чимало районних адміністрацій в особі відділів культури та туризму (за координаційного втручання обласних структур) виділяють кошти не лише на стимулювання творчої ініціативи митців, але й для поглиблення вивчення культурної спадщини, сприяння місцевому книговиданню, пошуку та підтримці обдарованих дітей, виникненню нових культурно-мистецьких ініціатив, про що свідчать численні регіональні програми («Забезпечення населення українською книгою», «Державна підтримка обдарованої молоді» та галузеві відзнаки: «Премія ім. Г. Леончик», «Премія ім. І. К. Свешнікова», «Премія ім. Світочів», щорічні Стипендії Голови Рівненської обласної державної адміністрації та обласної ради визначним митцям, відзнаки Обласної ради тощо).

Значно розширено й кількість самих заходів, спрямованих на покращення культурного обслуговування населення та збереження народної культури. Все це відбувається за активної підтримки цих ініціатив колишніх випускників місцевого інституту культури, багаторічного начальника управління культури та туризму обласної державної адміністрації Я. Мельника та Голови профспілки працівників культури області В. Черепухи.

Так, лише упродовж 2009 року в Рівненській області проведено 102 культурно-мистецькі акції міжнародного, всеукраїнського та регіонального рівнів (що на 29 більше, ніж у 2008 році). Серед них згадані вже: міжнародний фестиваль органної музики «Дивовижний світ органа»; VІІІ Всеукраїнський фестиваль-конкурс молодих виконавців української народної музики «З народного джерела»; ІV Всеукраїнський відкритий конкурс молодих виконавців на духових та ударних інструментах ім. В. Старченка; мистецький фестиваль «Шоу Західний регіон-2009»; ХІІ Слов'янський фольклорний фестиваль «Коляда»; ІV обласний фестиваль пісенно-музичного мистецтва «Різдвяні піснеспіви»; міжнародний молодіжний фестиваль традиційної народної культури «Древлянські джерела»; обласне фоль-

клорно-етнографічне свято «Музейні гостини»; міжнародний фестиваль дитячого фольклору «Котилася торба...»; міжнародне свято дитячої хореографії «Стежками Мавки»; Х хореографічний фестиваль-конкурс дитячих і молодіжних хорових колективів «Весняні дзвіночки-2009»; міжнародний живописний пленер «Історичні та природні перлини Рівненщини»; регіональний відбірковий тур Всеукраїнського фестивалю мистецтв України тощо.

Вже у 2009 році започатковано конкурс дитячого малюнку на тему «Проблеми України очима дітей», що має відчутний духовний резонанс у краї.

Став традиційним обласний конкурс літературної творчості для школярів «Перло многоцінне». 2009 року до оргкомітету надіслали свої поетичні, прозові та публіцистичні твори 198 осіб. Найбільше – із Рівного, Кузнецовська та Дубенського, Дубровицького, Острозького, Сарненського районів; майже 30 із них, за результатами конкурсу, відзначені преміями, цінними подарунками та ін. відзнаками [3; с. 14].

Проведено низку міжнародних салонів фотовиставки «На Покрову», що традиційно збирають у м. Рівному найвідоміших фахівців фотомистецтва [4; с. 73], в експонуванні якої взяли участь представники понад 40 країн. Її експозиції демонструвалися у обласному краєзнавчому музеї, Академічному театрі, під час проведення Днів міста, інших громадських заходів; вийшли друком спеціальні художні альбоми.

А в грудні проведено фінальну виставку ІІ міжнародного фото-бієнале «Рівне-2009» за участю членів журі із Швейцарії та Німеччини (Даніель Бренді, Йорг Мюллер і Рудольф Моуслі), що традиційно пройшла під патронатом Міжнародної федерації фотомистецтва (FIAP), Фотографічної асоціації Америки (PSA) та Європейського фотографічного союзу (ISF). До оргкомітету заходу вже надіслали свої роботи вже майже 300 митців [5; с. 16].

Паралельно в місті відбулося експонування (декількох із понад 20 найдорожчих фото-зібрань Росії з фонду Т. Рождественської) – «Знаменитості у фото-проектах» та «Чоловік і жінка» [6], що демонструють дещо не звичний ракурс не лише зірок шоу-бізнесу, але й представників театру, кіно і політики. На пропозицію журналу «Караван історій», художниця перевтілює знаменитих людей в образи, відомі нам із класичних полотен

світових майстрів пензля різних епох. Взагалі фотовиставки з найрізноманітнішим тематичним сальдо сьогодні є типовою ознакою міста [7].

Частина із названих вище народознавчих заходів передбачає обов'язкове проведення науково-практичних конференцій, на яких місцевим фахівцям випадає добра нагода професійного спілкування. А опубліковані згодом матеріали залишаються ще однією сходинкою для створення відповідних фондів зі зразками вивчення традиційної народної культури. І подібні тенденції мають місце у різних ділянках культурної творчості. До прикладу підкреслимо, що у вересні 2010 року обласною універсальною бібліотекою спільно з кафедрою культурології Рівненського державного гуманітарного університету проведено Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Історична Волинь і проблеми духовного відродження України», в результаті якої зібрані унікальні матеріали з минулого та сьогодення волинського краю, адже до заходу залучалися співробітники бібліотек, музейних, архівних установ, історико-культурних заповідників, вищих навчальних закладів, а також чимало краєзнавців та ентузіастів цієї справи. Це стало важливим кроком у справі розширення регіональної культурно-мистецької проблематики, бажання побачити наш край очима фахівців різних науково-творчих уподобань з інших областей України та країн СНД.

Крім цього, з метою посилення ролі органів місцевого самоврядування в розвитку та стимулюванні діяльності сільських закладів культури Рівненщини (у рамках започаткованого декількома роками раніше експерименту в культурно-дозвіллевій сфері українського села), лише у 2008–2010 роках проведено: районні огляди-конкурси серед культурно-дозвіллевих комплексів у Здолбунівському, Дубнівському, Сарненському районах; обласний конкурс «Аматорський театр – сільському глядачеві», під час якого відбулися виступи народних аматорських театрів Дубенського районного Будинку культури і Рівненського міського Палацу культури в селах Здолбунівського району; обласний конкурс «Кращий за професією» серед працівників сільських закладів культури клубного типу. Подібні кроки допомагають успішній реалізації експерименту на селі, спрямованому на пошук нових форм культурної взаємодії різних державних (культурних) структур, що діють в умовах села, адже акцентують увагу на проблемах галузі, спонукають ініці-

ативність тощо. І в цьому контексті наша область значно випереджає своїх сусідів – Житомирську та Волинську.

Приміром, у Волинській області, яка має фактично тотожний культурний потенціал, подібних заходів, за даними опублікованої статистики, проведено на порядок менше [8; с. 111–112], а саме: лише два міжнародних фестивалі і одна всеукраїнська творча лабораторія; а кадровий склад культурної сфери Житомирщини хоча й перевищує подібні показники Рівненщини на 1.338 осіб, проте всеукраїнського та міжнародного рівня заходів там також організовано значно менше. Це, зокрема, III обласний фестиваль кобзарського мистецтва ім. І. Кривенчука, літературно-мистецькі свята «Романівська весна» та «Лесені джерела», III міжнародний пленер «Мое рідне Полісся» і загальнодержавну акцію «Барвіста Україна» [8; с. 119]. І хоча лише кількісні показники не розкривають окреслену проблему у повному обсязі, статистика теж є певним аргументом на користь активізації культурно-мистецького чинника саме на Рівненщині. Інакше кажучи, в культурній сфері криза обумовлюється зовсім не фінансовими (принаймні вони не є абсолютними) показниками. Тож пошук того генератора, який допоможе стимулювати саморозвиток населення, залишається важливим завданням осіб, причетних до функціонування сфери культури.

Ще одним важливим кроком обласної влади стосовно підтримки народної ініціативи є те, що фактично усі мистецькі заходи (свята, конкурси, фестивалі тощо) перенесено на районний рівень та село, що дає змогу значно активізувати таку діяльність на місцях, а з іншого боку, подібні кроки допомагають відродити культурно-мистецьке життя на низовому рівні, допомогти, власне, урізноманітнити важке життя сучасного сільського населення, повернути в українське село його багаті духовні витоки, сприяє ознайомленню сільського населення із високоякісним мистецьким продуктом і таким чином покращує якість його культурного обслуговування, напрям, занедбаний в останні 20 років.

У підтвердження наведемо декілька переконливих фактів: обласне свято народного мистецтва «Пісні рідного краю» (райони області), обласне літературно-мистецьке свято «Дерманський світильник» у селі Дермань Здолбунівського району, регіональний фестиваль-конкурс козацької пісні «Встань, козацька славо! Засвіти знамена!» – у

с. Пляшева Радивилівського району, Всеукраїнський фестиваль гумору «Лауреати Нобельської премії» в с. Нобель Зарічнянського району та свято українського слова в с. Городок Володимирецького району, обласне свято української писемності та Першокниги у селі Пересопниця, молодіжний арт-фестиваль «Майдан» (у смт. Володимирці) тощо. Останній, до речі, як уже згадувалося, ставить за мету формування свідомого екологічного ставлення до довкілля, створення умов для творчого розвитку учасників заходу, залучення молоді до вивчення фольклорних традицій волинського Полісся, а також пошук нетрадиційних соціально-привабливих форм пропаганди «ідеї екологічності» за допомогою нових видів культурно-мистецьких заходів через «зелений туризм», вивчення ландшафту у польових умовах тощо (І проведення подібних заходів є значно ефективнішим кроком, ніж запровадження до навчальних планів ВНЗ дисципліни «Екологічна етика», обмаль часу на вивчення якої робить її зовсім недоречною і лише перевантажує навчальний процес). За формами організації цей захід є синкретичним дійством, оскільки передбачає мистецькі акції, екологічні експедиції, еко-семінари, фольклорно-краєзнавчі розвідки, сплав на плотах з одночасними береговими, кінними переходами, психологічні тренінги, зйомки відеофільмів тощо. Це, у свою чергу, дає змогу не лише виявляти і підтримувати народні таланти серед сільського населення, а й долучати до сільського способу життя чималу громадськість.

До цього треба додати й практику проведення виїзних концертів художніх колективів – учасників міжнародних конкурсів та фестивалів перед сільським глядачем у дні проведення таких фестивалів, що покращує рівень культурного обслуговування сільського населення і знайомить його з кращими зразками народної творчості. Учасники ж заходів, що прибули із-за меж СНД, мають добру нагоду побачити не лише рівень життя місцевого населення, а й нові форми організації, приміром, «зеленого туризму» у краї.

Важливу роль у культурному розвитку Рівненщини, налагодженню співпраці між регіонами у сфері культури, підвищенню ролі української мови й україномовних культурних практик у повсякденному житті, відіграє розвиток аматорства, збереження і популяризація народних традицій. Виконанню цих завдань певною мірою сприяють культурно-мистецькі заходи, проведені

в м. Рівному у рамках згаданого вже міжнародного фестивалю «Древлянські джерела», дитячого фольклорного фестивалю «Котилася торба...», а також всеукраїнський молодіжний еколого-мистецький фестиваль «Біле озеро», міжнародний фестиваль студентських театрів естрадних мініатюр «Шалантух», міжнародний студентський фестиваль акустичної музики «Я і гітара», міжнародний фестиваль рок- та етномузики «Тарас Бульба» (м. Дубно, з 1991 р.), Всеукраїнський рок-фестиваль «А чому б і не зробити» за участю майже 100 художніх колективів із Харкова, Севастополя, Львова, Києва тощо. Лише Рівненщина була представлена на ньому 42 гуртами [5].

Новинкою для гостей стала, як уже наголошувалося, презентація книги місцевих авторів (доцентів кафедри духових та естрадних інструментів РДГУ О. Гайдабури та Б. Столярчука) «Ритми Рівненського джазу», у якій зібрано унікальні матеріали про історію, перші колективи та їх репертуар, мистецькі здобутки і невдачі рівненських джаз-музикантів від початку заснування цієї течії у місті до сьогодні. Є тут й цікаві творчі портрети майстрів.

Фактично усі вищеперераховані заходи відвідують відомі митці з Австрії, Польщі, Бельгії, Франції, Молдови, Словаччини, Канади тощо. Це є доброю нагодою для популяризації української молодіжної культури та естетики. Концертні виступи сприяють піднесенню національної свідомості серед молодих творчих сил і публіки, зростанню професійного рівня української естради (виконавців, продюсерів тощо) та пропаганді вітчизняних виробників і товарів. А створення спеціального порталу Rock-in-Rivne.com значно розширило можливості одержання інформації для молодіжної аудиторії про своїх кумирів із сфери популярної музики.

Традиційно упродовж січня місяця в м. Рівному спільно з творчим об'єднанням «Коляда» проводиться, згаданий вже, Міжнародний слов'янський фестиваль «Коляда» (XII – у 2007 році). Вже понад 10 років у ньому беруть участь фольклорні гурти щедрувальників із Польщі, Білорусі, Росії та окремих областей України. У 2007 році це, приміром, фольклорний гурт «Дон» із Луганська, «Вертеп» із с. Бондарів Калуського району та «Маланка» с. Мединя Галицького району Івано-Франківської області, фольклорні гурти «Країни», «Горина» (м. Рівне). Подібні заходи завжди супроводжуються проведенням

науково-практичних конференцій, на яких народознавча проблематика є предметом особливої уваги, та мистецькими діями із залученням широких верств населення. Про це свідчить навіть місцева періодична преса, яка жваво реагує на будь-які кроки у цьому напрямі.

Окремі науковці кафедр культурології, українознавства, музичного фольклору, пісенно-хорового мистецтва РДГУ та представники наукових кіл Луцька, Львова й інших міст на підставі цих заходів розробляють тематичні збірки, готують дисертаційні дослідження, публікують численні наукові розвідки. Подібні заходи мають достатній резонанс у центральних засобах масової інформації та серед населення краю, адже проводяться упродовж декількох днів із розрахунком на широкий глядацький загал. Та й факт проведення 12 років поспіль такої акції із залученням сузір'я мистецьких колективів Європи також свідчить про глибокі корені української культури, увагу до неї громадськості та художньої інтелігенції багатьох країн, а з іншого боку – висвітлює й рівень зацікавлення місцевих управлінських структур, їх намагання зберегти наявне в поліському краї.

Незважаючи на сталу тенденцію до згортання усіх сфер побутування народної культури у світі, на Рівненщині постійно розширюється практика залучення творчих одиниць районів області для проведення спільних мистецьких заходів, що зайвий раз стимулює увагу громадськості до проблем аматорів, форм побутування окремих жанрів народного мистецтва і саме таким чином допомагає зберегти вітчизняну традиційну культурно-мистецьку спадщину. Лише упродовж, приміром, 2007 року обласним центром народної творчості (ОЦНТ) спільно із відділом культури Володимирецької РДА проведено обласне свято «Стрітіння», у якому взяли участь гурти Володимирецького, Рівненського, Здолбунівського, Млинівського, Рокитнівського районів. 14 жовтня у цьому ж районі проведено обласний родинний фестиваль «Завітайте у Володимирець на святковий млинець», за участю родинних ансамблів Дубровицького, Рокитнівського та Гошанського районів. До речі, родинним колективам різних жанрів народного мистецтва приділяється особлива увага з боку ОЦНТ, управління культури та туризму ОДА. Вони – постійні учасники численних фестивалів і свят, що проводяться в області та творчих звітів мистецьких колективів області перед громадськістю столиці. Багаторіч-

на картотека цих творчих одиниць в ОЦНТ (яка постійно поповнюється) є яскравим прикладом належного ставлення та творчого використання сімейного мистецького потенціалу у пропаганді української культури, духовності, ролі сім'ї у вихованні молодого покоління.

Стосовно регіонального чинника у проведенні народознавчих мистецьких заходів, то відзначимо наступне. У Сарнах стало вже традицією проведення обласного народного свята «Купальська ніч». Народне гуляння розпочинають, як правило, народні гурти Сарненського району, які завжди демонстрували високу традиційну манеру виконання обрядового дійства. І взагалі співробітники управління культури та туризму Рівненської ОДА, ОЦНТ, РБК намагаються урізноманітнити культурно-мистецьке життя своїх теренів за допомогою згаданих вище акцій. Такі кроки повертають минулу славу області, як краю високої художньої культури, глибоких мистецьких традицій, що поступово втрачаються у глобалізаційному, перенасиченому зразками масової культури, суспільстві.

Провідним напрямом державної культурної політики є, як уже акцентувалося, проголошення національної культури як повідної ланки в системі загальнолюдських цінностей. У той же час сьогодні відбувається активізація західно орієнтованих, споживацьких культурно-дозвіллевих установок населення, значною мірою спрямованих на освоєння комерціалізованої, добре розрекламованої західної масової культури, що стає на заваді становленню власне національних основ сучасної української культури, призводить до її денационалізації, складає основу суперечливої, конфліктної ситуації в структурі культурно-дозвіллевої діяльності. Тому в області вживаються відповідні кроки у цьому напрямі.

Із метою збереження та популяризації народної творчості у серпні 2008 року відбувся черговий і найбільш резонансний Міжнародний фольклорний молодіжний фестиваль традиційної народної культури «Древлянські джерела», що спонукав до приїзду на Рівненщину фольклорних гуртів із Росії, Грузії, Туреччини, Іспанії, Литви (Для Рівненщини цей захід став своєрідною мистецькою візиткою). На фестивалі, крім гостей, виступили фольклорні колективи й з різних районів області, зокрема із сіл Омит, Комори Заріченського, народний аматорський фольклорний ансамбль села Залужжя та родинний ансамбль

Чудиновичів із села Сварицевичі Дубровицького, народний аматорський фольклорний гурт с. Бортівка Костопільського, народні аматорські фольклорні гурти «Криниченька» с. Велике Вербче, «Горлиця» с. Кричильськ Сарненського, народний аматорський фольклорний колектив с. Хиночі Володимирецького районів та ін.

А вже IX міжнародний фестиваль молодіжної традиційної культури «Древлянські джерела» (22–25 серпня 2010 р.) зібрав під свої прапори не лише вище згадані колективи, але й мистецькі гурти з прибалтійських країн, Сенегалу, Венесуелли, Єгипту та ін., що мають іншу культурну практику і вкотре акцентував увагу на збереженні автентичної спадщини.

Відзначимо, що подібні народознавчі заходи місцева влада намагається підвести певне теоретичне підґрунтя, свідченням чого є фінансування друку оригінальних збірників – «Етнокультура Рівненського Полісся» (грудень 2009 р.), колективної монографії «Декоративно-ужиткове мистецтво Рівненщини: стан, тенденції, постаті» (лютий, 2011 р.) (у додатках до яких подано «творчі портрети» майстрів народної творчості), друк високоякісних фотоальбомів (2007–2011 рр.) тощо.

Під час проведення щорічного обласного свята «Творче жниво-2010» (13 грудня), із метою популяризації образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва, підготовлено обласну виставку в обласному Академічному музично-драматичному театрі, де подібні наукові збірники також є предметом демонстрації. Такі форми пропаганди кращих зразків народної творчості практикуються в місті постійно. І в результаті – Рівненщина залишається краєм високорозвинутої та збереженої художньої традиції. І це тоді, коли, як уже неодноразово наголошувалося, світова практика демонструє сталу тенденцію до згорання народної культури.

У той же час розмаїття культурно-мистецьких заходів, що проводяться не лише на Рівненщині, але й у державі загалом, потребує й належного нормативного підґрунтя та організаційного впорядкування. Важливим чинником, що забезпечить певну організаційно-технічну уніфікацію проведення заходів, допоможе покращенню їх впливу на систему культурного обслуговування населення, є кроки Міністерства культури і туризму України стосовно розробки відповідної нормативної документації, зокрема «Порядку проведення в державі Всеукраїнських фестивалів

народного мистецтва» й «Порядку організації і проведення Фестивалю мистецтв в Україні» та ін., що сприятиме виробленню необхідного стандарту вимог як до численних заходів подібного спрямування, унормуванню статистичної звітності, так і уникненню нецільового використання коштів тощо [8; с. 27].

Як зазначається в Аналітичному звіті Міністерства культури і туризму України за 2008 рік «Реалізація державної політики в галузі культури», стратегічними завданнями МКіТ є, серед інших, стимулювання розвитку культурно-мистецької освіти, збереження і розвиток наявної багаторівневої мережі навчальних закладів культури і мистецтв; збереження і розвиток творчих, педагогічних, наукових шкіл; задоволення потреб особистості в отриманні якісної культурно-мистецької освіти; задоволення потреб вітчизняної культури і мистецтва в кваліфікованих кадрах тощо [1; с. 88]. Та й сучасна нормативно-правова база галузі не дозволяє ґрунтовно зміцнювати та модернізувати МТБ культури, стимулювати творчу ініціативу співробітників.

Таким чином, як свідчить проведений нами аналіз спеціальної літератури та культурно-мистецьких заходів, джерельної бази (статистичних звітів, картотек експонувань, художніх альбомів, репертуару тощо) важливим завданням культурної політики держави є посилення уваги до регіонів, які, в свою чергу, активізували організаційно-фінансову підтримку культурних ініціатив на місцях, розширили форми впливу на митців за допомогою різноманітних іменних стипендій, грантів, запровадження цільових програм, інших форм заохочення культурної творчості. В результаті реалізації такої цілеспрямованої регіональної культурної політики значно активізувався фестивальний рух, що сприяв відродженню широкого кола забутих форм культурно-мистецької діяльності, особливо фольклорних, покращенню культурного обслуговування (не лише міського, але й сільського населення), що поступово змінює культурний клімат краю.

Розширення практики «зеленого туризму» дало змогу залучити в регіони не лише певні фінансові ресурси, а й стимулювати широкі культурні ініціативи, обміни різних соціально-демографічних груп населення, забезпечити їх знайомство з культурною спадщиною краю, ментальністю мешканців, що лише покращило культурну взаємодію і духовний клімат в області.

Подібна діяльність значно активізувала й музейну мережу, яка не лише зросла кількісно, але й урізноманітнила форми впливу на широкий загал, особливо молодь; розпочалася широка пам'яткоохоронна діяльність, до культурного обігу повернуто чималу кількість занедбаних зразків архітектури, іконопису, форм проведення вільного часу тощо, продовжено організацію різнопланових археологічних досліджень. Принаймні, на Рівненщині це помітно достатньо переконливо [9].

Зростання ролі церкви в середовищі західноукраїнського населення, яка все більше входить у життя народу, не руйнуючи його традицій, поступово усуває прояви асоціальної поведінки в суспільстві, виступає важливим чинником багатьох культурних ініціатив (приміром, фестивалі духовної музики). І Рівненщина у цьому плані посідає достатньо високе місце. Перелік цих позитивних кроків можна легко продовжувати.

Тож, підсумовуючи, відзначимо, що провідними тенденціями в сучасному культурно-мистецькому процесі є:

- посилення ролі регіонів у культурно-мистецькому поступі держави;
- звернення уваги органів державної влади і поступове розширення форм підтримки розвитку дозвілєвої практики, здатної забезпечити розв'язання багатьох виховних проблем сьогодення стосовно різних соціально-демографічних груп населення;
- розширення друку спеціальних видань культурно-мистецької проблематики (літературно-художніх журналів «Проріст», «Погорина», журнал із питань мистецтва «Мистецькі грані», альманахи творчих спілок) тощо;
- жанрова розмаїтість культурно-мистецьких заходів, що проводяться в регіонах, зокрема й Рівненщині;
- акцентування уваги і різнобічна підтримка духовних форм хорової практики, свідченням чого є низка фестивалів в області, що стимулюють приїзд на Рівненщину художніх колективів з інших європейських держав («Різдвяні піснеспіви», «Коляда», «Великодні піснеспіви», «Блага вість Пересопниці» та ін.);
- розширення практики різноманітних регіональних програм, спрямованих на покращення духовного життя населення;
- зростання кількості фахових товариств, об'єднань, асоціацій в краї, що переймаються питаннями організації пошукової діяльності, вивчення, збереження та пропаганди національно культурної спадщини в її регіональному контексті;
- підведення відповідної наукової бази під культурно-мистецьку сферу, що, як підтвердив наш аналіз, знаходить свій вияв у проведенні численних науково-практичних краєзнавчих конференцій, друці різноманітної краєзнавчої, народознавчої та мистецтвознавчої літератури, що допомагає краще зрозуміти сутність культурно-мистецьких проблем, їх тематичну спрямованість тощо;
- широка культурна взаємодія мистецьких гуртів із художніми колективами не лише з інших регіонів республіки, але й західноєвропейських країн у справі розробки спільних фольклорно-етнографічних та культурно-мистецьких проектів;
- перенесення центру ваги в культурно-мистецькій практиці республіки, зокрема й Рівненщини, на сільське населення, що певною мірою вирішує питання культурного обслуговування останнього, суттєво впливає на підвищення рівня його художньої культури;
- стимулювання численних культурних ініціатив у краї (розширення практики організаційної діяльності бібліотек, спрямованої на пошук іновативних форм роботи з читачами; запровадження нових програм культурного обслуговування: «Окуляр», «Консорціум «Історична Волинь», «Реконструкція танцювального майданчика 50–60-років ХХ століття»; «Нове кіно», «Західна брама» тощо);
- розширення практики проведення спільних мистецьких конкурсів між містами краю (фестиваль пісенних міст «Рівне-Луцьк, 2010», джазові конкурси (2011 р.), обмінні вистави тощо);
- створення нових музейних комплексів (Інститут Дослідів Волинів, культурно-археологічний центр «Пересопниця»);
- відродження меценатства, спонсорства, інших видів організаційно-фінансової підтримки культурно-мистецького процесу в краї;
- запровадження численних грантів для творчого становлення культурної сфери в області («Забезпечення населення Рівненщини українською книгою», «Творчий проект», «Конкурс сценаріїв», «Українське кіно», Державна підтримка обдарованої молоді та галузеві відзнаки: «Премія ім. Г. Леончук», «Премія ім. І. К. Свешнікова», «Премія ім. Світочів» тощо);

- заохочення творчої діяльності майстрів мистецтв за допомогою різноманітних форм: «Алеї майстрів», «Музейних гостин», «Мистецьких міжнародних «Осінніх салонів – «Золота ЗУЗА-2010»», Іменних стипендій кращим митцям області почесних державних звань, місцевої реклами, участі у конкурсах, фестивалях тощо;
 - підвищення ролі дитячої творчості в суспільстві за допомогою не лише підтримки практики роботи Шкіл естетичного виховання, але й розширення концертної діяльності цих колективів за допомогою мистецьких конкурсів типу «Висока муза», що повною мірою виправдало себе у краї, гастрольних турне і т.ін;
 - започаткування діяльності «Школи універсального журналіста», учасників якої набирають із числа місцевої молоді, добре обізнаної із соціально-політичною і культурно-мистецькою ситуацією в краї, а отже здатною оперативно і якісно висвітлювати ці події на шпальтах періодичних видань і загалом у сучасних засобах масової інформації;
 - стимулювання наукового пошуку усіх зацікавлених у дослідженні цієї проблематики стосовно розробки теоретико-методологічних проблем культури, мета яких – забезпечення подальшого культурного поступу регіону і держави загалом тощо;
 - поява перших дисертаційних досліджень про культурно-мистецький розвиток регіону другої половини ХХ – початку ХХІ століття.
 - провідна роль у стимулюванні культурно-мистецької діяльності в краї, відзначено у висновках до розділу, належить як органам державного управління, місцевого самоврядування, їх методичним службам, так і місцевій інтелігенції, сформованій вищенаведеною системою організації культурного життя, освіти, ментальністю та тими процесами, що виникли в час соціально-економічних перетворень, у зв'язку з проголошенням республіки незалежною.
- Цим, зрозуміло, не вичерпується перелік усіх наявних тенденцій культурно-мистецького розвитку держави. У той же час, хотілося б сподіватися, що все це буде справді збережено і підтримано й на республіканському рівні. Позаяк лише такі та їм подібні кроки забезпечать молодій республіці її справжнє національно-культурне відродження і входження у світовий культурний простір рівноправною країною, що опікується й духовною складовою своїх громадян.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Реалізація державної політики в галузі культури. Аналітичний звіт Міністерства культури і туризму за 2008 рік. – К.: ДАКККіМ, 2009. – 255 с.
2. Лашук Ю. П. Народне мистецтво. Українське Полісся / Ю. П. Лашук. – Львів: Каменяр, 1992. Подібної точки зору дотримувалися й Стражний А. Украинский менталитет: иллюзии, мифы, реальность / А. Стражний. – К., 2008 та Бандурка А. М. Етнопсихология / А. М. Бандурка, В. О. Друзь. – Х., 2000.
3. Гузенкова Д. Серед молодих літераторів знайшли «перли» / Д. Гузенкова // Рівне вечірнє, 2009. – 19 лист.
4. Виткалов С. В. Кіномистецтво та художнє фото сучасної Рівненщини: погляд на проблему крізь призму періодичної преси / С. В. Виткалов // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку: наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 14. – Рівне: РДГУ, 2008. – С. 70–75.
5. Матвіїв А. Бієнале: прийом закінчується / А. Матвіїв // Рівне вечірнє. – 2009. – 12 лист.
6. Матвіїв А. Найдорожчий фото-проект Росії привезе в Рівне... торговельний центр / А. Матвіїв // Рівне вечірнє. – 2009. – 3 груд.
7. Достатньо згадати проект О. Купчинського «Фотоклуби України», що традиційно відбуваються у приватній фотогалереї «Сальвадор Далі» з постійною презентацією фотоклубів українських міст, або фотовиставки, експоновані у фото клубі «Час» (остання – «З любов'ю до життя» – О. Жиліна) та мистецькій галереї «Зуза»,

які збирають досить широку аудиторію та схвальні відгуки у періодичній пресі. Остання – міжнародний «Осінній салон» у вересні 2010 року.

8. Реалізація державної політики в галузі культури. Аналітичний звіт Міністерства культури та туризму України за 2009 рік. – К.: НАКККіМ, 2010. – 223 с.
9. Основні статистичні показники діяльності галузі культури і туризму Рівненської області за 2008 рік. – Рівне, 2009. – 25 с.

5.3. «ТВОРЧІ ПОРТРЕТИ» ДІЯЧІВ КУЛЬТУРИ ТА ОКРЕМИХ ХУДОЖНІХ КОЛЕКТИВІВ КРАЮ

У цьому розділі подано творчі здобутки окремих представників культурно-мистецького життя сучасної Рівненщини. При цьому добір кандидатур відбувався таким чином, щоб їх характеристика допомогла дещо розвантажити основний текст робити, оскільки в цих «портретах» акцентовано увагу не лише на тій чи іншій особистості і її мистецьких здобутках, але й розглянуто середовище її творчої самореалізації. А це дасть змогу, на нашу думку, доповнити інформації про ту чи іншу галузь регіональної культури, що розглядалася в попередніх розділах книги, зробити текст близьким для читача.

Враховуючи той факт, що таких осіб у краї є надзвичайно багато і їхній творчій діяльності присвячено різноманітні розвідки, опубліковані пере-

важно у періодиці або в непоодиноких нарисах (у т. ч. й на кіноекрані), місцевих енциклопедичних виданнях тощо [1], увагу зосередимо на окремих посталях чи художніх колективах, чий доробок, на нашу думку, дає можливість більш рельєфно розглянути культурний потенціал області через призму творчої діяльності цих особистостей або художніх одиниць. Чимало такого матеріалу взято із приватних архівів митців, спогадів їх близьких тощо, тож у культурний обіг він вводиться вперше.

У відборі кандидатур ми намагалися охопити хоча б представників провідних сфер культурно-мистецької площини Рівненщини та осіб, які бодай частково займаються організаційно-творчою діяльністю. Отже:

ФОТОМИСТЕЦТВО ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ І ОЛЕКСАНДР ХАРВАТ (СПРОБА МИСТЕЦЬКОГО ПОРТРЕТУ)

Сучасний стан розвитку української держави стимулював появу нового бачення культурно-мистецьких проблем, відродження, здавалося б, не популярних видів художньої діяльності, які вже почали начебто відходити у минуле через швидкий і широкоаспектний розвиток масових комунікацій. Утім, на новому етапі розвитку суспільства, за допомогою нових технічних засобів та підставі вже нового культурно-мистецького й суспільного світобачення митців, ці види культурної творчості поступово перетворюються у яскраві мистецькі здобутки сучасності.

Серед багатьох дивовижних винаходів ще XIX століття далеко не останнє місце посідає фотографія – мистецтво, що дозволило робити

миттєве зображення будь-якого предмета або ландшафту і залишати його у людській пам'яті тривалий час.

Сьогодні, коли майже зникло відчуття захоплення новизною, фотографія залишається буденною справою, що оточує нас всюди. Утім претензії на неї, як на мистецтво, були висунуті лише тоді, коли на ній почали робити бізнес, тобто одночасно з її дистанціюванням як товару.

Йдеться про жанр художньої фотографії, що незважаючи на численні економічні чи політичні катаклізми торує свій шлях і стає важливим художнім літописом вже новітньої доби. Адже саме за тематико-експозиційним спрямуванням сучасного фото можна побачити не лише кар-

Фотомитець О. Харват

тини природи, портретні зразки, особливо жіночі, що завжди надихали митців, розмаїту ліричну проблематику, але й складну і суперечливу картину поступу країни, працю її людей, їх злети і падіння. Не залишається поза увагою митців й експеримент у царині форми, оскільки цифрові технології значно розширили її творчі можливості і дають добрий приклад демонстрації технічних можливостей, помножених на талант, художнє бачення фахівця.

Нове тисячоліття загострило проблему існування людини, пошуки її місця у швидкоплинному культурному просторі, а з іншого боку, – активізувало вивчення цієї людини різними галузями знань та стимулювало розкриття її творчого потенціалу, за допомогою якого й стає можливою зміна суспільного устрою, покращення життя, знаходження взаєморозуміння та порозуміння між різними народами. Творчий контакт і взаємодія виступають важливими чинниками подальшого існування світової цивілізації. Тож культурний чинник сьогодні виявляється тим стрижнем, що здатен забезпечити розв'язання цих гострих суспільно-політичних проблем і сформувати відносно високий суспільно-політичний комфорт країнам.

У цьому контексті «старе» нове мистецтво фотобачення, збагачене новими технічними

можливостями і насамперед культурною її носія, розгорнуло ще одну сторінку у погляді на сучасні проблеми людства та впевнено демонструє ефект налагодження контактів між різними теренами республіки й світових співтовариств, тобто успішно вирішує все те, що складно або поки що не вдається зробити політикам.

Кінець XX – початок XXI сторіччя значно актуалізував і активізував культурно-мистецький чинник регіонального рівня, за допомогою якого розширилася мистецька палітра держави. Україна поступово повертає собі мистецьке розмаїття.

Однією з головних ознак сучасного культурного простору України є надзвичайно швидке поширення фестивального руху, що, починаючи з 1990-х років охопив практично усі міста та навіть села республіки.

Фестивалі, як форма існування не лише музичного мистецтва (альтернатива до сезонних концертів), утворили на зламі століть специфічний календар нових українських свят і значною мірою компенсують молоді брак видовищності, допомагають у розв'язанні питань підвищення художньої культури особливо сільського населення. Це стосується й заходів, спрямованих на розвиток художньої фотографії, що дають цікаві зразки акцентування уваги на мистецтві бачити світ.

З іншого боку, активізація регіонального культурного чинника в координатах глобалізаційних процесів демонструє сьогодні досить помітну і сталу тенденцію сучасного культурного простору, що виявляється у намаганні регіонів відійти від культурного диктату центру і хоча б у цій, мистецькій площині продемонструвати власну самостійність.

У той же час, саме регіональна специфіка додає до кожного художнього зразка все те, що має назву «національний», оскільки «безнаціонального» мистецтва, як відомо, фактично не існує, або цей вид людської діяльності тоді має дещо іншу назву. Тож саме ця культурна розмаїтість і складає широку культурну палітру під назвою «українське мистецтво».

Західна Україна сьогодні – край яскравих художніх здобутків, низки оригінальних культурно-мистецьких об'єднань та ініціатив і, безперечно, особистостей.

Серед найбільш помітних постатей Рівненщини, що відзначаються неординарністю світобачення, активним підходом до розбудови вітчизняного культурного простору, високою

Видання О. Харвата

соціальною активністю є Олександр Харват. Упродовж чималої низки років він певною мірою визначає напрями розвитку фотомистецтва краю, впливає на його становлення, перетворюючи цей синтез (техніки і художності) на специфічний ракурс бачення реалій сучасного життя, спонукає замислитися над його швидкоплинністю, зберегти для нащадків окремі його грані.

У період суспільно-культурних зрушень у світовій спільноті та й Україні зокрема він чимало зробив й для становлення нової культурної реальності в краї. Тож цілком справедливо відзначений багатьма нагородами та іншими формами стимулювання культурної діяльності.

Сьогодні він – член Національної Спільки фотохудожників України, Національної Спільки журналістів України, заслужений художник Міжнародної федерації фотомистецтва (EFIAP), «посол Миру». Його творчі здобутки дали змогу стати учасником та дипломантом понад 150 національних і міжнародних фотовиставок у різних країнах світу. Крім цього, він мав персональні виставки в Україні, Румунії, Угорщині, Словаччині, Китаї, Росії, Латвії, Болгарії, Італії, Індії та ін., знайомлячи світову спільноту з українською проблематикою і демонструючи їй національне світобачення. Тому

можна стверджувати, що саме українські митці, зокрема й представники сучасного фото, швидше допомогли світовій громадськості познайомитися з молодою державою, ніж це зробили політики, підкреслити, що у сучасного людства є чимало спільних проблем. Тож увага урядів повинна концентруватися на цих магістральних шляхах покращення життя людської спільноти, розуміючи важливу роль у цьому культурного чинника.

Його творча праця має достатньо широкий суспільний резонанс.

Він – автор фотопроекту «Обличчя Планети Земля», в рамках якого були проведені персональні виставки «Від Парижа до Сіднея. Подорожні нотатки», «Судан: спека, пісок, люди», «Діти Світу», «Краса та велич гір», «Діти для миру?», «Китайські мандрі», «Сицилія плюс ...», «Калькутта без ретуші», «В обіймах наготи» та ін.

Чимало уваги приділяє Олександр Харват місцевій культурно-мистецькій проблематиці, залучаючи відомих майстрів ближче познайомитися із специфічною у культурному контексті Волиню. Адже географічне розташування краю, традиційність у багатьох формах його життєдіяльності, сама ментальність мешканців тощо допомагають зберігати тут чимало архаїчних елементів, омина-

Презентація набору листівок «Персоналія» О. Харвата. Фото, 2011

ючи глобалізаційні виклики сучасності. Особливо це стосується північних районів Волині.

Він – автор проєктів «Кременець – ворота раю. Осінь 2005», «Волинь. Європейські перехрестя, весна 2006», «Рівне. На Європейських перехрестях», серії експонувань «Фотовернісаж на Покрову, 2006–2010», «Рівне. На межі тисячоліть», «Я люблю своє місто», «Рівненський край», «Острог. На межі тисячоліть», «Культурна спадщина Рівненського краю» та ін.

Зокрема, під час проведення останнього, п'ятого «Фотовернісажу на Покрову – 2010» в ньому заявили про участь 377 митців із 49 країн світу, а для творчого відбору було представлено журі понад 3,5 тисяч світлин, з яких для експонування на конкурсі було відібрано 320 робіт.

Чимало цих зразків демонструвалося й на різноманітних святах міста, заходах, проведених із нагоди ювілейних дат області тощо [2; с. 5]. Надзвичайну популярність у рівнян мала його персональна виставка «В твоїх обіймах» (березень, 2010 р.) та фотоальбом із фотосесій, проведених у Чехії, Словаччині, Болгарії, Угорщині, Італії та Україні, де візуальне сприйняття світлин органічно поєднано з ліричними асоціаціями поета Олександра Смика.

Свою мистецьку діяльність він активно сполучає з видавничою, спрямованою на ознайомлення широкого загалу з культурно-мистецькою проблематикою, вітчизняною художньою спадщиною.

Він – автор та видавець художніх альбомів «Кременець – ворота раю», «Фотовернісаж на Покрову» (2006, 2007, 2008, 2009, 2010 рр.), «Народні джерела», «Рівне. На межі тисячоліть», «Я люблю своє місто», «Рівненський край», «Культурна спадщина Рівненського краю», «В обіймах наготи», «Рівне. На Європейських перехрестях» та ін., що демонструють його закоханість у людей, місто, його культурну спадщину та високий професійний рівень автора, як фотомайстра.

Його професіоналізм давно помічений на різних рівнях. Він – учасник 28 Конгресу FIAP у Китаї, Третього Європейського Фото-фестивалю у Словаччині (2007 р.), трьох міжнародних заходів (5–7) Інтеркемпу у Чехії, двадцять дев'ятого Конгресу FIAP у Словаччині (2008 р.), фотоплєнерів «Схід-Захід» у Польщі (2008–2010 рр.), Міжнародної конференції фотомистецтва (Індія), 30-го Конгресу FIAP у В'єтнамі (2010 р.). І цей ряд можна продовжувати, оскільки життя йде вперед, а інтерес митців до його проблем і форм вияву лише посилюється. Як і посилюється бажання

*«Фотовернісаж на Покрову», 2011 р.
Фото В. Луца*

людей жити краще, художньо насичуючи свій життєвий простір.

Він – член оргкомітету Міжнародної громадської організації «Асоціація – Міжнародний Надмарафон». Брав участь в організації і як фоторепортер у міжнародних проєктах країн чотирьох континентів: Європи, Азії, Африки та Австралії:

- «Париж – Москва – Сідней, 2000», присвяченому Олімпійським іграм;
- «Москва – Київ – Йоганнесбург, 2002»;
- «Москва – Тбілісі, 2003»;
- «Санкт-Петербург – Севастополь, 2004»;
- «Москва – Тбілісі – Афіни, 2004», присвяченому Олімпійським іграм;
- «Перемога. Белгород – Москва – Брест, 2005»;
- «Москва – Казань, 2005», присвяченому 1000-літньому ювілею Казані;
- «Дитячо-юнацьких надмарафонах по Золотому кільцю Російської Федерації «Діти проти наркотиків» у 2001–2003 р.р., «Слов'янське Кільце, Москва – Мінськ – Київ, 2005» та ін.

Сьогодні свою творчість та здобуті мистецькі технології, помножені на власний досвід, Олександр передає молоді, адже є, крім усього іншого, й засновником й керівником клубу – студії «Простір фото» Рівненського міського Будинку культури. А творча конкуренція з іншими фотомитцями краю лише додає розмаїття у відтворенні складних альтернатив ХХІ століття.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Столярчук Б. Й. Митці Рівненщини. Енциклопедичний довідник / Б. Й. Столярчук. – Рівне: Ліста, 1997. – 279 с.; він же: Фольклористи Рівненщини / Б. Й. Столярчук. – Рівне, 1995. – 75 с.; він же: Композитори Рівненщини. – Рівне, 1995. – 1995. – 43 с. (у співав. із М. Корейчуком); він же: Літератори Рівненщини. – Рівне, 1995. – 60 с.; він же: Герман Жуковський – наш видатний земляк: піаніст, композитор, диригент. – Рівне, 2004. – 32 с.; він же: Тетяна Перенчук. Записки. Спілкування. Діалоги. – Рівне: вид. О. Зень, 2007. – 248 с.; він же: Контрабасисти Рівненщини. – Рівне, 2007. – 35 с. та ін.
2. Виткалов С. В. «Фотовернісаж на Покрову» у м. Рівному / Сергій Виткалов // Рівне-експрес, 2010. – 21 жовт.

**ЗАВІДУВАЧ КАФЕДРИ КУЛЬТУРОЛОГІЇ РДГУ –
КАНДИДАТ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР
ВИТКАЛОВ ВОЛОДИМИР ГРИГОРОВИЧ
(ШТРИХИ ДО ПОРТРЕТУ) [1]**

Цією інформацією продовжуємо публікацію «творчих портретів» окремих особистостей, що певною мірою впливають на культурно-мистецьке життя Рівненщини.

Народився на Черкащині 10 березня 1953 року у родині службовців. Закінчив Уманську музичну школу № 1 ім. М. Лисенка (1969 р.), Уманське державне музичне училище ім. П. Демущого (1973 р., клас викладачів Воловенка В. І., Дячук С. А., Буланова І. М.), Київський державний інститут культури (Рівненський факультет, 1977 р., кафедру хорового диригування, клас доц. Афонченко М. М.), аспірантуру Ленінградського державного інституту культури (1986 р., по кафедрі доктора педагогічних наук, професора Д. М. Генкіна; наук. кер. – професор Рашрагович Б. І.).

Із 1977 р. – по т. ч. працює в РДК – РДГУ на посадах викладача (1977–1984 рр.), ст. викл. (1985 р.), завідувача кафедри теорії та історії культури (1986–1992 рр.); із 1992 по т. ч. – завідувач кафедри культурології РДК – РДГУ. Диплом кандидата наук (1987 р.), атестати доцента (1990 р.), професора (1994 р.). Із 1.09. 2003 по 1.09. 2004 рр. виконував обов'язки декана художньо-педагогічного факультету РДГУ.

Активно займається громадською діяльністю – голова профкому РДК, член обкому профспілки працівників культури (1983–1985 рр.), голова групи аналізу навчального процесу РДК (1985–1987 рр.), депутат Рівненської міської ради, голова Постійної депутатської комісії з питань культури (1987–1990 рр.); заступник, відповідальний секретар Приймальної комісії (1985–1987 рр.), секретар партійної організації РДК (1988–1989 рр.), член вченої ради РДК, РДГУ (з 1983 р. – по т. ч.), член редколегії енциклопедичного довідника «Пам'ятки культури і мистецтв Рівненщини», член науково-методичної ради РДГУ та ради художньо-педагогічного факультету тощо.

Спеціальність «Культурологія» під його керівництвом акредитована за IV освітньо-кваліфікаційним рівнем ще у 2000 р. і тричі підтверджувала цей освітньо-кваліфікаційний рівень;

здійснюється прийом до магістратури на базі ОКР «бакалавр», «спеціаліст», екстернату, а також на здобуття другої вищої освіти, освіти за скороченим терміном навчання (2 роки) на базі ОКР «молодший спеціаліст» (денна та заочна форма). У червні 2011 року з його ініціативи розширено ліцензований обсяг на напрям «підвищення кваліфікації» до 10 осіб на денній та 10 – на заочній формах навчання.

Науковий цenz співробітників спеціальності «Культурологія» станом на 1.01.2012 року становить понад 84%.

Із його ініціативи при кафедрі культурології відкрито разову аспірантуру. Під його керівництвом захищено дисертації: на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 26.00.01 – «теорія та історія культури» (Прокопович Т. Ю., 2002 р. КНУКіМ), (Граб О. В., 2005 р., ДАКККіМ, Ян І. М., 2012 р. КНУКіМ); на здобуття наукового ступеня кандидата наук із соціальних комунікацій (Кучина Н. І., 2007 р., КНУКіМ), на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спец. 26.00.01 – «Теорія та історія культури» (Борейко Г. Д., 2010 р., Ясинський М. М., Смирнова Т. В., 2012 р., НАКККіМ).

Спеціалізованими вченими радами КНУКіМ і НАКККіМ прийнято до захисту (жовтень-грудень, 2011 р.) дисертаційні дослідження пошукувачів кафедри культурології (Левенець М. В.); прийнято до захисту й дисертаційні дослідження під його керівництвом пошукувачів з інших ВНЗ, зокрема Херсонського державного університету – Т. Л. Корнішевої та В. Ф. Охманюка (Волинський національний університет ім. Лесі Українки), захист яких планується в КНУКіМ та НАКККіМ упродовж 2012 н. р.

У 1995–2009 рр. Виткалов В. Г. виконував обов'язки члена Спеціалізованої вченої ради Київського національного університету культури і мистецтв; неодноразово призначався членом експертних комісій, офіційним опонентом під час захисту дисертаційних досліджень на засіданнях Спеціалізованих вчених рад Ленінградського державного університету культури (Полагутіна Л. В., 1992 р.), Київського національного університету

В. Виткалов

культури і мистецтв (Брилін Е. Б., 2002 р., Шевченко Н. В., 2007 р., Слободніченко Д. О., Губа О. А., 2008 р., Прудченко О. М., 2010 р., Гуменчук А. В., 2011 р. та ін.). Кафедра, очолювана проф. Виткаловим В. Г., визначалася Провідною установою під час захисту дисертаційних досліджень (Усачова Г. І., Сопільняк М. М., Чигирин О. Г., Калініна Л. А. та ін.) у Спеціалізованій вченій раді КНУКіМ (2006–2007 рр.).

У вересні 2011 року розпочато підготовку (документи, узгодження тощо) до відкриття спеціалізованої вченої ради в РДГУ за спеціальністю 26.00.01 – «теорія та історія культури» («Культурологія», «Мистецтвознавство», «Історичні науки»).

Активно долучається він до підготовки науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації й на інших кафедрах РДГУ й університетах України. При його безпосередній участі були затверджені у вченому званні доцента та одержали відповідні атестати Нікольченко Ю. М., Прокопович В. М., Митровка М. М., Дацик М. В. (доцента і професора), Сазонкін В. М., Устенко К. В. та ін.

Упродовж чималого періоду ним сформовано наукову школу з проблем вивчення культурно-мистецького процесу західноукраїнських теренів.

Ним опубліковано понад 189 науково-методичних праць, у т. ч. 7 монографій (з яких дві – у співавт.) та хрестоматію, зокрема: «Молодежь современного урбанизированного села: попытка

социологического анализа». – М.: НИО Информкультура, 1993. – 149 с.; «Українська культура». – Рівне: Ліста, 1997. – 435 с.; «Шляхами життя і творчості П. І. Сениці» // Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. Вип. 4. – Рівне: Діва, 1999. – С. 3–162 (розділ у колективній монографії, у співавт.); «П. І. Сениця. Життєвий і творчий шлях композитора». – Рівне: Волинські обереги, 1999. – 387 с. (у співавт.), «Українська культура: сторінки історії ХХ століття». – Рівне: Вертекс, 2004. – 640 с.; «Берестецька битва 1651 року мовою документів: за матеріалами наукової спадщини І. К. Свешнікова»: хрестоматія. – Рівне: Волинські обереги, 2005. – 407 с. (у співавт.); «Кафедра культурології в структурі Рівненського державного гуманітарного університету»: монографічно-довідкове видання. – Рівне: РДГУ, 2009. – 247 с.; розділ «Культурно-мистецький потенціал Рівненщини» у колективній монографії «Вища педагогічна освіта і наука в Україні: історія, сьогодення та перспективи розвитку». В 27 т., том «Рівненська область». – К.: Знання України, 2010. – С. 103–146 та 6 навчальних і навчально-методичних посібників, 4 з яких дістали гриф МОН України.

Має публікації у всеукраїнських часописах «Вища школа», «Українська культура», «Історичний журнал», «Народна творчість та етнографія» («Мистецькі обрії») та ін., а також у багатьох наукових збірниках ВНЗ міст Челябінська, Пермі, Москви, Ленінграда, Одеси, Харкова, Києва, Барнаула, Вільнюса, Рівного, Львова, Маріуполя, Кракова тощо.

Двічі (2004–2005 рр.) вигравав гранти Рівненської обласної державної адміністрації, на кошти яких опубліковано окремі його монографії.

Автор рецензій у спеціальній періодиці на монографії: С. Безклубенка, В. Іванова (м Київ), С. Іконникової, Е. Протанської (м С.-Петербург) та ін. й навчальні посібники: С. Марцинковського (м. Херсон), О. Плитус (м. Львів), М. Федоришина (м. Рівне), А. Гоцалюк (м. Київ) та ювілейному збірнику Національної академії мистецтв України (2012 р.) та ін.

Був рецензентом наукових досліджень на запит центральних видавництв України (В. Іванов «Співацька освіта в Україні». – К.: Вища школа, 1989 р.), Г. Білоус та Н. Рибачинська «Культурно-мистецькі процеси та явища у висвітленні української періодици Галичини першої половини ХХ століття: матеріали до бібліографії». – Львів:

Вища школа, 2009; Радзівського В. О. «Фітокультура та антианомія як елемент субкультури в ритуалах середньовічної Русі: нотатки до фітокультурології й юридокультурології» (К., 2011); Бондарчук Я. В. «Національний університет «Острозька академія»: історія становлення» – Острог, 2011; збірника ВАК України («Паспорти наукових спеціальностей та програм екзаменів кандидатських мінімумів різних напрямів спеціальностей 26.00.01–26.00.04 – «Теорія та історія культури». – Х., 2010), багатьох навчально-методичних посібників, наукових збірників, статей, друкованих у ВНЗ України та Росії (С.-Петербург, Челябінськ, Пермь та ін.) тощо.

Виткалов В. Г. бере активну участь у діяльності сучасної вищої школи України: Член Фахової ради з питань культури і мистецтв (1996–2003 рр.), член Експертної ради Державної акредитаційної комісії (ДАК) МОН України з питань освіти, культури і мистецтва (2003–2006 рр.), член Експертної ради ДАК МОНУ з питань культури, мистецтва і туризму (2006 р. – по т. ч.), член експертної комісії МОН України з питань Державної інспекції ВНЗ (2009 р), член Банку експертів МОНУ (з 2005 р. по т. ч.). Брав участь у якості експерта та Голови експертних комісій багатьох спеціальностей у ВНЗ України («Культурологія», «Документознавство та інформаційна діяльність», «Музезознавство», «Перукарське мистецтво», «Менеджмент соціокультурної діяльності», «Туризм» та ін.). Брав також участь в експертизі специфічних категорій ВНЗ (Одеська державна академія холоду, Львівський інститут Сухопутних військ, Національний аерокосмічний університет, Вища жіноча школа «Бет-Хана» (м. Київ), Академії мистецтва краси тощо). Брав участь у підготовці до реєстрації Всеукраїнської асоціації Культурологів (2000 р.), зареєстрував її обласне відділення на Рівненщині.

Він – неодноразовий учасник Всеукраїнських семінарів із питань підготовки магістрантів у вищій школі (Львів, 2002 р.), викладання дисциплін «Історія України» та «Історія української культури» (Київ, 2010 р.), фахових семінарів, обласних нарад педагогічних працівників тощо. Член журі Міжнародних студентських фестивалів естрадної пісні та керівник Круглих столів із питань розвитку народної культури, проведених у рамках фестивалю «На хвилях Світязя» (смт. Шацьк, липень, 2010–2011 рр.).

Виткалов В.Г. із заступником Голови Фахової ради з питань культури і мистецтв МОНУ, проректором Національного університету культури і мистецтв О. Скарлем.

У 1998–2002 рр. він входив до складу Науково-методичної комісії Міністерства культури України, де брав участь у ліцензійних експертизах майже всіх училищ (коледжів) культури і мистецтв Західної України та окремих музичних (м. Умань, Львів) і художніх (м. Косів, Ужгород, Львів) училищ (коледжів).

Член експертної комісії МОН України з розробки Державних стандартів спеціальностей «Документознавство» та «Культурологія» (2006 р.).

Засновник (з 1994 р.), головний редактор та упорядник фахових наукових збірників, затверджених ВАК України за напрямками «Мистецтвознавство» та «Культурологія» – «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку»: наукові записки РДГУ і наукового альманаху «Актуальні питання культурології» (з 2004 р.) (вийшло друком 43 томи загальним обсягом понад 800 др. а.). Збірники мають всеукраїнську реєстрацію, затверджену Міністерством юстиції України (2010 р.).

Упорядник і науковий редактор колективної монографії, підготовленої на замовлення Управління культури Рівненської обласної держадміністрації – «Декоративно-ужиткове мистецтво Рівненщини». – Рівне: ППДМ, 2011. – 265 с. та ін.

Організатор 8 Всеукраїнських науково-практичних конференцій (2004–2011 рр.), в роботі

В.Г. Виткалов та С.В. Виткалов

яких взяли участь понад 1300 учасників, зокрема й співорганізатор I Всеукраїнської науково-практичної конференції «Історична Волинь і проблеми духовного відродження України»: за матеріалами роботи Консорціуму «Історична Волинь», проведеної спільно з Національною Історичною Бібліотекою України, НБУ ім. В. І. Вернадського, Рівненською обласною універсальною бібліотекою (упор. і наук. ред. збірника матеріалів). Зазначені заходи, як і наукові збірники, дістали схвальні відгуки у місцевих та всеукраїнських ЗМІ, на засіданнях відповідної комісії Рівненської облради.

За час роботи у навчальному закладі понад 150 студентів під його керівництвом брали участь у наукових конференціях різних рівнів, у т. ч. Всесоюзних (Богданова І.), республіканських (Соломко Н.) тощо, а 12 студентів лише за останні 5 років стали учасниками п'яти Всеукраїнських олімпіад із культурології (Київ, Вінниця) та мистецтвознавства (Харків), на яких двоє (на кожній по одній) посіли відповідно III – II місця (Ігнат'єва О., Мазурок Л.), відзначені сертифікатами інших ВНЗ (Я. Турчик, Л. Герасимчук).

Студенти під його керівництвом були також призерами Всеукраїнських конкурсів наукових досліджень (Виткалов С. В., Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка, 2008 р. III місце).

Упродовж він 22 років очолює секцію «теорії та історії культури» при кафедрі культурології під час проведення звітних наукових конференцій співробітників та студентів РДІК – РДГУ, є відповідальним за реалізацію комплексної кафедральної наукової теми: «Українська культура: історичний аспект».

Науковий консультант народознавчої секції Рівненської МАН (2007–2010 рр.).

Був Головою Державних екзаменаційних комісій у Волинському національному університеті ім. Лесі Українки, Рівненському інституті слов'янознавства Київського славистичного університету, Краматорському економіко-гуманітарному інституті, Вінницькому коледжі економіки та менеджменту, Маріупольському та Херсонському державних університетах, Національному університеті «Острозька академія» тощо й багатьох училищах культури і мистецтв України (м. Дубно, Терехівля, Чернівці, Калуш, Самбір, Ужгород, Львів та ін.).

Щорічно готує 10–15 відгуків на автореферати дисертаційних досліджень на запит Спеціалізованих вчених рад Київського інституту філософії НАН України, Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв, Київського національного університету культури і мистецтв, Національної музичної академії ім. П. Чайковського (Київ), Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова, Львівської національної академії мистецтв тощо. Чимало часу приділяє керівництву дипломними та магістерськими проектами (4–5 робіт щороку), а також студентським повідомленням на конференції різних рівнів, про що свідчать відповідні програми та сертифікати.

Підвищення кваліфікації та стажування здійснював на відповідних кафедрах Ленінградського державного університету культури (1982 р.), Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка (1992 р.), Київського національного університету культури і мистецтв (2001 р.), Волинського національного університету ім. Лесі Українки (2007 р.), Рівненського державного гуманітарного університету (2011 р.), а також під час участі у ліцензійних і акредитаційних експертизах багатьох ВНЗ України.

За досягнення у науковій діяльності відзначений преміями ім. М. Костомарова – в РДІК (1997–1998 рр.), Грамотами Міністра культури України та Голови Рівненської ОДА (1999 р.), дипломами у номінаціях «Кращий науковець року» і «Менеджер науки», «За підготовку науково-педагогічних кадрів» – в РДГУ (2009, 2011 рр.).

Набутий під час роботи в якості експерта Міністерства освіти і науки України досвід активно використовує в діяльності педагогічного колективу. На кафедрі запроваджено чимало інновацій (філії кафедри – доц. Шолудько Н. Г.), на-

укове товариство «Афіна» (доц. Черніговець Т. І.), спільні культурологічні проекти із ЗОШ міста, обласним краєзнавчим музеєм; практика V курсу у ВНЗ I-II рівнів акредитації, мистецьких осередках (доц. Морозова Т. П., ст. викл. Вакульчук М. В., ст. викл. Виткалов С. В., Глушук О. Г.), тісна співпраця з мистецькими об'єднаннями краю (доц. Костюк Л. К., ст. викл. Виткалов С. В.), ретроспективна демонстрація творчих здобутків місцевих кіностудій, запрошення відомих керівників управлінських структур та практиків області до спільного проведення занять, підготовка колективних монографій, аспіранти в інших ВНЗ тощо – проф. Виткалов В. Г.) та ін., що дає змогу випускникам краще реалізовуватися в освітньо-культурологічній практиці. Підготовлено спеціальні методичні комплекси «Інноваційні форми роботи з дисциплін спеціальності «Культурологія», картотеки: випускників, дипломних робіт на здобуття ОКР «бакалавр», «спеціаліст», «магістр», різноманітну нормативну документацію (Положення про Всеукраїнську науково-практичну конференцію, про Комплексні наукові теми, Студентські клуби, Філії кафедри тощо), збірники «Підготовка фахівців зі спеціальності «Культурологія» за кредитно-модульною системою організації навчального процесу»; постійно ведеться «Літопис діяльності кафедри культурології».

Із метою урізноманітнення навчального процесу ним у різний час до викладання спеціальних дисциплін на кафедру залучалися яскраві науково-педагогічні працівники й практики: доктор історичних наук, проф. Стоколос Н. Г. (м. Рівне), доктори філософських наук, професори Афанасьєв Ю. Л. (м. Київ), Крالیук П. М., Зайцев М. О. (м. Острогож), доктор педагогічних наук, професор Дутчак М. В. (м. Київ), кандидати наук, доценти Пригода Л. М., Возняк С. С., Канішина Н. М. (м. Луцьк), Колупаєва Т. С., Шеретюк Р. М., Нікольченко Ю. М., Яськів Б. І., Прокопович В. М., Пономарьова Т. О., Мохнюк Р. С., Луц В. Д., Булига О. С. (м. Рівне) та ін.

Студенти спеціальності «Культурологія» постійно беруть активну участь у науковій діяльності, щорічно публікують 15–20 наукових статей у різноманітних наукових збірниках та 30–35 статей у періодичних виданнях західного регіону України. Вони – постійні учасники Всеукраїнських наукових олімпіад у Вінниці, Києві, Харкові. Для магістрантів наукові публікації є обов'язковими.

У Всеукраїнських науково-практичних конференціях, що організуються на кафедрі, брали також участь науковці із Католицького університету та Університету ім. М. Склодовської-Кюрі (Польща), Інституту архітектури та дизайну (м. Майнц, Німеччина), Українського Вільного університету (м. Мюнхен, Німеччина), Російської Федерації (м. Красноярськ), Мінська (республік Беларусь) та з 40–45 ВНЗ України, наукових бібліотек, музеїв, національних історико-культурних заповідників щорічно.

За останні 5 років студенти кафедри культурології були переможцями у номінаціях університету: «Кращий науковець», «Краща академічна група РДГУ». Саме на спеціальності «Культурологія» навчаються студенти, відзначені іменними стипендіями Президента України, Голови Верховної Ради України, Голови облдержадміністрації, міського Голови, преміями громадських об'єднань та політичних партій.

Згодом кращі з них продовжують навчання у магістратурі. 28 випускників магістратури кафедри, відкритої у 2000 році, працюють у вищих навчальних закладах західного регіону, м. Ялти на посадах викладачів, 7 – на посадах викладачів в РДГУ; 12 випускників спеціальності «Культурологія» захистили дисертації, понад 15 – працюють на посадах завідувачів районних відділів, Ю. Ф. Глеба – начальник Закарпатського обласного управління культури західного регіону України, чимало очолюють різноманітні структури у сфері культури (А. О. Обарчук, випускниця кафедри 2008 р. – директор Інституту дослідів Волині у м. Рівному, М. В. Федоришин – випускник магістратури кафедри 2009 р. – директор Культурно-археологічного Центру в с. Пересопниця), є переможцями Всеукраїнських конкурсів радіожурналістів (І. Ситай), керівниками народних аматорських кіностудій тощо.

На кафедрі культурології створено студентські клуби «Благодій» (понад 15-річний досвід роботи у Рівненському притулку для неповнолітніх; кер. – доц. Морозова Т. П.), «Мандри» (кер. – доц. Шолудько Н. Г.), «Спалах» (ст. викл. Тюска В. Б.) – що дає можливість студентам спеціальності постійно знайомитися з історико-культурною спадщиною України, брати участь у благодійних, волонтерських акціях; вони – постійні учасники багатьох культурних проєктів, що організуються в місті тощо.

На кафедрі сформовано методичний комплекс «Іноваційні форми роботи на спеціальності «Культурологія» (відп. – доц. Черніговець Т. І.) тощо.

Досвід організації роботи зі студентами кафедри та стан культурно-мистецького життя краю неодноразово висвітлювався у періодичній пресі регіону (Виткалов С. В., Морозова Т. П., Костюк Л. К., Білявцева О. В. та в сотнях студентських повідомлень).

На кафедрі постійно проходять стажування співробітники та магістранти багатьох ВНЗ України, зокрема Волинського національного університету ім. Лесі Українки, НаУ «Острозька академія», Львівського національного аграрного університету, окремих кафедр РДГУ, Міжнародного університету «РЕГІ», училищ культури і мистецтв регіону, педагогічних коледжів (Калуш, Луцьк, Терехів, Дубно, Полтава та ін.), що свідчить про високий статус кафедри в системі сучасної вищої школи України.

Співробітники кафедри постійно беруть участь у проведенні різних форм занять у системі підвищення кваліфікації працівників культури, зокрема на Рівненському факультеті Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв (проф. Виткалов В. Г., доц. Морозова Т. П., Черніговець Т. І.), в системі перепідготовки кадрів держслужбовців (доц. Костюк Л. К.), семінарах педагогічних працівників регіону (доц. Черніговець Т. І.) тощо.

Колектив кафедри підтримує тісні творчі контакти із багатьма навчальними закладами України (Київським національним університетом культури і мистецтв, Національною академією

керівних кадрів культури і мистецтв, Національною музичною академією ім. А. Нежданової, Національним політехнічним університетом (м. Одеса), Волинським національним університетом ім. Лесі Українки, Національним університетом ім. І. Мечнікова (м. Одеса), Національним університетом «Острозька академія», Національним університетом, «Львівська політехніка», Білоруським державним університетом культури і мистецтв (м. Мінськ), Миколаївським академічним коледжем мистецтв та багатьма ін.), місцевими ВНЗ, готуючи рецензії на різноманітну навчально-методичну літературу; та зарубіжжя, зокрема, науковими товариствами (С.-Петербурзький державний університет культури, товариство «Рідна школа», Нью-Йорк, США; Інститут дослідів Волині, Канада) (проф. Виткалов В. Г.), на матеріалах архівів яких підготовлено окремі його монографії.

Налагоджено також контакти із Всесвітнім Корчаківським центром «Бейт – лохамей – ха Геттаот» (Ізраїль) та Товариством українців «Рідний дім» (м. Сургут, Росія) (доц. Забута Т. В.), а також із органами державного управління – управліннями культури, сім'ї та молоді, освіти і науки Рівненської облдержадміністрації, міського управління культури, обласного Центру народної творчості, керівники яких постійно беруть участь у різноманітних заходах колективу кафедри, залучаються до спільного проведення занять.

Співробітники кафедри неодноразово відзначалися Почесними грамотами Міністерства культури та туризму України, Академії Педагогічних наук України, Рівненської обласної державної адміністрації, міськвиконкому тощо за високий професіоналізм та творчу активність.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Кафедра культурології в структурі Рівненського державного гуманітарного університету: моногр.- довідкове видання / упорядк. В. Г. Виткалов, С. В. Виткалов. – Рівне: РДГУ, 2009. – 234 с.

НАРОДНИЙ АНСАМБЛЬ СУЧАСНОГО ТАНЦЮ «ЕДЕЛЬВЕЙС»

Процеси національно-культурного відродження, започатковані «горбачовською відлигою» 1985 року, спонукали й в Україні, серед інших, численні експерименти в культурній сфері, виникнення різноманітних форм і видів творчості та їх уособлення – художніх колективів, поява яких неможлива була б у попередню добу. А державотворчі процеси 1991 року лише прискорили цей процес.

У різних областях України сформувалися специфічні мистецькі конгломерати, перетворившись на синтетичні навчально-виховні та концертні комплекси. Такою стала, приміром, Київська дитяча академія мистецтв (1994 р.), заснована відомим українським дослідником театру Ю. О. Станішевським. Вона має у своїй структурі, поряд із навчально-виховним комплексом (різні за рівнем і вимогами навчальні заклади), й спеціалізовані Центри: науково-дослідний, інформаційний, комп'ютерний, філармонічний, виставковий, центр конкурсів фестивалів та художньої практики юних студентів, методичний центр технічних засобів навчання і навіть центр психолого-природничої підтримки.

В основі концепції освітньої діяльності цього закладу лежить украй актуальна ідея безперервної мистецької освіти, поєднання чотирьох рівнів навчання (підготовча школа – початкова школа – середня школа – вища школа) в одному закладі. Її вихованці сьогодні – не лише учасники престижних мистецьких конкурсів, але й відомі фахівці у культурній сфері України.

Є такий мистецький експериментальний центр й у м. Миколаєві (з 1994 р.), об'єднуючи безперервною мистецькою освітою та художньою діяльністю дітей і молоді різних вікових категорій та мистецьких уподобань – Академія дитячої творчості – за темою «Етнопедагогіка та відродження народних промыслов України у виховній системі школи» (авторська школа Г. Д. Матвеевої), що має статус експериментального загально-освітнього навчального закладу всеукраїнського рівня. Сьогодні вона поступово перетворюється на ВНЗ освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст».

Подібним чином буде свою діяльність і Рівненський Палац дітей та молоді (кер. – І. Первушевська), (який першим в Україні отримав

статус Центру допрофесійної підготовки і з успіхом завершив Всеукраїнський експеримент Міністерства освіти і науки України як експериментально-дослідний майданчик), маючи у своєму арсеналі сотні художніх об'єднань, починаючи від літературної студії «Поетарх» і завершуючи гуртками краєзнавців, школи бізнесу, вихованці яких стають згодом професіоналами не лише в обраній сфері, а й духовно розвиненими особистостями, власне життя яких будується за законами краси, навіть зважаючи на явно несприятливі соціально-економічні обставини в країні. Загалом у Рівненському ПДМ успішно функціонує 369 навчальних груп, що об'єднують у своєму складі 5.545 дітей, навчально виховний процес у якому забезпечують 195 педагогічних працівників, створюючи там унікальне творче середовище. І їх рейтинг постійно зростає.

Адже художньо-естетична освіта формує не тільки людину зі здібностями митця, а особистість взагалі, яка має здатність до формування естетичних систем суспільного життя та естетичного середовища. Така особистість має бути з великим духовно-творчим потенціалом і бути готовою до будь-якої діяльності, гармонійно пов'язаною з потребами суспільства та й самої людини, спираючись у рівній мірі на образи і логічне мислення.

Інакше кажучи, керівники згаданих вище творчих одиниць поставили в основу своєї діяльності нові підходи в роботі з учасниками та глядачами, звернули увагу на призабутий репертуар, стимулювали появу нових сценаристів і, відповідно, нових постановок, виховали «свого» глядача чи слухача.

Ці колективи розгорнули широку концертну практику, гастролюючу діяльність, налагодили систему творчого спілкування і дуже швидко здобули визнання, позаяк мистецтво і художня освіта є фундаментом людської культури взагалі, культури мислення, культури почуттів. При цьому створюються емоційно-сенсорні системи та загальносуспільні позитивні еталони, які обіймають усі сторони життя людини.

До таких структур, беззаперечно, можна віднести й мистецьке об'єднання сучасного танцю «Едельвейс», створене у 1989 році в місті Рівне.

Його художні керівники – Заслужений працівник культури України, Кавалер ордена Княгині

Народний ансамбль сучасного танцю «Едельвейс».

автор фото?

Фото

Ольги III ступеня Супонькіна Людмила Петрівна та лауреат Премії Кабінету Міністрів України Присяженко Олена Сергіївна й поставили за мету об'єднати в межах одного закладу чимало освітньо-виховних та мистецьких форм.

Сьогодні колектив складається з народного ансамблю сучасного танцю «Сузір'я Едельвейс» (кер. – Присяженко О. С.), зразкових ансамблів «Едельвейс» (кер. – Супонькіна-Лагнюк В. С., хореографи – Мельник Т. О., Гопанчук О. В.) та «Едельвейсиків» (кер. – Лагнюк Т. В., хореографи – Лагнюк І. О., Пелешок О. С.), має потужну базу відпочинку та релаксації й налічує у своєму складі майже 600 учасників та є достатньо притягальним зразком в організації вільного часу і здобуття початкової мистецької освіти для молоді Рівненщини, оскільки орієнтується у своїй діяльності значною мірою на шоу-бізнес з усім набором притаманних йому виявів.

На базі колективу сьогодні створена Всеукраїнська організація «Федерація сучасної хореографії» та вокалу України під назвою «Прем'єр Ліга України».

«Едельвейс», як і кожен оригінальний мистецький колектив – специфічна школа хореографії зі своїми виховними, виконавськими, викладацькими та балетмейстерськими традиціями, що дають змогу утримувати цей конгломерат, робити його достатньо гнучким у концертній та репетиційній діяльності. А цього можна досягти лише спираючись на однодумців та фахівців, яких колективу явно не бракує.

Сьогодні цією достатньо різнопрофільною та віковою структурою керує група молодих педагогів, чий талант сформувався у цьому ж

колективі. Майже всі вони свого часу самі пройшли мистецький вишкіл «Едельвейса», а згодом навчання у ВНЗ. Переважна їх більшість – випускники Рівненського Інституту мистецтв РДГУ та його кафедри хореографії.

Серед них – Гапончук Олена Вікторівна, Пелешок Олександра Сергіївна та Лагнюк Тарас Васильович, що викладають у колективі з 1997 та, відповідно, 1999 року, чималий час виступаючи в різних мистецьких структурах.

Молодшу генерацію керівників складають Супонькіна-Лагнюк Валерія Сергіївна, яка, також будучи вихованкою колективу, завершила навчання в Київському національному університеті культури і мистецтв за спеціальністю «Хореографія» з кваліфікацією «Хореограф, артист, викладач фахових дисциплін».

Вона з успіхом виконує обов'язки редактора телеконкурсу «Прем'єр-ліга»; є постійною ведучою багатьох концертних програм. І теж залишається добрим взірцем для вихованців колективу.

Мельник Тетяна Олександрівна після завершення навчання в Інституті мистецтв РДГУ, займається викладацькою практикою в «Школі мистецтва танцю» (з 2005 р.).

Шевчук Інна Олегівна – стипендіат міського Голови (2009 р.), лауреат багатьох всеукраїнських та міжнародних конкурсів, викладач у «Школі мистецтва танцю».

Фактично всі вони, незважаючи на відносно молодий вік, мають достатньо престижні нагороди чи відзнаки у сфері професійного виконавства та продовжують залишатися на сцені.

Їх бажання якісно робити свою справу, створювати кращі умови для власної самореалізації та самовдосконалення інших, відчувати виклики часу, відбиваються й на творчих успіхах і мистецької школи, і усього творчого складу загалом.

Здобутки цього колективу свідчать самі за себе. Адже він:

- – суперфіналіст телеконкурсу «Утрення зіезда» (1992–1993, 1996 рр., м. Москва);
- учасник міжнародного Гала-концерту фестивалю «Слов'янський базар – 95» (м. Вітебськ, республіка Білорусь);
- лауреат відкритого Всеукраїнського рейтингу популярності «Колесо Фортуни – 97» (ансамбль року України);
- лауреат міжнародного фестивалю-конкурсу «Надії Європи – 99» (м. Сочі);

Народний ансамбль сучасного танцю «Едельвейс». Фото

← автор фото?

- володар диплома I ступеня Всеукраїнського огляду народної творчості;
- переможець (Гран-прі) міжнародного фестивалю-конкурсу «Земля під білими крилами – 2000» (республіка Білорусь);
- чемпіон «Прем'єр Ліги-2001»;
- учасник 4-го благодійного круїзу «Під Вітрилами Надії і Добра»;
- кращий хореографічний колектив м. Рівного (2005, 2006, 2007 рр.);
- переможець всеукраїнського фестивалю сучасної хореографії «Червона калина, 2006», м. Тернопіль;
- учасник творчих звітів Рівненщини в м. Києві в 2001, 2005, 2009 рр.;
- володар I місця на Всеукраїнському фестивалі сучасної хореографії «Ритми часу 2006» (м. Львів);
- нагороджений почесною відзнакою Міжнародного Академічного Рейтингу популярності 2006 року «Золота фортуна» (м. Київ);
- переможець відкритого чемпіонату м. Чернігова, 2010 «Нове покоління»;
- переможець фестивалю «Містерія танцю» (м. Львів, 2010);
- переможець фестивалю «Інший вимір – 2011» (м. Луцьк);
- володар Гран-прі всеукраїнського конкурсу «Зорепад – 2011» (Київ, 2011 р.);
- лауреат міжнародного фестивалю «Слов'янський вінець – 2011» (м. Кранєво, Болгарія).
- лауреат I телевізійного проекту «Ритми будущею» (переможці – «Едельвейсики», «Сузір'я Едельвейс») (м. Київ).

Сьогодні цей колектив продовжує свою мистецьку практику, нарощуючи творчий потенціал та залучаючи все нові покоління рівненських дітей до знайомства з прекрасним і слугуючи високим авторитетом для мережі позашкільної освіти в республіці та регіоні загалом. Він є своєрідним законодавцем моди в сучасній хореографії України та Рівненщини зокрема.

На жаль, чимала кількість учасників, по завершенню навчально-виховного процесу в «Школі мистецтва танцю» та концерних виступів у складі «Едельвейсу», як і в будь-яких дитячих колективах загалом, залишить сферу мистецтва назавжди. Утім, здобуті в цьому колективі навички спілкування, базовані на мистецтві танцю, взаємопідтримці, взаємодопомозі та взаємоповазі до партнера й величезній працездатності вони перенесуть, будемо сподіватися, і у сферу своєї майбутньої практичної і, безперечно, творчої самореалізації. Та й людьми високої духовності переважна більшість із них залишиться назавжди.

**ГОЛОВА РІВНЕНСЬКОГО ВІДДІЛЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ ХУДОЖНИКІВ УКРАЇНИ
ФЕОФАН МИХАЙЛОВИЧ БОБРИК
(живописець)**

Стан розвитку мистецтва, художньої культури загалом будь-якої країни є показником рівня її благополуччя. Мистецтво, як відомо, виконує важливу функцію творення естетичних потреб у соціумі. І, відповідно, в суспільстві, де лише декларуються потреби лише базового рівня, складається ситуація підміни естетичних функцій мистецтва на інші.

Слабкий рівень естетичної підготовленості публіки, відсутність програм підтримки мистецтва на державному рівні, вестернізація сучасного культурного простору, неадекватний перегляд мистецької спадщини, слабка орієнтація і позиціонування такого мистецтва у світовому полікультурному середовищі – все це складає те проблемне поле, з яким стикнулося вітчизняне образотворче мистецтво на початку нової доби.

Утім, сьогодні ситуація поступово змінюється на краще. І це досить рельєфно помітно на прикладі нашого поліського краю, а надто – в діяльності її творчих спілок.

Якщо у радянський час позитивна функція мистецьких інституцій (професійних спілок) зменшувалася ідеологічними деклараціями, що в певному сенсі обмежувало творчий мистецький пошук, то в наш час позитивна функція мистецьких інститутів (йдеться про інститут як культурний феномен, а не як заклад – авт.) спотворюється індивідуалістичними прагненнями, незацікавленістю на співтворчість, орієнтацією як митців, так і публіки на матеріальні цінності.

Отже, у митця, а тим більше керівника творчої організації, завжди існує низка проблем не лише суто мистецького, але й організаційно-фінансового та психологічного спрямування. І від їх ефективного вирішення залежить не лише напрям діяльності цієї структури, а й її роль у системі культурної творчості регіону, творчого зростання кожного.

Таким є й нинішній Голова обласної організації Національної Спілки художників України Феофан Михайлович Бобрик.

Народився він у селі Іванківці Млинівського району Рівненської області 3 березня 1942 року. Захопився малюванням у 10–12 років. Як згадує

сам митець: «... на прохання священника написав ікону; з цього все й розпочалося...».

По закінченню Львівського державного поліграфічного інституту ім. І. Федорова (майстерня професорів В. С. Овчинникова, В. М. Савіна), працював у майстернях Художнього фонду України: 13 років був головним художником майстерень, а потім – Художньо-виробничого комбінату. Серед іншого, разом із В. Гвоздинським розробив перший проект художнього оформлення нового приміщення Рівненського обласного краєзнавчого музею (1978 р.).

Із 1992 року розпочав самостійну творчу роботу, займався розписом церков; серед останніх робіт – іконостас у Покровському соборі м. Рівного (нижня церква), розпис церков на Рівненщині й Тернопільщині.

При цьому майже щороку готує персональну виставку (перша така виставка відбулася у 1994 році); постійно бере участь у міжнародних художніх пленерах, багато з яких проводяться у республіці Польща, де має змогу знайомитися з творчістю сучасників, чиї прийоми роботи, стилістична та символічна гама сформувалася в іншому суспільно-культурному середовищі.

Із 1994 року – член Національної спілки художників України.

Його роботи сьогодні знаходяться в 11 країнах світу (Канаді, Англії, Франції, Німеччині, Польщі та ін.), що засвідчує достатньо високий професійний рівень митця.

Серед тематичного розмаїття його власного спадку – пейзажі («Руїни Соснівського замку», 1993 р., полотно, олія), натюрморти («Натюрморт з цикламенами», 1994 р., «Кактуси цвітуть», 1993 р., полотно, олія), портрети («Портрет Руслани Хоменюк», 1992 р., полотно, олія; «Портрет Олени Красової», 1994 р.), художні зразки на тему голодомору, ескізи з козацької тематики.

У 2010 році Міністерство культури і туризму України придбало його роботу «Околиці Дерманя» з пересувної виставки «Мальовнича Україна», що експонується в Україні.

Чимало часу Ф. Бобрик приділяє й організаційно-творчій діяльності у зв'язку з тим, що

2004 року обраний на посаду Голови Рівненської обласної організації НСХУ, створеної у 1989 р. (До цього, у м. Рівному в 1951 році було організоване Товариство художників системи «Укоопхудожник» і першим його головою був Володимир Ємельянов. 1963 року у місті засновано Рівненський художньо-виробничий комбінат художнього фонду Спільки художників України, а в 1972 році була створена творча група РХВК при Львівській організації Спільки художників України.

«Першим Головою спілки тоді було обрано скульптора Володимира Петухова – згадує Феофан Михайлович. Але найбільше активізував роботу мистецької організації живописець Костянтин Литвин, який згодом її очолив».

Із 1998 року цією спілчанською організацією області керував живописець Микола Ліханов, відповідальним секретарем був Володимир Ткачук.

Сьогодні до складу Спільки входять 37 професійних митців, один з яких має почесне державне звання «Заслужений художник України».

Відзначимо також, що члени Спільки мають достатньо різноаспектну інформацію про себе у періодиці регіону, що засвідчує постійне зростання зацікавлень творчістю, щорічно організовують 20–22 експонувань.

Серед її членів – митці різного творчого спрямування: від Алевтини Єлсукової, Заслуженого художника України, члена Національної спілки художників України, творчість якої експонувалася на 70 міжнародних виставках у 26 країнах світу (1959–1979 рр.), а її графіка й художній текстиль виставлялися на 80 зональних, республіканських та всесоюзних виставках, з яких 12 персональних. Та й художні зразки Рівненської нетканої фабрики за цей час у її виконанні побачили сотні тисяч громадян і не лише України; скульптора Володимира Шолудько – автора низки пам'ятних знаків та пам'ятників (Святителю Димитрію Ростовському у смт Макарів, що на Київщині; Т. Шевченку у м. Ковелі; загиблим воїнам у смт Рокині Луцького району; «Борцям за волю. Тарас Бульба», м. Дубно; Монументу козацькій славі, м. Черкаси; Уласу Самчуку, Климю Савуру, Марії Несвіцькій, погруддя Симону Петлюрі – усі в м. Рівне; «Загиблим журналістам» – у сквері біля музею М. Заньковецької м. Києва; бюсти письменникам М. Олійнику та П. Сиченку – на Київщині та ін.), Валерія Синякова – художника-проектанта, учасника конкурсів на пам'ятники Т. Г. Шевченку (1990 р., 2 премія), воїнам Україн-

Ф. Бобрік

ської Повстанської Армії (1991 р., 1 премія). Він – автор проектів музеїв – Обласного краєзнавчого (1972, 1993 рр.), Українського мистецтва (1983 р.), громадських забудов, палаців культури, лікарень, магазинів, нічних клубів тощо, згаданого вже Костянтина Литвина, до Сергія Гречанюка, який зі своїми однодумцями (15 осіб) заснував арт-групу «ФФФ» (функція формує форму), що організовує щорічно 3–4 виставки сучасного мистецтва в місті та поза його межами [1].

Головним завданням членів Спільки є, крім особистої творчої діяльності, участь у реалізації обласних і міських проектів: Зокрема – «Бульвар Незалежності», «Покровський кафедральний собор», «Водно-зелений діаметр міста» та ін.

Члени Спільки, крім, власне, самої творчості, працюють, як це робили фактично усі українські митці упродовж історії існування нашого етносу та функціонування мережі спеціальної освіти, викладачами у рівненських ВНЗ. Такими є Петро Подолець, Іван Жилка, Іван Гуменюк, Віра Чернієнко, Михайло Йориш, Володимир Ботан, Сергій Руднев. Останнє надає їм теж інший кут бачення мистецьких проблем життя. А молода генерація майбутньої вітчизняної інтелігенції краю має добру нагоду формуватися під їх благодатним впливом.

При Спілці під керівництвом Тетяни Лукашевич і Сергія Руднева працює Художня студія для дітей, що не потрапили до Художньої школи та для тих, хто закінчив такий заклад і готується до вступу у профільний ВНЗ.

Радо приймає ця школа й усіх дорослих, що бажають займатися образотворенням.

Як і кожна мистецька структура в умовах сьогодення, Спілка опікується вирішенням низки організаційно-фінансових питань у краї, сподіваючись цим покращити художнє реноме Рівненщини, її імідж на європейському видноколі та зберегти для нащадків культурну спадщину краю.

Започаткувавши у 2006 році за підтримки управління культури та туризму Рівненської ОДА й управління культури міськвиконкому пленер «Історичні та природні перлини Рівненщини» і надавши йому до 2009 року статусу міжнародного, члени Спілки не лише обмінюються творчим досвідом із колегами, але й формують нові мистецькі напрями в сучасному живописі. В результаті – традиційними стали обмінні виставки в містах України – Тернополі, Чернівцях, Луцьку, Івано-Франківську та аналогічні заходи у Мінську (Білорусь), Пйотркув-Трибунальському (Польща) [2].

Серед нагальних проблем, що стоять перед спілчанами та їх керівництвом (та й, мабуть, самими жителями Рівненщини) – створення Художнього музею в місті, де б не лише зосереджувалися пам'ятки художньої культури. Музей, беззаперечно, став би центром не тільки художніх експонувань, широкої обмінної виставкової, але й науково-дослідної діяльності, методично й організаційно об'єднав би ті мистецькі об'єднання, що поступово народжуються в краї.

Ця проблема є актуальною ще й тому, що фактично усе повоєнне мистецтво Рівненщини вивезено за межі області і країни загалом через недолугі політичні нісенітниці. Отже, «... Художнього музею в краї немає, наголошував Ф. Бобрик в одному зі своїх інтерв'ю, – держава картини не закуповує; тож художники нерідко продають свої доробки за кордон. Інакше кажучи, сьогодні мало у кого залишилися роботи 50–60-х, чи навіть 70-х років ХХ століття.

Приміром, картини рівненських художників є у Луцькому художньому музеї, фвктично в усіх художніх музеях інших областей, а у м. Рівному – обмаль. У підтвердження цього – за роки державної незалежності України жодного разу на Рівненщині не було здійснено закупівлю картини для музею (оскільки після смерті художника родина могла б здати його роботи до музею. Принаймні, можна було б спробувати викупити ці полотна. Нещодавно у місті відбулася посмертна виставка живописних полотен Костянтина Литвина, якому виповнилося би 70 років. Чи не нагода місцевій владі спробувати це зробити сьогодні»?!

Отже, організаційно-творчої роботи у Голови Спілки сьогодні вистачає, як вистачає йому часу й на, власне, творчу діяльність, адже його персональна виставка і в цьому році знову відбудеться! [3].

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Художники Рівненщини. Альманах Рівненської обласної організації Національної спілки художників України. – Рівне: ВАТ Рівненська друкарня, 2008. – 100 с.
2. Сирота І. Рівнезнавство: мала ілюстрована енциклопедія / І. Сирота. – Рівне, 2008. – 116 с.
3. У додатках (художніх вставках) експонуються репродукції окремих робіт художника.

**АРТИСТ РІВНЕНСЬКОГО ОБЛАСНОГО
АКАДЕМІЧНОГО МУЗИЧНО-ДРАМАТИЧНОГО ТЕАТРУ –
НАРОДНИЙ АРТИСТ УКРАЇНИ –
МОРОЗЮК ГЕОРГІЙ ІВАНОВИЧ**

Народився 15 квітня 1944 року у селі Ступне Здолбунівського району Рівненської області.

Закінчив у 1967 році театральну студію при Київському Академічному українському музично-драматичному театрі ім. І. Франка. Майстерня Д. Алексідзе. Працював у Львівському обласному муздрамтеатрі ім. Я. Галана (1967–1997 рр.), а з 1997 року – у Рівненському театрі.

Відомий в Україні артист театру та кіно.

Зі створених ним художніх образів (Лука – «Любов на світанні» Я. Галана, Гнат – «Сльози Божої Матері» У. Самчука, Стецько – «Сватання на Гончарівці» Г. Квітки-Основ'яненка, Попандопало – «Весілля в Малинівці» Л. Юхвіда, Рибник – «Тіль» та Тев'є – «Тев'є» Г. Горіна, Дон Жуан – «Кам'яний господар» Лесі Українки, Водзінський – «Літо в Ноані» Я. Івашкевича, Серадський – «Гальшка Острозька» О. Огоновського, Соломон – «Кін IV» Г. Горіна, Гастрит – «Вечір» О. Дударева, Подколюсін – «Одруження» М. Гоголя, Шрамко – «Берестечко» за Л. Костенко, Іван – «Одкровення від Івана» А. Крима, Фердинанд – «Мачуха» О. Бальзака та багато ін.) віє правдою, бажанням проникнути у єство кожного персонажа.

За створення образу Миколи Задорожного в «Украденому щасті» І. Франка журі Всеукраїнського огляду вистав «Перлина сезону», що

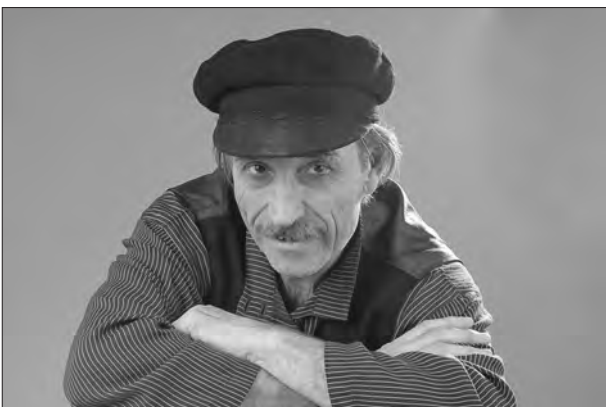
проходив у 2002 році в Івано-Франківську, на чолі з народним артистом України Ф. Стригуном, визнало актора переможцем в номінації «Краща чоловіча роль».

Глибоке перевтілення в характер створюваного образу, віра в запропоновані обставини, чудова акторська пластика, сценічна мова – далеко не повний перелік талантів актора, що дозволили йому стати в ряд визначних діячів сучасного українського театру – зазначається у багатьох рецензіях на його ролі.

Морозюк Г. І. знявся в понад 30 фільмах Київської кіностудії ім. О. Довженка. Серед них – «Високий перевал» (1981 р.), «Легенда про безсмертя» (1985 р.), «Вінчання зі смертю» (1992 р.), «Легенда про княгиню Ольгу» (1983 р.), «Голод – 33» (1991 р.), «Нам дзвони не грали...» (1991 р.), «Нескорений» (2000 р.), «Богдан – Зиновій Хмельницький» (2008 р.), телесеріал «Чорна Рада» та ін.

Фільм «Голод – 33» за його участі на IV міжнародному кінофестивалі кінематографічної спадщини ім. Анрі Ланглуа (європейська номінація «Сучасна історія») отримав Перший приз Венсенського кінофестивалю (Франція).

Народний артист України (1993 р.). Завжди радо сприймається глядачами незалежно від виконуваної ролі.

*Г. Морозюк в ролі Тев'є
у виставі «Тев'є». Фото А. Мізерного*

*Г. Морозюк у ролі Івана
у виставі «Одкровенні від Івана». Фото А. Мізерного*

**ДИТЯЧИЙ ЗРАЗКОВИЙ ДУХОВИЙ ОРКЕСТР
ДУБЕНСЬКОЇ РАЙОННОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ «СМИГА»
ТА ЙОГО КЕРІВНИК – ЗАСЛУЖЕНИЙ ПРАЦІВНИК КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ВАСИЛЬ ДАНИЛОВИЧ ГАЙДАЙЧУК**

Рівненщина й надалі залишається тим краєм, де традиція виконавства на духових інструментах знайшла благодатний ґрунт в особі її яскравих представників: П. Козоровицького, В. Старченка, А. Кібіти та їх послідовників (М. Терлецького, М. Майовецького, М. Прохорова, П. Штихалюка та ін.), які за допомогою постійних конкурсів, марш-парадів, творчих звітів забезпечили їй сталий розвиток і пошану у середовищі професіоналів та місцевих жителів.

Духовний розвиток дитини завжди був у центрі уваги українців навіть у найскладніші часи. Актуальним він залишається й у сьогоденні, свідченням чого є неодноразово згадані вже у цій книзі дитячі художні колективи, що продовжують опановувати глибини вітчизняної культурної спадщини.

Осібню у цьому ряду творчості стоїть згадана вже музика духова. Вона завжди супроводжувала численні помітні події в житті людини, як правило, її перемоги, досягнення, звіти тощо. А надто вражав биск і розмаїття інструментів, ритмічність їх звучання. Це, мабуть, перша ознака, що робить духові інструменти цікавими і привабливими для дітей, а гру в такому колективі – престижною. Все інше приходить пізніше, як і усвідомлення необхідності постійного творчого самоудосконалення.

Цікавими у цьому зв'язку є й постаті керівників подібних утворень, адже робота у такому об'єднанні залишається надзвичайно важкою через специфіку дитячої психології, обумовленої віковими особливостями сприйняття будь-якої інформації, а надто – навчальної.

Утім, робота у таких колективах є й, беззаперечно, цікавою, оскільки засвідчує твої потенційні можливості і резерви як педагога: уміння зацікавити учасників, педагогічний такт, наполегливість і, зрозуміло, постійний експеримент, що утримує увагу дітей і дає змогу їм постійно розвиватися.

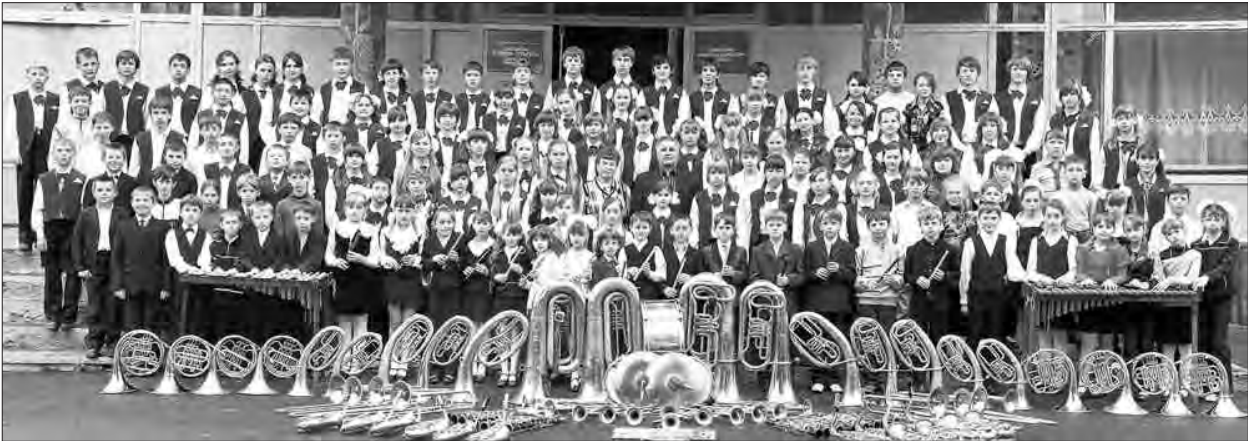
Отже, теперішній Кавалер Ордена «За заслуги» III ступеня, Заслужений працівник культури України, Відмінник освіти України, художній керівник, відзначений Грамотою Кабінету Міністрів України, Василь Гайдайчук, 1971 року закінчив

Дубенське училище культури і за державним направленням був розподілений до Будинку культури Смизького деревообробного комбінату.

Цей колектив він заснував у тому ж році і перша його презентація відбулася вже у 1973 році (виступ 12 музикантів на урочистій лінійці в смт. Смизі). Зважаючи на умови (бажання дітей займатися, якісні інструменти, сприяння керівництва закладів) щороку відбувалося по 20–30 концертів, що робило привабливою цю діяльність і спонукало до посилення студійної діяльності. Це був перший оркестр на Рівненщині, у якому грають дівчатка.

За свій майже 40-річний період колектив (150 музикантів) сформувався як яскравий навчально-виховний та мистецький центр, досяг значних успіхів, вартих бути названими:

- він є дипломантом і лауреатом II Всесоюзного фестивалю самодіяльної народної творчості (1973–1975 рр.);
- колективу присвоєно почесне звання «Зразковий» (1981 р.), успішно підтвержене у наступні ще 10 разів;
- оркестр забезпечував концертні програми делегатів XIII та XIV з'їздів профспілок України в Національному Палаці культури «Україна» (1982, 1987 рр.);
- брав участь у мистецькому конкурсі із окремою концертною програмою у м. Салацгріва (Латвія, 1982 р.);
- за творчі здобутки колектив і його керівник відзначені Почесною Грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1986 р.);
- участь оркестру у відкритті «Всесоюзного тижня дитячої та юнацької книги» (Київ, 1986 р.);
- колектив удостоєний «Знаку Гайдара» (1987 р.);
- I місце за участь у марш-параді духових оркестрів України з нагоди Дня перемоги у Великій вітчизняній війні (1988 р.);
- концертне турне по Болгарії, виступ з окремою концертною програмою, участь у святкових концертах м. Белградчик (1989 р.);
- I місце у Всесоюзному фестивалі дитячих духових оркестрів (м. Калуга, Росія, 1990 р.) та зустріч із оркестром Інституту військових

Дитячий зразковий духовий оркестр Дубенської районної державної адміністрації «Смига»

- диригентів м. Москви й начальником військово-оркестрової служби МО СРСР генерал-майором О. Михайловим; спільний концерт;
- колектив – переможець багатьох заходів телетурніру «Сонячні кларнети»;
 - перехід під опіку Дубенської райдержадміністрації і затвердження офіційної назви «Зразковий дитячий духовий оркестр «Смига» Дубенської районної державної адміністрації (1999 р.);
 - участь у звітних концертах Рівненської області у Національному Палаці культури «Україна», м. Київ (1999, 2001, 2004, 2009 рр.);
 - перший запис на CD повноцінної концертної програми (2001 р.);
 - творча поїздка в м. Залізний Порт (Херсонська обл.);
 - перемога (I премія) у міжнародному фестивалі-конкурсі духових оркестрів «Трускавець представляє» (2002 р.);
 - творча зустріч із Національним Президентським оркестром України (2004 р., м. Дубно), відвідування майстер-класів;
 - участь колективу у святковому концерті для одарованих дітей «Вітамінчики» (Національний цирк, м. Київ, 2005 р.);
 - участь у міжнародному фестивалі духових оркестрів у м. Белосток (республіка Польща, 2008 р.);
 - I місце у Всеукраїнському конкурсі духових оркестрів «Карпатські передзвони» (м. Моршин, 2009 р.);
 - участь у регіональному святі духової музики «Звучить оркестрів мідь», проведеному із нагоди 65-річчя перемоги у Великій вітчизня-

ній війні (Готельно-розважальний комплекс «Скольмо», 2010 р.);

- участь у міжнародних конкурсах духової музики «Сурми» (м. Рівне, 2008 р.), а також численних фестивалях, конкурсах, святах місцевого рівня з нагоди регіональних свят та культурного обслуговування населення Західної України (Сарни, Радивилів, Броди, Луцьк, Кременець, Рівне, Здолбунів, Млинів, Зоря, Демидівка та ін.).

Колектив має 8 записів і виступів на українському телебаченні з окремою програмою, 4 рази записувався на республіканському радіо. Загалом художній колектив є лауреатом або дипломантом фактично усіх Всесоюзних, Всеукраїнських та міжнародних конкурсів духової музики, проведених упродовж 1975–2010 років.

На базі оркестру 7 разів проводились обласні, двічі – республіканські семінари керівників духових оркестрів, захищено 2 дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук із проблем музичного виховання дітей та підлітків.

За цей час значно зросла професійна майстерність колективу, розширено тематичне розмаїття репертуару (твори українських та зарубіжних композиторів, перекладені для духового інструментального складу, пісні, марші, композиції великої форми, сучасна музика тощо) [3].

За концертно-виховну діяльність колектив оркестру має понад 100 грамот, дипломів, подяк, інших відзнак.

Враховуючи вік учасників та основне призначення колективу, для учасників творчого складу оркестру постійно організується розмаїта культурно-дозвілєва та релаксаційна програма:

на березі Чорного моря, молодіжному таборі «Молода гвардія», в Карпатах, туристична база «Полонина», екскурсії до міст-героїв: Київ, Оdesa, Севастополь, Керч, Брест, а також у міста Умань, Алушту, Ялту, Львів, Трускавець, Моршин, Яремче, Ворохта, Ужгород, Кременець, Каме-нець-Подільський, Кривчинські гіпсові печери, Дубенський замок, Тараканівський форт та ін., адже оркестр формувався як важливий центр естетичного виховання учасників.

17 серпня 2006 р. учасники оркестру в складі 81 особи піднялися на найвищу гору України «Го-верла», де підняли Державний прапор і виконали Гімн України.

Станом на 2008 рік, за підрахунками керів-ника, з колективом проведено 8.205 репетицій, дано 1.067 концертів різних рівнів.

У складі оркестру займаються діти з Смизької ЗОШ та навколишніх сіл віком від 8 до 17 років. В основному складі – 74 особи, група-дубль – 17 осіб, молодша і підготовча групи – 36 осіб, група сопілок – 14 осіб. Структурна будова оркестру наступна:

а) Група сопілок передбачає термін навчання 1 рік (вивчення нотної грамоти, навчання основам дихання і звуковидобування, кординація рухів пальців і язика);

б) Підготовча і молодша групи – термін навчання складає до 1,5 року (навички володіння інструментом);

в) «Дубль – група». Термін навчання до 1,5 року (активна практика виконавської майстерності);

г) Оркестр (основний склад). Термін навчання – до 5 років.

У склад оркестру сьогодні введено чимало нових інструментів: гобой, фагот, бас-гітара, металофон, сімейство ударних, що значно розширило його виконавські і темброві можливості, зробило доступним будь-який репертуар.

Зважаючи на те, що духові оркестри, а надто – дитячі, завжди були важливою школою виховання, у «Смизі» також діє низка ритуальних заходів, що забезпечують яскраве життя учасникам. Зокрема, прийом на навчання до колективу здійснюється без обмежень. У колективі діє свій кодекс поведінки; в навчальних групах – свідомо дисципліна; розприділення на інструменти відбувається за потребою оркестру; перехід із групи в групу здійснюється через іспит перед загальним складом оркестру.

Рішення ухвалюється загальним голосуванням; урочисте прийняття до основного складу оркестру відбувається на першому концерті «юного музиканта» на Смизькій сцені. В колективі налагоджена персональна відповідальність старших за менших, діє шанобливе ставлення до дівчат; всі рішення щодо внутрішнього життя ухвалюються колективно. Мало усвідомлюючи сутність, колектив повною мірою працює за давно випробованою методикою А. С. Макаренка, з його «системою перспективних ліній», прагненням до «завтрашньої радості» і все це дає блискучий результат.

Кожного року проводяться лижні походи до лісу. Наприкінці року проводяться Новорічні свята з підсумками роботи за рік та врученням новорічних подарунків (окремі призи вручаються тим оркестрантам, які за рік не мають жодного пропуску занять). Проводяться свята до 8 Березня, до Дня Армії, «Дня св. Валентина». На випускному вечері організується щорічна урочиста передача інструментів випускниками оркестру новому складу. Колектив має традиції святкування Дня іменинника, посвяти в оркестранти, вручення посвідчень кожному випускнику про закінчення занять в оркестрі (райдержадміністрація, РДА), вручення Іменних годинників кожному випускнику (РДА) внутрішньо оркестрові проводи випускників 24 серпня (остання гра) підсумок навчального року (де були?, що зробили?) тощо.

Чимало вихованців досягли значних успіхів: окремі з них є викладачами Національної музичної академії ім. П. Чайковського (м. Київ), входять до складу Новосибірського й Петрозаводського театрів опери та балету, продовжують навчання у музичних академіях України та за її межами, відзначені почесними званнями лауреатів престижних мистецьких конкурсів і фестивалів, поповнюють викладацький склад ДМШ.

Як відзначає керівник, – «на шкільній дошці Пошани є фото 26 кращих учнів школи, з яких 21 – учасник оркестру». Отже, музика, це перш за все організація і самоорганізація, що знайде згодом свій вихід у будь-якій сфері.

«Досвід показує, відзначає Василь Данилович, що до гри на духовому інструменті дитину потрібно залучати в ранньому віці. Таким прикладом, скажімо, може бути гра на сопілці. Свого часу ми встигли замовити шістьдесят хроматичних сопілок ще на діючій тоді Мельнице-Подільській фабриці народних інструментів. Так з'явилися

групи діточок-сопілкарів 1–2 класів загальноосвітньої школи». Сопілкарів навчає помічник керівника оркестру, моя дружина Галина Григорівна. Згодом вона формує початкову і молодшу групи колективу, які після навчання прийдуть в оркестр» [1].

Окрасою оркестру є його музичні династії (всього 14), сім'ї: Майя Мельник і Сергій Маковей, Антоніна Попова і Олександр Ясипольський, Ірина Мацишина і Віктор Котельник та ін., знайомство яких відбулося під звуки музику цього колективу. Створено навіть оркестрові династії (від 3 до 8 осіб з однієї родини в колективі) [2].

Сьогодні оркестр знаходиться у підпорядкуванні Дубенської районної держадміністрації, що, сподіваємося, має покращити його організаційно-фінансове становище, розширити виховні, патріотичні можливості, унормувати концертне життя, а головне – інструментарій. Адже високе мистецтво вимагає й належного інструменту, оскільки з фаховою діяльністю особливих проблем немає.

Із нагоди 40-річчя (2011 р.) у місцевому Будинку культури смт. Смига відкрили кімнату-музей, присвячену оркестру. Тут зібрано фото-

графії, вирізки з газет, символіка й інструменти, у переважній більшості відремонтовані самими учасниками, їх керівником та місцевим майстром-винахідником Олексієм Стецюком, а найголовніше – книга, де описано фактично чи не всю історію оркестру з детальною інформацією про виступи, про усіх музик, нагороди тощо.

Сучасна «Смига» дає добрий зразок започаткування створення художніх колективів у краї, якими опікуються безпосередньо органи державної влади.

Вже давно на часі мати хоча б по одному у кожному місті, муніципальні художні структури, які б не лише забезпечували якісне художнє життя цього населеного пункту, але й слугували взірцем належної організації навчально-виховного та мистецького процесу, високої виконавської культури, гастрольної діяльності, а головне – зміни ставлення органів державної влади до вітчизняного мистецтва. І сформовані сьогодні аналізований вище та зразковий аматорський духовий оркестр «Любомирка» Рівненської райдержадміністрації (кер. – Заслужений працівник культури України В. Вакулін) засвідчили позитивні зрушення у ставленні до сфери культури загалом.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Табінський І. Мелодія стосилої міді / Ігор Табінський // Сільські вісті, 2009. – 29 груд. – № 150.
2. Звіт про діяльність художніх колективів району у 2006 р. // Поточний архів райвідділу культури м. Дубно.
3. Репертуар колективу станом на 2011 рік: Довідка-характеристика на зразковий дитячий духовний оркестр «Смига» Дубенської районної державної адміністрації // Поточний архів оркестру за 2011 рік.

ЗАСЛУЖЕНИЙ МАЙСТЕР НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ УКРАЇНИ ОРИСЯ ІВАНІВНА РЯБУНЕЦЬ (м. Рівне)

Декоративно-прикладне мистецтво сьогодні залишається однією із найбільш яскравих сторінок культурної творчості принаймні на Західній Україні й Рівненщині зокрема тому, що майже всі його складові (ткацтво, писанкарство, художня обробка дерева, металу чи шкіри, розмаїття кераміки, лозоплетіння й сучасні його вияви – флористика, розпис на склі тощо) є органічно вплетеними у життєдіяльність сучасної людини. А в поєднанні з високим рівнем релігійності населення, специфічною ментальністю, що виявляється у консервації культурної традиції і зберіганні чималої кількості архаїчних елементів у краї, дозвіллевій культурі, – цей тандем і спричиняє відносно високий рівень (у співставленні з іншими регіонами) функціонування культурних традицій.

Тож інтерес до нього не спадає упродовж віків, як і бажання навчитися бодай окремих його прийомам.

Свідченням цього є й численні сучасні його фестивалі, які завжди збирають до свого кола різні соціально-демографічні групи населення, оскільки все те, що там демонструється, тією чи іншою мірою є дотичним до людини, її дистанціювання у сучасному культурному просторі.

Візьмемо, для прикладу, Сорочинський ярмарок, чи подібні заходи в Опішні, у Косові, що на Закарпатті, чи у древньому Львові, Білому Камені тощо.

Це той вид народної творчості, що розвивався завжди, незважаючи ні на наявність, ні на відсутність будь-яких методичних структур, що ним опікувалися, тиску чи сприяння органів державної влади тощо (Правда, позитивне ставлення до народної творчості керівних структур завжди сприяло художньому процесу). Адже бажання прикрасити та урізноманітнити свій побут, самого себе, було у людини завжди, як і бажання щось робити особисто, а не лише споживати плоди чужої, нехай навіть значно досконалішої, праці.

Рівненщина, через низку обставин суспільно-політичних, економічних й, врешті-решт, географічних, залишається саме таким краєм. Тож саме тут, у цьому краї, функціонують давно забуті промисли і ремесла, популярністю користуються етнографічні колекції, численні обрядодії,

пов'язані із земним циклом людини; саме тут таким високим залишається відсоток віруючих і популярністю серед населення, а не лише професійних музикантів, користується майже забутий хоровий жанр, базований на духовній спадщині не тільки вітчизняних класиків XVII – XVIII століття, але й піснеспівах менш відомих, – зокрема давніх розспівах Почаївської Лаври, «Острозького напіву» чи Знаменному розспіву тощо. І фестиваль «Блага вість Пересопниці», проведений у серпні 2011 року, це зайвий раз підтвердив. Як і підтвердив він високий та сталий інтерес до зразків художньої вишивки [1]. Однією із яскравих представників цього виду національної спадщини на Рівненщині є Орися Іванівна Рябунець.

Народилася майстриня у 1952 році у селі Стримба Надвірнянського р-ну Івано-Франківської області. Закінчила Луцьке державне училище культури (1970 р.).

У даний час працює у Рівненській дитячій художній школі і веде широку пропагандистську діяльність у справі популяризації народної вишивки та українського мистецтва ткацтва загалом.

Розпочала займатися художньою вишивкою та бісероплетінням майстриня у 1970 році. А перша робота («Дівчинка з собачкою») була вишита нею ще у віці 5 років. Любов до вишивки, – згадує Орися Іванівна, – їй прищепила сестра бабусі.

Із поліського орнаменту вона створює неповторні композиції, наповнені теплом її душі та любові. Найважливішим у виразальних засобах її вишивок є висока культура технічного виконання [2, с. 205].

Вона – постійний учасник міських (із 1972 р.), обласних, Всеукраїнських (із 1984 р.), Всесоюзних та Міжнародних (із 1985 р.) виставок образотворчого та декоративно-ужиткового мистецтва.

Постійний учасник: міжнародних фестивалів українського фольклору «Берегиня» (м. Луцьк, 1991, 1993 рр.), міжнародного свята літератури та мистецтва «Лесені джерела» (м. Новоград-Волинський, 1992–2011 рр.), міжнародних фестивалів дитячого фольклору «Котилася торба...» (м. Кузнецовськ, м. Дубно, 2002, 2004, 2006–2011 рр.), творчих звітів майстрів мистецтв і художніх колективів Рівненщини (м. Київ), XII міжнародного «Туристичного салону – 2005» у Національному

комплексі «Експоцентр Україна» (м. Київ), Виставок досягнень народного господарства України в музеях народної архітектури та побуту НАНУ; брала участь у загальнодержавній виставковій акції «Барвіста Україна» 2003–2007–2010 рр. та виставок сільського «зеленого туризму» «Українське село запрошує» (м. Київ, 2002–2011 рр.); міжнародних фестивалів «Підляська осінь (із 1995 р. по 2011 рр., м. Більськ-Підляшшя)», «Мальовнича скриня» (з 2002 р., м. Ольштин та м. Забже – республіка Польща), «Балтика» (м. Вільнюс, 2008 р.), Гуцульському фестивалі фольклору (м. Надвірна, 2000 р., м. Коломия, 2001 р.); міжнародному етнографічному фестивалі фольклору «Коломийка» (2002 р.); вона – учасник Всеукраїнських виставок аматорського та декоративно-прикладного мистецтва в Українському Домі (м. Київ); I та II міжнародних фестивалів фольклору «Родослав» (м. Івано-Франківськ, 2002–2003 рр.); творчих звітів майстрів мистецтв та художніх колективів Рівненщини «Піснею озвалось Погориння» (1999, 2001 рр.), «Весняний передзвін Погоринського краю» (2004 р.); «Пісні бурштинового краю» (2009 р.), фестивалів «Івана Купала» (республіка Польща, 2010 р.), «Блага вість Пересопниці» (Рівненщина, 2011 р.), численних Музейних гостин, проведених у містах Рівному та Острозі та ін. Брала участь у виставках декоративно-прикладного мистецтва, проведених у Державному історико-меморіальному заповіднику «Поле Берестецької битви 1651 р.» (2005–2006 рр.). Учасниця Днів культури України в Польщі (м. Ольштин, 2009 р.), республіки Білорусь (м. Брест, 2009 р.), Всеукраїнського свята народної творчості «Молюсь за тебе, Україно!» (2011 р., м. Тернопіль), проведеного з нагоди 25-річчя відкриття першого Співочого поля в Україні.

Мала персональні виставки в Центральному етнографічному музеї в м. Варшава (республіка Польща, 2009 р.) та під час Всеукраїнської виставки «Український сувенір, 2010 р.» (м. Київ). На міжнародному фестивалі українського мистецтва в м. Дніпропетровську (2001 р.) її рушник «Рівне вечірне» був удостоєний першої премії.

Чимало вона працює й з бісером – її гердани, силянки, намиста є в багатьох колекціях України та за кордоном. Вона – учасниця Всеукраїнського свята «Бісерна веселка». День міста Хмельницького (23–25 вересня 2010 р.).

Останнім часом бере участь у Всеукраїнських виставках: сувенірної продукції («Україн-

О. Рябунець

ський дім, м. Київ, 2009–2011 рр.»), сільського зеленого туризму (м. Київ, Експоцентр, 2010–2011 рр.) тощо.

За свою творчу працю вона відзначена високою державною нагородою (2007 р.) – Заслуженою майстер народної творчості (До речі, таких відзнак (у розрізі областей) чи не найбільше саме на Рівненщині). Вона – член Співки майстрів народної творчості України; лауреат обласної мистецької премії ім. Г. Леончук (2007 р.), стипендіат Голови Рівненської обласної держадміністрації та Голови Рівненської обласної ради (2006 р.).

Має також низку персональних виставок у Центральному етнографічному музеї м. Варшави (Польща, 2009 р.), містах Києві та Рівне, Луцьку. А загалом жоден помітний мистецько-етнографічний захід на Рівненщині сьогодні не відбувається без її художніх експонувань.

Про її творчість розповідає документальний фільм «Відродження забутих ремесел» Київської студії документальних фільмів (1995 р.). Саме такі майстрині, як О. Рябунець, У. Кот, Н. Рабчевська

спонукають відповідні методичні служби управління культури і туризму Рівненської облдержадміністрації ініціювати створення на Рівненщині Центру історії ткацтва у с. Крупове Дубровицького району, творчу лабораторію з соломоплетіння на базі туристичного комплексу «Хутір Плугаки» у селі Дермань Рівненського району, творчу лабораторію «Полісся» на базі Сарненського історико-етнографічного музею та ін.

І вже сьогодні при обласному Центрі народної творчості (ОЦНТ) та районних Будинках культури області створено постійно діючі консультаційні пункти з питань розвитку народної творчості для керівників гуртків декоративно-ужиткового мистецтва. Створено обласний фонд народного мистецтва, для поповнення якого щорічно виділяється із бюджету 10 тис. грн. Сформовано також обласну художньо-експертну раду з питань народного мистецтва при ОЦНТ, до складу якої входять представники основних напрямів народного мистецтва, фахівці в галузі культури, історії та мистецтва. Координацію діяльності в цьому напрямі здійснює відділ фольклору та етнографії ОЦНТ, де сконцентровано інформаційну базу культурно-мистецьких заходів із традиційної культури. Відбуваються поступові зміни й в системі підвищення кваліфікації працівників галузі культури, що розгортається на базі Рівненського факультету Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв.

А роботи майстрині знаходяться у різних регіонах планети: Канада, Австралія, Польща, Німеччина, Франція та музеях України і приватних колекціях.

Рябунець О.І. неодноразово нагороджувалася Грамотами, Дипломами, призами місцевих органів влади, медалями лауреата Всесоюзних фестивалів народної творчості 1985, 1987, 1988, 1991 років. Має Подяку від Міністерства культури і мистецтв України (1999 р.). Лауреат обласної премії ім. Г. Леончук (2007 р.), стипендіат Голови Рівненської обласної держадміністрації та Голови обласної ради.

О. Рябунець та її роботи

Станом на 1997 рік, зазначає Оріся Іванівна, вона брала участь у понад 73 міжнародних і всеукраїнських виставках та інших експонуваннях.

Майстриня плідно працює над вивченням і збереженням народних традицій поліської вишивки, володіє майже 90 видами її технік і передає свої знання і майстерність молодим вишивальницям Рівненщини (Рівненська художня школа); проводить майстер-класи з української вишивки в Україні та Республіці Польща. Її картотека художніх технік вражає своїм тематичним розмаїттям і може слугувати навчальним посібником для усіх зацікавлених осіб.

Серед її учениць – Віра Нестерук, що не лише продовжує творчі здобутки О. Рябунець, але й достатньо впевнено торує свій шлях у народному мистецтві художньої вишивки поліського краю.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Рівне – 720: від давнини до сучасності. В 2-х кн. Книга II. – Рівне: Волинські обереги, 2003. – 144 с.
2. Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини: колективна монографія [упор. і наук. ред. – проф. Виткалов В. Г.]. – Рівне: ППДМ, 2011. – 222 с.

**ГОЛОВА РІВНЕНСЬКОЇ МІСЬКОЇ СПІЛКИ КРАЄЗНАВЦІВ
НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ КРАЄЗНАВЦІВ УКРАЇНИ
БОГДАН ЙОСИПОВИЧ СТОЛЯРЧУК**

Непопулярний і майже забутий зараз, утім людина високої духовної культури, ерудиції та художнього смаку й широкого мистецького світобачення, Нарком освіти та культури революційної Росії Анатолій Васильович Луначарський, свого часу зазначав, що кожна епоха, з біологічної точки зору, народжує майже однакову кількість різновекторно обдарованих людей. І якщо одна епоха нам видається «бездарною», а інша – талановитою, то це жодним чином не залежить від звичайного статистичного факту народження більшої чи меншої кількості тих чи інших обдарувань, а виключно від соціально-культурного характеру цієї епохи, яка може покликати до життя такі особистості, а може залишити їх у безвісті...

Такою добою, беззаперечно, є і наш час, що покликав до життя чимало людей, які в інших суспільно-культурних умовах так і залишилися б, скажімо коректніше, мало помітними на культурному небосхилі, не реалізували свій високий потенціал. Їх культурну вартість, сподіваємося, належним чином оцінить історія.

Багато їх є й у сучасній Україні. Про таких кажуть, як правило, так: «вони зробили самих себе». Завдячуючи їх наполегливій праці, нестандартному мисленню, ігноруванню усталених норм, активності, почасти саме такому баченню проблеми, поступово все змінюється навколо, стає інакшим.

І в культурній площині цієї доби на теренах сучасної Рівненщини таким є Богдан Йосипович Столярчук. Народився 25 серпня 1947 року у с. Дмитрівка Гоцанського району Рівненщини і все життя присвятив вивченню та пропаганді культурної спадщини Поліського краю.

Достатньо професійний музикант (зі спеціальною освітою в обсязі струнного відділу Рівненського державного музичного училища та Одеської державної консерваторії ім. А. Нежданової), причетний до розвитку не лише класичної музики на Рівненщині у формі її традиційних художніх колективів дитячих музичних шкіл, музичного училища чи Інституту культури і, відповідно, фаховий педагог, що дав путівку у життя десяткам молодих обдарувань як у ДМШ № 1, де він й досі веде клас контрабаса, чи на кафедрі музичного фольклору Інституту мистецтв, – він,

Б. Столярчук

у той же час, є і яскравим виконавцем музики альтернативної, що разом із подвижниками цієї справи О. Гайдабурою, О. Шварцапелем, О. Івановим та іншими своїми колегами започатковували джазове мистецтво в нашому краї. І старше покоління рівненчан пам'ятає ці колективи («Експрес» та «Полісся», що функціонували у міських Будинку культури та клубі Залізничників), які значно урізноманітнювали і без того складне духовне життя молоді 70-початку 80-х років на Рівненщині, наражаючись на численні непорозуміння з керівними структурами в особі РОМА та ін. (обласної музичної асоціації – авт.).

На його організаційному рахунку є й оригінальні етнографічні гурти рівня «Хутірських музик», що достатньою мірою вписалися у структуру сучасного життя краю і з успіхом забезпечують яскраву сторіну людського побуту – весілля чи, як кажуть сьогодні, – корпоративні вечірки, маючи чималий успіх у нашому «урбанізованому» і «глобалізованому» середовищі.

Але, крім реалізації суто ужиткової функції забезпечення музично-етнографічного супроводу того чи іншого заходу, ті молоді виконавці у цьому ансамблі під його орудою прилучаються й до вивчення глибокої традиційної культури поліського краю. Інакше відтворити усе розмаїття

українського гумору та ментальності поліщуків за допомогою лише невеличкого набору музичних інструментів і хай навіть талановито зробленої керівником оркестровки, було б не можливо.

Цей ряд музичних здобутків Богдана Йосиповича можна продовжувати й далі: згадаємо тривалу і плідну участь в оркестрі обласного Академічного музично-драматичного театру, камерному Академічному філармонічному оркестрі та численних звітних концертах художніх колективів області, де доброго контрабасиста завжди бракувало.

І на все це потрібен час. Час не лише для вивчення художніх програм чи партитур, але й для адаптації в складному, з психологічної точки зору, мистецькому колективі.

І все ж, здається, його найбільше вабить та кличе попередня професія, здобута свого часу на кафедрі народних інструментів Рівненського факультету Київського державного інституту культури, який він закінчив у 1975 році – «пропагандиста художньої спадщини, організатора культурно-дозвілєвої сфери», а вже потім виконавця-інструменталіста. Її настанови він виконує у повному обсязі.

Сьогодні Б. Столярчук залишається достатньо помітним літописцем нашої доби. Адже безліч нарисів, замальовок, «творчих портретів», довідникових видань, інтерв'ю, підготовлених ним за останні роки, створили йому імідж не лише активної у творчому плані особистості [1], але й зберегли для майбутніх поколінь інформацію, що стане згодом, думаю, предметом зацікавлень мистецтвознавців, істориків чи професійних науковців загалом.

Підготовлені, без перебільшення, титанічними зусиллями (оскільки зберігають масу подробиць про митців, студентів, викладачів чи заклади, художні колективи, їх репертуар, або місцевість, її легенди, бувальщини, топографічні й топономічні деталі краю тощо), його роботи, хоча й не несуть у собі розлогих наукових узагальнень, теоретичних поглядів на проблему, виявлення тенденцій культурного розвитку тощо і не є науковими монографіями чи навіть науковими розвідками у точному вимірі цього слова (адже це – професійні проблеми для видавництва, яких майже не залишилося на регіональному рівні. А місцеві видавці не можуть взяти на себе усі функції видавництва, у тому числі й додрукарські, а є лише, на жаль, друкарями) і часто є лише статистичними матеріалами відділів кадрів установ культури, утім дають, так би мовити, сучасний відбиток доби. А художня чи наукова транскрипція цього спадку – справа наступників.

Це досить красномовно відбиває і його духовне кредо – «Я вболіваю за свій край... А історія все розставить по своїх місцях!» [2].

Однак ця його характеристика була б далеко не повною, оскільки він має ще один хист, також здобутий, мабуть, у колишньому Інституті культури і без якого сьогодні не лише музиканту, але й художнику, людині творчої праці загалом чи краєзнавцю зокрема, не обійтись.

Саме його менеджерські здібності і забезпечують читачам «прихід» цих книг до нас. Адже сьогодні мало лише підготувати рукопис до друку (ілюструвати, перевірити чи уточнити масу відомостей в ньому тощо). Набагато важливішим виявляється ще й знайти кошти для цієї справи. Оскільки те, чим займається Богдан Столярчук, як і до речі, майже уся сфера культури загалом, потребує ще й значного організаційно-фінансового забезпечення, без якого всі ці рукописи, нотні зразки, поезія і проза так і залишаться рукописами, що не лише «не горять», але й «не тліють».

Він належить до тієї категорії людей, про яких, словами В. Маяковського, може сказати сам за себе: «Мне и рубля не накопили строчки...». Утім, саме на таких безсрібниках і тримається не лише рівненське краєзнавство, але й часто культурна практика загалом.

За свою невтомну працю Богдан Йосипович відзначений різними нагородами, зокрема, він є лауреатом премій: регіональної краєзнавчої «За відродження Волині» (1996 р.), літературно-мистецької ім. Бориса Тена (1997 р.) (м. Рівне), Авеніра Коломийця (2002 р., м. Дубно), премії Рівненського державного інституту культури ім. М. Смотрицького (за навчально-методичну роботу, 1999 р.), а також мистецької премії ім. Германа Жуковського (2003 р.) й просвітянської відзнаки – ім. Григорія Чубая (1993 р.).

А за кількістю «членств» у творчих спілках він може бути занесений до книги рекордів України (демонструючи майже повну відсутність сучасних критеріїв добору до творчих спілок). Адже він – почесний член обласних відділень Національних спілок: краєзнавців (1992 р.), художників (2000 р.), журналістів (1986 р.), театральних діячів України (2003 р.), Рівненської асоціації Всеукраїнської музичної спілки (1992 р.), Всеукраїнської творчої спілки «Літературний форум, 2007 р.» та член Наукового товариства ім. Т. Шевченка (м. Львів, 2004 р.).

Отже, кожен час має своїх героїв!

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Причастя словом: до 60-річчя з дня народження Богдана Йосиповича Столярчука: біобібліогр. покажч. / Рівнен. держ. обл. б-ка; Уклад.: Н. М. Кожан, Н. О. Нікітіна; Ред.: З. М. Тирак, Н. М. Кожан. – Рівне: Волинські обереги, 2007. – 56 с.: іл. – (сер. «Дослідники Рівненського краю»).
2. Ярош О. «Богдан Столярчук: ...Я вболіваю за свій край» / Ольга Ярош // Рівне-ракурс, 2009. – № 423 від 2009–11–26.

ЧЛЕН РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ ХУДОЖНИКІВ УКРАЇНИ ПЕТРО МИКОЛАЙОВИЧ ПОДОЛЕЦЬ (скульптор, м. Рівне)

Стара істина про те, що стан розвитку мистецтва в будь-якій країні є показником рівня її благополуччя, не втратила своєї актуальності й у наш надзвичайно політично наелектризований час, позаяк мистецтво виконує важливу функцію творення естетичних потреб у суспільстві і часто є ареною суперечок та формою відтворення дійсності. І достатньо розвинена культурно-мистецька інфраструктура міста, висока відповідність культурно-мистецьких установ місцевим населенням і навіть зовнішній вигляд м. Рівного свідчить про певну сформованість духовних потреб не лише у його керівників сфери культури, але й місцевих жителів. І в цьому процесі важливу роль відіграє місцева мистецька інтелігенція, від художнього рівня якої, її активності у культурно-мистецьких процесах краю, впливу на його культурне середовище власною творчістю тощо залежить сформованість духовних потреб цього населення. Вона (інтелігенція) й залишається тим показником, який можна брати за основу не лише при визначенні культурного потенціалу, але й при розрахунку.

Переважає більшість рівненських митців має сталу біографію, тобто є місцевими; вони добре знають західноукраїнську культурну специфіку, художні традиції, мають відносно стабільне коло уподобань, художнього спілкування, обумовленого, як правило, жанрово-видовими спрямуваннями творчості, або мистецьким та культурним рівнем загалом. Час від часу вони беруть участь у закордонних мистецьких акціях, поступово розширюючи художньо-стилістичну

мову власної творчості та набуваючи досвіду експонувань.

Традиційно притягальними мистецькими центрами для них є Краків, Прага, Мюнхен, частково – Париж, де здобували освіту їх наставники, або митці-колеги по експонуванню. Там же, за кордоном, здобувають вони й основи менеджменту та маркетингу, без яких сьогодні важко самореалізуватися навіть митцю. Саме з тих країн перенесли вони на Рівненщину й практику активного художнього насичення простору, перетворивши край у досить привабливий у культурному контексті терен.

Одним із таких представників інтелігенції Рівненщини, що сприяє художній видозміні краю, є Петро Миколайович Подолець – відомий сучасний український скульптор, що своєю творчою працею активно впливає на зміну художнього обличчя регіону.

Народився Петро Подолець 28.06.1958 року в селі Дядьковичі Рівненського району Рівненської області. Закінчив, після навчання в Рівненській художній школі (1978 р.) та Вижницькому училищі прикладного мистецтва (1982 р.), Львівський державний інститут прикладного та декоративного мистецтва (1989 р.).

Слід зазначити, що для рівненських митців отримання професійної освіти у цьому поважному закладі є вже традицією, адже переважна більшість випускників Рівненської художньої школи вступають саме до цього навчального центру. Як і традиційним є те, що чимало педагогів художніх шкіл краю здобули освіту саме в цьому

П. Подолець за роботою

навчальному закладі. Отже, організація навчального процесу в середній ланці мистецької освіти краю зберігає свою спадкоємність, що сприяє згодом створенню певного художнього простору, базованого на спільному науково-теоретичному й мистецькому підґрунті, художніх традиціях, мистецькій мові тощо. Власне, вони є членами однієї мистецької корпорації.

Його педагогами з фаху були проф. А. Пилев та Народний художник України, проф. Е. П. Мисько, з організаційно-творчою діяльністю якого пов'язане значною мірою подальше творче життя багатьох місцевих скульпторів та становлення мережі мистецької освіти в регіоні загалом.

Його подальша кар'єра складалася також традиційно: з 1989 року – він скульптор місцевого художньо-виробничого комбінату Спільки художників України, співробітники якого й були покликані художньо урізноманітнювати природне середовище області. Утім, життя усіх і все розставило по своїх місцях.

Сьогодні П. М. Подолець активно працює в галузі монументальної та станкової скульптури

і продовжує реалізовувати завдання наповнення культурного простору краю художніми зразками.

Аналізувати його творчість достатньо складно, адже він, здається, однаково продуктивно працює в майже полярних сферах: у жанрі скульптурного портрету і реставрації; помітними є його здобутки в монументальній, садово-парковій скульптурі та педагогічній діяльності.

Узагалі сучасна доба характерна тим, відзначає чимала кількість науковців, що переважна більшість митців республіки не зосереджується лише на одному художньому напрямі, а намагається виявити себе у різних сферах, не припиняючи художній пошук та створюючи конкуренцію один одному й викликаючи різноманітні відгуки в періодиці, стимулюючи до обговорення мистецьких проблем і широкий загал.

І ще на одному аспекті слід зупинитися, споглядаючи творчі здобутки місцевих художників у широкому сенсі цього слова.

За даними соціологічного опитування, проведеного серед рівненських митців [4], переважна більшість респондентів (82,35 %) не відносять себе і свою художню діяльність до певної школи чи творчої групи, наряду тощо. Лише 7 респондентів, а це складає 13,73 % від усіх опитаних, асоціюють себе із певним напрямом у мистецтві (без його чіткого позначення) і лише одна особа ідентифікувала себе із конкретним мистецьким напрямом.

Ці дані підтверджують ситуацію, що склалася в сучасному образотворчому мистецтві, коли відбувається відрив від мистецьких традицій і стимулюється намагання сформувати власний осередок творчості.

Утім, як наголошує цитована вже дослідниця [4], для постмодерністських тенденцій в мистецтві й характерним є відхід від понять «стиль», «напрямок», «школа» в художній творчості і домінування категорій «мода» і «кіч» [5]. Думка достатньо спірна, утім не без раціонального зерна!

Ще однією рисою сучасної доби, зокрема й на Рівненщині, є зниження провідної ролі творчих спілок у культурному житті краю, зокрема залученні їх представників до експертизи пам'яток, ініціювання широкого обговорення майбутніх мистецьких проектів населенням тощо.

Однак, активність цього митця відповідає духу часу. Він – учасник низки обласних, всеукраїнських, міжнародних виставок та пленерів [2], завдячуючи яким не лише розширює межі власно-

го художнього досвіду, але й познайомив творчих осіб з інших теренів, у т. ч. й далекого зарубіжжя, з мистецьким потенціалом Рівненщини, її непересяченими особистостями, природним середовищем тощо, що дає значне натхнення для творчості, а також інтелектуальним потенціалом краю.

Як і чимало інших місцевих художників, Петро Подолець значну частину свого часу приділяє педагогічній діяльності, суміщаючи власну творчість із викладанням у Національному університеті водного господарства і природокористування. Виконує обов'язки старшого викладача кафедри архітектури. І цим не лише продовжує практику митців XIX століття, але й виступає у провіді навчально-виховного процесу, базованого на мистецькому чиннику.

У цьому зв'язку цікаво споглядати, як згодом низка навчальних дисциплін у ВНЗ, постійні контакти зі студентським середовищем накладають свій відбиток не лише на подальшу творчість того чи іншого митця, але й манеру спілкування, форму висловлення думки тощо. І це помітно фактично на усіх тих, хто причетний до педагогічної сфери.

Треба відзначити, що викладацька діяльність, беручи до уваги не лише досвід Петра Миколайовича Подольця, а й інших митців краю (М. Йориша, О. Литвина, М. Токар, Р. Звягінцева), позитивно впливає і на їх творчий процес, певною мірою упорядковуючи попередні знання, підводячи відповідне теоретичне підґрунтя під їх власний творчий процес, деякою мірою вводячи його у певні часові межі. Тоді як студенти від такого тандему мають лише задоволення – адже чимало теоретичних настанов їм подають знані практики, що багато досягли у тій чи іншій сфері художньої діяльності і перевірили свої знання в численних мистецьких пам'ятках.

Його основні твори у жанрі монументальної скульптури: пам'ятник Т. Шевченку (бронза, граніт, h – 9 м., м. Рівне, 1999 р., у співавт. із В. Стасюком, Е. Миськом, арх. – В. Ковальчук та Г. Мельничук), пам'ятники Т. Шевченку (кована мідь, граніт, h – 2.30 м., м. Сарни, 2001 р., співавт. В. Стасюк, В. Шолудько) та (м. Радивилів, 2002 р., у співавт. із В. Шолудьком, М. Королем). Цій постаті віддають свою шану фактично усі західноукраїнські митці. Однак, серед виконаних творчих робіт П. М. Подольця є й інші, художній розголос яких не менш значимий і помітний в соціумі.

*Муза.
Кована мідь, карбування*

Це і «Муза» (кована мідь, карбування, h – 2.40 м., 2000 р., м. Рівне, головний корпус РДГУ); пам'ятник «Волинська мадонна» (м. Ковель, у співавт. із В. Шолудьком), С. Петлюрі (бронза, граніт, h – 2.30 м., м. Рівне, 2001 р., співавт. В. Стасюк, В. Шолудько); [6]. Саме в них втілено теоретичні настанови львівської школи монументального мистецтва щодо опанування простору. І саме йому, відзначають місцеві краєзнавці і перші критики, повною мірою притаманне гостре відчуття художньої форми, захоплення національною героїкою [1, с. 105].

До 900-річчя м. Острога він виготовив пам'ятник «Князь Острозький» (м. Острог, у співавт. із В. Шолудьком), у якому подав ще одну вер-

*Пам'ятник Т. Шевченку в Сарнах.
Мідь, граніт.*

сію мецената української культури і засвідчив своє ставлення до історико-культурної проблематики.

Зважаючи на те суспільно-культурне середовище, в якому жила Західна Україна упродовж чималого часу, питання національного спротиву завжди було актуальним не лише серед переважної більшості населення, але й митців. Тому в кожного із них є чимало художніх транскрипцій цієї теми. Є вони й у П. Подольця – «Пам'ятник борцям за волю України», встановлений у м. Червоноград (бронза, граніт, h – 5,05 м., 2002 р., співавт. М. Король, В. Шолудько), «Борцям за волю України» (м. Дубно, 2002 р., у співавт. із В. Шолудьком) та ін. За останній проект митці були відзначені Першою премією на Всеукраїнському мистецькому конкурсі.

Сюди ж віднесемо й пам'ятний знак «Голодомор – 33» (штучний камінь, h – 2,30 м.), встановлений у м. Березно Рівненської області.

Як уже неодноразово відзначалося, через відсутність художнього музею та централізованої закупівлі художніх зразків місцевих митців в краї,

його окремі пам'ятки монументальної скульптури добре знані й у Польщі і скульптура Св. Якова (пісковик, h – 4,80 м., 2010 р., співавт. Ф. Бобрик), що прикрашає кафедральний собор м. Тухова, тому переконливе підтвердження, як і підтвердження високого рівня майстерності у її виконанні загалом.

Помітною у скульптурному ряду є й виконана ним меморіальна дошка засновнику місцевого Економіко-гуманітарного університету С. А. Дем'янчуку (бронза, 200?), що складає ще одну сторінку творчості місцевих митців – акцентування уваги на регіональних постатях.

Кращі його станкові твори – «Портрет учбового майстра Львівської академії мистецтв А. К. Хом'яка» (бронза, 1989 р.), «Реквієм Чорнобиллю» (1991 р.), «Ранок», «Портрет І. Фозенкош» (1989 р.), «Муза» (2005 р., камінь). Додамо до цього ряду ще й «Портрет К. Михайлова» (тонований гіпс.).

Є в його доробку й художні зразки, на яких лежить відбиток творчості вітчизняних авангардистів, зокрема О. Архипенка, для яких порожній простір залишався активним діючим елементом загальної композиції. У цих творах майстер вільно переходить від простих геометризованих форм до м'яких, сповнених тілесного тепла форм.

«Грація» (теракота) і є таким художнім втіленням останніх років.

Однак лірика й надалі залишається притягальною в його творчості, свідченням чого є: «Портрет І. Фозекош» (тонований гіпс), «Тондо» (мідь), «Оголена модель», «Ранок», «Портрет Н. Ляшкевич» (усі – тонований гіпс), частково – «Елегія» (граніт) та ін.

Окремі роботи митця («Весна», дерево, модрина) є зразками садово-паркової скульптури і прикрашають волинські парки та інші місця відпочинку, даючи змогу майстрові реалізувати себе і в цій ділянці творчості. Назвемо деякі з них: «Жіночий торс» (вапняк, приватний Будинок творчості О. Смика, 2008 р., м. Кременець), «Бандурист» (пісковик, h – 1,80 м., м. Рівне, ТРЦ «Хутір», м. Рівне), «Русалка» (пісковик, h – 1,80 м., там само, усі – у 2009 р.).

Утім, найбільше із цього виду художніх зразків П. Подольця, знаходиться за межами України: «Муза» (вапняк, h – 0,5 м., Пйотркув-Трибунальський, 2003 р.), «Материнство» (дерево, h – 2,10 м., м. Вежбіца, республіка Польща, 2005 р.), «Вежбіца» (дерево, h – 2,0 м., 2006 р., м. Вежбіца),

«Легенда» (дерево, h – 1,20 м., м. Сейну, Польща, 2007 р.), «Жіночий торс» (дерево, h – 1,75, м. Вежбіца), «Король» (дерево, h – 1,75, м. Тшебіня, Польща, 2009 р.), «Весна» (дерево, h – 2,20 м., м. Вежбіца, Польща, 2008 р.) та ін.

Серед помітних художніх робіт митця, виконаних в інших напрямках – реставрація скульптури видатного майстра Т. О. Сосновського «Нізіда» (мармур), що сьогодні прикрашає Національний університет «Острозька академія».

Як і чимало інших митців краю, П. Подолець за свою творчість відзначений різноманітними нагородами, є членом інших творчих спілок, що надає йому добру можливість творчого спілкування, вдосконалення власного творчого стилю.

Він – член Національної Спілки художників України (1995 р.). Лауреат обласної просвітянської премії ім. Г. Чубая (2000 р.) [2, с. 54], член міжнародної асоціації скульпторів-монументалістів (Італія) та ін. Неодноразово брав участь у різноаспектних художніх виставках обласного й всеукраїнського рівнів. Учасник низки пленерів у Польщі та Туреччині, де його роботи також були належним чином оцінені.

Його колега «по цеху», знаний італійський архітектор Адріано Лаццарі, свого часу зазначав: «... Петро Подолець є той Майстер-Скульптор, що втілює мудрість, силу і знання безформенної матерії, яку проносить через свої мрії, надаючи їй форми фізичної. Він створює з каменю образи, щр знаходяться в серці українського народу, втілюючи національну свідомість у свої творіння і демонструючи нам, братам Західної Європи, той

Муза. Пісковик

бік нашої душі, який ми відчували втраченим... Він є художником, який, даючи життя своїм творінням, доносить до свідомості людей силу і динамізм мистецької думки» [3, с. 2].

Від себе додамо: як добре, що Рівненщина багата на талановитих людей, які роблять її культурно привабливою і саме у такий спосіб допомагають їй у подальшому соціально-економічному становленні та зростанні.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Рибенко Л. Незрадливое служіння мистецтву / Лідія Рибенко // Погорина, 2004. – № 4. – С. 99–106.
2. Художники Рівненщини. Альманах Рівненської обласної організації Національної спілки художників України. – Рівне: О. Зень, 2008. – 100 с.
3. Петро Подолець: буклет / Національна спілка художників України. – Рівне, 2008. – 20 с.
4. Чурікова Л. І. Проблеми розвитку образотворчого мистецтва на Рівненщині: результати соціологічного дослідження сфери художнього життя регіону / Людмила Іванівна Чурікова // www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/kis/2009_2/5.pdf.
5. Крючкова В. А. Социология искусства и модернизм / В. А. Крючкова. – М.: Изобразительное искусство, 1979. – 216 с.
6. На художніх вставках цієї книги подано окремі роботи скульптора.

**ЧЛЕН РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ ХУДОЖНИКІВ УКРАЇНИ
МИХАЙЛО МИКОЛАЙОВИЧ ЙОРИШ
(скульптор, м. Рівне)**

М. Йориш

Соціально-економічна ситуація, що склалася сьогодні в країні, відзначають майже всі дослідники, спонукає художника все частіше відходити від традиційного способу його функціонування в суспільстві (тобто від того, щоб займатися своєю безпосередньою професією) і змушує суміщати різні види діяльності.

Це підтверджують і результати соціологічного дослідження «Проблеми розвитку образотворчого мистецтва на Рівненщині», проведеного нещодавно серед членів Рівненського обласного відділення Національної спілки художників України та осіб, що займаються виконанням менеджерських функцій у мистецтві, 27,45% респондентів суміщають свою основну діяльність із художніми професіями і 35,29% – із професіями, «що пов'язані з мистецтвом не творчо» (наприклад, із викладацькою діяльністю, менеджментом у мистецтві тощо) [1], вважаючи, що саме цей факт не дозволяє їм повноцінно займатися творчим процесом.

Утім, на нашу думку, це має свій неабиякий культурний ефект, адже не лише продовжує і розвиває традиції високої місії митця в суспільстві, закладені художниками-передвижниками та їх колегами з України (що заснували свої мистецькі організації наприкінці XIX – початку XX століття в Харкові, Одесі, Києві та Львові і фактично духовно змінили Україну), але й дає змогу сучасному

студентству спілкуватися з художньо обдарованими людьми, які дещо інакше дивляться на світ.

І достеменно невідомо, чи створять ті митці справжні шедеври, достойні наступних поколінь, чи ні, утім вони точно будуть обмежені у найвищій «розкоші людського буття» – спілкуванні (шкода, що попередня практика впровадження уроків малювання в усіх без виключення навчальних закладах Російської імперії останньої третини XIX століття, що дала надзвичайно високий духовний результат, не враховується сьогодні). Адже мистецтво, як відомо, й надалі залишається потужним чинником у формуванні людини. Тим більше, людини сучасної, що живе у перенасиченому (часто сумнівної якості) культурними благами суспільстві. І студенти мистецьких спеціальностей не лише за даними всіх досліджень, але й при безпосередньому спілкуванні з ними, виразно відрізняються від інших молодих людей своїм світосприйняттям, ставленням до проблем життя, навчання тощо, не кажучи вже про бачення, власне, мистецького вектора розвитку цього суспільства.

Про одного з таких митців і піде мова. Отже: Михайло Миколайович Йориш.

Народився він 3.07.1942 року у м. Скалат Тернопільської області. Закінчив, як і переважна більшість західноукраїнських митців, Львівський державний інститут декоративно-прикладного мистецтва (1969 р., відділ художньої кераміки з кваліфікацією «Художник декоративного мистецтва», клас доктора мистецтвознавства, професора Ю. Лашука). Його учителями були знакові постаті вітчизняної скульптури, Народні художники України, професори Е. Мисько, Д. Кривач (які, крім, власне, творчої мистецької діяльності, чимало зробили й для становлення нової системи атестації мистецьких спеціальностей вищих навчальних закладів України) та професор І. Якунін.

Тож його подальше становлення відбувалося у галузі монументальної, станкової та декоративної скульптури, якій він і присвятив своє творче життя.

Упродовж чималої кількості років, паралельно з творчою діяльністю (Михайло Миколайович

Ткаля. Кована мідь

має понад 100 скульптурних портретів, десятки картин та безліч ще не реалізованих мистецьких проектів), він передає свої знання студентам спеціальності «Образотворче мистецтво» у Рівненському державному гуманітарному університеті (з 1992 р.) і належить до тієї генерації митців, які не лише знаходяться у постійному творчому пошуку, але й є затребуваними сучасною культурною практикою. Свідченням чого є чимало виконаних ним меморіальних дошок, встановлених знайомим у краї особистостям, різноманітних зразків монументальної скульптури, ікон та художнього оформлення церков на Рівненщині (розпис храму Петра і Павла у смт. Клевань, 2004 р.; ікона Св. Архидиякона Миколая, смт. Клевань, 2006 р.), Хмельниччині (розпис куполу і центральної частини церкви с. Плужне, 2003 р.), художні розписи в Бугрині та ін.; картин філософського змісту («Вирване дерево», 2003 р., «Тарас Шевченко на Волині» (2000 р.), «Краєвид із Татарською вежею», 2004 р., «На околиці Острога», «На Поділлі» (2006 р., всі – приватні колекції, м. Рівне). Адже лише у такий спосіб, переконаний митець, і можливе не тільки повноцінне розкриття власної творчої особистості, але й повнокровне функціонування художника в соціумі у будь-який

історичний період. А надто – сучасний, не дуже переобтяжений турботою про цього митця.

Під його керівництвом студентами кафедри не лише опановується таїна творчого процесу в скульптурі, відкрито чимало сторінок художніх біографій його колег та вчителів, пізнано незбагненні сторінки сакрального мистецтва Європи та Західної України зокрема, але й, усвідомивши все вищенаведене, виконано низку художніх зразків самого широкого плану творчої самореалізації, включаючи й форми садово-паркової скульптури, що прикрашає сьогодні прилеглу територію цього закладу.

Чимало з його учнів розпочали свій самостійний шлях у мистецтві волинського краю, художньо урізноманітнюючи його культурне середовище. Та й підсумкові художні виставки студентів кафедри образотворчого мистецтва РДГУ, що стали вже традиційними, завжди маючи достатньо розмаїту періодику та відгомін у засобах масової інформації, – це і його заслуга.

Жанр декоративної скульптури – його захоплення. Композиції з казкових тварин, людей, птахів являють узагальнений синтез творчо осмислених традицій реалістичного мистецтва і активного використання нових композиційно-пластичних засобів, таких, як узагальненість стилізованої форми, перевага декоративного начала, цілісність і виразність силуету тощо, – зазначає його колега по кафедрі [1; с. 135–136]. У цьому плані у скульптора – розмаїття пошуку: «Поліський мотив», «З базару», «Декоративні птахи», «Сови», «Дід із кавуном»; садово-паркова композиція «Полісся» та ін. (70–80-ті рр.), серія казкових декоративних скульптур «Артемон» для Рівненського Будинку дитини (1985 р.), декоративний рельєф «Мистецтво», тематичні рельєфи «Материнство», «Космонавти» (дитсадок № 38 м. Рівне, 1981 р.), «Метелик» (тонований гіпс, 2008 р.) тощо.

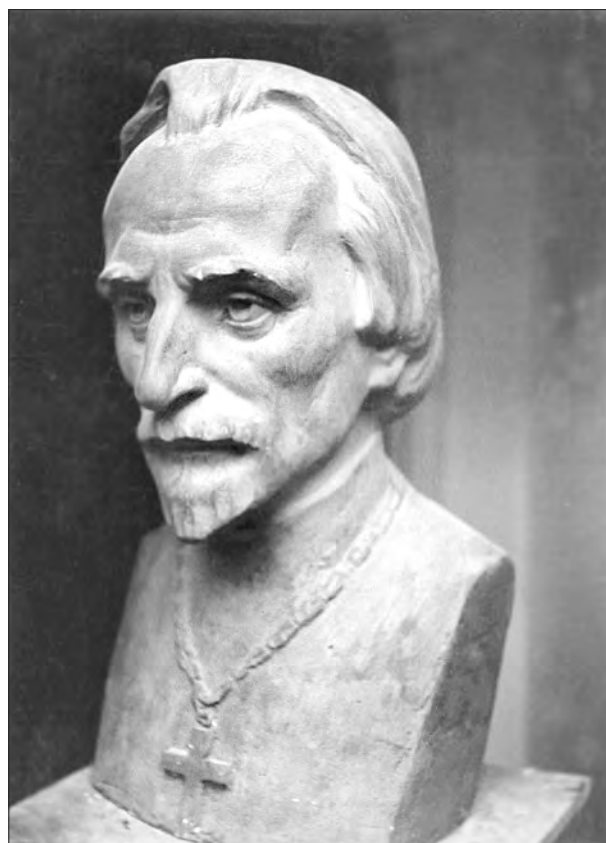
Художні здобутки, на його думку, завжди мають бути предметом обговорення, чи принаймні, споглядання. І це не лише обов'язок митця, а й його творче кредо. Відтак, починаючи з 1969 року він – постійний учасник художніх виставок: Зональної у м. Львові (1973 р.), всесоюзних (1974, 1975, 1979 рр., м. Москва), численних всеукраїнських, зокрема й «Мальовнича Україна» (1996 р.) та ін., організованих у м. Києві (1980–1986 рр.), а також міжнародних у Вроцлаві (1994 р., республіка Польща).

У більш пізній період – 2000–2006 рр. – він є учасником художніх експонувань, організованих в обласних центрах Західної України (Луцьк, Тернопіль, Чернівці та ін.). І, безперечно, постійний учасник обласних (з 1970 р.) виставок у нашому місті.

Творчість Михайла Миколайовича достатньо динамічна, різножанрова, утім особливе місце в ній посідають портретні зображення (майже 30). Серед мистецьких творів цього напрямку: меморіальні дошки (загалом – 12) П. Бахареву (м. Рівне, 1985 р.), Т. Шевченку (м. Корець, 1989 р.), В. Поліщуку (сmt. Млинів, 1989 р.), Борису Тену (с. Дермань, 1988 р.); Миколі Морозову (м. Дубно, 1987 р.) та ін.; портрети-барельєфи льотчику І.Іванову (м. Дубно, 1979 р.), В. Сидорову (м. Рівне, 1975 р.); погруддя: Гулі Корольовій (м. Рівне, 1977 р.), «Портрет Ростислава Засса» (м. Львів, 1974 р.), Т. Шевченку (с. Тучин, 1992 р.), «Президент» (Віктор Ющенко, м. Рівне, 2005 р.) та ін.; пам'ятники: воїнам Великої вітчизняної війни у сmt. Млинів (1971 р.), у м. Корець (1975 р.), с. Лозки Рівненська обл., виконаних із штучного каменю (1978 р.); скульптурні портрети: «Партизан з автоматом» (тонований гіпс, 1980 р., Рівне РОКМ), «Портрет Миколи Кузнєцова» (алюміній, 1979 р., м. Кострома), «Ровесник перемоги Петро Куйдач» (тонований гіпс, 1975 р., приватна колекція), до проблематики відтворення якої у нього особливе ставлення. Як і особливе ставлення зберігається до цієї проблематики майже в усіх місцевих жителів краю.

У цьому плані можна стверджувати, що ним створена своєрідна патріотична галерея образів із проблематики Великої Вітчизняної війни, так само, як і сформована галерея узагальнених портретів на виробничу тематику: «Цементник» (1978 р.), «Перша п'ятирічка» (1971 р.), «Портрет В. А. Плютинського» (1983 р., усі в м. Рівне), характерних творчості митців радянської доби.

Знаходячись у межах дії методу соціалістичного реалізму, адже виконувалися вони ще у 70-х роках, чимало з цих композицій відтворені автором на підставі творчих прийомів англійського скульптора Генрі Мура, який широко використовував великі узагальнені форми, що нагадують рельєфні пласти. Ці пам'ятники, створюючи символічну багатопланову оповідь про героїзм і мужність Воїна-визволителя, утверджують новий тип «відносин» між скульптурою та архітектурою [1, с. 135], коли митці прагнули відійти від

Михайло Носаль. Тонований гіпс

домінуючого значення архітектури, «визволити» скульптуру від традиційних високих п'єдесталів і досягти їх органічної єдності.

Ще однією сторінкою його творчості (утім – етапною) є чимала кількість етюдних робіт, основою яких стали співробітниці Рівненського льонокомбінату, портретні замальовки яких виконано під час численних відвідин автором виробничого процесу підприємства у 70–80-х роках. Вони повною мірою залишаються завершеними художніми зразками в олівцевому варіанті і можуть експонуватися як завершені художні твори, однак їх використання автором для подальших більш широкопланових робіт також не виключено.

Дещо осібно у цьому ряду монументальної пластики стоять рельєф із геральдиком (м. Дубно, 1972 р.), «Декоративний рельєф» (м. Рівне, 1980 р.) та ін. подібні твори.

Чимало серед його робіт є мистецьких зразків ліричної проблематики – «Жіночий портрет» (тонований гіпс, м. Львів, 1974 р.), «Пастушки» (майоліка, 1974 р., приватна колекція), «Весняночка» (тонований гіпс, 1975 р.), «Сонечко», «Материнство» (тонований гіпс, 1974 р.), «Жіноча

голова» (тонований гіпс, 1976 р.), «Жіночий торс» (тонований гіпс, 2005 р., м. Рівне), «Мельпомена» (тонований гіпс, Артемівський драматичний театр, 2008 р.) та ін.

Як і у кожного митця-патріота, у Михайла Миколайовича поступово формується серія портретів відомих постатей Рівненщини: лікарів-фітотерапевтів Михайла та Івана Носалів (тонований гіпс, 2007, 2004 рр., м. Рівне), Заслуженого художника України Р. Звягінцева (шамот, 1973 р., м. Рівне), письменників: М. Островського (шамот, м. Рівне, Музей українського мистецтва, 1974 р.), Валеріана Поліщука (Млинівський музей, 1997 р.), художника П. Д. Пославського (тонований гіпс, 1976 р.), Заслуженого журналіста України Г. Дем'янчука (тонований гіпс, 1996 р., м. Рівне), художника К. Михайлова (тонований гіпс, 2008 р., приватна колекція), колишнього директора місцевої філармонії С. Мельничука (тонований гіпс, 1974 р., приватна колекція, м. Рівне), окремих погрудь співробітників місцевого Інституту культури (Ф. Герладжі, П. Лобаса), майстерно відтворених із природи та ін. Ці портрети вражають не лише майже фотографічною подібністю відтворення образів (адже з цими людьми чимало років М. Йориш співпрацював у Спілці художників, університеті чи під час проведення творчих звітів і знав їх максимально різнобічно), але й глибиною проникнення у сутність образу кожного, намагання відтворити їх мистецьке чи духовне загалом єство.

Є в його мистецькому доробку і скульптурні портрети К. Маркса (1972 р.), інших осіб, знаних на культурно-політичному просторі СРСР та Рівненщині у попередню епоху – портрет Миколи Островського (шамот, 1974 р.), портрет-барельєф В. І. Сидорову (алюміній, меморіальне військове кладовище м. Рівне, 1975 р.), портрет-барельєф М. Кузнецову (кована мідь, спецкомбінат, м. Рівне, 1982 р.), Герою Соціалістичної праці М. Бондаревій (1978 р.), секретарю підпільного обкому комсомолу Рівненщини Т. Беякову (1988 р.) [4] та ін., також виконаних на достатньо високому професійному рівні.

Як і в, мабуть, кожного митця, у М. Йориша сформована власна галерея класиків української культури – Т. Шевченка (кована мідь, смт. Тучин, 1991 р.), І. Франка (кована мідь, м. Рівне, 2007 р., ЗОШ м. Рівного), Лесі Українки (тонований гіпс, м. Скалат, 2001 р.), І. Котляревського (тонований гіпс, м. Артемівськ, 2008 р.) [3]. І це не лише

данина моді чи традиційна пошана до світочів світової культури. Це і спроба знайти свій кут зору на вітчизняну культурну спадщину, намагання передати ці знакові для України постаті через призму власного художнього світовідчуття і світобачення.

У творчості М. Йориша найбільш помітно знаходить своє втілення характерна риса Львівської школи монументально-декоративної скульптури, яку автор сповідує і в подальшій творчості – посилене відчуття і виявлення простору як у ставленні до загального скульптурно-просторового вирішення у зв'язку з навколишнім середовищем, так і до самої внутрішньої структури пам'ятника. Адже простір щораз більше сприймається фахівцями цієї школи як закономірне продовження скульптурної форми. Така чітка, продумана організація простору простежується і на майдані біля Палацу культури «Текстильник» у м. Рівне, де встановлено його декоративну скульптуру «Ткаля» (1973 р., кована мідь). Це можна сказати також і про пам'ятник згаданій вже Гулі Корольовій у м. Рівному (територія НУВГіП, 1982 р., кована мідь, граніт) та багатьох інших культурних зразках митця.

Є в його доробку й чимало справді вартісних художніх полотен. Згадаймо хоча б неодноразово експоновані на виставках «Т. Шевченко на Волині» (картон, олія, 2000 р.), «Т. Шевченко» (папір, кольорові олівці, 2003 р., приватна колекція), розпис «На Поліссі» (картон, олія, 2003 р.), згадана вже «Вирване дерево» (полотно, олія, 2003 р.) та ін.

Про його адаптованість у сучасну структуру художнього життя Рівненщини свідчать не лише численні відгуки в періодиці краю, що активно друкувалися, починаючи вже від 70-х років («Молодь України», «Людина і світ» (м. Київ), «Червоний прапор», «Зміна», «Діалог», а також у більш пізній період: «Нова Волинь», «Волинські губернські відомості», «Рівне-ракурс» та ін.), але й наступні дані: під час проведення соціологічного опитування «Художнє життя Рівненщини» [2] на запитання анкети «Творчість яких сучасних українських митців образотворчого напрямку найбільше цінуєте?», поставленого місцевим художникам та організаторам мистецького життя міста, М. Йориш і Ф. Бобрик одержали найбільше згадувань.

Кращі роботи Михайла Миколайовича зберігаються сьогодні у приватних колекціях США,

Данії, Польщі, Львівському музеї зброї «Арсенал» та багатьох художніх зібраннях України, зокрема й Рівненському обласному краєзнавчому музеї, приносячи насолоду людям. А майстер, сповнений високих прагнень, продовжує активно передавати свій досвід молоді і дарувати свою творчість усім тим, чиє серце відкрите до мистецтва, як це робить справжній професіонал, який шкодує лише за тим, що в місті все менше організовується справжніх, повноцінних експонувань, персональних виставок тощо, а митці все частіше обмежуються репрезентацією етюдних замальовок, які й покликані лише для того, щоб згодом стати основою більш ґрунтовних робіт.

Й все менше періодика краю торкається фахових питань розвитку мистецтва, мало стиму-

люючи митців, обмежуючись лише констатацією події. Так само, як безпідставно нищиться або зникає через недбалість різноаспектна, а надто монументальна спадщина доби соцреалізму.

За матеріалами згаданого вище дослідження, 52,9% опитаних рівненських митців-спілчан зазначили, що «успішному здійсненню творчих планів» їм заважає «завантаженість нетворчою роботою», а ще 23,5% респондентів покаржилися на брак вільного часу [2]. Утім, на нашу думку, здається, що Михайло Йориш взагалі випадає із цього ряду. Адже Історична Волинь стала художньо іншою від того, що колись за розподілом після навчання у Львівському інституті прикладного та декоративного мистецтва сюди приїхав саме він. А час – категорія відносна!

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Сташук О. А. Скульптор Михайло Йориш: творча особистість митця / О. А. Сташук // Вісник Національної Академії мистецтв. – Вип. 17. – Львів: ЛНАМ, 2006. – 368 с. – С. 129–138.
2. Чурікова Л. І. Проблеми розвитку образотворчого мистецтва на Рівненщині: результати соціологічного дослідження сфери художнього життя регіону / Людмила Іванівна Чурікова // www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/kis/2009_2/5.pdf.
3. Див.: Приватний архів рівненського скульптора М. М. Йориша.
4. На художніх вставках цієї книги експонуються окремі репродукції художніх творів скульптора.

**ДИРЕКТОР ТУЧИНСЬКОГО ЦЕНТРУ
НАРОДНОЇ ТВОРЧОСТІ І ДОЗВІЛЄВОЇ РОБОТИ
СВЯТОСЛАВ САВОВИЧ ГІРАК
(с. Тучин, Рівненського району)**

С. Гірак

Культурно-освітня діяльність в усі часи залишалася важливим чинником, що забезпечував не лише підняття населенню його загального рівня духовної культури, але й сприйняття пересічними громадянами зразків високого мистецтва в усіх його формах вияву, оскільки за допомогою її розмаїтих засобів це населення поступово знайомилося з азами, основами культурної творчості, діставало інформацію про різні грані, складові мистецтва, його еволюційний шлях, творців, пам'ятки, опановувало мову художньої культури, без знання якої й неможливе прилучення до цієї культури загалом. І згодом активно включалося в культурний процес.

За допомогою культурно-освітніх форм навіть радянська держава змогла, як відомо, у над-

звичайно короткі терміни подолати неписьменність, сформувати початковий рівень сприйняття культурологічної та й будь-якої іншої інформації, на базі якої й розпочалося масове навчання. Врешті-решт, ця діяльність виступила важливим стимулятором у піднесенні культурного рівня населення в час, коли повноцінна мережа такої освіти в країні була відсутня.

За підрахунками західних соціологів, для ліквідації неписьменності в колишніх республіках Середньої Азії та Закавказзя потрібно було б тридцять шість століть (!) (як би процес підвищення освітнього рівня цього населення у царській Росії йшов традиційним, еволюційним шляхом). За допомогою і цієї діяльності було сформоване те населення, що перемогло фашистського ворога та відбудувало упродовж лише однієї п'ятирічки напівзруйновану країну.

І цей ряд позитивних потенційних можливостей культурно-освітньої діяльності можна продовжувати й надалі, незважаючи на те, як читач цієї книги ставиться до минулого досвіду країни, в якій він народився і живе зараз і до культурно-освітньої діяльності загалом.

Зрозуміло, що завжди потрібно робити поправку на час, обставини та інші об'єктивні чинники, якими обумовлювалися ті чи інші дії конкретних особистостей. Так само, як і сьогодні потрібно докорінно змінити не лише методи чи форми впливу на населення, але й змінити її (діяльності – авт.) зміст. Утім, важливість використання культурно-освітнього принципу у будь-яких обставинах, на нашу думку, залишається вкрай актуальним і сьогодні. І цю актуальність поглиблює факт збереження самої мережі культосвітніх закладів у країні та справді творча діяльність багатьох культурно-дозвілєвих комплексів на Рівненщині. Згадаємо надзвичайно престижні в умовах поліського села «Красносільські вітряки», що проводяться в Гошанському районі області чи підсумкові заходи обласного фестивалю «І творчістю хата багата» у м. Березно, розроблені клубними працівниками області і спрямовані на розкриття творчого потенціалу родин. І шестигодинний підсумковий захід представлення цих

родин (вересень, 2011 р.), проведений у рамках обласного конкурсу культурно-дозвіллевих комплексів Рівненщини не лише не залишав байдужими будь-кого в місцевій залі, але й демонстрував присутнім справді потрібність подібних заходів, спрямованих на вивчення власного родоvodu, розкриття творчого потенціалу сім'ї та інші кроки у формуванні пошани до самих себе, родини, шанобливого ставлення до власної історії, врешті-решт. І це робити не зможе жодна структура, крім установ культури.

Отже, таким представником сфери дозвілля, чи, висловлюючись сучасною мовою – «модератором» культурно-освітньої діяльності на Рівненщині є Святослав Савович Гірак, що народився 1941 року у селі Тучин Гощанського району Рівненської області. Він є ще одним представником випускників Київського державного інституту культури (1976 р.), які формували культурне середовище України у достатньо складний період становлення культурної сфери українського села.

І 35 років Святослава Савовича на цій посаді – це беззаперечний досвід, помножений на важку працю на ниві сільської культурно-дозвіллевої діяльності, утім, й роботи, що приносить велике задоволення, як і будь-який вид людської діяльності, що виконується за покликанням, і з любов'ю.

Крім суто менеджерської праці, так необхідної сучасній культурі села, він активно займається творчою діяльністю – чимало років є керівником хорового колективу радгоспу «Тучинський», на базі якого у 1993 році створено вокальний ансамбль народної пісні «Явір і Яворина» (звання «народного» з 2000 року). У репертуарі колективу патріотичний репертуар: переважно українські народні пісні, твори популярних українських композиторів, пісні місцевих авторів яскравого патріотичного забарвлення.

При Центрі функціонують також дитячий зразковий духовий оркестр та ансамбль народних інструментів, відзначений почесним званням «Народний» [1].

Уся професійна праця таких керівників спрямована на забезпечення повноцінного дозвілля району. А різноаспектні форми участі у міжнародних фестивалях «Коляда», всеукраїнських фестивалів-конкурсах стрілецької та повстанської пісні «Дзвони Лисоні» (сmt. Бережани Тернопільської обл.) «Збудись, могутня Україно!» (м. Костопіль), регіональних фестивалів-конкурсів «Встань, козацька славо, засвіти знамена!» (диплом II ступеня), обласних – «Пісні над Горинню» (2007 р.) тощо тому підтвердження. У 2009–2011 роках ансамбль «Явір і Яворина» є постійним учасником обласного відкритого фестивалю хорового мистецтва «Поліський краю, рідний дорогий...» (дипломи лауреата I-II ступенів).

Згадані вище колективи, що беруть активну участь у численних фестивальних заходах із нагоди 850-річчя Гощі, 490-річчя сmt. Демидівка та інших районів області, тому підтвердження.

Художні колективи Центру неодноразово відзначалися дипломами в номінації «За популяризацію творів національно-патріотичного змісту».

Центр народної творчості і дозвіллевої роботи ще у 2003 році посів I місце в обласному етапі Всеукраїнського огляду-конкурсу сільських клубних закладів і є й надалі неперевершеним за цим показником в області. Суттєво вирізняються його здобутки й у впливі на роботу місцевого культурно-дозвіллевого комплексу.

Святослав Савович відзначений численними подяками, грамотами, дипломами управління культури і туризму Рівненської облдержадміністрації, керівництва окремих районних держадміністрацій та установ культури області. Адже в достатньо розвинутій і культурно-ефективній мережі закладів дозвіллевого спрямування очолюваний ним багато років Центр не має собі рівних у краї і якісно забезпечує культурне життя району.

І саме такі люди й створюють як різнобарвну культурну інфраструктуру сучасного села, базовану на національно-культурному чиннику, так і забезпечують у ньому якісне і повноцінне дозвілля молоді, створюючи привабливі умови життя на селі. А отже – суттєво впливають на виробничі показники, спокій в родинях тощо.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Рівненський обласний Центр народної творчості: напрями діяльності. – Рівне: ППДМ, 2011. – 95 с.

**ГОЛОВА ПРАВЛІННЯ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ
СПІЛКИ ДИЗАЙНЕРІВ УКРАЇНИ
ОЛЕКСІЙ КОСТЯНТИНОВИЧ ЛИТВИН**

О. Литвин

Складне й перенасичене інформацією сьогодення значно активізувало не типову для попередньої суспільно-політичної формації галузь художньої культури – дизайн, який все активніше входить у наше життя, сформувавши як самостійні напрями, окремі сфери функціонування художньої самореалізації митця: промисловий дизайн, дизайн природних ландшафтів, дизайн міського середовища тощо і покликавши до життя чималу групу специфічно обдарованих людей, що, відштовхуючись переважно від філософських настанов «ворожого» свого часу Заходу, допомагають країні поступово ставати на рівень сучасних цивілізованих держав. Цьому їм допомагає значною мірою відсутність цензури, розпочата комп'ютеризація українського суспільства, доступність оргтехніки, яка значно розширює доступ до виражальних засобів та розширює й примножує потенційні можливості художника, і широкі можливості спілкування, – «цієї розкоші людського буття».

У навчальних закладах України сьогодні активно формуються і міцнішають відповідні спеціальності, пов'язані із художнім облаштуванням сучасного побуту (костюму, автомобілів, житла, візуальних комунікацій та багатьох інших форм і речей, що значно урізноманітнюють й полегшують наше місце перебування у цьому світі), що все більше стають привабливими для творчої молоді і залишаються ефективним засобом для здобуття відповідної фахової освіти та подальшої творчої самореалізації.

Свідченням актуальності цієї проблематики є не лише справді переважно якісно та різноманітно оздоблена вітчизняна промислова продукція, в її численних торговельних марках, брендах, навіть наші міста, але й достатньо успішно функціонуюча в окресленій царині України упродовж багатьох років Національна спілка дизайнерів, на членів якої й покладено розробку вітчизняної символіки, логотипів та інших форм ефективного просування будь-якого культурного продукту до споживача та утвердження національної самосвідомості. Вона ж (Спілка – авт.) виступає своєрідним координатором усієї дизайнерської діяльності в республіці. Це – одна з перших мистецьких структур, поява якої обумовлена справді нагальними потребами нашого суспільного буття.

Обласне відділення згаданої Спілки очолює Олексій Костянтинович Литвин.

Як і майже вся молодь нової формації та сучасна творча молодь загалом, він має достатньо строкату освіту та організаційно-творчий досвід: паралельно з навчанням у Рівненській загальноосвітній школі № 15 (1972–1980 рр.), завершив Рівненську дитячу художню (1977–1980 рр.) та вечірню музичну школи (1980 р.), місцеве державне музичне училище за спеціальністю «хорове диригування» (1980–1984 рр.), плануючи продовжити навчання у сфері оперної звукорежисури в мистецькій столиці СРСР – м. Ленінграді.

Утім, після невдалої спроби вступу до Ленінградської державної консерваторії (1984 р.), він, пройшовши строкову військову службу у Збройних силах СРСР (1984–1986 рр.), залишає цю мрію і повертається до улюбленої справи – працює художником у Рівненському художньо-виробничому комбінаті обласної організації Національної (згодом)

Обкладинки книг оформлені О. Литвином

Спілки художників України (1987 р.), майже постійно знаходячись під впливом організаційно-художньої діяльності свого батька – Костянтина Марковича Литвина, час від часу допомагаючи йому в організації монументальних розписів. І, мабуть, саме таким чином поступово формуючись як фахівець сфери образотворення. Адже здобуті навички, трансформувались згодом у практичний художній досвід, допоможуть йому краще розуміти проблеми, бачити оптимальні шляхи їх розв'язання.

Життя, а надто художнє, кінця 80-х років, як відомо, було сповнене численних сподівань, неочікуваних відкриттів та мрій, а також тверезої оцінки майбутньої творчої перспективи. Країна змінювалася на очах, потребуючи притоку нової інформації, нових людей, розширення сфери творчого досвіду, спілкування, соціальної активності тощо.

Йдучи назустріч цим вимогам, Олексій у 1989–1993 рр. навчається у Вищій школі реставраторів (м. Рівне), паралельно працюючи в

поліграфічній фірмі на посаді художника-дизайнера, де має змогу реалізувати себе в художньому оформленні, постійно удосконалювати не лише професійний досвід, але й здобуваючи нові враження від творчості та усвідомлюючи на практиці зародження так званих ринкових відносин в українському їх варіанті.

У 1992 році він продовжує навчання у Міжнародній школі церковної архітектури України при Львівському державному політехнічному інституті, опановуючи навички реставраційної діяльності та акумулюючи європейський досвід у цьому напрямі. Адже Львівська Політехніка, як відомо, мала чималий досвід і традиції у цьому плані, упродовж понад століття забезпечуючи професійними кадрами архітекторів, реставраторів та іншими фахівцями зі сфери художнього оформлення міського простору значну частину європейського континенту. І професійні кадри цієї архітектурної школи Західної України завжди ефективно самореалізовувалися не лише на українських теренах, але й на землях Австро-Угорщини, складаючи достойну конкуренцію Петербурзькій Академії мистецтв, що виступала законодавицею моди в архітектурній площині Російської імперії, а згодом і в СРСР.

Початок 90-х років стимулював значні зміни й в організації системи вищої спеціальної художньої освіти, появу нових спеціальностей, що відкривалися для реалізації нових культурних потреб. Зачепили ці зміни і Рівненський державний інститут культури, в якому відкривається, серед інших, нова спеціальність «Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво», однією із спеціалізацій якої стала «Комп'ютерна графіка».

Для її повноцінного методичного забезпечення на згадану кафедру Інституту залучаються професійні митці, члени Рівненського відділення Національної спілки художників України, обіцяючи широкі перспективи в майбутньому. Адже ці молоді кадри студентів згодом мають забезпечити широку мережу початкової художньої освіти в регіоні.

Зростає конкурс абітурієнтів, поступово налагоджується навчальний процес, спеціальність проходить акредитацію відповідними структурами Міністерства освіти і науки України.

У 1998–2002 роках Олексій Литвин стає студентом РДГУ (заочна форма) і також навчається на цій спеціальності, постійно долучаючись до виконання не лише художніх курсових завдань,

але й беручи участь у виконанні професійних замовлень: оздоблює численні наукові, методичні й публіцистичні праці рівненських дослідників-краєзнавців, мистецтвознавців, педагогів тощо. Розширення обсягів завдань стимулює створення у 1999 році Рівненської агенції «ОЛ – Дизайн», яку він очолює.

У 1998–2006 роках О. Литвин працює у видавничому центрі Рівненського державного гуманітарного університету на посаді художника – дизайнера. У 2005–2007 рр. обіймає посаду (за сумісництвом) викладача навчального курсу «Проектування і дизайн» в РДГУ на згаданій вище кафедрі.

Однак організаційно-творча діяльність стає все більш цікавою і потребує відповідних зусиль і часу. У 2001 році він організовує та проводить першу в історії міста виставку графічного дизайну «GrafID-2001», в якій бере участь вісім рівненських дизайнерів.

Починаючи з 1993 року він бере участь у Всеукраїнських та міжнародних (із 1997 р.) виставках Національної спілки художників.

2002 року він обирається членом Правління Спілки дизайнерів України та згодом головою її обласної організації, не полишаючи при цьому активної участі у культурно-мистецькому житті краю й республіки загалом. Зокрема, у 2003 році він призначається членом журі конкурсу «REX Gallery» VII міжнародної виставки реклами, маркетингу, мас – медіа REX – 2003 (м. Київ). Є постійним учасником Міжнародних, Всеукраїнських та регіональних виставок.

У 2010 році було проведено I персональну виставку його художніх зразків («Графіка. Графічний дизайн»). Адже в творчому доробку накопичилось понад 150 оригінальних розробок торговельних марок та логотипів, чимало з яких запатентовано Держпатентом України.

Очолюючи обласну художню структуру, він змушений постійно вирішувати численні організаційно-технічні завдання. Тому неодноразово обирається делегатом різноманітних творчих зібрань митців цього профілю, зокрема: IV (1998 р.), V (2002 р.), VI (2006 р.) та VII (2011 р.) з'їздів Спілки дизайнерів України (м. Київ), маючи широкі можливості для творчого спілкування з колегами у справі вирішення організаційно-творчих завдань [1].

Його діяльність стає достатньо помітною і на місцевому рівні, адже у 2005 році він входить до

складу спеціальної комісії при Рівненській обласній держадміністрації, де бере участь у розробці й виконує графічне зображення Герба та Прапора Рівненської області, затвердженого в серпні 2005 року сесією Рівненської обласної ради.

У 2011 році він стає членом Громадської ради при виконавчому комітеті Рівненської міської ради, допомагаючи органам місцевого самоврядування у вирішенні питань художнього оздоблення міста.

Серед інших творчих завдань, спрямованих на художнє урізноманітнення нашого міста, виконаних або виконуваних О. К. Литвином, є розробка проекту «Музею старого міста» в архітектурному комплексі пам'ятника княгині Марії Несвицькій, художнього оздоблення культурно-археологічного Центру в с. Пересопниця, що на Рівненщині.

Він є також автором художнього оформлення багатьох (понад 30) книг українських письменників, поетів, культурологів, істориків та краєзнавців, зокрема й на Рівненщині (Пінчук М. Бурштинове намисто. – Рівне: Азалія, 1994; серія книг під рубрикою «Реабілітовані історією», що вийшли друком у місцевому видавництві «Азалія» у 1993–1997 рр.; Каневська Г. Г., Виткалов В. Г. Павло Іванович Сениця. Життєвий і творчий шлях композитора: монографія. – Рівне: Волинські обереги, 1999. – 391 с.; Лавріненко Ю. А. Розстріляне відродження. – К., 2010; Саух П. Ю. Україна на межі тисячоліть: трансформація духу і випробування національним буттям. – Рівне: Волинські обереги, 2001; Виткалов В. Г. Українська культура: сторінки історії XX століття: монографія. – Рівне: Вертекс, 2004. – 640 с.; Виткалов В. Г., Пономарьова Т. О. Берестецька битва 1651 року мовою документів: за матеріалами наукової спадщини І. К. Свешнікова: хрестоматія. – Рівне: Волинські обереги, 2005. – 307 с.; Багрянний І. Тигролови. – Чикаго-Рівне: Фундація ім. І. Багряного, 2006; Савчук П. О. Дубенський Хрестовоздвиженський монастир. – Рівне: Волинські обереги, 2002; Білоус І. Марія княгиня Рівненська (Несвицька): драма-притча. – Рівне, 2011; Тарасенко О. Л. «Воскресіння. Хорова родина». – Рівне: Волинь, 2011. – 359 с. та ін.), різноманітних наукових збірників, фірмових знаків, логотипів, оформлення презентацій чи мистецьких конкурсів, зокрема II міжнародне фотографічне бієнале «Рівне – 2009» тощо. Та й книга, що знаходиться в руках у читача у такому художньому оформленні, також

побачила світ завдяки творчим зусиллям дизайнера-графіка О. Литвина.

У 1999 році оформлене ним видання «Етнокультурна спадщина Рівненського Полісся і Чорнобильська трагедія. Зарічненський район» було відзначено спеціальним дипломом Державного комітету інформаційної політики України «... за краще художнє оформлення і поліграфічне виконання».

Його окремі графічні та живописні роботи («Острозька брама», «Кульбаби», «Земля невідома») зберігаються сьогодні в Острозькому Національному історико-культурному заповіднику [2].

Тож до свого 45-річчя від дня народження (народився він 1965 року у місті Магнітогорськ, Челябінської області, що в Російській Федерації) Олексій Костянтинівич Литвин прийшов із достойним доробком, як сформований професіонал, член Спілки дизайнерів України (1996 р.) та член Національної Спілки художників України (2000 р.).

Його організаційно-творча діяльність також відзначена і підтримана колегами: у 2002–2004 роках він обирався членом Правління Рівненської обласної організації Національної Спілки художників України. А знання і творчий досвід допомагають йому й надалі сприяти перетворенню нашого міста на край із високою художньою практикою та рівнем духовності.

Його роботи сьогодні друкуються у багатьох каталогах та спеціальних видань України й зарубіжжя, приміром: Каталоги I та III міжнародних конкурсів фірмових знаків «TAMGA» (м. Новосибірськ, 2001, 2003 рр.), «DESIGN – дизайн-

дайджест» – видання Київської організації Спілки дизайнерів України (2002 р.); «Дизель» – альбом дизайну України (м. Київ, 2006. – № 5. – С. 9, 84; № 6. – 2007. – С. 5, 58); «Black Box», видавництво «Bios Design Books» (м. Київ, 2007. – С. 46, 236); «Дизайн-аспект» – № 2–3. – 2000 (м. Київ), «DJ-PRESS» (м. Київ). Відгуки про творчу діяльність з'являються й у місцевій фаховій періодиці – «Погорина» (2009 р.), «Мистецькі грані» (м. Рівне, 2011) та ін. [5].

Чимало його творчих робіт у різний час розмішувалося й на сторінках місцевої періодици та публіцистичних видань Рівненщини («Волинь», «ОГО», «VIP», «Сім днів», «Панорама», «Афіша. Рівне» й ін.) [3] та літературно-мистецьких альманахів і довідникових видань (довідник «Творчістю окрилені: Рівненському державному інституту культури – 20 років». – Рівне, 1999. – С. 329); літературно-мистецький альманах «Погорина» (Рівне, 2002. – С. 101); довідники: «Митці Рівненщини». – Рівне, 1997. – С. 77; альманах «Художники Рівненщини» (Рівне, 2008. – С. 38–39) [4], а також часопису «Мистецькі грані», будучи певною мірою прокоментованими краєзнавцями. І цей ряд виявлення уваги до його творчості можна продовжувати [5].

Сьогодні Олексій Литвин демонструє своє подальше творче зростання, і художнє оформлення культурно-археологічного Центру в селі Пересопниця (серпень, 2011 р.) й низка оригінальних робіт, зокрема конкурсу краси «Бурштинова корона України – 2011», логотипів сучасних маркетів тощо є тому переконливим підтвердженням.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Звіт про творчу роботу за час перебування у Спілці (рукопис) // Приватний архів автора. – О. К. Литвина.
2. Див.: Книга надходжень (осн. ф.) Острозького Національного історико-культурного заповідника за 2000 рік.
3. Новини краєзнавчої літератури / Поточний бібліографічний покажчик за 1998 рік. – Рівне: ОНБ, 1999. – 79 с.
4. Новини краєзнавчої літератури / Поточний бібліографічний покажчик за 2008 рік. – Рівне: ОНБ, 2009. – 187 с.
5. Див.: Мистецькі грані. – Рівне, 2011. – № 27 (лист.); Рибенко Л. Незрадливе служіння мистецтву / Л. Рибенко // Погорина, 2004. – № 4. – С. 99–106.
6. На кольорових вставках цієї книги вміщено окремі художні зразки О. К. Литвина.

**ГОЛОВА РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ СПІЛКИ ХУДОЖНИКІВ
(1990–1998 рр.)
НАЦІОНАЛЬНОЇ СПІЛКИ ХУДОЖНИКІВ УКРАЇНИ
КОСТЯНТИН МАРКОВИЧ ЛИТВИН
(1938–1998 рр.)
(живописець)**

При всій повазі до висунутої класиками марксизму – ленінізму тези про провідну роль народних мас в історії, не викликає заперечень й теза про надзвичайну важливість ролі особистості в суспільстві на будь-якому етапі його історичного розвитку. Адже саме особистість була носієм як певної національної ідеї, так і накреслювала шляхи реалізації будь-якого виду людської діяльності. Саме вона, особистість, формувала врешті-решт, і трансформацію цього суспільства.

Рівненщина завжди була багатою на постаті майже в усіх сферах її суспільно-культурного життя. Ці люди принесли краю славу співучого терену, чи визнання його як області з глибокою традицією унікального ткацтва – «поліського серпанку». Завдячуючи особистостям, край увійшов в історію як терен з яскравим архітектурним будівництвом XVI – XVII століть, уособленням якого є наші ще вцілілі історико-культурні заповідники та рештки замкової мережі.

Ці ж особистості перетворили Рівненщину й на край з оригінальним осередком освіти в особі Острозької академії, яка стала першим православним центром слов'янської освіти наприкінці XVI – першій третині XVII ст., а видрукувана тут Біблія чимало років по тому залишалася неперевершеною духовною книгою у православному світі.

Вони ж зробили так, що наш край уславився і як місце написання Української Першокниги, від якої широкого вжитку дістала народна мова у фаховому її форматі.

Відома Рівненщина, завдячуючи особистостям, і як місце народження слов'янської граматики Мелетія Смотрицького (1619 р.), що не лише стала знаковою подією в Україні, але й не виходила з ужитку і була шанована в Російській імперії у XVII – XVIII століттях.

Чимало таких особистостей принесли славу Рівненщині й у більш пізній період – другій половині XX століття, коли область, лікуючи рани довготривалої війни, поступово виходила на новий рівень культурного розвитку, який й

К. Литвин.

забезпечували все ті ж особистості: Борис Тен, Б. Возницький, Ю. Лашук та ін.

У цьому ряду є й Костянтин Маркович Литвин – людина із типовою радянською біографією, творчою працею якого Рівненщина поступово набула тих прикметних ознак у художній площині, які вирізняють її з поміж семи областей західно-українського культурного простору сьогодні.

Народився він 10 вересня 1938 року в селі Копіївка Макарівського району, що на Київщині і почав писати свою типову біографію. Утім, життя розпорядилося по-своєму. І після на-

вчання у Київському індустріальному технікумі (1953–1957 рр.) за спеціальністю «теплотехніка» та служби в радянській армії, де він повною мірою прилучився до малювання, вступає до Київського державного Художнього інституту (1962 р.) до класу живопису (майстерня Народних художників України В. Костецького, І. Штільмана, М. Хмелька), який успішно завершує у 1967 році і направляє на роботу до м. Рівного, яке, як і більшість західноукраїнських міст, потребувало значної зміни не лише зовнішнього вигляду, але й налагодження системи художньої освіти, власного художнього виробництва тощо.

Створені тут 1951 року місцевим Товариством художників Художні майстерні, у 1963 році переходять у підпорядкування Спілки художників УРСР і на їх базі згодом було засновано Художньо-промисловий комбінат, на який покладається виконання усіх видів діяльності, пов'язаної з мистецьким облаштуванням міста.

Подібна практика поширюється по усіх західноукраїнських обласних центрах, надаючи змогу випускникам спеціальних навчальних закладів республіки знайти собі практичне застосування.

Отже, опинившись у подібному середовищі, кожен знаходив собі свою сферу творчої самореалізації, оскільки потрібно було налагоджувати як організаційно-фінансові, методичні зв'язки із наявними художниками міста та краю, розпочинати виставкову діяльність, на яку чекало населення, виснажене понад 16-річним військовим протистоянням, так і з органами державної влади, займатися підготовкою масштабного плану художнього облаштування обласного центру. Утім, кожен мав знаходити час і для, власне, мистецької самореалізації, до якої був покликаний.

Його перша помітна картина – «Земля» (1968 р.). Однак, заслужений успіх автору приніс «Квітка» (1970 р.), що експонувалася на декількох республіканських виставках і майже відразу стала надбанням Міністерства культури УРСР. І саме з цього часу розпочинається активна й цілеспрямована організаційно-творча діяльність Костянтина Марковича, в якій він так і не визначився до кінця життя чому надати перевагу і був однаково результативним і в творчій роботі, і в організаційно-просвітницькій.

Від часу створення у 1972 року Рівненських художньо-виробничих майстерень (РХВМ) при Львівській обласній організації Спілки худож-

ників УРСР, Костянтин Маркович обирається Головою бюро творчої групи, яку очолює до 1982 року та в період 1985–1989 рр., намагаючись реалізувати вже сформовані творчі плани і перетворюючи цей осередок на активний конгломерат митців, здатних швидко художньо наситити розпочату забудову обласного центру: вони художньо оформлюють численні установи культури, дитячі садки, медичні заклади, перші експозиції Рівненського обласного краєзнавчого музею (де К. Литвин був задіяний повною мірою), перші масштабні промислові підприємства повоєнної Рівненщини.

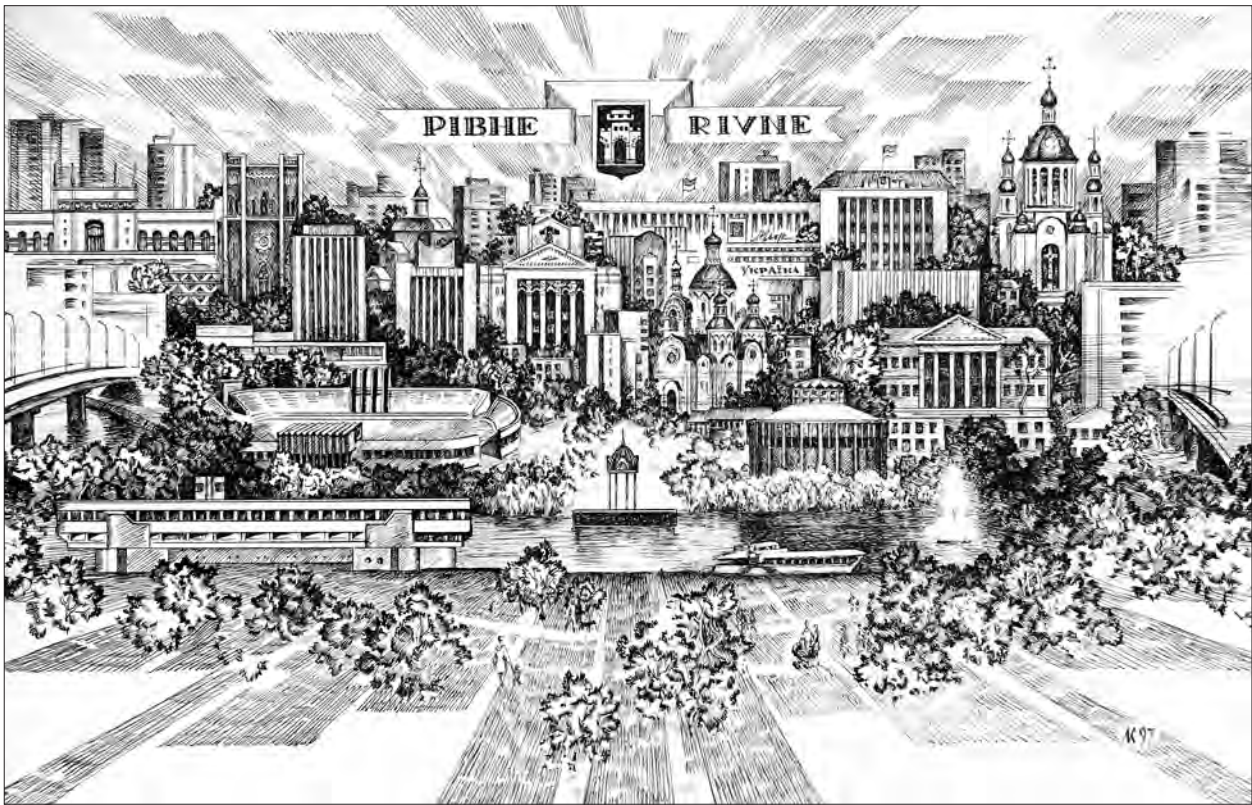
До кінця життя він залишається надзвичайно активною людиною як у Спільці, так і в духовному просторі Рівненщини. За його керівництва РХВМ стала помітною мистецькою структурою в краї; розширилася практика її художніх експонувань: традиційними стали зональні, обласні, персональні, групові, виставки народних майстрів, учнів художньої школи, митців з інших міст (Луцьк, Львів, Відін (Болгарія)), пересувні виставки Спілки художників УРСР та Міністерства культури України, зросла її матеріально-технічна база. Все це й спричинило до створення на її базі Рівненської обласної організації Спілки художників УРСР (РООСХУ).

У 1986 році він – делегат VIII з'їзду художників України; у 1989 році, коли ситуація в країні починає змінюватися майже щоденно – делегат VI Пленуму Спілки художників України; у 1991 році – делегат Першого установчого з'їзду Спілки художників України (усі – в м. Києві). У 1992 році – делегат від України на VIII позачерговому з'їзді Спілки художників СНД (м. Москва).

Організаційна діяльність залишає все менше часу на підготовку власних художніх експонувань, утім, не зменшує часу, призначеного для роботи за мольбертом і кількості власних вартісних творів.

Вир життя, однак, дозволяє організувати 1983 року першу і останню прижиттєву персональну виставку його творів у м. Львові. Майже відразу, як підтвердження його професіоналізму, в 1984 році К. Литвина обирають членом Спілки художників СРСР і з цього часу ним розпочинається розробка масштабних художніх проєктів. Монументальні твори цієї доби переконливо відбивають широкий спектр тогочасного життя.

На хвилі національно-культурного піднесення, коли посилювався інтерес до національно-культурної спадщини (1989 року), він під впливом

К. Литвин. Рівне. Графіка

членів обласної Спілки письменників розробляє концепцію і проєкт пам'ятника Пересопницькому Євангелію в селі Пересопниця та виконує творчі ескізи й малюнки до зображення на камені, відтворені сьогодні на цьому першому пам'ятному знаку у с. Пересопниця [1; с. 138–140].

Паралельно з організаційною діяльністю, Костянтин Маркович виконує низку художніх робіт: «У полі», «Життя повертається» (1974 р.), «Мир спасенный» (1975 р.), «Шевченко і Щепкін у Петербурзі» (1979 р.), «Башта. Острог» (1981 р.). Однаково майстерно працює і в жанрі ліричного пейзажу, свідченням чого є: «Полум'я осені» (1973 р.), «Вечір Полісся» (1977 р.), «Вишня» (1979 р.), «Перша зелень» (1980 р.), «Карпатський етюд. Думка» (1996 р.), і виробничої проблематики: «Рівне будеться» (1974 р.), «Будівництво Рівненської АЕС», «Хлібороби» (1977 р.), «Зміна» (1981 р.), «Доярка Прокопчук К. В.» (два варіанти), «Весна. Посівна» (1982 р.), «Портрет голови агрофірми «Зоря» В. А. Плютинського» (1990 р.) та ін.

Є в його доробку і монументальні твори, виконані в у дусі доби соцреалізму, утім із високою художньою майстерністю. Це – настінні розписи:

«Рівненський хімічний комбінат» (актова зала вищого профтехучилища хіміків № 10 у м. Рівне, 1984 р., левкас, темпера, 290x460), розписи у вестибюлі Товариства сприяння обороні України (м. Рівне, Мототрек, 1985 р.), «Материнство» (пологовий Будинок, м. Рівне, 1989 р.), «Молодість» – спортивна зала Рівненської ЗОШ № 28 та школи у м. Корці, настінні розписи в столовій ПТУ м. Корець та смт. Здовбиця, дитячому садку мікрорайону Ювілейний м. Рівне тощо [5]. Загалом таких робіт є 10.

Інформація про місцезнаходження ще декілька робіт подібного плану, виконаних художником у громадських установах окремих районів області, відсутня.

Народжений напередодні світових воєнних потрясінь, він упродовж життя не полишає розробку цієї теми. Адже проблематика війни для тих, кого вона зачепила, залишається з ними, як правило, назавжди: «Визволення» (1972 р.), «Хліб війни» (1973 р.), «Партизанський рейд» (1977 р.), «Літо. 1941 р.» (1982 р.), «Із полів війни» (1985 р.), «Переправа. Маки» (1992 р.), «Колоски. 1945 р.», «Повернення» (1995 р.) [3] – висвітлюється

нам його кутом бачення цієї нелюдської форми розв'язання політичних конфліктів.

У той же час, постійно займаючись організаційно-творчими питаннями в області, Костянтин Маркович все більше переймається пошаною до сьогодення і славного минулого краю, у якому він продовжує жити і працювати. Це помітно й на низці наступних його полотен: «Башта» (1981 р.), «Дорогою на Острог» (1988 р.), «Засвіт встали козаченьки» (1993 р.), «Острозька академія. Друкарня» (1995 р.), «Костянтин Острозький» (1994 р.). А любов до української природи, краси Поліського краю і його людей «приводить його до вершин пейзажного жанру та натюрморту» [2]. Такими роботами є: «Натюрморт з яблуками і тюльпанами» (1980 р.), «Садок вишневий коло хати. Зона» (1990 р.) (із знаком чорнобильської перестороги), «Полудень», «Проміння ранку», «Натюрморт з апельсинами» (1993 р.), «Забута дорога» (1995 р.), «Полісся» (1996 р.), «Тепла осінь», «Каштани» (1997 р.), «Після грози», «Різдвяна ніч» (1998 р.) та ін.

Навіть побіжний перелік його творів засвідчує, що він і надалі залишається майстром пейзажного жанру, адже 78 замальовок, виконаних переважно олійними фарбами з достатньо промовистими назвами («Вечір на ставку», «Хмарний день», «Рання осінь» тощо), це засвідчують. Утім, перше враження, що залишається від споглядання переважної більшості його картин – активна пульсація ритму. Тому зображення значної частини полотен неначе набігає на глядача, незалежно від того, куди спрямовується рух сюжетних ліній на полотні. Це досить помітно в його різнопланових творах: «Засвіт встали козаченьки», написаної 1989 року, або «Переправа. Маки» (1992 р.). І в, здавалося б, далеких від емоційної напруги «Осіння думка» (1996 р.) чи «Карпатський етюд. Думка» (1996 р.). Відчувається, що художник постійно зображував напругу власного життя, ритм якого постійно прискорювався.

На останнє десятиліття його життя припадає чимало знакових кроків у культурній площині Рівненщини. Він – Голова правління Рівненської обласної організації СХУ (1990–1998 рр.); учасник I установчого з'їзду художників СНД (1992 р.), на якому накреслювалися нові шляхи розвитку сучасного образотворення; учасник багатьох республіканських Всесоюзних і міжнародних художніх виставок, проведених у Запоріжжі, Києві, Луцьку, Рівному, Львові, Москві, Мінську [6].

Загалом його експонування охоплюють 4 Всесоюзних: ВДНГ СРСР, м. Москва, 1971 р. («Квітка»); Центральний Будинок художників м. Москва, 1980 р. («Площа В.І. Леніна»); Центральний Будинок художників, м. Москва, 1982–1983 рр. («Зміна», «Весна. Посівна») виставки; та посмертної, проведеної у м. Мінську, 2001 р. («Зосередженість»), а також 24 республіканських та чимало інших презентацій регіонального й місцевого рівнів [5].

Невеличкі інформаційні повідомлення про його творчість у той час публікуються в провідних мистецьких часописах, доповнюючись відповідними репродукціями: Мисько Е. П. Обрії оновленого краю // Образотворче мистецтво (Львів), 1979. – № 6 (212). – С. 12; Островський Г., Попов А. «Шевченко і Щепкін» // Корни и крона. – Львов, 1989. – С. 122–123; «Будівництво Рівненської АЕС» // Мистецтво (Київ), 1979; календар «В мире прекрасного». – К., 1986; Столярчук Б. Зона болю Костянтина Литвина // Образотворче мистецтво, 1999. – № 3–4. – С. 33 та ін.

Репродукції його картин було розміщено також у журналах: «Жовтень» («Визволення»). – Львів, 1974. – № 10, обкл.; «Ранок» («Зміна»). – К., 1981. – № 12; «Творчество» («Весна. Посівна»). – М., 1983. – № 5. – С. 2; «Художники Прикарпаття» («Літо. 1941 р.»). – К.: Мистецтво, 1989 р. – С. 70–77; «Образотворче мистецтво» («Костянтин Острозький. Друкарня»). – К., 1998. – № 2. – С. 43; там же: («Осінні ритми. Тепла осінь»). – К., 1999. – № 3–4. – С. 33; «Сторінки історії» («Проміння ранку»). – К., 1998. – № 86 та ін.

Окремі репродукції картин вміщено також в альбомі «Всеукраїнська триєнале живопису – 98». – К., 1998. – № 2. – С. 71 тощо. А загальна кількість друкованих репродукцій його творів, за підрахунками дружини художника станом на кінець 2011 року, складає 47 одиниць, охоплюючи 32 картини [4].

Повертаючись до розгляду його діяльності, відзначимо, що він намагається розширити той традиційний ряд, коли вітчизняну культурну спадщину вивчають лише історики та етнографи, формуючи й відповідний кут зору на країну і намагається включити до цього кола дослідників професійних діячів науки – мистецтвознавців.

Тоді ж розпочинаються його організаційна діяльність, спрямована на підготовку до відкриття в місті Художнього музею. Адже місто Рівне залишається єдиним обласним центром України,

що не має й досі власного художнього музею, який й би став не лише осередком концентрації художніх пам'яток, давав змогу художникам об'єднатися навколо цієї художньої структури та став би місцем творчого спілкування, а й виявився б центром науково-дослідної, мистецтвознавчої діяльності, виступав би своєрідним координатором художньої праці й освіти в краї, позаяк мережа початкової художньої освіти є достатньо розмаїтою, як і достатньо міцною поступово стає вища і середня спеціальна її ланка.

На початку 90-х років у структурі Рівненського державного інституту культури, – достатньо яскравого і самобутнього ВНЗ Західної України, було відкрито нову спеціальність «Образотворче та декоративно-прикладне мистецтво», покликану забезпечувати відповідними кадрами мережу художніх шкіл і шкіл мистецтв та викладання уроків малювання у численних загально-освітніх школах області. Тож першими викладачами, що допомагають у реалізації цих планів і стають професійні митці, члени місцевої художньої Спілки: М. Йориш (з 1992 р.), К. Литвин (1995–1998 рр.), П. Подолець (із 1995 р.) та ін., що переймаються проблемами викладання живопису, малюнку та скульптури, забезпечують читання мистецького блоку дисциплін для студентів закладу та готують їх методичне наповнення.

За пропаганду народної творчості краю він відзначається почесним званням Лауреата обласної літературно-мистецької премії ім. Бориса Тена (1987 р.), згодом висувається на присудження почесного державного звання «Заслужений художник України» (1997 р.).

Однак 15 вересня 1998 року після тяжкої хвороби Костянтин Маркович Литвин пішов із життя, залишивши по собі досить об'ємну спадщину: 133 картини, 87 пейзажів (54 з яких виконані на полотні та 34 – на картоні олійними фарбами), 277 етюдів й 3 картини-пейзажі, 10 мнументальних творів [5].

Як данина пам'яті за несвоєчасне визнання його прижиттєвої творчості, майже відразу було проведено декілька його персональних експонувань: посмертних виставок (м. Рівне, 1998 р., зала Спілки художників, м. Луцьк (Художній музей) та м. Київ – Центральний Будинок художника; 1999 р.), що мали значний мистецький розголос вже тому, що експонувалася там значна кількість творів: 120 – у м. Рівне (одночасно в обласному краєзнавчому музеї, Залі мистецтв обласної бі-

бліотеки та виставковій залі СХУ), 47 картин – у Центральному Будинку художника (м. Київ) та Художньому музеї м. Луцьк – 43 художніх полотна.

А десять років по тому, у 2008 році, в м. Рівне експонувалася ще одна персональна художня виставка, присвячена його пам'яті, що відбулася з нагоди 70-річчя від дня народження та відкриття меморіальної дошки на будинку № 2-а по вул. 16 Липня, де він жив і працював.

Як свідчать матеріали сімейного архіву художника [5], залишилося про нього й чимало згадок, опублікованих інтерв'ю та коментарів стосовно окремих його художніх робіт у місцевій періодиці Рівненщини (загалом 61 публікація), де також експонувалися репродукції багатьох його картин.

Твори Костянтина Марковича Литвина зберігаються сьогодні в приватних колекціях окремих країн, Міністерстві культури України, Рівненському обласному краєзнавчому музеї, Картинній галереї м. Луцька, Сарненському історико-етнографічному музеї, Картинній галереї села Бабин Гошанського району, що на Рівненщині, Корецькому районному історико-краєзнавчому музеї, а також у багатьох навчальних, лікувальних, культурно-освітніх та адміністративних закладах нашого міста й Рівненської області загалом, приватних осіб, нагадуючи всім, хто розуміє мистецтво, про минулу славу краю, його людей, економічний та культурний потенціал Волині, сторінки її славної і почасти трагічної історії.

Є його картини і в іноземних зібраннях, зокрема – кампанії «Самгаз», розташованій у м. Мілан (Італія), штаб-квартирі кампанії «Форд», штат Каліфорнія (США), де вони, здається, мають переважно фінансову цінність та, мабуть, нагадують відвідувачам і господарям про специфічну країну – Україну.

«Місце в історії для кожного народу визначається одним критерієм – відзначав Костянтин Маркович у 1995 році, виступаючи з доповіддю з нагоди Шевченківських свят, – розвитком культури. І тільки твори мистецтва, що залишаються в часі, стверджують це місце» [4]. Думка, в принципі, – не нова. Утім, чи не підстава це для повернення, нарешті, до її реалізації у сучасному, вкрай перенасиченому турботою лише покращенням власного добробуту, житті. Адже до її актуальності ми, здається, вже доросли!

Враховуючи факт відсутності в місті Рівному Художнього музею, а отже браку належних

РІВНЕНЩИНА: КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ

можливостей концентрації художніх колекцій та той факт, що значна частина мистецької спадщини радянської доби краю поступово переміщується в інші області республіки, приватні зібрання та за

межі України, подаємо повний каталог художніх робіт К. М. Литвина, сформований із матеріалів приватного архіву художника, представленого нам його родиною (Додаток 1).

Додаток 1.

ПОВНИЙ КАТАЛОГ КАРТИН РІВНЕНСЬКОГО ХУДОЖНИКА КОСТЯНТИНА МАРКОВИЧА ЛИТВИНА

№ п. п.	Назва твору	Рік виконання	Техні-ка	Розмір	Місце знаходження
1	2	3	4	5	6
1	«Земля»	1968	п/о	82x82	Закуплена дирекцією виставок СХ УРСР, 1970 р., Київ
2	«Квітка»	1970	п/о	200x160	Закуплена Мін. куль-тури УРСР, 1972 р.
3	«Девін»	1970	п/о	75x100	Замовлення
4	«Сонячний день»	1970	к/о	57x80	
5	«Визволення. 1944 р.»	1972	п/о	204x155	
6	«Полум'я осені»	1973	п/о	87x66	
7.	«Хліб війни»	1974	п/о	85x85	
8	«В полі»	1974	п/о	86x86	
9	«Ланкова»	1974	п/о	120x51	
10	«Рівне будується»	1974	п/о	84x84	
11	«Життя повертається»	1974	п/о	101x121	
12	«Ланка»	1975	п/о	201x105	
13	«Тихий день»	1975	к/о	50x65	
14	«Мир захищений»	1975	п/о	145x145	
15	«Старий будинок»	1975	к/о	50x80	
16	«Овраг»	1976	п/о	57x57	
17	«Площа В. І. Леніна»	1977	п/о	190x135	
18	«Будівництво Рівненської АЕС»	1977	п/о	139x210	Закуплена РОКМ, 1977 р.
19	«Після дощу»	1977	к/о	69x48	
20	«Вечір Полісся»	1977	к/о	52x65	
21	«Лейтенант В. П. Студнев»	1977	к/о	85x85	
22	«Хлібороби»	1977	п/о	250x125	
23	«Партизанський рейд»	1977	п/о	145x300	
24	«Герої колгоспу «Перемога»»	1977	п/о	193x200	Закуплена РОКМ, 1977 р.
25	«Жовтень. Південний захід»	1978	п/о	145x145	
26	«Згасаючий день. Поезія»	1978	п/о	156x155	
27	«Біла гора»	1978	к/о	50x70	
28	«Балка»	1978	к/о	57x57	
29	«Сіяч»	1979	п/о	83x116	
30	«Сіялки»	1979	к/о	44x58	
31	«Т. Шевченко і М. Щепкін у Петербурзі»	1979	п/о	98x139	
32	«На весні»	1979	п/о	70x89	
33	«Вишня»	1979	п/о	120x115	
	«Башта. Острог»	1979	п/о	50x65	

Розділ V. Проблеми і тенденції культурного поступу Рівненщини

34	«Гаялина»	1980	п/о	31x44	
35	«Мальви»	1980	п/о	183x110	
36	«Сіачі»	1980	п/о	138x159	
37	«Осіннє дерево»	1980	п/о	35x56	
38	«Пастушки»	1980	п/о	44x50	
39	«Дош»	1980	п/о	44x60	
40	«Перша зелень»	1980	п/о	61x86	
41	«Вулиця Тополева»	1980	п/о	70x75	
42	«Луг»	1981	п/о	44x60	
43	«Край поля»	1981	п/о	55x60	
44	«Горинь»	1981	б/п	35x45	
45	«Заморозки»	1981	к/о	57x57	Волинський ОКМ, 1999 р.
46	«Луки»	1981	п/о	44x60	
47	«Весняний день»	1981	к/о	36x48	
48	«Зміна»	1981	п/о	125x160	ЗОШ № 8, м. Рівне
49	«Кораблик»	1981	к/о	64x64	
50	«Вежа. Острог»	1981	к/о	50x65	
51	«В полі»	1981	п/о	57x57	
52	«Осіннє поле»	1982	п/о	31x43	
53	«Весна. Посівна»	1982/1978	п/о	128x159	
54	«Орден за олімпіаду (Майор Фурс І. К.)»	1982	п/о	114x75	
55	«Зосередженість»	1982	п/о	145x145	
56	«Зимовий ранок»	1982	к/о	45x40	
57	«Доярка» (2-й варіант) Доярка Прокопчук К. В.	1982	Темпера, п/о	114x75 140x110	Сарненський істор.-етнографічний музей
58	«Примор'є»	1982	п/о	44x60	
59	«Вечір»	1982	к/о	32x41	
60	«Степ»	1982	п/о	50x60	
61	«За містом»	1982	к/о	31x43	
62	«Осінній вечір»	1982	к/о	30x42	
63	«Осінній сад»	1982	к/о	32x42	
64	«Сонячний день»	1982	п/о	57x67	
65	«Острог»	1982	п/о	57x57	
66	«Зима на Поліссі»	1982	п/о	50x70	
67	«Літо. 1941 р.»	1982	п/о	150x180	
68	«Поле. Врожай зібрано»	1982	п/о	83x116	
69	«Цікава тема»	1983	б/п	50x70	
70	«Село»	1983	б/п	35x45	
71	«Літня людина»	1983	б/п	35x45	
72	«Сніжно»	1983	б/п	35x45	
73	«Переїзд»	1983	б/п	35x45	
74	«Сонячний день»	1983	б/п	35x45	
75	«Ранок»	1983	б/п	35x45	
76	«Тополі»	1983	п/о	62x80	
77	«Редакція підпільної друкарні «Червоний прапор»»	1983	п/о	175x144	
78	«Ранкова зоря» («Ранок. Зима»)	1983	п/о	56x61	

РІВНЕНЩИНА: КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ

79	«Садівники»	1984	п. т.	48x73	
80	«Татарська башта. Острог»	1984	п/о	38x50	
81	«Микола Островський»	1984			
82	«Сонячний день»	1985	к/о	32x44	
83	«3 полів війни»	1985	к/о	85x85	
84	«Переправа. Маки»	1985	п/о	97x97	Перший варіант – приватна кол., Київ
85	«Д. Бєдний в І кінній армії на ст. Здолбунів» (І варіант)	1985	п/о		
86	«Рибалки»	1987	п/о	130x75	
87	«Борозна»	1987	п/о	220x180	
88	«Поле»	1987	п/о		
89	«Хліб»	1987	п/о	145x145	
90	«На річці»	1988	п/о	80x60	
91	«Коли цвіте черемха. Оператори»	1988	п/о	115x120	Карт. галерея села Бабин Рівненськ. р-н
92	«Д. Бєдний в І кінній армії на ст. Здолбунів» (2-й варіант)	1988	п/о	45x60	Корецький краєзнавчий музей
93	«Дорогою на Острог»	1989	п/о	97x97	
94	«День»	1989	п/о	80x45	
95	«Вечір»	1989	п/о	50x60	
96	«Засвіт встали козаченьки»	1989	к/о	95x90	
97	«Садок вишневий коло хати. Зона»	1990	п/о	85x85	
98	«На болоті»	1990	к/о	36x24	Власність С. Гайдука
99	«Портрет В. А. Плютинського»	1990	п/о	190x124	Власність родини В. А. Плютинського
100	«Перед грозою»	1991	п/о	38x50	
101	«Над річкою»	1991	п/о	80x80	
102	«Біля лісу»	1991	п/о		
103	«Шляхи Полісся»	1992	п/о	80x150	
104	«Натюрморт із кавуном»	1993	п/о	50x60	
105	«Натюрморт з апельсином»	1993	п/о	50x60	
106	«Портрет Т. Шевченка»	1993	п/о	76x76	
107	«Проміння ранку»	1993	п/о	75x75	
108	«Зима»	1993	п/о	40x55	
109	«Світанок»	1993	п/о	45x58	
110	«В парку»	1994	п/о	42x57	
111	«Колоски. 1945»	1994	п/о	150x180	
112	«Костянтин Острозький»	1994	п/о	150x237	ЗОШ № 18, м. Рівне, 1995 р.
113	«Забута дорога»	1995	п/о	60x47	
114	«Повернення»	1995	п/о	120x100	
115	«Полудень»	1995	п/о	45x60	
116	«Полісся»	1996	п/о	40x50	
117	«Каштани» (І варіант)	1996	к/о	29x35	
118	«Карпатський етюд. Думка»	1996	п/о	65x110	
119	«Осінь»	1996	к/о	30x43	
120	«Вербна неділя»	1996	к/о	61x86	
121	«Осінь думка»	1996	п/о	40x50	

Розділ V. Проблеми і тенденції культурного поступу Рівненщини

122	«Осінні ритми» («Тепла осінь»)	1997	п/о	70x90	
123	«На Горині»	1997	п/о	40x50	
124	«Свято»	1997	к/о	86x63	
125	«Після грози»	1998	п/о	70x170	
126	«Каштани» (II – й варіант)	1998	п/о	29x35	
127	«Різдвяна ніч»	1998	п/о	84x84	
128	«Театральний натюрморт» (незакінчена)	1998 серпень	п/о	100x80	
129	«Берестецьке поле»	1994	п/о		
130	«Волинь» (етюд)				
131	«Натюрморт з яблуками і тюльпанами»	1980	п/о	60x80	
132	«Творчий натюрморт»	1980	п/о	60x80	Лікарня м. Сарни
133	«Панорама м. Рівного» (картина на металі)	1997	Картон- метал		

КАТАЛОГ «МАЛЕНЬКИХ» ПЕЙЗАЖІВ

№ п.п	Назва	Техніка	Розмір	Місце збереження
1	2	3	4	5
1	«Літній пейзаж»	п/о	16x22	
2	«Молоді деревця»	п/о	16x22	
3	«Літо»	п/о	16x22	
4	«Вечір»	п/о	16x22	
5	«Перед грозою»	к/о	16x22	
6	«Хмара»	п/о	16x22	
7	«Рання осінь»	п/о	16x22	Власність Є. І. Шморгуна, 2000 р.
8	«Літом на річці»	п/о	16x22	
9	«Зоря»	к/о	16x22	
10	«Взимку»	к/о	16x22	
11	«На узліссі»	к/о	16x22	Власність В. Л. Литвина
12	«Літній вечір»	к/о	16x22	
13	«Сонячний день»	к/о	16x22	
14	«Зимовий день»	к/о	16x22	
15	«Вечір на ставку»	п/о	16x22	
16	«Поле»	п/о	16x22	
17	«Сонячний став»	п/о	16x22	
18	«Галявина»	п/о	16x22	
19	«Небо», 1996 р.	п/о	16x22	Власність родини М. М. Маричевського
20	«Хмарний день»	п/о	16x22	
21	«Комиші», 1995	п/о	16x22	Власність О. Д. Лі
22 і т.д.	«Біля річки», 1995	к/о	16x22	Власність Задорожного В.

Всього: 87 пейзажів, із них 54 (п/о), 33 (к/о), і 277 етюдів та 3 картини – пейзажі (24x36)

КАТАЛОГ МОНУМЕНТАЛЬНИХ ТВОРІВ К. М. ЛИТВИНА

- «Рівненський хімкомбінат»: левкас, темпера, 1984 р., актова зала (м. Рівне).
- «Материнство»: левкас, темпера, 1989, 290x460, пологовий будинок (м. Рівне).

РІВНЕНЩИНА: КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ

- «Розпис на Мототреці»: левкас, темпера, вестибюль (м. Рівне).
- «Розпис у дитячому садочку»: левкас, темпера (мікрорайон «Ювілейний», м. Рівне).
- «Розпис у смт. Здовбиці»: левкас, темпера (Рівненщина).
- «Розпис в ПТУ № 10»: левкас, темпера (м. Рівне).
- «Розпис в музеї Комсомольської слави»: левкас, темпера (м. Рівне).
- «Розпис в ЗОШ № 11»: левкас, темпера (м. Рівне).
- «Стелла» (на кордоні Радивилівського району Рівненської обл.).
- «Пам'ятник українській Першокнизі – Пересопницькому Євангелію» (село Пересопниця, Рівненщина).

Додаток 2.

КАТАЛОГ ВИСТАВОК, У ЯКИХ БРАВ УЧАСТЬ К. М. ЛИТВИН (Всесоюзні, Міжнародні)

№ П/П	ОРГАНІЗАТОРИ ЗАХОДУ	НАЗВА ВИСТАВКИ	ТЕМА	МІСТО І РІК ПРОВЕДЕННЯ	НАЗВА ЕКСПОНОВАНИХ ТВОРІВ
1	2	3	4	5	6
1	Головний комітет ВДНГ СРСР	Виставка досягнень народного господарства СРСР (свід. № 353403)	«Мы придем к победе коммунистического труда»	Москва, ВДНГ СРСР, 1971 р.	«Квітка», п/о., 200x162, 1970 р.
2	Міністерство культури СРСР, Спілка художників СРСР	Виставка творів художників західних областей України	До 40 річчя воз'єднання українського народу: каталог. – М.: Сов. худож., 1980. – С. 17.	Москва, Центр. Будинок художника (ЦБХ), 1980 р.	«Площа В. І. Леніна», х. м., 190x135, 1977 р.
3	Спілка художників СРСР, Художній фонд СРСР	Всесоюзна виставка «Художники – народу»	До 60 річчя утворення СРСР	Москва, ЦБХ, лист 1982 – січ. 1983 р.	«Зміна», п/о., 125x160, 1981 р., «Весна посівна», п/о., 128x159, 1982 р.
4	Спілка художників Рівненщини НСХУ	Виставка художників Рівненщини		Білорусь, м. Мінськ, 2001 р.	«Зосередженість», п/о, 175x175, 1982 р.

РЕСПУБЛІКАНСЬКІ (ВСЕУКРАЇНСЬКІ) ВИСТАВКИ

№ П/П	ОРГАНІЗАТОРИ ЗАХОДУ	НАЗВА ВИСТАВКИ	ТЕМА	МІСТО І РІК ПРОВЕДЕННЯ	НАЗВА ЕКСПОНОВАНИХ ТВОРІВ
1	2	3	4	5	6
1	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР, ЦК ЛКСМУ	Республіканська художня виставка	Присвячена 50-річчю ВЛКСМ: Каталог. – К., 1970. – С. 17.	м. Київ, 1970 рік	«Земля», п/о., 82x82, 1968 р.
2	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР, ЦК ЛКСМУ	Республіканська художня виставка	«Молоді художники України»: Каталог. – К.: Молодь, 1971. – С. 13.	м. Київ, 1971 рік	«Квітка», п/о., 200x160, 1970 р.
3	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР, ЦК ЛКСМУ	Республіканська художня виставка	Присвячена XXIV з'їзду КПРС і XXIV з'їзду КПУ: Каталог. – К., 1972. – С. 17.	м. Київ, 1972 рік	«Квітка», п/о., 200x160, 1970 р.
4	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Республіканська художня виставка	«Квітуча радянська Україна»: до 50 річчя Союзу РСР: Каталог. – К., 1973. – С. 25.	м. Київ, 1973 рік	«Визволення. 1944 рік», п/о., 204x155, 1972 р.
5	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Республіканська художня виставка	«Україна вільна»: До 30-річчя визволення від німецько-фашистських військ: Каталог. – К., 1974. – С. 23.	м. Київ, 1974 рік	«Визволення. 1944 рік», п/о., 204x155, 1972 р.; «Хліб війни», п/о., 85x85, 1974 р.
6	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Республіканська художня виставка	«30 років Великої Перемоги»: Каталог. – К., 1976. – С. 17.	м. Київ, 1975 рік	«Мир захищений» п/о., 145x145, 1975 р.

Розділ V. Проблеми і тенденції культурного поступу Рівненщини

7	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Республіканська художня виставка	«По Ленінському путі»: до 60 річчя Великої Жовтневої революції	м. Київ, 1977 рік	«Площа В. І. Леніна», п/о., 190x135, 1977 р.
8	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Республіканська художня виставка	Присвячен. 100-річчю від дня народження Ф. Дзержинського: Каталог. – К., 1977. – С. 12.	м. Київ, 1977 рік	«Лейтенант В. П. Студнев», к/о., 85x85, 1977 р.
9	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Республіканська художня виставка	Присвячена 60-річчю ВЛКСМ	м. Київ, 1978 рік	«Згасаючий день. Поезія», п/о., 156x156, 1978 р.
10	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Республіканська художня виставка	«Наш радянський спосіб життя»: Каталог. – К., 1981. – С. 11.	м. Київ, 1981 рік	«Рільник або Сіяч» п/о., 83x116, 1979 р.
11	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР, ЦК ЛКСМУ	Республіканська художня виставка	«Всегда на чеку» (довідка № 624 від 11.10.82 р.)	м. Київ, 1982 рік	«Орден за олімпіаду», х/м., 114x75, 1982 р.
12	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Республіканська художня виставка	«СССР – наша Родина» (довідка № 894 від 19.10.83 р.)	м. Київ, лист. 1982 – січ. 1983 рік	«Літо. 1941 р.», п/о 150x180, 1982 р.
13	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Республіканська художня виставка	«На страже завоювання соціалізму» (дов. № 864)	м. Київ, 1983 рік	«Жовтень. Пів-денний захід», п/о, 145x145, 1978 р.
14	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Республіканська художня виставка	«До 40-річчя визволення України» (дов. № 35 від 1.3.85)	м. Київ, 1984 рік	«Редакція підпільної друкарні «Червоний прапор», п/о, 175x144, 1983 р.
15	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Республіканська художня виставка	«Всегда на чеку». До 70-річчя створення радянської міліції	м. Київ, 1987 рік	«Хліб», п/о., 145x145, 1987 р.
16	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Республіканська художня виставка	До 70-річчя створення УВД	м. Київ, 1987 рік	«Хліб», п/о., 145x145, 1987 р.
17	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Республіканська художня виставка	«Мальовнича Україна»: До щорічного Всесоюзного Шевченківського свята «В сім'ї вольній новій»: каталог. – К., 1988. – С. 7 (дов. № 1613 від 24.10)	м. Київ, 1987 рік	«Край поля», п/о., 55x60, 1981 р.
18	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Республіканська художня виставка	До 70 річчя Жовтневої Революції	м. Київ, 1987 рік	«Борозна», п/о., 220x180, 1981 р.
19	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Республіканська художня виставка		м. Київ, 1989 рік	«Дорогою на Острог. Місто», п/о., 97x97, 1989 р.
20	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Республіканська художня виставка		м. Київ, 1993 рік	«Проміння ранку», п/о., 75x75, 1993 р.
21	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Республіканська художня виставка		м. Київ, 1995 рік	«Переправа. Маки», п/о., 97x97, 1985 р.
22	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Республіканська художня виставка	«Мальовнича Україна»: До щорічного Всесоюзного Шевченківського свята «В сім'ї вольній новій» (дов. № 5986 від 19.12)	м. Рівне, 1996 рік	«Садок вишневий коло хати. Зона», п/о., 85x85, 1990 р.
23	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Республіканська художня виставка	Всеукраїнська трієнале живопису – 98	м. Київ, 1998 рік	«Забута дорога», п/о., 67x47, 1995 р.
24	Міністерство культури України, Спілка художників України	Республіканська художня виставка	Звіт творчих колективів Рівненщини	м. Київ, 2001 рік	«Портрет голови агрофірми «Зоря» В. А. Плютинського, п/о., 190x124, 1990 рік

РІВНЕНЩИНА: КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ ПОТЕНЦІАЛ

ЗОНАЛЬНІ ВИСТАВКИ

№ П/П	ОРГАНІЗАТОРИ ЗАХОДУ	НАЗВА ВИСТАВКИ	ТЕМА ЕКСПОНУВАННЯ	МІСТО І РІК ПРОВЕДЕННЯ	НАЗВА ЕКСПОНОВАНИХ ТВОРІВ
1	2	3	4	5	6
1	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Зональна художня виставка	«Україна вільна»	м. Львів, 1973 рік	«Визволення. 1944, п/о., 204x155, 1972 р.
2	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Зональна художня виставка	«В сім'ї єдиній»	м. Львів, 1979 рік	«Вишня», п/о., 120x115, 1979 р.
3	Міністерство культури УРСР, Спілка художників УРСР	Зональна художня виставка	До 40 річчя возз'єднання українського народу	м. Київ – Львів, 1979 р.	«Площа В. І. Леніна», п/о., 190x135, 1977 р
4	Міністерство культури України, Спілка художників України	Зональна художня виставка		м. Львів, 1996 рік	«Карпатський етюд. Думка», п/о., 65x110, 1996 р.
ПЕРЕСУВНІ ВИСТАВКИ					
1	2	3	4	5	6
1	Обласні управління культури, обласні Спілки художників УРСР	Пересувна художня виставка	До 30-річчя визволення міста Рівного від німецько-фашистських загарбників	м. Луцьк, 1974 рік	«Квітка», п/о., 200x160, 1970 р.; «Визволення. 1944», п/о., 204x155, 1972 р.; «Хліб війни», п/о., 85x85, 1974 р.; «В полі», п/о., 86x86, 1974 р.
ПЕРСОНАЛЬНІ ВИСТАВКИ					
1	2	3	4	5	6
1	Львівська та Рівненська Спілки художників УРСР	Персональна художня виставка	Претендента в члени Спілки художників СРСР	м. Львів, 1983 р., 15 вересня, виставкова зала СХ	Експонувалася 51 картина (назви – у каталозі, що зберігається у членів родини автора)
2	Рівненська обласна Спілка художників України	Персональна художня виставка	Присвячена пам'яті автора	м. Рівне, 24 жовтня 1998 р., Обласна бібліотека, РОКМ, виставкова зала СХ	Експонувалися 120 картин (назви – у каталозі, що зберігається у членів родини автора)
3	Волинська та Рівненська обласні Спілки художників України	Персональна художня виставка	Присвячена пам'яті автора	м. Луцьк, 1999 р.	Експонувалося 49 картин (назви – у каталозі, що зберігається у родини автора)
4	Міністерство культури України, НСХУ	Персональна художня виставка	Присвячена пам'яті автора	м. Київ, 1999 р., Центральний Будинок Художника	Експонувалося 47 картин (назви – у каталозі, що зберігається у родини автора)

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Шморгун Є. «... І п'ятьма не здолала його» / Євген Шморгун. – Рівне: ФОП В. А. Лапсюк, 2011.
2. Литвин О. К. Світ, що залишився нам / О. К. Литвин (рукопис) // Приватний архів родини К. М. Литвина.
3. Частина репродукцій художніх робіт К. М. Литвина, згаданих у тексті, подана на художніх виставках до цієї книги.
4. Литвин К. М. Доповідь із нагоди Шевченківських свят (рукопис) (1995 р.) / К. М. Литвин // Приватний архів родини К. М. Литвина.

5. Картотека художніх творів та експонувань К. М. Литвина (рукопис), додаток № 1 // Приватний архів родини К. М. Литвина.
6. Див.: Каталог виставок К. М. Литвина (рукопис), поданий у додатку № 2 // Приватний архів родини К. М. Литвина.

МАЙСТРИ ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВОГО МИСТЕЦТВА РІВНЕНЩИНИ: ЛЕОНІД ПЕТРОВИЧ ГРИНБОКИЙ

Рівненщина завжди славилася оригінальними майстрами народної культури, зокрема й декоративно-ужиткової її складової. Цьому сприяли потужні традиції, що склалися в багатьох його видах у краї і які ще й сьогодні побутують у місцевому, переважно сільському, середовищі. Важливим чинником цього процесу є також те, що область має потужні зв'язки із Львівською мистецькою школою в особі колишнього Інституту декоративного-прикладного мистецтва (тепер – Академія мистецтв).

Впливала на цей процес і відносна замкненість краю від потужних інокультурних впливів, на чому неодноразово акцентували свою увагу дослідники [2].

Волинь ще й сьогодні пам'ятає імена десятків майстрів цього нелегкого ремесла і являє потужний етнорегіон, де чимало зразків цього мистецтва збережено не лише по музеях та архівах, але й численних приватних колекціях. Врешті-решт, Рівненщина – це край, де значний акцент на подібному чиннику робиться й на уроках народознавства у місцевій освітянській мережі. І «Програма збереження національної культурної спадщини» регіонального рівня, ухвалена обласною державною адміністрацією, також це підтверджує. Утім, про це вже також неодноразово йшлося навіть у наших публікаціях [1].

Державотворчі процеси, що розпочалися 1991 року в республіці, лише прискорили процес повернення до джерел, зокрема й джерел народного декоративно-ужиткового мистецтва, відродили чимало забутих культурних практик, які ще існували при художньо-промислових майстернях радянської доби та у більш ранній період.

Зрозуміло, що все це відбувається сьогодні вже на іншій, як теоретико-методологічній, так і мистецькій базі і не ставить за мету забезпечити

сучасний побут справді потрібними ужитковими виробами. Адже конкурувати із світовою художньою промисловістю майстрам недоречно, та й культурний простір вже зовсім інший.

Хоча у всі часи на наших теренах були майстри, які саме на творчому розмаїтті власних виробів і утримувалися в цьому достатньо конкурентному середовищі. Згадаємо хоча б майстрів гутного скла чи окремих видів порцеляни, традиційно поширених на Поліссі. Їх вироби значною мірою спрямовані сьогодні на прикрашання сучасного побуту, внесення до нього елементів якщо не архаїки, то деякої стилізації.

Зразки цих виробів активно використовуються у прикрашанні сучасного житла і загалом усієї людської життєдіяльності. Вони роблять український побут духовно багатим і теплим, підтримують наші зв'язки з предками. А нова генерація майстрів сьогодні в краї така, що складає достойну конкуренцію будь-якому регіону як за тематичним розмаїттям, так і за якістю та символічному ряду художніх зразків. І постійна підтримка органами державної влади цього виду художньої діяльності, акцентування уваги на ньому методичних структур та сучасної загально-освітньої школи області, лише допомагає повернути забуті практики до сучасного побуту. Адже людині завжди подобалося щось робити власними руками.

Одним з яскравих представників цього вектора художньої творчості Рівненщини є Леонід Петрович Гринбокий – художник із широким мистецьким сальдо, веселою вдачею і оптимізмом, що однаково професійно працює з деревом, глиною, бурштином та теракотою. Він, до речі, належить до тієї генерації митців, чії твори мають широку популярність у середовищі як пересічних громадян, так і представників найвищих

Л. Гринбокий

органів державної влади, художньої інтелігенції. А кількість країн, де зберігаються його мистецькі витвори, виводить його на перше місце в рейтингу популярності не лише серед майстрів цього напрямку, але й народного мистецтва загалом. А ще – він дбає про своїх учнів-наступників, що прилучаються до цих джерел і кількість ентузіастів продовжити його справу сьогодні складає також достойний ряд.

Народився він 28 січня 1962 року у м. Рівному. В дитинстві полюбляв з олівцем у руці годинами малювати в альбомі, або зошиті в клітинку.

У 1973–1977 рр., як і переважна більшість майбутніх майстрів, навчався у Рівненській дитячій художній школі, де вперше прийшло розуміння основ мистецтва і його значні потенційні виразові можливості.

Після закінчення загальноосвітньої школи № 6 (1979 р.), один рік навчався у Школі підготовки керівників художньої самодіяльності на відділенні художнього оформлення. А служба в Збройних Силах (1980–1982 рр.) сприяла не лише фізичному змужнінню, але й була багатою на форми вдосконалення майстерності та ініціативу й винахідливість, що виявлялося в оформленні численних стінгазет, «бойових» листівок, «ленінських» кімнат, а також начерків армійських друзів та «дембельських» альбомів.

У 1982 році він вступив до Львівського державного інституту прикладного і декоративного мистецтва України (нині – Академія Мистецтв),

де навчався на кафедрі кераміки (доц. А. Каліш, І. Франк, М. Гладкий та професори Д. Крвавич, Е. Мисько та ін.).

Після закінчення у 1988 році інституту за розподілом їде працювати на Ташкентський експериментальний творчий комбінат прикладного мистецтва Художнього фонду Узбекистану, де відбулося його професійне становлення на монументальній ділянці самостійно та у співпраці з іншими художниками (С. Іванов, Л. Козлова, А. Яровий, С. Султанмуратов, Ю. Кім).

Їх творчими зусиллями виконано чимало оригінальних художніх зразків, що й нині прикрашають численні установи колишньої, достатньо специфічної у культурному контексті, союзної республіки: станцій метро «Гафура-Гуляма», «Чор-Су» (художнє оздоблення), театр ім. М. Горького (оздоблення фасаду), ресторан «Бахор» (внутрішнє оздоблення), а також здійснено художнє оформлення хіміко-фармакологічного та авіаційного заводів, палацу Президента Узбекистану (панно «Зародження світу» загальною площею понад 60 кв. метрів), Управління залізничних доріг, митниці, міжнародного відділення столичного аеропорту та ін.

По поверненні з Узбекистану, у 1993–1995 роках, він працював у керамічному товаристві «Спадщина» на посаді художника-технолога, навчаючи спеціальні навички у час, далекий від мистецтва. Однак залишився у цій сфері, незважаючи на складні економічні обставини і фактичний розпад професійної художньої мережі.

Подальша соціально-економічна ситуація в країні детермінує художника відходити від традиційного способу його функціонування в суспільстві, тобто від того, щоб займатися лише своєю безпосередньою професією, а спонукає суміщати різні види діяльності. Тож від 1996 року Леонід Петрович працює викладачем скульптури та рисунку в місцевій художній школі, де за наступні 15 років через його майстерню пройшли кілька сотень випускників, багато з яких продовжили згодом своє професійне вдосконалення у навчальних закладах різних рівнів акредитації України та за її межами, активно урізноманітнюючи сучасне культурне середовище.

1998 року Л. Гринбокий за сумісництвом стає викладачем фахових дисциплін Рівненського державного гуманітарного університету на кафедрі українознавства (нині декоративно-приклад-

ного мистецтва, очолюваною знаним фахівцем народної культури професором Токар Мартою Василівною –також представницею Львівської мистецької школи), де викладає спеціальну композицію, роботу в матеріалі, скульптуру, технологію та матеріалознавство, сприяє становленню цієї творчої одиниці в Інституті мистецтв РДГУ. При цьому намагається підвести певне наукове підґрунтя під навчально-практичну діяльність студентів, є науковим керівником чималої кількості дипломних робіт.

Як і кожен митець, він намагається сполучити власну художню, педагогічну діяльність із виставковою, вважаючи її за потужний стимул творчості і поширення інформації про своє художнє обличчя та місцеві народні традиції. Може саме тому він належить до категорії тих митців, чії твори легко впізнаються навіть пересічним глядачем. Йдеться про тематичне розмаїття керамічних писанок (його улюблений і, мабуть, найдовершеніший у його виконанні жанр), чи фестивалні символи (якими є, приміром, хор співаючих янголят для Всеукраїнського фестивалю української дитячо-юнацької музичної творчості «Бурштинові нотки») та ін.

Із 1989 року, ще перебуваючи в Узбекистані, Леонід Гринбокий стає учасником помітних регіональних (м. Ашгабат, 1990 р.), республіканських (м. Ташкент, 1990, 1992 рр.) та ін. виставок, що у попередню добу були потужною школою зростання художньої майстерності, демонстрацією рівня засвоєння регіональних культурних традицій, належності до певних мистецьких шкіл тощо, адже організовувалися вони у конкретній, достатньо специфічній за культурною ознакою, республіці, а відтак вимагали не лише «програмності експонованих творів», але й глибокого власного самовиявлення. І для 27-річного митця це було і надзвичайно відповідально, і в той же час засвідчувало сформованість художніх поглядів, смаків, зрілість і оригінальність мислення.

Та й відбір експонатів у попередній суспільно-політичній формації був, як відомо, значно складнішим, ніж це робиться сьогодні у достатньо локальному художньому просторі, де факт участі у будь-якому експонуванні часто вирішує не художня вартість власного зразка, а суто економічний чинник, чи будь-який інший, як правило, лише дотично пов'язаний із мистецтвом.

Великоднє розмаїття. Глина, полива

Культурний потенціал СРСР у цьому контексті був достатньо потужним.

Був він й учасником керамічного симпозіуму «Молодой кераміст Узбекистану», що відбувся у Ташкенті 1990 року, де обговорювалися шляхи розвитку монументального мистецтва, насичення культурного простору у вже активно змінюючих обставинах. Тоді ж ним виконано дві художні тематичні роботи, закуплені митницею Узбекистану.

Із поверненням на батьківщину, в якій також відбувалися значні трансформаційні національно-культурні зміни, розпочинається новий період в його творчості.

Доба державної незалежності України принесла нові проблеми і нові можливості для художньої самореалізації. Сформувався власний, достатньо помітний серед місцевих митців, стиль. А педагогічна діяльність стала полігоном для апробації творів, віднайдення нових мотивів, стимулом для подальших художніх пошуків та експонувань. Підготовлено чимало робіт глибокого філософського змісту: «Вічність» (теракота, 2009 р.), «Христос воскрес» (глина, полива, 2010 р.), «Слава Україні» (теракота, 2010 р.), «Милий край» (теракота,

2010 р.), «Тиха радість Великого дня», «Великоднє розмаїття» (теракота, 2011 р.).

Є в його доробку й чимало оригінальних сюжетів, зокрема скульптурні композиції «Діалог вічності», зодіакальні знаки, зодіакальні знаки: «Рік щура» (бронза, 2008 р.), «Рік Бика» (бронза, 2009 р.), «Рік тигра» (бронза, 2010 р.), «Рік дракона» (2011 р.), декоративна таріль «Безкінечний сон емігранта» (2009 р.) [4].

Він – учасник численних презентацій: міжнародної виставки ЕКСПО-2008 р., у співпраці з фірмою «Крафт-майстер», яка доводить до товарної реалізації його численні художні зразки; Всеукраїнської виставки декоративно-прикладного мистецтва (м. Луцьк, 2010 р.). Його роботи експонувалися під час творчого звіту художніх колективів та майстрів мистецтв Рівненщини у м. Києві у Палаці мистецтв «Україна» (2009 р.); Всеукраїнській виставці «Український сувенір» (Київ-2010 р.), Міжнародній виставці «Еліт-Експо» (березень 2011 р., м. Львів, спільно з фірмою «Рівне-Бурштин»), Міжнародній виставці «Ювелір-Експо» (травень, листопад 2011 р., спільно з фірмою «Рівне-Бурштин») та ін. Він є учасником постійно діючих експозицій в торговому Центрі «Центральний», магазині «Бурштинова скарбничка» м. Рівне; до творчих його здобутків слід віднести й участь у місцевих виставках «Великоднє писанка» (2009–2011 рр.).

Бере активну участь у щорічних звітних виставках викладачів художньої школи та кафедри образотворчого мистецтва РДГУ; учасник «Музейних гостин» 2009–2010–2011 рр. Є незмінним учасником численних міських культурно-мистецьких заходів: «День міста», «День державної незалежності України» та ін. Взагалі представники декоративно-ужиткового мистецтва краю є найбільш активно «експонованими» митцями.

Автор художніх композицій «Різдвяна Зуза» – 2009–2010 рр., підготовлених для вручення відзнак номінантам 1, 2 та 3 премії цього конкурсу. Йому належать також композиція «ЗМІ і я», виготовлена для вручення номінантам-переможцям конкурсу «Кращий журналіст року» (2010–2011 рр.). Він – автор згаданих вже «співаючих янголят», виготовлених для вручення переможцям Всеукраїнського дитячо-юнацького конкурсу «Бурштинові нотки» (2010–2011 рр.), художньої композиції «Янгол і Євангеліє» для відзначення хороших колективів-учасників Міжна-

Нагорода для переможців конкурсу «Лауреат «Нобельської» премії». Глина, полива

родного фестивалю духовної музики «Блага вість Пересопниці», проведеного з нагоди 450-річчя від дня підготовки Пересопницького Євангелія в селі Пересопниця (бурштинове оформлення – Іванни Губанової); автор композиції «Нобельська премія» – 2011 р., призначеної для вручення лауреатам багаторічного конкурсу сатири і гумору – ще однієї культурної візитівки Рівненщини.

Серед інших форм творчої самореалізації митця – бурштинове оформлення фірми «Рівне-Бурштин».

У багаторічній співпраці з фірмою «Крафт-майстер» (або як її ще називають «Рівненське литво») Л. Гринбокий є автором багатьох розробок зразків художнього литва для інтер'єрів та екстер'єрів приватного й громадського будівництва. Принаймні, вітчизняні та зарубіжні заможні люди мають змогу широко використовувати його творчу працю, розтиражовану у якісно виконаних цією фірмою художніх формах.

Творчі доробки художника неодноразово висвітлювалися і частково аналізувалися у пресі (журнал «Ковальська майстерня», 2009. – №№ 1–4, м. Київ), місцевій просвітницькій телепередачі («Азбука ремесел»), інтернеті тощо.

Роботи художника знаходяться сьогодні у музеях (Рівне, Луганськ) та численних приват-

них колекціях, зокрема колишніх Президентів України – В. Ющенко та Л. Кравчука, керівників обласних та міських структур краю: В. Матчука, Г. Кульчинської, відомих майстрів спорту: С. Реброва, О. Шовковського, мера м. Забже (Польща), мера м. Рівне, а також у приватних колекціях поціновувачів його таланту в Узбекистані, Росії, Білорусії, Польщі, Німеччині, Канаді, Італії, Ізраїлі та ін. Його твори мають широку «географію» знаходження може тому, що виступають специфічними символами України і Рівненщини зокрема, нагадують їх власникам про перебування в поліському краї, теплоту рук митця.

Сьогодні він залишається одним із тих художників, якому лише власний креатив і здібності допомагають йти по цьому складному і вкрай суперечливому життю, не дуже симпатизуючому митцям. Утім життю, яке майже завжди прихиль-

но ставиться до тих, хто чітко знає, чого він хоче і що для цього потрібно. Решту – покаже час!

Інакше кажучи, Рівненщині є ким сьогодні пишати, адже світові глобалізаційні процеси, на щастя, мало впливають на уніфікацію її культурного простору завдячуючи саме таким особистостям.

На жаль, як свідчать соціологічні дослідження [3], лише 5,8% художніх творів рівненських митців знаходиться в державних колекціях, 47% – у приватних закордонних (зі слів самих митців – 15,7%) і майже стільки ж – у приватних вітчизняних, тобто зв'язки рівненських митців із закордонними закладами мистецтва і колекціями значно кращі, ніж із вітчизняними. І цей факт не додає оптимізму, адже за кордон України перемищуються, як правило, кращі мистецькі зразки.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Див.: Декоративно-прикладне мистецтво Рівненщини: кол. монографія. – Рівне: ПП ДМ, 2010. – 238 с.; Виткалов С. В. Культурно-мистецька панорама Рівненщини періоду державної незалежності: за матеріалами періодичної преси / Виткалов С. В., Виткалов В. Г. // Аркадія: Культурологічний і мистецтвознавчий журнал. – Одеса: національний політех. ун-т, 2009. – № 2. – С. 27–33; Виткалов С. В. Тенденції в сучасній регіональній культурній політиці України (на прикладі Рівненщини) / С. В. Виткалов // Аркадія: культуролог. і мистецтвознавч. журнал. – Одеса: нац. політех. ун-т, 2010. – № 2 (28). – С. 43–49 та ін.
2. Лашук Ю. П. Народне мистецтво Українського Полісся / Ю. П. Лашук. – Львів: Каменяр, 1992. – 134 с.
3. Чурікова Л. І. Проблеми розвитку образотворчого мистецтва на Рівненщині: результати соціологічного дослідження сфери художнього життя регіону / Людмила Іванівна Чурікова. – // www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/kis/2009_2/5.pdf.
4. На художніх вставках книги подано окремі зразки робіт майстра.

Таким чином, навіть наведений вище перелік персоналій Рівненщини та їх культурно-мистецьких здобутків засвідчує високі потенційні можливості області у справі подальшого її культурного поступу, формуванні високоосвіченої сучасної людини, для якої мистецтво є важливою сферою власної самореалізації і стилем життя. Засвідчує

він і необхідність подальшого збереження цієї спадщини, формування на її основі наступних поколінь та й нині живущих на цій землі.

Адже саме культурним розмаїття вирізняються країни та їх етноси одна від одної і саме культурним чинником вони цікаві одне одному.

ВИСНОВКИ

Проведений нами аналіз історико-теоретичної спадщини та джерельної бази дослідження й духовних процесів загалом, що відбуваються в країні та волинському краї загалом упродовж окресленого вище періоду, дав змогу встановити наступне:

1. Національно-державні зрушення в Україні, започатковані історичним актом проголошення незалежності республіки, значно активізували соціальну активність її громадян, культурно-мистецький чинник, стимулювали появу й на Рівненщині різноманітних культурних ініціатив, фестивальних рухів, формування нових культурологічних об'єднань, творчих спілок тощо, що сформувало різноаспектну джерельну базу дослідження: архіви установ культури, статистичні звіти, репертуарні, біографічні збірники, спеціальні цикли мистецьких теле-радіопередач, зб. «Новинки краєзнавчої літератури», каталоги експонувань, мистецькі альбоми, звіти творчих спілок, програми фестивалів тощо.

2. Утім, культурно-мистецький процес на Рівненщині в добу державної незалежності України ще не ставав предметом комплексного аналізу, хоча непоодинокі розвідки мали місце в окремих Всеукраїнських часописах, регіональних наукових збірниках («Народна творчість та етнографія», «Українська культура», «Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку»: наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету, «Актуальні питання вітчизняної і всесвітньої історії»: наукові записки РДГУ, «Вісник Національного університету «Острозька академія» та ін., монографічно-довідникових виданнях, періодиці тощо, літературно-художніх виданнях («Погорина», «Проріст»), на які подано посилання в представленому тексті). Однак, ґрунтовної наукової розвідки, яка б комплексно охоплювала та аналізувала події культурно-

мистецького життя у зазначений вище період, створено не було.

3. Повоєнний період (50–70-ті роки ХХ століття) духовного розвитку у краї (цікавий ще й прооцесом становлення Рівненської області як територіально-географічної одиниці України і налагодженням її культурної інфраструктури) характеризується активізацією аматорського руху, зокрема широким розгортанням театрального мистецтва, найбільш доступним пересічному загалу, яке в своїй основі демонструвало бажання населення брати участь у різних видах художньої творчості, відтворити своє єство в театральних видах художніх практик. На цей же період припадає й активізація народно-оркестрового та хорового виконавства, хореографії, що теж знаходить на Рівненщині добрий ґрунт і під яке поступово підводиться відповідна організаційна й матеріально-технічна база.

4. Передумовами високого духовного рівня і активності культурно-мистецького життя сучасної Рівненщини стала активізація діяльності культурно-освітнього (м. Дубно, 1945 р.) й музичного училищ (м. Рівне, 1955 р.) та заснування в останній третині ХХ століття (1971 р.) в місті Рівне культурно-освітнього факультету Київського державного інституту культури, трансформованого у 1983 році у самостійний державний інститут, викладацький склад якого заклав міцні підвалини культурологічної освіти, формування кадрового корпусу фахівців, здатного згодом очолити різноманітні художні колективи волинського краю, розгорнути широку культурно-дозвіллеву, наукову й виховну діяльність, налагодити практичну роботу мережі середньої спеціальної ланки – шкіл естетичного виховання, дитячих музичних шкіл, поповнити викладацький корпус названих вище училищ і закласти основу багатьох культурних

перетворень на західноукраїнських теренах, що повною мірою реалізуються у сучасних умовах.

5. Як свідчить проведений нами аналіз практики організації сучасного культурно-мистецького поступу, основу культурного розвитку Рівненщини, як й фактично усіх західноукраїнських теренів, завжди складав фольклор, що знаходить свій вияв у подальшому побутуванні традиційної народної культури у вигляді численних фольклорних гуртків, народних хорів тощо, високої активності населення у сприйнятті народних мистецьких композицій. Адже саме його автентичні зразки дали змогу зберегти в регіоні потужний пласт національної культури, втіленої у численних вокально-хорових, інструментальних, театральних, декоративно-прикладних тощо видах художньої творчості у попередню добу і продовжити цю практику вже на новій організаційно-технічній базі в умовах сьогодення. Свідченням зацікавлення народною культурою в краї є традиційне проведення міжнародних («Коляда», «Древлянські джерела», «Котилася торба...», «Стежками мавки» та ін.); регіональних («Різдвяні піснеспіви», «З народного джерела» тощо) фестивалів, що значно покращує рівень культурного обслуговування насамперед сільського населення, адже переважна більшість заклучних заходів проводиться у селах.

6. Національно-культурні меншини, що традиційно з давніх-давен проживають на Рівненщині, мають достатньо оригінальну і різнобічну культурну діяльність, втілену у різноманітних формах творчості, базованих на національному ґрунті. Процеси національно-культурного розвитку, що розпочалися в Україні у 1991 році, сприяли, у свою чергу, відродженню національно-культурних товариств, культурологічна діяльність яких стала важливим чинником відновлення культурних традицій наявних у краї етносів і таким чином сприяє широкій палітрі творчості та загалом покращенню духовного клімату західноукраїнської спільноти.

7. У дослідженні підтверджено думку про те, що музейна мережа Рівненщини, що складає достатньо потужний культурний потенціал, являє сьогодні центр збереження визначних пам'яток історії та культури і активно використовується у виховному процесі, інформаційній діяльності області тощо. Крім цього, зазначені осередки проводять значну роботу з питань організації пошукової й частково, реставраційної справи, сприяють організації широкої обмінно-виставкової практики,

є важливою складовою донесення наявної в їх фондах інформації не лише до науковців, але й усіх тих, хто цікавиться вітчизняною культурною спадщиною; їх співробітники активно займаються публікацією власних результатів наукового пошуку. Їх (музеїв) участь, як і обласного архіву, місцевих історико-культурних заповідників тощо у Консорціумі «Історична Волинь», спрямовано-го на науковий пошук й широке ознайомлення усіх тих, хто цікавиться вітчизняною історико-культурною спадщиною через упорядкування матеріалів і розміщення на Веб-сайті подібної інформації, це демонструє повною мірою.

8. Сучасні соціально-економічні перетворення в молодій державі і західноукраїнському регіоні зокрема, певним чином сприяють активізації культурно-мистецького життя у всіх формах його творчого самовиявлення – традиційних художніх колективах вокально-хорового, інструментального, хореографічного, театального спрямування, свідченням чого є широка практика побутування на Рівненщині таких колективів, як Заслужений ансамбль пісні і танцю «Полісянка», народний хор міського Будинку культури «Верес», Заслужений ансамбль камерної музики «Арієтта», інструментальне тріо «Срібна терція», низки художніх колективів обласної філармонії, Палаців дітей та молоді тощо. Їх концертна практика, різноманітна студійна діяльність дають нагоду населенню та членам колективів постійно брати участь у творчих звітах, бути постійними учасниками зарубіжних гастролей, а також стати зразком для подальшого творчого наслідування багатьом аматорським гурткам.

9. Театральна творчість в усьому її розмаїтті має достатньо широкі форми реалізації на Рівненщині. Це не лише мистецька діяльність двох Академічних – музично-драматичного та лялькового театрів, робота яких є важливою складовою культурно-мистецького життя області та й республіки загалом. Це і численні театральні експерименти, втілені на малій сцені та «Театрі просто неба», як і творчі пошуки десятків інших театральних труп (Театр художньої пластики «Яблуко», «Театр на Боярці», дитячий театр А. Гаврюшенко МПК «Текстильник», СТЕМи рівненських ВНЗ, експериментальна театральна студія «Сонях», театральні гуртки установ культури області та ін., що ведуть щоденну організаційно-творчу діяльність, мета якої – збагачення художнього досвіду особистості), що спираються у своїй

виконавській практиці на класичну драматургію, сучасний європейський репертуар та здобутки місцевих авторів. Їх поглиблена студійна робота, гастрольна діяльність, почесні звання, інші форми стимулювання творчої праці акторів і призвели, врешті-решт, до відзначення окремих театральних здобутків Національною премією ім. Т.Г. Шевченка та низкою інших престижних творчих відзнак на різноманітних міжнародних й всеукраїнських фестивалях і конкурсах, що особливо вирізняє мистецьку працю Академічного лялькового театру.

10. Зібраним та опрацьованим матеріалом аргументовано доведено, що традиційний для Рівненщини вид творчості – аматорське кіномистецтво – відоме своїми блискучими досягненнями у попередній суспільно-економічній формації, має свої помітні здобутки і в умовах сьогодення. Однак сучасні кіностудії, пройшовши шлях широкої експериментальної діяльності, вирішення складних організаційно-творчих проблем, зосредили свою діяльність на місцевій краєзнавчій проблематиці. Саме цей вектор діяльності сьогодні забезпечує їм достатню популярність у середовищі шанувальників та допомагає у виконанні основного завдання – збереження різнобарвної палітри культурної практики населення краю.

11. Достатньо несподівано і яскраво заявив про себе у нових суспільно-політичних умовах жанр художньої фотографії, перетворившись на справжнє мистецтво «бачити світ». Його матеріально-технічна база та творчий склад наявних яскравих особистостей в краї (С. Бусленко, О. Харват, О. Купчинський, О. Майструк, О. Потянок, Л. Бусленко, В. Якимчук та ін.) забезпечили не лише створення обласного відділення Національної спілки фотохудожників України, але й широку сферу самореалізації місцевих митців. А та кількість творчих конкурсів, художніх експонувань, фотоальбомів і, відповідно, фото клубів та фотогалерей тощо, що відбуваються чи створено на Рівненщині, перетворили наш поліський край у Всеукраїнський центр експонування творів фотомистецтва, значно підвищили художню культуру населення, повернули місту мистецьку популярність та привабливість і забезпечили цьому виду творчості почесне місце в структурі художньої діяльності вже нової доби.

12. Замкова мережа області та її туристичні ресурси також являють достатню привабливу сторінку вітчизняної історії, адже мають потуж-

ний культурний потенціал, який вже сьогодні має тенденцію до розширення свого впливу на населення і перетворення Рівненської області у край привабливий у туристичному контексті. І лише ефективна і швидка реставрація цієї мережі допоможе перетворити Рівненщину, як і Західну Україну загалом, на яскравий туристично привабливий регіон. На цьому тлі практика «зеленого туризму» також складатиме важливий чинник не лише для підвищення ефективності рекреаційної сфери, але й розширення її духовного потенціалу, покращення економічного добробуту місцевого населення.

13. Сьогодні фактично кожен район області, задіяючи цілеспрямовані діяльності державних управлінських структур, має в своєму арсеналі яскраві зразки культурної творчості, що вирізняє його з поміж інших: Всеукраїнський фестиваль рок-музики «Тарас Бульба» (м. Дубно), Міжнародні фестивалі народної культури «Древлянські джерела», «Коляда», «ФотOVERнісаж на Покрову», «Дивовижний світ органа», «Блага вість Пересопниці» та ін. (м. Рівне), пісенний фестиваль «Встань, козацька славо. Засвіти знамена!» (м. Радивилів), обласне народне свято «Купальська ніч» (м. Сарни), свято народної культури «Красносільські вітряки» (сmt. Гоща), фестиваль повстанської пісні «Повстанські ночі» (м. Костопіль), фестиваль-конкурс молодих виконавців сучасної української пісні і танцю «Зоряний шлях» (м. Дубно) та ін. І Рівненщина залишається тим краєм, де ведеться конкретна, цілеспрямована робота щодо збереження цієї спадщини і всіляка її підтримка, адже майже 100 мистецьких заходів, проведених в області лише протягом 2011 року, тому переконливе підтвердження.

14. Професійне мистецтво Рівненщини представлено художніми колективами обласної філармонії (Академічним камерним оркестром, низкою інструментальних ансамблів, солістами-вокалістами й інструменталістами), академічними хоровими колективами духовного спрямування («Воскресіння», «Покрова», «Софія», «Верес»), що культивують традиційну церковну спадщину, утім мають й широку мистецьку практику, репрезентують українське мистецтво за межами республіки; окремими інструментальними колективами («Срібна терція», духовий оркестр «Древляни Рівненського музичного училища», естрадний джаз-оркестр, джаз-хор та біг-бэнд, Диксиленд-бэнд «Джокер» Інституту мистецтв

РДГУ тощо), що своєю творчістю демонструють високий зразок для наслідування іншим художнім колективам та окремим виконавцям.

15. Фестивальний рух у широті свого виявлення в краї орієнтується не лише на фольклорні зразки, розмаїті форми народної творчості, художнє аматорство, але й високе професійне мистецтво, свідченням чого є низка традиційних міжнародних та всеукраїнських фестивалів мистецтв, що проводяться на Рівненщині: «Дивовижний світ органа», «Нове виконавство», «Конкурс виконавців на духових та ударних інструментах ім. В. Старченка», «Різдвяні піснеспіви» та ін., що стимулюють приїзд на Рівненщину відомих художніх колективів та окремих виконавців, знайомство з репертуаром, творчою манерою виконання і не лише розширює потенційні можливості вітчизняних художніх колективів, але й дає можливість місцевим мистецьким формаціям та їх художнім керівникам обмінюватися прийомами роботи, репертуаром тощо.

16. Проаналізовані нами обласні Програми збереження культурної спадщини, підтримки творчих спілок, українського книговидавництва тощо, мета підготовки яких – створити належні умови для реалізації творчого потенціалу жителів краю, суттєво покращити рівень культурного обслуговування сільського населення і таким чином підняти рівень його політичної культури, естетичної свідомості, розширити культурні контакти Рівненщини з інокультурним середовищем Європи тощо, дають можливість побачити шляхи реалізації державної культурної політики на регіональному рівні, тенденції в організаційно-фінансових питаннях, рівень професійних навичок керівників галузі культури, стимулюють розробку нових законодавчих актів. Адже відсутність останніх, особливо у сфері туристичної діяльності, суттєво гальмує розвиток цієї сфери в краї.

17. У дослідженні окреслено провідні тенденції, що намітилися у процесі розгортання культурно-мистецького процесу на Рівненщині, суть яких полягає у підтвердженні думки про провідну роль регіонів у забезпеченні не лише ефективного соціально-економічного розвитку України, але й важливу їх роль у розвитку культурно-мистець-

кого поступу держави, що забезпечує останній формування духовно здорового населення, здатного вирішувати різноманітні проблеми, що постають перед нею в умовах сьогодення. І все ж провідними тенденціями в культурно-мистецькому житті краю є: створення як недержавних, некомерційних (Консорціум «Історична Волинь», «Центр українського кіно», Інститут дослідів Волині, «Просвіта», дирекції свят і фестивалів тощо), комерційних (Арт-кафе «Сальвадор Далі», галерея європейського живопису «Євро-арт», мистецькі салони: «Зуза», арт-галерея «Шабалін», магазин «Антик» та ін.) структур, спрямованих на поширення інформації про культурний чинник, так і державна підтримка сфери (програми: «Забезпечення населення Рівненщини українською книгою»; «Молоді таланти», «Підтримка творчих спілок області», «Охорона культурної спадщини», «Підтримка культури села» тощо), премії (ім. Г. Леончук, ім. Світочів, ім. І. Свешнікова), еко-фестивалі, «зелений туризм» тощо, що стимулює культурні ініціативи, активізує музейну мережу; пам'яткоохоронну діяльність, сприяє поверненню до культурного обігу занедбаних донедавна зразків архітектури, іконопису, форм дозвілля тощо; пріоритетний розвиток дозвілєвої практики, здатної забезпечити розв'язання низки виховних проблем різних соціально-демографічних груп; жанрова розмаїтість культурно-мистецьких заходів; підведення відповідної наукової бази під культурно-мистецьку діяльність, що дозволяє усвідомити сутність культурних перетворень, їх тематичну спрямованість тощо; культурне співробітництво з країнами Європи у розробці спільних фольклорно-етнографічних і культурно-мистецьких питань; стимулювання наукового пошуку з вивчення теоретико-методологічних проблем культури, мета яких – забезпечення продуктивного культурного поступу держави. Тому врахування українською державою культурно-мистецького розвитку регіонів, їх культурно-мистецького розмаїття та проблем, всіляке сприяння їх усуненню й підтримка всього нового в цій галузі, є важливим завданням керівних органів країни у розробці подальшої національної культурної політики.

ЗАМІСТЬ ПІСЛЯМОВИ

Завершуючи характеристику культурно-мистецького потенціалу сучасної Рівненщини, доречно акцентувати увагу на низці питань, що потребують відповідного обговорення та подальшого вирішення. Адже для повноцінної реалізації духовного потенціалу регіонів, України, як зазначають фахівці, потрібна нова виважена державна регіональна політика, зокрема вдосконалення механізму координації – з одного боку, між різними центральними органами виконавчої влади щодо розвитку певних регіонів, а з іншого – між центральними та місцевими органами виконавчої влади й органами самоврядування в узгодженні стратегічних цілей та пріоритетів подальшого розвитку. Позаяк більшість закладів культури України перебувають у власності територіальних громад, особливого значення набуває питання координації та взаємодії усіх згаданих вище владних структур у сфері культури й культурної політики.

Подальша ефективна реалізація регіональної політики, становлення і розвиток місцевого самоврядування та вдосконалення відносин в системі «центр-регіон» залежить, насамперед, від інституціонального та правового поля для розробки й реалізації державної регіональної політики, чіткого розподілу функцій та координації діяльності державних органів управління різного рівня у сфері територіального розвитку [1].

Перешкодою на шляху ефективного здійснення державної регіональної політики є відсутність системної законодавчої бази, оскільки чимало питань регіональної політики й надалі залишаються юридично не врегульованими.

Головною проблемою інституціонального забезпечення державної регіональної політики України є й недостатня сформованість системи інституцій (органів, установ), здатних у взаємодії і координації здійснювати ефективну реалізацію завдань державної регіональної політики.

На сьогодні відсутнє чітке розмежування повноважень і відповідальності та координації

діяльності між органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування на регіональному і субрегіональному рівнях. Місцеві органи влади не мають належного законодавчого забезпечення та фінансової бази для вирішення проблем регіонального і місцевого розвитку. Формування системи державного управління та місцевого самоврядування на регіональному та субрегіональному рівнях є багатоаспектним комплексним завданням, що потребує окремого розгляду й вироблення відповідної системи заходів. Вона також тісно пов'язана з проблемою реформування адміністративно-територіального устрою.

Для подальшої якісної реалізації регіональної політики на всіх рівнях потрібно підвищення фахового рівня тих осіб, що відповідають за її здійснення, що вимагає перегляду існуючих навчальних програм та створення нових навчальних центрів підвищення кваліфікації, які б переймалися подібними проблемами [2].

Українським Центром культурних досліджень, як відомо, декілька років тому була розроблена система показників оцінки діяльності регіональних органів культури та система рейтингового оцінювання культурного розвитку регіонів. Йдучи за логікою – залишається тільки контролювати хід її виконання і вносити зміни, постійно удосконалюючи цю систему. Лише у такий спосіб Україна отримає ефективно функціонуючу систему, спрямовану на задоволення культурних потреб, а населення – розмаїття культурних послуг. Однак насправді це далеко не так. Тож потребує удосконалення рівень виконавської дисципліни фахівців, зміна ставлення до виконання функціональних обов'язків кожного.

Серед актуальних проблем функціонування галузі культури є її фінансування та оплата праці співробітників, розробка нових критеріїв й у цій ділянці. Нагальною залишається й проблема удосконалення методик розрахунку обсягів видатків на культуру і мистецтво, зокрема – запровадження

корегуючих коефіцієнтів при визначенні обсягів міжбюджетних трансферів.

Сьогодні на часі створення якісно нової моделі стосунків Міністерства культури України, як центрального органу виконавчої влади, з регіонами, уточнення його провідних функцій. Одним з її (моделі – авт.) складників, на думку фахівців, може стати координаційна рада з питань регіональної політики при Міністерстві культури як дорадчий орган у виробленні стратегії і тактики спільної діяльності. Важливим елементом такої моделі може стати укладання угод між Міністерством та обласними державними адміністраціями про взаємодію у вирішенні проблем розвитку культурно-мистецької сфери регіонів. Уже є перший досвід укладання таких угод – із Харківською, Одеською та Рівненською облдержадміністраціями, який варто ретельно проаналізувати та використати все краще в ньому. Адже, приміром, за даними соціологічного опитування «Проблеми розвитку образотворчого мистецтва на Рівненщині» [3], картин місцевих художників утричі більше зосереджено в закордонних колекціях, ніж у вітчизняних музейних зібраннях.

Потребує свого розширення й практика формування муніципальних художніх колективів, створення яких у регіонах (хор «Орейя» – в м. Житомирі, дитячий Зразковий духовий оркестр «Смига» Дубенської районної державної адміністрації, муніципальний духовий оркестр м. Хмельницького тощо) себе цілком виправдало і є не лише формою підтримки мистецтва, але й зразком для наслідування, збереження художнього досвіду регіону.

У той же час підвищення ролі творчих спілок в оцінці того мистецького продукту, що готується

їх членами, також є актуальним, як і подальша їх активізація у забезпеченні мистецького контролю всієї художньої діяльності на Рівненщині.

Чекає й на віднайдення нових механізмів взаємодії співпраця системи навчальних закладів усіх рівнів та професійних мистецьких спілок, розробка державних програм підтримки розвитку мистецтва в регіонах, оскільки втручання держави на сьогоднішньому етапі є необхідним для збереження функціональних основ українського мистецтва, його естетичної цінності для суспільства загалом.

Та й запровадження нових посад до класифікатора мистецьких спеціальностей також на часі [4]. Адже на тлі загальних суспільно-економічних негараздів митець і надалі зберігає свій позитивний соціально-психологічний стан і орієнтований на творчу діяльність.

Отже, сподіваємося, що поданий на розгляд читача аналіз культурно-мистецьких здобутків та художній потенціал Рівненщини допоможе скласти більш повну уяву про її людей, потенційні можливості області у системі культурних координат епохи, сприятиме замислитись над швидкоплинністю буття та змінить ставлення до вітчизняної духовної спадщини загалом. Він повинен стимулювати інтерес до її подальшого вивчення, а відтак пишатися тим краєм і людьми, у якому і серед яких ми живемо. Принаймні, таку мету ставили автори перед собою, починаючи роботу над цією книгою.

У даній роботі ми намагалися відтворити лише стан культурно-мистецького життя краю, а питання вдосконалення відносин на регіональному рівні, їх тенденції, специфіку та інші подібні питання не ставали предметом дослідження.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Політика регіонального розвитку в Україні: особливості та пріоритети. Аналітична доповідь. За ред. З. Варналія. – К., 2005. – 62 с.
2. Плахотнюк Н. Г. Проблеми і шляхи залучення молоді на державну службу в Україні / Н. Г. Плахотнюк // Український соціум. – 2005. – № 4. – С. 84–92.
3. Чурікова Л. І. Проблеми розвитку образотворчого мистецтва на Рівненщині: результати соціологічного дослідження сфери художнього життя регіону / Людмила Іванівна Чурікова // www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/kis/2009_2/5.pdf.
4. Семашко О. М. Нова соціально-художня реальність / Олександр Миколайович Семашко // Мистецька освіта та мистецтво освіти в контексті формування сталого суспільства: матеріали Всеукр. науково-практ. конф. У 2-х ч., ч. 2. – К.: Міленіум, 2005. – С. 204–206.

1.332 643

Наукове видання

Виткалов
Сергій Володимирович

Виткалов
Володимир Григорович

**РІВНЕНЩИНА:
КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИЙ
ПОТЕНЦІАЛ:**

Монографія. –
Рівне: ПП ДМ, 2011. – 394 с.

Редактор – Б. Кир'янчук
Комп'ютерна верстка та дизайн – В. Луц, О. Морозова
Дизайн обкладинки – О. Литвин
Світлини – В. Луц, А. Мізерний, О. Харват

Здано до набору – Підписано до друку – Формат – Папір офсетний
Друк. арк. – 34.7 Обл. – вид. арк. –
Наклад – прим. Зам. №

Рівненський державний гуманітарний університет
33000, м. Рівне, вул. С. Бандери, 12

Виготовлювач ПП Дятлик М. С.
35304 Рівненська область, Рівненський район
с. Корнин, вул. Центральна, 58
свідоцтво суб'єкта видавничої справи